

Ἡ ΠΡΩΤΗ ΕΣΤΙΑ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ
ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ ΚΘ΄

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ

ΤΕΥΧΟΣ 342 - 343

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ - ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 1980

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ ΚΘ' ◆ ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ — ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 1980

◆ ΤΕΥΧΟΣ 342-343

ΝΑΠΟΛΕΟΝΤΟΣ ΔΟΚΑΝΑΡΗ

Ταγματάρχου Χωροφυλακής

Πτυχίουχου Φιλολογίας

ΣΥΜΒΟΛΗ ΣΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΟΓΡΑΦΙΑ ΤΩΝ ΚΡΗΤΙΚΩΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΙΟΥ ΑΓΩΝΑ ΤΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ

Ἀνέκδοτο χειρόγραφο τοῦ Καπετὰν Στρατῆ, ἀγνώστου ἐπώ-
νυμου, περὶ τῶν ἐπαναστατικῶν γεγονότων στὴν Κρήτη τὴν
περίοδο τῶν ἐτῶν 1822—1823.

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΚΑΙ ΕΠΕΞΗΓΗΜΑΤΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Στὸ γράκελλο Κ 113γ τῶν Γενικῶν Ἀρχείων τοῦ Κράτους, ποὺ ἀνήκει στὸν ἀγωνιστὴ τῆς ἐπανάστασεως τοῦ 1821 καὶ μετέπειτα Ἀξιωματικὸ τῆς Ἑλληνικῆς Χωροφυλακῆς Νικόλαο Φιλάρειο, ἐπάρχει ἓνα χειρόγραφο ἀπὸ 24 καλλιγραφη-
μένες σελίδες. Τὸ χειρόγραφο αὐτὸ ἀναφέρεται στὴν ἐπαναστατημένη Κρήτη καὶ
καλύπτει — κατὰ προσέγγιση — τὰ ἐπαναστατικὰ γεγονότα στὴ Μεγαλόνησο τὴ
χρονικὴ περίοδο ἀπὸ Ἰουλίον 1822 μέχρι καὶ Δεκεμβρίου 1823: Ἀπλῶς διεξέρ-
χεται τὰ εἰς τὴν ἀντίληψιν τοῦ συγγραφέα γεγονότα ἀπὸ τῆς διαφωνίας τῶν Κρη-
τῶν ὀπλαρχηγῶν μὲ τὸν πρῶτο Αἰοικητὴ τῆς Κρήτης Ἀφειτούλιεφ καὶ μέχρι τῆς
προετοιμασίας ἀναχωρήσεως ἀπὸ τὴ νῆσο τοῦ Ἀρμωσιτῆ τῆς Κρήτης Μανώλη
Τομπάζη μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τοῦ τελευταίου νὰ ἀναγκαστοῦν τοὺς Τουρκοαιγυπτί-
ους Πασάδες ποὺ προχωροῦσαν ἀκάθεκτοι στὴν ὑποταγὴ τῆς Μεγαλονήσου.

Τὸ χειρόγραφο αὐτὸ περιῆλθε στὰ χεῖρα μου κατὰ τρόπο τυχαῖο. Ἐρευνών-
τας τὸ ἀρχεῖο Φιλάρειο γιὰ νὰ ἀνιῶσω στοιχεῖα σχετικὰ μὲ τὴν ἐπαναστατικὴ
δραστηριότητα τοῦ Μοιράρχου Νικολάου Φιλάρειοι στὸ Πήλιο κατὰ τὴ μεγάλη
Ἡπειροθεσσαλικὴ ἐπανάστασιν τοῦ 1854 καὶ νὰ περιλάβω τὴ δράσιν του στὴν ἱστο-
ρικὴ μου μονογραφίαν «Η ΧΩΡΟΦΥΛΑΚΗ ΣΤΟΥΣ ἘΘΝΙΚΟΥΣ ΑΓΩΝΕΣ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΘΕΣΣΑΛΙΑΣ» ἔπεσα ἐπ' αὐ-
τὸ ἀνωτέρω χειρόγραφο. Ἀρχικὰ ἐπέθεσα διὰ τὸ χειρόγραφο αὐτὸ σχετίζε-
ται μὲ τὴ συμμετοχὴ τοῦ Νικολάου Φιλάρειοι στὴν ἐπαναστατημένη Κρήτη κατὰ
τὴν περίοδον τοῦ Ἀγῶνα τῆς Ἀνεξαρτησίας. Ἡ ἐπόθεσις αὕτη, ἐκ πρώτης ὕψεως,
φαίνεται λογικὴ, ἀφοῦ, ὅπως εἶναι γνωστὸ, ὁ Νικόλαος Φιλάρειος ἀπὸ τὸ πρῶτον
ἐτος τῆς ἐπανάστασεως τοῦ 1821, σὲ ἡλικίαν μόλις 16 ἐτῶν, ἔλαβε μέρος στὴν ἐ-

ξέγερση τοῦ Πηλίου καὶ ἐπεράσπισε τὸ χωριό του Προμήρι ἀπὸ τὴς ἐπιθέσεις τοῦ Λοῦμαλη στὰ 1822, στὴ συνέχεια πολέμησε σὲ ὅλη τὴ Θεσσαλία, τὴ Ρούμελη, τὴν Πελοπόννησο καὶ ἔλαβε μέρος στὶς καταδρομικὰς ἐπιχειρήσεις γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση μερικῶν νησιῶν τῶν Κεκλάδων καὶ τῶν Βορείων Σποράδων. Ἀν φαινόταν λοιπὸν ἀπίθανη ἡ μετὰβασις τοῦ Φιλάρειου καὶ στὴν ἐπαναστατημένη Κρήτη.

Προσεκτικότερη ὅμως μελέτη - φωτογράφιση - ἀποκρυπτογράφιση καὶ δακτυλογράφιση τοῦ χειμένου ἀπέδειξαν ὅτι τὸ χειρόγραφο εἶναι ἄσχετο μὲ τὸν Νικόλαο Φιλάρειο καὶ ὅτι κατὰ λάθος περτιλθε στὸ ἀρχεῖο Φιλάρειου.

Ἐδῶ θὰ πρέπει νὰ σημειώσουμε ὅτι τὸ χειρόγραφο αὐτὸ ἀποτελεῖ ἀπόσπασμα ἐνὸς μεγαλύτερου χειρογράφου, τοῦ ὁποῖου τὸ πρῶτο καὶ τὸ τελευταῖο μέρος ἔχουν ἀπολεσθεῖ. Στὴν παρατεθειμένη φωτοτυπία τῆς πρώτης σελίδας τοῦ ἀποσπάσματος τοῦ χειρογράφου διακρίνουμε εὐδιάκριτα στὸ ἄνω ἀριστερὸ μέρος αὐτῆς τὴ γεικὴ ἀορίθμηση τῶν σελίδων τοῦ χειρογράφου (ἀριθ. 81) καὶ στὸ ἄνω δεξιὸ μέρος τῆς σελίδας τὴν εἰδικὴ ἀορίθμηση (προηγουὺς τοῦ Βου μέρους) ἀριθ. 1, πράγμα πὸν ὑπερδείκνυι ὅτι τὸ πρῶτο μέρος τοῦ χειρογράφου πὸν χάθηκε περιελάμβανε 80 σελίδες (βλέπε παρατεθειμένη φωτοτυπία τῆς πρώτης σελίδας τοῦ ἀποσπάσματος).

Στὴ διήγησή του ὁ ἄγνωστος συγγραφεὺς τοῦ σωζομένου τμήματος τοῦ χειρογράφου ἀσχίζει ἀπότομα μὲ τὰ ἐξῆς:

«Ἐν τῷ χωρίῳ Καρυδάκι διέμεινα μέχρι ἀναρρώσεως, εἰτα ἀπῆλθον ἐντεῦθεν».

Πράγμα πὸν ὑπερδείκνυι καὶ γραστικά ὅτι τὸ πρῶτο μέρος τῆς διηγήσεως λείπει. Ὅμοιως τὸ ἀπόσπασμα τοῦ χειρογράφου κλείνει ἀγύστικα μὲ τὰ ἐξῆς:

«Μετὰ τὴν εἰς τὴν φάραγγα κατὰβασίν μας διήλθομεν αὐτὴν κατὰ λάθος καὶ οὕτω ἠρξάμεθα ν' ἀνεβαίνωμεν αὐτὴν ἐν ἀνέσει (ὥς μὴ διωκόμενοι πλέον παρὰ τῶν ἐκθρῶν) τὸ ὅρος Ἰῶνης. Δύσαντος δὲ τοῦ ἡλίου ᾤδευσανμεν πλαγίως καὶ πρὸς τὰ ἄνω τοῦ ὄρους πορευόμενοι πρὸς ἀναζήτησιν καὶ τῶν λοιπῶν ἡμετέρων πρὸς ὃ μέρος εἴμεθα τὰ πρὶν ἐστρατοπεδευμένοι. Εὗρομεν δι' αὐτοὺς μετὰ μιᾶς περιήπου ὥρας πορεῖαν ὀλίγον ἀνωτέρω τῆς ἥς κατείχομεν πρότερον θέσεως καὶ διενυκτερεύσαμεν· ὃ εἰς ἀνερευνῶντες τὰ τοῦ ἐτέρου».

Πράγμα πὸν ὑπερδείκνυι ἐπίσης καὶ γραστικά ὅτι τὸ χειρόγραφο δὲν τελειώνει ἐδῶ.

Τὸ περιεχόμενον τῶν 24 σελίδων τοῦ ἀποσπάσματος τοῦ χειρογράφου πὸν περιλαμβάνει 12½ δακτυλογραφημένες σελίδες, δὲν προσθέτει καὶ σπονδαῖα πράγματα στὴ φωτοχὴ βιβλιογραφία καὶ στὶς φωτοχότερες ἀκόμη ἄμεσες πηγὲς πὸν ἀναγέρονται σὶν ἑπείροχο ἀγῶνα τοῦ Κορητικοῦ λαοῦ γιὰ τὴν ἀποτίναξή τῆς τουρκικῆς δουλείας στὴν περιόδο τοῦ Ἀγῶνα τῆς Ἀρεσαστησίας. Ἄν ὅμως τὸ σωζόμενον τμήμα τοῦ χειρογράφου δὲν παρέχει σημαντικὰς πληροφορίες γιὰ τὴν ἀποκάλυψιν τῶν ἀγνώστων πτυχῶν τῆς Κορητικῆς ἐποποιίας τῶν ἐτῶν 1821—1829, ἐν τοῖσις θέτει ἐνώπιόν μας ὁρισμένα προβλήματα πὸν ἀναμένουν τὴ λύση τους καὶ εἶναι βέβαιον ὅτι μετὰ τὴν ἐπίλυσή τους θὰ ἀνοιχθεῖ μιὰ καινούργια σελίδα στὴν ἱστοριογραφίαν τῆς ἐπαναστάσεως στὴν Κρήτη.

Τὰ προβλήματα πὸν παρουσιάζονται εἶναι: 1) Τὸ πρόβλημα τῆς ταυτότητος τοῦ συγγραφέα. Ποίος εἶναι ὁ ἄγνωστος πολέμαχος συγγραφεὺς μὲ τὴ μεγάλη πνευματικὴ καλλιέργεια (καλλιγράφος, ὁρογράφος μὲ σπάνια ἐκφραστικὴ δυναμικότητα) καὶ τὴν κοινὴν ἱκανότητα στὴν παρουσίασιν τῶν ἐξιστορουμένων γεγονότων, τὰ ὁποῖα ἔζησε ἀπὸ κοινά, πολεμώντας ἀδιάκοπα. 2) Ποιὸ τὸ ὅλο σῶμα τοῦ

χειρογράφον και πού εφόρμαται τὸ ἐπόλοιτο και μεγαλύτερο μέρος αὐτοῦ και β) Ὅτε και πού ἐγράφει τὸ χειρόγραφο πού ἔχει τὴ μορφή ἢ ἀπομνημονευμάτων. Ἀπὸ τὴν πολέμηρη ἐπεξεργασία τοῦ χειρογράφου οὐ συνδυασμὸ μὲ τὰ ἐπάρχοντα στοιχεῖα τῆς γνωστῆς βιβλιογραφίας, θὰ ἐπιχειρήσω τὴν ἀνάλυσιν τῶν ἐπὶ μέρους προσδλημάτων μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι ἔτσι θὰ συμβάλω ἔστω και γιὰ λίγον σὴν ἐπίλυσή τους. Ἀπὸ τὸ σγγραφεῖα τοῦ σωζομένου τμήματος τοῦ χειρογράφου παρέχονται ὁρισμένα ἐπιδοθημικά στοιχεῖα γιὰ τὴν ἀποκάλυψιν τῆς ταυτότητος αὐτοῦ. Ὁ ἀπομνημονευματογράφος - πολεμιστής, σὴν διήγησή του ὁμολογεῖ ὅτι δὲν εἶναι Κορινθὸς ἀλλὰ ἐθελοντὴς πὺν ἔφερε τὴν στολήν τοῦ τακτικοῦ.

Ὁ ἴδιος μᾶς δίνει τὸ μισθὸν τοῦ ὀνόματος πὺν ἦταν Στρατὴς και προσχωριόνταν ἀπὸ τοὺς συμπολεμιστὰς του «Καπετὰν Στρατὴς» και ἀκόμη ὅτι συνοδεύειαν σὴν πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις ἀπὸ ἕναν ἀδελφὸν τοῦ ὀνόματι Παναγιώτη.

Τέλος ἀναγέρεται οὐ γνωστὸς Κορὴς ὀπλαρχηγὸς (Σήφραζα, Καπετὰν Λουκᾶ, Οἰκονόμος, Ἀσπρινό, Θεοχάρη Ἀρτωνιάδην, Καπετὰν Παναγὴ Σουλιώτη) και ἐθελοντὸς ἀπὸ τὴν ἄλλη Ἑλλάδα. Γενικά ἡ διήγησιν συμφωνεῖ κάπως μὲ τὰ ἐπαναστατικά γεγονότα σὴν Κορὴν, ὅπως παρουσιάζονται σὴν IB' τόμῳ τῆς Ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἐθνους τῆς Ἐκδοτικῆς Ἀθηνῶν.

Γιὰ τὸ σῶμα τοῦ χειρογράφου τὰ στοιχεῖα πὺν παρέθεσα παραπάνω δὲν ἀφήρουν καμμία ἀμφιβολία ὅτι τὸ μεγαλύτερο τμήμα και μάλιστα τὸ πρῶτο και τὸ τελευταῖο μέρος αὐτοῦ ἔχουν ἀπολεσθεῖ. Ὑποθετικά μπορούμε νὰ ποῦμε ὅτι τὸ ἐπόλοιτο σῶμα τοῦ χειρογράφου κάπου ἐπάρχει παρατεταμένο και ἴσως μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου και τὴν τακτοποίηση τῶν ἀρχεακῶν μας πηρὸν ἀποκαταθεθεῖ και αὐτό. Τέλος, γιὰ τὸ πρῶτο και πὺν ἐγράφει τὸ χειρόγραφο, μπορούμε νὰ ποῦμε βασίζομενοι πάλι σὴν διήγησιν τοῦ σγγραφεῖα, ὅτι θὰ πρέπει νὰ ἐγράφει πολλὰ χρόνια ἔπειτα ἀπὸ τὸν ἀγῶνα οὐ κάποια περιοχὴ τῆς ἐλευθέρως πατρίδος οὐ μορφή ἀπομνημονευμάτων. Αὐτὸ ἐνισχύεται ἀπὸ τὰ στοιχεῖα ἐκεῖνα τῆς διηγέσεως πὺν παρουσιάζουν τὰ γεγονότα οὐ γενικότητες και ἀποφεύγονται οἱ χρονολογίες. Τὸ τελευταῖο δείχνει ὅτι ὁ σγγραφεῖας ἔγραψε τὴν ἐργασία του οὐ χρόνῳ πρὸν μεταγενέστερο ἀπὸ τὴν λήξιν τοῦ Ἀγῶνα τῆς Ἀνεξαρτησίας και ὅταν οἱ ζωντανὸς μνημεῖς εἶχαν ἀρχίσει νὰ ἐξασθενοῦν σὴν θύμωσή του. Ἀρκεῖ νὰ ἀναφεροθεῖ ὅτι τοποθετεῖ τὴν ἀναχώρησιν τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Κορὴς γιὰ τὴ Β' Ἐθνικὴ Συνέλευσιν τοῦ Ἀσπρινὸς σὴν τέλη τοῦ Φεβρουαρίου 1823, δηλαδή λίγες μόνο μέρες πρὸν ἀπὸ τὴν ἔναρξιν τῶν ἐργασιῶν τῆς Συνελεύσεως, ἐνῶ ὁ Κοιτοβουλίδης και οἱ ἄλλοι ἱστορικοὶ ἀναγέρον, ὅτι οἱ Κορὴς ἀντιπρόσωποι ἀναχώρησαν ἀπὸ τὴν Κορὴν τὸ Νοέμβριον τοῦ 1822. Βεβαίως, ἐπάρχει και ἡ ἀντίστροφῃ μέτρησιν μὲτῳς σφάλλει ὁ Κοιτοβουλίδης και οἱ ἄλλοι πὺν ὁ ἕνας ἀντιγράφει τὸν ἄλλο και εἶναι ἀκριβέστερος ὁ ἄγνωστος ἀπομνημονευματογράφος πὺν ὅπως ἰσχυρίζεται ἀκολουθήσε τοὺς παραστάτες τῆς Κορὴς σὴν Πελοπόννησο γιὰ νὰ ποῦθεῖ οὐ στρατολογία ἐθελοντῶν (ἴσως νὰ ποῦκεται περὶ Πελοποννησίου ἀγωνιστῆ). Ἐπέστρεψε σὴν Κορὴν ἐπιτεταλὴς 300 ἐνόλων ἐθελοντῶν μαζί μὲ τὸ νέο Ἀρμιστὴ τῆς Κορὴς (ὁ Ἀρμιστοβουλίδης εἶχε καθαιρεθεῖ ἀπὸ τοὺς Κορινθίους) Μανώλη Τομπάζη και ἄλλους 700 ἐνόλους ἐθελοντὸς, πὺν τοὺς διοικοῦσαν διάφοροι ἄλλοι ὀπλαρχεγοὶ τοὺς ὁποίους και κατονομάζει.

Ὁ ἄγνωστος σγγραφεῖας ἀναγέρεται διεξοδικὰ σὴν ἄκρην τοῦ Μανώλη Τομπάζη σὴν Κορὴν και μᾶς δίνει μὲ ἀρκετὰς λεπτομέρειες τὴν πορεία τῶν ἐπιχειρήσεων και τὴν ἐπιτυχίαν πὺν εἶχαν ἀρχικά ὁ νέος Ἀρμιστὴς τῆς Κορὴς πολιορκίας ἀσφενδικὰ τοὺς Τούρκους σὴν Φρούρια τῶν Χαλίων και τῆς Ρεδέμνης. Ἡ ἀφρξιν τῶν Αἰγυπτίων Πασάδων μὲ τὰ μπουλούκια τους σὴν Μεγαλόνησο μεταβάλλει τὴν ἐπιτεχὴ πορεία τῶν ἐπιχειρήσεων γιὰ τοὺς ἐπαναστάτες και ὁ

Μανώλης Τομπάζης περιέρχεται σὲ ἀδιέξοδο. Στὸ σημεῖο ὅμως αὐτὸ τῆς διηγήσεως κόβεται ἀπότομα ἡ συνέχεια.

Ἐνὰ ἄλλο σημεῖο, πὺν χρειάζεται ἰδιαίτερη προσοχή, εἶναι ἐκεῖνο σὺν ὁποῖο ὁ ἄγνωστος συγγραφέας δικαιώνει τὸ Μανώλη Τομπάζη πὺν ἐτήρησε τὴν συμφωνία καὶ ἐπέτρεψε τὴν ἀσφαλῆ ἀναχώρηση τῶν Τούρκων τῆς Κισσάμου καὶ τοῦ Σελίνου, ἀφοῦ εἶχαν παραδώσει μὲ συνθήκες τὰ ὑποβιβάσματα τοὺς καὶ ἀναχωροῦσαν μὲ τὶς οἰκογένειάς τοὺς καὶ τὰ κινητὰ πράγματά τοὺς γιὰ τὰ Χανιά. «Ἡ περίστασις αὕτη ἐδόξασε παρὰ τοῖς Ὀθωμανοῖς τὸν Τομπάζην, διότι οὐ μόνον ἄδικτοι ἔμειναν οἱ παραδοθέντες, ἀλλὰ καὶ τῆς δεούσης περιθάλψεως καὶ συνοδείας ἔτυχον» καὶ συνεχίζει ὁ ἄγνωστος συγγραφέας ὑέροντας τοὺς Σφακιανοὺς ἐκείνους πὺν ἐτήρησαν αὐτοδούλως καὶ ἐκτύπησαν τοὺς ἀποχωροῦντας Τούρκους. «Ἀνυσυχῶς ὅμως καθ' ὁδὸν ἔπαθον ὡς ἐκ τῆς ἐνέδρας ὀλίγων Σφακιανῶν... Τὴν περίστασιν ταύτην, ἣτις ἐλύπησε πάντας ἡμᾶς, ἅμα μαθόντες ἡμεῖς οἱ ἐν τῷ στρατοπέδῳ, ἐσπεύσαμεν ὅπως προλάβωμεν εἰ δυνατόν, δυστυχῶς ὅμως ἦτο πλέον ἀργά. Βλέπομεν λοιπὸν ὅτι ὁ ἄγνωστος συγγραφέας εἶχε πολιτικὴ ὀυνδόρεια καὶ εἶναι ὁ μόνος ἀπὸ ἐκείνων πὺν ἔζησαν ἀπὸ κοντὰ τὰ γεγονότα καὶ ἄφησαν γραπτὰ κείμενα, πὺν δικαιώνει τὴν πολιτικὴν τοῦ Μανώλη Τομπάζη.

Μὲ τὴ σκέψη ὅτι ἡ παρουσία τοῦ σωζομένου ἀποσπάσματος σὺν ἀναγνωστικὸ κοινὸ καὶ στοὺς ἐρευνητὲς θὰ βοηθήσει τὴν ἐπιστημονικὴν ἔρευνα στὴν ἀναζήτηση καὶ ἀνακάλυψιν καὶ τοῦ ὑπολοίπου σώματος τοῦ χειρογράφου, τὸ παραδίδω στὴ δημοσιότητα.

ΝΑΠΟΛΕΩΝ ΣΤΑΜ. ΔΟΚΑΝΑΡΗΣ

(ΤΟ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟ)

Ἐν τῷ χωρίῳ Καρυδάκι διέμεινα μέχρις ἀναρρώσεως, εἶτα ἀπῆλθον ἐντεῦθεν.

Ὁδεύων δὲ εἰς τὸ πρὸς Ἀνατολὰς εὐρισκόμενον Ἑλληνικὸν στρατόπεδον ἔφθασα μετὰ 10 ἡμέρων πολύμοχθον πορείαν, καθ' ἣν, ὡς ἐκ τῆς ἄκρας ἐξασθενήσεως τῶν σωματικῶν μου δυνάμεων καὶ τοῦ κόπου τῆς ὁδοπορίας πολλὰς ὑπέστην ταλαιπωρίας, προσβαλλόμενος ὅτε μὲν ὑπὸ κωλικῶν, ὅτε δὲ καὶ ὑπὸ δυσεντερίας. Ἀφικθεὶς τέλος εἰς τὸ χωρίον Κρουσῶνος, ὅπου εὔρον τὸ Ἑλληνικὸν στρατόπεδον, τὸ δὲ τῶν Τούρκων, περαιωθείσης τῆς μεταξὺ τοῦ Ὀθωμανοῦ καὶ τοῦ τῶν Αἰγυπτίων Πασᾶ ἐριδος, ἦν ἐστρατοπεδευμένον εἰς Ἅγιον Μύρωνα. Τουντεῦθεν ἠρξάμεθα αὖθις παρ' ἡμέραν σχεδὸν μαχόμενοι ἀλλήλους, καὶ ὅτε μὲν ἡμεῖς ἐπετιθέμεθα κατὰ τῶν Ὀθωμανῶν, ὅτε δὲ οὗτοι καθ' ἡμῶν.

Διήρκεσαν δὲ αἱ ἀψιμαχίαι ἡμῶν αὗται περὶ τὰς 25 ἕως 30 ἡμέρας πλὴν ἄνευ τινὸς σπουδαίου ἀποτελέσματος, φονευομένων εἰς ἐκάστην τούτων μικροῦ τινὸς ἀριθμοῦ τῶν ἡμετέρων, τετραπλασίου δὲ καὶ πενταπλασίου σχεδὸν πάντοτε ἐκ τῶν Ὀθωμανῶν.

Ἐν μὲ τῶν ἡμερῶν τούτων μέλλοντες νὰ προκαλέσωμεν τοὺς Ὀθωμανοὺς εἰς μάχην προεξήλθομεν κατ' αὐτῶν, καί, διερχόμενοι ἐκ τοῦ ἡμίσειαν σχεδὸν ὥραν ἀπέχοντος χωρίου Πυργοῦ, ἀφήκαμεν κεκρυμμένους εἰς τὰς δυνατωτέρας τοῦ χωρίου τούτου οἰκίας 400 περίπου ἐκ τῶν ἐκλεκτοτέρων μας ἀνδρῶν. Προσεγγίσαντες δ' εἶτα εἰς Ἅγιον Μύρωνα συνήψαμεν μετὰ τῶν Ὀθωμανῶν μάχην, οἵτινες ἀντεπεξῆλθον ἀμέσως καθ' ἡμῶν καὶ μετὰ μεγίστης ἐπετέθησαν ὀρμῆς. Ἡμεῖς δ', ἀφοῦ ἐπὶ τινα χρόνον ἀντέστημεν μαχόμενοι, ἠρξάμεθα κατὰ μικρὸν τῆς πρὸς τὸ ἡμέτερον στρατόπεδον ὑποχωρήσεως ὅτε δ' ἐπλησιάσαμεν τὸ χωρίον Πυργὸν ἐτράπημεν, ὡς εἰ ὑπὸ πανικοῦ καταληφθέντες, εἰς ἄτακτον φυγὴν. Οἱ Τούρκοι ἐν τῇ ὀρμῇ τῆς καταδιώξεως ἡμῶν, οὐδαμῶς τὴν ἐνεδραν κατανοήσαντες, εἰσῆλθον καταδιώκοντες ἡμᾶς καὶ εἰς τὸ εἰρημένον χωρίον Πυργοῦς, ἔνθα προσβληθέντες αἰφνης ἐκ τῶν ὀπισθεν παρὰ τῶν ἡμετέρων, καὶ ὑπὸ τρόμου

τὸ αὐτὸ στρατήγημα καθ' ἡμῶν ἐκκινήσαντες διὰ ταῦτα ὀρθρου βαθέως, καὶ ἀφ' οὗ ἐτοποθέτησαν εἰς τὸ χωρίον Σάρχου, ὅπερ ἀπέχει ἐπίσης ἡμίσειαν σχεδὸν ὥραν ἀπὸ τοῦ Κρουσῶνος, ὅπου τὸ Ἑλληνικὸν στρατόπεδον, ἤλθον κάτωθεν τοῦ στρατοπέδου ἡμῶν, τῆς ἡοῦς μόλις ὑποφωσκούσης ἐφορμήσαντες δὲ τότε καθ' ἡμῶν, ἀφ' οὗ καιρὸν τινα ἐπολέμησαν, ἐφάνησαν τέλος καὶ οὗτοι ὑποχωροῦντες καὶ τρεπόμενοι εἰς φυγὴν, πλὴν ἡ ἐνέδρα αὐτῶν καὶ οὕτως ἀπέτυχε· διότι ἡμεῖς μεμνημένοι τῆς πρὸ μικροῦ ἀνεστείλαμεν τὴν καταδίωξίν των, ὡς εἶδομεν αὐτοὺς ὑποχωροῦντας ἐσπευσμένως, ἀλλ' εἰσερχομένους ἐν τῷ χωρίῳ Σάρχου. Τοῦτου δ' ἔνεκα καὶ αὐτοὶ οἱ ἐχθροὶ ἀνέστειλαν τὴν ἐπὶ τὰ πρόσω ὑποχώρησίν των. Μείναντες δ' οὗτοι κύριοι τοῦ χωρίου Σάρχου, ἐξηκολούθησαν ἐντεῦθεν δι' ὅλης τῆς ἡμέρας μαχόμενοι καθ' ἡμῶν. Διαρκούσης τῆς μάχης ταύτης, διέτρεξα τὸν ἔσχατον τῶν κινδύνων, μικροῦ δὲ δεῖν καὶ νὰ συλληφθῶ αἰχμάλωτος ὡς ἐκ τῆς ἐξῆς περιπτώσεως:

Εἰς μικρὰν ἀπὸ τοῦ χωρίου Σάρχου ἀπόστασιν ὑπάρχει γήλοφος τις, ὃν ἐγὼ εἶχον καταλάβει μετὰ τοῦ σώματός μου. Στήσας δ' ἐπ' αὐτοῦ τὴν σημαίαν, ἐξηκολούθουν μαχόμενος ἐκεῖθεν ἐπὶ τινα χρόνον μὲ τοὺς περὶ ἐμὲ στρατιώτας. Ὅλος δὲ προσηλωμένος ὦν εἰς τὰ τοῦ πολέμου καὶ ζητῶν νὰ κενώσω τὸ ὄπλον μου κατὰ τιнос τῶν Ὁθωμανῶν, οὐδόλως ἐννόησα ὅτι οἱ ἡμέτεροι εἶχον ὑποχωρήσει, οὔτε τὰς πρὸς τοῦτο ἐπανειλημμένας κραυγὰς τοῦ ἀδελφοῦ μου Παναγιώτου, ὅτι πάντες ἐγκατέλειπαν τὸ μέρος, καὶ ὅτι ἐκυκλώθην παρὰ τῶν Ὁθωμανῶν, ἤκουσα. Εὐρέθην τούτου ἔνεκα αἰφνης πανταχόθεν περικυκλωμένος ὑπὸ τῶν Τούρκων, κραυγαζόντων «Ζωντανὸν νὰ τὸν συλλάβητε τὸν κερατὰν τὸν φράγκον» (μ' ἀπεκάλουν δ' οὕτω, καθὰ ἐνδεδυμένον τὴν τοῦ τακτικοῦ στολήν). Συνελθὼν ὡς ἐκ τῶν λόγων τούτων, καὶ βλέπω τὸν κίνδυνον, εἰς ὄντινα εἶχον περιέλθει, ἐζήτησα νὰ σωθῶ φεύγων. Θὰ ἦτον ὅμως λίαν ἀργὰ ἂν μὴ ὁ ἀδελφός μου Παναγιώτης ἤρχετο πρὸς βοήθειάν μου μετ' ἄλλων, προβλέπων τὰ γενόμενα, καὶ ἀπ' ἀρχῆς παρατηρήσας τὴν ἀπομόνωσίν μου. Τοῦτου δ' ἔνεκα καὶ ἐγκαρτερῶν εἶχε καταλάβει ἕτερον προσκείμενον λοφίσκον μετὰ 15-20 στρατιωτῶν. Ἐκκενώσαντες δ' οὗτοι ταυτοχρόνως τὰ πυροβόλα των κατὰ τῶν ἐχθρῶν, καὶ πεσόντων 2-3 τούτων, κραυγάζοντες κατ' αὐτῶν συνάμα: «Ὅπισω κερατάδες ἱμπραημάδες κ.τ.λ.», ἀνεχαίτησαν πρὸς καιρὸν τὴν καταδίωξίν μου. Οἱ δ' ἐχθροὶ βλέποντες τότε ματαιωμένας τὰς περὶ τῆς συλλήψεώς μου προσπάθειάς των, ἐπυροβόλησαν ὁμοθυμαδὸν κατ' ἐμοῦ. Εὐτυχῶς ὅμως δερμάτινός τις μικρὸς σάκκοδ' πολεμοφοδίων (Βουργιδάκι κατὰ τὴν Κρητικὴν γλῶσσαν καλούμενος), τὸν ὁποῖον ἔφερον ἐπὶ τῶν ὀπισθίων πάντοτε ἐν καιρῷ μάχης μ' ἐπροφύλαξε τοῦ θανάτου καθότι δῶν τῶν βολῶν εὗρον τὰ ἐπὶ τοῦ μέρους τῶν μολυβδοβολῶν ἐστραμμένα φυσέκια, ἀνεπτέρωσαν ἐν μέρει τὴν ἐσπευσμένην φυγὴν μου μᾶλλον, καθ' ἣν τοσοῦτον ὑπέφερον ὡς ἐκ τῆς ἀδυναμίας καὶ τοῦ κόπου, ὥστε παρ' ὀλίγον νὰ μείνω ἀπόπληκτος.

Περὶ τὴν ἐσπέραν ἀποτυχόντος τοῦ σχεδίου τῆς ἐνέδρας τῶν Ὁθωμανῶν, ἀπεσῦρθησαν οὗτοι εἰς τὰ ἴδια, ἡμεῖς δ' ὑπονοοῦντες, ὅτι πιθανὸν νὰ παραμῆνῃ ἐπὶ τῷ αὐτῷ σκοπῷ μέρος τι τῆς Τουρκικῆς δυνάμεως ἐν τῷ εἰρημένῳ χωρίῳ Σάρχῳ, ἀπεφασίσαμεν νὰ ἐπιτεθῶμεν διὰ νυκτὸς ἐκ τεσσάρων διαφόρων μερῶν, λαβόντες δὲ τὸ σύνθημα «Πῦρ καὶ σπαθί» πρὸς ἀποφυγὴν πάσης μετὰ τοῦ ἐχθροῦ συγκύσεως, προέβημεν πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν ἀποφάσεών μας. Οὐδένα δ' ἐν τῷ χωρίῳ εὐρόντες, ἀπεσῦρθημεν καὶ ἡμεῖς μετ' οὐ πολὺ εἰς τὸ ἡμέτερον στρατόπεδον. Δύο δ' ἡμέρας μετὰ ταῦτα ἐπετέθημεν καὶ πάλιν κατὰ τῶν Ὁθωμανῶν, προσχεδιάσαντες τὴν κατ' αὐτῶν ἐπίθεσίν μας, ὡς ἀκολουθῶς:

Πέριξ τοῦ χωρίου τοῦ Ἁγίου Μύρωνος ὑπῆρχον εὐρύτατοι ἄλωνες (ἀλώνια

τοῦ Μπεντρῆ Ἐφέντη καλούμενοι), οὓς τινες ἀπεφασίσαμεν, ὅπως, πορευθέντες διὰ νυκτός, κατακαύσωμεν διαρπάσωμεν δὲ συγχρόνως ὅσα τῶν ζῶων ἡδυνάμεθα, φονεύοντες ἅμα τοὺς τε φύλακας καὶ ἐργάτας Ὁθωμανούς, οὕτω δὲ προκαλέσωμεν τὴν καθ' ἡμῶν ἐπίθεσιν τῶν ἐχθρῶν. Ὑποχωροῦντες δὲ τότε ἐσκοποῦμεν φεύγοντες, νὰ προσελκύσωμεν αὐτοὺς πρὸς τὸ μέρος τοῦ χωρίου Κιθαρίδος, ἔνθα εἶχομεν ἀποκρύψει δύναμιν ἐκ 300 περίπου ἀνδρῶν, οἵτινες θὰ προσέβαλλον τὸν ἐχθρὸν ἀπροόπτως καὶ ἐκ τῶν ὀπισθεν ἅμα ὥς οὕτος διώκων ἡμᾶς, ἤθελε διέλθει τὸ χωρίον. Ἡμεῖς δὲ στρεφόμενοι τότε, καὶ θέτοντες αὐτὸν ἐν μέσῳ δύω πυρῶν, ἠλπίζομεν ὅτι θὰ ἐπεφέραμεν οὕτω τὴν ποθομένην καταστροφήν του. Τὸ σχέδιον ἡμῶν τοῦτο ἐξετελέσαμεν, οὐδενὸς παρουσιασθέντος κωλύματος εἰς τὴν ἐκτέλεσιν αὐτοῦ, καθὰ μὴ προνοησάντων τῶν Ὁθωμανῶν καὶ κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην τὴν ἔνεδραν ἡμῶν. Μεγάλως δ' ἔπαθον οἱ Ὁθωμανοὶ κατὰ τὴν ὑφ' ἡμῶν καταδίωξίν των, οὐδαμοῦ μέσον σωτηρίας εὐρίσκοντες...

Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ μοὶ ἐγένετο καταφανὴς ἡ τῶν Ἀνωγειανῶν ὠκυποδία, καὶ ἀπεδείχθησαν ἀληθεῖς οἱ λόγοι των, ὅτι θὰ μᾶς εἶναι χρήσιμοι εἰς τὸ στρατόπεδον, καίτοι ἀοπλοὶ ἐν καιρῷ καταδιώξεως τοῦ ἐχθροῦ. Εἰς τότε τῶν Ὁθωμανῶν ἀξιωματικῶν, πληγωθέντος τοῦ ἵππου του, καὶ σύρων αὐτόν, κατεδιώκετο ἐγγύτατα παρ' ἐμοῦ. Ἐν ᾧ δ' ἤμην ἔτοιμος νὰ συλλάβω αὐτὸν ζῶντα καὶ κραυγάζοντα «φιὺ Τουργία, φιὺ», ὡς μεμφόμενον τὸ ἔθνος καὶ τοὺς ὁμογενεῖς του διὰ τὴν αἰσχρὰν φυγὴν των, ἤκουσα αἰφνης τὴν μοινομένην φωνὴν Ἀνωγειανοῦ, πολὺ ὀπισθεν ἀπέχοντος ἐμοῦ, κραυγάζοντος «Στάσου Ἀγὰ πού 'φαγες τὰ σύγληνά μας». Ταυτοχρόνως δ' εἶδὼν τὴν ποιμαντικὴν αὐτοῦ ράβδον πίπτουσαν μεθ' ὁρμῆς κατὰ κεφαλῆς τοῦ τρισαθλίου γέροντος Ὁθωμανοῦ, καταπίπτοντος νεκροῦ καὶ ἀφοπλισθέντος ἐν ἀκαρεὶ παρὰ τοῦ ρηθέντος Ἀνωγειανοῦ ἐνώπιόν μου. Καὶ κατὰ τὴν μάχην ταύτην ὠπλίσθησαν πλέον τῶν 300 Ἀνωγειανῶν, οἵτινες ἤδη ἀπετέλεσαν καὶ αὐτοὶ σῶμα ἴδιον, ἐκ 500 περίπου ἀνδρῶν συγκείμενον, καὶ καλῶς ὠπλισμένον ἐν ᾧ πρὶν οὐδενὸς ὅπλου κάτοχοι ἦσαν.

Μετὰ ταῦτα ἰδὼν ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν δυσθυμοῦντα καὶ στενάζοντα τὸν φίλον μου Θεοχάρην (ἀποτελέσαντα μέρος τῆς ἀποσταλείσης Ἐπιτροπῆς τῶν Κρητῶν, νῦν δὲ μέλος τῆς φροντιστικῆς ἐπιτροπῆς ὄντα) ἀναλογιζόμενον, ὡς μοὶ εἶπεν, ὅτι ἡ σύζυγος αὐτοῦ, οὐσα εἰς τὸ χωρίον Δαφναῖς, τὸ ὀπισθεν καὶ κάτωθι τοῦ Ἀγίου Μύρωνος κείμενον εἰς ἀπόστασιν μιᾶς περίπου ὥρας καὶ ὑπὸ μικρὰς Ὁθωμανικῆς δυνάμεως κατεχόμενον, ἦν ἐκτεθειμένη εἰς τὴν διάκρισιν τῶν Τούρκων. Διὰ ταῦτα ὑπεσχέθην αὐτῷ, ὅτι ἤθελον τῷ φέρει τὴν οἰκογένειάν του, ἐὰν μοὶ ἔδιδεν ἓνα καὶ μόνον ἐγχώριον ὡς ὁδηγόν.

Νυκτὸς δ' ἐπιούσης παραλαβὼν ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ 25 ἕως 30 ἀνδρας ἐκ τοῦ σώματός μου ἐξεκίνησα, συμπαραλαβὼν μετ' ἐμοῦ καὶ τὸν ἀδελφόν μου Παναγιώτην, ἔνθα καὶ ἀφίχθην λοξοδρομῶν (διότι ἐν τῷ μέσῳ τῆς ὁδοῦ καὶ ἐν τῇ κορυφῇ τοῦ ὄροπεδίου ἦν ὁ Ἅγιος Μύρων, ὥστε ἐδέσπε νὰ κάμω κύκλον) περὶ τὸ μεσονύκτιον, ἐκεῖ δ' ἐπορεύθην κατὰ πρῶτον εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Σιούμπαση (ἀρχηγοῦ τοῦ χωρίου), ὅπως, προκαταλαβὼν, συλλάβω αὐτόν, ὄντινα ὅμως δυστυχῶς δὲν ἡδυνήθην νὰ συλλάβω, καθὰ προειδοποιηθέντα ἐγκαίρως καὶ ἀναχωρήσαντα· εἰτα δὲ διπυθύνθην εἰς τὴν οἰκίαν τῆς συζύγου τοῦ φίλου μου Κ. Θεοχάρη, ἣν καὶ παραλαβὼν μετέφερον πρὸς αὐτόν, πλουσιοπαρόχως ἀμείψαντα τοὺς παρakoλουθήσαντάς με στρατιώτας.

Συοκέφews γενομένης μετὰ ταῦτα, ἀπεφασίσθη, ὅπως τὸ σωματεῖον τῶν ζέων ἐθελοντῶν θαδίσῃ πρὸς τὰς ἀνατολικὰς τῆς Κρήτης ἐπαρχίας, ἥτοι εἰς Μεραμπέλον, Γεράπετρον, Λασήθιον κ.τ.λ. καὶ ἐπαναστατήσῃ αὐτάς, δι' ὃ καὶ οἱ μὲν ἐγχώριοι παρέμειναν εἰς Κρουσῶνα, ἐγὼ δὲ με τοὺς περὶ ἐμὲ κ.λ.π. ἀναλαβὼν

τὴν πορείαν κατὰ τὰ προσχεδιασμένα, ἀφίχθην εἰς τὴν Ἐπαρχίαν Μεραμπέλου, ἣν καὶ ἐπαναστατήσας, ἐβάδισα κατόπιν τούτου εἰς Λασιθίον καὶ Γεράπετρον, αἵτινες, ἐπίσης μετ' οὐ πολὺ ἐξαναστᾶσαι, ἀπεδίωξαν τοὺς ἐκεῖσε εὐρισκομένους Ὄθωμανοὺς, ἀναγκάσαντες αὐτοὺς νὰ καταφύγωσιν οἱ μὲν εἰς Ἡράκλειον, οἱ δὲ εἰς τὸ τῆς Γεραπέτρου φρούριον, ἐγκαταλείποντες τὰς τε γεωργικὰς ἐργασίας, τὴν συλλογὴν τῶν ἐλαίων καὶ τοὺς τρυγετοὺς τῶν ἀμπελῶνων των. Καὶ προσεπάθησαν μὲν οὗτοι κατόπιν πολλᾶκις ἐπανεξελθόντες τοῦ φρουρίου Γεραπέτρου, νὰ μᾶς ἀπωθήσωσιν ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν τούτων, ἀλλὰ καίτοι τρεῖς καὶ τετράκις πειραθέντες τοῦ τοιοῦτου, ἀπέτυχον ὁλοσχερῶς, καὶ καταδιωχθέντες ἐπανῆλθον πάλιν εἰς τὰ ἴδια, ἀφήσαντες τοὺς περόντας εἰς τὸ πεδίον.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἀπεφασίσθη, νὰ σταλῶσι πληρεξούσιοι τῆς Κρήτης εἰς τὴν Ἐθνοσυνέλευσιν τῶν Ἑλλήνων, γενομένην περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔτους 1823. Εἶχον δ' οὗτοι τὴν ἐντολήν, νὰ ζητήσωσι παρὰ τῆς ἐν Ἑλλάδι Κυβερνήσεως διοικητὴν τοῦ τόπου καταλληλότερον καὶ θαλασσίαν τινα δύναμιν πρὸς ὑποστήριξιν, ἐπιλέγοντες ὅτι ἄλλως ὁ ἐν Κρήτῃ ἀγὼν θὰ κατεστρέφετο, καθὰ μὴ δυναμένων τῶν κατοίκων ν' ἀνθέξωσιν ἐπὶ πλέον εἰς τε τὰς κακουχίας καὶ τὰ ἐξοδα, μὴ λαθόντες παρ' οὐδενὸς ὑποστήριξιν ἐν τῷ διαστήματι τούτῳ. Τὴν πρόθεσιν δὲ ταυτοχρόνως στρατολογίας ἔχοντες, ἐὰν ᾔθελον τύχει τῆς συνδρομῆς τοῦ Ἑθνους, συμπαρέλαβον οἱ ἀπερχόμενοι πληρεξούσιοι καὶ ἐμὲ μεθ' ἑαυτῶν κρίνοντές με ὡς τὸν καταλληλότερον πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον.

Ὅθεν ἀποπλεύσαντες κατὰ τὸν μῆνα Φεβρουάριον πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐκ τοῦ λιμένος Μεραμπέλου ἐπὶ ἰστιοφόρου πινὸς πλοίου (ἀφ' οὗ ἠγγίσαμεν πρῶτον καὶ εἰς Κάσον) εἰς Ναῦπλιον, ἐνθεν μετέβημεν εἰς Ἀστρους, ὅπου καὶ διεμείναμεν μέχρι τέλους τῆς ἐκεῖσε συγκροτηθείσης Ἐθνοσυνελεύσεως, ἥτις καὶ συζητήσασα τὰς ἀπαιτήσεις τῶν πληρεξουσίων τῆς Κρήτης, καὶ εὐροῦσα αὐτὰς ὡς λίαν ἀναγκαίας, ἀπεφάσισε νὰ τοῖς δοθῇ ἡ ἀπαιτούμενη συνδρομή.

Συνεπεία τούτου διωρίσθη ὁ Ἐμμανουὴλ Τομπάζης, ὡς γενικός τῆς Κρήτης διοικητὴς ἢ Ἐφορος, ὅστις καὶ συμπαραλαβὼν μεθ' ἑαυτοῦ πέντε ἢ ἑξ ὕδραικά πλοῖα καὶ 1.000 περίπου στρατιώτας, ὧν τὸ πλεῖστον μέρος συνέλεξα ἐγώ, συναπέπλεε μεθ' ἡμῶν διὰ τὴν νῆσον Κρήτην. Ἀφίχθημεν δ' ἐνταῦθα μετὰ τριήμερον θαλασσοπλοῖαν καὶ ἀπεβιβάσθημεν εἰς Κίσσαμον. Σημ.: Ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ συλλεχθέντος ἐν Ἑλλάδι στρατοῦ ἡμῖν ἐγώ, ἔχων πλέον τῶν 300, εἶποντο δὲ ὁ Καπετὰν Παναγῆς ὁ Σουλιώτης ἔχων περὶ τοὺς 150, ὁ Κουτσο Πέτρος (κληθεὶς οὕτω καθὰ χωλός) περὶ τοὺς 80, ὁ Καπετὰν Λουκάς περὶ τοὺς 100, Σάββας τις Κύπριος 60 ἕως 70, Ἀστρινός τις Κρῆς ἔχων 150, ἀνῆκον δ' ἐν τῷ σώματι τούτῳ τῶν ἐθελοντῶν καὶ 70 ἕως 80 Ὑδραιοκρανιδιώται περὶ τὸν διοικητὴν Τομπάζην.

Ἡ αἰφνιδία αὕτη ἐμφάνις τῶν ἡμετέρων πλοίων εἰς τὰ παράλια τῆς Κισσάμου καὶ ἡ ταυτόχρονος ἀποβίβασις Ἑλληνικοῦ στρατοῦ, κατετάραξε σφόδρα τοὺς ἐγχωρίους Ὄθωμανοὺς (καθὰ τὸ πρῶτον ἤδη βλέποντας Ἑλληνικά πλοῖα καὶ στρατὸν) οἵτινες καὶ ἔσπευσαν νὰ κατακλεισθῶσιν εἰς τὸ φρούριον τῆς Κισσάμου, ἀπέχον δέκα μόλις λεπτὰ τῆς παραλίας. Ἀπεπειράθησαν δ' οὗτοι κατόπιν μετὰ δύο περίπου ἡμέρας, νὰ ἐξέλθωσι τοῦ φρουρίου καὶ ἀπωθήσωσι τὸ Ἑλληνικὸν στρατόπεδον. Ἀποτυχόντες ὅμως τρεῖς ἢ τετράκις ἠναγκάσθησαν τέλος ὑπὸ τῆς πείνης καὶ διψῆς βιαζόμενοι μετὰ μιᾶς ἐβδομάδος παρέλευσιν, νὰ παραδοθῶσι συνθηκολογήσαντες νὰ ἐξέλθωσιν ἐνοπιοι, καὶ νὰ μείνωσιν ἀπαραβίαστοι αὐτοὶ τε καὶ αἱ οἰκογένειαι των, συμπαραλαμβάνοντες πᾶν ὅ,τι κινητὸν καὶ πολῦτιμον.

Ἡ συνθήκη αὕτη ἐγένετο παρουσία τοῦ γενικοῦ διοικητοῦ Τομπάζη, ἀπῆλ-

θον δὲ τινὲς μὲν τούτων καὶ οἱ πλείστοι διὰ θαλάσσης εἰς Χανία, ἕτεροι δὲ διὰ ξηρᾶς τυχόντες τῆς ἀναγκαίας συνοδείας πρὸς ἀσφάλειάν των. Ἦσαν δ' οὗτοι περὶ τὰς 3.000 καθ' ἃ συνελθόντες ἐξ ὅλης τῆς ἐπαρχίας εἰς τὸ μικρὸν τῆς Κισσάμου φρούριον, διὸ καὶ ἠναγκάσθησαν στενοχωρηθέντες νὰ παραδοθῶσι τάχιστα, καίτοι ἔχοντες περὶ τοὺς 800 ἄνδρας ἐνόπλους πρὸς φρούρησιν.

Ἡ περίστασις αὕτη ἐδόξασε παρὰ τοῖς Ὀθωμανοῖς τὸν Τομπάζην, διότι οὐ μόνον ἄθικτοι ἔμειναν οἱ παραδοθέντες, ἀλλὰ καὶ τῆς δεούσης περιθάψεως καὶ συνοδείας ἔτυχον.

Μετὰ τὴν τῶν Ὀθωμανῶν ἐκ τοῦ φρουρίου ἀπομάκρυνσιν ἔμεινεν ἡ ἐπαρχία τῆς Κισσάμου καθ' ὁλοκληρίαν ἐλευθέρα καὶ ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν Ἑλλήνων μὴ ἀπομείναντος οὐδενὸς Ὀθωμανοῦ παρ' αὐτῇ. Τούτου ἔνεκα καὶ ὀδεύσαντες ἄνευ τῆς ἐλαχίστης βραδύτητος, ἀφίχθημεν πρὸς τὴν γείτονα ἐπαρχίαν τῶν Σελίνων. Εὐρομεν δ' ἐνταῦθα μικρὰν ἀντίστασιν παρὰ τῶν ἐκεῖσε ἐγχωρίων Ὀθωμανῶν, ὧν πλεον τῶν 1.500 ἦσαν ἐμπειροπόλεμοι. Συνελθόντες οὖν οὗτοι εἰς τι ὀχυρὸν χωρίον τῶν Σελίνων, ἀπεπειράθησαν ἀνθιστάμενοι, ὅπως διατηρηθῶσιν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ των· ἄλλ' ἐπανεilhμμένως ἠττηθέντες ὑφ' ἡμῶν καὶ ἀπολέσαντες ὑπὲρ τοὺς 100 ἄνδρας, ἠναγκάσθησαν νὰ παραδοθῶσι καὶ οὗτοι διὰ συνθήκης, ἥτις τοῖς ἐπέτρεπε, ν' ἀποχωρήσωσι καὶ οὗτοι ἔνοπλοι σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις εἰς Χανιά. Δυστυχῶς ὅμως καθ' ὁδὸν ἔπαθον ὡς ἐκ τῆς ἐνέδρας ὀλίγων τινῶν Σφακιανῶν, οἵτινες συνεννοηθέντες κρυφίως μεταξύ των ἀνεχώρησαν ἐκ τοῦ στρατοπέδου κρύφα δὲ νυκτὸς καὶ κατέλαβον δίοδον τινα στενωπὴν, δι' ἧς ἐπρόκειτο νὰ διέλθωσι οἱ Ὀθωμανοί. Τὴν δὲ πρῶϊαν τῆς ἐπιούσης ἐν ᾗ οὗτοι διήρχοντο σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις τοῖς ἐπετέθησαν καὶ ἐφόνευσαν περὶ τοὺς 100 ἐξ αὐτῶν· πλὴν εἰς τὴν ἐκτέλεισιν τῆς μαφόνου ταύτης πράξεως των ἀπαντήσαντες ἀνδρειωτάτην ἀντίστασιν παρὰ τε τῶν Ὀθωμανῶν καὶ τῶν συνοδευόντων αὐτοὺς ἡμετέρων στρατιωτῶν, ἠναγκάσθησαν ἐπὶ τέλους, νὰ τοῖς ἀφήσωσι τὴν δίοδον ἐλευθέραν καὶ τὴν περαιτέρω αὐτῶν πορείαν ἀνενόχλητον. Τὴν περίστασιν ταύτην, ἥτις ἐλύπησε πάντας ἡμᾶς, ἅμα μαθόντες ἡμεῖς οἱ ἐν τῷ στρατοπέδῳ, ἐσπεύσαμεν ὅπως προλάβωμεν εἰ δυνατόν, δυστυχῶς ὅμως ἦτο λίαν ἄργά. Ὡς ἐκ τῆς αἰσχροῦς ταύτης πράξεως, οἱ εἰς τὰς παρακειμένας ἐπαρχίας σποράδην διαμένοντες Ὀθωμανοί, ἐγκαταλείπόντες τὰς ἐστίας των, κατέφευγον μετ' οὐ πολὺ δι' ἀσφάλειάν των ἁλλεπαλλήλως ἐν καιρῷ νυκτὸς καὶ διὰ θαλάσσης οἱ πλείστοι εἰς τὰ πλησιέστερον κείμενα φρούρια τῶν Χανίων καὶ τῆς Ρεθύμνης· ἅπασαι δ' αἱ μεσημβρινοδυτικαὶ ἐπαρχίαι, ἐγκαταλειφθεῖσαι ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν ἔμμενον ἤδη ἐλεύθεραι ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν Ἑλλήνων δι' ὃ καὶ ἀπῆλθομεν πρὸς ἀποκλεισμόν τῶν ἀνωτέρω φρουρίων.

Πρὸ τῆς ἀναχωρήσεως ἡμῶν εἴχομεν ἀποφασίσει, ὅπως τὸ σῶμα τῶν ξένων ἐθελοντῶν διαιρεθῇ ἐξ ἡμιοείας· διὰ ταῦτα ἅμα ἀφικθέντες εἰς Πύργον Πλατανιά μίαν ὥραν περίπου τῶν Χανίων ἀπέχοντα, ἐγὼ μὲν μετὰ τοῦ Καπετὰν Λουκά καὶ τινων ἄλλων τοῦ σώματός μου περὶ τοὺς 500 ἔμειναμεν ἐνταῦθα εἰς ἀποκλεισμόν τοῦ φρουρίου (Χανιά) ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ τῆς ἐπαρχίας ἀρχηγοῦ Σήφακα, ὅστις ἠγεῖτο σώματος τινος ἐγχωρίων ἐκ 1000 περίπου συγκείμενον· οἱ δ' ἕτεροι 500 ὑπὸ τὸν Καπετὰν Παναγῇ Σουλιώτην κ.λ.π. ἀπῆλθον μετὰ τῶν σωματείων αὐτῶν εἰς Ρέθυμνον, ἐνθα ἔμελλον, νὰ ἐνωθῶσι μεθ' ἐτέρου σώματος τῶν ἐκεῖσε ἐγχωρίων.

Ἀφικθέντες εἰς Πύργον Πλατανιά κατέσχομεν τὰ χωρία Ἀγίαν Μαρίναν καὶ λοιπὰ, ἀποτελέσαντες οὕτω τὴν ἀριστερὰν πτέρυγα τοῦ λοιποῦ ἐν Χανίοις ὑπὸ τὸν Σήφακα στρατοῦ. Συνεννοούμενοι δὲ μετ' αὐτοῦ ἠκολουθοῦμεν τακτικῶς τὴν πολιορκίαν τοῦ ἀνω ρηθέντος φρουρίου.

Ὁ γενικός τοῦ τόπου διοικητής Τομπάζης (ὅστις μέχρι τοῦδε συνεβάδιζε μετὰ τοῦ στρατοπέδου) μετὰ τῶν ἀποτελούντων μέρος τῆς σωματοφυλακῆς αὐτοῦ Ὑδραίων καὶ Κρανιδιωτῶν, συνοδευόμενος παρὰ τοῦ γραμματέως αὐτοῦ Σκούφου, πρὸς δὲ ὑπὸ μέρος ἐνόπλων τινῶν Στρατιωτῶν καὶ τῶν ἐντοπίων προϋχόντων Ξεπαπαλαζαράκη, Θεοχάρη Ἀντωνιάδου καὶ Οἰκονόμου, τῶν ἀποτελούντων μέρος τοῦ ἐντοπίου συμβουλίου, ἀπῆλθεν εἰς τὸ χωρίον Βρύσαις τῆς ἐπαρχίας Ἀμαρκαστέλου τῆς παρακειμένης τῇ ἐπαρχίᾳ Σφακιῶν. Ἐντεῦθεν οὗτοι ἐλάμβανον γνῶσιν τῶν καθ' ἡμᾶς, καὶ συσχεπτόμενοι διέθετον καὶ ἐφρόντιζον τὰ τοῦ στρατοῦ.

Ἐν τῇ πολιορκίᾳ τῶν Χανίων διαμένοντες δὲν ἐλλείπομεν συνεχῶς καὶ διὰ παντοίων μέσων προκαλοῦντες εἰς μάχην τοὺς ἐχθροὺς, οἵτινες συσσωματωθέντες ἐν τῷ φρουρίῳ καὶ ὑπὸ Σελινιωτῶν καὶ Κισσαμιτῶν ἐνισχυθέντες καὶ ἐν σῶμα μετ' αὐτῶν ἀποτελέσαντες, ἐπειρῶντο καὶ οὗτοι συνεχῶς τὴν διάλυσιν τῆς πολιορκίας των. Κατὰ τὰς ἐκ τοῦ φρουρίου ὁμῶς ἐξόδους των, ἡττόμενοι πάντοτε ὑφ' ἡμῶν, εἰσῆρχοντο αὖθις ἐν τῷ αὐτῷ ἐγκαταλειπόντες ἐκάστοτε οὕτως ὀλίγους νεκροὺς.

Ἐν μὲν τῶν ἡμερῶν ἐσχεδιάσαμεν, ὅπως παρασύρωμεν τοὺς ἐχθροὺς διὰ ψευδοῦς τινὸς ὑποχωρήσεως εἰς τὸ μεταξὺ Ἀγίας Μαρίνης καὶ Χανίων κείμενον χωρίον παράλιον ὅπερ ἀπέχει ἐν τέταρτον τῆς ὥρας τῆς θαλάσσης καὶ κεῖται ἐγγύτατα καὶ πρὸς δυσμὰς τῶν Χανίων. Τοῦτο δ' ἐξετελέσαμεν ἐπιτυχῶς, διότι ἐξημερωθέντες εἰς τὰ πρὸς δυσμὰς τοῦ φρουρίου τεῖχη, ἀφυνψίαμεν τοὺς ἐν αὐτῷ Ὀθωμανοὺς διὰ τῶν πυροβολισμῶν ἡμῶν καὶ προσποιουμένης τινὸς ἐφόδου. Οἱ ἐχθροὶ ἐξεληθόντες τότε ἐπέπεσαν ὡς μαινόμενοι καθ' ἡμῶν, ἡμεῖς δ' ἐμμένομεν ἐγκατερουντες εἰς τὰ προχείρως κατασκευασθέντα προηγουμένως ἐξῶθι πρὸς δυσμὰς τοῦ φρουρίου ὀχυρώματα (ταμπούρια), καὶ ἀφοῦ ἐφ' ἱκανὸν ἐπολεμήσαμεν ἐντεῦθεν κατ' αὐτῶν, ἐφάνημεν ὑποχωροῦντες κατ' ὀλίγον καὶ ἐφευγόμεν τέλος δρομαίως πρὸς τὸ μεταξὺ Ἀγίας Μαρίνης χωρίον, διωκόμενοι μετὰ σπουδῆς παρὰ τῶν Ὀθωμανῶν, οἵτινες καὶ εἰσῆλθον ἐν αὐτῷ εἰσερχόμενοι ὁμῶς ἐν τῷ ρηθέντι χωρίῳ πρὸς καταδίωξίν μας, καὶ προσβληθέντες αἰφνης παρὰ τῶν ἐκεῖσε ἐδρευόντων ἡμετέρων καὶ παρ' ἡμῶν αὐτῶν, ἐπαθον μεγίστας ζημίας· τραπέντες δ' εἰς φυγὴν καὶ διωκόμενοι μέχρι τῶν προθύρων αὐτοῦ τοῦ φρουρίου τῶν Χανίων ἐγκατέλειψαν περὶ τοὺς 320 φονευθέντας ἐν τε τῷ χωρίῳ καὶ ἐκτὸς αὐτοῦ, ἐπανακάμπτοντες δὲ κατησχυμένοι, πλείστους ἀφσαν τραυματίας.

Μετὰ δὲ μνηνον πολιορκίαν τῶν ἄνω ρηθέντων φρουρίων οἱ Ὀθωμανοὶ ἀποθαρρυνθέντες δὲν ἀπετόλμων πλέον ἀπαύστως νικῶμενοι νὰ ἐξέλθωσι τῶν φρουρίων· εἶχον δὲ σχεδὸν ἀπολέσει καὶ πᾶσαν ἐλπίδα σωτηρίας, ὅτε τὰ συνοδευόμενα τὸν γενικὸν τῆς νήσου διοικητὴν Τομπάζην ἑλληνικὰ πλοῖα ἀπέπλευσαν τῆς Κρήτης. Ἀφίχθησαν δ' ἐν τῷ διαστήματι τούτῳ καὶ νέαι ἐξ Αἰγύπτου πρὸς τοὺς ἐχθροὺς ἐπικουρίαι, τὸ μὲν πρῶτον ἐκ τριῶν, ἀμέσως δὲ κατόπιν ἐκ πέντε χιλιάδων Αἰγυπτίων κτλ. κτλ. Συνεκεντρώθησαν δ' οὗτοι εἰς Ἡράκλειον 17 χιλιάδες τὸ ὅλον τῶν Αἰγυπτίων καὶ ἐκεῖθεν προεσχεδίασαν μετὰ τῶν ἐντοπίων Ὀθωμανῶν τὴν κατὰ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἐπίθεσιν των. Ὁ δὲ διοικητὴς τῆς Κρήτης Τομπάζης, ἅμα λαθὼν γνῶσιν τῆς ἀφίξεως τῶν νέων τούτων ἐπικουριῶν καὶ τῶν μελετωμένων σχεδίων τοῦ ἐχθροῦ, διέταξε τὸ σῶμα τῶν ξένων ἐθειλοντῶν πρὸς δὲ καὶ τὰ σώματα τῶν Σφακιανῶν καὶ Ἀμαρκαστελιωτῶν συνιστάμενα ἐξ ἑπτὰ (7) περὶπου χιλιάδων ἀνδρῶν ὅπως ἀπέλθωσι τῆς πολιορκίας, ἀφῆσαντες τοὺς λοιποὺς μετὰ τοῦ Σήφακα (Λακιώτας, Ριζίτας,

Σελινιώτας, Κισσαμίτας και Ἀποκορονιώτας) εἰς τήρποιν τῆς πολιορκίας τῶν φρουρίων Χανίων καὶ Ρεθύμνης, καὶ συγκεντρωθῶσιν εἰς Ἀμαρκαστέλιον.

Συνεπεία τῆς διαταγῆς ταύτης ἀφίχθημεν μετὰ τριήμερον πορείαν συναντηθέντες μετὰ τῶν ἄνω ρηθέντων ἐγκωρίων σωμάτων ἐστρατοπεδεύσαμεν εἰς Μοναστήριον Ἁγίου Βασίλειον, δύο περίπου ὥρας ἀπέχον τοῦ χωρίου Ἀγίας Βαρβάρας, ἔνθα ἔκειτο τὸ ἐχθρικὸν στρατόπεδον.

Οἱ Ὀθωμανοὶ συγκεντρωθέντες, ὡς προείπομεν, μετὰ τὴν τῶν Αἰγυπτίων ἀφιξίν καὶ ἀποτελέσαντες σῶμα ἐκ 18—20 περίπου χιλιάδων συγκεείμενον καὶ ἀπαρτιζόμενον ἐξ Αἰγυπτίων, Ἀλβανῶν καὶ ἐγκωρίων Ὀθωμανῶν, εἶχον ἐξέλθει τοῦ Ἡρακλείου ἀφήσαντες τὴν δέουσαν ἐν αὐτῷ φουράν, ἐστρατοπέδευσαν εἰς Ἀγίαν Βαρβάραν, ἐξ περίπου ὥρας τοῦ ἄνω ρηθέντος χωρίου ἀπέχουσιν. Τὸ χωρίον τοῦτο συνορεύον μετὰ τῆς ἐπαρχίας Μαλεβυζίου, ἀποτελεῖ μέρος τῆς ἐπαρχίας Μεσαράς, κεῖται δ' ἐπὶ γηλόφου, καὶ ἔχον τὴν αὐτὴν γῆς ἑκτασιν μὲ τὸν Ἁγίον Μύρωνα, ἀριθμεῖ χιλίας περίπου οἰκίας.

Ἡμεῖς, εἰ καὶ εὐάρθμοι, μὴ γιγνώσκοντες ὅμως ἀκριβῶς τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐχθρῶν, ἀπεφασίσσαμεν νὰ συνάψωμεν μάχην μετ' αὐτῶν. Διὰ ταῦτα τρεῖς ἡμέρας μετὰ τὴν ὡς ἂνωτέρω εἶπομεν τοποθεσίαν καὶ ἀνάπαυσιν τῶν ἐκ τῆς πορείας κόπων μας, ἐκκινήσαντες δύο ὥρας μετὰ τὸ μεσονύκτιον ἐφθάσαμεν μετὰ μίας περίπου ὥρας πορείαν, ἥτοι πολὺ πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου εἰς τὸ χωρίον ἔνθα διέμενον ὁ ὀθωμανικὸς στρατός. Ἄμα δ' ἀφικθέντες ἐπετέθημεν ἀμέσως κατ' αὐτῶν, συμπλακέντες μετὰ τῆς ἐμπροσθοφυλακῆς του, ἥτις καὶ ὑπεχώρησε καταφυγοῦσα ἐν τῷ χωρίῳ ὃ δὲ ὀθωμανικὸς στρατός, λαθὼν ὡς ἐκ τούτου γνῶσιν τῆς παρουσίας ἡμῶν, ἀντεπεξῆλθεν ἀθρόως καθ' ἡμῶν. Τότε δὲ πρῶτον ἡμεῖς ἐλάβομεν γνῶσιν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐχθρῶν, ὅτι δηλαδὴ ὁ στρατός αὐτῶν συνέκειτο ἐκ 17—20.000, ὅτι ἀπηρτίζετο ἐκ 4000 ἵππέων καὶ εὐαρίθμου πυροβολικοῦ. Ἐνεκα τούτου ὡς ἀντηλλάξαμεν ἀκροβολισμοὺς τινὰς μετ' αὐτῶν, ἠναγκάσθημεν, καθ' ἃ οὐ μόνον ὑποδεέστεροι τὰς δυνάμεις, ἀλλὰ καὶ ὡς λίαν ἐκτεθειμένοι εἰς τὴν προσβολὴν τοῦ πυροβολικοῦ των ὡς ἐκ τοῦ ὁμαλωτέρου τῆς χώρας, νὰ υποχωρήσωμεν. Καταδιωκόμενοι δ' ἀφίχθημεν εἰς τὰς ὑπηρεσίας τῆς Ἰδῆς (Ψηλορείτου) ἔνθα καὶ ἀντέστημεν τότε ὑποχωροῦντες κατὰ μικρὸν μέχρι τῆς ἐσπέρας καὶ ἀμυνόμενοι θαρραλεώτερον τι ἔχοντες ὑφ' ἡμῖν τὸ ὀρεινὸν τῆς θέσεως, ἔνεκα τοῦ ὁποίου τὸ ἐχθρικὸν ἱππικὸν καὶ πυροβολικὸν δὲν ἠδύναντο, νὰ μᾶς θλάπτωσιν ἐπαισθητῶς.

Ἐχωρίσθημεν δὲ τῆς ἀλληλομαχίας ταύτης μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου, ἀπολέσαντες τριάκοντα περίπου ἄνδρας μὲ ἴσιν ζημίαν καὶ τοῦ ἐχθροῦ καὶ ἀφίχθημεν περὶ τὴν δεκάτην ὥραν τῆς ἐσπέρας εἰς τὸ στρατόπεδον Ἁγίου Βασίλειον.

Ἀφοῦ ἐπὶ δύο ὅλας ἡμέρας ἀνεπαύθημεν, ἀπεφασίσσαμεν ἐκ νέου, οὐδόλως οὔτε τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐχθρῶν, οὔτε τὰ γενόμενα ὑπ' ὄψιν λαμβάνοντες, νὰ ἔλθωμεν ἐκ νέου εἰς μάχην μετ' αὐτῶν, ἐπιτεθέντες δ' ἀπεκρούσθημεν ὑπ' αὐτῶν ὡς καὶ τὰ πρίν, καὶ ἐτράπημεν αὐθις εἰς φυγὴν, ἀπολέσαντες ἅμα τῇ ἐνάρξει τῆς μάχης τὸ θάρρος ἡμῶν, καὶ μὴ δυνηθέντες ν' ἀντικρύσωμεν ἐπὶ μακρότερον χρόνον τὸν ἐχθρόν, ὃν ἄλλοτε τοσοῦτον περιεφρονοῦμεν.

Ὁ δὲ κατὰ τὴν μάχην ταύτην καταλαθὼν ἡμᾶς πανικὸς φόβος ἦν τοσοῦτος, ὥστε ἐπέδρασεν οὐχὶ μόνον προσκαίρως, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ πολὺ χρόνου διάστημα ἐφ' ὅλου τοῦ στρατοπέδου μας — διότι καὶ εἰς τὴν τρίτην, τετάρτην, πέμπτην καὶ ἕκτην καὶ δεκάτην κατὰ τῶν ἐχθρῶν ἐπίθεσιν μας, εἰς καὶ ἐν ἀρχῇ ἐθαίνομεν μὲ σταθεράν ἀπόφασιν ν' ἀπολεσθῶμεν μᾶλλον ἢ νὰ στρέψω-

μεν αὐτοῖς τὰ νῶτα, ὁ αὐτὸς πανικός φόβος καταλαμβάνων ἡμᾶς προεκάλει, ἅμα τῇ ἐνάρξει τῆς μάχης τὴν ἐσπευσμένην καὶ ἐπονείδιστον ἡμῶν φυγὴν.

Πολλάκις δὲ καὶ κατ' ἐπανάληψιν ἠτῶμενοι οὕτως, ἐπεφασίσαμεν ἐπὶ τέλους τὸ ὕστατον οἱ πάντες ν' ἀποθάνωμεν μᾶλλον, ἢ νὰ γίνωμεν ριψάσπιδες. Πλὴν μάτην, διότι καὶ κατὰ τὴν ὑστάτην ἡμῶν ταύτην ἀπόφασιν, ἅμα ἀντικρυσσάντες τὸν ἐχθρόν, καὶ μετ' αὐτοῦ ὀλίγας ἀνταλλάξαντες βολάς, ἐτράπημεν κατὰ τὸ σὺνθηδες εἰς γενικὴν φυγὴν. Κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην μάχην μικροῦ δεῖ νὰ ζωγρηθῶμεν ἐγὼ μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ μου Παναγιώτου ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν· διότι ἐν τῇ ἐνάρξει τῆς ὑποχωρήσεως τῶν ἡμετέρων ἰδὼν οὕτος ὁ ἀδελφός μου τὸν σηματοφόρον ἡμῶν Χριστόφαν Κυδωνιέα ἐγκαταλείποντα τὰς τάξεις καὶ τρεπόμενον εἰς φυγὴν, ραπίσας καὶ πτύσας αὐτὸν κατὰ πρόσωπον, ἤρπασε τὴν σημαίαν ἐκ τῶν χειρῶν του κατορθώσας διὰ τοῦ θάρρους καὶ τῶν προτρεπτικῶν του λόγων, νὰ σταματήσῃ τινὰς τοῦ ἡμετέρου σώματος, ἔστησε ταύτην ἐπὶ τινος τῶν ἐκεῖσε παρακειμένων βράχων προεξέχοντος μικρὸν καὶ προασπίζοντος ἡμᾶς· ἐντεῦθεν ἠρχίσασμεν μετὰ τῶν ὀλίγων παραμεινάντων εἴκοσιν ἕως εἴκοσι πέντε ἐκ τῶν ἡμετέρων, ἀμυνόμενοι κατὰ τῶν ἐχθρῶν, οἵτινες ὁμῶς ἐπνύξῃσαν μετ' οὐ πολὺ τοσοῦτον, ὥστε κατήντησαν νὰ μᾶς κυκλώσωσι πανταχόθεν. Τὸ δεινὸν τῆς θέσεώς μας καθορῶντες καὶ κινδυνεύοντες νὰ ζωγρηθῶμεν ἀπεφασίσαμεν νὰ ὑποχωρήσωμεν. Ἡ ὑποχώρησις ὁμῶς ἡμῶν θὰ ᾔν ἀδύνατος μεθ' ὅλας τὰς ὑπὲρ ἄνθρωπον προσπάθειάς μας, ἐὰν μὴ ὑποστηρίξωμεθα ὑπὸ τῶν λοιπῶν τοῦ σώματός μας, οἵτινες λαθόντες καιρὸν ὥς ἐκ τῆς ἡμετέρας ἀντιστάσεως, ἤρχισαν ἐν τῷ διαστήματι τούτῳ βραδύτερον καὶ τακτικώτερον ὀπισθοχωροῦντες! Ἐνεκα δὲ τούτου ἠδυνήθησαν νὰ ὑποστηρίξωσι καὶ ἐν μέρει τὴν ὑποχώρησίν μας.

Ὁ ἀδελφός μου, θραυσθέντος τότε διὰ σφαίρας ἐχθρικοῦ ὅπλου τοῦ ἀκοντίου τῆς σημαίας του, περιτυλίξας αὐτὴν τῷ σώματί του ἔφερεν ὥς εἰ χλαμύδα, ὅπως τὴν διασώσῃ τῶν ἐχθρικῶν χειρῶν.

Ἀφικθέντες καὶ πάλιν εἰς τὰ ὑψηλότερα τῆς Ἰδης, ἐβραδύναμεν κατὰ τὴν πορείαν μας, παυσαμένης τῆς ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν καταδιώξεώς μας. Ἐντεῦθεν ἐπανήλθομεν καὶ πάλιν εἰς τὰ ἴδια.

Μετὰ τὰς ἀλλεπαλλήλους ταύτας ἥττας ἡμῶν ἠρχίσασμεν οἱ μὲν αἰτιώμενοι τοὺς δέ· δηλαδὴ οἱ μὲν ξένοι τοὺς ἐντοπίους, οἱ δ' ἐντάπιοι ἀλλήλους, ἥτοι οἱ Ἀρκαροστελιώτες τοὺς Μυλοποταμίτας καὶ τὰνάπαλιν ὥς πρῶτους δίδοντας τὴν πρὸς ὑποχώρησιν ἀφορμὴν.

Συνελθόντες διὰ ταῦτα οἱ ἀρχηγοὶ εἰς τὴν μονὴν τοῦ Ἁγίου Βασιλείου, ἀπεφασίσαμεν, νὰ διαιρεθῶμεν κατὰ σωματεῖα· ἡ δ' ἀπόφασις ἡμῶν αὕτη συνεβιάζετο καὶ μὲ τὸ τεκταινόμενον κατὰ τῶν ἐχθρῶν σχέδιόν μας.

Ἐμελετῶμεν ἐπὶ τέλους, νὰ προσελκύσωμεν τοὺς ἐχθροὺς, ὥς κατωτέρω ὀφόμεθα εἰς τὰς ὑπωρείας τῆς Ἰδης, ἐνθα διαιρεθέντες ἠθέλαμεν τοποθετηθῇ κατὰ σωματεῖα, καταλαμβάνοντες ἕκαστος τὸν ταχθέντα τόπον. Ἄμα δὲ προσελκυσθέντος τοῦ ἐχθροῦ, θὰ ἐπετιθέμεθα οὕτω κατ' αὐτοῦ ἀθρόοι. Ταῦτα προσεχεδιάσαμεν οὕτως, ὅπως εὐκρινέστερον ἴδωμεν διὰ τῆς διαιρέσεώς μας ταύτης τίς πρῶτος ὁ γενόμενος αἴτιος τῆς ὑποχωρήσεως ἐν περιπτώσει ταύτης· ἂφ' ἐτέρου δ' ὅπως διερεθίσωμεν δι' αὐτῆς τὴν γενικὴν ἁμίλλαν, κατισχύσωμεν τοῦ ἐπονείδιστου φόβου, καὶ ἐξαλείψωμεν τὸ ἐπὶ τοῦ μετώπου ἡμῶν στίγμα.

Διαιρεθέντες κατὰ σωματεῖα, ὥς εἴρηται, οἱ τε ξένοι καὶ ἐντόπιοι, ἀπεφασίσαμεν νὰ κινηθῶμεν διὰ νυκτός, καὶ καταλαμβάνοντες ἕκαστος τὸν οἰκεῖον τόπον, νὰ προσβάλωμεν τὸν ἐχθρόν οὐχὶ ἐκ μεσημβρίας καὶ ἐκ τῶν πλαγίων ὥς πρὸς τὰ πρὶν, ἀλλ' ἐκ δυσμῶν καὶ κατὰ μέτωπον.

Τοῦ σχεδίου τούτου γενομένου, ἐκκινήσαντες μετὰ τὸ μεσονύκτιον, ἐφθάσαμεν δὺν ὥρας πρὸ τῆς αὐγῆς καὶ κατελάβομεν τὰς ὀριοθείας θέσεις πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου, ἀπεστείλαμεν δ' ἓνα λόχον, ἵνα προσβάλῃ τὸν ἐχθρόν, πεπειθότες ὅτι ὡς ἀνταλλάξωσιν οὗτοι ὀλίγους τινὰς τουφεκισμοὺς μετ' αὐτῶν, οἱ ἐχθροὶ ἤθελον ἐπιπέσει πανστρατιᾷ κατὰ τῶν ἡμετέρων, οἵτινες καταδιωκόμενοι θὰ ἤρχοντο μέχρι τοῦ μέρους, ἔνθα ἡμεῖς ἐνεδρεῦομεν, ὥς δ' ἀφικνοῦντο οἱ ἐχθροὶ μέχρι βολῆς τουφεκίου, θὰ προσεβάλλομεν αὐτοὺς τότε καὶ θὰ ἐξηγοράζομεν δεκαπλασίως τὰς προτέρας ἡμῶν ἥττας. Ἀτυχῶς ὁμως αἱ προσδοκίαι ἡμῶν ἀπέβησαν μάτην, διότι ἱερεὺς τις, οὕτινος τὸ ὄνομα μὲ λανθάνει, διαφυγὼν ἐν ἀγνοίᾳ ἡμῶν προὔδωκεν εἰς τοὺς ἐχθροὺς τὰ σκέδιά μας, οἵτινες ἐμειναν ἄπρακτοι ἔνεκα τούτου· εἰ καὶ οἱ ἡμέτεροι προσέβαλον τὴν ἐμπροσθοφυλακὴν των, ἥτις καὶ ἐπὶ σμικρὸν ἀντέστη τὸ πρῶτον, ὥστε ὁμως ἀποσυρθεῖσα εἰς Ἀγίαν Βαρβάραν ἔμενεν ἐν αὐτῇ· ἡ δὲ μικρὰ δύναμις τοῦ λόχου μας, ἥτις ἐγένετο κάτοχος τῆς θέσεως τῆς ἐμπροσθοφυλακῆς τοῦ ἐχθροῦ, ἀμνηχανοῦσα ἔστελλε, νὰ λάβῃ ὁδηγίαν παρ' ἡμῶν τί τὸ πρακτέον, ἂν ὦφειλε δηλαδὴ τότε, νὰ ὑποχωρήσῃ ἢ οὐ. Ἐμενε δ' ὁ λόχος οὗτος μέχρι τῆς 4 μ.μ. πυροβολῶν κατὰ καιροὺς καὶ προκαλῶν τὴν ἐξοδὸν τῶν ἐχθρῶν, οἵτινες οὐδόλως ἐνεφανίζοντο. Συνελθόντες τότε ἡμεῖς οἱ ἐν τῷ στρατοπέδῳ ἀρχηγοί, διάφορα ἐξήγομεν συμπεράσματα ὡς ἐκ τῆς ἀπραξίας τῶν Ὀθωμανῶν καὶ οἱ μὲν φοβοῦμενοι δόλον τινὰ ἐξ αὐτῶν, οἱ δὲ νομίζοντες, ὅτι ἀπεσύρθησαν εἰς τὴν ἐπαρχίαν Μεσαρᾶς, ὅπως συνάξωσι γεννήματα διὰ τὸ ἱππικόν των καὶ ἄλλοι ἄλλα λέγοντες, ἡμνηχανοῦμεν, τί νὰ πράξωμεν, ὅτε ὁ Καπετὰν Παναγῆς ὁ Σουλιώτης, μεγαλαυχὼν ἀνοήτως εἶπεν ὅτι εἰ εἶχεν δὺν ἢ τρεῖς ὡς ἑαυτὸν ἐν τῷ στρατῷ ἤθελεν εἰσελθεῖ εἰς τὴν Ἀγίαν Βαρβάραν καὶ θύσει καὶ ἀπολέσει τοὺς ἐν αὐτῇ Ὀθωμανούς. Ἐπιτιμηθεὶς τὸ πρῶτον, εἶτα δὲ καὶ προκληθεὶς παρ' ἐμοῦ ἔνεκα τούτου προεκάλεσεν οὕτω καὶ τὴν ἐσπευσμένην ἀπόφασιν τῶν λοιπῶν, μὴ βουλευομένων, νὰ φανῶσι κατώτεροι ἡμῶν. Συνεπεῖα τούτου ἀπεφασίσθη νὰ ἐπιτεθῶμεν ὁμοθυμαδὸν κατὰ τοῦ ἐχθροῦ.

Ἐγκαταλειπόντες λοιπὸν τὰς ἐν κρυπτῷ θέσεις ἡμῶν καὶ ὀδεύοντες κατὰ σῶμα ἀναπεπταμέναις σημαίαις, ἀφίχθημεν οὕτω ἐν τῷ μέσῳ τῆς πρὸς Ἀγίαν Βαρβάραν ἀγούσης ὁδοῦ, ὀλίγον πρὸς τὰ δεξιὰ τῆς ὁποίας ἐκεῖτο ἡ ὑπὸ τῶν ἡμετέρων καταληφθεῖσα θέσις τῆς ἐμπροσθοφυλακῆς τοῦ ἐχθροῦ, θέσις ὀλίγον ὑψηλὴ καὶ γήλοφος, ἔχουσα σποράδην παρακειμένους βράχους.

Τούτων οὕτως ἐχόντων ἅπας ὁ στρατὸς τῶν τε ξένων σωματείων καὶ τῶν ἐγχωρίων παρεκβαίνων ἀπαύστως τῆς ἄνω ρηθείσης ὁδοῦ, ἐσταμάτησεν ἐπὶ τῆς ἄνω ρηθείσης θέσεως, μὴ θέλων, νὰ παρακολουθῇ ἡμᾶς, μηδ' ὑπακούων εἰς τὰς ἐπανελημμένας διαταγὰς μας. Τούτου ἔνεκα ἠναγκάσθημεν μόνοι οἱ ἀρχηγοὶ ὡς ἐκ φιλοτιμίας παρακολουθοῦμενοι ἕκαστος ὑπὸ τοῦ σημαιοφόρου τοῦ σώματός του καὶ πέντε ἢ ἑξ ἀνδρῶν ἥτοι ἐν ὅλοις μόλις περὶ τοὺς 150, ν' ἀκολουθήσωμεν τὴν πρὸς τὴν Ἀγίαν Βαρβάραν ἀγούσαν ὁδόν. Ἀμα δ' ἀφίχθημεν ἐξῶθεν αὐτῆς, ἐνῷ οὐδὲν πρότερον ἔθεωρῶμεν καὶ αἰγὴ ἄκρα ἐπεκράτει ἐν τῷ χωρίῳ ἀλλαλαγμὸς μέγας ἐξ ἅπαντος τοῦ μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης κεκρυμμένου Ὀθωμανικοῦ στρατοῦ ἠγέρθη, ὅστις ἀθρόος ἐπετέθη κατὰ τῶν ὀλιγαριθμῶν ἡμῶν, κραυγάζοντες τὸ σύννηθες θούριον αὐτῶν «Ἀλάχ, Ἀλάχ» ἐν μιᾷ δὲ στιγμῇ εὐρέθημεν περικυκλωμένοι σφαττόμενοι καὶ καταπατούμενοι ὑπὸ τοῦ ἐφορμησαντος καθ' ἡμῶν ἱππικοῦ τῶν ἐχθρῶν· ἐγὼ δὲ τραυματιοθεὶς τότε ἐπὶ τῆς κεφαλῆς διὰ ξίφους συμπαρεφερόμην μετὰ πολλῶν ἐκ τῶν ἡμετέρων ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἱππέων, οἵτινες ἀφ' ἐνὸς μὲν μὴ θέλοντες νὰ κατισχύσωσι τῆς ὁρμῆς τῶν ἱππῶν τῶν, ἐπειδὴ ἐσπεύδον νὰ φθάσωσι τὸν ἐν τῷ γηλόφῳ εὐρισκό-

μενον Ἑλληνικόν Στρατόν, ἀφ' ἐτέρου δ' ἀψηφούντες τὸ ὀλιγάριθμον ἡμῶν εἰ καὶ θεωροῦντες ἡμᾶς ὡς αἰχμαλώτους, περὶ ὧν ἠδύναντο νὰ διαθέσῃσι θραδύτερον κατὰ βούλησιν, ἐξηκολούθουν ἐν ἀρχῇ μὲν νὰ μᾶς συμπαράσῃσι μεθ' ἑαυτῶν, τρέχοντες, εἰτα δὲ μᾶς ἐγκατέλειπον εἰς τοὺς κατόπιν αὐτῶν ἐρχομένους πεζοὺς. Ἡμεῖς δ' ἐκχωρισθέντες τοῦ ἵππικοῦ τῶν ἐχθρῶν, ἅμα ὡς ἀφίχθημεν εἰς τὸν ρηθέντα γήλοφον, ἐγκαταλειφθέντα ἤδη ὑπὸ τῶν ἡμετέρων, ἐλοξεύσαμεν μικρὸν πρὸς ἀριστερὰ καὶ προκαταλαβόντες θέσιν τινὰ ἐκκενώσαμεν οἱ πάντες τὰ ὅπλα μας κατὰ τῶν ἐχθρῶν ἐπὶ τῷ σκοπῷ ν' ἀναχαιτίσωμεν ἐπὶ σμικρῷ τὴν περαιτέρω καταξίωξιν ἡμῶν, ἀλλὰ πληγωθέντες εὐτυχῶς τότε καιρίως καὶ πεσόντος χαμαὶ τοῦ Ὀθωμανοῦ τῶν Κρητῶν Πασᾶ περιεκύκλωσαν αὐτὸν κατὰ τὰ εἰθισμένα πάντες οἱ Ὀθωμανοί, ὅπως τὸν ἀνεγείρῃσιν· ἡμεῖς δὲ δράξαντες τῆς μικρᾶς ταύτης εὐκαιρίας ἐσπεύσαμεν, νὰ κατέλθωμεν πρὸς τινὰ τῆς πλαγίας τῆς θέσεως ταύτης κειμένην φάραγγα, ἀποφυγόντες οὕτω τὸν ἐσχατὸν τῶν κινδύνων.

Ἐν τῇ καταστάσει ἡμῶν ταύτῃ ὑπαξιωματικὸς τις τοῦ σώματός μου Σωτήριος καλούμενος Σμαράνθιος, εἰς τῶν ὀλίγων παρακολουθησάντων μοι πρὸ τῆς συμπλοκῆς, ἀπολέσας διαρκούσης ταύτης τὰ πέδιλά του καὶ φεύγων δρομαίως ἄοπλος ἤρχετο ξιφήρης κατόπιν μου, ἐγὼ δ' ὡς ἐκ τούτου καὶ ὡς ἐκ τοῦ καταρρέντος αἵματος ἐκ τῆς πληγωμένης κεφαλῆς μου οὐδὲ διέκρινον αὐτόν, ὅτε ἤκουσα ἐκ τοῦ βάθους τῆς φάραγγος τὰς κραυγὰς τοῦ ἀδελφοῦ μου Παναγιώτου καὶ 4 ἄλλων ἕως 5 τῶν ἡμετέρων κραυγαζόντων «κουράγιο καπετὰν Στρατῇ, ὀπίσω σκυλότουρκοι!». Τὰς κραυγὰς δὲ ταύτας διεδέχθησαν 5 ἕως 6 πυροβολισμοὶ κατὰ τοῦ δυστυχοῦς συστρατιώτου μας παρακολουθοῦντος ὀπισθέν μου, ὅστις μικροῦ δεῖν καὶ θὰ ἐγένετο θῦμα εἰ μὴ ἔντρομος ἀντεκραύγαζεν «ἐγὼ εἶμαι ὁ Σωτήρης ἀδέλφια μὴ κτυπάτε».

Μετὰ τὴν εἰς τὴν φάραγγα κατάβασίν μας διήλθομεν αὐτὴν κατὰ πλάτος καὶ οὕτως ἠρξάμεθα ν' ἀναβαίνωμεν αὐτὴν ἐν ἀνέσει (ὡς μὴ διωκόμενοι πλέον παρὰ τῶν ἐχθρῶν) τὸ ὅρος τῆς Ἰδης. Δύσαντος δὲ τοῦ ἡλίου ὠδεύσαμεν πλαγίως καὶ πρὸς τ' ἄνω τοῦ ὄρους πορευόμενοι πρὸς ἀναζήτησιν τοῦ τῶν λοιπῶν ἡμετέρων πρὸς ὃ μέρος εἴμεθα τὰ πρὶν ἐστρατοπεδευμένοι· εὗρομεν δ' αὐτοὺς μετὰ μιᾶς περίπου ὥρας πορείαν ὀλίγον ἀνωτέρω τῆς ἥς κατείχομεν πρότερον θέσεως, καὶ διενυκτερεύσαμεν ὁ εἰς ἀνερευνῶντες τὰ τοῦ ἐτέρου.

ΣΤΥΛ. Κ. ΣΙΩΜΟΠΟΥΛΟΥ

Δικηγόρου

ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΙΣΑΡΑ ΚΑΙ ΠΟΜΠΗ·Ι·ΟΥ ΣΤΗΝ ΗΠΕΙΡΟ ΚΑΙ ΤΗΝ ΙΑΛΥΡΙΑ *

(49—48 π.Χ.)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι'

Η ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΗΣ ΣΤΙΓΜΗΣ

Καίσαρικὰ σχέδια «ἐκτάκτου ἀνάγκης»

Ὁ Καῖσαρ, κάτω ἀπ' τὴν πίεση τῆς ἀδυσώπητης πραγματικότητος, ἔπρεπε νὰ χαράξει νέα στρατηγική. Ἔπρεπε πρὶν ἀπ' ὅλα νὰ οἰώσει τὸ στρατὸ του, νὰ τὸν τροφοδοτήσῃ, νὰ τὸν ἀναδιοργανώσῃ, καὶ τὸ ἐξ ἴσου οοβαρό, νὰ τοῦ ἐμπνεύσῃ καὶ πάλι ἐμποτοσύνη στὸν ἀρχηγό του, μὲ τὸ βαρεῖα τραυματισμένο γόητρο. Ἄλλωστε, ὅπως φαίνεται, πράγματα ἄλλωστε φυσικό, εἶχαν ἀρχίσει κιόλας οἱ αὐτομολήσεις ἀνδρῶν του, στὸ ἀντίπαλο στρατόπεδο¹²⁶.

Ὅλα ὅμως αὐτὰ ἀπαιτοῦσαν χρόνον, ὁ ὁποῖος δὲν μπορούσε νὰ βρεθῇ κάτω ἀπὸ τὴν ἄμεση ἀπειλὴ τῆς βαρεῖας οκιάς τῆς πομπηϊανῆς στρατιᾶς, τῆς ὁποίας οἱ προφυλακὲς ἔκαναν αἰσθητὴ τὴν παρουσία τους στὸν Ἄψο, «ποὺ κυλάει στὰ σύνορα τῶν Ἀπολλωνιαίων», ὅπως πρέπει νὰ ξαναθυμᾶται ὁ Καῖσαρ.

Γιὰ τὴν ὥρα, ὅμως, ἡ στρατηγική του, πρέπει νὰ ἔχει ἕναν καὶ μόνον στόχο: τὴ φυγὴ ἀπὸ τὴν Ἀπολλωνία γιὰ τὴ σωτηρίᾳ τοῦ στρατοῦ καὶ τὴ δική του.

Ἡ ἀνήσυχη σκέψη τοῦ Καίσαρα λειπούργησε καὶ πάλι μὲ ταχύτητα. Οἱ προοπτικὲς γιὰ τὸν ἀντίπαλό του, τούτῃ τῇ φορᾷ, ἦσαν διαφορετικὲς ἀπὸ τὸν περασμένο χειμῶνα. Τὸ καλοκαῖρι ὁ Ἄψος δὲν εἶναι μανιασμένος, καὶ περνιέται εὐκόλα, καὶ τὰ βαθιὰ φαραγγία του δὲν εἶναι ἀδιάβατα. Γιὰ δυνατότητα τροφοδοσίας στὴν περιοχή, ποὺ εἶχε ἀπομυζηθεῖ ἀπὸ τὸν ἴδιο ουστηματικά τὸ χειμῶνα ποὺ πέρασε, δὲν μπορούσε νὰ γίνῃ οὔτε σκέψη.

Ὁ μέγας ὄγκος τῆς κοντινῆς Τρεμπεσίνας ἢ τῶν Κεραυνίων, ἢ τὰ μακρυνὰ ὀροπέδια τῆς Κορυτοᾶς, θὰ τοῦ παρεῖχαν βέβαια προσωρινὸ καταφύγιο, ἀλλὰ θὰ ἔκαναν ὀξύτερο τὸ ἐμποτιστικὸ πρόβλημα, καὶ ἐκτὸς ἀπ' αὐτό, ἡ στρατιὰ θὰ τεμαχίζονταν, ἀπ' τὴ φύση τοῦ ἐδάφους, καὶ τὰ κομμάτια τῆς γρήγορα θὰ ἀπομονώνονταν καὶ θὰ ἐξουδετερώνονταν, ἢ θὰ διέρρεαν στὸν ἀντίπαλο.

Ὁ Καῖσαρ ἤξερε ὅτι ἔπρεπε νὰ διατηρήσῃ τὸν ὄγκο τοῦ στρατοῦ του

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 640.

126. Αἰών Κάσιος: ΧΙΙ, 51.1 «καὶ τινες διὰ ταῦτα καὶ ἀπηντομολήεσαν».

συμπιαγή. Μόνον ἔτσι θὰ μπορούσε κάποτε νὰ «συντρίψει τὸ κεφάλι τοῦ φιδίου». ὅπως ἔλεγε ἕνας ἀπὸ τοὺς μεγάλους Ἑλληνες στρατηγούς, ὁ Ἐπαμεινώνδας¹²⁷.

Στὶς δύσκολες ἐκεῖνες ὥρες, ὁ περίεργος στρατηγός, συνέλαβε τὸ θεαματικώτερο ἄλμα τῆς ζωῆς του, μετὰ βέβαια ἀπὸ τὸ πῆδημα τῆς Μάχης, καὶ τὸ πραγματοποιοῖσε μὲ ταχύτητα ποὺ θυμίζει κινήσεις τοῦ Ἀννίβα. Ἄν τὴν τελευταία τοῦ αὐτῆς κίνηση στὸν Ἡπειρωτικὸ πῶρο, ὁ Καῖσαρ, τὴ συνώδευε καὶ μὲ τὴ συνηθισμένη τοῦ ἀνθρώπου, θὰ ἦταν καὶ ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῆς τακτικῆς ἄψογη. Θὰ τὴ δοῦμε μὲ τὸ φακὸ ποὺ μᾶς παρέχει ὁ ἴδιος, ὅταν ἔρθῃ ἡ ὥρα τῆς.

Μὲ ἄξονα τὴν παραπάνω στρατηγικὴ τῆς στιγμῆς, ὁ Καῖσαρ, χάραξε, ὅπως ἐξομολογεῖται, τρία ἐναλλακτικὰ σχέδια, γιὰ τὸ τί ἔπρεπε ἢ τί μπορούσε νὰ κάνει οὔτῃ θέσῃ ποὺ βρίσκονταν.

Τὸ πρῶτο πέταγμα τοῦ νοῦ του ἦταν πρὸς τὸ Γναῖο Δομίτιο, ποὺ ὅσο ὁ ὀρθώνοντας τὸ μικρὸ ἀνάστημα τῶν δυὸ λεγεόνων του, στὸ στρατὸ τοῦ Σκιπῖου ἦταν στὸ Δυρράχιο, τοῦ ἐξασφάλιζε τὰ νῶτα ἀπὸ τὰ βουνὰ τῆς Κορυτσᾶς, πῶνα, τοῦ πεθεροῦ τοῦ Magnus, ὁ ὁποῖος κατὰ μιὰ ἄλλη παραδοξότητα τοῦ περίεργου αὐτοῦ πολέμου, δὲν προσπάθησε. οὔτε μιὰ φορά, ἀπ' ὅτι ξέρομε, νὰ παραβιάσει, ἢ νὰ παρακάμψῃ τὸ ὄχι καὶ ἀνυπέρβλητο αὐτὸ ἐμπόδιο.

Τὸ πρῶτο λοιπὸν σχέδιο τοῦ Καίσαρα, ἦταν, ἀφοῦ ἐνωθεῖ μὲ τὸ Δομίτιο, καὶ φυσικὰ ἀναδιοργανώσει τὶς δυνάμεις του, νὰ προκαλέσῃ τὸν ἀντίπαλό του, μακριὰ ἀπὸ τὶς βάσεις του καὶ κυρίως ἀπὸ τὴ θάλασσα, σὲ σύγκρουση μὲ ἴσους, πιά, ὅρους. Τὸ δεύτερο ἦταν νὰ ἐμποτρέψῃ στὴν Ἰταλία μὲ τὰ πόδια διὰ μέσου τῆς Ἰλλυρίας, καὶ Δαλματίας, ἔστω κι' ἂν στὴν ἴδια κίνηση, θὰ τὸν προλάβαινε. ἀπὸ τὴ θάλασσα, ὁ Πομπήιος. Κατὰ τὸ τρίτῃ σχέδιο τοῦ Καίσαρα, ἐὰν ὁ ἐχθρὸς του ἐπιχειροῦσε νὰ πολιορκήσῃ τὴν Ἀπολλωνία καὶ τὸν Ὀρικό, γιὰ νὰ τὸν ἀπομονώσει ἀπὸ τὰ κυριώτερα θαλασσινὰ σπηεῖα, τότε ὁ Καῖσαρ θὰ προσπαθοῦσε νὰ χτυπήσῃ τὸν Σκιπίωνα στὴ Μακεδονία, γιὰ νὰ ἀναγκάσῃ τὸν Πομπήιο νὰ διασπάσῃ τὶς δυνάμεις του¹²⁸.

Τὸ τελευταῖο σχέδιο, μὲ τὸ ὁποῖο θὰ ἄφινε τὴν πρωτοβουλία τῶν κινήσεων στὸν πανόχυρο ἀντίπαλό του, ὁ Καῖσαρ γρήγορα τὸ ἐγκατέλειψε.

Ὅπως ἔδειξαν τὰ πράγματα, ὁ Καῖσαρ ἐπροχώρησε στὴν ἐφαρμογὴ τοῦ πρώτου σχεδίου του, στήνοντας ὅμως καὶ μιὰ μικρὴ ἀνθρώπινη παγίδα - ἐξάμβλωμα τοῦ τρίτου σχεδίου του, στὸν ἀντίπαλό του. Ὁ Πομπήιος ὅμως δὲν παγιδεύθηκε.

Πρῶτος στόχος λοιπὸν γιὰ τὸν Καῖσαρ, ἦταν, ἡ συνένωσή του μὲ τὸν Γναῖο Δομίτιο Καλβίνο.

«Φρουρὲς αὐτοκτονίας»

Ὁ Καῖσαρ ἔμεινε στὴν Ἀπολλωνία, μόνον, «ὅσο ἦταν δυνατόν σὲ ἕναν

127. Ἡ παρατήρηση τῆς πολεμικῆς τακτικῆς τοῦ Καίσαρα, μᾶς ἔπεισε, ὅτι, γνώστης ὁ ἴδιος τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ ἱστορίας, ἀκολούθησε τὴ σχολὴ πολέμου τοῦ μεγάλου Θηβαίου στρατηγοῦ. Ἡ ἐνέδρα μέσα στὸ πεδίο τῆς μάχης τῶν Φαρσάλων, μᾶς χούφτας ἀνδρῶν κοιμημένων πίσω ἀπ' τὶς πλάτες τῶν μαχητῶν τῆς πρώτης γραμμῆς, μὲ εἰδικὴ ἀποστολὴ ἀνατροπῆς τῶν ἰσὼν ἱπποκρῶ τοῦ ἀντιπάλου, ἀποτελεῖ ἐμπνευσμένη τροποποίηση τοῦ στρατηγήματος τοῦ Ἑρῶδου Λόχου στὰ Λεῶντρα.

128. B.C. III, 78, 3.

πὸν διάζεται», ὅπως γράφει, χωρὶς καὶ νὰ προσδιορίζει τὸ χρόνο.

Πρὶν ὅμως ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ ἐκεῖ ἐτακτοποιήσε καὶ «κάποιες» ὑποθέσεις, πὸν δὲν ἐπιδέχονταν ἀναβολή.

Ἄφισε μικρὰς φρουρὰς στὰ κυριώτερα λιμάνια τῆς περιοχῆς πὸν μέχρι τώρα ἐξουσίαζε, δηλαδὴ μὴ κοόρτη στὴ Λισσό, τέσσερες στὴν Ἀπολλωνία, καὶ τρεῖς στὸν Ὀρικό, ὅπως βεβαιώνει ὁ ἴδιος¹²⁹.

Δὲν γράφει ὁ Καῖσαρ, ποῖος θὰ ἦταν ὁ ρόλος αὐτῶν τῶν μικρῶν φρουρῶν. Γιὰ ἀντίσταση κατὰ τῆς πομπηϊανῆς πλημμυρίδας πὸν θὰ ἀκολουθοῦσε, δὲν μπορούσε νὰ γίνῃ λόγος. Πιστεύομε, ὅτι σκοπὸς τοῦ Καίσαρα, ἦταν νὰ τοῦ «κρατήσουν» τὰ λιμάνια ἀνοικτά, γιὰ ὅσο χρόνο ἦταν τοῦτο δυνατό, μὲ τὴ σκέψη ὅτι, μέχρις ὅτου ἐξοντωθοῦν — πράγμα πὸν ἔπρεπε νὰ τὸ θεωρεῖ βέβαιο — θὰ μπορούσαν νὰ ὑποδειχθοῦν καὶ νὰ τοῦ προωθήσουν, τὶς νέες ἐνισχύσεις, πὸν δὲν ἔπαυε νὰ περιμένῃ ὁ Καῖσαρ ἀπὸ τὴν Ἰταλία, καὶ πὸν ἦρθαν ἀργότερα «διὰ τῆρᾶς». Ἐὰν ὁ ρόλος αὐτὸς μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ πιθανός, ὁ βέβαιος εἶναι ὅτι μὲ τὴν ὑπαρξή τους καὶ μόνη, οἱ μονάδες αὐτές, θὰ παραπλανοῦσαν τοὺς πομπηϊανούς γιὰ τὴν κύρια κίνηση τοῦ κορμοῦ τῆς καισαρικῆς στρατιᾶς, καὶ θὰ καθυστεροῦσαν τὴν καταδίωξή της, τουλάχιστον στὶς πρώτες κρίσιμες ὥρες, τῆς πορείας.

Ἡ θυσία τῶν τραυματιῶν

Ἀλλὰ ὁ Καῖσαρ δὲν ἐθυσίασε μόνον αὐτούς. Ὁ ἴδιος λακωνικὰ προσθέτει ὅτι πρὶν φύγει ἐμοίρασε κι' ἐκείνους «πὸν ἦταν τραυματίες». Δὲν ἀναφέρει πὸν τοὺς «μοίρασε», ἀλλὰ ἐπειδὴ ἡ πληροφορία αὕτη ἀναφέρεται ἀμέσως μετὰ τὴν μνεῖα τῶν παραπάνω τριῶν λιμανιῶν στὰ ὁποῖα ἄφισε «φρουρὰς», πρέπει νὰ δεχθοῦμε ὅτι ο' αὐτὲς τὶς πόλεις, καὶ στὶς γειτονικὲς τους, ἐγκατέλειψαν καὶ τοὺς βαρεῖα ἀρρώστους καὶ τραυματίες του, σὰν ἄχρηστο κι' ἐπικίνδυνο γιὰ τὴ στρατιά του φορτίο.

Δὲν πρέπει νὰ διαφεύγει, ὅτι πρὶν ἀπὸ λίγες μέρες, ἡ πρώτη φροντίδα τοῦ Καίσαρα, μόλις πῆρε τὴν ἀπόφαση τῆς φυγῆς ἀπὸ τὸ Δυρράχιο, ἦταν, ὅπως γράψαμε, νὰ προστατέψῃ τοὺς τραυματίες, ἀπομακρύνοντάς τους, πρώτους ἀπ' ὅλη τὴ στρατιά, ἀπὸ τὴν ἐπικίνδυνη περιοχὴ μὲ τὴν προστασία μιᾶς ἐντυπωσιακὰ ἰσχυρῆς φρουρᾶς, πρᾶγμα πὸν ἀποτελεῖ καὶ ἐνδειξη γιὰ τὸ μῆκος αὐτῆς τῆς θλιβερῆς συνοδείας. Ἡ ὁλοκληρωτικὴ μεταστροφή τῆς συμπεριφορᾶς του, ἀπέναντί τους, πὸν προβληματίζει τὸ μελετητὴ, πρέπει νὰ ἀποδοθεῖ στὸ ὅτι κάποιος καινούργιος κίνδυνος, πὸν ἄμεσος καὶ πὸν ἀδυσώπητος ἀπὸ τὸν ἀντίπαλο, τοῦ ἐπέβαλε νὰ τὸ κάνει. Μαντεύομε ὅτι κάτω ἀπ'

129. B.C. III, 78, 4. Ὁ Καῖσαρ γίνεται ἀκατανόητος ὅταν ἰσχυρίζεται ὅτι «ἄφισε» στὴ Λισσό μιὰ κοόρτη. Στὴν πόλη αὕτη πὸν βρίσκεται βόρεια τοῦ Δυρραχίου, αὐτὸ τοῦ ἦταν ἀπολύτως ἀδύνατο νὰ τὸ κάνει γιατί μετὰξὺ αὐτοῦ, στὴν Ἀπολλωνία, καὶ τῆς Λισσοῦ, μεσολαβοῦσε ὁ ἀκαταμάχητος ὄγκος τοῦ στρατοῦ τῶν νικητῶν. Πρέπει νὰ πρόκειται γιὰ μονάδα πὸν ἄφισε ἐκεῖ ὁ Μ. Ἀντώνιος ὅταν κατέβηκε στὸ νότο καὶ ἐνώθηκε μαζί του, γιὰ φρουρὰ τῆς πόλης καὶ τοῦ λιμανιοῦ πὸν φιλοξενοῦσε τὸ βυθισμένο μεταγωγικό του στόλο, καὶ τὴν ὁποῖα τώρα μαθαίνομε, ὅτι δὲν εἶχε προλάβει νὰ ἀποσύρει, ὅταν ἔφυγε ἀπὸ τὸ Δυρράχιο ἐγκαταλείποντάς τὴν στὴν τύχη της. Περιλαμβάνοντας ὅμως κι' αὕτη στὸ μικρὸ πᾶνακα τῶν πόλεων πὸν «ἄφισες φρουρὰς, ὁ δικτάτορας συγγραφέας, κάνει μαῦρο χιοῦμορ σὲ βάρος τῶν στρατιωτῶν του, τῶν ὁποίων ἡ τύχη τοῦ ἦταν ἄγνωστη, ἢ μᾶλλον προδιαγραμμένη.

τὴν καταλυτικὴ ἐπίδραση τοῦ ξεπεσμένου ἠθικοῦ τοῦ στρατοῦ του, προτίμησε τώρα νὰ θυσιάσει τοὺς τραυματίες καὶ τοὺς ἀρρώστους του καὶ νὰ τρέξει ἐπὶ κεφαλῆς τῶν στρατιωτῶν του πρὸς τὰ βουνά, πρὶν ἀκόμα τρέξουν ἐκεῖνοι μόνοι τους. Γιὰ τὸν ἀριθμὸ τῶν τραυματιῶν του, ὁ Καῖσαρ δὲν ἀναφέρει ἀπολύτως τίποτε.

Τὸ ποσοστὸ τῶν τραυματιῶν στοὺς πολέμους τῆς Ἀρχαιότητος, ὑπολογίζεται ἀπὸ τοὺς νεώτερους στρατιωτικοὺς ἱστορικοὺς, σὲ 30—40% ἐπὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν νεκρῶν¹³⁰.

Αὐτὸς ὅμως ὁ ὑπολογισμὸς ποὺ πρέπει νὰ θεωρεῖται σχετικὸς ἀναφέρεται σὲ συνηθισμένη μάχη «ἐκ παρατάξεως», ἐνῶ στὴν περίπτωσή μας καὶ οἱ δύο μάχες ἔγιναν, ὅπως εἶδαμε, κατὰ τρόπο ἀνορθόδοξο. Στὴν πρώτη μάχη ἡ λεγεῶνα τοῦ Καίσαρα ἐξοντώθηκε σὲ βαθμὸ νὰ γράφει ὁ ἴδιος, ὅτι στὴν ἀντεπίθεσή του ἐχρησιμοποίησε καὶ τὰ ὑπολείμματα τῆς λεγεῶνας αὐτῆς (9ης). Στὴ δεύτερη μάχη αὐτῆς τῆς ἡμέρας τὸ μεγαλύτερο μέρος τῶν καισαρικῶν ἀπωλειῶν προκλήθηκε ἀπὸ τὸ τοσαυτάπημα τῶν «φιλιῶν» ἀλόγων, κι' ἀπὸ πτώσεις στὶς τάφρους καὶ στὰ χαρακώματα. Πρέπει ἔτσι νὰ δεχθοῦμε ὅτι καὶ τὸ ποσοστὸ τῶν τραυματιῶν τοῦ Καίσαρα ἦταν μεγαλύτερο, ἀπὸ κεῖνο ποὺ γίνεται γενικὰ δεκτὸ σὰν συνηθισμένο στὴν Ἀρχαιότητα.

Ἡ ἐγκατάλειψη τοῦ μακάθριου σωροῦ τῶν τραυματιῶν στὸ ἔλεος τῶν ἐπιτελῶν τοῦ Πομπηίου, δείγματα τῆς σκληρότητας τῶν ὁποίων πρὸς τοὺς αἰχμαλώτους εἶχε ἀρκετὰ ὁ Καῖσαρ, δείχνει ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν τραυματιῶν ἦταν τέτοιος ποὺ ἡ μεταφορὰ τους θὰ καθυστεροῦσε πολὺ τὴ γρήγορη πορεία τῆς στρατιάς. Εἶναι γνωστὸν ὅτι οἱ «ἐκτὸς μάχης» ἄνδρες, ἀποτελοῦν πάντα ἐμπόδιο στὴ μετακίνηση ἐνὸς στρατεύματος, πολὺ δὲ περισσότερον ὅταν ἡ ζωὴ ἢ ὁ θάνατός του ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὴν ταχύτητα τῶν κινήσεών του.

Ὅπως κι' ἂν ἔχει τὸ πρᾶγμα, ἡ ἐγκατάλειψη τῶν τραυματιῶν, ἦταν μιὰ ἐνέργεια ποὺ κηλιδώνει τὴν ἄσπονη, τουλάχιστον σὰν στρατηγὸν, καριέρα τοῦ Καίσαρα, κι' ὁ μεγάλος στρατηγός, νιώθοντας ἀργότερα ἠθικὰ ἀκάλυπτος γι' αὐτή, ἐφρόντισε νὰ ξεχάσει στὰ ἀπομνημονεύματά του νὰ ἀσχοληθεῖ μὲ τὴν τύχη αὐτῶν τῶν δυστυχιωμένων ἀνθρώπων του.

Ἀπὸ μιὰ πληροφορία ὅμως ποὺ παίρνομε ἀπ' τὸν Πλούταρχο, ὅτι ὁ Πομπηῖος ἄφισε σὰ φρούραρχο τοῦ Δυρραχίου τὸν φιλόσοφο Κάτωνα, γνωστὸ γιὰ τὸ μῖσος του κατὰ τοῦ Καίσαρα, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν ἀνθρωπιά του, μπορούμε νὰ πιθανολογίσουμε ὅτι οἱ τραυματίες τοῦ Καίσαρα, δὲν εἶχαν ὅλοι τὴν τύχη τῶν αἰχμαλώτων τοῦ Δυρραχίου στὰ χέρια τοῦ Λαβινοῦ.

Ἡ μεγάλη ὥρα τοῦ Δομίτιου Καλβίνου

Ὁ Καῖσαρ, καταφεύγοντας στὴν Ἀπολλωνία, βρέθηκε πολὺ μακριὰ ἀπὸ τὸ Γναῖο Δομίτιο Καλβῖνο ὅπως διεπίστωσε κι' ὁ ἴδιος, ὅταν κάπως ἀσφαλισμένος, σκέφθηκε τὴν ὑπάρξη τοῦ στρατηγοῦ του στὰ βουνὰ τῆς Κορυθαῖς, μὲ τὶς δυὸ λεγεῶνες του καὶ τοὺς 500 ἵππεις του.

Ὁ Καῖσαρ φρόντισε νὰ εἰδοποιήσει τὸ στρατηγὸ του γιὰ τὴ νέα τροπὴ τῶν πραγμάτων, δίνοντάς του καὶ τὶς σχετικὲς ἐντολές. Τὰ μηνύματά του ὅ-

129. E. Murais: ὅπ. ἀν. σελ. 192. Σ' ἕναν κλασσικὸ πόλεμο τῆς σημερινῆς ἐποχῆς, οἱ ὅροι εἶναι ἀντίστροφοι. Σ' ἕναν ἀτομικὸ πόλεμο, οἱ ὅροι ἀντιστρέφονται καὶ πάλι γιὰ τοὺς στρατιῶτες (κι' ὄχι γιὰ τοὺς πολῖτες). Ἔτσι στὴν ἀτομικὴ ἐποχὴ μας ξαναγυρίζουμε στὴ σχέση τραυματιῶν πρὸς νεκροὺς στὰ ἐπίπεδα τῆς Ἀρχαιότητος.

μως, ὅπως καὶ οἱ σχετικὲς ὑπηρεσιακὲς ἀναφορὲς τοῦ στρατηγοῦ του πρὸς αὐτόν, δὲν ἔφθαναν στὸν προορισμὸ τους γιατί στὸ μεταξύ, ἡ φήμη, ποὺ στὴν Ἑλλάδα εἶναι πάντα γοργόφτερη, σκόρπισε παντοῦ τὸ ἄγγελμα τῆς διπλῆς ἡττας τοῦ Καίσαρα, καὶ μάλιστα, ὅπως γίνεται συγχέως, μεγαλοποιημένης. Τὸ πλέγμα τῶν καλῶν σχέσεων τοῦ Καίσαρα, ποὺ εἶχε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς ἐκστρατείας, μὲ τὶς γειτονικὲς, ἀλλὰ καὶ τὶς ἄλλες περιοχὲς τῆς Ἑλλάδας, κατέρρευσε ἀπότομα, «οἱ πόλεις εἶχαν φύγει ἀπὸ τὴ φιλία τοῦ Καίσαρα καὶ οἱ δρόμοι δὲν παρεῖχαν καμμιὰ ἀσφάλεια» ὅπως μὲ λύπη του παρατηρεῖ ὁ ἴδιος, Β.С. 111,78,1.

Τίποτε δὲν θὰ μποροῦσε νὰ σώσει τὸ Δομίτιο καὶ τὴ μικρὴ στρατιά του, ἀπὸ τὶς δυνάμεις τῶν πομπηϊανῶν, ποὺ σὲ λίγο θὰ ἐνώνονταν ἐπάνω του.

Ὁ Δομίτιος Καλβίνος, ἀνύποπτος γιὰ τὴ δραματικὴ θέση τοῦ ἀρχηγοῦ του, καὶ τὴν ἀπελπιστικὴ δική του ἐντελῶς τυχαία τὶς μέρες ἐκεῖνες ξεσήκωσε τὸ στρατόπεδό του, καὶ κατευθύνθηκε πρὸς τὴν Ἡράκλεια («Σύντικα») ποὺ βρίσκεται κατὰ τὸν Καίσαρα, «κάτω ἀπὸ τὴν Κανδαῖα», γιὰ ἀνεύρεση τροφίμων. Ἐκεῖ ἔμαθε ἀπὸ τοὺς γνωστούς του Ἀλλόβρογες, τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν Γαλατῶν μισθοφόρων τοῦ Καίσαρα, ποὺ τοὺς εἶδαμε πρὶν ἀπὸ λίγο νὰ αὐτομολοῦν στὸν Πομπηῖο, καὶ ποὺ τώρα ἀποτελοῦσαν τμήμα τῶν προφυλακῶν του, τὰ δυσάρεστα, καὶ ὅπωςδὴποτε ἐξογκωμένα νέα γιὰ τὴ συντριβὴ τῶν καισαρικῶν. Μαζὺ μ' αὐτὰ ἔμαθε ἀποσβολωμένος, ὅτι ὁ Πομπηῖος ἐπέρχονταν κι' ὅλας ἐναντίον του, ὅτι βρίσκονταν πολὺ κοντά, καὶ ὅτι οἱ ἴδιοι ἀνῆκαν στὴν ἐμπροσθοφυλακή του. Ὁ Δομίτιος, ποὺ μὲ τὴν τελευταία του αὐτὴ κίνηση βρέθηκε πρὸς κοντὰ στὸν ἐχθρό, καὶ μάλιστα ἀνάμεσα στὶς δυὸ στρατιές του ποὺ συνέκλιναν ἀπάνω του, τὴ μὴ ἀπὸ μπροστά του (Πομπηῖος), καὶ τὴν ἄλλη ἀπὸ τὶς πλάτες του (Σκιπίων), ἀντέδρασε μὲ ἐτοιμότητα. Ἀπλῶς ἔλλαξε τὸ βέλος τῆς πορείας του, πρὸς τὴ μόνη κατεύθυνση ποὺ τοῦ ἔμενε γιὰ λίγο ἀκόμα ἀνοιχτή: Πρὸς τὸ Νότο.

Ἔτσι ὁ Γναῖος Δομίτιος Καλβίνος, μὲ γρήγορες κινήσεις, ἀκολουθώντας τὴν εὐκόλη σχετικὰ роη τοῦ Ἀλιάκμονα, ὀρθὰ ἐνεργώντας, ξέφυγε ἀπὸ τὶς πομπηϊακὲς συμπληγάδες, καὶ βρέθηκε μὲ τὴ στρατιά του ἄθικτη, στὸ Αἰγίνιο, στὴν σημερινὴ Καλαμπάκα, ἐκεῖ ποὺ πληροῖαζε στὸ μεταξύ κι' ὁ Καῖσαρ, ὅπως βεβαιώνει ὁ ἴδιος, εἰδοποιημένος ἀπὸ τὸν Δομ. Καλβίνο¹³¹.

130. Β.С. III, 79,3.

Τὸ Αἰγίνιο εἶχε λεηλατηθεῖ ἄγρια, πρὶν ἀπὸ 120 χρόνια, ἀπὸ τὸν Κουίντο Μάξιμο, γιὸ τοῦ Λ. Αἰμιλ. Παύλου, μὲ ἐντολὴ τοῦ πατέρα του, σὲ μιὰ παραδειγματικὴ ἐπιδρομὴ τιμωρίας, ἀμέσως μετὰ τὴ μάχη τῆς Πύδνας. (TIT. LIV. XLV. XXVII, 3).

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΕΥΘΥΜΙΟΥ

ΚΟΝΙΤΣΙΩΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

«Στρατιωτικοί καὶ ἀστυνομικοὶ στὴν Κόνιτσα
ἐπὶ Τουρκοκρατίας».

Ἐπειδὴ λόγῳ τῆς συνωνυμίας τῶν βαθμῶν, ὁ διαχωρισμὸς τῶν τούρκων ἀξιωματικῶν κατὰ κατηγορίες (τακτικοῦ στρατοῦ, ἀτάκτων, χωροφυλακῆς, ἀστυνομίας κτλ.) εἶναι δύσκολος, θὰ παραθέσωμε μόνον ἐδῶ ἕναν ἀπλὸ κατάλογο μὲ τὴ σειρὰ χρονολογίας πού συναντοῦμε τὸν καθένα καὶ μὲ τοὺς βαθμοὺς καὶ ιδιότητες πού ἀναφέρεται στὶς διάφορες πηγές καὶ ἀρχεῖα.

Μέχρι τὴν ἐποχὴ πού ἐφαρμόσθηκε καὶ στὴν Ἐπαρχία μας ὁ θεσμὸς τῶν Καμακάμηδων (Πολιτικῶν Ὑποδιοικητῶν), γύρω στὰ 1870 ἴσως καὶ νωρίτερα, τὴ στρατιωτικὴ καὶ πολιτικὴ μαζὶ ἐξουσία τὴν ἐξασκοῦσαν οἱ Μουσελίμηδες* κατόπι ἡ στρατιωτικὴ ξεχωρίσθηκε. Στὴν Κόνιτσα ἐξ ἄλλου δὲ στάθμευε μόνιμα τουρκικὸς στρατός. Αὐτὸς ἐγκαταστάθηκε κανονικὰ ἐδῶ κατὰ τὸ 1877-78 στὴν ἐποχὴ τοῦ Ρωσο-Τουρκικοῦ πολέμου, μὲ τὴν ἐμφάνιση τῶν πρώτων ἀνταρτικῶν σωμάτων: τοῦ Λεωνίδα, τοῦ Νταβέλη, τοῦ Ν. Λιάκου, Γκαρέλη, Κούσιου, Μακρῆ, Γιαννούλη Ζέρμα, Καταραχιά, Χορμόβα καὶ λοιπῶν. Ἀρχικὰ στρατωνιζόταν μέσα στὰ σπίτια τῆς πόλεως καὶ οἱ κάτοικοι ὑπόφερναν ἀρκετὰ ἀπὸ τὰ ἄτακτα στίφη τῶν ρεντίφηδων. Τέλος γύρω στὰ 1883-84 χτίστηκε ὁ κισλᾶς (στρατῶνα) καὶ ἀπαλλάχθηκαν.

1834

Δερβέναγας (στρατ. διοικητῆς) τῆς περιοχῆς Κονίτσης στὰ 1834 ἦταν ὁ Μαχμουτ ἀγᾶς Λέβανης.

1865

Καπλὰν μουλιαζήμης (ὑπολοχαγός). Πιθανὸν Κονιτσιώτης.

1870

Στὴν Κόνιτσα ἔδρευε ὁ 6ος λόχος στρατοῦ. Ἀξιωματικοὶ ἦταν οἱ ἐξῆς: Ρεσίτ ἀγᾶς χιλίαρχος (μπίμπασης). Ἀντὲμ βέης λοχαγὸς χωροφυλακῆς καὶ Ἀχμέτ ἐφεντής ὑπολοχαγὸς αὐτῆς. Καπλὰν βέης καὶ Ζεϊνέλ ἀγᾶς ὑπαξιωματικοὶ χωρ/κῆς.

1872

Ρεσίτ ἀγᾶς ρεντίφη μπίμπασης (ταγματάρχης ἀτάκτου πεζικοῦ). Πιθανὸν ὁ ἴδιος τοῦ 1870. Ἱμπραήμ μπέης Φράσιαρης ζαπτιέ μπίμπασης (ταγματάρχης χωροφυλακῆς). Δερβίς ἀγᾶς μπολὸνκ ἐμίνης (διοικητῆς λόχου). Τὸν ἀπαντοῦμε καὶ τὸ 1873. Ἱμπραήμ ἀγᾶς γιούζμπασης (λοχαγός). Γιουσούφας ρεντίφη γιούζμπασης (λοχαγὸς ἀτάκτων). Μπαϊράμαγας ζαπτιέ γιούζμπασης. (μυρίαρχος χωρ/κῆς).

* Συνέχεια ἀπὸ τὸν τόμο ΚΗ', σελ. 620.

Μεχμέτ μπέης ζαπτιέ γιούζμπασης. Ίουσοῦφ ἐφένδης ζαπτιέ μουλιαζίμης (ἀνθυπομοίραρχος) φύλακας παζαρόπλου. Λερβίς ἀγᾶς καὶ Ἀλῆ ἀγᾶς ζαπτιέ τσιαούσηδες (ἐνωμοτοάρχες). Ἀχμέταγας ζαπτιέ σουφραρῆς (ἔφιππος χωροφύλακας).

1873

Λερβίς ἀγᾶς γιούζμπασης ζαπτιέ. Τὸν ἀπαντοῦμε καὶ τὸ 1874. Βεχρήπ ἀγᾶς ζαμπίτης (ἀξιωματικός). Ἀλῆ ἀγᾶς Μπούρμπου. Ἦταν Κονιτσιώτης, ὁ ἴδιος πιθανὸν τοῦ 1872. Τὸν ἀπαντοῦμε συχνὰ καὶ τὰ ἐπόμενα χρόνια.

1874

Χουσεῖν ἀγᾶς γιούζμπασης (λοχαγός).

1877

Κιαζήμης ζαπτιές.

1878

Ρουσίτ ἀγᾶς ὀμπασης (δεκανέας). Ταουλᾶς Λιάπης ζαπτιέ ὀμπασης. Ἀναφέρεται τὸ 1884, τὸ 1895 καὶ τὸ 1900 ἀσφαλῶς ὁ ἴδιος.

1879

18 Ἰουνίου. Ἀχμέτ ἀγᾶς Λιάπης δερβέναγας ὁ μονόφθαλμος. Ἐπαύθη περὶ τὸ φθινόπωρο τοῦ 1879. Ἦταν τουρκαλβανός.

1880

Ζαλιόμπτης δερβέναγας. Αὐτὸς καταγόταν ἀπὸ τὸ χωριὸ Προντάνι ἢ Μπουρντάνι τῆς Ἐπαρχίας Κολόνιας - Ἐρσέκας. Ἀνέλαβε δερβέναγας τῆς περιοχῆς Κονίτης μετὰ τὸ φόνου τοῦ προκατόχου του καὶ ἐξαδελφοῦ του Νετζήπ μπέη Προντάνη ἀπὸ τὰ ἀνταρτικὰ σώματα τοῦ Λεωνίδα Νταβέλη καὶ λοιπῶν πὺ ἐγίνε σὲ μεγάλη μάχη στὸν Ἀηλιά τῆς Φούρκας. Τὸ μόνο κατόρθωμα τοῦ Ζαλιόμπτη εἶναι τὸ ὅτι ἐφόνηυσε τὸν καπετὰν Βασίλη Χαρμόβα στὸ βουνὸ τῆς Ἀρίνας. Κατὰ τὰ ἄλλα ἀπέτυχε καὶ ἀντικαταστάθηκε. Τὸν ἀπαντοῦμε καὶ τὸ 1881 καὶ 83, ἀλλὰ χωρὶς τὸν τίτλο τοῦ δερβέναγα.

Ρίζα μπέης ζαπτιέ γιούζμπασης (τουρκαλβανός). Τὸν ἀπαντοῦμε καὶ τὸ 1882.

1881

Ταουλὰ μπέης Βερατινὸς μπίμπασης ὁ ὁποῖος σκοτώθηκε ἀπὸ τοὺς ἀντάρτες στὴ Μπριάζα (νῦν Λίστρατος). Ἦταν δερβέναγας τῆς περιοχῆς. Μουστὰ ἢ Μουσαῖ μπέης ἀντισυνταγματάρχης. Μπαϊράμαγας γιούζμπασης (λοχαγός) νιζάμηδων (ταχικοῦ στρατοῦ). Γιακοῦπ βέης γιούζμπασης. Σερκῆ βέης πρόην γιούζμπασης (μᾶλλον χωροφυλακῆς). Σουλεϊμὰν ἀγᾶς ζαπτιές (χωροφύλακας).

1882

11.3.1882. Νεσίμ βέης δερβέναγας. Γιακοῦπ βέης γιούζμπασης. (πιθανὸν ὁ ἴδιος τοῦ 1871). Νασίμπτης γιούζμπασης ἀπαντᾷται καὶ τὸ 1883.

1883

Μπίμπαση ἐφέντης (ταγματάρχης) ἀνώνυμος. Ἐκὴμ (ιατρός;) μπίμπασης Ἀχμέτ ἐφέντης. Ἀναφέρεται καὶ τὸ 1884. Ζαλιόμπτης πρῶην γιούζμπασης. Ταουλᾶς λιάπης ὀμπασης (δεκανέας) ζαπτιέ. (Βλέπε καὶ 1878). Ἐπίσης τὸν ἀπαντοῦμε καὶ τὸ 1884.

1884

Κόλαγας ἐφέντης (ὑποταγματάρχης) ἀνώνυμος.
Χουσέν ἐφέντης μουλιαζίμης (ὑπολοχαγός).
Ρουσὶτ ἀγᾶς ὀμπασης.

1885

Μπίμπαση ἐφέντης Χουσέν ἀγᾶς. Ἀναφέρεται καὶ τὸ 1882.
Μαχμουτ ἀγᾶς γιούζμπασης στρατοῦ.
Ἰβραῖμ ἀγᾶς γιούζμπασης.
Σελαμὴ τσιαούσης καὶ Καδρὴ τσιαούσης.

1888

Ναζήφ ἐφέντης γιούζμπασης, (μᾶλλον στρατοῦ).
Ἀχμέτ Ναζήφ ἐφέντης τσιαντάρ γιούζμπασης (μοίραρχος χωροφυλακῆς).

1889

Ναζήφ Μεχμέτ διοικητῆς χωροφυλακῆς (ζαπιτᾶς).
Μεχμετλή ἐφέντης σαντζιαχτάρης.

1890

Ἀβδουᾶ βέης μουλιαζίμης (ὑπολοχαγός).

1891

Χαλήμ ἐφέντης μουλιαζίμης.

1892

Ὁμέραγας γιούζμπασης τζιαντεριᾶ (χωρ)κῆς ἀπὸ Λεσκαβίκον.
Ἀβδοῦλ βέης μουλιαζίμης. Πιθανὸν ὁ τοῦ 1890. Καταγόταν ἀπὸ τὴ Μεσαριὰ Λεσκοβιζίου καὶ ἀναφέρεται καὶ τὸ 1893, 1895—97—98. Καθόταν στὴν κάτω Κόνιτσα πρὸ πέρα ἀπὸ τὸ τζαμί.

1893

Μουρ τ ἀγᾶς μουλιαζίμης.
8.1.1893 Ἀλὴ βέης ἀστυνόμος Κονίτης. (βλέπε 1894).
Μουχαρέμ Σιαῖτ Κιόρη σουφαρῆς, (ἑφιππος χωρ)κας).
Χασίτης καὶ Μουσταφᾶς ζαπτιέδες.

1894

Σελίμ ἀγῶς Χαλῆλ ἀγῶς γιούζμπασης. Τὸν συναντοῦμε καὶ τὸ 1894. Ἀζίζ ἐφέντης γιούζμπασης.

Νετζήπ ἐφέντης γιούζμπασης Χωροφυλακῆς. Αὐτὸς ὁ περίφημος, πανέξυπνος καὶ παμπόνηρος τουρκαλβανὸς ἀπὸ τῆ Μεσαριᾶ ποὺ χρημάτισε ἀπὸ τὸ 1894 ὡς τὸ 1901 διοικητῆς Χωροφυλακῆς Κονίτης, ἔχει πολλὰ ἀνέκδοτα καὶ εἶχε ἀναγάγει τὸ ρουσφέτι σὲ περιοπὴ ἐπιστήμης.

Ἀλὴ βέης Ἀχμέτ βέη πολιτᾶνος (δημοτικὸς ἀστυνόμος Κονίτης). Ἀναφέρεται συνεχῶς μέχρι καὶ τὸ 1902. Ἦταν Κονιτσιώτης καὶ ἰδιοκτήτης τοῦ νῦν σπιτιοῦ Δ. Τσαρτσάλη Ἀζίζ ἐφέντης μουλιαζίμης στρατοῦ. Τὸν ἀπαντοῦμε καὶ τὸ 1895—98 καὶ τὸ 1902. Ἦταν τουρκαλβανός.

Ναζήφ ἐφέντης μουλιαζίμης.

Ἀχμέτ ἀγῶς μουλιαζίμης.

Ἰσμαήλ ἐφέντης μουλιαζίμης στρατοῦ εἰς φυλάκειον Φοῦρκας. Ἀναφέρεται καὶ τὸ 1895—96 καὶ τὸ 1902.

Ἀβδοῦλ Μποῦρμπος σοφαρῆς (ἦταν Κονιτσιώτης).

1895

ΡΙζᾶ βέης μπίμπασης (ταγματάρχης)· πρόην γιούζμπασης.

Κόλαγας (ὑποταγματάρχης) στρατοῦ, ἀνώνυμος.

Ἀλὴ ἀγῶς γιούζμπασης.

Ζεϊνέλης μπουλούκ ἐμίνης (διοικητῆς λόχου).

Ταουῶς ὄμπασης ζαπτιέ (δεκανέας Χωρ)κῆς) καὶ τὸ 1900.

Χασάνης ζαπτιές.

1896

Ἀβδουῶ ἀγῶς Γιούζμπασης (λοχαγός).

Φανίξ ἐφέντης μουλιαζίμης (ὑπολοχαγός). Τὸν ἀπαντοῦμε καὶ τὸ 1897.

Ἐδχέμ ἐφέντης μπαστσιαούσης (ἐπιλοχίας). Ἀναφέρεται καὶ τὸ 1897 καὶ τὸ 1903

Ἰσλάμ τσιαούσης. Ἀρίφης κολτζῆς.

1897

Μεχμέτ ὄμπασης (δεκανέας).

1898

16.8.98 Ἀλιούσαγας γιούζμπασης.

Ἀβδοῦλ βέης μουλιαζίμης.

Ζεϊνέλ ἀγῶς μουλιαζίμης στρατοῦ. Τὸν ἀπαντοῦμε καὶ τὸ 1900.

Κυρὸμ ὄμπασης (καὶ τὸ 1899).

1899

Μεβλιούτ ἀγῶς ζαπτιέ μουλιαζίμης, (ὑπομοίραρχος Χωρ)κῆς). Τὸν ἀπαντοῦμε καὶ τὸ 1902 καὶ 1906.

1900

Ριζά βέης γιούζμπασης τζιαντερμᾶ (Χωρ)κῆς). Ἦταν Ἀλβανός.
 Ἐμὶν ἐφέντης μουλιαζίμης στρατοῦ. (καὶ τὸ 1902).
 Χακὴ ἐφέντης μουλιαζίμης στρατοῦ.
 Ἐδχέμ ἐφέντης Γκέγκας μουλιαζίμης.
 Ἀντέμ Τσιαούσης συνοδὸς ταξιδάρηδων (εἰσπρακτόρων). Ἦταν δηλαδὴ ἐ-
 νομοτάρχης Χωροφυλακῆς.

1901

Σουλεϊμᾶν ἐφέντης γιούζμπασης στρατοῦ
 Σεφκὲτ ἐφέντης γιούζμπασης. Ἦταν διαχειριστὴς τῆς ἐπισκευῆς τοῦ κισλά
 (στρατιῶνος) καὶ ἀναφέρεται καὶ τὸ 1902.
 Κερήμ τσιαούσης ζαπτιέ. Ἦταν ἐνομοτάρχης τῆς ὁθωμανικῆς Χωροφυλακῆς
 στὴ Φούρκα καὶ ὑπηρετήσε συνεχῶς στὴν Ἑπαρχία μας μέχρι τὸ 1913. Ἐπολέ-
 μησε ἐναντίον τῶν ἀνταρτικῶν σωμάτων καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ. (Ἀλβανός).
 Χουσένης ζαπτιές.

1902

Ναήμ ἐφέντης μουλιαζίμης.
 Μουρτεζᾶ ἐφέντης καὶ Ἀντέμ ἐφέντης μουλιαζίμηδες.
 Ἀναφέρονται καὶ τὸ 1903.
 Ἰσμαήλ μουλιαζίμης στρατοῦ.
 Ζεϊνέλ ἐφέντης ἀστυνόμος. (Λιαδέχτηκε τὸν Ἀλὴ βέη).
 Ἀλῆς Σουλεϊμᾶν ζαπτιές.

1903

Μωχάμετ ἐφέντης γιούζμπασης τσιαντερμᾶ (μοίραρχος Χωρ)κῆς). Τὸν ἀ-
 παντοῦμε καὶ τὸ 1905.
 Ἐτέμ ἐφέντης ζαπτιέ μουλιαζίμης.
 Χόντος σοφαρῆς.

1904

Ἰούλιος. Σουκρὴ ἐφέντης πολιτσᾶνος (ἀστυνόμος).
 Λεκέμβριος. Ζεϊνέλ ἐφέντης ἀστυνόμος. Τὸν ἀπαντοῦμε καὶ τὸ Φεβρουάριο
 τοῦ 1905· κατόπι ἀνεχώρησε. Ἦταν ἀπὸ τὰ Γιάννενα, ὁ ἴδιος ἀσφαλῶς τοῦ 1902.

1905

Μωχαμέτ ἐφέντης ζαντερμᾶ γιούζμπασης.
 30 Μαΐου, ἦρθε νέος ἀστυνόμος ἀνώνυμος, (μήπως ὁ Σουλεϊμᾶν ἐφέντης τοῦ
 1907;)·
 Μεβλιούτ ἀγᾶς μουλιαζίμης. Ἀσὴμ ὀμπασης.
 Χουσέν Χαϊρεδὶν ζαπτιές.

1906

Μπεχλιούλ ἐφέντης μουλιαζίμης τσαντερμᾶ (Χωρ)κῆς).

Ντίγκας τσιαούσης βελτιέ (τῆς δημοτικῆς ἀστυνομίας). Ἦταν Κονιτσιώτης καὶ τὸν ἀπαντοῦμε καὶ τὸ 1907 καὶ 1908.

1907

Σουλεϊμὰν ἐφέντης πολιτσάνος (ἀστυνόμος).

1908

Ἰσλιὰμ Τσιαούσης (τῆς πολιτίας). Ἀναφέρεται ἀπὸ τὸ 1896 ὡς πελάτης στὰ κατὰστιχα τοῦ ἐμπόρου Παν. Ρούβαλη.

Ἰσμαήλ καὶ Ἰσλιὰμ (πιθανὸν ὁ ἀνωτέρω) τσικούσηδες κολτζήδες (φύλακες) παζαριοῦ.

Ἰβραήμ Γκέγκας σοφαρής.

1909

Περετὲφ (ἔφιππος Χωροφύλακας).

1910

Ἀκίφ ἐφέντης πολιτσάνος (ἀστυνόμος). Εἶναι ἀσφαλῶς τὸ ἴδιο πρόσωπο μὲ τὸν τουρκοκονιτσιώτη Ἀκίφ ἐφέντη ποὺ καθόταν (ἦταν ἰδιοκτήτης) στὸ σπίτι ποὺ κατέχουν σήμερα οἱ Γρηγόριος καὶ Νικόλαος Γαϊτανίδης. Αὐτὸς δὲν ἔφυγε γιὰ τὴν Τουρκία στὰ 1913 ποὺ ἦρθε τὸ Ἑλληνικό. Εἶχε κτήματα καὶ παρέμεινε στὴν Κόνιτσα καὶ ἀσχολήθηκε μὲ τὴ γεωργία. Γι' αὐτοῦ τοῦ σκάρωσαν καὶ τὸ ἀκόλουθο δίστιχο: «Ὁ Ἀκῆς μὲ τὸ σπαθί, τίμ'σε πάλι τὸ τσαπί».

1912—1913

Φετῆ ἐφέντης μουλιαζίμης τζιαντερμᾶ (ὑπομοίραρχος Χωροφυλακῆς). Κατὰ τὴν κήρυξη τοῦ Ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου ἦταν διοικητῆς Χωροφυλακῆς Κονίτης καὶ Ἐπαρχίας ὅπως καὶ οἱ προκάτοχοί του.

Ἀχμέτ ἐφέντης γιούζμπασης (λοχαγὸς) στρατοῦ.

Ἰουσούφ ἐφέντης γιούζμπασης.

Σαμπρὴ ἐφέντης μουλιαζίμης.

Χουσνὴ ἀγᾶς μουλιαζίμης.

Κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ πολέμου 1912—13 πολλοὶ τοῦρκοι στρατιωτικοὶ πέρασαν ἀπὸ τὴν Κόνιτσα: Ὁ Τζιαβὴτ πασιᾶς, ὁ περσίφημος τουρκαλβανὸς Μουχτάραγας Σέβρανης μὲ τοὺς ἀτάκτους του, ὁ καταστροφεὺς Μπεκήραγας μὲ τοὺς βασιβουζούκους του, ὁ ταγματάρχης Ἀχμέτ βέης καὶ διάφοροι ἄλλοι ἄγνωστοι κατὰ τὸ πλεῖστον.

Πρέπει νὰ σημειώσωμε ὅτι ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς ποὺ ἀναφέρωμε, εἶναι καὶ μερικοὶ τουρκοκονιτσιῶτες στρατιωτικοὶ καὶ ἀστυνομικοὶ ποὺ ὑπηρετοῦσαν καὶ ἄλλοι, ἀλλὰ εἶχαν ἐδῶ τίς οἰκογένειές των. Λέν μποροῦμε νὰ τοὺς ξεχωρίσωμε ἐπακριδῶς.

ΦΙΛΑΡΕΤΟΥ ΑΠ. ΒΙΤΑΛΗ

Ἀρχιμανδρίτου

Ἱεροκλήρυκος Ἱ. Μ. Νικοπόλεως

Ο ΚΩΔΙΞ ΤΗΣ ΘΕΟΦΑΝΕΙΟΥ ΣΧΟΛΗΣ ΠΡΕΒΕΖΗΣ*

262. Διεύρυνσις εὐεργεσίας τοῦ Ἄρτης

Καὶ δεύτερον ὑπότροπον ἐκ τῆς Θεοφ. Σχολῆς ἀναλαμβάνει ὁ Ἄρτης Σωφρόνιος (Κωδ. σσ. 374—76).

263. Πρὸς τὸν Ὑποπρόξενον

Τῆς Ἑλλάδος, ἐν Πρεβέξῃ Ἀντ. Κόντην, γράφει ὁ Ἀθ. Ἀθανασιάδης, τοῦτο μὲ ὑποβάλλων «δύο ἀντίγραφα πρωτοκόλων γενομένων ἐν πλήρει συνεδριάσει τῶν κ. Ἐπιτρόπων τῆς Θεοφ. ταύτης Σχολῆς ἀφορώντων τὰς πρὸς αὐτὴν ἀγαθοεργίας τῶν Ἀρχιερέων Ἰωαννίνων καὶ Ἄρτης» μὲ τὴν παράκλησιν νὰ σταλοῦν εἰς ἑλληνικάς ἐφημερίδας. Τοῦτο δὲ ἀναπτύσσων τὰ τῆς ἐξαναστάσεως τῆς Σχολῆς μετὰ τὴν κρίσιν «ἐνεκα τῆς παραφορᾶς τινῶν κακοβούλων φωτισθεσῶν» καὶ τὰς πρὸς αὐτὴν γενομένας διαφορὰς εὐεργεσίας. Καὶ καταλήγει. «Παρακαλῶ ὥς πολὺ πνέοντες ζῆλον ὑπὲρ τοῦ φωτισμοῦ καὶ πολιτισμοῦ τῶν ἐν Ἡπείρῳ ὁμογενῶν νὰ λάβητε τὴν καλωσύνην νὰ συστήσητε τὴν σχολὴν ταύτην σχολαρχουμένην κατ' εὐτυχίαν ὑπ' ἀξίου καὶ διακεκριμένης παιδείας Καθηγητοῦ, πρὸς τοὺς ἐν Ἑλλάδι καὶ ἀπανταχοῦ ὡμ. φίλους, ὅπως τύχη καὶ ἐφεξῆς νέων Εὐεργετῶν, πρὸς οὓς κοιμῆι ἐν καιρῷ εὐθέτῳ τὸν δίκαιον τῆς εὐγνωμοσύνης τῆς φόρον ἢ ἐν αὐτῇ ἐκπαιδευομένη ἡπειρωτικῇ νεολαίᾳ» (Κωδ. σσ. 378—91).

264. Ὁ Πρόξενος Ρωσσέτος

Ἐξ Ἰωαννίνων γράφει, ἀπαντητικῶς εἰς τὸν Ἀθανασιάδην, ὅτι τὴν πρὸς τὸν Α. Ἀρσάκην ἐπιστολὴν τοῦ διεβίβασε, μετὰ σχετικῆς ἰδικῆς του, εἰς τὸν Γεν. Πρόξενον τῆς Ἑλλάδος ἐν Βουκουρεστίῳ ὅτι διεβίβασεν, ἐπίσης, τὴν παράκλησιν του περὶ τῆς Πρεβεξιάς νεάνιδος, ἥτις «ἐξόδους τῆς φιλεκπαιδευτικῆς Ἑταιρίας» θὰ μετέδαινε εἰς Ἀθήνας δι' ἰδίαν ἐκπαίδευσιν. Σχετικῶς δὲ μὲ τὰ δημοσιεύματα ἐξεδήλωσεν ἐπιφυλάξεις, διότι ταῦτα δυνατόν νὰ γίνουν ἀφορμὴ θλάθης τῶν τε προσώπων καὶ τοῦ καταστήματος (ἀπὸ Τουρκικῆς πλευρᾶς, ἔννοεῖ... (Κωδ. σσ. 380—84).

265. Πρὸς τὸν Πρόξενον

α' Πρόκειται διὰ τὴν ὡς ἄνω ὑπόθεσιν. Περιχαρὴς γράφει «ἔχω τέσσαρα τὰ

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 627.

υποψήφια κοράσια με τὴν συναίνεσιν τῶν ἰδίων γονέων, πενήτων καὶ πολιτῶν Πρεβεζῆς ἐκ τῶν ὁποίων τὸ εὐφυνέστερον ἐν —10ετοῦς ἡλικίας— εἶμαι ἕτοιμος νὰ ἐπιβιβάσω διὰ τὰς Ἀθήνας, ὥστε νὰ εἰσαχθῇ καὶ σπουδάζῃ εἰς τὸ Παρθεναγωγεῖον Ἀρσάκη... (Κῶδ. σσ. 487—89). β' Ἀπαντᾷ εὐχαριστῶν καὶ παρατηρῶν σχετικῶς μετὰ τὰ δημοσιεύματα, ἅπερ εἶναι ἀκίνδυνα ἐφ' ὅσον προσέρχονται αἱ δωρεαὶ ἐκ προσώπων διαδιδόντων ἐντὸς τῆς Τουρκίας καὶ πρὸς τὸ ἐν αὐτῇ Σχολεῖον. Καὶ προσθέτει: «Διὰ τοῦτο ἡ Ἐπιτροπὴ τῆς Θεοφ. Σχολῆς παρέλειψε μετὰ ἄκραν αὐτῆς πικρίαν τὴν ταιαύτην δημοσιεύσιν συνδρομῶν, ὅσας τοιοῦτοι ἀξιότιμοι ἄνδρες ὑπ' ἀληθοῦς πατριωτικοῦ ἐκκεντούμενοι αἰσθήματος εἰς τὴν Σχολὴν ταύτην γενναίως προσήνεγκαν. ἵνα μὴ λέγω, κακὸβούλοι ἐθελονκάως τοῦτο παρεξηγήσουσιν» (Κῶδ. σσ. 395—99).

266, 267. Πρὸς Κεφαλᾶν

Πρεβεζαῖον, εἰς Κέρκυραν, γράφει ὁ Ἀθανασιάδης, παραγγέλλον βιβλία διὰ τὴν Θεοφ. Σχολὴν (Κῶδ. σσ. 381—85).

268. Ὁ τύπος περὶ τῆς Σχολῆς

Ἐφημερίδες τῶν Ἀθηνῶν δημοσιεύουν σχόλια ἐπαινετικά καὶ εἰδήσεις περὶ τῆς Θεοφανείου Σχολῆς καὶ τῶν πρὸς αὐτὴν εὐεργεσιῶν τῶν Μητροπολιτῶν Ἰωνανίων καὶ Ἀρτῆς (Κῶδ. σσ. 384—89).

269. Ἀν. Καλὸς

Πρεβεζαῖος εἰς Ἀθήνας. Ἐνωχλήθη διὰ γράμματος τοῦ Ἀθανασιάδου, ὅπως φροντίσῃ διὰ τὴν εἰσαγωγὴν νεάνιδος Πρεβεζαίας εἰς τὸ Ἀρσάκειον Παρθεναγωγεῖον. Τοῦ ἀπαντᾷ λοιπόν. Καὶ προσθέτει:

«Φίλε, καὶ παρ' ἄλλων καὶ παρὰ τοῦ κ. Ρωσσέτου, Προξένου τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὴν Ἡπειρον ἔμαθον τὰς ἀόκνους προσπάθειάς σας, τὸν διακαῆ ζῆλόν σας καὶ τὴν ἀκατάπαυστον πάλιν σας διὰ τὴν καλὴν διαχείρισιν τῶν κατ' ἔτος ἀποστελλομένων τόκων ἐκ τοῦ Θεοφανείου κληροδοτήματος, καὶ τὴν ὅσον ἐνεστὶ καλὴν συντήρησιν τῆς Ἑλληνικῆς Σχολῆς. Παρὰ πάντων ὁμοφώνηται, ὅτι ὑμεῖς ἔχοντες τὴν συνδρομὴν καὶ τὴν ἐποστήριξιν τοῦ παντὸς ἐπαίνου ἀξίου Προξένου τῆς Μ. Βρετανίας διεσώσατε πολλάκις τὴν ἰ. ταύτην περιουσίαν τῆς Πρεβεζῆς, ἀπὸ τὰς χεῖρας ἐκείνων οἵτινες λόγῳ δῆθεν κοινοτικῶν ἐποθέσεων ἐπροσπάθησαν νὰ λάβωσι ταύτην εἰς τὴν διαχείρισίν των, ὅπως θεωρατεύσωσιν ἰδιαιτέρας των ἀνάγκας. Ἡ ἰοιαύτη τοῦ κοινοῦ ὁμολογία ἃς θεωρηθῇ παρ' ἡμῶν ὡς ἀεκοῦσα ἀμοιβὴ τῶν προσποθειῶν σας καὶ τῶν κόπων σας, καὶ ἃς ἀναγράσῃ νὰ ἐμμένετε πάντοτε εἰς τὴν καλὴν σας ταύτην προαίρεσιν ἐπ' ἀγαθῷ τῆς νεολαίας» (Κῶδ. σσ. 386—88).

270. Πρὸς Γ. Κονεμένον

Πρεβεζαῖον, τοποτηρητὴν τῆς Ἡγεμονίας Σάμου, γράφει ὁ αὐτὸς Ἀθανασιάδης, ζητῶν ὑπὲρ τῆς Σχολῆς τὴν βοήθειάν του. Ἀλλὰ καὶ τὴν ἐπιστροφὴν πρὸς αὐτὴν 6.000 γροσίων τὰ ὁποῖα ἀπὸ δεκαετίας ἐδανείσθη παρ' αὐτῆς. Ἰδοὺ πλήρες τὸ ἐν λόγῳ ἐνδιαφέρον γράμμα (ἀπὸ 29-3-1851):

Ἀγαπητέ μοι κ. Γ. Κορμερέ,

Μετὰ χαρᾶς ἔμαθον ἐκ τῶν ἐφημερίδων, ὅτι τὰ ἀναμνήματα κατὰ τὴν αὐτόθι ἀφιξίν σας ἐπαναπατιζὰ κινήματα ἐλύθησαν παντελῶς ὡς ἀράχραι, καὶ ὅτι ὑπὸ αἰσίους οἰωνοὺς ἐγένετο ἐναρξίς τῆς διοικήσεώς σας εἰς τὴν κλασικὴν αὐτὴν Νῆσον, εἰς ὅποιαν εὔχομαι ἀπὸ καρδίας νὰ διαπρέγητε, ἐγκεκρόντες εἰς ἑαυτοὺς τὴν εὐνοίαν καὶ ἀγάπην τῶν ἀρχομένων λαῶν, καὶ τὴν ἐπόληγιν τῆς ἐμπιστευομένης ὑμῶς Κυβερνήσεως, καὶ διοικοῦντες μὲ ὁσιότητα καὶ δικαιοσύνην ἀποκτιῶντες οὕτω αἰδίων κλέος εἰς ἑαυτοὺς καὶ δόξαν οὐκ ὀλίγον πρὸς τὴν γεννήσασαν ὑμᾶς φίλην πατρίδα.

Ἡ κατὰ τὴν ἐνταῦθα θραχυλόδεσμον διατριβὴν σας ἐπίσκεψις ὁποῖαν ἐκάματε πρὸς τὴν Θεοφάνειον ταύτην Σχολήν, ἐλπίζω σας ἔπεισαν, ἀγαπητέ μοι Κύριε, ὅτι αὕτη οὕτω διεπομένη καὶ παιδείας ἀρχεῖς πλουτοῦσα διδάσκαλον, θέλει γενῇ ὠφελίμων καρπῶν παραγωγὸς πρὸς τὴν φίλην ἡμῶν Πατρίδα, καὶ ὅτι ὡς ἐκ τοῦτου ἐκρίναιτε ὅτι ἕκαστος φιλογενῆς καὶ φιλόπαιρος ὀφείλει νὰ συνδρομήῃ ταύτην διὰ παντὸς μέσον, ἵνα ὅσον τὸ δυνατὸν ἀποβῇ ἀποτελεσματικὴ ἡ εὐεργεσία τοῦ ἀθανάτου πατριότου Θεοφάνους.

Ἐγὼ κατὰ τοῦτο, ἀγαπητέ μοι Κύριε, πολλὰ ἐκοπίασα καὶ κοπιῶ, πολλοὺς ἐπέστην ἀγῶνας εἰς ἐποστήριξίν τῆς, πολλὰς ὑπὲρ-ἑκκων ἐροχλήσεις καὶ περισπασμούς, καὶ ἐπὶ πολλῶν ἐπάτησα τριβόλων καὶ ἀκωνθῶν εἰς διάσωσιν καὶ ἀνάστασιν τῆς ἐκ τοῦ πρὸ διετίας ἀνεγεροθέντος δυστυχῶς ὑπὸ τινῶν πλῦδωνος, ὅστις αὐτὴν νὰ χαλκρώσῃ καὶ ἐρημώσῃ σφοδρῶς ἠπείλησεν ἕνεκα τῆς κατ' αὐτῆς ἀλόγῳ καταγοῦρας τινῶν πατριωτῶν, ὡς δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι τὰ πάντα ἐνταῦθα ἐπληροποιήθητε καὶ ἐροῦναιτε δικαίως ἐπ' αὐτῶν τὴν μέλαιναν ψῆφον σας.

Ὡς πρὸς τὴν διατήρησιν καὶ προόδον τῆς ἐλπίζω ὅτι πάντες οἱ ἐπὶ ξένης γιλοπάρειδες καὶ γιλόγαθοι πατριῶται θέλουν παρέξει καὶ μακροθῆν τὴν ἀντίληψιν καὶ βοήθειάν των. Τώρα διὰ τῶν παρακλήσεων καὶ ουσιάσεων μου διάφοροι πολλαχόθεν ὁμογενεῖς ταύτην διὰ δωρεᾶς ἀρχεῖων βιβλίων εὐεργέτησαν, οἱ Σέβ. Ἀρχιερεῖς ὁ Ἀρχιεπίσκοπος καὶ ὁ Ἰωαννίνων - Βελλᾶς κ. Ἰωαννίκιος τέσσαρας ἐπιτροπικοὺς ἐνγεῖς αὐτῆς μαθητὰς παῖδας ἀπόρων γονέων ἐδέξαντο εἰς τὴν ζηδεμονίαν των, παρέχοντες κατὰ μῆρα ἑ' ἀναγκαῖον εἰς τροφήν αὐτῶν σιτηρέσιον, ἄλλοι ξένοι φιλόκαλοι χορήματα ἐδωρήσαντο, καὶ αὐτοὶ οἱ Διοικηταὶ τῆς Ἡπείρου, ὁ πρῶτος Ρουστέμ πασᾶς, καὶ ὁ νῦν φιλόκαλος Ἰσμαήλ πασᾶς χορήματα πρὸς τοὺς διδασκαμένους καὶ διδασκάλους αὐτῆς κατὰ τὴν ἐνταῦθα περιοδεῖαν των ἀνθοσμῆτως προσέφερον.

Ὑμεῖς, οὐδαμῶς ἀμφιβάλλω, ἀγαπητέ μοι Κύριε, θέλετε παρέξει εἰς αὐτὴν τὴν βοήθειάν σας, ἀφοῦ ξένοι ταύτην εὐεργέτησαν.

Ἐν τοσοῦτῳ ἐκ τῆς εὐαρέστον ταύτης εὐκαιρίας ὠφελοῦμενος ἔρχομαι, ἀγαπητέ μοι φίλε, νὰ σας ἐνθυμῶ νὰ ἐκτελέσητε ὅσα πρὸς τὸν κοινὸν φίλον κ. Ρωσσέτιον ἀνηγγεῖλαιτε ἐδῶ ἀπὸ γλώσσης, λέγω τὴν πληρωμὴν ἐνὸς τοῦ πατρὸς ἡμῶν χορέως πρὸς τὴν Σχολὴν ὑπερβαίνοντος τὰ ἐξακισχίλια γρόσια, κεφάλαιον καὶ τόκους, ὅποια πρὸ δεκαετίας καὶ ἐπέκεινα ἐδανείσθη σὺν τόκῳ ἀπὸ τοῦ πτωχὸν τῆς Σχολῆς ταμεῖον.

Ταῦτα ὑμᾶς ἐνθυμίζων ὡς ἀγαθῶν αἰσθημάτων κατόχους πέπεισμαι ὅτι θέλετε σπεύσει νὰ ἐμβάσῃτε δι' ἐμοῦ πρὸς τὴν Σχολήν, λαμβάνοντες ἐξωφλημένον τὸ ὀφειλτικὸν τοῦ Πατρὸς, ὅστις βέβαιον ὅτι τὰ χορήματα θέλουν θεραπεύσει πολλὰς ἀναποφεύκτους τῆς Σχολῆς χρείας, καὶ μᾶλλον θέλουν περιθάλλει τοὺς πτωχοὺς καὶ ἀπόρους αὐτῆς μαθητὰς τοὺς ὁργῶντας πρὸς τὴν παιδείαν. (Κῶδ. σσ. 389—91).

271. Ὁ Δ)λος Πρωτοπαπᾶς

Υποβάλλει μίαν ἐκθεσιν ὁ Ἀλληλοδιδάκτης οὗτος, ἀπὸ 19-6-1851 πρὸς τὴν Σεβάσμιον Ἐπιτροπὴν τῆς Θεοφανείου Σχολῆς· πολλὰ ἐνδιαφέρουσιν. Ἰδοὺ αὕτη:

«Κρίνω χρέος μου νὰ θέσω ὑπὸ τὴν σκέψιν τῆς καθὼς καὶ ἄλλοτε δὲν ἔλειψα νὰ τῆς ἀναφέρω ἐγγράφως τὴν κατὰστασιν καὶ τὸν διοργανισμὸν τῆς Ἀλληλοδιδασκατικῆς Σχολῆς, ὅτι:

Α. Α. Ἡ Σχολὴ αὕτη ἔχει ἕως σήμερον μαθητὰς ὑπὲρ τοὺς 150 τὸν ἀριθμὸν.

Β. Β. Ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν αὐξάνει ἡμέραν παρ' ἡμέραν μὲ τὸ νὰ ἐρχονται ἀκαταπαύστως καὶ ἔτεροι ἀπὸ τὰ ἰδιαίτερα κοινὰ λεγόμενα Σχολεῖα, καθὼς καὶ πολλοὶ ἄλλοι νέοι ἐγὼδισμένοι μὲ τὰς ἀνηκούσας ἀδειάς τῶν μελῶν τῆς Ἐπιτροπῆς, οἱ ὅποιοι μὴ ἐφορίζοντες θέσεις κεράς καὶ ἀναλόγους, σιοιθάζονται ὁ εἰς ἐπ' αὐτὸ ἄλλον εἰς τὸ αὐτὸ τιμῆμα, χωρὶς νὰ ἡμποροῦν νὰ ἐργασθῶν, καὶ τοῦτο μὲ φαίνεται προσερεῖ γενικὴν μᾶλλον ζημίαν παρὰ ὄφελος. Καθότι ἐνῶ δὲν ὡφελοῦνται ὥς ἐκ τῆς μεγάλης στενοχωρίας, βλάπτεται ἐπίσης καὶ ἡ ὑγεία τῶν τὸ πολυτιμότερον πρᾶγμα εἰς τὴν ζωὴν τῶν.

Γ. Γ. Ἐκ τῶν εἰρημέρων μαθητῶν 65 ἐξ αὐτῶν ἔχουσιν ἡλικίαν ἀπὸ 5—6 ἕως 7 ἐτῶν, καὶ τὸ τιμῆμα τῆς ἁμμον εἰς τὸ ὅποιον ἀναλογεῖ ἡ θέσις τῶν, δὲν χωρεῖ περισσοτέρους τῶν 10 καθημέροι τακτικῶς. Οὗτοι δὲ ἅπαντες ἀναγινώσκουσιν ἐπὶ τῶν τινάκων α' τὸ ἀλφάβητον κατὰ τρεῖς τόπους, ἔπειτα τὰ φωνήεντα καὶ τὰς διηθόγγους ὁσαύτως μετὰ ταῦτα δὲ σιλλαβάς ἐκ δυνῶν, τῶν, καὶ τισσάκων γραμμάτων, καὶ τὸν περὶ προπαιδίων πίνακα. Ἀκολούθως λέξεις μορσινλλάθους, δισινλλάθους, τρισινλλάθους καὶ πολυσινλλάθους καθὼς καὶ περιόδους κατὰ τρεῖς ἀσκήσεις.

Δ. Δ. Οἱ ἀνώτεροι αὐτῶν οἱ ἔχοντες ἡλικίαν ἀπὸ 8—10 ἕως 12 ἐτῶν εἰσὶ τὸν ἀριθμὸν 85, οἵτινες διαιροῦνται εἰς τάξεις τῆς γραφῆς ὁκτώ, γράφοντες ὅλοι ἐπὶ χαρτίον ἀπαγγέλλοντος τοῦ ἐρμηνευτοῦ. Διαιροῦνται δὲ οὗτοι ἐπίσης καὶ εἰς 8 τάξεις τῆς ἀναγνώσεως, ἀναγινώσκοντες βιβλία ἀνάλογα τῆς δυνάμεώς τῶν, κατὰ τρεῖς παρομοίως ἀσκήσεις. Ἀλλὰ, κατὰ δεσινερίαν, ὑστερεῖται ἡ Σχολὴ αὕτη τὰ ἀπολύτως ἀναγκαῖα βιβλία, καὶ ὥς ἐκ τούτου δὲν γίνεται πρὸς τοὺς τακτικά. Καθότι ἡ Μέθοδος αὕτη ὥς γνωρίζομεν δὲν εἶναι ἄλλο παρὰ μία μηχανὴ κινουμένη τακτικῶς, ὅταν τῆς μηχανῆς λείψουν τὰ ἀνάλογα ἐργαλεῖα ἢ καὶ τεθῶσιν ἀτάκτως, τότε ἡ μηχανὴ ἢ θὰ μείνῃ ἀκίνητος διόλον, ἢ θὰ κινήται ἀτάκτως, παραδείγματος χάριν ὠκοδομήσαμεν ἐν οἴκημα δι' ἑκατὸν ἀνθρώπους ἔχοντας περὶ αὐτοῦ καὶ ἑκατὸν θρανία ἀναλόγως τῶν ἀτόμων, ὅταν εἰς αὐτὸ τὸ οἶκημα ἔλθωσιν ἄνθρωποι ἑκατὸν πενήντα πού ἔχουν νὰ τεθῶσιν; τοῦτο τὸ ἀπὶνῶ εἰς τὴν σκέψιν σας, καὶ ἐπαυρόχομαι εἰς τὸ περὶ βιβλίων. Ὅταν οἱ μαθηταὶ ἔχουσιν ἀνὰ χεῖρας διάφορα βιβλία δηλ.: Ἀποστόλους, Ὁκτωήκοντες, Ψαλτήρια, Βερεοδοῦλους, χαλιμάς, τειροσβάγγελα καὶ ἄλλα διακατάληπτα βιβλία τότε ἀπαιτεῖται νὰ ἔχῃ καὶ ἕκαστος ἐξ αὐτῶν ξεχωριστὸν διδασκαλὸν διὰ νὰ τὸν διορθώγῃ, ἐπειδὴ ὁ τρόπος τῆς Μεθόδου δὲν ἐνεργεῖται, καὶ τότε φέρει προσκόμματα μεγάλα εἰς τὴν πρὸς τοὺς καὶ εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τῶν μαθητῶν, καὶ κόπον μεγάλον εἰς τὸν διδασκαλόν, ἐνῶ κατὰ τὸν ἀπανταχοῦ γενικὸν διοργανισμὸν ἓνας μόνος διδασκαλὸς χωρὶς συμβουθὸν ὥς ἐγὼ δὲν δύναται νὰ διοικήσῃ καὶ νὰ διδάξῃ περισσοτέρους τῶν 80 μαθητῶν, καίτοι τοὺς μὲ τὸν τρόπον τῆς Μεθόδου. Ἐγὼ δὲ ἐπαυλαμβάνω, τιμωῖται Ἐπίτροποι, ἡμπορῶ νὰ διδάξω καὶ νὰ διοικήσω μόνος μου 150 μαθητὰς εἰς τὴν κατὰστασιν ὅπου ἐφορίζομαι; ἀπορῶ! ἐπικαλῶ ἐπὶ τέλους τὴν προσοχήν σας, ἵνα ἤθελε εὐαρεστηθῆτε νὰ προσβλέψῃτε διὰ τὰ ἀπολύτως ἀναγκαῖα βιβλία τὰ ὅποια ἕως σήμερον ὑστεροῦμεθα, ἅτινα θέλει εἶναι ξε-

χωριστά διὰ κάθε τάξιν καὶ τοῦ ἰδίου εἵδους ἀναλόγως τῶν τάξεων, διὰ τὰ μὴ καλούμεθα εἰς ἓνα λαβύρινθον κοπιᾶζοντες μεγάλως χωρὶς ὄφελος.

Εὖν. Νὰ περιορισθῶν οἱ γονεῖς εἰς πρόσιμον, διὰν ἐμποδίζωσι τὰ τέκνα τῶν ἀπὸ τὸ Σχολεῖον, καὶ τὰ μεταχειρίζονται ὡς ἐργάτας εἰς τὰς ἐλαίας καὶ εἰς ἄλλα τῶν θελήματα. καθὼς ἐφέτος καὶ συνήθως καὶ ἔτος τὰ εἶχον δύο, τρεῖς καὶ τέσσαρας μῆρας ὅπου ἐμάζοναν ἐλαίας καὶ τότᾳ ξανάροχονται εἰς τὸ Σχολεῖον διὰ τὰ κάμουν πάλιν ἀρχὴν καὶ αὖθις φωνάζουν ὅτι δὲν ἔμαθον τὰ τέκνα τῶν.

Στοι. Παρακαλῶ σας μεγάλως νὰ προσδλέψητε εἰς ὅλα ταῦτα. Καθὼς διὰ τὸ πλῆθος καὶ τὴν στενοχωρίαν τῶν μαθητῶν, ὥσούτως δὲ καὶ διὰ τοὺς κόπους μου. . .» (Κωδ. σσ. 394—398).

272. Καὶ οἱ Ἐπίτροποι

Ἀπαντοῦν ἐπὶ λέξει, ὡς κατωτέρω, εἰς πάντα τὰ ἐκτεθέγνα παρὰ τοῦ Ἀλληλοδιδάκτου - δημοδιδασκάλου, ἀπὸ 10-7-1850, ἢ δ' ἀπάντησις αὐτῶν, ἐκ παραδρομῆς προφανῶς, κατεχωρήθη δις εἰς τὸν ὑπ' ὄψιν Κώδικα (σσ. 405—411 καὶ 404—408).

«Κύριε ἀλληλοδιδάκτα,

Οἱ ὑποκεινόμενοι ἐπίτροποι τῶν τριῶν Ἐκκλησιῶν ἀνέγνωσαν ἐν περιληπτικῇ αὐτῶν συνεδριάσει τὴν ἀπὸ τῆς 19 φθίνοντος Ἰουνίου ἐπιστολὴν σας, ὅποιαν πρὸς αὐτοὺς διενθύνετε, ἐκθέτοντες τὴν πρῶτην φορὰν τὴν ἀλλίαν κατάστασιν τῆς ἐπὶ τὴν διενθύνσιν σας ἀλληλοδιδασκικῆς Θεοσφαιεῖον Σχολῆς, ἀποδίδοντες αὐτῇ εἰς ἐπαισιώδη μάλιστα ἢ οὐσιώδη αἰτίαν.

Λέγετε διὰ τοῦ πρώτου καὶ δευτέρου παραγράφου τῆς ἐπιστολῆς σας ὅτι οἱ μαθηταὶ εἶναι ὑπὸ τοὺς 150, ὅτι ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν καθ' ἑκάστην ἀνέανει, καὶ ὅτι μὴ εὐρίσκοντες ἀναλόγους θέσεις στοιβάζονται, χωρὶς ὅμως ν' ἀναφέρητε τ' ἀληθὲς τοῦτων αἰτίων ὅτι, μερόντων πολλῶν μαθητῶν τέσσαρα καὶ πέντε ἔτη εἰς τὸ ἐπὶ τὴν διενθύνσιν σας σχολεῖον, χωρὶς καὶ αὐτὸ νὰ μανθάνωσι καλῶς τὴν ἀνάγνωσιν καὶ γραφὴν εἰς τὰ πρῶτα μέρη τῆς ἀριθμητικῆς, ὥστε νὰ ᾤσιν εἰς κατάστασιν ἢ εἰς τὸ Ἑλληνικὸν νὰ μεταδώσιν, ἢ εἰς ἔργα βιομηχανικὰ νὰ προσκολληθῶσι καταλαμβάνοντι ἐπὶ ἄλλων γεωτέρων μαθητῶν, καὶ διὰ τοῦτο γίνεται ἢ καθ' ἑμὲς ἀφόρητος αὕτη πληθὺς τῶν μαθητῶν. Οὕτω πως, Κύριε, ἐκφρασθέντες ἠθέλαμε προσφέρει ἀλήθειαν θλιβεράν μὲν, πλὴν πασιγνωστον, καὶ εἰς μόνους ὅμᾱς ἀναθετικὴν εἰς τὴν διόρθωσιν τῆς ὁποίας σὰς προσκαλεῖ καὶ αὖθις ἡ Ἐπιτροπὴ μὲ τὸν ἐπισημότερον καὶ ἐντονώτερον τρόπον. Εἰς τὸν τρίτον τῆς ἐπιστολῆς σας παράγραφον διαγράφετε τὴν ἡλικίαν τῶν μαθητῶν, εἰς τὸν ὁποῖον οἱ ὑποκεινόμενοι μὲ λύπην τῶν παρηγορῶν ὅτι ὑπάρχον καὶ παῖδες ἡλικίας πέντε ἔτων, ἐνῶ κατὰ τὸν ἀνὰ χεῖρας ἡμῶν κανονισμὸν τῆς Σχολῆς δὲν ἡμπορεῖτε νὰ παραδέχεσθε εἰμὴ παῖδας πεπληρωμένον ἔχοντας τὸ ἔκτιον τῆς ἡλικίας ἔτος, καὶ μὲ ἄδειαν ρητὴν ἀπὸ μέρους τῶν ὑποκεινομένων καὶ αὕτη ἡ ἔλλειψις ὁμειτέρα ἐστίν.

Διὰ τὸν τρίτον παράγραφον παραπονεῖσθε διὰ τὴν ἔλλειπριν διβλίων, καίτοι πολλάκις δὲν παρημέλησαν ταῦτα οἱ ὑποκεινόμενοι, αὐτὰ καὶ κακῶς ἀπόλουν, καίτοι μὴ δόσαντες ποτὲ ἓνα τακτικὸν περὶ τοῦτον κατάλογον. καὶ ἀναφέρειτε περὶ τοῦτον παραδέξιμα ὅτι ἡ μηχανὴ ἄνεν τῶν ἀναγκαίων εργαλείων δὲν δύναται νὰ κινήται, χωρὶς νὰ λαμβάνητε ἐπ' ὄντιν τὸ οὐσιωδέστερον ὅτι αὐτὸ πρῶτον ἡ μηχανὴ πρέπει νὰ εἶναι εἰς καλλίστην κατάστασιν, καὶ ἐφεξῆς τὰ λοιπὰ αὐτῆς ἐργαλεῖα, ἢ μᾶλλον, ὅτι ὁ διενθύνων τὴν μηχανὴν πρέπει νὰ εἶναι εἰδημῶν

διὰ τὰ μὴ τὴν γέφυρ, ὥς μὴ ὧς εἰλεν, εἰς παρτελὴ θροῦσιν! Συγχρότως ἐκθέτετε ὅτι πολλοὶ τῶν μαθητῶν γέρονται Ἀποστόλους, Ὁκτιήχους, Ψαλιήρια, Βεριοδοῦλους καὶ ἄλλα διδλία ἐπαναλαμβάνοντες τὴν προδύλεψιν τῶν ἀναγκαίων διδασκτικῶν διδλίων, χωρὶς τὰ γανερῶσιν εὐμενῶδως ποῖα εἰδὶ τοῦτα πρόσφορα εἰς τὰς διαφόρους τάξεις, μὴ θέλοντες, γαίνεται, τὰ κοπιῶσιν οὐδ' εἰς τοῦτο.

Πέμπτον προτείνετε τὰ ἐποδύλῃθωσιν οἱ γονεῖς εἰς πρόστιμον ὅσοι ἐμποδίζονται τὰ τέκνα τῶν ἀπὸ τὸ Σχολεῖον, χωρὶς κἂν τὰ ὀπτιζήτε τοὺς ἐποφαινομένους κατὰ ποῖον τρόπον δύνανται τὰ εἰσπραττωσι τοῦτο ἐπιβαλλόμενον.

Τέλος δὲ διὰ τοῦ ἔκτου παραγράφου ἐνὼ ἐπισύρετε τὴν προσοχὴν τῶν ἐπιτροπῶν εἰς ὅλα τοῦτα, παρακαλεῖτε τὰ προδύλεψιν διὰ τοὺς κόπων σας, χωρὶς τὰ γνωρίζετε ὅτι κόποι οἰοιμήσιν καὶ ἂν ὧσι, ἄνευ τῶν ὀφελίμων καρπῶν ὥς οὐδὲν λογίζονται καὶ ὅτι ἡ ἐπιτροπὴ μὲ λέτην τῆς θεωρεῖ τὴν ὀπισθοδρομῆσιν καὶ παραλυσίαν τῆς Σχολῆς, τὴν ὁποῖαν ἐξακολουθῆσανθῆλει σπεύσει τὰ ἐκρητῶσιν, ἄνευ ἐπιεικειᾶς κατὰ τὸ καθήκον τῆς.

Λοιπὸν οἱ ἐποφαινομένοι ἀπαντιῶντες εἰς ὅλα ταῦτα σᾶς ἀναγγέλουσιν ὅτι ἀπεφάσισαν τὰ προστεθῶσιν εἰς τὸ Σχολεῖον δύο ἀκόμη θροῦα, τ' ἀποδύλῃτε τοὺς ἐλάττονα τῶν ἔξ ἐτῶν ἡλικίαν ἔχοντας μαθητὰς ἄνευ εὐδεμίας ἐξαιρέσεως, τὰ δώσιν πρὸς αὐτοὺς κατάλογον ἀκριβῆ τῶν ἀναγκαίων διδλίων, ὅποια γθάσαντα θέλουν ἐγγχειρίσιν πρὸς ὑμᾶς ἐπισήμως ἐπὶ ἐνθύνῃ σας, ἵνα μόρον ἐντὸς τῆς Σχολῆς κάμνωσιν αὐτῶν χοῖσιν οἱ μαθηταί, ἀφοῦ ὥσατως ἐπὶ ἐνθύνῃ σας καὶ ἐπὶ τὸν αὐτὸν ὅρον τῆς ἐντὸς τῆς Σχολῆς χοῖσεως τῶν, διατεμῃθῶσιν ὅσα ὀλίγα διδασκτικὰ διδλία ἐπάρχουσιν εἰς τὴν διδλυοθήκην μὲ τὴν ἐποχρεῶσιν σας τὰ μὴ συγχωρήτε πρὸς οὐδὲνα ἐγερῆς τ' ἀναγινώσκῃ εἰς Ὁκτιήχους, Ψαλιήρια, Βεριοδοῦλους καὶ λοιπά, καὶ τ' ἀποδύλῃτε οἰοιμήσιν τοιοῦτον ἀπειθῇ καὶ ἄτακτον μαθητὴν, περὶ δὲ τῶν κόπων σας, καίτοι οἱ ἐποφαινομένοι δὲν δύνανται τ' ἀναγνώρισωσι τοῦτους, εἰμὴ ὅτιαν γέρωσι τοὺς ἐπιθυμητοὺς καρποὺς πρὸς τὴν πατριδα, ἐπερ τῆς ὁποίας τοσαῦτα κοπιῶσι, θέλουνσι ὅμως ἐμυρνώσεως χάριν σᾶς προσθέσει εἰς τὸν μηριαῖον μισθὸν σας γρόσα τριάκοντα, ἔαν εἰς τοὺς τρεῖς τοῦτους συνεχεῖς μῆνας ἴδωσι τοὺς πρῶτους οἰωνοὺς τῆς ἐλπιζομένης ἐπιμελείας σας.

Κοινοποιοῦντες πρὸς ὑμᾶς ταῦτα, κ. Ἀλληλοδιδάκτα, ἐλπίζομεν ὅτι ἐφεξῆς θέλετε κατὰ συνειδήσιν μάλιστα ὥς πατριώτης καταδύλλει πᾶσαν προσπάθειαν καὶ ἐπιμέλειαν εἰς ὀφέλειαν τῶν ἀγαπητῶν τέκνων τῆς γίλις ἡμῶν Πατρίδος, ἵνα μὴ ἐπὶ ματαιῷ καταναλίσκωσι τὸν πολύτιμον αὐτῶν καιρὸν, καὶ τόσον ὑμεῖς αὐτοί, ὅσον καὶ οἱ ἐποφαινομένοι ἐπισύρωμεν εἰς ἐναντοὺς τὴν βαρυτέραν ἐνθύνῃ καὶ τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ ὥς ἀμελοῦντες τὴν τόσον σοβαρὰν ἐντολήν, ὁποῖαν ἐπέβαλλον πρὸς ὑμᾶς οἱ ἐκλογεῖς ἡμῶν προσφιλέστατοι πατριῶται...»!

273. Ἰω. Γεωργιάδης

Γράφει πρὸς τὸν Ἀθανασιάδην, ὅτι ἐπέδωκεν ἀσφαλῶς τὰς ἐπιστολάς του πρὸς τὸν ἐν Ἰωαννίνοις Πρόξενον τῆς Ἑλλάδος κ. Ρωσσέτον καὶ πρὸς τὸν Ἀρτῆς Σωφρόνιον. Καὶ προσθέτει:

«Χαίρω ἐγκαρδίως γίλιται διὰ τὴν ὁποῖαν εὐηρεσιθήτε τὰ μοὶ δώσιν ἐν τῇ ἀνωτέρῳ ἐπιστολῇ σας ἀγγελίαν περὶ τῆς διὰ τῶν εὐγενῶν σας προσπαθειῶν ἀγαθοεργῶν συστάσεως Σχολῆς τῶν κορασίων, καὶ διὰ τὸ φιλόμορον τοῦ Σεβ. Γεράρχου κ. Σωφρονίου. Εἶθε τὰ μιμηθῶσι τὰ παραδείγματα τοῦ καὶ ἄλλοι ὁμογενεῖς δυνάμενοι τὰ συνδράμουν. Ἡ θεία δὲ Πρόνοια δὲ τὰ ἐνισχύῃ καὶ ὑμᾶς εἰς τὰς τοιαύτας γενναίας ἀγαθὰς πράξεις σας...» (Κῶδ. σσ. 398 - 400).

274, 275. Ἐκθεσις Σχολάρχου

Τὴν ὑποβάλλει ὁ Π. Μαυροκέφαλος, Καθηγητὴς τῆς Ἑλληνικῆς φιλολογίας, ἀπὸ 30-7-1851, πρὸς τοὺς εἰρημένους Ἐπιτρόπους τῆς Θεοφ. Σχολῆς. Ἐχει δὲ οὕτω:

«Τελειωθείσων τῶν ἐτησίων ἐξετάσεων τῆς Θεοφανείου Ἑλληνικῆς Σχολῆς κατὰ τὴν 27 τοῦ ἡδὴ λήγοντος, ὁ ὑποφαινόμενος μετὰ μεγίστης χαρᾶς σπεύδει, κατὰ τὸ εἰς αὐτὸν ἐπιβαλλόμενον παρὰ τοῦ 41ου ἄρθρου τοῦ διοργανισμοῦ τῆς Σχολῆς ἀπαραίτητον καθήκον, νὰ σᾶς ἀναγγείλῃ ὅτι τὸ ἐξαγόμενον αὐτῶν ἀνεφάρη αἰσιώτατον, ὥς ὑμεῖς αὐτοὶ καὶ λοιποὶ διάφοροι παρευρεθέντες ἀκροαταὶ μὲ ἐκπλήξιν προσμαρτυροῦσι. Τῷ ὄντι, ἐκ τῶν 33 ἐξετασθέντων μαθητῶν (μὴ παρουσασθέντος ἕξ ἀσθενείας τοῦ Ἰωάννου Παχούμη) δύο μόνον ἔλαβον τοῦ μετρίου, ὁκτὼ τὸν τοῦ καλοῦ καὶ 23 τὸν τοῦ ἀρίστου καὶ τῆς ἡμερησίου διαλογικῆς καταγραφῆς γίνεται δῆλον.

Ταῦτα ἐκθέτων πρὸς ὑμᾶς, κύριοι, σκοπὸν κύριον προτίθεμαι νὰ σᾶς χαροποιήσω ὥς διέποντας τὴν ἀνατροφὴν τῆς νεολαίας, καὶ ἐν ταύτῳ νὰ ἐπισύρω τὴν ἡμ. προσοχὴν εἰς τὴν ἀναγνώρισιν τῶν ὑπερβολικῶν πόνων τοῦ διδάσκοντος, πρὸς ἐμψύχωσιν αὐτοῦ εἰς τὸ μέλλον πρὸς ἀνακούφισιν τῶν πολυειδῶν ἀναγκῶν του καὶ πρὸς τιμὴν τοῦ δικαίου, ὑπὸ πάντων τῶν ἀγαθῶν πολιτῶν τε καὶ ξένων ἀναγνωριζόμενον.

Ταῦτοχρόνως ἐπιβαλοῦμαι τὴν προσοχὴν ὑμῶν εἰς τὴν κατὰ τὸ 42ον ἄρθρον τοῦ προμηθεύοντος ὁργανισμοῦ συνήθη ἀμοιβὴν τῶν ἀριστευσάντων μαθητῶν πρὸς τὸ ὅποιον, οἰκονομίας, σεντιομίας καὶ ὠφελείας χάριν, προτείνω τὴν διανομὴν βιβλίων, ὥς καὶ κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ἐγένετο, ἀντὶ ἀοργροῦ ἀριστείου.

Κατάλληλα δὲ βιβλία λαβὼν πρὸς ἡμερῶν πρὸς ἐκποίησιν παρ' ἐνὸς τῶν λογίων, εἰς πορημαῖον εὐφρόνησον, μὴ ἐπερβαῖνον κατὰ τὴν ἄξιαν τὰ ἐννέα γρόσια, νομίζω ὅτι θέλετε ἐπιδοκιμάσει τὴν ἐκλογὴν μου, καὶ οὕτω τὴν προσεγγίζουσαν νεοτακτὴν, ὃ Αὐγούστον, μετὰ τὴν ἐπίσημον κήρυξιν τῶν ἐξαγομένων, θέλετε τὰ δώσει εἰς τοὺς ἀριστεύσαντας...» (Κῶδ. σσ. 400—2).

Ἐξ ἄλλου δι' ἐτέρως ἐπιστολῆς του αἰτεῖται ἄδειαν (Κῶδ. σ. 402).

ΠΑΝΑΓ. Δ. ΤΖΙΟΒΑ

Η ΕΝΙΑΙΑ ΔΗΜΟΓΕΡΟΝΤΙΑ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ*

(Ἀνέκδοτες ἀποφάσεις)

491. ΜΑΡΙΑ Δ. ΜΠΙΤΖΙΟΥ ΕΚ ΣΥΡΡΑΚΟΥ ΚΑΙ Ι. ΜΟΝΗ ΧΑΛΑΣΜΑΤΩΝ

Συνεπεία αἰτήσεως τῆς ἐκ Συρράκου Μαρίας Μπήτζιου ὑπὸ χρονολ. 16 Νοεμβρίου 1911, δηλοῦσης ὅτι ἔχει λαμβάνειν παρὰ τῆς Μονῆς Χαλασμάτων πρὸ δέκα ἐτῶν ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ τοποτηρητοῦ ταύτης Ἰωσήφ γρόσια 1225. Ἐνεκρίθη ὅπως προσκληθῶσιν οἱ διαχειρισταὶ τῆς Μονῆς ταύτης ἐφοροεπίτροποι Παλαιοχωρίου Συρράκου εἰς τὴν προσεχῇ συνεδρίαν φέροντες καὶ τοὺς λογαριασμοὺς τῶν διὰ τὰ περαιτέρω.

492. ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΒΟΡΔΩ

Συνεπεία αἰτήσεως ὑπὸ χρονολ. 13 8/βρίου ἐν. ἔτους τῆς Κοινότητος Βορδῶ, αἰτούσης ὅπως ἡ Δημογεροντία βοηθήσῃ αὐτὴν ὡς πτωχὴν πρὸς διορισμὸν διδασκάλου ἐνεκρίθη ὅπως ζητηθῶσι συμπληρωματικαὶ πληροφορίες παρὰ τῆς Κοινότητος ταύτης ἥτοι ἂν διώρισε διδάσκαλον ἀντὶ πόσου μισθοῦ καὶ πόσοι οἱ πόροι αὐτῆς.

493. ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΜΟΝΟΔΕΝΔΡΙΟΥ

Ἀνεγνώσθη ἡ ὑπὸ χρονολ. 5 Αὐγούστου 1911 ἀπάντησις τοῦ ἐφοροταμίου Μονοδενδρίου Ἰ. Σεμιτέλου δι' ἧς δηλοῖ ὅτι ἔλαβεν ὑπὸ σημείωσιν τὰ εἰς τὴν ὑπὸ χρονολ. 25 Ἰουλίου διαταγὴν τῆς Δημογεροντίας συνάμα δὲ ζητεῖ ὁδηγίας περὶ τῶν 162 γροσίων ἅτινα ζητεῖ ὁ διδάσκαλος Β. Κονιάρης ἐκ τοῦ Ταμείου ἐκ τοῦ ζητήματος τοῦ ἐνοικίου τῆς οἰκίας καὶ περὶ τοῦ μισθοῦ τοῦ ἱερέως τῆς Κοινότητος τοῦ ΠαπαΣτεφάνου ἐὰν ἐνεκρίθῃ οὗτος εἰς τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ παρελθόντος ἔτους. Ἡ δημογεροντία ἐνέκρινεν ὅπως μὴ πληρωθῶσι τὰ 162 γρόσια εἰς τὸν διδάσκαλον Κονιάρην ἅτινα, ὡς πληροφορεῖται ζητεῖ οὗτος ἀδίκως· ὅσον δ' ἀφορᾷ τὸν μισθὸν τοῦ ἱερέως Στεφάνου ἐγκρίνει τοῦτον ὡς καὶ προηγουμένως ἐγένετο εἰς τὸν προηγούμενον προϋπολογισμὸν. Τέλος παρεπέμφθησαν εἰς τὸν ἐκ τῶν μελῶν κ. Ἰ. Πισπιρὴν πρὸς ἐξέλεγκξιν ὁ ἀπολογισμὸς τῶν ἐφοροεπιτρόπων Μονοδενδρίου ὡς καὶ ὁ προϋπολογισμὸς αὐτῶν ἀπὸ 1ῃ 7/βρίου 1911 μέχρι 1ῃς 7/βρίου 1912.

494. ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΓΑΒΡΙΣΙΟΥΣ

Συνεπεία αἰτήσεως ὑπὸ χρονολ. σημερινὴν τοῦ Μουχτάρη τοῦ χωρίου Γαβρισίου, δι' ἧς καταγγέλλει τοὺς αὐτοχειροτονήτους ἐφοροεπιτρόπους τῆς Κοινότητος ταύτης Κ. Μοῦρτον Δ. Ἀθανασοῦλα καὶ Κ. Τσιόλην ὡς ἀρνούμενους νὰ λογοδοτή-

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 619.

σωσιν¹⁹⁹ ἐπὶ ἑξαετίαν ὁλόκληρον, ἐνεκρίθη ὅπως προσκληθῶσιν οὗτοι τὴν προσεχῇ Πέμπτην διὰ τὰ περαιτέρω.

495. I. ΜΟΝΗ ΛΥΚΟΣΤΑΝΗΣ

Συνεπεία αἰτήσεως ὑπὸ χρονολ. 15 Αὐγούστου 1911 τῶν περιοίκων Κοινοτήτων τῆς Μονῆς Λυκοστάνης περὶ τῆς κατασκευῆς λιθίνης τῆς διέσεως τοῦ μύλου τῆς Μονῆς ταύτης πρὸς ὄφελός της, ἐνεκρίθη ὅπως προσκληθῇ ὁ τοποτηρητὴς τῆς Μονῆς ταύτης φέρων καὶ τοὺς λογαριασμούς του.

496. I. ΜΟΝΗ ΓΑΣΤΡΙΤΣΗΣ

Ὁ Γραμματεὺς Δ. Λιάσκος ἐδήλωσεν ὅτι παρὰ τῶν πακτωτῶν ἐκ Κουτσουλίου τῶν εἰς Κουτσουλὶο γαιῶν τῆς Μονῆς Γαστρίτσης ἔλαβε τὴν 24ην 9/βρίου πρὸς ἐξόφλησιν τοῦ Γραμματίου τοῦ ἐνοικίου τῆς 14ης 7/βρίου 1911 γρόσια 132 παρὰ δὲ τῶν ἐκ Μπαρχαδίου πακτωτῶν τῶν γαιῶν τῆς Μονῆς ταύτης γρόσια 926 20/40 διὰ τὸ γραμμάτιον τοῦ ἐνοικίου τῆς 1ης Ἰουνίου 1911 καὶ ὅτι κατέβαλεν εἰς τὸν διδάσκαλον Μπαρχαδίου γρόσια 660 διὰ τοὺς φόρους τῆς Μονῆς ταύτης γρ. 574 5/40.

497. I. ΜΟΝΗ ΠΑΤΕΡΩΝ

Ὁ Γραμματεὺς Δ. Λιάσκος ἐδήλωσεν ὅτι ἐκ τῶν παρὰ τῶν ἐκ Κουτρονιάδων Πακτωτῶν τῆς Μονῆς Πατέρων ληφθέντων 1811 γροσίων ἐμέτρησεν εἰς τὸν ἐπίτροπον Κουτρονιάδων γρόσια τετρακόσια τεσσαράκοντα (ἀρ. 440), ἐνεκρίθη δι' ὅπως καταβληθῇ λόγῳ ἀμοιβῆς ἀνὰ μία λίρα ὀθωμ. εἰς τοὺς διὰ τὴν ὑπόθεσιν τῆς φιλονικίας μεταξὺ Πακτωτῶν καὶ Κοινότητος Λιθίνου μεταβάνας εἰς τὴν Μονὴν Πατέρων Οἰκονόμου Ἰωάννην καὶ Γραμματέα Δ. Λιάσκον.

498. I. ΜΟΝΑΙ ΔΟΥΡΟΥΤΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΣΤΕΡΑΣ

Ἐνεκρίθη ὅπως καταβληθῶσιν ἀνὰ δύο μετξήτια λόγῳ ἀμοιβῆς εἰς τοὺς πρὸς ἐγκατάστασιν τοῦ Ἠγουμένου τῶν Μονῶν Δουρούτης καὶ Περιστερᾶς μεταβάνας Οἰκονόμου Ἰωάννην καὶ Γραμματέα Δ. Λιάσκον. Προσέτι χορηγῆται εἰς τὸν Γραμματέα Δ. Λιάσκον ἡ ἄδεια ἵνα δαπανᾷ διὰ τὰ χρειώδη διὰ τὸν Ἠγούμενον τῶν Μονῶν τούτων κρατῶν λογαριασμὸν τακτικὸν τέλος ἐδήλωσεν ὁ Γραμματεὺς οὗτος ὅτι ἐμέτρησε γρ. 737 25/40 διὰ τοὺς φόρους τῶν Μονῶν τούτων.

Μεθ' ὃ ἐλήθη ἡ συνεδρία ἐν Ἰωαννίνοις τῇ 2α Δεκεμβρίου 1911.

ὁ
Πρόεδρος
Τ.Υ.

ὁ
Γραμματεὺς
Τ.Υ.

Τὰ Μέλη
ὑπογραφαὶ (2)
Δόνος Πισπιρῆς

Συνεδρία τῆς 8ης Δεκεμβρίου 1911

ὑπὸ τὴν Προεδρίαν τῆς Α. Σεβασμιότητος τοῦ Μητροπολίτου Ἰωαννίνων

199. Ἡ λογοδοσία τῶν ἐφοροεπιτρόπων ἦταν ὑποχρεωτικὴ καὶ ἔπρεπε νὰ γίνεται τὸν Δεκέμβριον μὲ τὴν λήξιν τῆς θητείας τους. Αὐτὸ προβλέπει τὸ ἀρθρο 27 τοῦ κανονισμοῦ τῆς ἐπαρχίας ποὺ γράφει: «Πρὶν ἢ ὑποβληθῇ εἰς τὴν ἐνιαίαν διοικητικὴν δημογεροντίαν ὁ κατὰ τὸ τέλος ἐκάστου ἔτους ἀπολογισμὸς, ὡς καὶ οἱ κατὰ τὸ ἀρθρον 25 λογαριασμοὶ τῆς διετοῦς διαχειρίσεως ὑποβάλλεται εἰς τὴν κοινότητα, ἥτις διορίζει διὰ πλειοψηφίας τρεῖς ἐλεγκτάς, οἵτινες ἐξετάζοντες τοὺς λ/γισμοὺς ὑποβάλλουσι τὸ πόρισμα δι' ἐκθέσεως εἰς τὴν ἐνιαίαν διοικητικὴν δημογεροντίαν».

Κυρίου Κυρίου Γερθασίου συνήλθον εἰς τακτικὴν συνεδρίαν σήμερον τὴν 8ην Δεκεμβρίου 1911 τὰ μέλη τῆς ἐνιαίας Δημογεροντίας συγκαείμενα ἐκ τῶν Κυρίων Κ. Λόνου, Ἰ. Πισπιρῆ, Γ. Τζέτζου καὶ Κ. Μακρονδῆμα τὴν νόμιμον ἀπαρτίαν ἀποτελοῦντα παρόντος καὶ τοῦ Γραμματέως αὐτῆς κ. Α. Λιάσχου καὶ συνεδριεσχέθησαν ἐπὶ τῶν ἐν τῇ πινακίῳ ὑποθέσεων ὡς ἔπεται:

499. ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΓΑΒΡΙΣΙΟΥΣ²⁰⁰

Συνεπεία τῶν τελευταίων πρακτικῶν τῆς Δημογεροντίας προσήλθον ἐκ τῶν Ἐφοροεπιτρόπων Γαβρισιοὺς μόνον ὁ Κ. Τσιόλης ὡς καὶ ὁ Μονχτάρης τῆς Κοινότητος Στέφανος Παππᾶς, ὅστις ἰσχυρίσθη ὅσα καὶ ἐν τῇ αἰτήσει του ἦτοι ἐπὶ ἐξαετίαν ὁλόκληρον οἱ ἔφοροεπίτροποι δὲν ἔδωσαν λογαριασμὸν καθὼς καὶ λογαριασμὸν τῶν προβάτων τῆς ἐκκλησίας, ταῦτα ἠρνήθη ὁ Κ. Τσιόλης ἰσχυρισθεὶς ὅτι πάντοτε οἱ ἔφοροεπίτροποι ἔδιδον λογαριασμὸν εἰς τὸ κοινόν. Μεθ' ὃ ἡ Δημογεροντία ὑποχρεοῖ τοὺς ἔφοροεπιτρόπους Γαβρισιοὺς ὅπως ὀρισμένως τὴν προσεσχῇ Πέμπτην ὑποβάλωσιν ἐνώπιον αὐτῆς τοὺς λογαριασμοὺς τῆς διαχειρίσεώς των ἐν λεπτομερείᾳ²⁰¹ ὡς καὶ τῶν προβάτων τῆς ἐκκλησίας καὶ ἀκριβῆ κατάλογον ἀπάσης τῆς βακουφικῆς περιουσίας· συνάμα δὲ ἐνέκρινε νὰ προσέλθωσιν τὴν προσεσχῇ Πέμπτην καὶ οἱ ἐκ Γαβρισιοὺς Θ. Μούρτος, ὅστις καθ' ἃ ἰσχυρίζεται ὁ ρηθεὶς Μονχτάρης χρεωστῇ τὸ γεώμορον ἕξ ἐτῶν μιᾶς βακουφικῆς ἀμπελον καὶ ὁ Κ. Τσίνας ὅστις ὀφείλει 600 γρόσια εἰς τὴν ἐκκλησίαν.

500. ΠΑΚΤΩΣΙΣ ΤΩΝ ΓΑΙΩΝ ΤΩΝ ΜΟΝΩΝ ΔΟΥΡΟΥΤΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΣΤΕΡΑΣ

Ἡ Δημογεροντία λαμβάνουσα ὑπ' ὄψιν ὅτι ἔνεκεν τῆς γνωστῆς ἐπευβάσεως τῆς Κοινότητος Ραψίστης εἰς τὰς πακτωθείσας γαίας τῶν Μονῶν Δουρούτης καὶ Περιστερᾶς, ἐπῆλθε ζημία εἰς αὐτάς, ὅπερ κατ' ἀνάγκην συνεπιφέρει τὴν ματαίωσιν τῆς γενομένης πακτώσεως τῶν γαιῶν ταύτην, εἰς τὸν Γούλαν Στέφον, ἀναγκάζεται νὰ πακτώσῃ τὰς βοσκησίμους μόνον γαίας τῶν ἐν λόγῳ Μονῶν πλὴν τοῦ Νεοχωροπούλου καὶ τοῦ παρὰ τὸ ἐν Ραψίστῃ Χάνιον τῆς Μονῆς Δουρούτης λειβάδιον εἰς τὸν ἐκ Κολώνιας Ντορμῆς Μουσᾶ Ντοῦμην ἀπὸ 1ης τρέχοντος μηνὸς μέχρι τέλους Μαΐου τοῦ ἔτους 1912 ἀντὶ μισθώματος ἐκ λιγῶν ἁθωμανικῶν ἑκατὸν πέντε (ἀρ. 105). Ἐξ ὧν αἱ ἡμίσεις ἐμετρήθησαν σήμερον ἐνώπιον τῆς Δημογεροντίας, αἵτινες θὰ κατατεθῶσιν εἰς τὴν Τράπεζαν Ἀθηνῶν διὰ δὲ τὰς ἄλλας ἡμίσεις νὰ ἐκδοθῶσι δύο γραμμάτια ἰσῆς δόσεως πληρωτέα τὴν 1ην Μαρτίου καὶ 1ην Ἀπριλίου τοῦ 1912 καὶ ὑπὸ τὸν ὅρον ἡ Μητρόπολις νὰ μὴ εὐθύνεται διὰ πᾶσαν τυχόν ζημίαν, ἥτις ἤθελε προσγίγῃ εἰς τὰς βοσκησίμους ταύτας γαίας ἐκ τῶν ζώων τοῦ παρὰ τὴν Μονὴν Δουρούτης στρατοῦ, καὶ ὁ πακτωτὴς νὰ εὐθύνεται διὰ τὰ δραγατικά καὶ τὰ ἔξοδα τῶν συμβολαίων, ἅτινα ἐκ μέρους τῆς Ἱ. Μητροπόλεως θέλει ὑπογράψῃ ὡς ἀντιπρόσωπος αὐτῆς ὁ ἐκ τῶν μελῶν τῆς Δημογεροντίας κ. Κ. Μακρονδῆμας.

501. ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΝΗΣΟΥ

Παραπέμφθησαν εἰς τὸν ἐκ τῶν μελῶν κ. Γ. Τζέτζου πρὸς ἐξέλεγκξιν ὁ ἀπολο-

200. Ἡ ἀπόφασις αὕτη εἶναι συνέχεια τῆς ὑπ' ἀριθ. 494 ἀποφάσεως.

201. Ἡ διαχείρισις τοῦ ταμείου τῆς ἐφοροεπιτροπείας ἐλέγχεται ὑποχρεωτικὰ κάθε χρόνον, ἀπὸ τοὺς ἐφοροεπιτρόπους καὶ στέλνεται πόρισμα στὴν Δημογεροντία γιὰ ἐπικύρωσιν. Ἐν τούτοις, ἡ διαχείρισις εἶναι δυνατόν νὰ ὑποβληθῇ καὶ πρὶν ἀπὸ τὸν χρόνον, ὅταν ὑπάρχουν ἀποδειγμένα παράπονα πολιτῶν, ὅπως καὶ σ' αὐτὸ τὸ πρακτικὸ περιγράφεται.

γισμός ως και ὁ προϋπολογισμός τῆς Κοινότητος Νήσου (Ἰωαννίνων) οὗς ἐπέβα-
λεν αὐτῇ κατ' ἀποφασιν τῆς Δημογεροντίας.

502. ΕΚΛΟΓΙΚΟΝ ΤΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΟΣ ΜΙΧΑΛΗΤΣΙΟΥ

Μηδεμίᾳ ἀντιρρήσεως ὑπαρχούσης²⁰² ἐνεκρίθη ἡ ἐπιζύρωσις τοῦ ὑπὸ χρονολ.
14ης 9/βρίου 1911 ἐκλογικοῦ τῆς Κοινότητος Μιχαλητσίου διὰ τοῦ ὁποίου ἐκλέγον-
ται ἐφοροεπίτροποι οἱ Παῦλος Ἰ. Κωνσταντῆς, Θεόδωρος Α. Καλαμπόκης καὶ Θε-
όδωρος Ἰ. Καλαμπόκης καὶ ταμίαις.

503. Α. ΜΠΑΛΤΟΓΙΑΝΝΗΣ ΚΑΙ ΠΩΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΕΝΟΣ ΤΩΝ ΔΥΟ ΖΩΩΝ ΤΩΝ ΜΟΝΩΝ ΔΟΥΡΟΥΤΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΣΤΕΡΑΣ

Ὁ ἐκ Ραψίστης Ἀναστ. Μπαλτογιάννης ἐπώλησε τὸ ἐν ἐκ τῶν δύο ζώων τῶν
Μονῶν Δουρούτης καὶ Περιστερᾶς ἀντίγρ. 1227 1/2 ἅτινα ἐκράτησεν ἔναντι τοῦ
λαβεῖν του ἐκ τῶν δαπανῶν, ὥς ἔκαμεν εἰς τὸ ἐν Ραψίστης Χάνιον τῆς Μονῆς Δου-
ρούτης.

504. ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΚΑΠΕΣΟΒΟΥ ΚΑΙ ΑΝΔΡΕΑΣ ΖΩΓΡΑΦΟΣ²⁰³

Ἀνεγνώσθη ἡ ὑπὸ χρονολ. 6ης τρέχοντος ἀπάντησις τῶν ἐφοροδημογερόντων
Καπεσόβου εἰς τὴν διαταγὴν τῆς Δημογεροντίας ἵνα πληρώσωσιν εἰς τὸν ἐκ Χιο-
νάδων Ἀνδρέαν Ζωγράφον μαραγκὸν γρ 2852 30/40, ἅτινα ἔχει λαμβάνειν οὗτος
παρὰ τῆς ἐν λόγῳ Κοινότητος διὰ τῆς ἀπαντήσεως ταύτης δηλοῦσιν ὅτι πράγματι
ἔχει λαμβάνειν οὗτος τὸ ἐν λόγῳ ποσὸν ἀλλ' ἤδη τὸ ταμεῖον τῶν στερεῖται χρημά-
των καθότι τὰ χρήματα τῶν Πασχαλείων κληροδοτημάτων εὐρίσκονται εἰς χεῖρας
τῆς Ἱ. Μητροπόλεως καὶ ὅτι δέον νὰ πληρωθῇ οὗτος παρὰ τῆς Ἱ. Μητροπόλεως ἐκ
τῶν χρημάτων τούτων. Ἡ Δημογεροντία πρὸ πάσης ἀποφάσεώς της ὑποχρεοῖ τὸν
ρηθέντα Ἀνδρέαν Ζωγράφον νὰ ὑποβάλῃ λεπτομερεῖ σημεῖωσιν τῆς ἐργασίας ἣν
ἔκαμεν εἰς τὴν Κοινότητα Καπεσόβου, παρ' ἧς ἔχει λαμβάνειν τὸ ποσὸν τοῦτο.

505. ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΖΙΤΣΗΣ

Ἀνεγνώσθη ἡ ὑπὸ χρονολ. 16 Νοεμβρίου 1911 καὶ ἀρ. πρωτ. 1121 αἰτήσις
τῶν ἐφοροεπιτρόπων τῆς Κοινότητος Ζίτσης, διὰ τῆς ὁποίας ἐκθέτουσι τοὺς κιν-
δύνους οὗς ὑφίσταται τὸ κληροδοτήμα τῆς Κοινότητός τῶν Δ. Ζιτσαίου ἐνεκεν τῶν
πολυετῶν δικῶν, τῆς μὴ ἀνακλήσεως τοῦ Β. Διατάγματος καὶ ἰδίᾳ συνετεία τῶν
τελευταίων διαβημάτων τῶν συγγενῶν του διαθέτουν εἰς τὰ ἐν Κων. πόλει δικα-
στήρια κατὰ τοῦ κληροδοτήματος τούτου καὶ ἐξαιτοῦνται ὅπως τοὺς ἐπιτραπῇ νὰ
λάβωσι τὰ ἀπαιτούμενα μέτρα ὥς καὶ διὰ προγενεστέρων αἰτήσεων τῶν ἐξητήσαν-
το ἢ ἡ Δημογεροντία ἀποφασίσῃ τὰ δέοντα. Ἡ Δημογεροντία παρέπεμψε τὴν με-
λέτην τοῦ ζητήματος τούτου εἰς τὸν κ. Γ. Τζέτζον ὥς καὶ τὰ σχετικὰ ἔγγραφα.

202. Ἐπιζύρωσις ἐκλογικοῦ κοινότητος γίνεται ὅταν δὲν ὑπάρχουν ἐνστάσεις γιὰ ἐκδίκασι.
Καὶ ὁμως σὲ προηγουμένα πρακτικὰ ἡ Δημογεροντία δὲν ἔκανε δεκτὴ ἐνστάση, γιατί
προέρχονταν ἀπὸ ἓνα μόνο πολίτη. Σὲ προγενέστερη σημείωσή μας περιγράφουμε τὴν
περίπτωσιν αὐτῇ.

203. Ἡ ἀπόφασις αὐτὴ εἶναι συνέχεια τῆς ἐπ' ἀριθ. 483 ἀποφάσεως.

506. ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΣΚΑΜΝΕΛΙΟΥ

Ἡ Δημογεροντία λαβοῦσα ἀφορμὴν ἐκ τῆς ὑπὸ χρόν. 16 9/βρίου 1911 αἰτήσεως τῶν ἐφοροεπιτρόπων Σκαμνελίου Α. Τσάπη καὶ Ν. Σκλάβη, ἔφ' ἧς δὲν ἔλαβεν οὐδεμίαν ἀπόφασιν καθότι ἐγγίζει ἤδη ὁ χρόνος τῆς διενεργείας νέων ἐκλογῶν εἰς τὴν Κοινότητα ταύτην ἐνέκρινε ὅπως διαταχθῇ ἡ Κοινότης αὕτη νὰ προβῇ εἰς διενεργεῖαν νέων ἐκλογῶν ἐφοροεπιτρόπων κατὰ τὸν κανονισμόν.

507. ΑΙΤΗΣΙΣ ΕΛΕΝΗΣ Κ. ΜΠΗΤΖΙΟΥ

Συνεπεία αἰτήσεως ὑπὸ χρόνολ. τῆς τρέχοντος τῆς Ἑλένης Κ. Μπήτζιου, ἐξαιτουμένης ὅπως τῇ ἐξασφαλισθῇ τὸ ἐκ λιρῶν ὀθωμανικῶν εἴκοσι ποσὸν ὅπερ ἔχει λαμβάνειν παρὰ τῆς Κοινότητος Καπεσόβου διὰ γραμματίου, ἐνεκρίθη ὅπως προσαγάγῃ αὕτη τὸ γραμμάτιον διὰ τὰ περαιτέρω.

508. ΕΠΙΤΡΟΠΟΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ Ι. ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ ΚΑΙ Κ. ΠΕΤΣΙΑΛΙΤΗΣ

Παραπέμπεται εἰς τοὺς ἐπιτρόπους τῆς ἐκκλησίας Ἱ. Μητροπόλεως ἡ ὑπὸ χρόνολ. 4 9/βρίου 1911 αἴτησις τοῦ Κ. Πετσιαλίτου ὅπως ἀπαντήσωσιν ἐπ' αὐτῆς μέχρι τῆς προσεχοῦς Πέμπτης.

509. ΛΟΥΛΕΙΟΝ ΚΛΗΡΟΔΟΤΗΜΑ

Ἀνεγνώσθη ἡ ὑπὸ χρόνολ. τῆς τρέχοντος ἔκθεσις τοῦ εἰσηγητοῦ κ. Ἱ. Πισπιρῆ, εἰς ὃν παρεπέμφθησαν πρὸς ἐξέλεγγξιν²⁰⁴ οἱ λογαριασμοὶ τοῦ ταμείου τοῦ Λουλείου κληροδοτήματος κ. Ἱ. Χαρισιάδου διὰ τῆς ὁποίας ἐκτίθησιν ὅτι ἐξήλεγξε τοὺς λογ/σμοὺς τούτους ἀπὸ 17ης Μαρτίου 1910 μέχρι 30ης 8/βρίου 1910 καὶ τὸ ἐν τῷ ταμείῳ περίσσευμα ἀνέρχεται εἰς γρόσια 2852 25/40, ὅτι τὰ ἔσοδα προέρχονται ἐκ τῶν εἰσοδημάτων τῶν ἐνταῦθα κτημάτων τοῦ κληροδοτήματος (ἐξ ὧν εἰσὶ ἀνείσπρακτα γρόσια 25836 15/40) τὰ δὲ ἔσοδα, ἅτινα ἀναγράφει λεπτομερῶς, προέρχονται ἀπὸ παροχὰς εἰς πτωχὰς οἰκογενείας, φόρους οἰκοδομῶν, ἐπισκευὰς τῶν κτημάτων, δικαστικὰς καὶ δικηγορικὰς ἀμοιβάς, δαπάνας τῆς ἐν Κοτορσίῳ κατασκευῆς ἱατρείου, μισθὸν ἱατροῦ, φάρμακα καὶ λοιπά.

Ἡ Δημογεροντία ἐνέκρινε τὴν ἐπιτίρωσιν τῶν ἐν λόγῳ λογαριασμῶν τοῦ ταμείου τοῦ Λουλείου κληροδοτήματος ἀπὸ 17 Μαρτίου 1900 μέχρι 30 8/βρίου 1910.

Μεθ' ὃ ἐλύθη ἡ συνεδρία

Ἐν Ἰωαννίνοις τῇ 8ῃ Δεκεμβρίου 1911

ὁ
Πρόεδρος
Τ.Υ.

ὁ
Γραμματεὺς
Τ.Υ.

Τὰ Μέλη
ὑπογραφαὶ (α)
Δόνος, Πισπιρῆς

204. Ὁ ἔλεγχος τῶν Λογαριασμῶν τῶν Κληροδοτημάτων γίνονταν ἀπὸ τὴν Ἑνιαία Δημογεροντία. Τὸν ἔλεγχο, ὅπως καὶ σὲ ἄλλο σχετικὸ πρακτικὸ περιγράψαμε, γίνονταν ἀπὸ τὸν εἰσηγητὴ τοῦ ὑπέβαλλε λεπτομερῆ ἔκθεσιν τῆς διαχειρίσεως τῶν ἐπιτρόπων τοῦ κληροδοτήματος. Τὸ γεγονὸς αὐτὸ ἔχει μεγάλη σημασία, γιὰ ἀπλούστατα, ἔλεγε τὴν κάθε πράξιν τῶν ἐπιτρόπων καὶ δὲν ἄφηνε τὸ κληροδοτήμα στὴν τύχην του. Γιὰ κατὰ-χρησιν ἐπιτρόπου σὲ κληροδοτήμα ἔχει ἐφαρμογὴ τὸ ἄρθρο 26 τοῦ ἐλαρχιακοῦ κανονισμοῦ τοῦ τὸν παραπέμπει στὸ Μικτὸ Μητροπολιτικὸ Δικαστήριον, γιὰ τὴν ἐκδίκασιν τῆς ὑπόθεσης.

Συνεδρία τῆς 9ης Δεκεμβρίου 1911

ὑπὸ τὴν προεδρίαν τῆς Α. Σεβασμιότητος τοῦ Μητροπολίτου Ἰωαννίνων Κυρίου Κυρίου Γεωργίου συνήλθον σήμερον τὴν 9ην Δεκεμβρίου 1911 εἰς τακτικὴν συνεδρίαν τὰ μέλη τῆς Ἑνιαίας Δημογεροντίας συγκαίμενα ἐκ τῶν Κυρίων Κ. Λόνου, Ἰ. Πισπιρῆ καὶ Κ. Μακρυδύμα τὴν νόμιμον ἀπαρτίαν ἀποτελοῦντα παρόντος καὶ τοῦ Γραμματέως αὐτῆς κ. Α. Λιάσζου καὶ συνδισχερέθησαν ἐπὶ τῶν ἐν τῇ πινακίῳ ὑποθέσεων ὡς ἔπεται.

510. ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΜΑΝΑΣΗΣ

Ἡ Δημογεροντία λαβοῦσα ὑπ' ὄψιν τὴν ὑπὸ χρονολ. 29ης Νοεμβρίου 1911 καὶ ἀρ. πρωτ. 1173 αἴτησιν κατοίκων τινῶν τῆς Κοινότητος Μανασῆς (Ζαγορίου) καὶ κατὰ τὸν γενικὸν κανόνα, ὃν ἐφαρμόζει εἰς τὰς περιουσίας τῶν εὐαγῶν καθιδρυμάτων, ὑποχρεοῖ τὸν ἐφοροταμίαν τῆς Κοινότητος ταύτης Κων)νου Κεζιόπουλον αὐτοπροσώπως παραστήναι ἵνα τὸ εἰς τὰς Σχολὰς τῆς Κοινότητος ταύτης ἀνήκον ποσὸν τῶν δέκα τεσσάρων χιλιάδων (ἀρ. 14000) φράγκων χρυσῶν, ὅπερ ὡς ὁ ἴδιος ὁμολόγησεν μετέφερεν ἀπὸ τινος ἐκ Ρωμιονίας ἐνδισκόμενον εἰς χεῖρας τοῦ Γ. Μатσοπούλου, καταθέσῃ ἀπὸ τοῦδε εἰς τὴν Ἑθνικὴν Τράπεζαν τῆς Ἑλλάδος εἰς διαρκὴ κατάθεσιν ἐπ' ὀνόματι τῶν Σχολῶν τῆς Κοινότητος Μανασῆς ἵνα διὰ τῶν τόκων του συντηρῶνται τὰ Σχολεῖα αὐτῆς Ἀρρεναγωγεῖον καὶ Παρθεναγωγεῖον μὴ ἐπιτρεπομένης ποσῶς τῆς διαθέσεως τοῦ ἱεροῦ τούτου χρήματος κατ' ἄλλον τρόπον καὶ συνιστᾷ εἰς τοὺς ἐκάστοτε ἐφοροεπιτρόπους τῆς Κοινότητος ταύτης ἵνα καταβάλλωσι πᾶσαν μέριμναν νὰ λειτουργῶσι τακτικῶς τὰ ἐν λόγῳ Σχολεῖα. Τέλος ἐπειδὴ ἤδη ἡ περίοδος τῆς ὑφισταμένης ἐφοροεπιτροπείας τῆς Κοινότητος ταύτης ἔληξεν ἐνεκρίθη ὅπως αὕτη προβῇ ἀμέσως εἰς νέας ἐκλογὰς ἐφοροεπιτρόπων κατὰ τὸν κανονισμόν.

511. ΜΕΙΟΔΟΣΙΑ ΔΙ' ΑΓΟΡΑΝ ΕΝΔΥΜΑΣΙΩΝ ΔΙΑ ΤΑ ΕΚΘΕΤΑ

Ἐνεκρίθη ἡ κατὰ τὴν 5ην τρέχοντος ἐν τῷ καταστήματι τῶν ἐλεῶν γενομένη παρὰ τῶν ἐφόρων τῶν χορασίων κατακύρωσις τῆς μειοδοσίας πρὸς ἀγορὰν τῶν χρειωδῶν διὰ τὴν κατασκευὴν ἐνδυμασιῶν τῶν ἐκθέτων πόλεως διὰ τὰ Χριστούγεννα²⁰⁵.

512. ΜΑΡΙΑ ΝΑΟΥΜ ΕΚ ΒΕΡΑΤΙΟΥ

Ἐνεκρίθη ὅπως ἐξοικονομηθῶσιν ἐκ τοῦ ταμείου τῆς Δημογεροντίας εἰσέτι τρία περίπου μηνιαῖα ὑπὲρ τῆς ἀπὸ ἔτους καὶ πλέον συντηρουμένης δαπάνης τῆς

205. Ἡ ἀπόφασις αὕτη ἀρτήθη σὲ ἐφαρμογὴ τοῦ ἀρθρου 85 ποὺ γράφει: «Τὴν τῶν ἐκθέτων ἐπιτροπεῖαν ἀναλαμβάνουσιν οἱ ἐφοροὶ τῶν χορασίων μετὰ δύο μελῶν ἐκ τῶν ἐμπορευομένων ἐν τῇ πόλει Ἰωαννίνων ἐπαρχιωτῶν ἐκλεγμένων ὑπὸ τῆς Δημογεροντίας, πρῶτιστον δὲ αὐτῶν καθήκον εἶναι νὰ μεταβαίνωσιν ἐπιτοπίως καὶ ἐπισκέπτοται αὐτά, ἵνα λαμβάνωσι γνῶσιν τῆς καταστάσεως αὐτῶν καὶ προμηθεύωσιν αὐτοῖς τὰ πρὸς ἐνδυμασίαν. Δις δὲ τοῦ ἔτους ὀφείλουνσι νὰ ὑποβάλλωσι στατιστικὴν περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῆς καταστάσεως, τῆς δαπάνης καὶ τῶν ἀναγκῶν αὐτῶν εἰς τὴν Δημογεροντίαν, ἥτις καὶ ἐγγράφει τὰ δέοντα.

Λημογεροντίας πτωχῆς Μαρίας Ναοῦμ εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις ἄστυον τῶν ἀπόρων κο-
ρασίον.

Μεθ' ὃ ἐλύθη ἡ συνεδρία
Ἐν Ἰωαννίνοις τῇ 9ῃ Δεκεμβρίου 1911

ὁ
Πρόεδρος
Τ.Υ.

ὁ
Γραμματεὺς
Τ.Υ.

Τὰ μέλη
ὑπογραφαὶ (2)
Λόνος, Πισπιρῆς

Συνεδρία τῆς 15ης Δεκεμβρίου 1911

ὑπὸ τὴν Προεδρείαν τῆς Α. Σεβασμιότητος τοῦ Μητροπολίτου Ἰωαννίνων
Κυρίου Κυρίου Γεωρασίου συνήλθον σήμερον τὴν 15ην Δεκεμβρίου 1911 εἰς τα-
κτικὴν συνεδρίαν τὰ μέλη τῆς ἐνιαίας Λημογεροντίας συγκείμενα ἐκ τῶν Κυρίων
Κ. Λόνου, Ἰ. Πισπιρῆ, Γ. Τζέτζου καὶ Κ. Μακρυδμήμα τὴν νόμιμον ἀπαρτίαν ἀπο-
τελοῦντα παρόντος καὶ τοῦ Γραμματέως αὐτῆς κ. Δ. Λιάσκου καὶ συνδισκέφθησαν
ἐπὶ τῶν ἐν τῷ πίνακίῳ ὑποθέσεως ὡς ἔπεται:

513. ΕΛΕΝΗ ΜΠΗΤΖΙΟΥ

Συμφώνως τῷ σχετικῷ πρακτικῷ τῆς Λημογεροντίας ἡ Ἑλένη Μπήτζιου προ-
σῆγαγε τὸ σχετικὸν Γραμμάτιον, ἐκ τοῦ ὁποίου καταφαίνεται ὅτι ἡ Κοινότης Κατε-
σόδου τῇ ὀφείλει εἰκοσι λίρας ἐσόδως. Ἡ Λημογεροντία ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν τὸ Γραμ-
μάτιον τοῦτο καὶ ἐνέκρινεν ὅπως ἡ ἐπατροπὴ τῶν Πασχαλείων κληροδοτημάτων κα-
νονίσῃ τὴν πληρωμὴν τοῦ ἐν λόγῳ χρέους μετὰ τοῦ ὀφειλομένου τόκου του εἰς τὴν
ρηθεῖσα Ἑλένην Μπήτζιου ἐκ τῆς ἀναλογούσης μερίδος εἰς τὴν Κοινότητα Κατε-
σόδου

514. ΜΠΟΣΤΑΝΙΟΝ ΤΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΟΣ ΔΡΕΣΤΕΝΙΚΟΥ

Ἀπερρίφθη ἡ ὑπὸ χρονολογίαν 13 τρέχοντος καὶ ἀρ. πρωτ. 1202 αἰτησις τοῦ
Περιοικέως Χ. Σταμοῦλη μπισταντζῆ περὶ τῆς πλειοδοσίας τοῦ ἐνταῦθα μπιστα-
νίου τῆς Κοινότητος Δρεσθενικοῦ καὶ ἐνεκρίθη ἡ κατακρίωσις τῆς ἐνοικιάσεως τοῦ
μπιστανίου τούτου εἰς τὸν τέως ἐνοικιαστήν αὐτοῦ Γ. Βούλγαρην διὰ τρία ἔτη ἀρ-
χόμενα ἀπὸ τῆς 1ης 8/βρίου τρέχοντος ἔτους ἀντὶ ἐτησίου μισθώματος ἐκ λιρῶν
ὀθωμ. δέκα καὶ ἐνὸς τετάρτου λίρας, καθόσον οὗτος προτιμᾶται ὡς παλαιὸς ἐνοι-
κιαστὴς ἐπὶ 13 ἔτη καὶ καθόσον ἐξησφάλισε δι' ἐγγυητοῦ καταλλήλου ἥτοι τοῦ εἰς
Κανλὺ-Τσεμεὶ παντοπόλου Δημ. Μήτση τὸ ὀφειλόμενον παρ, αὐτοῦ ἐνοίκιον τοῦ
λήξαντος ἔτος ἐκ γρασίων 750 ἦν γροσ. 308 1/2 κατέβαλεν εἰς τὸ Γραφεῖον τῆς
Λημογεροντίας) συνάμα δὲ ὁ ἴδιος ἐγγυητὴς θὰ προσυπογράψῃ τὰ νέα συμβόλαια.

515. ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΓΑΒΡΙΣΙΟΥΣ²⁰⁶

Συμφώνως τῷ τελευταίῳ πρακτικῷ τῆς Λημογεροντίας προσήλθον ἀφ' ἐνὸς
οἱ ἐφοροεπίτροποι τοῦ χωρίου Γαβρισίους, ὁ Μουχτάρης αὐτοῦ καὶ οἱ ὀφειλέται εἰς
τὴν ἐκκλησίαν Θ. Μούρτος καὶ Κ. Σίντας. Οἱ μὲν ἐφοροεπίτροποι προσήγαγον τὸν

206. Ἡ ἀπόφασις εἶναι συνέχεια τῆς ὑπ' ἀριθ. 499 ἀποφάσεως. Ἐν συγκρίνομεν τὰς δύο
ἀποφάσεις, θὰ δοῦμε πὺς ὁ Μουχτάρης εἶχε δίκιο καὶ καταλήγομε στὸ συμπέρασμα,
πὺς ἡ λογοδοσία τῶν ἐφοροεπιτρόπων δὲν γίνονταν σύμφωνα με τὸν κανονισμό. Γε-
γονὸς ἀκόμα εἶναι πὺς ἡ λογοδοσία εἶχε σημασίαν γιατί ἐκεῖ ἦταν ὁ καθρέφτης τῆς
Διαχείρισης. Σὲ περίπτωσιν τέτοιαν, ἡ Λημογεροντία ζητοῦσε τὸν λογαριασμό ὅλης τῆς

λογαριασµὸν τριῶν µόνον τελευταίων ἐτῶν ἰσχυρισθέντες ὅτι κατὰ τὰ προηγουµένα ἔτη ἦτο ἐφοροεπίτροπος ὁ νῦν ἐφημέριος Νεγρᾶδων Πατᾶ Ἀθανάσιος. Ὁ δὲ Κ. Τσίντας παρεδέχθη ὅτι ὀφείλει εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἑξακόσια γροῖα (ἑξ ὧν ἐμέτησε γρ. εἴκοσι) καὶ τέσσαρα πρόβατα, ἅτινα θὰ δώσῃ πού θὰ διαταχθῇ παρὰ τῆς Δημογεροντίας· τέλος ὁ Θ. Μοῦρτος ἰσχυρίσθη ὅτι ἡ ἀµπελος περὶ ἧς ὁ Μουχτάρης εἶπεν ὅτι εἶναι βακουρική καὶ ὀφείλει αὐτὸς γεώμορον εἰς τὴν ἐκκλησίαν, δὲν εἶναι βακουρική. Ἡ Δημογεροντία ἐνέκρινε τὰ ἑξῆς: 1) Νὰ διαταχθῇ ὁ ρηθὲς Πατᾶ Ἀθανάσιος νὰ προσαγάγῃ τοὺς λογαριασμοὺς τοῦ τῶν ἐτῶν, καθ' ᾧ ἰσχυρίζονται οἱ ρηθέντες ὅτι ἐχορημάτισεν ἐφοροεπίτροπος, ὡς καὶ τὰ βιβλία. 2) Οἱ ἐν ἐνεργείᾳ ἐφοροεπίτροποι νὰ προσαγάγωσιν ἐντὸς τῆς προσεχοῦς ἐβδομάδος τοὺς λογαριασμοὺς τῶν ἐν λεπτομερείᾳ, καθότι οἱ ὑποβληθέντες λογαριασμοὶ τῶν εἶναι συνοπτικοτάτοι²⁰⁷. 3) Εἰσηγητὴς ἐπὶ τῆς ἐξελέγξεως τῶν λογαριασµῶν τούτων διωρίσθη ὁ κ. Α. Μίσσιος. 4) Ἐπιφυλάσσεται νὰ ἐξετάσῃ τὸ ζήτημα τῆς ἐν λόγω ἀµπέλου. 5) Ὁ ἐφημέριος τῆς Κοινότητος Πατᾶ-Ζώης μετὰ τῶν ἐφοροεπιτρόπων καὶ τῶν πραγματογνομόνων, οὓς ὑπέδειξαν ὁ Θ. Μοῦρτος καὶ οἱ ἐφοροεπίτροποι, Κολιὸν Μπινόβα καὶ Μήτσον Καραχάλιον ἐπιθεωρήσωσι τὰ παρὰ τῷ Θ. Μούρτῳ 76 αἰγοπρόβατα τῆς ἐκκλησίας τοῦ χωρίου τούτου, ἅτινα εὐρίσκονται παρ' αὐτῷ ὡς ὁ ἴδιος ὁμολόγησεν, ἐὰν εἶναι σῶα καὶ τὸ εἶδος τῶν ὡς καὶ ἡ ἡλικία τῶν σύμφωνα μὲ τὸ προηγουµενον συμβόλαιον, δι' οὗ ἦσαν παραδεδοµένα ταῦτα εἰς τὸν πατέρα τοῦ Κ. Μούρτου καὶ ὑποβάλλωσι σημειώσιν, ἐπιφυλασσομένης τῆς Δημογεροντίας νὰ ἀποφασίσῃ περὶ τῆς τύχης τῶν καὶ 6) ἐνέκρινε τὴν κατόπιν πλειστηριασµοῦ γενομένης ἐνώπιόν τῆς κατακύρωσιν τῆς ἐνοικιάσεως τοῦ χώρου καὶ κλαριοῦ τῆς ἐκκλησίας Ἀγίου Ἀθανασίου τοῦ χωρίου τούτου εἰς τὸν Λεωνίδα Μοῦρτον μέχρι 9ης Μαρτίου 1912 (δώδεκα) ἀντὶ 420 γροσίων πληρωτέον εἰς ἴσας δόσεις εἰς τὸ τέλος τῶν μηνῶν Ἰανουαρίου, Μαρτίου καὶ Μαΐου τοῦ 1912. Ἡ ἀπόφασις αὕτη ἀπηγγέλθη εἰς τοὺς ρηθέντας οἵτινες τὴν παρεδέχθησαν.

516. ΕΚΛΟΓΙΚΟΝ ΖΩΝΔΥΛΗΣ (ΚΟΥΡΕΝΤΩΝ)

Ἐνεκρίθη ἡ ἐπικύρωσις τοῦ ὑπὸ χρονολογίαν 14 τρέχοντος ἐκλογικοῦ τῆς Κοινότητος Ζωνδύλης Κουρέντων διὰ τοῦ ὁποίου ἐκλέγει ἐφοροταμίαν εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ ἀποθανόντος Παναγιώτου Πούλα τὸν Ν. Κατάνον, οὗτινος ἡ ἐκλογὴ ἰσχύει μέχρι τῆς λήξεως τῆς περιόδου τῆς ὑφισταμένης ἐφοροεπιτροπείας.

517. ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΝΗΣΟΥ

Ὁ κ. Γ. Τζέτζος, εἰς ὃν παρεπέμφθησαν πρὸς ἐξελέγξιν ὁ ἀπολογισµὸς καὶ προϋπολογισµὸς τῆς Κοινότητος Νήσου ἐδήλωσεν προφορικῶς ὅτι ἀδύνατος εἶναι ἡ ἐξακριβώσις τοῦ ἀπολογισμοῦ τῆς Κοινότητος ταύτης ἐλλείψει δικαιολογητικῶν ἐγ-

Διαχείρισης. Ἀλλὰ πάλι τὸ συμπέρασμα δὲν εἶναι ἀσφαλές, ἀφοῦ κάθε χρόνον ἔπρεπε νὰ ὑποβάλλεται ἡ διαχείρισις στὴν Δημογεροντία. Ἀβίαστα µπορεῖ κανεὶς νὰ ὑποστηρίξῃ πὺς πρόκειται γιὰ παράλειψιν.

207. Οἱ λογαριασμοὶ τῆς διαχείρισεως τῆς ἐφοροεπιτροπείας, πρέπει νὰ εἶναι ἀποδειγµένοι μὲ κάθε γραπτὸ στοιχεῖο. Τὸ ξόδεμα τοῦ κοινοτικοῦ χρηµατος πού αὐτοὶ διαχειρίζονται σὰν ἐκλεγµένα ὄργανα, θὰ πρέπει νὰ περιλαμβάνει τοὺς σκοποὺς, τὶς ἀποδείξεις τοῦ λαβόντος καὶ τὸ χρηµατικὸ ποσὸ πού δαπανήθηκε γιὰ τὸν κάθε ἕναν. Στὴν περίπτωσίν µας οἱ συνοπτικοὶ λογαριασμοὶ δὲν ἀποτελοῦν φηγὴ ἀπὸ τὴν γραφειοκρατίαν, ἀλλὰ ἀντίθετα, δὲν δύνανται τὴν ἀκριβῆ εἰκόνα διαχείρισεως.

γράφρων²⁰⁸ καὶ ὅτι χρήζει ὁ προϋπολογισμὸς ἀκριβοῦς ἐξελέγγεως καὶ διακοινωνίσεως παρὰ τῆς Δημογεροντίας. Ἡ Δημογεροντία ἀναβάλλει τὴν ἀπόφασίν της περὶ τῶν ἀνωτέρω εἰς προσεχῆ συνεδρίαν.

518. ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΜΑΝΑΣΗΣ

Ἡ Δημογεροντία λαβοῦσα ὑπ' ὄψιν τὴν ὑπὸ χρονολογίαν 14ης τρέχοντος αἰτήσιν τοῦ ἐφημερίου τῆς Κοινότητος Μανασῆς ἐνέκρινεν ὅπως διαταχθῇ ἡ Κοινότης αὕτη νὰ προβῇ εἰς νέαν ἐκλογὴν ἐφοροεπιτροπείας, ὅτε ληξάσης τῆς περιόδου τῆς ὑφισταμένης ἐφοροεπιτροπείας, νὰ διαταχθῶσι δὲ οἱ ἐν ἐνεργείᾳ ἐφοροεπιτροποὶ νὰ ὑποβάλωσι τοὺς λογ)σμοὺς τῆς διαχειρίσεώς των καθὼς καὶ ἡ ἐπὶ τῆς ἀνοικοδομῆς τῆς ἐκκλησίας τῆς Κοινότητος ταύτης ἐπιτροπὴ νὰ ὑποβάλῃ τοὺς λογαριασμοὺς της²⁰⁹.

519. ΠΑΣΧΑΛΕΙΑ ΚΛΗΡΟΔΟΤΗΜΑΤΑ

Ἡ Δημογεροντία λαβοῦσα ὑπ' ὄψιν τὴν ὑπὸ χρονολογίαν σημερινὴν αἰτήσιν τοῦ κ. Λεωνίδα Γεωργίτση καὶ Γ. Πολυχρονιάδου, διὰ τῆς ὁποίας ἐξαιτοῦνται ὅπως τοὺς δοθῇ πιστοποιητικὸν παρὰ τῆς Ἱ. Μητροπόλεως ὅτι εἶναι ἐπίτροποι τῶν Πασχαλείων κληροδοτημάτων, ὅπερ νὰ χρησιμοποιήσωσιν ὡς ἀναγκαίον διὰ τὴν δίκην ἣν ἡγείραν ἐν Ἑσθρῇ κατὰ τῶν κατακρατούντων τὸ εἰς τὸ κληροδοτήμα γεωμορον καλλιεργητῶν τοῦ χωρίου Μπάνης καὶ κηδομένη ὑπὲρ τῶν συμφερόντων τοῦ ἐν λόγω κληροδοτήματος ἐνέκρινεν τὴν ἐκδοσιν²¹⁰ τοῦ ἐν λόγω πιστοποιητικοῦ ὡς ἀναγράφεται εἰς τὴν ρηθείσαν αἰτήσιν.

520. ΕΦΟΡΟΕΠΙΤΡΟΠΕΙΑ ΠΟΛΕΩΣ

Ἡ Δημογεροντία λαβοῦσα ὑπ' ὄψιν τὸ ἀπόσπασμα τοῦ ὑπ' ἀριθμὸν 936 καὶ χρονολογίαν 30ης 9/βρίου 1911 πρακτικοῦ τῆς ἐφοροεπιτροπείας πόλεως, ὅπερ ὑπεβλήθη πρὸς ἔγκρισιν, ἀπεφάσισε τὰ ἑξῆς: 1) διὰ τοὺς ἐν τῷ πρακτικῷ τούτῳ ἀναφερομένους δικαιολογητικὸς λόγους τὰ ἐν τῷ προϋπολογισμῷ τοῦ ἔτους 1911 ἀναγραφόμενα κονδύλια τῶν 500 λιρῶν ὀθωμανικῶν διὰ τὴν ἀνέγερσιν Σχολῆς καὶ τῶν 150 λιρῶν ὀθωμανικῶν διὰ τὴν ἰδρυσιν ἀναθεματικῆς στήλης ἐλαιογραφίαν τῶν εὐεργετῶν χρησιμοποιηθῶσιν εἰς τὰς ἐκ τῶν Χριστουγέννων πολυειδεῖς ἀνάγκας τοῦ κοινοτικοῦ ταμείου. 2) Τὸ οὕτω χρησιμοποιηθῶμενον ποσὸν τῶν 650 λιρῶν ὀθωμ. ὠρισμένως νὰ κατατεθῇ ἐντόκως εἰς τινὰ τῶν ἐνταῦθα Τραπεζῶν κατὰ

208. Ὁ ἀπολογισμὸς τῆς χρήσεως πρέπει νὰ συνοδεύεται ἀπαράτητα μὲ τὰ δικαιολογητικά του, ποὺ πρέπει νὰ εἶναι σύμφωνα μὲ τὰ ποσὰ τοῦ προϋπολογισμοῦ. Δὲν ἐπιτρέπεται, ὅπως καὶ σὲ προγενέστερες σημειώσεις γράψαμε, δαπάνη χωρὶς νὰ εἶναι καταχωρημένη στὸν προϋπολογισμὸ καὶ ἐγκεκριμένα ἀπὸ τὴν Ἑνιαίᾳ Δημογεροντία.

209. Οἱ λογαριασμοὶ κάθε κοινωφελοῦς ἔργου ποὺ τὸ ἀναλάμβανε ἐπιτροπὴ, ὑπάγονταν κατ' ἐξέτασιν στὴν Ἑνιαίᾳ Δημογεροντία. Τὸ χτίσιμο ἐκκλησιῶν, Σχολείων, Παρθενωγαγείων, Γυμνασίων κτλ. ἦταν κάτω ἀπὸ τὴν ἐποπτεία τοῦ πανίσχυρου ὁργάνου τῆς Δημογεροντίας. Ἡ ἐπιτροπὴ ἀνοικοδόμησε ἦταν ἐξάρτημα τρόπον τινὰ τῆς Δημογεροντίας, καὶ μόνο σ' αὕτη ἦταν ὑπόλογη τῆς χρήσεώς της.

210. Ἀρμόδια γιὰ ἐκδοσὴ πιστοποιητικοῦ ιδιότητος, γιὰ ἐφοροεπιτροποὺς ἦταν μόνο ἡ Ἑνιαία Δημογεροντία. Τέτοια πιστοποιητικὰ δίνονταν ὅταν ὑπῆρχαν σοβαροὶ λόγοι ποὺ ἦταν δυνατόν νὰ φέρουν ζημιὰ στὰ κοινοτικά συμφέροντα. Ἡ ἐκδοσις ἦταν δικαίωμα τῆς Δημογεροντίας καὶ ἡ ἀπόφασίς γιὰ τὴν ἐκδόσὴ της γράφονταν στὰ πρακτικά.

τὸν προσεχῆ Ἰανουάριον διὰ λογαριασμὸν τῶν οἰκείων μερίδων ἦτοι 500 μὲν λίραι τοῦ ἔτους 1911 διὰ λογαριασμὸν τῶν Σχολῶν πρὸς ἀνέγερσιν αὐτῶν καὶ 150 διὰ λογαριασμὸν τῆς ἀναθεματικῆς στήλης καὶ ἐλαιογραφίας τῶν εὐεργετῶν. 3) Ὅπως σὺν τῇ ἀναγραφῇ συμφώνως τῷ κανονισμῷ ἐν τῷ ὑποβληθσομένῳ προϋπολογισμῷ τοῦ 1912 τοῦ κοινδουλίου τῶν 500 λιρῶν, ὅπερ ἀναλογεῖ διὰ τὸ ἔτος τοῦτο πρὸς ἀνέγερσιν μιᾶς Σχολῆς ὅπερ νὰ κατατεθῇ μέχρι τοῦ τέλους τοῦ 1912 εἰς τὴν Τράπεζαν ἐπ' ὀνόματι τῶν σχολῶν, συγχρόνως ληφθῇ πρόνοια ἵνα τὸ ποσὸν τῶν 500 λιρῶν διὰ τὴν ἀνέγερσιν μιᾶς Σχολῆς τοῦ παρελθόντος ἔτους 1910, ὅπερ ἐδαπανήθη διὰ διαφόρους ἄλλας ἀνάγκας τοῦ κοινοτικοῦ ταμείου ἐξοικονομήσῃ ἢ ἐφοροεπιτροπεία κατὰ τὸ ἐνὸν ἐκ διαφόρων οἰκονομιῶν ἐν ταῖς ἐξόδοις τοῦ προσεχῶς ὑποβληθσομένου προϋπολογισμοῦ τοῦ 1912 ἵνα καὶ τοῦτο κατατεθῇ διὰ λογαριασμὸν τῶν Σχολῶν εἰς τὴν Τράπεζαν οὕτω δὲ σχηματισθῇ τὸ ἐν τῷ κανονισμῷ ὁριζόμενον μέχρι τοῦ τέλους τοῦ 1912 ἰδιαίτερον ταμεῖον ὑπὲρ ἀνέγερσεως τῶν Σχολῶν λειτουργοῦν ἀπὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ κανονισμοῦ μὲ κεφάλαιον 1500 λιρῶν ἀντιστοιχοῦσων εἰς τὰ τρία διαδοχικὰ ἔτη Τέλος ἐνέκρινε τὴν μέχρι λιρῶν ὀθωμανικῶν ἑξοσὶ συμπληρωματικὴν πίστωσιν ὑπὲρ τοῦ Νοσοκομείου Χατζή - Κώστα ὡς καὶ τὴν μέχρι πέντε λιρῶν πίστωσιν ὑπὲρ τοῦ Γεροντοκομείου, λαμβάνουσα πάντοτε ὑπ' ὄψιν τὰς ἐν τῷ πρακτικῷ τῆς ἐφοροεπιτροπείας δικαιολογητικὰς λόγους πρὸς τοῦτο. Μεθ' ὃν ἐλύθη ἡ συνεδρία.

Ἐν Ἰωαννίνοις τῇ 15ῃ Δεκεμβρίου 1911

ὁ
Πρόεδρος
Τ.Υ.

ὁ
Γραμματεὺς
Τ.Υ.

Τὰ μέλη
ὑπογραφαὶ (2)
Δόνος, Πισπιριῆς

ΚΩΝ)ΝΟΥ ΑΘΑΝ. ΔΙΑΜΑΝΘΗ

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ ΡΟΔΑΥΓΗ ΤΩΝ ΤΖΟΥΜΕΡΚΩΝ*

Ν

693. Ν α σ τ ρ έ χ α ς, ό = τὸ μέρος ὅπου τελειώνει σὲ ὕψος τὸ ἐσωτερικὸ τῶν τοίχων τοῦ σπιτιοῦ καὶ ἀπὸ ὅπου ἀρχίζει ἡ στέγη. Ἐκεῖ σχηματίζεται χῶρος ὅπου τοποθετοῦν διάφορα ἀντιζείμενα.

694. Ν έ ρ γ η μ α, τὸ = ἡ σύμπτωση, ἡ κακὴ τύχη, ἡ κακὴ συγκυρία: «μὴν τὰ βάης αὐτὰ μες στοὺν σπίτι, μὴν τοὺ πάει τοῦ νέργημα κ' ἐρθ' ἡ ἀστυνομία κι μᾶς πιάκ'», «πουτέ δὲν ἤβριζα κακὸ στη στράτα, ἀλλὰ πγοιὸς σιέρ' μὴν τοὺ πάει τοῦ νέργημα κι μὲ πγιάσ'».

695. Ν ε ρ ο φ ό ρ ο ς, ό = αὐτὸς ποὺ ἀνέλαβε με ἔγκριση τοῦ χωριοῦ καὶ συμφωνία τὰ καθήκοντα νὰ διανέμει κατὰ σειρά καὶ ἀνάλογα με τὶς ἀνάγκες τὸ ποτιστικὸ νερὸ τοῦ χωριοῦ γιὰ νὰ ποτίζωνται κανονικὰ τὰ χωράφια καὶ οἱ κήποι.

696. Ν ό τ η, ἡ = ἡ ὑγρασία, ἡ δροσιά: «τοὺ χῶμα ἅμα τ' ἀνοίξεις λίγου μέσα ἰέχ' νότ'».

697. Ν τ α ε ρ έ ς, ό = τὸ ντέφι, τὸ ντέφι, ὄργανο με κόθρο ἀπὸ σίττα ἢ κόσκινο καὶ με κολλημένο τεζαρισμένο δέριμα ξυρισμένο ἢ ξετριχιασμένο στὸν ἀσβέστη καὶ με ζήλια ἀπὸ παφλάκια.

698. Ν τ α ἱ ά θ ω = νταέω = γίνομαι νταῖς, (παλληκάρι, λεβέντης), κά-νω τὸν καμπόσο, νταεῖομαι: «καλά, πότι νταῖης ἰού, καλό μ'».

699. Ν τ α ἱ ά κ ι, τὸ = τὸ ὑποστήριγμα, ἀντέρεισμα, στήριγμα. Κυρίως ξύλο ἢ φούρκα ποὺ βάζουν σὲ βαρὺ ἢ πολυφορτωμένο ἀπὸ καρπὸ κλωνάρι ἢ δέντρο γιὰ νὰ μὴ τσακισθεῖ ἢ νὰ μὴν τὸ σπάσει ὁ ἀέρας: «ἡ σ'κιά εἶνι πουλὺν λιανὴ κ' ἐχ' πουλὺν βάρους, θὰ τσακ'στεῖ, γι' αὐτὸ θὰ τ' στυλώσω, θὰ τς βάλου ἰένα νταϊάκ'», «ἡ ἀθιμουνιά θέλ' νταϊάκ' νὰ μὴ τ' γχοιμήσ' οὐ ἀέρας». Μεταφορικὰ: προστασία, στήριγμα: «ἂϊ, πιδάκι μ', ἂϊ, νταϊάκι μ', ἔτσ' νὰ ἰδῇς καλὸ».

700. Ν τ α ἱ (α) κ ώ ν ω = νταϊκόνω = βάζω νταϊάκι, στυλώνω, βάζω ὑποστήριγμα.

701. Ν τ ά κ α (ἐπίρρ.) = γκότση = φορτωμένο ἢ κρατημένο στοὺς ὤμους καὶ στη ράχη: «ιάλα, μάτι μ' νὰ σὶ πάρου γκότς' νὰ πᾶμι ντάκα, νὰ πᾶμι ντέ».

702. Ντγ = νγ, ν τθ = νθ, ν τ φ = νφ κλπ. Ὅταν σὲ μιὰ λέξη ὑπάρχει ν + σύμφωνο, ἀναπτύσσεται ἀνάμεσα στὸ ν καὶ τὸ σύμφωνο ἓνα τ. Π.χ. πανηγύρι > παν'γύρι > παντγύρ, ἡ ἄνθη > ἄνθ > ἄντθ, θὰ νιφτεῖς > νιφτεῖς > νιφτεῖς, τὸ ἀνυχάκι > ἀνχάκι > ἀντχάκ', ἡ ἀναφορὰ > ἀνφορὰ > ἀντοφορὰ, ἀνικάω > ἀνινάω > ἀντκάω, ἄνθρωπος > ἀντρωπος, Μάνθος > Μάντθος, Εὐανθία > Μανθία > Μανθία.

703. Ν τ ε θ ι ά ν (ἐπίρρ.) = ὀρητικὰ, γογγόρα: «τοὺ κουπάδ' ἐρχιτι ντεβιλάν».

704. Ν τ ε ρ τ ι λ ί ν α, ἡ = κρέας πολὺ ἀδύνατο: «ἡ γίδα ἀδυνάτοι που-

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγούμενου, σελ. 656.

λὸ καὶ γίγχι ντερτιλίνα», «τοὺ κατσίκ' εἶνι ἀδύνατου σὰ ντερτιλίνα, κουλλάει στ' γκουτσουμπγιά» «ντερτιλίνιασα, ἔγινα σὰ ντερτιλίνα».

705. Ν τ ο υ γ ρ ῖ (ἐπίρο.) = ὀρηκτικά, γρήγορα, πατεῖς με πατῶσε: «τὰ γίδγια τᾶφροι ντουγγρί, ἀφαλάν, βούγκα, ντεβιλάν, κουσσί».

706. Ν τ ὕ μ α, τὸ = τὸ ἐπένδυμα τοῦ κόκκου τοῦ σιταριοῦ.

707. Ν τ χ ἄ λ α, ἡ = ἡ διχάλα: «οὐ πλάτανους μὴ τ' ντχάλα», «νιὰ φούρ-κα μὴ τρεῖς ντχάλις».

Ξ

708. Ξ α γ κ λ ῖ σ τ ρ α, ἡ = μακρὸ σκολήκη ποὺ βγαίνει στὶς λάσπες, στὰ νοτισμένα μέρη, στὰ σατισμένα φύλλα κ.ἄ. Τὰ ἀρμαθιάζουμε καὶ τᾶχουμε νὰ τὰ βάζουμε δόλωμα γιὰ τὸ ψάρεμα.

709. Ξ ἄ ῖ, τὸ = τὸ ξάγι = α) βάρος 70 ὀκάδες, ποὺ τὸ λέμε καὶ φ ὁ ρ - τ ὡ μ α: «πόσα ξιάα γένν'μα ἰάκαμς φέτον;». β) τὸ δικαίωμα σὲ εἶδος ποὺ παίρνει ὁ μυλωνᾶς ἀπὸ τὸ ἄλεσμα μὲ ὄργανο τὸ τ σ (ι) τ ο ὕ ρ ι.

710. Ξ α ῖ ἄ ζ ὦ = παίρνω ξαῖ μὲ τὸ τσ'τούρι, παίρνω τὸ δικαίωμα γιὰ τὸ ἄλεσμα: «μὴ ξαῖσας ἄγαρπα, μ' πῆρις ποὺλν γένν'μα».

711. Ξ α ῖ θ ρ α, ἡ = ἐξαίθρα, ξέφωτο μέρος ἀνοιχτὸ στοὺ δάσος: «ἔβγα πιὸ πέρα σ'γξαίθρα». Μήπως καὶ ἐκ τοῦ ἐ ξ ῖ ε δ ρ α;

712. Ξ α κ ρ γ ῖ ἄ ζ ὦ = σκάβω τὶς ἄκρες - ἄκρες τῆς πεζούλας, ὅπου δὲ μπορεῖ νὰ περάσει τὸ ἄλλετρο.

713. Ξ α ν α γ κ ρ ῖ ζ ο μ α ι = ξυπνοῦν οἱ ὀρμέες μου καὶ θέλω νὰ βατευθῶ (γιὰ τὰ ζῶα): «Ξαναγκρίζει ἡ γιαλιάλα καὶ θὲλ νὰ σ ὕ ρ (ει), ἡ γίδα νὰ π ρ ι τ σ ι α λ σ τ ε ῖ, ἡ πρατὶνα μαρκαλιστεῖ, ἡ φοράδα νὰ ἄ π δ η θ ε ῖ, ἡ γρούνα νὰ λ α μ ν ι σ τ ε ῖ».

714. Ξ α ν α γ κ ρ ῖ ζ ὦ = ξυπνῶ κάποιον τὴν ἰδιοτροπία του, τὸ ἐλάττωμα του, τὴν κακία του: «μὴν ξαναγκρίζεις τοὺ σκλι καὶ σκουθεῖ καὶ μᾶς φάει».

715. Ξ α ρ β ἄ λ ἰ ἄ ζ ὦ = βγάζω τὸ ἀρβάλι: «Ξαρβαλιάσκει τοὺ κακάβ».

716. Ξ α ρ ῖ ζ ὦ = σκαλίζω μὲ μυτερὸ ὄργανο: «μὴ γξαρίζεις τοὺ χῶμα ἢ τοὺ μπάφλα ἢ τὴ λαμαρίνα, γιατί τσιρμιάζουν, μῶρχιτι ἀνατριχίλα».

717. Ξ ε δ ο κ ι μ ἄ ζ ὦ = ὑποβάλλω σὲ δοκιμασία γιὰ τιμωρία: «μὴ μπατῆτι τοὺ ψουμὶ γιατί θὰ μᾶς ξιδον'μάς' οὐ Θιός».

718. Ξ ε δ ο κ ι μ ἦ, ἡ = ἡ δοκιμασία, ἡ τιμωρία γιὰ παραδειγματισμό: «ἄχ! π' νὰ στοῖ π'ληρώς' οὐ Θιός ἔτσι γιὰ ξιδον'μή».

719. Ξ ε δ ρ α κ ο υ ν ἄ ὦ = ξεδρακονάω, ξεθρακονάω, μὲ τὴ μάσια ἢ ξύ-λο ἢ τοιμπίδα ἀνασκαλεῖω τὴ χόβολη ἢ τὴ θράκα ἢ τὴν καρνίθρα: «γιατὶ δὲν τ'ξιδρακ'νάς τὴ φουτγιά;»

720. Ξ ε ζ ε ὕ ὦ = α) βγάζω ἀπὸ τὸ ζυγὸ: «τὰ ξέζιψα τὰ βόιδγια» β) βρωμάω φοβερά: «φεύγα ἀπέδου, μουρέ, π' μᾶς ξέλιψις μὴ τὰ χνώτα σ'».

721. Ξ ε η σ κ ι ὦ ν ο μ α ι = ἀποβάλλω κάθε ντροπὴ, εἶμαι ἀναιδέστατος: «μουρ' αὐτὸ τοὺ πιδὶ ξηρηζόθκι μπίτ γιὰ μπίτ».

722. Ξ ε θ ε λ ὦ ν ὦ = κατακάθονται καὶ ἀρχίζω νὰ λογαριάζω: «ἄφστου τοὺ νιρὸ νὰ ξιθιλώς', «τοὺ νιρὸ ξιθέλουνσι».

723. Ξ ε θ ρ ο ῖ ἄ ζ ὦ ἢ Ξ ε θ ρ ο ὕ ζ ὦ = κάνω νὰ καταστραφεῖ, νὰ χαθεῖ τελείως κάποιος: «μῶρα ξιθροῦῖασμένου, ποὺ πααίν'ς;», «αὐτὸ τοὺ πιδὶ θὰ τοὺ ξιθροῦῖσιν μὴ τς κατάρις, τόσα π'μ' κάν'».

724. Ξ ε κ λ ὦ ν α, τὰ = τὰ ξεκλώναρα, τὰ ἀκρόκορφα τῶν κλάδων τῶν

δέντρων, τὰ χορφοτσιάμπιλα, ἡ ἄκρη τῶν κλώνων: «μὴ μπᾶς στὰ ξέκλοννα γιατί θὰ πέεις».

725. Ξεκλωνάζω = βγάζω τὴν κλώνα (κλωστή) ἀπ' τὴ θέση της: «μοῦ ξικλουνιάστσι τὸν ράμμα».

726. Ξεκλωνίξομαι = πάνω στὸ δέντρο ἀνεβάσμενος πηγαίνω πολὺ ἄκρη - ἄκρη στὰ λεπτά κλωνάρια, στὰ ξέκλοννα: «αἶν ξικλουνίξισι γιατί θὰ τσακ' στεί τοὺ κλωνάρ κὶ θὰ πέεις νὰ σκουτουθεῖς».

727. Ξελακκώω = χέρσο χωράφι γιὰ πρώτη φορὰ τὸ σκάβο βαθειὰ μὲ κασιᾶ καὶ φτινάρια καὶ βγάζω καὶ τὰ λιθάρια, τίς ρίζες, τὰ καλωμόδια καὶ κωλόροτζα ἀπ' τοὺς θάμνους καὶ τίς ρίζες ἀπ' τίς φτέρες καὶ τὸ ἀρήνω νὰ ἀργάσει καὶ νὰ σαπουριάσει.

728. Ξεμετοχιάρ'ος, ἡ, ο = ὅτι πράγμα τὸ ἔχομε ἀποζηλειστικά γιὰ ὀρισμένη χρῆση: «αὐτὸ τοῦ μαχαῖο' τόχον ξιμιτονχιάρ'ου γιὰ νὰ κόβω τς κιτ'εδις», «μὶ πῆρι τοῖν τριφ' κὶ τοῖν εἶχα ξιμιτονχιάρ'ου γιὰ τς μπατσάρις».

729. Ξεμετόχου (ἐπίρρ.) = ἐπὶ τούτου, ἐπίτηδες, μὲ αὐτὸ τὸ πρόγραμ-μα, μὲ αὐτὸν τὸ σκοπὸ, ad hoc: «πήγαμαν ξιμιτόχον γιὰ τ' βάβον χαλέβντας», «ἐγὼ πῆγα σ'ν Ἄρτα ξιμιτόχον γιὰ ν' ἀνταμώσω τοὺ Πηγουδίζ».

730. Ξεμουτλάω = ἀφαιρῶ τὰ μοῦτλα, τὰ βλασταράκια: «θὰ τοῖν ξιμουτλιάδου τοῦ γράβου».

731. Ξεμπλετσώνω = γυμνώνω, βγάζω ἐντελῶς τὰ ρούχα κάποιου: «ξιμπλετσώθχι οὐλότεια».

732. Ξεμπλετσωτός, ἡ, ο = ξεγυμνωμένος, ὀλοτοίτσιδος, τοιτοῖδι.

733. Ξενοζρένω = παραμιλῶ στὸν ὕπνο.

734. Ξενομάλλια, τὰ = πρόσθετη κόμη, περροῦζα.

735. Ξεπετζιάζω = βγάζω τὴν πέτσα, ξεφλουδίζω, ἀποφλουῖω.

736. Ξέραζας, ὁ = ξερὸ δέντρο ξεφλουδισμένο ποὺ λενζάζει στὴ μέση τοῦ δάσους ἢ καὶ ἀλλοῦ: «ὅταν ἀνθίς' ὁ ξεραζας καὶ βγάλει νιὸ βλαστάρ».

737. Ξεροθαθιμάω = ἀπολαύω μέζου χορρεσιμῶ καίτι: «ξιροθαθέμου κονλ'μπ', φαῖ κλπ.», «αὐτὸ τοῦ φοιμὶ τοῦ χάσ'χ'ον τοῦ φάγαμαν ἀρν'ζ'γα κὶ τοῦ ξιροθαθέ'σα».

738. Ξεσξελίζω = μὲ ἐνέργεια δική μου κάνω νὰ περάσει τὸ πείσμα κάποιου, ξεματιάζω.

739. Ξεσξελίξομαι = μοῦ περνάει τὸ πείσμα τοῦ νὰ μὴ θέλω νὰ κάμω καίτι, ξεματιάζομαι.

740. Ξεστεργιά, ἡ = ξαστεριά, ὅταν τὴν ἡμέρα ὁ οὐρανὸς δὲν ἔχει πουθενὰ σύννεφα καὶ εἶναι καταγάλανος καὶ ὁ ἥλιος ὀλόγαμπρος: «σήμυρα εἶνι ξιστιργιά, δὲν εἶνι συννιγιά», «ἄχ! Θέ μ', νὰ ρίξ' ἀστραπὴ σ' γ'ξιστιργιά κὶ νὰ σὶ κάψ'».

741. Ξεστερώνει = ξεσιννεφιάζει, ἀνοίγει ὁ καιρὸς, βγαίνει ὁ ἥλιος ποὺ τὸν σκέπαζαν σύννεφα: «ξιστερόνου κὶ λέον δὲ θὰ βοῆξ».

742. Ξετουρλαίνω = ξετρελαίνω, καθιστῶ κάποιον τρελό: «φεύγα ἀτέδου, μόρ' π' μὶ ξιτουρλανις μὶτς φουνές σ'».

743. Ξετσιμπλιάζω = στὸ λυχνάρι ἢ καντήλι ἢ καυτοὶ ἀπὸ τὸ πάνω μέρος τοῦ φυτιλιῦ τινάζω καὶ γκρεμίζω τὴ στάχτη καὶ τραβῶ τὸ φυτίλι πρὸς τὰ πάνω νὰ βγεῖ καθαρὸ ἄκαυτο: «ξιτσιμπλιάς' τοῦ λυχνάο γιὰ νὰ καμ' μυγαλιτέρ' φέξ'».

744. Ξεφεγγάδα ἢ ξεφεγγαδούλα, ἡ = μικρὸ ἀνοιχτὸ μέρος χωρὶς δέντρα στὸ δάσος: «βήκαμαν στ' γ'ξιφιγγαδούλα».

745. Ξεφκιαρώνω = μὲ τὸ φκνάρι τῆς ἀλευροθήκης τοῦ μύλου κόβω τὴν κατσιούλα τοῦ ἀλευριοῦ ἢ ἀπὸ σακκὶ γεμάτο ἀπὸ ἀλεύρι βγάζω λίγο μὲ τὸ φκνάρι γιὰ νὰ το ἐλαττώσω καὶ ἀλαφρύνω: «σῆρι κὶ ξιφκνάρου' τοῦ ἀλεύρ' νὰ μὴ φάει

ἀλέγῳ οὐ μύλους κί σταματήσῳ» «τοὺ σακκί τοῦ χιζι πονλὲ γουμῆτου κί τοῦ ξιφκυά-
ρουσα γιά νά δένιτι».

746. Ξεφλουδάω = βγάζω τὰ ροζόφυλλα ἀπὸ τὰ καλαμπόκια.

747. Ξεφλουδίσιματα, τὰ = τὸ ἔργον ποὺ γίνεται ὅταν μαζεύονται οἱ γείτονοι καὶ βοηθοῦν νά ξεφλουδίσουν τὰ καλαμπόκια (τίς ρόζες).

748. Ξεχερουλιάζω = σπάζω, βγάζω τὰ χερουλία: «Ξιχειρουλίαισις τοῦ μπότη».

749. Ξήστροωτος, η, ο = ὁ μὴ στρωμένος: «μὴ γκάθισι στοὺ ξή-
στρουτου γιὰτὶ θὰ κργυώεις».

750. Ξαιθάλι, τὸ = μακρὸν ξύλον μὲ λαμαρίνα ἢ τενεκὲ ἢ σίδηρον στὴν ἄκρη σάν μασιὰ γιά νά ἀνασκαλένῃ τὴ φωτιά ἢ τὰ ψηγνόμενα φαγητὰ ὁ φούρναρης στὸ φούρο (= φούρνο).

751. Ξίκι, τὸ = ἡ καταστροφή, ἡ ἀπώλεια, τὸ χάσιμο. «νὰ γένς ξίκ'» (= νά χαθεῖς).

752. Ξίκι(ι)κος, η, ο = α) ἑλλιποβαρὴς, νοθευμένος, ψεύτικος: «τοὺ ζύγ'σι ξίκ'κου, β) ξικιμένος, αὐτὸς ποὺ τὸν καταριέται κάποιος νά γίνῃ ξίκι.

753. Ξικιμένος, η, ο = αὐτὸς ποὺ τὸν καταριέται κάποιος νά γένῃ ξίκι (= νά χαθεῖ).

754. Ξοδιάζομαι = ἔξοδεύομαι, μπαίνω στὰ ἔξοδα: «Κώστα μου, μὴν
Ξογδιάζεσαι καὶ μὴ χάνεις τὸ θιό σου».

755. Ξομπλιάζω = σηκώνω ξόμπλιο ἢ κεντιάω ξόμπλιο κάπου. Μεταφορ.
συναρμολογῶ φανταστικά πράγματα καὶ πλάθω μιὰ σκηνοθεσία: «τοὺ ξόμπλιασα
τοὺ μαντήλ», «αὐτὸ τοῦ θκό σ' ξόμπλιον τοὺ ξόμπλιασα κί ἰγώ», «ποῦ τὰ ξόμπλια-
σις αὐτὰ τὰ πράγματα κί μᾶς τὰ λές».

756. Ξόμπλιο, τὸ = κεντιάμα ποὺ συνήθως πλέκονται μὲ τίς θέρυγες ἢ
μὲ τὴ βελόνα, ἀλλὰ καὶ ἐφαίνονται ἢ προστίθενται στὰ τσιρέπια, στὰ φουστάνια,
στὶς ποδιές, στὰ μαντήλια χερσιῶν ἢ κεφαλιῶν, στὶς σκούτες, στὰ τραπεζομάντηλα,
στὶς σκουῖρες κλπ.: «εἰδήκα σήμερα ἰένα πονλὲ καλὸ ξόμπλιον κί θὰ τοὺ ξομπλιά-
σου κ' ἰγὼ μὲ τ' βολόνα στοὺ μαντήλ' μου».

757. Ξύλο, τὸ = τὸ μονόξυλο μὲ τὸ ὁποῖο σὰ βάρκα περνᾶμε στὸ ποτάμι:
«θὰ μποῦμι στοὺ ξύλον κί οὐ πιρατῶρουθ θὰ μᾶς πιράσ' μὲ τ' φουρκάτσ'λα ἀποτέρα
ἀπ' τοῦ ποτάμι. Ἰκεῖ ποὺ τοῦ ποτάμι ἰέχ' πόρον πιράει ὄφκυουλα τοῦ ξύλον», «ἡ-
μεῖς δὲν ἰόχομε δγιομφ'ν' οὔτι πιραταργιά νά πιράμι στοὺ ποτάμι. Πιράμι μὲ τοῦ
ξύλον».

758. Ξ(υ)λόκοττα, ἡ = ἡ ξυλόκοττα, ἡ μπεκάτσα.

759. Ξωδixά, τὸ = τὰ ξωτικά.

760. Ξωδixές, οἱ = οἱ ξωτιχές, καλότυχες, τὰ τζίνια.

761. Όιτιζω ἢ Όιδίζω = ὁμοιάζω, εἶμαι ὁ ἴδιος (ἐκ τοῦ ὁ ἴδιος
δὲ γλέπω νά ὀιδίζουν καθόλου», «μώρα παλιόπιδου ποῦ ὀιτσις κί γίγκις τέτγιοιου
κακό;».

762. Όκνεύω = βαριέμαι, ἔχω τεμπελιά. Εἶναι ἡπιώτερη φράση τοῦ δὲ
«ὀκνεῖ τὰ πονδάργια τ', σιρέβ' γκαρδιά τ'».

763. Όκνιά, ἡ (πληθ. οἱ ὀκνιές) = τεμπελιά, βαριεμάρα: «κάνι παρα-
τέρα κί μὴ ντιντώνισι ἀπάνου μ' κί μ' ρίχν'ς τς οἰκνιές. Ὑπάρχει πρόληψη ὅτι ὁ-
ποιοὺς τεντώνεται πάνω σὲ ἄλλο, τοῦ ρίχνει τὴν τεμπελιά του.

764. Όλόενα (ἐπίρρ.) = φράση: «γγκις οὔλουιάνα = λερώθηκες πά-
ρα πολύν», «μ' ἔκαμς οὔλουιάνα = μὲ λέρωσες».

765. Όπόλια, ἡ = ἡ καλύπτρα τοῦ προσώπου ἢ τοῦ κεφαλιῶν, ἢ

καὶ ἡ πετοστέρα προσώπου: «σκοῦζει καὶ σκοπιάσκει μὴ νῆ οὐμπόλια», «πᾶσι ν' οὐμπόλια νὰ σφουγγίστεις», «ἂ δὲ σ' σαπεί ἡ ὀμπόλια σου σφουγγίζοντας τὰ δάκρυα».

766. Ὅμ π ν ο, τὸ = ξμπτουν, τὸ πῦον, ἡ ῖλη τοῦ δοθαῖνος.

767. Ὅ ν ό μ α τ α γιδιών: βλέπε τὸ λήμμα Γ' ί δ α ἀριθ. 198.

768. Ὅ ν τ ᾱ ς, ὁ = πολυτελές σπῖτι με αἶθουσα ψηλὴ, με μπαλκόνια, θεράντα κλπ.

769. Ὅ ρ γ ώ ν ω = τὸ χωράφι γιὰ πρώτη φορά φέτος τὸ περνᾶω με τὸ αἰέτρι.

770. — ο ὕ λ ι α (κατάληξη τοπικῶν ἐπιρρημάτων): ἀγκατούλια, ἀχπανούλια, παρακατούλια, παραδωθούλια, σκυρτούλια, κοντούλια: «τοῦ πῆρα καὶ τὸ 'κονψα ἰζει ἰάθα ἀχπανούλια», «νὰ τ' βουσκήεις τ' γίδα ἀγκατούλια ἀπ' τ' λάκκα», «στάθει ἰζει κοντὰ - κοντα, κοντούλια στοὺ Λισπότη καὶ τοὺν ἄκουιν».

771. Ο ὕ ρ ν ι ᾱ, ἡ (πληθ. οἱ ο ὕ ρ ν ι ῆ ς) = ἡ ρονιά, οἱ ρονιές, τὸ μέρος τοῦ οἰκοπέδου τοῦ σπιτιοῦ ποὺ στάζουν οἱ πλάκες τῆς στέγης τοῦ σπιτιοῦ. Ἐκεῖ πηγαίνουν φαντάσματα καὶ κακὰ πνεύματα καὶ δὲν κάνει νὰ κάθεται ἢ νὰ κοιμᾶται κανένας: «μὴ γκάθισι στ' οὐρνιές», «κοιμήθησι σε' οὐρνιές καὶ ἀρροῦσ'σι».

772. Ὅ χ τ ο ς, ὁ (πληθ. τὰ ὄ χ τ ι α) = α) τὸ κάτω μέρος ποὺ χωρίζει τὶς πεζοὺλες ἢ λάκκες τῶν χωραφιῶν, β) κάθε μέρος σηκωμένο, στοιβαγμένο χῶμα κατὰ μῆκος ἀνάμεσα στὶς ἀφραῖξες, τὸ χῶμα μεταξὺ δύο αὐλακιῶν.

Π

773. Π α γ ᾱ ν α, ἡ = ἡ ὁμαδικὴ ἔξοδος πολλῶν κτηνῶν γιὰ καταδίωξη ἀγριοχοίρων ἢ ἄλλων ζοιλαπιῶν: «τὴν Τρίτ' τς Λαμπρὴ βγῆκαν παγᾶνα στοὺ λόγγον γιὰ γροῦνια».

774. Π α γ α ν ᾱ, τὰ = οἱ καλιζάντζαροι ἀπὸ τὴ νύχτα τῶν Χριστουγέννων ἕως τὰ Φῶτα ποὺ πέφτ' ὁ Στανυρός στὸ νερό: «μὴ βγαίνς ὄξω τώρα γιατί εἶν' τὰ Παγανᾶ», «μὴ τὰ Παγανᾶ δὲ λούζονται οὔτε χτινίζονται».

775. Π α γ α ν ῖ ζ ω = βγαίνω σὴν παγᾶνα: «πῆγαν νὰ παγανίσ'ν μπὰ καὶ βροῦν τοὺ γρούνη», «παγάν'σαιαν ἀλλὰ δὲν ἤφραμαν».

776. Π α ι δ ᾱ ν (ι), τὸ = μεγάλο παιδί, παῖδαρος.

777. Π α ῖ δ ε μ α, τὸ = παιδεμὸς = τὸ βασάνισμα, τέλεσμα, κούραση: «ἔ, ὦρὲ - ὦρὲ, τί παιδεμα, τί παιδεμό, τί τέλεσμα μῶκαμι αὐτοὺς οὐ κιαρατᾶς», «ἔ, ρέ».

778. Π α ῖ δ ε ὕ ο μ α ῖ = βασανίζομαι, τελενομαι, κορυάζομαι: «μὴ μπι-δεῖσι ἄδικα», «μὴ παίδιμς κ' ἔκανα ἄδικα τόσο γκόπο».

779. Π α ῖ δ ῖ, τὸ = ἀγόρι: «ἡ Κατέρω φάσχιονσι καὶ ἔκαμι πιδί», «ἡ Λένω ἔκαμι κουπέλλα», «ἡ Βάβου ἔ'σι πουλλὰ χρόνια κ' εἶδι πιδιά, ἀγγόνια καὶ ἀγγο-νονύφης, καὶ προυσάγγουνα καὶ ἀγγονογαμπροῦς».

780. Π α λ ι κ ὸ ς, παλικιά, παλικὸ = παλαιῶς, πολὺ παλιός: «αὐτὰ εἶνι παλικά πράματα. Τὰ παλικά εἶνι ὅλα καλά».

781. Π α λ ι ὸ μ π λ ο ς, ὁ = ὁ παλιόμυλος.

Σὲ κάθε μύλο ἀπαντοῦμε τοὺς παρακάτω ἰδιαιτέρους ὅρους: μύλος, χαῖατι, σταματήρα, κοφίνα, καρίκι, ἀδραχτι, μυλόπετρος δῆο, ἡ ἀποπάνω (= μύλος), ἡ ἀποκάτω (= τὸ στῶμα), γύρια, βρύση, ἀλευροθήκη, φανάρι, τσι(ι)τούρι, χελ'δόνα, μοχλός, στανυρός, ξάι, ξαγιαζώ, μυλοκ'λούρα, φτερωτή, κανάλη, υπόδια, προζάναλο, σφοῦνι, δέση, λαβδαριές, μυλαύλαχο, λάκκος, τὸ ἀλεῖνι ἀλέθεται: χοντρό, ψιλό, ἄχνη, σκύβαλο, τέσσερα κομμάτια, ἄλεσμα, ἀλέθουν γένν'μα (= καλαμπόκι), κριθάρι, βοῖζα, σ'τάρι.

782. Π α λ ι ο χ α λ ῆ π ι τ ο, τὸ = παλιοπράμα, σαράβαλο: αὐτὸς ὁ γέροντας γίγχι ἕνα παλιοχαλέπιτο, δὲ στέκει πιά στὰ πονδάργια τ'».

783. Π α ν τ γ ὕ ρ (ι), τὸ = πανηγύρι: «θὰ πάου στοὺ πανηγύρ τ' Ἀϊ-

Λιῶ, τς Ἁγία-Παρασκευῆς, τς Ἁγία-Τριάδας, τς Ἁγία-Φανερομένης, τ' Ἀϊ-Κωσταντίν», «Θά φρουρέσουν γκαλιῶ ἀλλαξιά κι θά χονορέψουν στοὺ παντγύρ».

Παρατηροῦμε τὴν ἀνάπτυξη τοῦ ὁδοντιζοῦ τ κοντὰ στο ὁδοντιζὸ χειλόφω-
νο ν, π.χ. παντγύρ, ἀντγάζ, ἀντφουρά, Μάντθους, Μανθία (= Εὐανθία).

784. Παντρεῖω = α) δίνω ἄντρα σὲ χοοίτσι, β) βάζω στὴ φροτιά κέδρο
ἢ πορνάρι ἢ ἄλλω χλωρὸ κλαρὶ καὶ πρῶτσανάσι: «παντρεῖω τὴ φροτιά», γ) χάνω
κάτι: «τὶν ταμπακέλα μ' τ' μπατρίφα (= τὴν ἔχασα)».

785. Πάπα, τὸ = τὸ ψωμὶ (στὴν παιδικὴ γλωσσά).

786. Παράβόλα, ἡ = ἡ βοσκή ποὺ γίνεται στοὺς ὄχτους, σὶς κορφές
καὶ στὸν πῶτο τῶν σπαρμένων χωροφίων: «τ' γαλάδα τ' βόσχα στ' μπα-
ραβόλα ἐκεῖ στ' μπατινὴ μπεζούλα», «ἔχ' κάτ' παραβόλις κειθὶ στοὺ μύλον... θά
πάουν νὰ σώτουν τὰ γίδγια νὰ τὰ παραβουλιάσουν».

787. Παράβολιζω = βοσκίζω ζωντανὰ στὴν παραβόλα, τὰ πη-
γαίνω νὰ φᾶνε τὴ βοσκή τὴν ὥραία καὶ ἄφθονη ποὺ εἶναι στὴν παραβόλα, «τὰ πα-
ραβόλασα νὰ χαρὰ τὰ πρόβατα σὶς πεζούλες».

788. Παράγγουλιήσις, α, ο = ὁ ἐπὶ τούτου γιὰ μιὰ εἰδικὴ χρή-
ση διατηρούμενος: «μὴ μ' τοὺ πάωρς τοῦ λανάρ' γιατί τόχουν παραγγουλήσιον γιὰ
νὰ φρειάσουν τς τριχιές».

789. Παράδες, οἱ = τὰ χρήματα, τὰ λεπτὰ: «φέτου ἰάβγαλα πουλ-
λὸνς παράδης γιατί δλέψαμαν στοὺν δρόμου», «ἄμα κουνουρησον παράδης θά σ'
στεῖλου».

790. Παράπροχτέ = παραπροχτέ: «έχουν ἀνήμπουρους ἀπὸν τὰ ἱπα-
ραπροχτέ» ἢ «ἀπὸν τὰ ἱπαροπροχτέ».

791. Παράσολίζω = βαρκετάω, παίρω ἄρατα πήρατα, δίνω λόγο στο
Θεὸ ἀπ' τὰ βάσανα, λέω ἁμάν: «δὲν ὑποφέρεισι πιά, μ' ἔχαμς κι παρασόλ'σα».

792. Παράταχιά = παραμεθαῖριο.

Ὁ χρόνος τοῦ μέλλοντος λέγεται: ταχιά (= αἶριο), παραταχιά (= μεθαῖ-
ριο), τὶν ἄλλ' ἀπ' τ' παραταχιά (= παραμεθαῖριο).

793. Παράδαλὸνδία, τὰ = ξασπορίσματα ποὺ βγῆκαν στὸ δέρμα, ἢ
ἀσπορίδια στὸ τρίχωμα: «αὐτὸς ἔβγαλι πουλλά παραδαλόνδια στὰ μάγ'λα», «ἡ γίδα
ἔχ' παραδαλόνδια σ' γζ'λιά τς».

794. Παράδάλω, ἡ = γίδα παραδλή, ποὺ ἔχει μπαλῶματα ἄλλα ἄσπρα,
ἄλλα μαῦρα στὸ τρίχωμα ἀνάκατα ἄλλα μεγάλα ἄλλα μισρά».

795. Παράμαχι, τὸ = τὸ ξύλο ποὺ στηρίζεται στὴν παραστάδα τῆς
πόρτας καὶ λοξὰ στὴ σκεπὴ τῆς πόρτας καὶ σχηματίζει ἔτσι γωνία στὴν ὁποία συ-
νήθως τοποθετοῦμε πετσέτα, τριχνά, πονκάμισα, φανέλες ἢ πανιά.

796. Παράμωρ, ὁ = (ἀσθένεια) παράλυση, πιάσιμο.

797. Παστρεῖω = καθαρίζω (σιτάρι, ὄσπρια κλπ.), σφουγγάω τὸ παι-
δὶ ποὺ μαγαρίστηκε: «δὲ μπαστρεῖβι αὐτὸ τοὺ στόρ', ἔχ' πουλλὴ σαούρα», «παρι
ἱένα κουλότανον νὰ παστρέψεις τοὺ πιδί».

798. Παστριζός, ἰά, ὁ = καθαρός, ἀναμάρτητος, ἀλαφροήσκιωτος:
«νὰ ντρεῖς κι νὰ λ'στεῖς γιὰ νὰ εἶσι παστριζὸς νὰ πᾶμι γ'Κυρργιακὴ νὰ κουνουνή-
εις», «οὐ παστριζὸς γλιέπ' τς καλὸτ'χης π' χονορέβ'ν στ' ἄλῶν' τοῦ μισμέρ'».

799. Παταϊά, ἡ = παταγιά, φορά, στιγμαῖ, ματιά: «αἰ νὰ παταῖα κι
πές τ' νάρθ'», «πετάξ(ου) νὰ παταῖα νὰ ἰδεῖς, καίπε ἔλα νὰ φᾶς».

800. Πατ(η)σιές, οἱ = οἱ πατησιές, οἱ πατημασιές, οἱ τοροί, τὰ ἀχνά-
ρια, τὰ ἔχνη: «εἶδι τς πατσ'σιές ἀπ' τοὺ ἔλαπ' κι ἔστ'σι σίδηρου κι τόπγισι τοὺ
γροῦν'», «ἀκούω πατ'σιές, κάπ'γοιους ἱερχιτι».

801. Πατόννι, τὸ (πληθ. τὰ πατοῦνια) = ἀνδρικά τσερέπια καντά,
ἀνδρικοὲς πλεχτές μάλλινες κάλτσες.

802. Πατσιαλόζ, ή, ό = στραβοπόδαρος, άνθρωπος ακατάστατος, άτακτος καί ακάθαρτος: «του είπα να σιάς' λίγουν τ'ν άπουθήζ', άλλ' αυτός είνι πατσιαλόζ, τάχανι σάν τς κόπτας τά πουδάργια».

803. Πατσιαλώνω = α) τά ψευτοκάνω, τά κάνω έτσι σάν άγγάρεια, χωρίς ενδιαφέρον: «του είπα να διορθώσ' τ' αλλάκια κι αυτός τά πατσιαλουνσι λίγουν, έτς ίσια - ίσια να θγει άπ' τ'ν άγγάργεια», β) αναλαμβάνω λίγο από την άνημποργία, άναρρωννύω: «πατσιαλουνσα λιγάκ'» (= πήρα άπάνω μου, γέρεψα).

804. Πατσιαμούρα, ή = ή πατσαπούρα, τó κουρέλι που χρησιμοποιούμε για σφουγγάρι ή πατσαπούρα. Ήπληρχε καί επώννιμο ό Πατσιαμούρας.

805. Πγιάμα, τó = τó πιάμα = πιάσιμο = πιάστρα = πανάκι ή κουρέλι ή ρεντζοπάνι πουν τóχουμε για να πιάνουμε τή νουρά άπ' τó καφόμπριζο πουν καίει ή άπ' τó τηγάνι. ή να πιάνουμε τήν τέντζερη ή τή μασιά ή τήν κρεμαστάλα άμα καίει.

806. Πεδικόπι, τó = τó ποδοκόπι, ή άμοιθή πουν παίρνει, έπειδή κοπίασαν τά πόδια του, ό δραγάτης πουν έπιασε τά ζώα στη ζημιά καί τά όδήγησε στο χωριό για να τά παραδώσει στην άστυνομία.

807. Πεδιλόγα, ή = τó κουβαράκι γνέμα πουν μαζεύεται με τά δάχτυλα του χεριού. Τó λένε πεδιλόγα, κβάο, μασούο.

808. Πεδιλογιάζω = μαζεύω πεδιλόγα: «τό γνέμα τó πεδιλόγιασα».

809. Πέλεζαζ, ό = ποντίκι μεγάλο του άγρου, άρουραϊός. Πληθυντικός: τά πελέζια.

810. Πελεκούδα, ή (πληθ. οί πελεκοϋδες καί τά πελεκοϋδια) = τó κομματί ξύλο πουν πετάγεται όταν πελεκάμε ξύλο με τó τσεκούρι: «ή Μάρω ψείριξε τή βάβω καί ή βάβω τή ρώταγε: τί βρίςκεις, Μάρω μ'; — Βρίσκω κάρ' καπ' κοντουλές καί σπειρι μαργαριτάρι. — Μαργαριταρένια να γέν'ς. Όταν τήν ψείριξε καί ή Κάλω, ή βάβω τή ρώταγε: — Τί βρίςκεις, Κάλω μ'; — Βρίσκω ψείρες, λίρες, μαύρες πελεκοϋδες. — Μαύρη σάν πελεκούδ να γέν'ς».

811. Περατάροζ, ό = αυτός πουν έχει ως επάγγελμα, πουν με συμφωνία του άνέθεσαν οί ενδιαφερόμενοι, να διαπεραιώνει τούς ταξιδιώτες ή διαβάτες στο ποτάμι με τó μονόξυλο από τή μιá όχθη στην άλλη: «ποιός είνι φέτου περατάροζ; ού Νταρλής, ού Σιωλιους, ού Μπόπουλης, ού Θουδουρής, ού Αίλης, ού Κίτσιους», «αυτός ού πιατάρονς δέ μάζ πιάει γλήγορα, τ' δίνουμι τόν γένν'μα μπέχου».

812. Πέριδα, ή = γίδα όμορφη σάν πέρδικα.

813. Πέτσες, οί (ένικός: ή πέτσα) = α) άποφλοιωμένο δέγμα: «τ, βήκι ή πέτσα, θα τ' θγάλον τ' μπέτσα. Ξεπεισιάσκι τόν τοιμάο», β) φλοϋδες από σϋκα φρέθκες, γ) σϋκα άνοιγμένα καί ξεραμένα στον ήλιο, δ) ό κάθε φλοϋς, φλοϋδα.

814. Πετσιαλώνω = σκεπάζω με φτενή πέτσα, σκεπάζω τήν επιφάνεια τής γής με λεπτό στρώμα χιόνι: «τουν πιτσιάλουνσι όζουν».

815. Πέφκω, ή = γίδα πουν γεννήθηκε τήν Πέφτη (= Πέμπτη) καί πήρε τó όνομα από τή μέρα πουν γεννήθηκε.

816. Πιγκιάζω = πιέζω, πατιζέω: «οί τλουπες στον σακκι πιγκιάζ'ν άμα καθόμισι άπάν», «οί τλουπις τόν τραγόμαλλον είνι πιγκιασμένες».

817. Πίγκωμα, τó = ή πίγκωση = ύπερβολικό φούσκωμα βάρεμα καί πίεση ύπερβολική: «μ'ι τυράγνιςις πουλν κι τόν πίκωμά μ' έφτασι ως τά χείλια».

818. Πιγκώνω = πιέζω καί φουσκώνω κάποιον ύπερβολικά: «π'γκώθ' κα πουλν μ' όσα μουκάμι».

819. Πίγκωση, ή = πίκωμα = πίεση, φούσκωμα, πλάκωμα, στενο-

χώρια, ἀγκούσα: «μῶροχιτι πίκουση, ἰάχου νιά πίκουση».

820. Πιδικόματα, τὰ = ἀποξηραμένα κομμάτια ἀπὸ ἀχλάδια ποὺ τὸ χειμῶνα βράζονται καὶ κάνουν εἶδος κομπόστας μὲ γλυκὸ ζουμί. Σὰν πιδικόματα γίνονται καὶ ξηρὰ κομμάτια μῆλλα, καὶ χορὰνα, δαμάσκηνα κλπ.

821. Πίκεντρα (ἐπίρρ.) = ἐνάντια, κόντρα, ἀντίθετα: «ἢ τίχ' μὴ πααίν' πίκεντρα».

822. Πίτση = ἔξυπνος, πρόθυμος, ζωηρός: «ἔτσο' σὶ θέλου, πιδί μ', νὰ εἶσαι πίτση, νὰ μὴ σὶ γιалаίει οὐ ἄλλους».

823. Πλαϊώνω = πλαγιάζω, κοιμοῦμαι: «ἔπισα νὰ πλαϊώσουν», «πλαϊόνουσα».

824. Πλατζούγκια, τὰ = πλατεῖα κουνκιά.

825. Πλατσάπα, ἡ = τσάπα ἢ τσαπὶ μὲ πλατὺ στόμα.

826. Πλατσιώνα, ἡ = τσαπώνα μὲ πλατὺ στόμα.

827. Πλιάξα, ἡ = ἡ πλέξα, πλεξίδα τῶν μαλλιών, ἡ πλεξάνα τῶν κορμι-
μυδιῶν, σκόρδων κλπ.

828. Πλούντρα, ἡ = ἡ ἀρρώστεια ἀπὸ τὴν κοριὰ.

829. Πλύματα, τὰ = τὸ νερὸ ποὺ καθάρισε τὴ σκάφη ἀπὸ τὸ προζύ-
μι καὶ ἔχει μέσα ἀρκετὸ λειωμένο ἄλευρι ποὺ τὸ χύνουμε στὸ κουρτσέλι ἢ στὸν κορύ-
τω νὰ τὸ φάει τὸ σκυλὶ ἢ τὸ γουρούνι.

830. Πλυσταργιά, ἡ = μέρος ὅπου πλένουν οἱ γυναῖκες στὸ λαγκά-
δι ἢ στὸ ποτάμι. Ἐκεῖ γιὰ τὴ δουλειὰ αὐτὴ χρειάζονται τὴ γούρνα μὲ τὸ λαγαρὸ
τρεχοῦμενο νερό, τὸ καζάνι ποὺ βράζει πάνω σὲ δυὸ παράλληλα λιθάρια ἢ σὲ πι-
ροστιά, τὴν ἐπιკλινὴ πλάκα ποὺ εἶναι ἡ πλύστρα γιὰ νὰ τρίβουν ἐπάνω τὰ ρούχα,
τὸ σκαφίδι, τὴν καλάθα, τὴ στάχτη γιὰ μπουγάδα, τὸ γυροπάνι, τὸ τσουζάλι.

831. Ποθεύω = τρέφω ἕνα ζῶο καὶ τὸ περιποιοῦμαι σὰ μανάρι: «που-
θεύου τοῦ δαμάλ' γιὰ νὰ τοῦ πλήσουν νὰ πγκιάκ' πουλλά λιπτά», «αὐτὸ τοῦ δαμάλ'
εἶναι πουθεμένον».

832. Πόμξι(η), ἡ = ἡ ἀγκίδα, σχίζα ἢ ξυλαράκι μικρούτσικο ποὺ μοῦ
μπήκε στὸ χέρι ἢ στάνύχι ἢ στὸ δάχτυλο: «μὴ μπήκει στοὺ δάχτυλου στάνύχ' νιά πόμξι'
κι θὰ τ' βγάλου μὴ ἀγκάθ' ἀπὸ μπουργιά ἢ μὴ βιλόν'».

833. Πονιάζομαι = α) ἐπονηάζομαι (ἐπονοιάζομαι), β) τρώω τὸν
πόνον. Φράση σὰν κατάρια ἐναντίον κάποιου ποὺ τρώγει κάτι παρὰ τὴ θέλησή μου
ἢ ἐπειδὴ τὸ ἐκλεψε: «ἄφστον νὰ τοῦ φάει νὰ ποννιαστεῖ», «ποννιασὺν ἰκεῖ», «αὐτὴ
ἢ ποννιασμέν', δὲ μ' ἄφκει νὰ φάου ἰγώ», «αὐτὸ τοῦ ποννιασμένου π' νὰ τοῦ ξεράσ'
γιὰ γλήγουρα», «φάε τὸ μπόνον, μώρα ποννιασμένου κι θὰ σὶ κάμου ἰγώ».

834. Πονίδι, τὸ = πληγὴ στὸ σῶμα ποὺ μαζεύει πῦον, ἢ ἐν γένει πό-
νος κάπου στὸ σῶμα: στίς ἀρρώστειες, στὰ πλεονά, στὸ στῆθος, στὴν πλάτη, στὴν
κοιλία ὅπου κυρίως λέγεται σφάϊό: «ἰάχου δγνὸ ποννίδια, ἰάνα στοὺ μποντ'
κι ἕνα στοὺ γόνα. Μαζώ'ν ὄμπγουν κι μὴ τσιουκανάν».

835. Πονόματος, ὁ = ἀρρώστεια τῶν ματιῶν, ὀφθαλμία.

836. Ποντζολόγος, ὁ = ὁ ποντικολόγος = ἡ φάκα.

Λέξεις μὲ β' συνθετικὸ τὸ -λόγος ἀπαντοῦν στὸ ἰδίωμα τοῦ χωριοῦ τὰ:
ποντ(ι)κολόγος, γαστρολόγος, ἀλατολόγος, χλιαρολόγος, ριχτολόγος, γυρολόγος,
πλατισκολόγος, ἴσως καὶ ἄλλα.

837. Ποργιά, ἡ = εἶδος ξυλόπορτας μὲ καρφωμένα ξύλα καὶ μὲ λου-
ρες ἢ βέργες ποὺ κλειοῦν μαντριὰ, τσάρκους, γαλάρια, κήπους φραγμένους κ.ἄ.

838. Πορεύω = βολεύομαι, περνᾶω τὴ ζωὴ: «μὴν ἀνησυχεῖς, μ' αὐτὰ τὰ
λιπτά πῶχουμι θὰ πουρέψουμι», «πῶς πορέβ'ς; πῶς τὰ πόρηεις στοὺ ταξίδι;».

839. Πόρος, ὁ = μέρος ποταμοῦ ὅπου ἡ κοίτη εἶναι πλατεῖα καὶ ὁμα-
λὴ καὶ ἡ ὁρμὴ τοῦ ρέματος ὄχι δυνατὴ, κατάλληλο γιὰ νὰ διατεριωνεταί κανένας
κατεδασμένο ἢ ἔχει πολλὸ νερό: «νὰ βρεῖτε πόρο καὶ νὰ περάσετε στὸ ποτάμι μέσα,

γιατί τὸ ποτάμι δὲν ἔχει μπέσα. Αὐτὸ τὸ πονηρὸ λέει στοὺς διαβάτες: «λοῦ ποὺ μὴ πατάς, ἔχω π' σ' ἔχω, τί κάν'ς ἱκειὸς π' δὲ μὴ πατάει, ἱκειὸν θέλον νὰ φάου». Γι' αὐτὸ ἱκειὸς π' πιράει γιὰ πρῶτ' φουρὰ ἢ σπάνια στοὺ ποταμί' κιντυνέβ', γιατί αὐτὸν κιν'γάει τοὺ ποταμί».

Σαραντάπορο λέγονται πολλὰ ποτάμια ποὺ ἔχουν πολλοὺς πόρους (= μέρη γιὰ πέρασμα).

840. Π ο τ σ ι ἄ κ ο , τὸ = ἔξοδα γιὰ τὸ πότισμα χωραφίων, ὅτι πληρῶνουν συνήθως σὲ εἶδος (= γέννημα) στὸν ἐργολάβο, ποὺ θὰ φτεיאσει τὸ χωρῖανιζὸ αὐλάκι γιὰ τὸ νερὸ ποὺ θὰ ποτίζουν τὰ χωράφια: «πληρώσαμεν ἀπὸ εἶκονσ' οὐκάδιδις γένν'μα πουτσιάτ'κου».

841. Π ο υ τ σ' ν ἄ ρ ι α , τὰ = νερὸ ποὺ πετάγεται ἀπὸ τρυπούλες, τῆς κἀναλῆς: «νὰ φέρ'ς μουσκλη καὶ σουρόφλλα νὰ ρίξουμι στ' γκάναλ' γιὰ νὰ βλώσ'ν τὰ πουτσ'νάρια, ἔχ' πουλλά πουτσ'νάρια ἀνάμισα στς δοῦς».

842. Π ρ ἄ κ ι , τὸ = τὸ μεγάλο στενόμακρο λιθάρι ποὺ βάζουν ἀπὸ τὴ μιὰ ἄκρη στὴν ἄλλη τῆς ἄνω φιλῆς τῆς πόρτας καὶ τῶν παραθύρων, τὸ πρέκι.

843. Π ρ α τ ῖ ν α , ἡ = ἡ προβατίνα. Σύνθετο: παλιοπρατ'να, ἡ .

844. Π ρ ι ἄ κ ο ν ο , τὸ = ἡ λίμα, ἡ ρίνα ποὺ ρινίζουν σίδερα.

845. Π ρ ι ο θ ὀ λ ι α , τὰ = τὰ κεντητὰ σίδερα ποὺ βάζουν πισσωμένα στὸ ἔξω μέρος ἐκατέρωθεν τῆς εἰσόδου τοῦ σπιτιοῦ μέσα στὸν τοῖχο τῶν δύο παραστάδων.

846. Π ρ ι ὀ θ ο λ ο ς , ὁ = μετάλλινον ἐργαλεῖο μὲ τὸ ὁποῖο χτυποῦν πάνω σὲ στουρνάρι (= στουρνάρωπετρα) κομιάτι ἀπὸ ἥσκνα γιὰ νὰ ἀνάψει καὶ νὰ ἀνάψουν τὴν τοιγὰρα.

847. Π ρ ι σ τ ι ἄ λ ο υ , ἡ = γυναῖκα πρόστυχη, ποὺ πριτσιαλέται.

848. Π ρ ι τ σ ῖ ρ α , ἡ = εἶδος μεγάλης πιστοῦρας.

849. Π ρ ο γ ὄ ν ι , τὸ = τὸ παιδί ἀπὸ ἄλλην προηγουμένη γυναῖκα ἢ προηγούμενο πατέρα, ὁ προγονός.

850. Π ρ ο κ ἄ ν α λ ο , τὸ = τὸ μέρος τῆς κἀναλῆς ποὺ εἶναι μέσα στὴ γῇ καὶ κινεῖ τὸ μύλο. Αὐτὸ εἶναι συνήθως μονοζώμματο καὶ ὄχι μὲ δοῦγες ὅπως εἶναι ἡ ὑπόλοιπη πρὸς τὰ ἄνω ἑξωτερικὴ κἀναλη.

851. Π ρ ο π ἄ ω = προφθάνω, σὲ κατάλληλῃ ἐνκαιρία προσέρχομαι ἀρωγός: «κὀσῃσι γλήγουρα νὰ τοὺν προυπῆεις γιατί ἔργι», «θὰ μάσουμι τσιότσιου κριθάρ' γιὰ νὰ προπ'θοῦμι», «μᾶς ἔδουκε γένν'μα οὐ πατέρας καὶ μᾶς πρόπ'σι».

852. Π ρ ο σ ἄ γ γ ο ν ο , τὸ = τὸ δισέγγονο.

853. Π ρ ο σ β ἄ θ ω , ἡ = ἡ προμύμη, προγιαγιά.

854. Π ρ ο σ (η) λ ι ἄ ζ ο μ α ι = βγαίνω στὸν προσήλιο καὶ ξεσταίνομαι: «βῆκα νὰ προσηλιαστοῦ», «σῦρι ἱκεῖ στοὺ ἀπόγονου νὰ προσηλιασεῖς, ἰγὼ προυσλιάσκα καλά».

855. Π ρ ο σ ῆ λ ι ο ς , ὁ = μέρος ἐκτεθειμένο στὶς ἀκτίνες τοῦ ἥλιου, κυρίως σὲ καιρὸ ψυχούς: «βῆκα στοὺ μπρουσήλιου νὰ ζισταθοῦ». Ἀντίθετο: ἄ ν ἡ λ ι ο ς , ὁ (πληθ. τὰ ἄ ν ἡ λ ι α).

856. Π ρ ο σ ῆ σ κ ι , τὸ = εἶδος μανιταριοῦ σὰν ἥσκνα ποὺ βγαίνει ἢ στὰ ξερὰ χοντρά δέντρα ἢ καὶ στὰ χλωρά.

857. Π ρ ο σ λ ἄ ζ ω = προσηλάζω τὰ κατσίκια ἢ ἀρνιά ἢ μοσχάρια. Τὰ βγάζω ἀπὸ τὸν τσάρκο καὶ τ' ἀφήνω νὰ πᾶν στὶς μανάδες τους νὰ βυζάζουν. Καὶ ὅσες μανάδες δὲν τὰ θέλουν, τὶς κρατᾶμε ἐμεῖς. Ὅσων οἱ μανάδες δὲν ἔχουν γάλα, τὰ βάζουμε νὰ βυζάζουν σὲ ξένη μάνα ποὺ τότε τὴν κρατᾶμε νὰ μὴ κλωτσήσει τὸ ξένο παιδί: «τὰ προσήλασε τὰ κατσίκια, θὰ τὰ προσλάξω, δὲν προσλάζονται ὠρκουλα, ἄχχω προσηλασμένα».

858. Π ρ ο σ π ἄ π π ο ς , ὁ = ὁ πρόπαππος, ὁ πατέρας τοῦ πάππου.

859. Π ρ ό σ π (ου) λ α (ἐπίρρ.) = φιλοξενία σὲ γιορτὴ ἢ πανηγύρι: «ἅμα τελείουσι τοὺ πανγύρ' τοὺ γίωμα πῆγαμαιν πρόσπλα στοῦ μπαπᾶ κιμῶς περιποιήθκι πουλύ», «μᾶς πῆρι πρόσπλα οὐ Βαγγέλ'ς».

860. Π ρ ο σ φ ἔ ρ ω = προσομοιάζω, ἔχω ὁμοιότητα: «τὴν προσούφερα γιὰ τὴ 7ασίλου» (= τὴν παρόμοιασα), «αὐτὴ ἡ κοπέλλα προσφέρει τῆς Λέν'ς» (= ἔχει ὁμοιότητα μὲ τὴ Λένη).

861. Π ρ ό τ α, τὰ = τὰ πρόβατα. Ἔτσι συνήθως ὀνομάζουν τὰ πρόβατα ὅσοι θγάζουν τὰ κοπάδια στὸ Βνὶ (τὸ Βουνί, Ξηροβούνι) καὶ ἔρχονται σὲ ἐπαφὴ μὲ τοὺς μεγάλους τσελιγκάδες καὶ βοσκούς. Οἱ ὑπόλοιποι τὰ λένε πρόβατα. Σὲ ἄλλα μέρη οἱ μεγάλοι τσελιγκάδες τὰ λένε π ρ ά τ α (= πρόβατα).

862. Π ρ ο ύ σ ι α, ἡ = κάρβουνα ἀναμμένα στὴ γωνιά: «πᾶρι στ' μάσια λίγου πρὸςια ἀπ' «γουνιὰ κι ρίξι θυμιάμα νὰ θυμιاتیς' οὐ παπᾶς», «σάν τ' μπρούσια στοῦ γκόρφου μ' σ' ἔχου».

863. Π ρ ο ὗ τ ο ς, τὸ = τὸ νερὸ (στὴν παιδικὴ γλῶσσα).

864. Π ρ ώ ν ο υ μ α ι = πυρώνουμαι = ζεσταίνομαι στὴ φωτιά: «ιάλα νὰ πυρρωθεῖς, δὲν πρῶθκις, πρῶσ(ου), πύρρως' τὰ χέργια σ'».

865. Π ύ ρ ν α, ἡ = ἡ ἐκτομτὴ ἔντονης θερμότητος ἀπὸ τζάκι ὅπου καίονται ἢ εἶναι ἀναμμένα πολλὰ ξύλα καὶ κάρβουνα: «ιάχου νιὰ φουτυγιὰ πῶχ' νιὰ πύρρα, ιάλα νὰ πυρρωθεῖς κι νὰ στιγνώεις».

866. Π υ ρ ο μ ά δ α, ἡ = φέτα ψωμὶ πυρρωμένο στὴ φωτιά, φρυγανιά. Τὸ χειμῶνα ἢ καὶ ἄλλοτε παίρνομε τὸ ξηρὸ ψωμί, ἓνα θηλί, τὸ ἀνοίγομε στὴ μέση μὲ τὸ !ηου)γιὰ ἢ μαχαίρι, τὸ πυρώνοιμε στὴ φωτιά ἀπ' ἀγνάντια καὶ ἅμα πυρρωθεῖ καὶ τραγανίσει καὶ ἀπὸ τίς δυὸ μεριές, γίνεται πυρρωμάδα πού τὴν τρῶμε ἢ σὲ τρίψα ἀπὸ γάλα ἢ μὲ αὐγὰ τηγανιτὰ ἢ ἄλλιῶς μὲ τυρὶ ἢ τσιγαρίδες καὶ εἶναι πολὺ νόστιμο: «τοῦ γκιρὸ ἐκεῖο πείνασαμαν πουλὺν κι φώναξαμαν ξαρρωςτ'κὸ πυρρωμάδα».

867. Π υ ρ ο μ ά χ ο ς, ὁ = στενόμακρο ὄρθια πλάκα στὸ βάθος τῆς γωνιάς. Στὴ γωνιά (τζάκι) γύρω ἀπὸ τοῦ τετράγωνο χώρου εἶναι ὄρθια πλακίδια, τὰ γ ο υ ρ ν ο λ ί θ ι α, στὸ βάθος ὑπάρχει ἄλλο ψηλότερο στενόμακρο σὰν πλάκα λιθάρι, ὁ π υ ρ ο μ ά χ ο ς.

868. Π υ ρ ο σ τ ι ά, ἡ = τρίποδας σιδερένιος στὴ γωνιά (τζάκι) τοῦ σπιτιοῦ πού χρησιμεύει νὰ βαστᾷ ἐπάνω στὴ φωτιά καζάνι, κακάβι, τέντζερη, τσουκά-λι κλπ. γιὰ νὰ ζεστάνει ἢ βράζει νερὸ ἢ φαγητό. Ὑπάρχει καὶ κατάρα: «Ἀφέντη μου Χριστέ μ', οὐ Λιάχους πού μᾶς ἀδικάει νὰ τοὺν βορεῖ μιγὰλ ἀρρωστέγια κι νὰ χέζ' τρία χρόνια στ' μπυρρωςτιγιά».

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ Δ. ΔΗΜΟΥ

Η ΑΡΓΥΡΟΧΟΪΑ ΚΑΙ ΧΡΥΣΟΧΟΪΑ ΣΤΑ ΓΙΑΝΝΙΝΑ*

(Βραβεῖον Ζωσιμαίας Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας
εἰς μνήμην Δημ. Στ. Σαλαμάγκα)

Παραστάσεις

Πλούσιες εἶναι οἱ παραστάσεις ἐπάνω στὰ ἔργα, ἀντιζείμενα τῆς ἀργυροχοΐ-
κῆς τέχνης. Οἱ πρὸ συνηθισμένους ἀπὸ αὐτῆς εἶναι διάφορα γεωμετρικὰ λεπτὰ σχέδια
ἑλικτες, ῥόδακες κλπ., διάφορα πλέγματα ἀπὸ φύλλα καὶ ἄνθη, πουλιά, δικέφαλοι
ἀετοί, ζῶα, θηρία, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, παραστάσεις καβαλλάρηδων, Χερουβεῖμ,
Ἄγγελοι, κλπ.

Μεταξὺ τῶν θεμάτων αὐτῶν, τῶν παραστάσεων στὰ ἔργα τῆς ἀργυροχοΐας καὶ
χρυσοχοΐας καθὼς καὶ τῶν παραστάσεων στὰ ἔργα τῆς κεντητικῆς καὶ ὄλων ἐν γέ-
νει τῶν κλάδων τῆς λαϊκῆς διακοσμητικῆς, ἰδιάζονσα θέση κατέχει ὁ δικέφαλος ἀε-
τός⁶. Ὁ δικέφαλος ἀετός ποὺ μὲ τόσο ποικίλες καὶ χαρακτηριστικὰς μορφὰς πα-
ρουσιάζεται στὰ ἔργα τῶν Γιαννωτῶν καλλιτεχνῶν καὶ σ' ὅλην γενικῶς τὴν λαϊκὴν
τέχνην, σπανιώτατα ἀναφέρεται στὴν ποίησιν.

Ὁ δικέφαλος ἀετός, ποὺ κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους εἶχε τόσο μεγάλη ση-
μασία, διετήρησε αὐτὴ καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας. Οἱ πολύμορφες
δὲ ἀπεικονίσεις του μαρτυροῦν πόσο στενὰ συνδεδεμένος εἶναι ὁ ἀετός μὲ τὴν λα-
ϊκὴ ψυχὴ. Θεωρεῖται σὰν ἐθνικὸν σύμβολον γιὰ τοὺς πόθους καὶ τὰ ὄνειρα τοῦ Ἑλ-
ληνισμοῦ. Τόσο μεγάλη ἦταν ἡ ἀγάπη καὶ ἡ προτίμησις τοῦ λαοῦ πρὸς τὸν δικέφαλον
ἀετό, ὥστε γιὰ τὸν στολισμὸν τοῦ στήθους καὶ τῆς κεφαλῆς τῶν γυναικῶν, προτιμοῦ-
σαν τὰ νομίσματα ποὺ ἔφεραν τὸν δικέφαλον ἀετό καὶ πρὸ πάντων τὰ αὐστριακά,
ὅπως τὰ «μεντοίκια», οἱ «ντοῦμπλες», τὰ «τεσσάρια» κλπ., ποὺ κατασκευάζονταν
ἀποκλειστικὰ γι' αὐτὴ τὴν χρῆσιν καὶ γινόταν στὰ μέρη μας μεγάλον ἐμπόριον.

Ὅλα γενικὰ τὰ θέματα, οἱ παραστάσεις ἐφαρμόζονταν, ἀπὸ τοὺς Γιαννιώτες
τεχνίτες, μὲ θαυμαστὴ δεξιότητι καὶ καλαισθησίαν σὲ ὅλα τὰ ἐκκλησιαστικὰ καὶ
κοσμικὰ εἶδη, ὅπως ὅπως σ' ἐπικαλύμματα εὐαγγελίων, ἐπενδύσεις εἰκόνων, λειψα-
νοθήκες, δισκοπότηρα, θυμιατήρια, ἑξαπτέρυγα, στεφάνια γάμων, διάφορα κύπελλα,
δίσκους, πιάτα, τασάκια, κουτιά, διάφορες πόρπες, θηλυκωτόρια, φυλαχτά, τεπε-
λίκια, τσαπράζια, ὅπλα, σκουλαρίκια, κλπ., κλπ., ποὺ τὰ ἀξιολογώτερα ἦταν συνή-
θως στολισμένα μὲ σμάλτα καὶ πολύτιμα ἢ μὴ πετράδια.

Ἐκεῖνο ὅμως ποὺ κάνει μεγάλη ἐντύπωση εἶναι τὸ πλῆθος τῶν ἀντιζειμένων,
ποὺ κατασκευάζαν οἱ τεχνίτες στὰ ἐργαστήρια τῶν Γιαννινῶν, γιὰ τὴν προσωπικὴν
χρῆσιν (ἐνδυμασία). Αὐτὰ εἶχαν καθωρισμένα σχήματα καὶ διακοσμῆσεις σύμφωνα
μὲ τὸν τύπον τῆς φορεσίᾳς. Πολλὰ ἀπὸ αὐτὰ εἶναι: Τὰ κοσμήματα τῶν ἀνδρικῶν ἐν-
δυμασιῶν, τὰ ἄρματα, τὰ τσαπράζια, τὰ κιονιστέκια, οἱ διάφορες ἀλυσίδες καὶ κα-
δένες, οἱ κομποθηλιές, οἱ ἀργυρὲς πόρπες, οἱ σουγιάδες, τὰ χαντζάρια, τὰ γιγα-
ντιάκια, κλπ.

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 646 καὶ τέλος.

6. Μεγ. Ἑλλήν. Ἔγρ. Λαοδάκη — Τόμος Ι' — λαϊκὴ τέχνη — σελ. 842.

γάνια. . . Τὰ γυναικεῖα ἀσκήμια, σημάδια ἢ ἀρματοσιῆς τοῦ στήθους, τὰ κιονοστάτια, οἱ ἀρμάδες μετὰ τὰ φλουριά (διάφορα στολίδια τῆς ζώνης καὶ πολλὰ ἄλλα).

Εἶδη τεχνοτροπιῶν

Οἱ Ἑπειρώτες τεχνίτες κατεῖχαν ὅλες τὶς τεχνοτροπίες τῆς κατεργασίας τῶν πολυτίμων μετάλλων καὶ στὰ ἐργαστήριά τους, κυρίως τῶν Γιαννίνων κατασκευάζαν ἔργα ὅλων τῶν τεχνοτροπιῶν.

Ἀπὸ τὶς τεχνοτροπίες μεγαλύτερη διάδοσις εἶχε τὸ «κ τ υ π η τ ό». Μετὰ τὴν τεχνοτροπία αὕτῃ σχηματίζονται ἀνάγλυφες παραστάσεις μετὰ τὸ κτῆμα μικροῦ σφυριοῦ ἐπάνω σὲ ἐργαλεῖα ποῦ λεγόταν σπιτσούνια, ποῦ τὰ ἔβαζαν ἐπάνω στοῦ μέταλλο ποῦ βρισκόταν σὲ καλούπι. Τὸ καλούπι, δηλαδὴ τὸ γέμισμα τοῦ μετάλλου, γινόταν ἀπὸ πίσσα. Τὰ σπιτσούνια εἶναι μικρὰ ἐργαλεῖα ποῦ στοῦ ἑνα ἄκρο ἔχουν διαφορετικὴ κατασκευή. Τὸ σχῆμα καὶ ἡ χρῆσις τοῦ κάθε ἐνὸς εἶναι διαφορετικὴ. Χρησιμοποιοῦνται δὲ ἀκόμη καὶ σήμερον ἀπὸ τοὺς τεχνίτες τῆς μεταλλοτεχνίας γενικά.

Ἀπλούστερη τῆς τεχνοτροπίας αὐτῆς ἦταν ἐκείνη ποῦ τὸ κόσμημα ἐχαράσσονταν ἐπάνω στοῦ μέταλλο μετὰ ἀνάλογα ἐργαλεῖα. Ἡ τεχνοτροπία αὕτῃ ὀνομαζόταν ἔ γ χ ἁ ρ α κ τ ο ς. Πολλὲς φορὲς ἡ τεχνικὴ αὕτῃ βρίσκεται σὲ συνδυασμὸ μετὰ τὴν προηγούμενη.

Ἡ τεχνικὴ τῶν συρματερῶν ἦταν ἐπίσης διαδεδομένη σὲ ὁρισμένα εἶδη, ὅπως σὲ πόρτες, ζώνες, σκουλαρίκια, σταυροὺς, δίσκους, χειρολαβὲς κουταλιῶν. Μετὰ τὴν τεχνικὴν αὕτῃ ὁ ἄργυρος μεταβάλλεται σὲ σύρμα μετὰ τὴν κατεργασία του ἐπάνω σὲ εἰδικὴ χαλύβδινη πλάκα, ποῦ φέρει ὁπὲς διαφόρων μεγεθῶν καὶ πάχους. Ὁ ἄργυρος τοποθετεῖται πρῶτα στὴν μεγαλύτερη ὀπὴ καὶ στὴ συνέχεια σὲ μικρότερες μέχρις ὅτου καταλήξῃ σὲ πολὺ λεπτὰ σύρματα, ποῦ ἔχουν διάφορα σχήματα καὶ πάχος ἀνάλογα μετὰ τὰ ἔργα ποῦ πρόκειται νὰ κατασκευασθοῦν. Τὸ σύρμα αὐτὸ ὅταν στρέφεται κατὰλληλα, σχηματίζει διάφορα σχέδια, ποῦ συγκροτοῦνται ἀναμεταξύ τους μετὰ λεπτὴν εἰδικὴν κόλλησιν, ἡ ὁποία ἀποτελεῖται ἀπὸ μίγμα ἀργύρου, ποῦ μεταβάλλεται σὲ σκόνῃ καὶ ψήνεται στὴν φωτιά. Τὰ ἔργα τῆς τεχνικῆς αὐτῆς ὀνομάζονται συρματερά. Τῆς τέχνης ὅμως αὐτῆς πάρα πολὺ λίγα εἶναι τὰ ἀντικείμενα ποῦ σὺν-θηκαν, διότι τὰ προϊόντα αὐτῆς συνηθίζονταν περισσότερο κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους.

Μετὰ μεγάλη ἐπίσης ἐπιτυχίαν ἐξασκεῖτο στὰ ἐργαστήρια τῶν Γιαννίνων καὶ ἡ τεχνοτροπία τοῦ σ μ ἁ λ τ ο υ. Κατὰ τὴν τεχνοτροπία αὕτῃ τὸ σμάλτο χύνεται μέσα σὲ διαφράγματα ἀπὸ λεπτὸ συρματερὸ ἄργυρο, ποῦ καθορίζουν τὸ σχέδιον. Ἔτσι τὸ σμάλτο περιορίζεται μόνον στοῦ συμπλήρωμα τῶν κενῶν ποῦ σχηματίζονται ἀπὸ τὰ συρματενία διαφράγματα ποῦ καθορίζουν τὸ σχέδιον.

Ἀπλούστερη τῆς τεχνοτροπίας αὐτῆς, ποῦ ἦταν καὶ συνηθισμένη στὰ Γιαννιώ-τιζα ἐργαστήρια εἶναι ἡ τεχνοτροπία κατὰ τὴν ὁποία τὸ σμάλτο τοποθετεῖται ἀπὸ σκαλιστῇ, ἐκβαθυνοῦντῃ ἢ ἐπιφάνειαν τοῦ μετάλλου, συνήθως δὲ τοῦ ἐπαργυρωμένου χαλκοῦ, καὶ ἔτσι σχηματισθεῖ τὸ σχέδιον τοῦ κοσμήματος. Ἡ τεχνοτροπία αὕτῃ χρησι-μοποιεῖται σὲ φθηνότερα ἀντικείμενα καὶ γιὰ τὸν λόγον αὐτὸ τὴν βροίσκομε σὲ χάλ-κινες ζώνες χωρικῶν καὶ σὲ διάφορα ἄλλα εἶδη κοσμικῆς χρήσεως. Καὶ τὶς δύο αὐτὲς τεχνοτροπίες τοῦ σμάλτου στὰ Γιάννινα καὶ τὴν Ἑπειρὸν, τίς λένε μετὰ τὴν ὀνομασίαν Τ ζ ο β ἁ ῖ ρ ι κ ἁ σ μ ἁ λ τ ἁ τ ἁ.

Ἀλλὰ πολλὰ ἀργυροχοικὰ εἶδη γίνονται μετὰ ἀκόμη ἀπλούστερες τεχνοτροπίες, δηλαδὴ μετὰ τὴν τεχνικὴν τῶν χ υ τ ῶ ν, ὅπου τὸ κόσμημα παίρνει κατόπι τελικὴν ἐπεξεργασίαν μετὰ τὸ κολέμ⁷. Τὰ χυτὰ χύνονται μετὰ βάσιν πρωτοπόρου σχέδιον, καλού-

πι, πού είναι τυπωμένο σέ ειδικό πηλό, στὸν ὁποῖο, ἀφοῦ ξηραθῇ, χύνουν τὸ μέταλλο, πού παίρνει τὸ σχέδιο τοῦ καλουπιοῦ καὶ ἀφοῦ χρονώσῃ καὶ τὸ βγάλουν, τὸ ἐπεξεργάζονται, ὅπως ἀναφέρουμε, πιὸ πάνω, μὲ τὸ καλέμι.

Τῆς τεχνοτροπίας αὐτῆς γίνεται χρήση γιὰ τὰ ἔργα ἀπὸ τρυπητὰ μέταλλα, στὰ ὁποῖα συνήθιζαν νὰ παραθέτουν σὰν ἐπιπλέον διάκοσμο χρωματιστὰ ὑφάσματα, κατὰ τέτοιο τρόπο, ὥστε τὸ σχέδιο νὰ γίνεται ἐμφανέστερον ἐπὶ τοῦ χρωματισμοῦ βάθους. Ἡ τεχνικὴ αὐτὴ ἐνθυμίζει τὰ ἐσμαλτωμένα μέταλλα καὶ κοσμημάτων τῶν ἐλληνορωμαϊκῶν χρόνων. Ἐπίσης ἡ τεχνοτροπία τῶν χυτῶν ἐφαρμόζεται στὰ διάφορα πλακίδια ἐπικαλυμμάτων εὐαγγελίων, ἢ προσαρμόζονται ἀναμεταξύ τους γιὰ ζῶνες, βραχιόλια, περιδέραια κλπ. Γενικὰ ἀπὸ τὰ ἔργα αὐτά, μερικὰ ἀπὸ τὰ ὁποῖα διακοσμοῦσαν καὶ μὲ διάφορα πετράδια πολύτιμα ἢ ὄχι, τὰ περισσότερα μποροῦν νὰ θεωρηθοῦν ἀληθινὰ καλλιτεχνικὰ κειμήλια, γιατί δὲν εἶναι δυνατό, γιὰ διάφορους λόγους νὰ κατασκευασθοῦν σήμερα.

Ὅλες οἱ πάρα πάνω τεχνοτροπίες ἐφαρμόζονταν μὲ θαυμαστὴ ἐπιτυχία ἀπὸ ὅλους τοὺς Γιαννῶτες καὶ Ἡπειρώτες γενικὰ τεχνίτες στὰ διάφορα ἐργαστήριά τους κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας, καὶ ἔβγαζαν ἔργα πραγματικὰ ἄξια θαυμασμοῦ, καλλιτεχνήματα.

Καὶ σήμερα βασικὰ δὲν ἔχει ἀλλάξει ὁ τρόπος ἐργασίας. Τὰ ἐργοστάσια πού προσετέθηκαν βοηθοῦν μόνο στὸν τρόπο ἐπεξεργασίας τῶν ὑλικῶν.

Τὸ μέταλλο

Οἱ Γιαννῶτες τεχνίτες ἔπαιρναν τὸ μέταλλο κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας ἀπὸ τὸ ἐξωτερικόν, τὴν Ἀγγλία, σήμερα τὸ παίρνουν καὶ ἀπὸ τὸ Λαύριο τῆς Ἀττικῆς σὲ τετράγωνο τύπο, τὴν χελώνα ὅπως λέγουν. Ἐπειτα ἡ ἐπεξεργασία γινόταν στὸν κύλινδρο μὲ τὸ χέρι, ὑπάρχει σὲ ἐργαστήριο τῶν Γιαννίνων παλαιὸς κύλινδρος. Στὴ συνέχεια κατασκευάζαν τίς ράβδους, τὰ ἀντικείμενα.

Ὁ χρησιμοποιούμενος ἄργυρος στὰ παλαιότερα ἀργυροχοϊκὰ εἶδη ἦταν διαφορετικῆς ἁξίας καὶ διαφορετικῶν προσμείξεων. Τὰ ἐκλεκτότερα ἔργα κατασκευάζονταν, ὅπως ἀκριβῶς καὶ σήμερα, μὲ ἀγνὸ ἄργυρο τῶν 100° (βαθμῶν). Καθαρὰ ἄργυρὰ ἐθεωροῦντο, ὅπως καὶ σήμερα τὰ κατασκευαζόμενα μὲ ἄργυρο πού εἶχε ἀνάμειξι μέταλλον πάρα πολὺ λίγη ἢτοι 100° ἢ 200° ἐπὶ τοῖς χιλίοις. Τότε καὶ ὁ ἄργυρος ἔπαιρνε τὴν ὀνομασία τῶν 900° ἢ 800°. Ὅλα ὅμως τὰ ἄλλα κατώτερα ἔργα εἶχαν μεγαλύτερες ποσότητες-προσμείξεις μετάλλου (ὀρειχάλκου καὶ συνήθως χαλκοῦ). Τότε τὸ μέταλλο κατέληγε νὰ ἔχῃ ἴση ἀναλογία μὲ τὴν ἀναλογία τοῦ ἀργύρου, δηλ. 500° καὶ ὠνόμαζαν τὸ κοῦμα ἁ γ ι ἁ ρ ι, ἢτοι ἰσοβαρὲς ποσοτικὰ καὶ ἀνάλογο πρὸς ἰσομερῇ ἀνάμειξη.

Ἀγιάρι ὅμως ὀνομάζονταν καὶ τὰ ἀργυροχοϊκὰ εἶδη, πού ἡ περιεκτικότητά σὲ ἄργυρο ἦταν κατώτερη τῶν 500° καὶ μέχρι 100° καὶ πού οἱ ὑπόλοιποι βαθμοὶ μέχρι τῶν 1000° συμπληρωνόταν ἀπὸ βαθμοὺς ἄλλων μετάλλων. Στὰ τελευταῖα αὐτὰ εἶδη, ἔρριχναν συνήθως καὶ τὸ ὀνομαζόμενο ποντικοφάρμακο (ἀρσενικόν) γιὰ νὰ ἀσπρίσουν. Ὅλα τὰ κοτύτερα ἀργυροχοϊκὰ εἶδη, ἐκτὸς τῶν συρματερῶν, κατασκευάζονταν πάντοτε μὲ τὴν ἀνάμειξη ἀργύρου καὶ ἄλλων μετάλλων. Αὐτὸ ὅμως ἔφερε σύγχυση στὴν ἀνάμειξη καὶ κατὰ συνέπεια τὴν ποιότητα τοῦ ἀργύρου.

Βρέθηκε ὅμως ὁ τρόπος γιὰ νὰ καθορισθοῦν οἱ διαβαθμίσεις τῆς ἀνάμειξης καί, κατὰ συνέπειαν, ἡ ποιότητα τοῦ ἀργύρου, πρῶτα ἀπὸ τοὺς Γιαννῶτες τεχνίτες⁸. Ἔτσι τὰ σημερινὰ ἀργυροχοϊκὰ εἶδη, εἴτε κατασκευάζονται ὁλόκληρα ἀπὸ ἄργυρο 1000° ἢ τῶν 900° ἢ 700° καὶ φέρουν σφραγίδα πού ἐπισημαίνει τὴν ἰδιαιτέρεη αὐτῶν ποιότητα, τιμολογοῦνται δὲ ἀνάλογα τοῦ βάρους τοῦ κατεργασμένου

8. Μεγ. Ἑλλ. Ἐγχ. Δρανδάκη — τόμος Ι' — σελ. 842.

αργύρου, πού περιέχει κάθε ένα, είτε είναι δολόκληρα κατασκευασμένα αποκλειστικά από χαλκό ή ορείχαλκο λεπτό ξάσμα (πάφιλα) και απλά επαργυρωμένα με καθαρό άργυρο, πάντοτε των 1000^ο ή 900^ο όποτε δεν φέρουν καμιά σφραγίδα και είναι κατά συνέπεια κατά πολύ φθηνότερα.

Η αργυροχοϊκή τέχνη δεν έπαιξε να υπάρχει και να καλλιεργείται ιδιαίτερα στα Γιάννινα. Έπέζησε με την βοήθεια των παλιών τεχνιτών και υποδειγμάτων. Αυτή είχε προσαρμοσθί και εξελιχθί σύμφωνα με τις διαφορές ανάγκες και τις απαιτήσεις της σύγχρονης ζωής. Τα αργυροχοϊκά εργαστήρια, πού αφθονούν στα Γιάννινα ενισχύονται κάθε ημέρα και ιναπτύσσονται, διαμορφώνουν δέ έργα σπουδαιότατα όχι μόνο από τεχνικής αισθητικής αλλά και προς ευρύτερη εξέλιξη εμπορικής καταναλώσεως.

Οί χρυσοχόοι

Μεταξύ των πιο φημισμένων ήπειρωτών χρυσοχόων της τελευταίας εκατονταετηρείας αναφέρεται ο καλλιτέχνης καλαρρυτινός Άθ. Τσιμούρης, πού υπήρξε και αρχιχρυσόχος του Άλή πασά. Η τέχνη όμως του Τσιμούρη, αν και ήταν τέλεια στο είδος της, όπως εξακριβώνεται από τα αντικείμενα-κειμήλια πού σώθηκαν και κυρίως από τα επικαλύμματα των ιερών εδαγγελίων του Μητροπολιτικού ναού Ίωαννίνων και του ναού Εδαγγελιστρίας της Ζακύνθου, φέρει καταφανή την δυτική επίδραση. Ο Τσιμούρης φαίνεται ότι πήγε για καλύτερη εκμάθηση της τέχνης του στην Ευρώπη, κατά την επιστροφή του δέ κατασκεύαζε έργα τελειότερης επεξεργασίας σε ανάγλυφες παραστάσεις, πού είχαν όμως διαφορετική από την συνηθισμένη έκφραση, και απέσπασε έτσι τον γενικό θαυμασμό. Τα έργα όμως του Τσιμούρη είναι τα πρώτα, πού διαφέρουν περισσότερο από τον πατραπαράδοτο τρόπο, τύπο και φέρουν την φραγίδα της προσωπικότητας του καλλιτέχνη.

Της ίδιας εποχής με τον Τσιμούρη αναφέρονται και οι εξαιρετικοί καλαρρυτινοί τεχνίτες Νικολίτσας, Βούλγαρης και Ποντίκις, πού παρέμεινε μετά την εποχή του Άλή πασά στα Γιάννινα και οι Μπλουτσος αρχιχρυσόχος του Άλή. Επίσης μεταγενέστερος ο Κυριάκος Λάγκας, εξαιρετικός τεχνίτης και οι τρείς καλαρρυτινοί αδελφοί Τζουμάκα, πού εγκαταστάθηκαν στα Γιάννινα πριν εκατό περίπου χρόνια. Ο υιός του ενός απ' αυτών, ο Δημήτριος Τζουμάκας, είχε όπως έλεγαν ιδιαίτερη «γ λ υ κ α» στο σφάλισμα και μετέδωσε την αριστοτεχνική του τέχνη στους δύο υιούς του, Άλέξανδρον και Σπυρίδωνα. Κατόρθωσε έτσι να αναπτύξη αυτή σε πάρα πολύ μεγάλο βαθμό. Διατηρούσε δέ κατάστημα και εργαστήριο στο όποιο εργάζονταν οι καλύτεροι ήπειρωτές τεχνίτες και συγγενείς του.

Τα αργυροχοϊκά δημιουργήματα του εργοστασίου αυτού βασίζονται στην αισθητική παράδοση των τεχνιτών της Ήπειρου και είναι έργα τελειότητας αποδόσεως και συνεχώς αναμορφώνονται προς σύγχρονη ζήτηση. Το εργαστήριο αυτό παράγον πάρα πολύ πλούσια και αφθονα είδη, είχε συστηματοποιηθί και εμπορικά. Ανταποκρινόταν σε μεγάλη ζατανάλωση όλων των αργυροχοϊκών ειδών και απέστειλε συνέχεια έργα του στην Άθίνα-Πάτρα-Κέρκυρα και διάφορες άλλες πόλεις της Ελλάδος. Έλαβε μέρος σε όλες τις τελευταίες εκθέσεις, πού έγιναν στο έσωτερικό, Δελφούς και στο έξωτερικό, βαλκανική, και τιμήθηκε πολλές φορές με χρυσά βραβεία.

Τα Γιάννινα όμως, σαν κέντρο της παλιάς και μεγάλης παραδόσεως των αργυροχόων συγκεντρώνουν και πολλούς άλλους μεγάλους τεχνίτες, από τους οποίους πολλοί διατηρούν ιδικά τους καταστήματα και παράγουν αξιόλογα έργα. Οί τεχνίτες των ασημικών κάθε ημέρα συστηματοποιούνται και οι αριθμοί τους στα έρ-

γιαστήρια αυξάνουν, διότι τὰ προϊόντα τους έπαιμαν νὰ θεωροῦνται πιά σὰν δυσέυρετα ἢ εἰρασιτεχνικά εἶδη καὶ μῆχαν στὴν κατανάλωση καὶ στὸ ἐμπόριο.

Πάνε σαράντα καὶ πὺ πολλὰ χρόνια πὺν στὰ Γιάννινα ἡ τέχνη τῆς ἀργυροχοΐας τιμῆθηκε ὅπως τῆς ἀξίει. Ἡ ἀνάγκη τῆς καλλιέργειας καὶ τῆς ἀναπτύξεώς της κατανοήθηκε σὰν ἐπιβαλλομένη ὑποχρέωση συστηματισωτέρας τελειοποιήσεως ἀπὸ τὸ Ὁρφανοτροφεῖο τοῦ Γεωργίου Σταύρου, καὶ ἡ διδασκαλία της πῆγε στοὺς οἰκοτρόφους τῶν 12—16 χρόνων. Σ' αὐτὸ συνετέλεσε πάρα πολὺ ἡ Ἀγγελικὴ Χατζημυγᾶλη, πὺν τόσα πολλὰ προσέφερε στὴν λαϊκὴ τέχνη, καὶ ὁ Μητροπολίτης Ἰωαννίνων Σπυρίδων Βλάχος, πὺν ἦταν πρόεδρος τοῦ Ὁρφανοτροφείου.

Τὸ ἔργο τοῦ Ὁρφανοτροφείου Γεωργίου Σταύρου ἐκτιμῆθηκε καὶ ἔτυχε τὴν ὑποστήριξη φιλανθρωπῶν ἡπειρωτῶν. Ἀπὸ τοὺς τροφίμους τοῦ Ὁρφανοτροφείου μερικοὶ διδάσκονται τὴν ἀργυροχοΐα. Διδάσκαλος αὐτῶν ὑπῆρξε καὶ ὁ Ἀλέξανδρος Τζουμάκας, πὺν σήμερα ἔχει καὶ στολὴ στὴν ὁποία διδάσκει τὴν τέχνη τῆς ἀργυροχοΐας. Οἱ μαθητὲς μὲ τὴν κατ'ἀλλῆλο διαπαιδαγώγηση κατόρθωσαν μέσα σὲ πολὺ μικρὸ χρονικὸ διάστημα νὰ παρουσιάσουν ἀξιόλογα ἔργα καὶ ἀπὸ τὰ ἀποτελέσματα αὐτά, ἔδωσαν τὴν ἐλπίδα ὅτι μίᾳ μέρα θὰ παρουσιάσαν ἔργα ἐφάμιλλα στὴν τελειότητα πρὸς τὰ φημισμένα παλιὰ δημιουργήματα τῆς ἡπειρωτικῆς τέχνης.

Ἡ εἰσαγωγή τῆς διδασκαλίας τῆς ἀσημουργικῆς στὸ Ὁρφανοτροφεῖο Γεωργίου Σταύρου, σκοπὸ μὲν εἶχε νὰ ἐφοδιάσῃ τὴν Ἠπειρὸ μὲ τεχνίτες πὺν θὰ δημιουργήσουν ἔργα ἐφάμιλλα σὲ τελειότητα μὲ τὰ παλιὰ φημισμένα. Ἀλλὰ θεωροῦσε καὶ σὰν προορισμὸ τῆς νὰ ἐμφυσήσῃ στοὺς τροφίμους καὶ τὴν ἐνσυνείδητο ἀγάπῃ πρὸς τὴν τέχνη αὐτή, πὺν ἀνήκει στὸ παλιὸ συντροφικὸ πνεῦμα, καθὼς καὶ τὴν ἰδρυσιμὴ τῆς παλαιᾶς καὶ φημισμένης συνεταιριστικῆς μορφῆς, τῆς «σ υ ν τ ε χ ν ῖ α ς», τῆς ὁποίας ἦταν τόσο οἰκονομικὴ καὶ ἐθνικὴ ἡ προσφορά.

Γενικά οἱ τρόφιμοι τοῦ Ὁρφανοτροφείου Γεωργίου Σταύρου πέτυχαν νὰ ἐφαρμόσουν μὲ ἐπιτυχία ὅλες τῖς τεχνοτροπίες τῆς ἀσημουργικῆς στὰ διάφορα εἶδη συγχρόνων ἀναγνῶν, τασάκια, πιάτα, κοντιά, πόρτες, καρφίτσες, βραχιόλια, ... καὶ νὰ δώσουν ἔτσι νέα ζωὴ στὴν ἀργυροχοϊκὴ τέχνη. Ἀυστηρῶς ὅμως ἔπαιφε νὰ διδάσκηται σ' αὐτὸ ἡ ἀργυροχοϊκὴ τέχνη.

ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΑΡΓΥΡΟΧΡΥΣΟΧΟΪΑΣ

Ἄς ἐξετάσωμε ὅμως τὴν σημασίᾳ πὺν εἶχε γιὰ τὰ Γιάννινα καὶ τὴν Ἠπειρὸ γενικότερα, τόσο ἡ ἀνάπτυξη τῆς ἀργυροχοΐας-χρυσοχοΐας, ὅσο καὶ οἱ ἐπὶ ὅλοιτοι κλάδοι τῆς λαϊκῆς τέχνης, ἀπὸ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς δυνάμεις μέχρι καὶ σήμερα ἀκόμη.

Ἀπὸ τὸν 14ο αἰῶνα μέχρι τῖς ἀρχὲς τοῦ 19ου στὸν ἡπειρωτικὸ χῶρο ἀνεπτύχθηκε σημαντικὰ, μὲ μαζικὴ παραγωγή τῶν προϊόντων της, ἡ λαϊκὴ τέχνη σὰν βιοτεχνικὴ ἀπασχόληση τῶν Ἠπειρωτῶν. Οἱ οἷες ὅμως τῆς λαϊκῆς τέχνης βυθίζονται βαθειά, μέχρι τὴν ἐποχὴ τοῦ Δεσποτάτου. Ἐπὶ τὰ Γιάννινα δὲν στάθηκαν μόνο στοὺς χρόνους τοῦ Ἀλῆ πασᾶ φυτόριο τῶν ἀγωνιστῶν τῆς Ἑλληνικῆς ἐπανάστασεως, ὅπου αὐτοὶ ἀνδρώθηκαν καὶ ἔμαθαν τὴν πολεμικὴ τέχνη στὴν πολεμικὴ Ἀκαδημία του. Δὲν εἶναι μόνο ἡ πόλη, ὅπου χάσῃ στὴ γενναιοδορία τῶν παιδιῶν της ἀνθίσαν σχολεῖα ὀνομαστὰ καὶ ἔγινε σημαντικὸ πνευματικὸ κέντρο τοῦ νεότερου Ἑλληνισμοῦ, ἀπ' ὅπου ξεπήδησαν, σὰν ἀπὸ δούρειο ἵππο, ἑκατοντάδες διδάσκαλοι πὺν ἐπ'ἀνδρώσαν καὶ συνετέλεσαν στὴν προετοιμασίᾳ, τὸν πνευματικὸ ἐξοπλισμὸ, τῆς μεγάλῃς ἐπανάστασεως. «Ὡς ἀπὸ ρύακος ἐξεροῦσαν», γράφει ὁ Ν. Δούκας,

«καὶ κατήρδευσαν τὴν Ἑλλάδα ἐν τῷ μεγίστῳ αὐτῆς αὐχμῷ»⁹. Τὰ Γιάννινα εἶναι συγχρόνως τὸ βιομηχανικὸ κέντρο τῆς Ἑλλάδος, τῆς βαλκανικῆς.

Τὴν ἐποχὴ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ τὰ Γιάννινα ἐξῆλληνίστηκαν τελείως, διότι ἐκεῖ συγκεντρώθηκαν πάρα πολλές ἑλληνικὲς προσωπικότητες, γιатροί, τεχνίτες, προύχοντες, καπεταναῖοι κ.ἄ. Ἡ χειροτεχνία, χρυσοχοΐα, σμαλτοποιΐα ἔφθασε σὲ περιωπὴ καὶ μέχρι σήμερα θαυμάζεται καθὲ τι ποῦ βγῆκε ἀπὸ τὰ ἐργαστήρια τῶν Γιαννίνων. Τῆρξαν, μ' ἓνα λόγο, τὸ μεγάλο σχολεῖο τῆς βιοτεχνικῆς καὶ ἐπαγγελματικῆς μορφώσεως σ' ὁλόκληρη τὴν Ὀθωμανικὴ αὐτοκρατορία. Σὰν κέντρο ἑακουστό τὰ Γιάννινα συναγωνίζονταν, τὴν ἐποχὴ αὐτὴ τὴν πόλη.

«Γιάννινα τσερεξ Σταμπόλι»¹⁰ — δηλαδὴ

Γιάννινα, τέταρτο τῆς πόλης καὶ γιὰ τὸν πληθυσμὸ καὶ γιὰ τὸν ἀνώτερο πολιτισμὸ καὶ γιὰ τοὺς δεσμούς, ἐμπορικὸς καὶ πνευματικὸς μὲ τὴν πόλη.

Καὶ ἦταν ἀληθινὸ καύχημα ἡ καταγωγὴ ἀπὸ τὰ δύο αὐτὰ μεγάλα ἀστικά κέντρα.

Ἡ μάνα μου πολίτισσα

κι' ὁ τάτας μου Γιαννιώτης!

Τὰ βιοτεχνικὰ ἐργαστήρια τῶν Γιαννίνων, ἔφρξαν ἀπὸ ἐμπορικὴ ζωὴ καὶ κίνηση καὶ τροφοδοτοῦσαν μὲ τὰ προϊόντα τους τὴ Νότιο Ἑλλάδα, τὴ Μακεδονία. τίς πόλεις τῆς Βαλκανικῆς μέχρι τὴν Βοσνία καὶ τίς εὐρωπαϊκὰς ἀκόμη πρωτεύουσες. Πολλὰ βιοτεχνικὰ ἔργα, ὅπως οἱ χρυσοκέντητες φορεσιὲς-ἐνδυμασίαι, εἶναι πάρα πολὺ ὡραία, ἀμίμητα καὶ ἐξ αἰτίας τῆς λεπτότητος ἐπεξεργασίας εἶναι ἀδύνατο νὰ κατασκευασθοῦν σήμερα καὶ προκαλοῦν σήμερα τὸν θαυμασμὸ τῶν παρατηρητῶν.

Τὸν 18ο αἰῶνα καὶ τίς ἀρχὲς τοῦ 19ου ἡ βιοτεχνία στὰ Γιάννινα ἔφθασε σὲ μεγάλη ἀνάπτυξη, ἀκμὴ. Πάρα πολλὰ προϊόντα τῆς ἐξάγονταν καὶ σὲ ἑξωτερικὸ. Ἡ ἀκμὴ θὰ συνεχιζόταν ἀκόμη ἂν δὲν παρουσιάζονταν στὰ Γιάννινα οἱ Ἑβραῖοι ἐμποροὶ, ποὺ πωλοῦσαν τὰ ἴδια χειροτεχνήματα, μῖς κατώτερης ποιότητος, σὲ ἀπίστευτα χαμηλὰς τιμὰς.

Ἀλλὰ ὅτι κυρίως μπορεῖ νὰ προκαλέσῃ τὸν θαυμασμὸ μας, σχετικὰ μὲ τὴν ἡπειρωτικὴ πρωτεύουσα, ἦταν ἡ ἐμπορικὴ ἰδιοφυΐα τῶν κατοίκων τῆς. «Οἱ πλείστοι τῶν κατοίκων τῶν Γιαννίνων εἶναι ἐμποροὶ καὶ ἐμπορεύονται σὲ ὅλες σχεδὸν τίς πόλεις τῆς Τουρκίας, Αἰθιορίας, Γαλλίας, Ρωσίας καὶ Ἰταλίας»¹¹. Ἐνῶ στὰ λοιπὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς βαλκανικῆς ἐπιζωοῦσαν ἀμάθεια καὶ στασιμότητα, τὰ Γιάννινα ἀντίθετα εἶχαν στενὲς ἐμπορικὰς καὶ φιλολογικὰς σχέσεις μὲ τὰ μέρη ποὺ παραπάνω ἀναφέραμε. Πρακτορεῖα ἡπειρωτῶν ἐμπόρων ὑπῆρχαν παντοῦ. Ὁ πολιτισμὸς καὶ τὸ πνεῦμα τῶν Γιαννιωτῶν εἶχαν ἀνυψωθῆ, ἡ πρωτεύουσα δὲ τῆς Ἡπείρου εἶχε γίνεῖ μία πόλη εὐρωπαϊκῆς περισσότερο παρὰ τουρκικῆς.

Ἡ ἐντύπωση ποὺ ἔδιναν σὸν ἐπισκέπτη τὰ Γιάννινα ἦταν καταπληκτικὴ. Ὁ πρόξενος τῆς Γαλλίας GARNIER ποὺ παρέμεινε ἀρκετὸ χρόνον στὴν Ἡπειρο, βλέποντας τὴν ἐμπορικὴ ζωτικότητα, τὸν ἀριθμὸ τῶν κατοίκων, καθὼς καὶ τὴν ἄλλη βιοτεχνικὴ καὶ ἐπαγγελματικὴ κίνηση τῶν Γιαννίνων, παρέβαλε αὐτὰ μὲ τὴν Μασσαλία. Κάποιος ξένος χαρακτηρίζει μὲ τίς ἐξῆς φράσεις τὴν ἡπειρωτικὴ πρωτεύουσα: «Μετὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν τὰ Γιάννινα εἶναι ἡ πιὸ ἀξιοπαρατήρητη πόλη τῆς Τουρκίας»¹².

9. Φ. Μιχαλοπούλου — Τὰ Γιάννινα καὶ ἡ Νεοελληνικὴ Ἀναγέννηση (1648—1820) — Ἀθῆναι 1930.

10. Ἀλεξ. Μαρμπούλου — Ἡπειρος (Γλωσσικὰ — ἡθογραφικὰ — ἐθνογραφικὰ) — 1-2 τόμοι — Ἀθῆναι 1964.

11. Φ. Μιχαλοπούλου — Τὰ Γιάννινα καὶ ἡ Νεοελληνικὴ Ἀναγέννηση (1648-1820) — Ἀθῆναι 1930.

Γενικά, τὰ Γιάννινα τὰ χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας ἔφθασαν σὲ μεγάλη ἀσκή και εἶναι σωστὸ τὸ ὅτι: «Τὰ Γιάννινα ἐπέφεραν τὴν πλήρη ρήξιν πρὸς τὸν Ἑλλη νικὸ μεσαίωνα καὶ ἀνοίξαν τὸ δρόμον στὸν πολιτισμὸ, μετέβλεψαν τοὺς οἰκονομικοὺς καὶ ἐμπορικοὺς ὁδούς τῆς Ἐθνότητος καὶ προέβλεψαν τὸ ἔδαφος τῆς πολιτικῆς Ἀ ποκαταστάσεως»¹³, καθὼς ἐπίσης καὶ τό:

«Γιάννινα, πρώτη πόλη
στ' ἄρματα, στὴν τέχνη,
στὰ γρόσια καὶ τὰ γράμματα».

Ἄμως στὰ Γιάννινα καὶ σήμερον ἀκόμη, παρὰ τὴν παρακμὴ τῆς λαϊκῆς τέχνης καὶ τὴν βιομηχανοποίησιν τῶν προϊόντων, ὑπάρχουν πολλὰ ἐργαστήρια στὰ ὁποῖα κατασκευάζονται ἔργα, κυρίως ἀργυροχοΐας καὶ χρυσοχοΐας, τὰ ὁποῖα ἀντεπεξέρ χονται στὶς ἀνάγκες ὅχι μόνο τῆς Ἠπείρου, ἀλλὰ στέλλουν ἀντιζεῖμένα καὶ στὶς ἄλλες μεγάλες Ἑλληνικὰς πόλεις καὶ στὸ ἔξωτερικὸ ἀκόμη.

Στὰ περισσότερα ἐργαστήρια οἱ τεχνίτες ἀκολουθοῦν, ὅσο τὸ δυνατόν περισ σότερον τὴν παλιὰ παράδοσιν στὰ σχέδια καὶ τὶς παραστάσεις, συγχρόνως ὁμως διη μιουργοῦν καὶ μόνοι τους νέα χέδια, νέα σχήματα. Ἀπὸ τὶς τεχνουργίες, ὅλες γε νικὰ χρησιμοποιοῦνται, ἐκτὸς τῆς διακοσμῆσεως μὲ σμάλτο. Ἀπὸ τὸ γινώταν ποῖν πολ λὰ χρόνια καὶ ἦταν δυνατό νὰ γίνῃ καὶ σήμερον μὲ ἀξιόλογα ἀποτελέσματα. Ἀν γί νεται ὁμως, καλλιεργεῖται δὲ μόνον στὴν Ἰταλία καὶ ἐκεῖ διατηρεῖται σὰν «μ υ σ τ ι κ ὸ» τῆς τέχνης.

Περίφημες εἶναι οἱ ἐκθέσεις τῶν διαφόρων ἐργαστηρίων-καταστημάτων ποὶ γίνονται τόσο στὸ ἐσωτερικὸ, ὅσο καὶ στὸ ἔξωτερικὸ καὶ τιμοῦνται μὲ χρυσὰ βραβεῖα.

Πέρα πολλὰ προσέφερε ἐπίσης στὴν λαϊκὴ τέχνη καὶ ὁ Ἑθνικὸς Ὅργανισμὸς Ἑλληνικῆς Χειροτεχνίας, ποὺ ἰδρύθηκε μὲ σκοπὸ τὴν προαγωγὴν τῆς χειροτεχνί ας, οἰκοτεχνίας καὶ βιοτεχνίας εἰδῶν λαϊκῆς τέχνης. Ὁ Ε.Ο.Ε.Χ διατηρεῖ στὴν πόλιν μας Ἐκθεσὴν ἡπειρωτικῆς χειροτεχνίας εἰς τὸν λόφον Ἑταιρείας Ἠπειρωτι κῶν Μελετῶν. Στὴν ἔκθεσιν, μετὰξὺ τῶν ἄλλων, ὑπάρχουν καὶ ἔργα ἀργυροχοΐας.

Ἔργα χρυσοποιικτικῆς, χρυσοχοΐας καὶ ἀργυροχοΐας, ὑπάρχουν ἐκτὸς τῶν καταστημάτων καὶ στὰ δύο μουσεῖα τῆς πόλεως μας ἥτοι τὸ Δημοτικὸ καὶ τὸ Κρα τικὸ.

Ἐπομένως ἡ ἀργυροχοϊκὴ τέχνη δὲν ἔπαυε νὰ ἐξασκεῖται στὰ Γιάννινα, χοριά ζεται ὁμως ἡ προσήλωσις αὐτῆς στὴν παράδοσιν καὶ τὸ ξαναζωντανεῖμα τῆς τέχνης στὸ φυσικὸ τῆς π λ α ῖ σ ι ο .

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- 1) Ἠπειρωτικὴ λαϊκὴ τέχνη. (Ἀγγελικῆς Χατζημιχάλη Ε' τόμος τῶν Ἠπειρωτικῶν χρόνι κῶν — Γ' τεῦχος, σελ. 253).
- 2) Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν λαογραφίαν (Γ' Μέγα — Ἀθῆναι 1967).
- 3) Ἑγκυκλοπαιδικὸ λεξικὸ «Ἠλίον» — τόμος 7 — σελ. 981.
- 4) Μεγάλῃ Ἑλληνικῇ Ἑγκυκλοπαίδεια — Δρανδάκη — τόμος I. — σελ. 842—842.
- 5) Ἠπειρωτικὴ Ἑστία 1957 — Ἀνάπτυξις τῆς οἰκοτεχνίας στὴν Ἠπειρο — Π. Βορέλλη — σελ. 434.
- 6) Τὰ Γιάννινα καὶ ἡ Νεοελληνικὴ Ἀναγέννησις (1648—1820) Φ. Μιχαλόπουλος — Ἀθῆ ναι 1930.
- 7) Ἠπειρος (Λαογραφικά - ἡθογραφικά - ἔθνογραφικά) Ἀλεξ. Μαιμοπούλου — 1-2 τόμοι — Ἀθῆναι 1964.
- 8) Τὰ Ἰονάρια καὶ τὰ ἐπαγγέλματα ἐπὶ τουρκοκρατίας στὰ Γιάννινα — Δημ. Σαλα μάγας — Γιάννινα 1959.
- 9) Πληροφορίες ἀπὸ χρυσοκόους, ἐργαστήρια, Ὅργανισμούς, ἰδρύματα...

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΛΑΖΑΝΗ

Συνταξιούχου Δημ.)λου

ΤΟΠΩΝΥΜΙΑ ΑΕΤΟΡΡΑΧΗΣ

Μιλώντας για τὰ τοπωνύμια τῆς Ἀετορράχης, πρέπει νὰ ἔχουμε ὑπ' ὄψιν μας πῶς ἡ Ἀετορράχη εἶναι τὸ ὄνομα τῆς Κοινότητος, ποὺ ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο συνοικισμοὺς: Τὰ ΛΑΖΑΙΝΑ ἢ ΛΑΖΑΝΑ καὶ τὸ ΚΟΤΟΡΤΣΙ ἢ Ἀετορράχη.

Οἱ δύο αὐτοὶ συνοικισμοὶ ἀπέχουν μεταξύ τους περίπου 20 λεπτὰ τῆς ὥρας καὶ ὁρίζονται στὸ μέσο τῆς ὁμάδας τῶν Κατσανοχωρίων. Τὰ Λάζαινα Ἀνατολικά τοῦ Κοτορτσίου, ποὺ εἶναι χτισμένο στὴς ὑψόμενες τῶν ὑψομιμάτων Εὐνοῦ, ἐνταγμένον καὶ αὐτῶν στὴ γενικὴ ὀνομασία: Ὑψόμενα Ἀετορράχης.

ΑΕΤΟΡΡΑΧΗ, ὀνομάστηκαν τὰ δύο χωριά ἐνοποιημένα σὲ μιὰ Κοινότητα ἀπὸ τὸ 1924 γιατί —ὅπως μᾶς ἐξηγήσαν ντόπιοι γέροι καὶ νεώτεροι— τὰ Νότια ἀπ' αὐτὰ ὑψόμενα, εἶναι συγκρότημα λόφων, ποὺ μοιάζουν μὲ Ἀετὸ νὰ ἔχη ἀνοικμένα τὰ φτερά (Ἀετορράχης). Ὅσο γιὰ τοὺς συνοικισμοὺς, τὸ μὲν Κοτόρτσι (παλαιότερα: Κοτόρτζ) φαίνεται πιθανὸ νὰ πῆρε τὸ ὄνομά του ἀπὸ κάποιο τιμαριόχο Τοῦρκο, ὀνόματι Κοτόρτζ, στὸν ὅποιο προφανῶς εἶχε παραχωρηθεῖ. Τὰ δὲ Λάζαινα ἢ Λάζανα, ὅπως μᾶς ἀνάφεραν ντόπιοι γέροντες, φαίνεται πῶς ὀνομάστηκαν ἔτσι γιατί προτοῦ χτιστεῖ ἐδῶ τὸ χωριὸ στὴ θέσῃ αὐτῇ ἦταν λειβάδι ποὺ λέγονταν Λάξαν καὶ ἔτσι ὁ νέος οἰκισμὸς ὀνομάστηκε Λάζαινα ἢ Λάζανα. Σήμερα τὸ Κοτόρτσι διατηρεῖ τὴν ὀνομασίαν Ἀετορράχη καὶ εἶναι ἔδρα τῆς Κοινότητος.

Ὅλη ἡ Κοινότητα Ἀετορράχης, ὁρίζεται σὲ ὑψόμετρο ποὺ κυμαίνεται μεταξύ 700 καὶ 900 μέτρων. Συνορεύει δὲ πρὸς Β μετ' τὸ Ἑλληνικόν, πρὸς Ν μετ' τὸ χωριὸ Κορύτιανη. Πλαίσια καὶ Νίστορα, πρὸς Α μετ' τὴ μεγάλη χαράδρα τοῦ Ἀράχθου ποταμοῦ καὶ μετ' τὰ χωριά Κωστήτσι καὶ Φορτότσι καὶ Δ μετ' τὰ χωριά Κρυφοδὸ καὶ Λυγρό.

Οἱ δύο συνοικισμοὶ χωρίζονται μὲ χεῖμαρρο καὶ ἐπικοινωνοῦν μὲ γέφυρα. Διασχίζονται ὅμως πάλι οἱ δύο ἀπὸ πολλὰ μικρὰ ρυάκια καὶ ἀλλοκλῶνονται ἀπὸ τίς μικρὰς ἢ μεγάλας ρεματιές τους. Ἔχουν κοινὸ Δημ. Σχολεῖο καὶ ἀποτελοῦν μιὰ ἐνορίαν.

Σὲ συσχετισμὸ μὲ τὸν πληθυσμὸ τῆς Κοινότητος, κατέχει αὐτὴ μεγάλη ἐδαφικὴ ἔκτασι καὶ γι' αὐτὸ τὰ τοπωνύμιά της εἶναι ἀρκετὰ πολυπληθῆ. Θὰ τὰ ἀναφέρουμε ἐδῶ χωριστὰ κατὰ συνοικισμὸ γιὰ νὰ μποροῦμε νὰ τὰ παρακολουθοῦμε ἀλλὰ καὶ νὰ τὰ προσδιορίσουμε εὐκολώτερα.

Μικρὸ ἀριθμὸ τοπωνυμίων καὶ γιὰ τοὺς δύο συνοικισμοὺς μᾶς δίνει ὁ Διδ.)λὸς κ. Γεώργ. Μανόπουλος στὸ Βιβλίον Ἱστορικὰ τῶν Κατσανοχωρίων (σελ. 85—105), ἀλλὰ ἀπὸ ἐπιτόπιο μετάβασή μας διαπιστώσαμε πῶς εἶναι πολὺ περισσότερα, ὅπως ἄλλως τε μᾶς τὸ ἐδήλωσε καὶ ὁ ἴδιος ὁ κ. Μανόπουλος. Ἰσως νὰ πρόκειται γιὰ σκόπιμη παράλειψή τοῦ κ. Μανόπουλου γιατί ἄλλος ἦταν ὁ στόχος τοῦ Βιβλίου ἐκεῖνου.

I. ΤΟΠΩΝΥΜΙΑ ΤΟΥ ΣΥΝΟΙΚΙΣΜΟΥ: ΛΑΖΑΙΝΑ ἢ ΛΑΖΑΝΑ

Α

Ἀ γ η - Θ α ν ά σ η ς (ό) : Οὗ Ἀη - Θανάης — Στούς Ἀη - Θανάς. Βοσκό-

τοπος Α τοῦ χωριοῦ, ὅπου ἐρειπωμένο παρεκκλήσι τοῦ Ἁγ. Ἀθανασίου.

Ἁ γ - Θ ὁ ὁ ρ ο ς (ὁ) : Στὸν Ἁγ-Θόδωρου. Ἐρειπωμένο παρεκκλήσι τοῦ Ἁγ. Θεοδώρου Ν τοῦ χωριοῦ στὴν κορυφῇ τῶν Ἀετορράχων καὶ ἡ γύρω τοποθεσία.

Ἁ γ - Ν ι κ ὁ λ α ς (ὁ) : Οὗ Ἁγ-Κόλας — Στὸν Ἁγ-Κόλα. Τοποθεσία Ν τοῦ χωριοῦ, ὅπου ὑπάρχει παρεκκλήσι τοῦ Ἁγ. Νικολάου, πού ἔπαθε κα-θίζηση μαζί μὲ τὸ ἔδαφος.

Ἁ γ - Σ ω τ ῆ ρ α (ῆ) : Στ' Σουτήρου ἢ Σουτήρω. Παρεκκλήσι τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτήρος ΝΑ τοῦ χωριοῦ μὲ τὴ γύρω του τοποθεσία.

Ἁ λ α τ α ρ ι ἔ ς (οἱ) : Στ' τὸ Ἀλαταριές. Βοσκότοπος ΒΑ τοῦ χωριοῦ, ὅπου ὑπάρχουν φυσικὲς πλάκες, πάνω στίς ὁποῖες οἱ κτηνοτρόφοι ἀλατίζουν τὰ ζῶα τους (πίτυρα ἢ ἀλευρι μὲ ἀλάτι).

Ἁ λ ὦ ν ι α (τά) : Στ' Ἀλώνια. Τοποθεσία στὸ κέντρο καὶ Α τοῦ χωριοῦ, ὅπου ὑπάρχουν πέτρινα ἀλώνια, πού καὶ σήμερα ἀλωνίζουν τὰ σιτάρια τους οἱ χωρικοί.

Ἁ σ π ρ ὁ χ ω μ α (τό) : Στ' Ἀσπρόχωμα. Θαινότοπος Β τοῦ χωριοῦ, ὅπου ὑπάρχει χῶμα λευκάζοντος χρώματος, μὲ τὸ ὅποιο οἱ κάτοικοι τὰ παλιά χρῶμα ἀσπρίζαν τὰ σπίτια τους ἀντὶ ἀσθέστου.

Ἁ μ π ἔ λ ι α (τά) : Στ' Ἀμπέλια. Τοποθεσία ΝΑ τοῦ χωριοῦ, ὅπου παλιότερα ὑπῆρχαν ἀμπέλια.

B

Β α σ ἰ λ γ (ὁ) : Στ' Βασίλ'. Τοποθεσία Δ τοῦ χωριοῦ, ὅπου ὑπάρχουν χωράφια, πού ἀνῆκαν ἄλλοτε σὲ κάποιον Βασίλη.

Β α σ ι λ ι κ ο ὕ λ α ς (ῆ) : Στ' τὸ Βασιλικούλας. Βοσκότοπος Α τοῦ χωριοῦ, πού ἄλλοτε ἀνῆκε σὲ κάποια Βασιλικούλα (πιθανὸν Αὐδῆλη).

Β ρ ὕ σ ε ς (οἱ) : Στὸ Βρύσις. Τοποθεσία ΝΔ τοῦ χωριοῦ μὲ ἀγρούς, ὅπου ὑπάρχουν ἀναδρυστικὰ νερά.

Γ

Γ ε ρ α κ ο φ ω λ ι ἔ ς (οἱ) : Στ' τὸ Γρακουφουλιές. Καλλιτεργούμενη ἔκτασι ΝΔ τοῦ χωριοῦ. Ἐδῶ πιστεύουν οἱ κάτοικοι ὅτι στὰ δένδρα πού ὑπάρχουν ἀνουν φωλιές τὰ γεράκια.

Γ ε ρ ο γ ι α ν ν ἔ ι κ α (τά) : Στὰ Γερουγιαννέικα. Συνοικία καὶ ἀγροὶ μέσα καὶ ΝΔ τοῦ χωριοῦ, τῶν Γερουγιανναίων, πού θεωροῦνται οἱ παλιότεροι κάτοικοι τοῦ συνοικισμοῦ.

Γ ι α ν ν ο ὕ σ η : Στ' Γιαννούση. Τοποθεσία μὲ ἀγρούς Α τοῦ χωριοῦ, πού ἀνῆκε σὲ κάποιον Γιαννούση.

Γ ι ω τ ο π ο υ λ ἔ ι κ α (τά) : Στὰ Γιωτοπλῆϊκα. Συνοικία στὸ κέντρο τοῦ χωριοῦ, ὅπου τὰ σπίτια τῶν Γιωτοπουλαίων, πού εἶναι φερμένοι ἀπὸ τὸ γειτονικὸ χωριὸ Νίστορα.

Γ κ ἰ ν ο θ α (τά) : Στὰ Γκίνοθα. Τοποθεσία μὲ χωράφια Δ τοῦ χωριοῦ.

Γ κ ὁ ρ τ σ α (τά) : Στὰ Γκόρτσα. Χωράφια ΒΑ στὸ χωριὸ, ὅπου ὑπάρχουν πολλὲς γκορτσιές (ἀγραπιδιές) — (Κ. Μέρτζιος: Ἡ λέξι Γκόρτσο, Γκορτσιά εἶναι Ἀλβανικὴ = gorricëa).

Γ ρ ἄ θ ο ς (ὁ) : Στὸ Γράθου. Τοποθεσία μὲ ἀγρούς Ν τοῦ χωριοῦ.

Ζ

Ζέκωξ (ὁ) : Στόδ Ζέκου. Χείμαρρος ΒΔ τοῦ χωριοῦ, ποῦ κοντὰ στή συμβολή του μεῖ ἄλλο χείμαρρο, ὑπῆρχε νερόμυλος ποῦ λειτουργοῦσε μέχρι προσφάτως ἐποχιακά. Λέγεται ὅτι ἦταν ἰδιοκτησία κάποιου Τούρκου ἀγὰ ποῦ λέγονταν Ζέκου.

Θ

Θεμιστοκλήξ (ὁ) : Στ' Θεμιστοκλή. Ἀγρόκτημα ΝΔ τοῦ χωριοῦ, ποῦ ἦταν ἰδιοκτησία τοῦ Θεμιστοκλή Λούλη.

Θεοτόκος (ῆ) : Στ' Θεοτόκου. Ἐκκλησία Ν τοῦ χωριοῦ καί ἡ γύρω τοποθεσία.

Κ

Καμίνια (τά) : Στά Καμίνια. Δασότοπος Β τοῦ χωριοῦ, ὅπου οἱ παλαιοὶ ἔφκιαναν κάρβουνα (ξύλάνθρακες).

Κανόνια (τά) : Στά Κανόνια. Τοποθεσία ΝΑ τοῦ χωριοῦ, στή Ράχη τοῦ Παπαγιάννη (βρα λέξη), ὅπου οἱ Ἕλληνες εἶχαν στήσει τὰ κανόνια τους κατὰ τὴν πολιορκία τοῦ Μιζανίου.

Καραβανίδα (ῆ) : Σ' Γκαραβανίδα. Τοποθεσία ΒΔ τοῦ χωριοῦ μεῖ χέρσα χωράφια καί ἐρείπια καλυψιδῶν. Λένε ὅτι ὀνομάστηκε ἔτσι γιατί παλιότερα ἐδῶ μετέφεραν λιθάρια γιὰ χτίσιμο μεῖ καραβάνια ἀπὸ ζῶα (μουλάρια, γαϊδούρια κλπ.).

Κατσιανάσκη (τά) : Τοποθεσία Β τοῦ χωριοῦ — Στά Κατσιανάσκη — μεῖ χωράφια καί μάντρες. Ἐδῶ ὑπάρχουν σπίτια καί μαντριά πολὺ παλιά. Ἡ τοποθεσία ἦταν καταφύγιο τῶν κατοίκων τοῦ συνοικισμοῦ ὅταν ἔφευγαν ἀπὸ ἐπιδρομὲς τῶν Γερμανῶν στὴν Κατοχή.

Κέδρα (τά) : Στά Κέδρα. Τοποθεσία ΒΔ τοῦ χωριοῦ, ὅπου ὑπάρχουν πολλὰ κέδρα.

Κ'λούρια (τά) : Στά Κ'λούρια. Μάντρες πέτρινες (ξερολιθιές), ποῦ περιμαντρώνουν χωράφια. Αὐτὲς οἱ μάντρες λέγονται Κ'λούρια στά Κατσανοχώρια. Κάθε τέτοια παίρνει συνήθως τὸ ὄνομα τοῦ ἰδιοκτήτη της. Ἔτσι ἔχομε ἐδῶ : Στόδ Κ'λούρ τ' Γιωτόπουλ' — Στόδ Κ'λούρ τ' Τζιούρ' κλπ.

Κνοῦ (ὁ) : Στ' Κνοῦ. Χωράφια καί θάμνοι Δ τοῦ χωριοῦ. Τὸ ἔτυμο ἄγνωστο. Ἴσως ἐκ τοῦ Ὀκνός - Κνός.

Κόκκινος (τό) : Στόδ Κόκκινος. Βράχος κοκκινωγός ΒΑ τοῦ χωριοῦ, ὅπου τώρα σὲ μπιστούρα του (σπήλαιο) καταφεύγουν τὰ γίδια τῶν χειμῶνα. Παλιότερα ἔκρυβαν ἐδῶ τὰ γιδοπρόβατα οἱ Λαζανίτες νὰ μὴν τὰ μετρήσουν οἱ Τζελέπηδες.

Κόκκινες (οἱ) : Στ' τὸ Κόκκινες. Τοποθεσία μεῖ ἀγρούς Β τοῦ χωριοῦ.

Κομιμένι Γῆς (ῆ) : Σ' Γκομιμέν' Γῆς. Χάος στή ρηματιά Β τοῦ χωριοῦ, ἀπότομα κοιμμένο ποῦ φαίνεται κόκκινος.

Κορδοχώραφα (τά) : Στά Κορδοχώραφα. Τοποθεσία Β τοῦ χωριοῦ μεῖ πολλὰ χωράφια σκληρὰ ποῦ κάνουν μόνο γιὰ πρῶτες σπορές.

Κορύστους (ῆ) : Στ' τὸ Κορύστους. Βοσκότοπος Α τοῦ χωριοῦ ποῦ ἀνῆκε, φαίνεται, σὲ κάποια ποῦ κατάγονταν ἀπὸ τὴν Κορύτιανη (Κορύστο).

Κουτέλες (οἱ) : Στ' τὸ Κουτέλες. Ἔτσι λέγεται ὁ ἐλικοειδὴς ἀνηφορι-

κός πεζόδρομος πού οδηγεί διά των Ἀστορράχων εἰς Πλαίσια - Καλέτζι, ΝΔ τοῦ χωριοῦ.

Κ ο υ ν α θ ἄ δ ι α (τά) : Στὰ Κ'ναθάδια. Τοποθεσία Α τοῦ χωριοῦ, ὅπου φαίνεται, ἄλλοτε ἀφθονοῦσαν τὰ Κουνάδια.

Κ ο υ τ ο ῦ ζ ι α (τά) : Τὰ Κ'τούζια ἢ Τὰ Κουτούζια. Τοποθεσία μὲ ἀγρούς καὶ θάμνους ΝΔ τοῦ χωριοῦ. Ἰδια τοποθεσία ὑπάρχει καὶ στὸ συνοικισμὸ Κοτόρτσι.

Κ ρ α ν ι ε ς (οἶ) : Σ' τσ' Κρανιές. Κρημνώδης τοποθεσία ΒΑ τοῦ χωριοῦ, ὅπου ὑπάρχουν τὰ δένδρα κρανιές.

Κ ρ ε θ ῶ ἄ τ ε ς (οἶ) : Σ' τσ' Κρεθάτις. Βοσκότοπος Α τοῦ χωριοῦ μὲ πουργάρια καὶ θάμνους, ὅπου οἱ τσοπάνηδες ἐφικιαναν κρεθάτια καὶ κοιμοῦνταν τὰ καλοκαίρι.

Κ ρ ι μ γ ι ἄ ρ ι α (τά) : Στὰ Κρημγάρια. Βοσκότοπος Α τοῦ χωριοῦ.

Κ ρ υ ῶ ῶ ρ υ σ η (ῆ) : Σ' Γαρυόρυσ'. Θέση Β τοῦ χωριοῦ, ὅπου ἄλλοτε ὑπῆρχε πηγὴ μὲ κρύο νερό.

Κ ῶ σ τ α ι ν α ς : Σ' τσ' Κώσταινας. Κατωφερὴς βοσκότοπος μὲ φτέρες Ν τοῦ χωριοῦ, ἰδιοκτησία κάποιου Κώσταινας.

Κ ω σ τ ἄ ν τ η (ῆ) : Σ' Γκουστάντ'. Τοποθεσία μὲ χωράφια Β τοῦ χωριοῦ.

Κ ω σ τ α ν τ ῆ (ῆ) : Στ' Κουσταντή. Θέση ΒΑ τοῦ χωριοῦ ὅπου ὑπῆρχαν ἄλλοτε στάνες κάποιου Κωσταντή.

Λ

Λ α γ ο μ π ἄ δ η (ῆ) : Στ' Λαγομπάδ'. Επίπεδη ἔκταση Β τοῦ χωριοῦ πλησίον τῆς Κοιμμένης Γῆς. Ἡ ὀνομασία: Πάδη - πεδιαδούλα τοῦ λαγοῦ. Φαίνεται πὼς ἐδῶ εἶχε καὶ ἔχει λαγούς.

Λ ἄ κ κ ο ς (ὀ) : Στου Λάκκου. Τοποθεσία ΒΔ τοῦ χωριοῦ, μισοεπίπεδη, ὅπου ὑπάρχουν χωράφια. Ἐδῶ ὑπάρχουν ἐρείπια ναοῦ μὲ τὸ Ἅγιο Βῆμα πρὸς τὴ Δύση.

Λ α κ κ ῶ μ α τ α (τά) : Στὰ Λακκώματα. Τοποθεσία Ν τοῦ χωριοῦ, πάνω ἀπὸ τὴν Κεντρικὴν τοῦ Ἐκκληρία.

Λ ἄ μ π ρ ω ς (ῆ) : Σ' τσ' Λάμπρους (τοῦ Λούλη). Παλαιὰ χωράφια ΝΔ τοῦ χωριοῦ πού ἀνήκαν στὴ Λαμπρινὴ Λούλη, αὐτὴ πού στὰ 1910 ἔδρασε μὲ τὸ Ἡπειρωτικὸ κομμεῦτο μὲ τὸ ψευδώνυμο Δικαία.

Λ ε ἰ ῶ ἄ δ ι α (τά) : Στὰ Λ'θάδια. Ἐκταση ἀπὸ χωράφια μὲ τριφύλλια ΒΔ τοῦ χωριοῦ. Ἰδια τοποθεσία μὲ χωράφια ὑπάρχει καὶ μέσα στὸ χωριό.

Λ α ὐ κ ε ς (οἶ) : Σ' τσ' Λεύκις. Τοποθεσία μὲ λευκές Ν τοῦ χωριοῦ στὴ ρίζα τῶν Ἀστορράχων.

Λ ο ῦ λ η : Στ' Λούλ'. Κτήμα τῶν Λουλαίων Β τοῦ χωριοῦ.

Μ

Μ α κ ρ ο χ ῶ ρ α φ α (τά) : Στὰ Μακρυχώρα. Χωράφια στενόμακρα ΒΔ τοῦ χωριοῦ.

Μ ῑ σ η ι α λ α (τά) : Στὰ Μίσχαλα. Τοποθεσία μὲ θάμνους Α τοῦ χωριοῦ. Λέγεται ἔτσι γιατί φαίνεται ὅτι παλιότερα ἦταν ἰδιοκτησία κάποιου Μίσου. (Κ. Μέρτζος: Ἀπὸ τῆ Σλ. mjezula = μίγμια σιτηρῶν — κοινῶς σιμγός — ἢ ἀπὸ τῆ Ρουμαν. miseula = σόρβουλα ἢ misel (Ρουμαν.) = φτωχός, ζητιάνος, διακονιάτης).

Μ ο λ υ θ ά δ ε ς (οί) : Οί Μουλ'θάδες. Χωράφια Δ τοῦ χωριοῦ, ποῦ ἄλλοτε εἶχαν ἀγλαδιᾶς ποικιλίας Μουλ'θάδες.

Μ ο υ τ σ h ι ά ν α (ή) : Στ' Μουτσηάνα. Θαινωδῆς ἔκταση καὶ πρηνὲς ἔδαφος ΒΑ τοῦ χωριοῦ. (Κ. Μέρτζος: Συναφῆς ἡ Σλ. muçar (προφ. mucian = ἀλευρώδης, ἀλευρωμένοις).

Μ ο υ τ σ h ι ά ρ ε ς (οί) : Σ' τσ' Μουτσηάρις. Τοποθεσία μετ' χωράφια ἐν τῷ ΒΔ τοῦ χωριοῦ. (Κ. Μέρτζος: Εἶναι Σλ. moça (προφ. μοτσιά = τόπος ἐλώδης καὶ moçar = ὑγρασία λόγῳ θροχῆς).

Μ π ά λ ι α (τά) ἢ Μ π ά λ ο ς (ὅ) : Στὰ Μπάλια ἢ στὸ Μπάλο. Ἀγροὶ καὶ θάμνοι Α τοῦ χωριοῦ, στίς ὑπερώρειες τῶν Ἀετορράχων. (Κ. Μέρτζος: Ἐχει σχέσιν ἢ μετ' τὴν Ρουμαν. balos = σιελώδης, σαλιάρης ἢ μετ' τὴν Ἀλβαν. balozina = κόπρος τῶν ζώων).

Μ π ά ρ τ η (ή) : Στ' Μπάρτ'. Τοποθεσία μετ' χωράφια Δ τοῦ χωριοῦ.

Μ π ά τ ς (ὅ) : Στ' Μπάτσ. Τοποθεσία μετ' ἀγροὺς Δ τοῦ χωριοῦ.

Μ π ε γ κ ό γ ι α (τά) : Στὰ Μπεγκόγια. Χωράφια μετ' καστανιᾶς Ν τοῦ χωριοῦ.

Μ π ι ν τ ο ὗ ρ ε ς (οί) : Σ' τσ' Μπιντούρις. Παλαιοὶ χέρσοι ἀγροὶ καὶ θάμνοι Α τοῦ χωριοῦ. (Κ. Μέρτζος: Σχετίζεται μετ' τὰς Σλ. Bent = αὐλάκι μυλῶν καὶ Benduska = ἀγριοσαφράνι ἢ μετ' τὴν Ρουμαν. Bente = σίδηρα, ἀλυσσίδες).

Μ π ο ὄ ρ ι α (τά) : Στὰ Μπούρια. Βοσκότοπος Α τοῦ χωριοῦ.

N

Ν τ ο ὗ σ h κ α (τά) : Στὰ Ντούσηκα. Ἀγροὶ καὶ θάμνοι Β τοῦ χωριοῦ, ὅπου ὑπῆρχαν καὶ ὑπάρχουν ἀγριοθαλαντιδιές (ντούσκα).

Π

Π α λ ι ά λ ω ν α (τά) : Στὰ Παλιάλωνα. Τοποθεσία μετ' χωράφια Β τοῦ χωριοῦ, ὅπου φαίνεται, τὰ παλιὰ χρόνια ἀλώνιζαν οἱ κάτοικοι τὰ σιτάρια τους.

Π α ρ α σ π ό ρ ι α (τά) : Στὰ Παρασπόρια. Χωράφια καὶ θάμνοι Β τοῦ χωριοῦ.

Π η γ α δ ο ὄ λ ι (τό) : Στοῦ Μπγαδούλ'. Θέση Α τοῦ χωριοῦ, ὅπου ὑπάρχει μικρὸ πηγαδάκι καὶ λίγα χωράφια.

Π λ ά τ α ν ο ς ἢ Π λ α τ ε ί α : Στοὺν Πλάτανου ἢ σ' Μπλατεία. Θέση μέσα στὸ χωριὸ καὶ πρὸς Ν, ὅπου ὑπάρχει ἡ πλατεία καὶ ὑπεργήρος πλάτανος κούφιος ἐσωτερικά. Ὁ πλάτανος ἀπὸ τὰ παιδιὰ τῆς παλιότερης ἐποχῆς κι ἔδωσε πάλι ἀπὸ τὸ ἔξω μέρος καὶ θέριεψε ἀλλὰ ἔμεινε ἐσωτερικὰ κούφιος.

Π ο υ ρ ν α ρ ά κ ι (τό) : Λόφος μετ' δάσος ΝΑ τοῦ χωριοῦ.

Π ὄ ρ γ ο ς (ὅ) : Στοῦ Μπύργου. Βοσκότοπος Α τοῦ χωριοῦ.

P

Ρ ά χ η τοῦ Μ π έ κ ο υ (ή) : Ἡ Ράχ' τ' Μπέκ'. Γήλοφος μετ' ἀγροὺς καὶ θάμνους Ν. τοῦ χωριοῦ, ποῦ ἀνήκει σὲ κάποιο Μπέκο.

Ρ ά χ η τοῦ Η α π α γ ι ά ν ν η (ή) : Στ' Ράχ' τ' Παπαγιάνν'. Γήλοφος μετ' ἀγροὺς καὶ θάμνους ΝΑ τοῦ χωριοῦ ποῦ ἀνήκει στὸ Γάκη Πααγιάννη ἀπὸ τὴν Νίστορα.

Σ

Σ ά δ ο α ς (ὅ) : Σ' τ' Σάδοα. Τοποθεσία μετ' χωράφια ΒΔ τοῦ χωριοῦ.

Σ δ ά ρ α ἢ Σ δ ά ρ ε ς : Στ' Σδάρα. Ἐπικλινῆς τοποθεσία Ν τοῦ χωριοῦ, στήν παρυφῇ τοῦ ὑψώματος τῶν Ἀετορράχων, ὅπου πῆγαιναν τὰ παιδιὰ καὶ τὴν κατέβαιναν σέρνοντας (σδαρνιστά).

Σ β ό λ α ς (ό) : Στου Σβόλα. Τοποθεσία Δ του χωριού με χωράφια, που όταν όργωνονται σχώνουν πολλά σβόλια.

Σ κ ά λ α τ ο υ Γ ι ά ν ν η (ή) : 'Η Σκάλα τ' Γιάνν'. Σκάλα συνηθίζουν εδω να λένε πετρώδη εδάφη, που οι πέτρες τους σχηματίζουν μια μορφή σκάλας και διαβαίνουν οι έδοιπόροι. Τέτοια σκάλα είναι και ή Σκάλα τ' Γιάνν'.

Σ κ α φ ι δ α (ή) : Στ' Σκαφίδα. Μεγάλη πέτρα Α του χωριού, που είναι κοίλη και μοιάζει με σκάφη, που κρατάει αρκετά θιμβρία νερά και τὰ πίνουν τὰ ζώα.

Σ π λ ι ά ρ α (ή) : 'Η Σ'πλιάρα. Βοσκότοπος ΒΑ του χωριού. Έτυμο άγνωστο.

Σ τ ά ν η τ ο υ Μ ή τ ρ η Π ά ν ο υ (ή) : Στ' Στάν' τ' Μήτρη Πάν'. Τοποθεσία Β του χωριού, όπου ήταν ή στάνη του Μήτρου Πάνου, που θεωρείται ό πρώτος κάτοικος των Λαζάνων και πρόγονος των Γερογιανναίων.

Σ υ κ ι ά (ή) : Στ' Σ'κιά. Τοποθεσία Β του χωριού που έχει συκιές και μικρή πηγή μέσα στο ρέμα, όπου μόνο ζώα κατεβαίνουν για νερό.

T

T ζ ι τ ζ έ τ η (ό) : Στ' Τζιτζέτ'. Βοσκότοπος ΒΑ του χωριού με παλαιό μαντρί για γίδια. 'Ισως να τó είχε κάποιος Τζέτζος που κατόγονταν από την Κορύτιανη.

T ζ ι ο υ ρ έ ι κ α (τά) : Σπίτια των Τζιουραίων μέσα στο χωριό.

T σ ι ο κ ο σ φ ύ ρ ι : Στ' Τσιοκοσφύρ'. Τοποθεσία Α του χωριού με θάμνους και άγρους κοντά στον άμαξιτό δρόμο 'Ιωαννίνων — Τζουμέρκων.

T σ ι ω ν έ ι κ α (τά) : Συνοικία στο κέντρο του χωριού, όπου τὰ σπίτια των Τσιωναίων.

T σ ι ο ύ κ α (ή) : Σ' Τσιούκα. Γήλοφος Δ του χωριού. Στήν παρυφή του λέγεται Τσιούκα τ' Γιάνν' Μάστορα.

Φ

Φ ώ τ α ν ε ς (οί) : Σ' τσ' Φώταινες. Βοσκότοπος Α του χωριού.

X

X ά θ ο ς (ό) : Στου Χάθου. Χαώδης ρηματιά Β του χωριού και δίπλα από την Κοιμμένη Γής. ('Ισως εκ του Χάος - Χάθος).

X α λ ί κ ι α (τά) : Στά Χαλίκια. Βοσκότοπος Α του χωριού.

X α λ ά σ μ α τ α (τά) : Τοποθεσία Β του χωριού με κατοφέρεια που τó χειμώνα κατολισθαίνει.

Ψ

Ψ η λ ή Ρ ά χ η (ή) : Σ' Μπ'λή τ' Ράχ'. Τό ψηλότερο σημείο των 'Αετορράχων Ν. του χωριού.

Ψ η λ ό Μ ε λ ί σ σ ι (τό) : Στου Ψ'λό Μιλίσσ'. Θέση ΒΑ του χωριού, όπου υπάρχει στεφάνι (θράχος) ύψους 100 περίπου μέτρων με μελίσσια άγρια. Έδω υπάρχει μηγχιμένος σιδερένιος κρίκος και κατεβαίνουν μερικοί και παίρνουν μέλι άγριο.

Ψ ε ι ρ ο σ τ έ φ α ν ο ή Ψ ω ρ ο σ τ έ φ α ν ο (τό) : Στου Ψουρουστέφανου. Τοποθεσία Β του χωριού, όπου σε απόκρημνο μέρος υπάρχει μικρός επίπεδος χώρος, στον όποιο όδηγούσαν τὰ ψωριάρικα γίδια για να τὰ απομονώσουν από τὰ γερά, γιατί από εκεί ήταν αδύνατο να έγουν μόνα τους.

ΠΑΙΔΕΙΑ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΠΑΤΣΟΥΡΟΥ

Δημογράφου

ΣΥΜΒΟΛΗ ΣΤΟΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

(ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ)

Οι δημογραφικές προβολές, οι εκτιμήσεις δηλ. του μελλοντικού πληθυσμού ποσοτικά και διαρθρωτικά (κατά ηλικίες), επιτρέπουν να προσδιοριστούν εύκολωτερα ο μελλοντικός σχολικός πληθυσμός και κατά συνέπεια οι ανάγκες της εκπαίδευσης που προέρχονται από την διαφοροποίηση του συνολικού αριθμού των μαθητών, κατά βαθμίδα εκπαίδευσης, σε 5, 10 ή 15 χρόνια.

Άλλα ή δημογραφία με τις μελλοντικές εκτιμήσεις του πληθυσμού (συνολικού ή μαθητικού) που ενισχύει τον προγραμματισμό της εκπαίδευσης ποσοτικά είναι λίγο άπατηλή, αν δεν ληφθούν υπόψη και οι μακροχρόνιες διαφοροποιήσεις της έφρασης του πληθυσμού για μόρφωση που γίνεται με άργο ρυθμό και πάντα χωρίς έντονες «έξωθεν και άνωθεν» παρεμβάσεις.

Συνέπεια αυτών είναι όρισμένες διαρθρωτικές ανισορροπίες (όριζόντιες και κάθετες), μεταξύ των κλάδων και των βαθμίδων της εκπαίδευσης που κινδυνεύουν να γίνουν όζυτερες, όπως φαίνεται από την άνεργία πτυχιούχων όρισμένων κλάδων, έπειδή ή αντίστοιχη ζήτηση δέν καλύπτει μακροχρόνια τόν ρυθμό παραγωγής τους.

Σέ μία οίκονομία που μεταβάλλεται, βιομηχανοποιείται και προοδεύει άργά αλλά σταθερά, τó παραπάνω πρόβλημα φαίνεται δυσκολονόητο και καταλήγει σε βάρος του εκπαιδευτικού συστήματος, που δέν «παράγει» ό,τι χρειάζεται (ποσοτικά και ποιοτικά) ή οίκονομία στην συγκεκριμένη φάση ανάπτυξέως της.

Έτσι οι έλλείψεις από τή μία (μέσων στελεχών, ειδικευμένου προσωπικού) και τó πλεόνασμα από τήν άλλη (πτυχιούχων θεωρητικών και κοινωνικών έπιστημών) που διαπιστώνεται καθημερινά, δυσκολεύουν τó πρόβλημα και ό προγραμματισμός της «παραγωγής» της εκπαίδευσης προβάλλει σαν ανάγκη έξισορροπήσεως προσφοράς - ζήτησεως για εκπαίδευση, μόρφωση και ειδίκευση.

Η συνεχής αύξηση του αριθμού των μαθητών (πλήν της στοιχειώδους) και σπουδαστών τά τελευταία χρόνια από τήν έντονώτερη έφραση του πληθυσμού για μόρφωση, τήν δημιουργία νέων έπιστημονικών κλάδων και τήν επέκταση των έτών της υποχρεωτικής εκπαίδευσεως, αλλά και λόγω της βελτιώσεως του βιοτικού έπιπέδου αύξήσεως του άστικού πληθυσμού και επέκτάσεως της σχολικής ύποδομής, συνεπάγεται και αύξηση δαπανών και πρέπει να συνοδεύεται από παράλληλη οίκονομική ανάπτυξη για να «σηκώσει» τά βάρη και να άπορροφήσει, παραγωγικά, τις νέες φουρνιές των άποφοίτων, διπλωματούχων, ειδικών κ.λ.π.

“Ετσι, σέ τελική διατύπωση, ή αύξηση τοῦ σχολικοῦ πληθυσμοῦ καί ή οἰκονομική ἀνάπτυξη, πρέπει νά συμβαδίζουσιν ποσοτικά καί ποιοτικά - τομεακά, γιά νά μὴν ἔχουμε ἀνεργία πτυχιούχων ποῦ τελικά ἀποτελεῖ κοινωνική σπατάλη.

Σήμερα δὲ αὐτὴ ἡ ἀριθμητικὴ αὐξηση τοῦ σχολικοῦ πληθυσμοῦ γίνεται ἐντονώτερη οἰκονομικά, ἐπειδὴ πρέπει νά τὴν σκώσουν οἱ φουρνιές τῶν ἀπασχολουμένων (ἐνηλίκων) ποῦ γεννήθηκαν στὸ διάστημα τοῦ μεσοπολέμου καί στὸν πόλεμο, μὲ φθίνοντα ποσοτὰ καί ἀποδεκατισμένες ἀπὸ τὰ γεγονότα τῆς περιόδου, τὴν μετανάστευση ἐξωτερικοῦ τῆς 10ετίας 1960—1970 ἐλάχιστα εἰδικευμένες καί μὲ χαμηλὴ παραγωγικότητα.

“Ετσι, μόνο ἡ συνεχὴς ἄνοδος τοῦ συνολικοῦ εἰσοδήματος θὰ ἐπιτρέψει τὴν κάλυψη τῶν δαπανῶν ἐκπαιδεύσεως (ἀτομικά καί συλλογικά), στὸ βαθμὸ ποῦ ἄλλες δαπάνες (διατροφῆς, ἀναπτυξιακές κλπ.) θὰ τὸ ἐπιτρέψουν.

Ἡ ποσοτικὴ λοιπὸν αὐξηση τοῦ σχολικοῦ πληθυσμοῦ καί ἡ ἀνάγκη τῆς ποιοτικῆς βελτιώσεως καί συνεχῶν ἀναπροσανατολισμῶν, λόγω ἐξελίξεως τῆς τεχνολογίας, ἀποδεικνύουν τὴν σκοπιμότητα τοῦ προγραμματισμοῦ τῆς ἐκπαιδεύσεως (ποσοτικά καί ποιοτικά), γιά τὸν περιορισμὸ τῆς σπατάλης ποῦ ἀποτελεῖ ἡ «παραγωγή» μὴ ἀναγκαίων στελεχῶν, κάθε βαθμίδας. Αὐτὸς ὁ προγραμματισμὸς τῆς ἐκπαιδεύσεως πρέπει νά ναι συγχρόνως ἐσωτερικὸς γιά νά διευκολύνει τὸν προσανατολισμὸ τοῦ ἔμψυχου δυναμικοῦ καί τῶν ὑλικῶν μέσων ποῦ διατίθενται καί ἐξωτερικὸς γιά νά προσαρμόσει τὴν ἐκπαίδευση στὶς ἀνάγκες καί δυνατότητες τῆς οἰκονομίας. Καί αὐτὴ ἡ ἀλληλοσυσχέτιση ἐλάχιστα ἔχει ἀναλυθεῖ μέχρι σήμερα, μὲ ἀποτέλεσμα ἡ διάρθρωση τῆς προσφερομένης ἐργασίας ἀπὸ τὸν ἰδιωτικὸ καί τὸν δημόσιο τομέα, κυρίως σ’ ὅσους πρωτοζητᾶνε ἐργασία, νά ἀδυνατεῖ ν’ ἀνταποκριθεῖ στὸν διπλασιασμό, κατὰ τὴν 10ετία 1961—1971 τῶν ἀποφοίτων γυμνασίων, πτυχιούχων καί διπλωματούχων μέσων σχολῶν. Καί τοῦτο σὲ μιὰ ἐποχὴ ποῦ ἡ μετανάστευση ἐξωτερικοῦ δὲν ἔπαυσε νά μειώνει τὴν προσφορά ἐργασίας, ἐνῶ οἱ σπουδὲς ἐξωτερικοῦ ἀπορροφούσαν ἓνα σημαντικὸ τμῆμα ἀπὸ τοὺς ἀπόφοιτους τῶν γυμνασίων ποῦ δὲν «χωροῦσαν» στὰ ἑλληνικὰ πανεπιστήμια.

Ἄλλὰ ἐπειδὴ σ’ ὅλο αὐτὸ τὸ διάστημα δὲν ὑπῆρχε παρὰ μόνο βραχυχρόνιος προγραμματισμὸς καί αὐτὸς κυρίως στὸ κατασκευαστικὸ πρόγραμμα τῶν σχολικῶν κτιρίων, οἱ συνέπειες ἀπὸ τὴν ἔλλειψη πολιτικῆς γιά τὴν προσαρμογὴ τῆς «παραγωγῆς» τῆς ἐκπαιδεύσεως στὶς ἀνάγκες τῆς οἰκονομίας καί τῆς τεχνολογίας, ἀλλὰ καὶ ἡ ὑποχώρηση στὴν σκοπιμότητα καί τὶς πιέσεις γιά περισσότερη παιδεία θὰ φανοῦν ἀργότερα, μὲ κλαδικὰ πλεονάσματα καί ἐλλείψεις, μὲ συνέπεια οἱ παραδοσιακοὶ τομεῖς τῆς κλασσικῆς παιδείας νά παράγουν πλεονάσματα καί οἱ βιομηχανικοὶ κλάδοι νά μὴν βρίσκουν μεσαῖα καί εἰδικευμένα στελέχη γιά τὴν ἐπὶ ἀνδρωσὴ τους.

Σχετικὰ μὲ τὸν προγραμματισμὸ τῆς ἐκπαιδεύσεως σημειώνεται ἀκόμα ὅτι κάθε μακροχρόνια, προβολικὴ, ἐκτίμηση, ὑπόκειται στὴν πολλαπλότητα κοινωνικῶν καί οἰκονομικῶν διαφοροποιήσεων τοῦ μέλλοντος. Ἐν τούτοις, ὁρισμένα γεγονότα προδιαγράφονται ἔντονα. Τέτοια εἶναι ἡ συνεχὴς μείωση τῶν γεννήσεων, ἡ διαρθρωτικὴ διαφοροποίηση τοῦ ἐνεργοῦ πληθυσμοῦ, ἡ ἀστυφίλια κλπ.

“Ετσι, σὲ συσχέτιση μ’ ἐτὴν δημογραφία, παράλληλα καί πρὶν ἀπὸ τὸν προ-

γραμματισμό της εκπαίδευσης, ο καθορισμός της αναγκαίας πληθυσμιακής πολιτικής και της πολιτικής για την σταθεροποίηση (συνολικά και διαπεριφερειακά) η αύξηση του πληθυσμού και της γονιμότητάς του είναι αναγκαία, έπειδή έχουν έπιπτώσεις στον σχολικό πληθυσμό και κατά συνέπεια στην ποιότητα της εκπαίδευσης, με δεδομένα τα υλικά μέσα και την υποδομή. Και αυτό αφορά διαδοχικά όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης. 'Ακόμα συμβάλλει στον προγραμματισμό της «παραγωγής» των παραγωγικών σχολών για την δημιουργία του εκπαιδευτικού προσωπικού και την βελτίωση διαδοχικά της σχέσεως διδασκομένων - διδασκόντων.

Ειδικότερα ένας έντονος σήμερα ρυθμός μειώσεως των γεννήσεων συνεπάγεται περιορισμό (μετά 5ετία) του σχολικού πληθυσμού και αντίστοιχη μείωση στην παραγωγή διδασκάλων. 'Ακόμα ο ρυθμός αστυφιλίας προσανατολίζει στον προγραμματισμό, διαπεριφερειακά, της σχολικής υποδομής, που είναι ή χωροταξική άποψη του προβλήματος.

'Από την σύντομη έπιτομή που προηγήθηκε προκύπτει ότι, από κοινωνική άποψη, οι άτομικές και παραδοσιακές προτιμήσεις στην εκπαίδευση συνεχώς απομακρύνονται από την επαγγελματική διάρθρωση που θά ήταν αναγκαία για να ικανοποιήσει την ζήτηση της οικονομίας και της καταναλώσεως, όπως διαμορφώνεται στις εξελισσόμενες τεχνολογικά κοινωνίες.

"Ετσι στον τομέα της ζήτησεως για εκπαίδευση και μόρφωση, ή λογική της αγοράς η δέν λειτουργεί ικανοποιητικά η προσαρμόζεται καθυστερημένα, ώστε μια «άνωθεν» προγραμματισμένη παρέμβαση να θεωρείται απαραίτητη για την μακροχρόνια σύμπτωση προσφοράς και ζήτησεως εργασίας κατά βαθμό και κλάδο ειδιεύσεως.

Ειδικότερα η στροφή από την παραδοσιακή κλασική παιδεία προς την παιδεία επένδυση που είναι ή θετική, τεχνική και επαγγελματική εκπαίδευση όλων των βαθμίδων, είναι δύσκολη έπιχείρηση, χρειάζεται σημαντικές επενδύσεις και πληροφόρηση του κοινού για την ανάγκη σκοπιμότητας και οικονομικότητας αυτής της αλλαγής. Κα τοῦτο έπειδή οι μηχανισμοί «αυτορρυθμίσεις» της αγοράς είναι ανίσχυροι να μειώσουν την μακροχρόνια δίψα για μόρφωση, όπως έχει διαμορφωθεί από την προσαρμογή στην κλασική παιδεία σ' όλες τις χώρες παλαιών πολιτισμών (Έλλάς, Αίγυπτος, 'Ινδία), ώστε να θεωρείται ή τεχνική εκπαίδευση μικρότερης σημασίας και άνάξια για την νεόκοπη άστική τάξη.

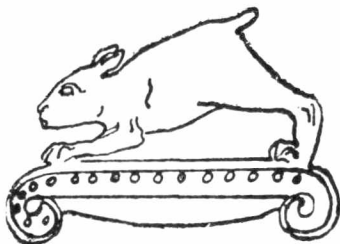
"Ετσι στο μεταβατικό στάδιο της οικονομικής αναπτύξεως των παραδοσιακών σέ βιομηχανικές και καταναλωτικές κοινωνίες, ο έλεγχος και ή προσαρμογή του σχολικού και σπουδαστικού πληθυσμού ποσοτικά και ποιοτικά, βάσει ενός προγράμματος ανάπτυξεως, πόρων, περιφερειών και τεχνολογίας, στις ανάγκες αυτού του προγράμματος με την βελτίωση, προσαρμογή και αξιοποίηση του έμψυχου δυναμικού της οικονομίας, αποτελεί οικονομική και πολιτική έπιλογή.

Και τα περιθώρια γι' αυτό είναι μεγάλα, έπειδή τα στοιχεία προσελεύσεως του σχολικού πληθυσμού, τα ποσοστά αύξήσεως του θηλυκού σχολικού πληθυσμού (με μικρότερες δυνατότητες για όρισμένους κλάδους και μεγαλύτερες

γι' άλλους) και οι τεχνολογικές δυνατότητες ανταποκρίσεως στο κατασκευαστικό πρόγραμμα, παράλληλα με τις δυνατότητες βελτιώσεως της τεχνικής της εκπαίδευσης, που υπάρχουν σήμερα, μαζί με την διεθνή εμπειρία, διευκολύνουν σημαντικά κάθε συντονισμένη προσπάθεια.

Συμπερασματικά, λοιπόν, ο προγραμματισμός στην εκπαίδευση διευκολύνεται από την τεχνολογική και επιστημονική πρόοδο και επιβάλλεται από την κοινωνική ζήτηση για περισσότερη παιδεία, κυριώτερες εκδηλώσεις της οποίας είναι η συνεχής αύξηση του σχολικού πληθυσμού στην μέση και ανώτατη παιδεία, η αύξηση του θηλυκού σχολικού πληθυσμού και η αδυναμία πολλών κρατών να ανταποκριθούν στην ζήτηση απασχολήσεων ανάλογα με το μορφωτικό επίπεδο των ανέργων, με αποτέλεσμα την ανεργία πτυχιούχων και την δημιουργία επιστημονικού προλεταριάτου.

Έτσι με τον προγραμματισμό της εκπαίδευσης θα αποφευχθεί η υποβάθμιση της παιδείας, η οποία επέρχεται μακροχρόνια όχι μόνο από την έλλειψη διδακτική ύλη, ή την αμάθεια που προέρχεται από την χαμηλή αναλογία διδασκόντων - διδασκομένων, αλλά και την πληθώρα των πτυχιούχων σε σχέση με την ζήτησή τους.

ΕΠΙΣΤΗΜΗ

Δρ. Κ. Ν. ΓΚΑΡΑΓΚΟΥΝΗ
Ειδικού επί της Έφηρμοσμένης Γεωλογίας

ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΤΕΧΝΙΚΗΣ ΓΕΩΛΟΓΙΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΦΥΣΙΚΟΥ ΤΟΠΙΟΥ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΚΟΝΙΤΣΗΣ - ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

1. Εισαγωγή

Με σκοπό την ένταξη και υποβολή προτάσεων για τα προγράμματα της Υπηρεσίας Περιφερειακής Ανάπτυξης του Υπουργείου Συντονισμού για την ανάπτυξη και αξιοποίηση φυσικών πόρων των παραμεθόριων περιοχών, είχαμε διατυπώσει τον Μάρτιο του 1979 μεταξύ των άλλων και μία πρόταση για την αξιοποίηση φυσικού τοπίου στην περιοχή Κονίτσης του Νομού Ίωαννίνων, με την συμβολή της τεχνικής γεωλογίας (σχ. 1).

σχ.1

2. Γεωγραφική θέση καὶ ἄλλα φυσικὰ δεδομένα

Ἡ Κόνιτσα βρίσκεται περίπου 40 χλμ. βόρεια ἀπὸ τὰ Ἰωάννινα. Ὁ πληθυσμὸς τῆς περιοχῆς, ποὺ γενικὰ ἔχει χαμηλὸ εἰσόδημα, παρουσίασε μείωση στὴν περίοδο 1951—1971 περίπου 30%. Καθὼς δὲν ὑπάρχουν ἰσχυρὰ κίνητρα γιὰ τὴν συγκράτηση τοῦ πληθυσμοῦ (κυρίως τῶν νέων), ὑπάρχει τάση περαιτέρω μειώσεως.

Ἄν καὶ ὅλη ἡ περιοχή τῆς Κόνιτσας εἶναι ἰδιαίτερα ὁμορφη, σὸ νότιο ἄκρο τῆς πόλης τὸ τοπίο μπορεῖ νὰ χαρακτηριστῇ σὰν ἰδιαίτερου κάλλους. Στὴν περιοχή αὐτή, ὁ ποταμὸς Ἀῶς ποὺ πηγάζει ἀπὸ τὸ Μέτσοβο, βγαίνει ἀπὸ τίς πυκνὲς λοφοσειρὲς τοῦ Σμόλικα καὶ τῆς Τύμφης καὶ διαμέσου μιᾶς ὑποβλητικῆς καὶ ἀπότομης διαβρωσιγενοῦς χαράδρας, χύνεται σὸ πλάτωμα ποὺ ξεκινάει ἀπὸ τὰ χαμηλότερα μέρη τῆς πόλης τῆς Κόνιτσας, (ἡ παλιὰ γέφυρα τῆς Κόνιτσας βρίσκεται στὴν ἔξοδο αὐτῆς τῆς χαράδρας).

Ἡ περιοχή δομεῖται ἀπ ἀσβεστολιθικά πετρώματα καὶ σχηματισμοὺς φλύσχη. Ἡ ἔντονη τεκτονικὴ καὶ ἡ διάβρωση ἔδωσαν τὴν εὐκαιρίαν γιὰ τὸν σχηματισμὸ τοῦ ἔντονου ἀνάγλυφου καὶ τῶν ἀπότομων χαρδρώσεων.

Ὁ ποταμὸς Ἀῶς, ρηχὸς γενικά, εἶναι γνωστὸς γιὰ τὰ καθαρὰ νερά του καὶ τὰ ψάρια (πέστροφες κυρίως) ποὺ ζοῦν μέσα σ' αὐτά.

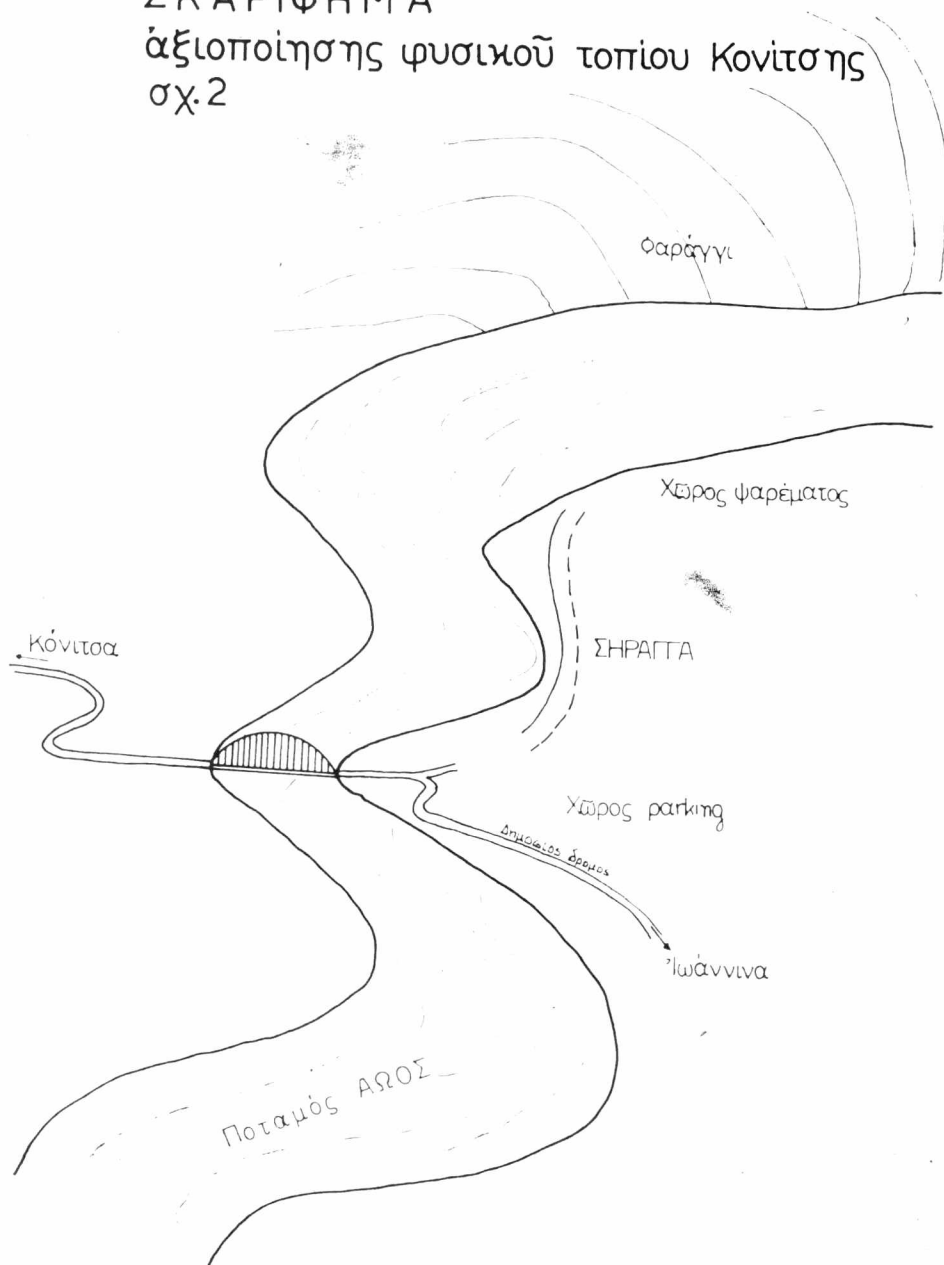
3. Δυνατότητες ἀξιοποίησης - προτάσεις

Εὐνοϊκὲς προοπτικὲς φαίνεται νὰ ὑπάρχουν γιὰ τὴν ἀνάπτυξη - ἀξιοποίηση τῆς περιοχῆς, μὲ τὴν προσέλκυση ἐσωτερικοῦ - ἐξωτερικοῦ τουρισμοῦ - ἐπισκεπτῶν. Στους ἐπισκέπτες θὰ δίνεται ἡ δυνατότητα ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ ἀπολαμβάνουν τὸ γενικώτερο τοπίο τῆς περιοχῆς τῆς Κόνιτσας, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ ἐπισκέπτονται ἓνα μέρος τῆς χαράδρας τοῦ Ἀῶου ποταμοῦ (πρὸ πάντων ἀπὸ τὴν παλιὰ γέφυρα τῆς Κόνιτσας) ὅπου θὰ μποροῦν νὰ ἀπολαμβάνουν τὴν φυσικὴ ὁμορφιὰ τοῦ τοπίου καὶ νὰ ψαρεύουν.

Φυσικά, προϋποτίθεται ἡ κατασκευὴ ὁρισμένων ἔργων γιὰ τὴν προσπέλαση καὶ διαμόρφωση τοῦ χώρου, ποὺ κύρια θὰ περιλαμβάνουν (σχ. 2):

- α. Χῶρο γιὰ στάθμευση ὀχημάτων πρὶν ἀπὸ τὴν παλιὰ γέφυρα τῆς Κόνιτσας. Στὸν χῶρο αὐτὸ θὰ γίνῃ κατάλληλη διαμόρφωση γιὰ τὴν δημιουργία σὲ ἐπόμενη φάση, μικροκαταστημάτων εἰδῶν λαϊκῆς τέχνης κλπ.
- β. Κοντὰ στὴν παλιὰ γέφυρα καὶ παράλληλα πρὸς τὸ ποτάμι, θὰ κατασκευαστεῖ σήραγγα, ἡ ὁποία πιθανὸν νὰ εἶναι ἀνοικτὴ σὲ ὅλο τὸ μῆκος της πρὸς τὴν πλευρὰ τοῦ ποταμοῦ (σχ. 3). Στὴν σήραγγα αὐτὴ θὰ κινεῖται τραινάκι (ἢ θὰ λειτουργεῖ μηχανισμὸς μὲ βαροῦλο - συρματόχοινο γιὰ κίνηση βαγονιῶν) ποὺ θὰ συνεχίζει τὴν διαδρομὴ καὶ ἔξω ἀπὸ τὴν σήραγγα γιὰ ὁρισμένο μῆκος. Σὰν ἐπέκταση τοῦ δικτύου αὐτοῦ, θὰ δημιουργηθοῦν κατάλληλοι διάδρομοι περπατοῦ, χῶροι γιὰ ψάρεμα, ζῶνες γιὰ ἀνάπαυση, παγκάκια, βοηθητικοὶ χῶροι κλπ.

ΣΚΑΡΙΦΗΜΑ

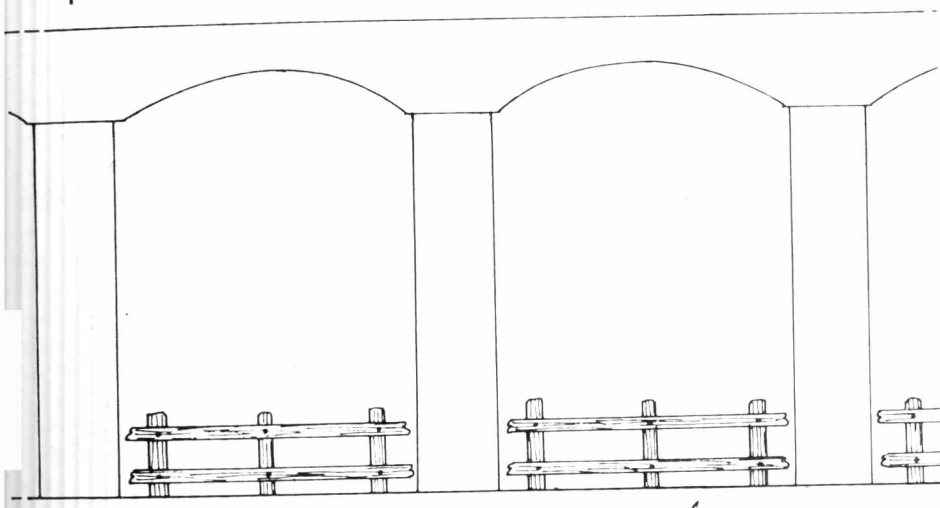
ἀξιοποίησης φυσικοῦ τοπίου Κόνιτσης
σχ.2

ΣΚΑΡΙΦΗΜΑ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΥ ΣΤΑΘΜΟΥ ΚΟΝΙΤΣΗΣ

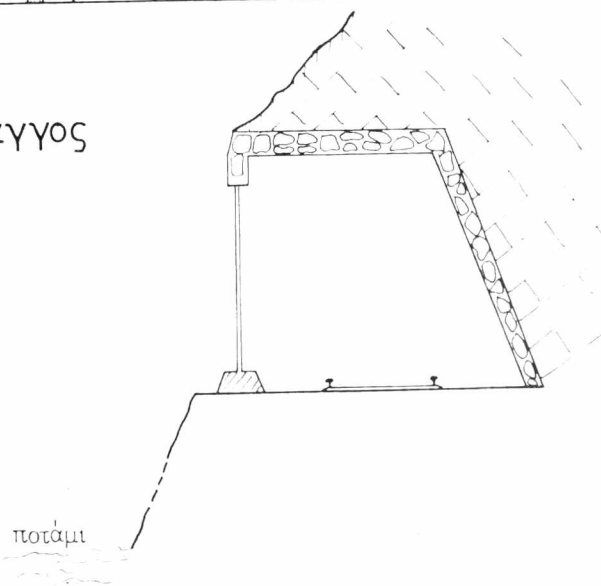
σχ.3

κλ. 0 05 1μ.

Άποψη σήραγγος
μέθρα προς το ποτάμι

Τομή σήραγγος

Τὸ ὅλο πρόγραμμα θὰ δώσει τὴν εὐκαιρία ἔμμεσης ἀνάπτυξης τῆς Κόνιτσας μὲ τὴν λειτουργία ξενοδοχείων, ἐστιατορίων καὶ διαφόρων ἄλλων καταστημάτων. Ἐπιπλέον ἡ θέση τῆς Κόνιτσας πάνω στὸ Ἐθνικὸ ὁδικὸ δίκτυο ὑπόκειται θετικὰ ἀποτελέσματα γιὰ ἓνα τέτοιο πρόγραμμα ἀνάπτυξης.

Ἐνα τέτοιο σχέδιο ἀξιοποίησης τῆς περιοχῆς θὰ μπορούσε νὰ ἐνταχθῇ οὐδὲ εὐρύτερα προγράμματα ἀνάπτυξης, ὅπως αὐτὸ τῆς ζώνης:

Ἰωαννίνων (ἀξιοποίηση - ἐκμετάλλευση λίμνης) - Ζαγοροχωρίων (παραδοσιακὴ ἀρχιτεκτονικὴ) - Φαράγγι Βίκου (ἀξιοποίηση φυσικοῦ τοπίου) - Π. Ἀῶος Κόνιτσας (ἀξιοποίηση φυσικοῦ τοπίου) - Καβάσιλα (ἀξιοποίηση καὶ ἐκμετάλλευση θερμομεταλλικῶν νερῶν καὶ φυσικοῦ τοπίου) - Ἀμάραντος (ἀξιοποίηση καὶ ἐκμετάλλευση θερμῶν ἀτμίδων καὶ φυσικοῦ τοπίου). Ἐνα τέτοιο εὐρύτερο πρόγραμμα θὰ εἶχε εὐεργετικὰς ἐπιπτώσεις στὴν οἰκονομικὴ καὶ κοινωνικοπολιτιστικὴ ἀνάπτυξη καὶ πρόοδο τῆς περιοχῆς.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Μέσα σ' ἓνα γενικώτερο πρόγραμμα ἀνάπτυξης παραμεθορίων περιοχῶν, ἐντάσσεται κι' αὐτὸ τῆς ἀξιοποίησης τοῦ φυσικοῦ τοπίου στὸ φαράγγι τοῦ ποταμοῦ Ἀῶου κοντὰ στὴν Κόνιτσα. Προτείνεται ἡ δημιουργία σήραγγος, ζώνης περιπάτου, χώρου ψαρέματος κλπ.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ

ΧΡΗΣΤΟΥ Κ. ΡΕΠΠΑ

Μοιράρχου

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΟΣΜΑ ΤΟΥ ΑΙΤΩΛΟΥ

(Έπίκαιρο αφιέρωμα με τη συμπλήρωση 201 χρόνων από το μαρτυρικό θάνατο μιάς από τις μεγαλύτερες μορφές του Έλληνορθόδοξου διαφωτισμού).

1. ΓΕΝΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Η βιβλιογραφία για τον Κοσμά τον Αιτωλό είναι αρκετά μεγάλη. Μέχρι το 1973 είχαν καταγραφεί 63 αυτότελες εκδόσεις (μαζί με τις επανεκδόσεις) και 882 δημοσιεύματα και αναφορές σε εφημερίδες, περιοδικά, και βιβλία γενικού περιεχομένου¹. Από τότε και μέχρι τον Αύγουστο του 1979, προστέθηκαν τουλάχιστον δυο νέες εκατοντάδες². Λίγα όμως από τα κείμενα αυτά αποτελούν συμβολές για τη ζωή και το έργο του μεγάλου εκείνου Ίεραπόστολου και Έθναπόστολου. Τα περισσότερα βασίζονται σε θρύλους και νεφελώματα παραδόσεων, καθώς και σε διάφορες υποκειμενικές κρίσεις ή ιστορικά ανεπιβεβαίωτες πληροφορίες παλαιότερων έρευνητών.

Ο ιστορικός του νέου Έλληνισμού καθηγητής Άπ. Βακαλόπουλος, έχει επισημάνει την αγάπη να γραφτεί μια νέα μελέτη για τον Κοσμά, που να στηρίζεται σε τεκμηριωμένα ιστορικά κείμενα. Στο συμπέρασμα αυτό οδηγήθηκε κρίνοντας την τυπωμένη (1940) σε βιβλίο αξιολογή μελέτη του Φάνη Μιχαλόπουλου, που είναι γραμμένη — όπως παρατήρησε — με θερμή πνοή και φαντασία, με αποτέλεσμα να υπάρχει σ' αυτή πολύ υποκειμενικό στοιχείο³.

Ο Μιχαλόπουλος κάλυψε τα πολλά κενά που έντοπιζε η ιστορική έρευνα και κριτική σε κάθε βήμα της ζωής του Αγίου — ιδιαίτερα στις περιόδους του — χρησιμοποιώντας για όλικο διάφορες χρονολογήτες παραδόσεις ή χρονικά παράλληλες, αλλά άσχετες με το θέμα ιστορικές ειδήσεις. Ο ίδιος συγγραφέας, χωρίς να στηρίζεται σε αδιαφιλονίκητα ιστορικά στοιχεία, παρουσίασε τον Κοσμά βασικό καθοδηγητή στην προπαρασκευή και εκδήλωση των Όρλωφικών, στενό πάντοτε συνεργάτη των κλεφταρματολών, και γενικά ανυποχώρητο επαναστάτη, φτάνοντας μάλιστα στο σημείο να τον αποκαλέσει «παιδί της άστραπής και της θύελλας»⁴.

Ο χώρος που έχουμε στη διάθεσή μας δεν μας επιτρέπει να παραθέσουμε μια

1. Κώστα Σαρδελή: Άναλυτική βιβλιογραφία Κοσμά του Αιτωλού, 1765—1973. Δεύτερη έκδοση συμπληρωμένη. Άθήνα 1974, σσ. 1—1200.
2. Ίωάννου Β. Μενούνου: Κοσμά του Αιτωλού διδασχές και βιογραφία, Άθήνα 1979, σ. 7 σημ. 4.
3. Άπ. Ε. Βακαλοπούλου: Ίστορία του Νέου Έλληνισμού, τ. Δ', Θεσσαλονίκη 1973, σ. 363, σημ. 4.
4. Φάνη Μιχαλόπουλου: Κοσμάς ο Αιτωλός, Άθήνα 1940, σσ. 58, 59, 60, 66, 67, 69, 85, 96 — Πρβλ. μελέτη του ίδιου συγγραφέα «Κοσμάς ο Αιτωλός Έθναπόστολος και μάρτυς 1774—1770 — Οί Μεγάλοι μας Άναγεννηταί» ΝΚ τεύχη Μαΐου—Νοεμβρίου 1938.

σειρά από αδιάσειστα ιστορικά στοιχεία, με τα οποία αποδεικνύεται ότι οι απόψεις αυτές είναι αβάσιμες. Γι' αυτό και θα άρκεστούμε σε μερικές γενικές παρατηρήσεις. Μετά τα Όρλωφικά, με φερμάνι του Σουλτάνου Μουσταφά Γ', που εκδόθηκε (1774) ύστερα από εισήγηση του Πατριάρχη Σωφρονίου Β', ο Κοσμάς πήρε την άδεια να περιδεύσει στην Έλληνική χερσόνησο «όπως εξημερώση τους εξαγριωθέντας επαναστάτας δια συστάσεως Σχολείων, και της ανιδρύσεως των πυρποληθέντων ναών αυτών»⁵. Η ύπαρξη της άδειας αυτής, αναφέρεται σε επιστολή του Κοσμά⁶, καθώς και σε γραπτή μαρτυρία πιστού του ακόλουθου⁷.

Αν λοιπόν είχε πάρει μέρος στην προετοιμασία και την εκδήλωση των Όρλωφικών ή τον θεωρούσαν ύποπτο για επαναστατική δράση, είναι αυτονόητο ότι δεν θα του δινόταν ή άδεια αυτή. Άς σημειωθεί, ότι άνθρωποι από το στενό του περιβάλλον, όπως ο άδελφός του Χρύσανθος⁸, ο εξόριστος στ' Άγιο Όρος Πατριάρχης Σεραφείμ Β'⁹, και ο δάσκαλός του στην Αθωνιάδα Ακαδημία Ευγένιος Βούλγαρης¹⁰, καταδιώχθηκαν από την Πύλη για φιλωρωσική και φιλεπαναστατική δράση. Για την ίδια αιτία, τον Απρίλιο του 1769, καθαιρέθηκε, φυλακίστηκε, βασανίστηκε, και εξορίστηκε στη Μυτιλήνη ο Πατριάρχης Μελέτιος Β'¹¹.

Τέσσερα χρόνια ενωρίτερα (1865) στο Μαυροβούνιο, ο Στέφανος Πίγκολος, ένας Έλληνας μοναχός και φανατικός ρωσόφιλος, αποκεφαλίστηκε μαζί με τους στενούς συνεργάτες του, επειδή «μετέβη εις την χώραν ταύτην κηρύττων ότι επήλθεν ή ώρα της αποτινάξεως του Τουρκικού ζυγού»¹². Στο αποκορύφωμα των Όρλωφικών (1770), έμαρτύρησε και ο Χίος Κοσμάς, δάσκαλος και ιεροκήρυκας στο νησί αυτό¹³. Όπως άλλωστε είναι εξακριβωμένο, στο Διδάνι ήταν γνωστή από πολύ ενωρίς ή προετοιμασία των Όρλωφικών. Γι' αυτό και ο Σουλτάνος είχε διατάξει

5. Β. Α. Ζώτου Μολοττοφ: Άκολουθία της Αγίας Μεγαλομάρτυρος και Πανσόφου Αικατερίνης — Έκ της Συναϊτικής έκτης εκδόσεως του από Σιναίου Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως κλπ. Έκδοσις 7η, Άθήναι, σ. 58 — Πρβλ. ίδιου συγγραφέα: Λεξιζόν των Αγίων Απάντων της Όρθοδόξου Εκκλησίας κλπ. Άθήναι 1904, σσ. 614—615.
6. Ήλια Τσιτσέλη: Κεφαλληνιακά Σύμμικτα, τ. Α', Άθήναι 1904, σ. 273.
7. Άρχιμ. Σωφρονίου Πατακιοακού (Ήροκήρυκος): Κοσμά του Αιτωλού ιερομάρτυρος και ίσαποστόλου, διδασχά, επιστολαί και μαρτύριον, Άθήναι 1953, σ. 175 — Πρβλ. Δ. Σαλαμάγκα: Άνέκδοτο χειρόγραφο για τον Κοσμά ΗΕ 2 (1963) σ. 268.
8. Βασ. Βλ. Σφινδόρα: Χρύσανθος ο Αιτωλός ΕΜΑ 6 (1956) σ. 138 και Άνέκδοτοι επιστολαί Σεργίου Μακράϊου προς Χρύσανθον τόν Αιτωλόν ΕΜΑ 8/9 (1969—59) σσ. 193—195.
9. Κ. Ν. Σάθα: Μεσαιωνική Βιβλιοθήκη, τ. Γ' Βενετία 1882 σσ. 287—290 — Άρχιμ. Πολυκάριου Συνοδινού: Ό Παλαιών Πατρών Παρθένιος και ο Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Σεραφείμ Β'. ΗΧ 5 (1930) σσ. 159—160.
10. Κ. Ν. Σάθα: Βιογραφία των εν τοις γράμμασι διαλαμπάντων Έλλήνων από της καταλύσεως της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας μέχρι της Έθνεγερσίας (1453—1821), Άθήναι 2868 σσ. 570—571, 616—617 — NEORULOS JAC. RICO: HISTOIRE MODERNE DE LA GRECE DEPUIS LA CHUTE DE L' EMPIRE D' ORIENT, GENÈVE 1828 σσ. 90—91.
11. Παντ. Μ. Κοντογιάννη: Οι Έλληνες κατά τον πρώτον επ' Αικατερίνης Β' Ρωσοτουρκικόν πόλεμον, Άθήναι 1903 σσ. 327—333.
12. Η. Κοντογιάννης: όπ. πλ. σ. 98.
13. Η. Κοντογιάννης: όπ. πλ. σ. 218 σημ. 2.

τὸν ἀφοπλισμὸ τῶν Χριστιανῶν¹⁴. Κάτω ἀπὸ αὐτὲς τὲς συνθήκες, ὅποιαδήποτε φιλορωσικὴ δραστηριότητα τοῦ Κοσμά, ἦταν ἀδύνατο νὰ περάσει ἀπαρατήρητη ἀπὸ τὲς Τουρκικὰς ἀρχάς, καὶ πολὺ περισσότερο νὰ μείνει ἀτιμώρητη.

Ἡ κατὰ τὰ ἄλλα ἀξιόλογη μονογραφία τοῦ Μιχαλόπουλου, στάθηκε αἰτία νὰ δεχτοῦν ἀνεπιφύλακτα πολλοὶ νεώτεροι μελετητὲς τοῦ Κοσμά, ὅλες τὲς ἐκτροπές τῆς ἀπὸ τὴν ἱστορικὴ πραγματικότητα. Ἐκτροπές τοῦ εἶδους αὐτοῦ ἐπισημαίνονται καὶ σὲ πολλὰ ἄλλα παλαιότερα ἢ μεταγενέστερα κείμενα. Στὰ κείμενα αὐτὰ ὁ Κοσμάς παρουσιάζεται σὰν ἓνας μαχητικὸς καὶ ἀνεξάρτητος ἱεροκήρυκας, ποὺ ἔφτανε στὸ σημεῖο νὰ γκρεμίζει ἐκκλησιὰς καὶ νὰ χτίζει στὴ θέσῃ τους σχολεῖα.

Οἱ θιασῶτες τῆς γνώμης αὐτῆς παρασύρθηκαν ἀπὸ μιὰ ἀόριστη καὶ ἀμφίβολη γιὰ τὴ γνησιότητα τῆς παράδοσης, ποὺ δημοσίευσε ἐδῶ καὶ 100 χρόνια ὁ Ἱ. Λαμπρίδης. Σύμφωνα μὲ τὴν παράδοσιν αὐτήν, ὁ Κοσμάς παρακίνησε τοὺς Χειμαρριῶτες νὰ γκρεμίσουν ὅλες τὲς ἐκκλησιὰς τοὺς ἐκτὸς ἀπὸ μία — τῶν Ἀγίων Πάντων — καὶ νὰ διαθέσουν τὰ εἰσοδήματα ἀπὸ τὲς περιουσίες τους γιὰ τὴ συντήρησιν σχολείου¹⁵. Ὅπως ὅμως προκύπτει ἀπὸ ἐπιστολὴ τοῦ Κοσμά πρὸς τοὺς Χειμαρριῶτες, ποὺ γράφτηκε λίγες ἡμέρες πρὶν ἀπὸ τὸ μαρτυρικὸ του θάνατο, τὸ σχολεῖο τοὺς ἔγινε «κατὰ δύναμιν καὶ προαίρεσιν τῶν Χριστιανῶν ἐξ ἰδίων πόρων» ἀπὸ συνεισφορὰς καὶ ἀπὸ τὰ «βακούφια»¹⁶, δηλαδὴ ἀπὸ τὰ ἔσοδα μοναστηριακῶν κτημάτων.

Ὁ Μιχαλόπουλος¹⁷, θεωρώντας τὴν παράδοσιν τοῦ Λαμπρίδου αὐθεντικὸ ἱστορικὸ γεγονός, παραπέμπει σὲ σχετικὸ δημοσίευμα τοῦ Σπ. Λάμπρου. Στὸ κείμενο ὅμως τοῦ τελευταίου, ποὺ οὐσιαστικὰ ἀποτελεῖ παράφραση τῆς παραπάνω ἐπιστολῆς τοῦ Κοσμά, ἀναφέρεται ὅτι τὸ σχολεῖο συστήθηκε ὕστερα ἀπὸ προτροπὴν τοῦ μὲ συνεισφορὰς τῶν κατοίκων καὶ «ἐκ τῶν οἰκείων προσόδων τῶν Μονῶν τῆς Χειμάρρας»¹⁸. Ἔτσι ἀπὸ μιὰ ἀπλὴ στοματικὴ διήγησιν δημιουργήθηκε τόσο μεγάλῃ ἱστορικὴ σύγχυσις, ὥστε νὰ ἔχει δημιουργηθῇ σήμερα ἡ πεποίθησις ὅτι τὸ σύνθημα τοῦ Κοσμά ἦταν «γκρεμίστε ἐκκλησιὰς καὶ χτίστε σχολεῖα!» ὅπως ἀναφέρεται συχνὰ σὲ διάφορα «λογοτεχνίσματα» παραϊστορικὰ κείμενα. Στὰ χρόνια ὅμως τοῦ Κοσμά, τὰ σχολεῖα δὲν «χτίζονταν» ἀλλὰ στεγάζονταν πρόχειρα στοὺς νάρθηκες τῶν ἐκκλησιῶν ἢ ἄλλα ἐκκλησιαστικὰ καὶ κοινοτικὰ κτήρια. Ἀς σημειωθῇ ἀκόμη ὅτι ὁ μελετητὴς τοῦ Κοσμά Ν. Μυστακίδης, ἐνῶ υἱοθετοῦσε (1895) χωρὶς κριτικὰς παρατηρήσεις τὴν παράδοσιν τοῦ Λαμπρίδου, ὥστόσο ἐξηγοῦσε ὅτι στὴ Β. Ἠπειρὸ ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Κοσμά «χρονολογεῖται ἡ ἰδρύσις τῶν πλειόνων ἐν τοῖς χωρίοις ἐκκλησιῶν, ὡς τοῦτο ἡ παράδοσις μνημονεύει καὶ αἱ σωζόμεναι χρονολογίαι αὐτῶν ἐπιμαρτυροῦσιν»¹⁹. Ὁ ἴδιος ὁ Κοσμάς στὲς διδαχές του συνιστοῦσε τὸν τακτικὸ ἐκκλησιασμὸ λέγοντας ὅτι ἡ ἐκκλησία «εἶναι ὡσάν ἡ μάνα» καὶ ἀκόμη ὅτι «εἶναι μία πηγὴ καὶ ποτίζει ὅλους τοὺς διψασμένους». Δὲν παρέλειπε ἀκόμη νὰ τιμὰ τοὺς ἱερεῖς συνιστώντας στοὺς πιστοὺς νὰ τοὺς περιβάλλουν μὲ ἀπεριόριστο σεδασιμό²⁰.

Σύμφωνα μὲ διηγήσεις Παργινῶν πρὸς τὸν Περραιβό, ὅταν ὁ Κοσμάς πέρασε ἀπὸ τὴν πόλιν τους, εἶπε ὅτι οἱ πολλὰς ἐκκλησιὰς δὲν διατηροῦν οὔτε ἐνισχύουν τὴν

14. Π. Κοντογιάννης: ὅπ. πλ. σσ. 96—96.

15. Ἱ. Λαμπρίδης: Περὶ τῶν ἐν Ἠπειρῷ ἀγαθοεργημάτων, τ. Α', Ἀθήναι 1880, σ. 117.

16. Ἀνωνύμου: Ἐπιστολὴ ἀνέκδοτος Κοσμά τοῦ Αἰτωλοῦ ἐκ πρωτοτύπου τῆς Μητροπόλεως Χειμάρρας (1779) ENK φ. 27—5—1909.

17. Φ. Μιχαλόπουλος: Κοσμάς ὁ Αἰτωλός, σ. 99.

18. Σπ. Λάμπρος: Ἱστορικὰ σημειώματα περὶ τοῦ Ἠπειρωτικοῦ ζητήματος NE 10 (1913) σ. 393.

19. Νικ. Γ. Μυστακίδης: Περὶ τοῦ Ἀγίου Κοσμά τοῦ Αἰτωλοῦ ENK φ. 27—9—1895.

20. Ἱ. Μενοῦνος: ὅπ. πλ. σσ. 162, 172, 215, 216, 230, 279.

πίστη, ἂν οἱ πιστοὶ δὲν εἶναι φωτισμένοι ἀπὸ τῆς παλιᾶς καὶ τῆς νέας γραφῆς. Γι' αὐτὸ καὶ τοὺς παρακίνησε νὰ συστήσουν ἀμέσως Ἑλληνικὸ σχολεῖο «πρὸς διαφύλαξιν τῆς πίστεως καὶ ἐλευθερίαν τῆς πατρίδος»²¹. Ὁ Περραιβὸς στὸ ἴδιο κείμενόν του παρατηρεῖ ὅτι οἱ δέκα ἐκκλησίες πού ὑπῆρχαν τότε στὴν Πάργα, ἦσαν πάρα πολλές γιὰ μιὰ πόλη μὲ 4.000 κατοίκους. Οἱ πολλὲς ἐκκλησίες μὲ τὸ ἀγράμματο ἐκκλησίασμα, δημιουργοῦσαν μιὰ κατάστασι ὁξύμωρη καὶ συνάμα ἐπικίνδυνη γιὰ τὴν Ὁρθοδοξία καὶ τὸν Ἑλληνισμό. Ὁ Κοσμάς λοιπόν, χωρὶς νὰ ὑποτιμῇ τὴν ἀξία τῆς ἐκκλησίας, θέλησε νὰ καλύψει τὸ κενὸ αὐτὸ μὲ τὴν ἴδρυσι σχολείου στὴ βενετοκρατούμενη τότε Πάργα. Ἀλλ' ὅπως εἶναι γνωστὸ ὅτι γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ εἶχε δώσει προτεραιότητα στὴν παιδεία. Σὲ μιὰ παιδεία Χριστοκεντρικὴ καὶ Ἑλληνοκεντρικὴ ὅπως προκύπτει ἀπὸ πολλὰ σημεῖα τῶν διδαχῶν του²². Σὲ σωζόμενες ἐπιστολές του²³ ἀναφέρεται ὅτι ἐσύστησε σχολεῖα γιὰ νὰ διδάσκουν τὰ παιδιά «χωρὶς πληρωμὴν». Μὲ ἄλλα λόγια ὁ Κοσμάς εἶναι ὁ πρῶτος ἐφαρμοστὴς τοῦ συστήματος τῆς δωρεάν παιδείας. Σὲ μιὰ ἄλλη ἐπιστολὴ του²⁴ πού ἔγραψε (2 Μαρτίου 1779) πρὸς τὸν ἀδελφὸ του Χρύσανθο, τὸν πληροφοροῦσε ὅτι «ἕως τριάκοντα ἐπαρχίας περιῆλθον, δέκα σχολεῖα Ἑλληνικὰ ἐποίησα, διακόσια δὲ τὰ κοινὰ γράμματα». Ἀριθμοὶ ἐντυπωσιακοὶ πού τονίζουν τὴν τεράστια προσφορὰ τοῦ Κοσμά στὴν παιδεία καὶ μάλιστα σὲ μιὰ ἐποχὴ κρίσιμη γιὰ τὴν Ἑθνικὴ μας ἐπιδίωξι.

Ὅπως προκύπτει ἀπὸ ἀρχαιολογικὰ πηγές²⁵, ὁ Κοσμάς γιὰ κάθε τοῦ κήρυγμα ζητοῦσε ἄδεια ἀπὸ τῆς Τουρκικῆς θρησκευτικῆς ἀρχῆς. Ἡ τακτικὴ τοῦ αὐτοῦ θεωρήθηκε μιὰ «ἀπὸ τῆς πιδὸ ἀρνητικῆς μαρτυρίας τῆς ιδεολογίας του» καὶ συγκρίθηκε μὲ τὸ «πνεῦμα ἐθελοδοουλείας» τῶν Πατριαρχικῶν καὶ Μητροπολιτικῶν ἐγκυκλίων τῆς Τουρκοκρατίας²⁶. Ἡ ἀποψη αὐτὴ εἶναι ἀνεδαφικὴ. Γιατὶ ἡ ἀγάπη καὶ ἡ αὐτοταπεινώσις ἀποτελοῦν δυὸ θεμελιώδεις ἀρχές τοῦ Χριστιανισμοῦ, πού ἐπικράτησε χωρὶς τὴν ἐλάχιστην χρῆσιν βίας, καὶ μὲ τὸν ἴδιο τρόπο ξεπέρασε καρτερικὰ τοὺς ἀγριούς διωγμοὺς τῶν Ρωμαίων αὐτοκρατόρων. Πάνω στὶς ἀρχές αὐτές στηρίζεται καὶ ἡ διδασκαλία τοῦ Κοσμά²⁷, πού θεωροῦσε λιγώτερο ἐπικίνδυνη τὴν ὑποταγὴ τοῦ Ἑθνικοῦ στοὺς Τούρκους, ἐξηγώντας ὅτι «τὰ ἄλλα Ἑθνη θὰ μᾶς ἐδωλαπταν εἰς τὴν πίστιν, ὁ δὲ Τούρκος ἄσπρα ἅμα τοῦ δώσης κάμινεις ὅτι θέλεις»²⁸.

Δὲν παρέλειπε ὅμως νὰ μιλάει πάντα γιὰ «τὸ ποθοῦμενον»²⁹ δηλαδὴ τὴν ἀπελευθέρωσι, νὰ χαρακτηρίζει «ἀντίχριστους» τὸ Σουλτάνο καὶ τὸν Πάπα³⁰, καὶ νὰ κατηγορεῖ τοὺς Ἑβραίους χρησιμοποιοῦντας μάλιστα σκληρὲς ἐκφράσεις³¹. Ὡστόσο

21. Χ. Πεφραβού: Σύντομος βιογραφία τοῦ αἰοδίμου Ρήγα Φεραίου τοῦ Θεταλοῦ, Ἀθήναι 1860, σ. 52.

22. Ἱ. Μενοῦνος: ὅπ. πλ. σσ. 142, 173, 266, 267.

23. Σ. Παπακυριακοῦ ἑλ. π.λ. σ. 168 — Νικ. Γ. Μυστακίδης: Πραγματεία περὶ Δρόβιανης ΦΗ φ. 8—12—1895 — Διογ. Χαρίτωνος: Ὁ Νάσος τοῦ Ἀλῆ Πασά, ἦτοι ἱστορικὸν ἀνέκδοτον τοῦ 18ου αἰῶνος ΦΗ φ. 3—1—1897.

24. Κ. Ν. Σάθα: Βιογραφία... σ. 492.

25. Βλ. πλ. σημ. 6 καὶ 7.

26. Μάρκου Α. Γκιόλια: Ὁ Κοσμάς Αἰτωλὸς καὶ ἡ ἐποχὴ του, Ἀθήνα 1972, σ. 81.

27. Δημ. Γρηγ. Τσάκωνα: Ἡ κοινωνιολογία Κοσμά τοῦ Αἰτωλοῦ, ΗΕ 8 (1959) σσ. 118—123.

28. Σ. Παπακυριακοῦ: ὅπ. πλ. σ. 70.

29. Κ. Σ. Κώνστα: 72 προφητείες τοῦ πάτερ Κοσμά ἀπὸ ἓνα Ἀλβανικὸ χειρόγραφο, ΗΕ 5 (1956), σσ. 678—682.

30. Σ. Παπακυριακοῦ: ὅπ. πλ. σσ. 11, 143.

31. Ἱ. Μενοῦνος: ὅπ. πλ. σσ. 242—244.

συνιστούσε στους άκρατές του να μην άδικούν Τούρκους, Έθραίους και Φράγκους³², καταδίδιζε τή ληστεία και γενικά τήν ένοπλη βία³³, καλούσε σέ άρμονική συνεργασία τους προεστούς και τó λαό³⁴, και γενικά προσπαθούσε νά εξασφαλίσει μετά τή θύελλα των Όρλωφικών, τήν θρησκευτική, ήθική, πνευματική, κοινωνική, και οικονομική ανασύνταξη και άνθρσωση του Έθνους, καθιερώνοντας έτσι μιá καινοτομία - σταθμό στήν ιστορία του Έλληνορθόδοξου διαφωτισμού.

Η ανασύνταξη πού επιδίωξε ó Κοσμάς έγινε πραγματικότητα και μιáς οδήγησε στόν ξεσηκωμό του '21 με σημαioφόρο τήν άλύγιστη Χριστιανική πίστη, πού υπήρξε στά χρόνια της σκληδιάς «πράμα τζοβαίρικό πολυτίμητο» όπως έγραψε χαρακτηριστικά ó Μακρυγιάννης³⁵. Τό ότι ή διδασκαλία του Κοσμά άγκάλιασε τή λαϊκή ψυχή προκαλώντας παντού έκδηλώσεις θρησκευτικής και έθνικής λατρείας, τό φανερώνουν και οί μυστικές έκθέσεις Βενετσιάνων άξιωματούχων και Έλλήνων πράκτορά τους³⁶. "Όλες τους είναι διάχυτες άπό άνησυχία ύστερα άπό τήν έμφάνιση του Κοσμά στήν Ήπειρο και τά Έπτάνησα. Ένδεικτικά σημειώνουμε έδω ότι σέ μιá άπό αυτές αναφέρεται ότι ó Κοσμάς είναι «όξυνούστατος και έμπλεως μεγάλων ιδεών». Ακόμη ότι έχει «άξιοθαύμαστον τρόπον νά εισδύη εις τήν ψυχήν οίουδήποτε» σέ τόσο μεγάλο βαθμό, ώστε κάθε ενέργειά του νά γίνεται εισακουστή «μετά του επιβαλλομένου σεβασμού παρά της ολότητας»³⁷.

"Όσο για τó θρυλούμενο «πνεύμα έθελοδοουλείας» του άνώτερου κλήρου, μιáς άρκει νά σημειώσουμε ότι ó Οικουμενικός Πατριάρχης σέ όλόκληρο τó διάστημα τής Τουρκοκρατίας ως Έθνάρχης (Μιλέτ - Μπασί) είχε πάντοτε προσωπική ευθύνη για τή νομιμοφροσύνη του Έθνους, και ιδιαίτερα των Μητροπολιτών και Επισκόπων πού τόν αντιπροσώπευαν και είχαν στά χέρια τους κάθε άρμοδιότητα ως πρós τήν ιδιωτική ζωή όλων των Χριστιάνων. Σύμφωνα με τήν αντίληψη αυτή, οδήγήθηκε στήν άγχόνη ó Πατριάρχης Γρηγόριος Ε' ως υπεύθυνος για τήν Έπατάσταση του '21, άνεξάρτητα άν είχε ή όχι πραγματική σχέση με αυτή³⁸.

Κάτω άπό αυτές τίς συνθήκες, τó Πατριαρχείο πολλές φορές δρέθηκε στήν αναπόφευκτη και σκληρή ανάγκη νά υποκύψει στίς πιεστικές αξιώσεις των Σουλτάνων, πού είχαν τήν άνεξέλεγκτη δυνατότητα νά μειώνουν, νά άποδυναμώνουν ή ακόμη και νά καταργούν τά περίφημα προνόμια³⁹. Ακόμη χειρότερη ήταν ή κατάσταση στίς έπαρχίες, όπου οί άσύδοτες Τουρκικές άρχές έφταναν στο σημείο νά άγνοούν ακόμη και τίς Σουλτανικές διαταγές. Στήν περίπτωση του Κοσμά, τό φερμάνι του Σουλτάνου πού επικύρωσε τήν άδεια του Πατριαρχείου, δέν έμπόδισε ούτε τίς Τουρκικές άρχές νά ματαιώσουν τó κήρυγμά του σέ μερικές περιοχές, ούτε τους ανθρώπους του Κούρτ πασά νά τόν οδήγήσουν (24 Αύγουστου 1779) στήν άγχόνη.

Μεγαλύτερη αντίδραση συνάντησε ó Κοσμάς στά Έπτάνησα άπό τίς εκεί Βενετσιάνικες άρχές, έπειδή τó κήρυγμά του δέν έξυηρετούσε τά συμφέροντα του φεουδαρχισμού μιáς άπό τίς κύριες αιτίες τής κοινωνικής παρακμής όχι μόνο στίς

32. Ί. Μενούνος: όπ. πλ. σ. 227.

33. Ί. Μενούνος: όπ. πλ. σσ. 220, 266, 271—273, 284—285.

34. Ί. Μενούνος: όπ. πλ. σ. 172.

35. Μακρυγιάννη: Άπομνημονεύματα, εισαγωγή - σχόλια Σπ. Ι. Άσδραχά, Άθήνα 1957, σ. 432.

36. Κ. Δ. Μέρτζιου: Τό έν Βενετία Κρατικόν Άρχείον ΗΧ 16 (1941) σσ. 5—12.

37. Κ. Μέρτζιος: όπ. πλ. σ. 6.

38. Κων(ν) Άντιστ. Βαβούσκου: Έλληνικόν Έκκλησιαστικόν Δίκαιον, Άθήνα 1970, σ. 32.

39. Κ. Βαβούσκος: όπ. πλ. σ. 31.

Τουρκοκρατούμενες και Βενετοκρατούμενες περιοχές, αλλά και σ' αυτά ακόμη τα ανεξάρτητα Ευρωπαϊκά κράτη, όπου ο λιμπεραλισμός και οι κοινωνικές μεταρρυθμίσεις άρχισαν να παίρνουν κάποιες συγκεκριμένες μορφές μόλις στα τέλη του 18ου αιώνα μετά τη Γαλλική Επανάσταση. Ο Κοσμιός υπήρξε όχι μόνο ο πρώτος, αλλά και ο ιδανικός εκφραστής του συνθήματος «ισότης — αδελφότης — δικαιοσύνη» που ξεπήδησε από τη Γαλλική επανάσταση.

Σε μια εποχή που στην «ελεύθερη» Ευρώπη οι σοφοί σέρνονταν μπροστά στην Ίερά Έξέταση, ο Κοσμιός φρόντιζε για την αληθινή, την πνευματική απελευθέρωση των υπόδουλων αδελφών του, και μάλιστα κάτω από το πέλημα ενός θάρρους κατακτητή. «Ο καθένας από λόγου σας — τους έξηγουσε — είναι τιμώτερος από όλον τον κόσμο»⁴⁰, αναγνωρίζοντας έτσι τα ατομικά τους δικαιώματα. Άλλοι θα πει ότι «είμεθα όλοι αδελφοί όλοι ίσοι»⁴¹. Σε μια εποχή που ο φεμινισμός ήταν κάτι το αδιανόητο, ο Κοσμιός θροντοφωνούσε: «Ίσια την έκαμιν ο Θεός την γυναίκαν με τον άνδρα, όχι κατωτέρα». Και όχι μονάχα αυτό. Ένώ θεωρούσε τη μοιχεία λόγο διαξυγίου, διατύπωνε το ακόλουθο τολμηρό έρωτημα: «Αιμή είναι τρόπος ή γυναίκα σου να πονηρεύση με άλλον και να την συγχωρήσης;». «Είναι!»⁴² απαντούσε ο ίδιος, δίνοντας έτσι μια συγκλονιστική για κάθε εποχή έρμηνεία στη σημασία της αληθινής, της Χριστιανικής μεταμέλειας, καθώς και στην ιστορική σημασία και την ιερότητα του θεσμού της οίκογένειας. Γενικά οι διδαχές του είναι διάχυτες από μηνύματα αγάπης, κοινωνικής δικαιοσύνης στην κατανομή των θαρών, πειθαρχίας στις ήθικες αρχές του Ευαγγελίου, ισότητος των δικαιωμάτων, ολιγάρκειας, κοινωνικής αλληλεγγύης και μόρφωσης⁴³.

Και να σκεφτεί κανείς ότι όλα αυτά λέγονταν σε μια εποχή που στένευαν απελπιστικά τα περιθώρια για κοινωνική, οικονομική και πνευματική ανάπτυξη στην υπόδουλη Ελλάδα, όπου βίμως από τις αρχές του 18ου αιώνα είχε αρχίσει να διαφαίνεται η αρχή του τέλους της Τουρκικής παντοδυναμίας. Η δράση λοιπόν του Κοσμιά πρέπει να εξετάζεται πάντα σε συνδυασμό με την αμείλικτη αυτή ιστορική πραγματικότητα, καθώς και με τις κάποιες περιστασιακές ευνοϊκές συνθήκες που βρήκαν το κήρυμά του πριν από τα Όρλωφικά (άποκορύφωμα της στροφής του Έλληνισμού προς «την θιόδοξον Ρωσίαν» — Ρωσόφιλοι Πατριάρχες).

Οι ίδιες περίπου συνθήκες διαμορφώθηκαν απροσδόκητα ύστερα από τη συνθήκη του Κιουτσούκ Καϊναρτζή (1774) όταν ο Τσάρος ανέλαβε την προστασία των Χριστιανικών πληθυσμών της Βαλκανικής⁴⁴. Αυτό εξυηρετοόσε άμεσα τα συμφέροντα της Πύλης, έπειδή ο διωγμός των Χριστιανών θα δημιουργούσε — όπως είχε συμβεί παλαιότερα — βίαιους ή και θεληματικούς για την αποφυγή των δεινών εξισλαμισμούς, με αποτέλεσμα να λιγοστέψουν οι ραγιάδες και μαζί τους τα κρατικά έσοδα από την άγρια φορολογία⁴⁵. Όσοσο οι διωγμοί συνεχίστηκαν, ιδιαίτερα στη δυτική και μεσοδυτική ήπειρωτική Ελλάδα, όπου η τυραννική και ανεξέλεγκτη Αλβανοκρατία, δημιουργούσε τις προϋποθέσεις για να ριζώσει εκεί ο ένοχλητικός για την Πύλη θεσμός του «Ντερέμπε», που θρήκε λίγο αργότερα ιδανικό εκφραστή στο πρόσωπο του Άλη Παζά.

Ο Κοσμιός διαδίδοντας τον κίνδυνο, έσπευσε να επισκεφθεί τις περιοχές αυ-

40. Ί. Μενοΰνος: όπ. ππ. σ. 116.

41. Φ. Μιχαλόπουλος: όπ. ππ. σ. 40.

42. Ί. Μενοΰνος: όπ. ππ. σσ. 131, 198.

43. Φ. Μιχαλόπουλος: όπ. ππ. σσ. 39—40.

44. Ά. Βακαλόπουλος: όπ. ππ. σ. 421.

45. Φ. Μιχαλόπουλος: όπ. ππ. σσ. 16—17.

τές, όπου και αφιέρωσε το μεγαλύτερο μέρος της κοντά τετράχρονης (1775—1779) περιόδου του. Από την περίοδο του αυτή έχουν διασωθεί κείμενα με διδαχές του, λαϊκές «ἐνθυμήσεις» και ένα πλήθος από παραδόσεις. Χάρη στην «Αναλυτική Βιβλιογραφία Κοσμά του Αιτωλού» του Κώστα Σαρδελή, που κυκλοφορεί σε δεύτερη συμπληρωμένη έκδοση, απλουστεύεται ή διαδικασία της συγκέντρωσης υλικού, από όπου ο θελήσει να γράψει μια νέα εξαντλητική και τεκμηριωμένη βιογραφία του Αγίου.

Η εργασία αυτή θα παρουσιάζει θέματα αρκετά κενά. Ωστόσο θα έχει διαχωρίσει την ιστορική αλήθεια από το μύθο. Ο μύθος, έλεγε ο αείμνηστος καθηγητής Σπ. Μαρινάτος, μιτάζει με την αρχικά κατωμένη από ένα μικρό λιθαράκι χιονοσιβάδα, που παίρνει όλο και μεγαλύτερο όγκο, καθώς κατακυλάει όρμητικά στην απότομη βουνοπλαγιά. Και εξήγησε ότι ο πυρήνας της, το μικρό αυτό λιθαράκι είναι η ιστορική αλήθεια, η κρυμμένη στο βάθος του μύθου, που κι' αυτός αλλάζει διαστάσεις και σχήματα με το κύλισμα του χρόνου. Άς καταχωρηθούν λοιπόν οι θρύλοι και οι ιστορικά αδιασταύρωτες παραδόσεις για τον Κοσμό σε ειδικό παράρτημα της μελλοντικής βιογραφίας του, μια και αποτελούν ένα κομμάτι λαϊκής δημιουργίας. Ίσως κάποιες από τις στοματικές αυτές διηγήσεις επιβεβαιώνουν κάποτε από άγνωστα σήμερα έγγραφα της εποχής εκείνης. Με την ευκαιρία θα πρέπει να σημειωθεί ότι τα τελευταία χρόνια έγιναν ελάχιστα ανακοινώσεις ανεκδότων εγγράφων με ειδήσεις για τον Κοσμό και το έργο του. Με αυτό όμως δεν πρέπει να σημαίνει ότι έπαψαν πια να υπάρχουν. Προσωπικά έχω σοβαρές ενδείξεις για την ύπαρξη τέτοιων εγγράφων σε αρχεία του εξωτερικού. Όσο για το εσωτερικό, δεν έγινε ποτέ συστηματική αναζήτησή τους, ώστε να υποστηριχθεί σήμερα με βεβαιότητα ότι η έρευνα προς την κατεύθυνση αυτή έχει εξαντληθεί. Για τα χειρόγραφα που είναι γνωστά από διάφορα δημοσιευμένα κείμενα, ή μακροχρόνια έρευνα του Ί. Μενοῦνου, δεν απέδωσε ουσιαστικά αποτελέσματα⁴⁶.

Μερικά από τα χειρόγραφα αυτά θα μπορούσαν να μας δώσουν πολύτιμες πληροφορίες. Αίφνης το χειρόγραφο μιας διδαχής που κατείχε ο Σάθας, θα μπορούσε να μας διαφωτίσει το αν η γραμμένη σ' αυτό σημείωση, σύμφωνα με την όποια ο Κοσμάς κήρυξε (13 Οκτωβρίου 1771) στο Γαλαξείδι⁴⁷, είναι σύγχρονη, ή αποτελεί μεταγενέστερη προσθήκη. Έξ' ὅσου ενδιαφέρον θα ήταν και το χειρόγραφο Γ. Κρέμιου με τις πέντε διδαχές⁴⁸. Πριν από ένα περίπου χρόνο, σε προθήκη κεντρικού Αθηναϊκού βιβλιοπωλείου είδα ένα παλιό ξενόγλωσσο (;) βιβλίο. Στο πρώτο του εσωφύλλο υπήρχε αποτύπωμα σφραγίδας με την ένδειξη «Γεωργίω Κρέμιω ἀνήκει καὶ τότε». Ἄν τὸ βιβλίο αὐτὸ προέρχεται ἀπὸ ἐκποίηση τοῦ περιεχομένου τῆς βιβλιοθήκης Κρέμιου (προσωπικά δὲν γνωρίζω ποιά ἦταν ἡ τύχη τῆς) τότε ὁ ἀγοραστής ἢ οἱ ἀγοραστὲς θὰ κατέχουν τὸ παραπάνω χειρόγραφο.

Ὁ Μιχαλόπουλος ἔχει γράψει ὅτι «στὴν οἰκογένεια Ἰδρωμένων στὴν Κέρκυρα σώζεται σχετικὸς φάκελλος χειρογράφων γιὰ τὴ δράση τοῦ Κοσμά στὴν Πάργα ὅπου μίλησε»⁴⁹. Σύμφωνα με τὶς πληροφορίες πού πήρε ὁ Ί. Μενοῦνος, «τέτοιος φάκελλος δὲν ὑπάρχει σήμερα καὶ ὅτι ἂν ὑπῆρξε θὰ καταστράφηκε κατὰ τὴ διάρκεια τῆς Κατοχῆς»⁵⁰. Ὁ φάκελλος αὐτὸς πρέπει νὰ ὑπάρχει χωρὶς νὰ τὸ γνωρίζουν οἱ

46. Ί. Μενοῦνος: ὅπ. πλ. σσ. 45—50.

47. Κ. Ν. Σάθας: Βιογραφία... σσ. 488 σημ. 2, 491.

48. Ἀνδρόνικου Δημητρακόπουλου: Προσθήκαι καὶ διορθώσεις εἰς τὴν Νεοελληνικὴν Φιλολογίαν (Κων)νου Σάθα - Λειψία 1871, σ. 85.

49. Φ. Μιχαλόπουλος: ὅπ. πλ. σ. 83.

50. Ί. Μενοῦνος: ὅπ. πλ. σ. 47.

ἀπόγονοι τοῦ ἱερέα Ἀνδρέα Ἰδρωμένου, δασκάλου καὶ ἀρχιεπισκόπου τῆς Πάργας στὸ διάστημα 1773—1803⁵¹, δηλαδὴ καὶ τὴν ἐποχὴ πού πέρασε ἀπὸ ἐκεῖ ὁ Κοσμάς. Στὸ συμπέρασμα αὐτὸ καταλήγουμε κρίνοντας ἀπὸ τὰ κείμενα τῶν Σπ. Λάμπρου⁵², Δ. Σάρρου⁵³, καὶ Β. Κραψίτη⁵⁴.

Ἡ ἐπίμονη λοιπὸν βιβλιογραφικὴ - ἀρχαιολογικὴ ἔρευνα, ἀποτελεῖ ἀπαραίτητη προϋπόθεση γιὰ τὴ συγγραφὴ μιᾶς νέας βιογραφίας τοῦ Κοσμά. Μιᾶς βιογραφίας, στὴν ὁποία πρέπει νὰ ἀνατραποῦν μὲ ἀκαταμάχητα ἱστορικὰ στοιχεῖα οἱ μονόπλευρες ἀνιστόρητες, καὶ ἄσχετες μὲ τὸ θέμα κρίσεις διαφόρων «μελετητῶν» τοῦ Κοσμά, πού ἐπιχειρήσαν νὰ παραμιμῶσιν μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ μιὰ ἀπὸ τὶς μεγαλύτερες φυσιογνωμίες τοῦ Ἑλληνορθόδοξου διαφωτισμοῦ. Τοῦ γνήσιου φορέα «τοῦ Ὁρθόδοξου πνεύματος ἐπὶ τοῦ κοινωνικοῦ πεδίου» πού ἔδειξε «κατὰ ποῖον τρόπον ἡ Ὁρθόδοξος Μεταφυσικὴ ὑλοποιεῖται εἰς κοινωνικὸν δέον»⁵⁵ ὅπως ἔγραψε χαρακτηριστικὰ ἕνας ἀπὸ τοὺς σύγχρονους μελετητὲς του.

II. ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑ ΓΕΝΝΗΣΕΩΣ

Ἡ χρονολογία γεννήσεως τοῦ Κοσμά τοῦ Αἰτωλοῦ, δὲν σημειώνεται στίς ἱστορικὲς πηγές. Ὁ σύγχρονός του καὶ πρῶτος βιογράφος του Νικόδημος Ἀγιορείτης (1740—1809) πού τὸν εἶχε γνωρίσει ἀπὸ κοντά⁵⁶, σὲ μεγάλῃ ἡλικίᾳ, γράφει ὅτι ἐμαρτύρησε «ὄντας εἰς ἡλικίαν ἑξήντα πέντε χρόνων»⁵⁷. Οἱ ἱστορικοί, συνδυάζοντας τὴν πληροφορίαν αὐτὴ μὲ τὴ γνωστὴ ἡμερομηνία τοῦ μαρτυρίου του (24 Αὐγούστου 1779) συμπεραίνουν ὅτι γεννήθηκε στὰ 1714. Ἡ χρονολογία αὐτὴ θεωρεῖται καὶ ἡ σωστὴ.

Ὡστόσο δὲν ἔλλειψαν καὶ οἱ κάποιες ἐπιφυλάξεις. Πρῶτος τὴν ἀμφισβήτησε ὁ Εὐαγγελίδης⁵⁸, κρίνοντας ἀπὸ ἓνα ἀπόσπασμα διδαχῆς τοῦ Κοσμά ὅπου ὁ ἴδιος ἀναφέρει ὅτι ἀναχώρησε ἀπὸ τὴν ἰδιαίτερη πατρίδα του πρὶν ἀπὸ «σαράντα - πενήντα χρόνους». Τὸ ἀπόσπασμα αὐτὸ δημοσίευσε (1871) ὁ Ἀ. Δημητράκοπουλος ἀπὸ τὸ χειρόγραφο Γ. Κρέμιου⁵⁹, γιὰ τὸ ὁποῖο μιλήσαμε παραπάνω, διευκρινίζοντας ὅτι ἡ διδαχὴ αὐτὴ ἐκφωνήθηκε (1777) στὴν Κεφαλληνία.

Ὁ Εὐαγγελίδης, συνδυάζοντας ὅπως φαίνεται τὸ κείμενο καὶ τὴ χρονολόγησιν τῆς διδαχῆς αὐτῆς μὲ τὴν πληροφορίαν τοῦ Κ. Σάθα⁶⁰, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία ὁ Κοσμάς ἀναχώρησε ἀπὸ τὸ χωριό του γιὰ τὶς πρῶτες σπουδές του σὲ ἡλικία 8 χρόνων, ἄφησε νὰ ἐννοηθεῖ ὅτι γεννήθηκε πολὺ ἀργότερα ἀπὸ τὰ 1712. Ἡ ἄποψη ὅμως αὐτὴ δὲν ἔχει ἱστορικὸ ἔρεισμα ἐπειδὴ ἡ πληροφορία τοῦ Σάθα δὲν προέρχεται ἀπὸ ἱστο-

51. Π. Θ. Στεριώτης: Ἀνδρέας Ἰδρωμένος ΜΕΕ 12 (1930), σ. 859.

52. Σπ. Λάμπρου: Σημειώματα περὶ Ρήγα καὶ Πετρουαίου ΕΑ 1 (1898) σ. 129 κ.ε.

53. Δ. Μ. Σάρρου: Γράμματα ἀναφερόμενα εἰς τοὺς ἀγῶνας Σουλίου καὶ Πάργης ΗΧ 2 (1927) σσ. 269—283.

54. Βασίλει Κραψίτη: Χριστοφόρου Πετρουαίου ἐπιστολὰ εἰς διαφόρους φίλους (1799—1800) ΜΣ 3 (1976) σσ. 91—118.

55. Δ. Τσάκωνας: ὁπ. π., σ. 3.

56. Νέον Μαρτυρολόγιον, ἥτοι μαρτυρία τῶν νεοφανῶν μαρτύρων κ.λ.π. συνταχθὲν παρὰ τοῦ Ὁσίου Νικοδήμου τοῦ Ἀγιορείτου, Ἀθήναι 1961, σ. 202.

57. Νέον Μαρτυρολόγιον, σ. 201.

58. Τρύφωνος Εὐαγγελίδου: Κοσμάς ὁ Ἰσαπόστολος (1714—1779) Βίος καὶ ἔργα αὐτοῦ, Ἀθήναι 1897, σ. 7, σημ. 1.

59. Βλ. π. σημ. 48.

60. Κ. Ν. Σάθας: Βιογραφία... σ. 487.

ρικές πηγές αλλά «ἐξ ἐπιτοπίων παραδόσεων» ὅπως ὁ ἴδιος διευκρινίζει στὸ σχετικό κείμενό του⁶¹. Πέρα ὅμως ἀπὸ αὐτό, τὸ χειρόγραφο Κρέμιου, ὅπως εἶδαμε, σήμερα ἔχει χαθεῖ. Ἔτσι δὲν μπορούμε νὰ ξέρουμε μὲ ποιὰ ἀκριβῶς κριτήρια προσδιορίστηκαν ὁ τόπος καὶ ἡ χρονολογία πού ἐκφωνήθηκε ἡ διδασχὴ αὐτή. Ἀς σημειωθεί ὅτι ἡ ἴδια διδασχὴ, πού ἔχει τυπωθεῖ πολλές φορές μὲ διάφορες παραλλαγές στὸ κείμενό της⁶², ἔχει χαρακτηριστεῖ ὡς «τελευταία», μὲ τὴ διευκρίνηση ὅτι ἐκφωνήθηκε (3 Αὐγούστου 1779) στὰ Γιάννενα⁶³.

Ὅμως, τὸ πότε καὶ πού ἐκφωνήθηκαν οἱ γνωστὲς διδασχές τοῦ Κοσμά, καθὼς καὶ τὸ πότε ἔγινε ἡ καταγραφὴ ἢ ἡ ἀντιγραφὴ τῶν κειμένων τους πού σώζονται σήμερα, ἔλα αὐτά, συνθέτουν ἓνα ἄλυτο πρόβλημα. Γι' αὐτὸ καὶ δὲν πρέπει νὰ υπολογίζεται ἡ χρονολογία γεννήσεώς του σὲ συνδυασμὸ μὲ τίς χρονολογίες πού σημειώνονται σὲ χειρόγραφα διδασχῶν ἢ μὲ τίς πιθανὲς σὲ διάφορα στάδια τῆς ἡλικίας του ἀναχωρήσεις του ἀπὸ τὸ χωριὸ τῆς καταγωγῆς του.

Ὁ Σ. Παπακυριακοῦ⁶⁴ ἐπισήμανε ἓνα ἀπόσπασμα τῆς παραπάνω διδασχῆς, καταχωρημένης στὸν χαμένο σήμερα⁶⁵ κώδικα Μπιστρέκη⁶⁶, ὅπου ὁ Κοσμάς ἀναφέρει ὅτι «ἐφθεῖρα τὴν ζωὴν μου 45 σαράντα πέντε χρόνους». Στὸν ἀριθμὸ αὐτὸ προσθέτει τὰ 25 χρόνια πού ἔζησε — ὅπως πιστεύει — ὁ Ἅγιος στὴν πατρίδα του, σχηματίζοντας ἔτσι τὸν ἀριθμὸ 70. Μὲ βάση τοὺς ἀριθμοὺς αὐτοὺς καὶ μὲ δεδομένο ὅτι ἡ διδασχὴ αὐτὴ ἐκφωνήθηκε (1777) στὴν Κεφαλληνία, συμπεραίνει ὅστερα ἀπὸ διάφορες προσθαφαίρεσεις, ὅτι ὁ Κοσμάς γεννήθηκε στὰ 1707 καὶ ἐμαρτύρησε σὲ ἡλικία 72 χρόνων.

Ἀπὸ καμμιὰ ὅμως ἱστορικὴ πηγὴ προκύπτει καὶ ἐπομένως εἶναι ἄγνωστο πόσα χρόνια ἀκριβῶς ἔζησε ὁ Κοσμάς στὴν ἰδιαίτερη πατρίδα του. Ὁ Νικόδημος γράφει ὅτι ἔφυγε ἀπὸ τὸ χωριὸ του γιὰ νὰ διδασχεῖ (;) — τὸ ἐρωτηματικὸ αὐτὸ θὰ τὸ ἐξετάσουμε σὲ ἐπόμενο Κεφάλαιο — τὰ «γραμματικὰ» σὲ ἡλικία «χρόνων εἴκοσι καὶ ἐπέκεινα». Ἀπὸ τὸν ὑπόλογισμὸ ὅμως αὐτὸ μέχρι τὸν ἀπόλυτο ἀριθμὸ 25 τοῦ Παπακυριακοῦ, ἡ ἀπόστασις εἶναι μεγάλη.

Ὁ Παπακυριακοῦ⁶⁷, ἐπισήμανε ἀκόμη μιὰ περιοκπὴ κειμένου τοῦ Νεόφυτου Δούκα⁶⁸, ὅπου ἀναφέρεται ὅτι ὁ Κοσμάς γεννήθηκε 60 χρόνια πρὶν ἀπὸ αὐτόν, δη-

61. Κ. Ν. Σάθας: Βιογραφία... σ. 487, σημ. 2.

62. Κ. Σ. Κώνστα: Μία «διδασχὴ» τοῦ Ἁγίου Κοσμά ἀπὸ Ἡπειρώτικον κώδικα τοῦ 1814 HE 12 (1963) σ. 615.

63. Δ. Σαλαμάγκα - Κ. Φωτόπουλου: Ἡ τελευταία «διδασχὴ» τοῦ Ὁσιομάρτυρος πάτερ Κοσμά HE 2 (1953) σ. 780.

64. Σ. Παπακυριακοῦ: Συμβολὴ εἰς τὸν βίον Κοσμά τοῦ Αἰτωλοῦ Ἱερομάρτυρος καὶ Ἱσποστόλου, Ἀθήνα 1953, σ. 16.

65. Βλ. πλ. σημ. 62.

66. Γεώργιος Ζήκου Μπιστρέκης: Πιστὸς ἀκόλουθος τοῦ Κοσμά καὶ συντάκτης τοῦ ὁμόνυμου κώδικα πού περιεῖχε μιὰ διδασχὴ, περιγραφὴ τοῦ μαρτυρίου τοῦ Κοσμά, καὶ διάφορα ἄλλα θερησκευτικὰ κείμενα. (Βλ. περιεχόμενα στοῦ Σ. Παπακυριακοῦ Κοσμά Ἱερομάρτυρος... σ. 174). Τὸ κανονικὸ του ἐπώνυμο πρέπει νὰ ἦταν Μπιστρένης, παράγωγο ἀπὸ τὸ Μπιστρένιον τῆς σημερινῆς Ἀλβανίας, ἑδρας τῆς παλαιᾶς Μητροπόλεως Δαρδανίας, ὅπως σημειώνεται ἀπὸ τὸν Β. Α. Ζῶτο Μολοσσὸ (Ἡπειρωτικὰ Μελετήματα, τεύχος Α', Ἀθήνα 1878 σ. 105). Σύμφωνα μὲ τὴν τότε συνήθεια τῶν Ἀλβανῶν, ὅποιος ζοῦσε μακριὰ ἀπὸ τὸν τόπο καταγωγῆς του ἔπαιρνε ἐπώνυμο παράγωγο ἀπὸ αὐτόν (Βλ. Τ. Λάππα: Ἀπομνημονεῖματα Λοιδωρίκη HE 4 (1955) σ. 876.

67. Σ. Παπακυριακοῦ: Συμβολὴ... σ. 17.

68. Νεοφύτου Δούκα: Ἐπιστολαὶ πρὸς τινος ἐν διαφόροις περιστάσεσι κλπ. τ. Α' ἐν Αἰγίνῃ 1839, σσ. 133—134.

λαδὴ στὰ 1700. Ἡ περικοπὴ αὐτὴ περιέχεται σὲ μιὰ κοινὴ ἐπιστολὴ τοῦ φανατικοῦ ἀρχαῖστῃ Δούκα, στὴν ὁποία ὁ Κοσμιᾶς καὶ ὁ Κοραῖς κατηγοροῦνται ὅτι μὲ τὴ διδασκαλία τους «ἐνεκόλαψαν κηλίδας» γιὰ τὸ Ἔθνος. Ἀφοῦ λοιπὸν ὁ Δούκας θεωροῦσε — τόσο ἄδικα — Ἐθνικὰ ἐπιζήμια τὴ διδασκαλία τοῦ Κοσμά, ἦταν φυσικὸ νὰ μὴν εἶχε καμμιά ἀπολύτως διάθεση νὰ συγκεντρώνει γι' αὐτὸν στοιχεῖα καὶ μάλιστα βιογραφικὰ. Μὲ ἄλλα λόγια ἡ πληροφορία του αὐτὴ δὲν ἀποτελεῖ τὸ καταστάλαγμα εἰδικῆς ἔρευνας, ἀλλὰ ἓνα πρόχειρο ὑπολογισμὸ τῆς στιγμῆς.

Συμπέρασμα: Ὁ Κοσμιᾶς γεννιήθηκε στὰ 1774. Χρονολογία ποὺ προκύπτει ἔμμεσα ἀλλὰ σαφέστατα ἀπὸ τὸ κείμενο τοῦ πρώτου βιογράφου του Νικόδημου Ἀγιορείτη.

III. Η ΚΑΤΑΓΩΓΗ ΤΟΥ

Ἡ καταγωγὴ τοῦ Κοσμά τοποθετεῖται ἀπὸ τὸν ἴδιο μέσα στὸ γενικώτερο γεωγραφικὸ τῆς πλαίσιου. Σὲ διδαχὴ του ἀναφέρει ὅτι «ἡ πατρίδα μου ἢ ψεύτικη, ἢ γήινος καὶ ματαία εἶναι ἀπὸ τοῦ Ἀγίου Ἀρτῆς καὶ ἀπὸ τὴν ἐπαρχίαν Ἀπόκουρο»⁶⁹. Ὁ Νικόδημος γίνεται πῶς συγκεκριμένως, γράφοντας ὅτι ὁ Κοσμιᾶς «ἦτον ἀπὸ τὴν Αἰτωλίαν ἀπὸ ἓνα μικρὸν χωρίον ὀνομαζόμενον Μέγα Δένδρον»⁷⁰. Ἡ ἴδια πληροφορία βρέθηκε καταχωρημένη στὸν κώδικα τῆς Μονῆς Προυσοῦ καὶ πρωτοδημοσιεύθηκε (1913) ἀπὸ τὸν Σπ. Λάμπρο⁷¹. Μέχρι τότε εἶχαν γράψει ὅτι ὁ Κοσμιᾶς γεννιήθηκε στὸ Μ. Δένδρο καὶ οἱ Μ. Παρανίκας⁷², Κ. Σάθας⁷³, Ἀ. Ἀλεξούδης⁷⁴, Ν. Μαυροκορδάτος⁷⁵, Π. Ἀραβαντινός⁷⁶ καὶ Β.Δ. Ζώτος Μολοσσός⁷⁷.

Ἀρκετὰ χρόνια ἀργότερα, ὁ Μιχαλόπουλος ὑποστήριξε ὅτι ὁ Κοσμιᾶς δὲν γεννιήθηκε στὸ Μ. Δένδρο, ἀλλὰ στὸ γειτονικὸ χωριὸ Ταξιάρχης⁷⁸. Στὸ συμπέρασμα αὐτὸ ὀδηγήθηκε κρίνοντας ἀπὸ ἓνα ἀπόσπασμα τῆς διαθήκης τοῦ Χρυσάνθου τοῦ Αἰτωλοῦ, ἀδελφοῦ τοῦ Κοσμά, ποὺ πέθανε (1785) στὴ Νάξο. Στὸ κείμενο αὐτὸ ὁ Χρυσάνθος αὐτοχαρακτηρίζεται «Ἐσωχωρίτης ἐκ τῆς ἐπαρχίας Ναυπάκτου καὶ Ἀρτῆς ἐκ χωρίου Ταξιάρχης»⁷⁹. Ὁ χαρακτηρισμὸς «Ἐσωχωρίτης» ἐσήμαινε τότε τὸν καταγόμενον ἀπὸ τὴν περιοχὴ τοῦ Ἀπόκουρου, ὅπως ἀποκαλοῦσαν μὲ παρα-

69. Ἀ. Δημητρακόπουλος: ὅπ. πλ. σ. 85.

70. Νέον Μαρτυρολόγιον σ. 201.

71. Σπ. Λάμπρος: Κατάλογος τῶν κωδίκων τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Προυσοῦ ΝΕ (10) 1913, σ. 314.

72. Ματθαίου Κ. Παρανίκας: Σχεδιάσμα τῆς ἐν τῷ Ἑλληνικῷ Ἐθνει καταστάσεως τῶν Ἑλληνικῶν γραμμῶν ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως (1453) μέχρι τῶν ἀρχῶν τῆς ἐνεστώσης ἸΘ' ἑκατονταετηρίδος, Ἐν Κων)πόλει 1867 σ. 90, σημ. 1.

73. Κ. Ν. Σάθας: Βιογραφία... σ. 487.

74. Ἀνθίμου Ἀλεξούδη: Σύντομος περιγραφή τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως τῶν Βαλλεργάδων κλπ. ἐν Κερκύρα 1868 σσ. 81—82.

75. Ἀλεξ. Νικ. Μαυροκορδάτου: Ψόγος Νικοτιανῆς καὶ ἐπιστολὴ πρὸς Μητροφάνην τὸν διάκονον κλπ. ἐν Βενετίᾳ ασοιστ'. σσ. 30—31.

76. Π. Ἀραβαντινοῦ: Βιογραφικὴ Συλλογὴ λογίων τῆς Τουρκοκρατίας, ἐπιμέλεια - εἰσαγωγὴ Κ. Θ. Δημαρᾶ, Ἰωάννινα 1960, σ. 6.

77. Β. Δ. Ζώτου Μολοττοῦ: Λεξικὸν Ἀγίων Ἀπάντων... σ. 613.

78. Φ. Μιχαλόπουλος: ὅπ. πλ. σ. 7.

79. Π. Γ. Ζεφλέντη: Διαθήκη διδασκάλου Ναξίας Χρυσάνθου Αἰτωλοῦ Π)Π' 7 (1885) σ. 300.

φθορά της αρχαιοελληνικής της ονομασίας⁸⁰ την όρεινή ενδοχώρα της Ναυπακτίας, ξεχωρίζοντάς την από το παραλιακό «Βενέτικο», δηλαδή την περιοχή που εξουσίαζαν παλιὰ οἱ Βενετσιάνοι. Ὁ Χρύσανθος ἦταν μεγαλύτερος στήν ἡλικία ἀπό τόν Κοσμᾶ. Σύμφωνα μέ μιὰ τοπική παράδοση, ἡ οἰκογένειά του κατοικοῦσε ἀρχικά στόν Ταξιάρχη. Ἀργότερα μετακινήθηκε καί ἐγκαταστάθηκε στό Μ. Δένδρο ὅπου γεννήθηκε ὁ Κοσμᾶς⁸¹.

Ὁ Παπακυριακοῦ⁸² ὑποστήριξε ὅτι ἡ παράδοση δέν συγκράτησε τόν Ταξιάρχη γιά γενέτειρα τοῦ Κοσμᾶ, ἐπειδή τὸ χωριὸ αὐτὸ ἦταν μικρὸ καί ἐπομένως ἄγνωστο στοὺς ξένους, ἐνῶ τὸ Μ. Δένδρο ἦταν ἔδρα τῶν Τουρκεσκῶν ἀρχῶν τῆς περιοχῆς, καί γιν ὡστό ὡς γενέτειρα τοῦ ὀνομαστοῦ Εὐγενίου τοῦ Αἰτωλοῦ. Ὁ τελευταῖος ὅμως ἔμεινε γνωστός —ὅπως καί ὁ Κοσμᾶς— ὡς «Αἰτωλός» καί ὄχι ὡς «Μεγαθενόριτης». Πέρα ὅμως ἀπὸ αὐτό, εἶναι γνωστό ὅτι στὰ χρόνια τοῦ Κοσμᾶ, τὸ Μ. Δένδρο ἦταν ἓνας μικρὸς συνοικισμός, καί ἔτσι δέν μπορούσε νὰ ἀποτελεῖ ἔδρα τῶν Τουρκεσκῶν ἀρχῶν. Συγκεκριμένα γιά τὸ χωριὸ αὐτὸ ὁ Ἀναστάσιος Γόρδιος (1654—1729) ἔγραψε ὅτι στίς ἡμέρες του ἦταν ἓνας «συνοικισμὸς μάλα συνεσταλμένος καί ἀνδράσιν εὐαρίθμοις πενία προσταλαιποροῦσιν ἐσχάτη»⁸³. Ὑστερα ἀπὸ αὐτό, ἡ πληροφορία τοῦ Β. Δ. Ζώτου Μολοσσοῦ⁸⁴, ὅτι ὁ Κοσμᾶς καταγόταν ἀπὸ εὐπορή οἰκογένεια, ἀποδεικνύεται ἀβάσιμη. Ὁ χαρακτηρισμὸς τοῦ Μ. Δένδρου ὡς «μάλα συνεσταλμένου», δημιουργεῖ τὴν ὑπόψια ὅτι ἴσως ἀποτελοῦσε συνοικισμὸ τοῦ πολὺ κοντινοῦ τοῦ Ταξιάρχη, καί ἔτσι ἐξηγεῖται γιατί ὁ Χρύσανθος προτίμησε νὰ σημειώσῃ γιά γενέτειρά του τὸ δεύτερο αὐτοῦ χωριό.

Σύμφωνα μέ μιὰ παράδοση ποὺ διάσωσε ὁ Δ. Λουκόπουλος⁸⁵, οἱ γονεῖς τοῦ Κοσμᾶ ἦταν ξερριζωμένοι Ἑπαιῶτες «ἀνυφαντάδες», ποὺ ἐγκαταστάθηκαν ἀρχικά στό χωριὸ Χαλίκι τοῦ Ἀγρινίου. Ἀλλες παραδόσεις τοὺς παρουσιάζουν νὰ καταφεύγουν στόν Ταξιάρχη γύρω στὰ 1700 ἔχοντας ἐγκαταλείψῃ τὰ Γραμμεινοχώρια τῆς Ἑπείρου στὴ μιὰ περίπτωσή⁸⁶, καί τὴ Σκουληκαριά τῆς Ἄρτας στήν ἄλλη⁸⁷. Ὡς σημειωθεῖ ἀκόμη ὅτι ὁ Μητροπολίτης Ἄρτης Σεραφεῖμ, ἔγραψε στὰ τέλη τοῦ περασμένου αἰῶνα, ὅτι ὁ Κοσμᾶς ἦταν «Ἑπαιώτης τῷ γένει»⁸⁸. Εἶδαμε παραπάνω ὅτι ὁ Κοσμᾶς σὲ διδαχὴ του εἶπε ὅτι «ἡ πατρίδα μου εἶναι ἀπὸ τοῦ Ἁγίου Ἄρτης καὶ ἀπὸ ὁ⁸⁹ τὴν ἐπαρχίαν Ἀπόκουρο». Ἡ διατύπωση τῆς φράσης αὐτῆς καί

80. Στὴν ἀρχαιότητα «Κουρήτις» ὀνομαζόταν ἡ περιοχή τῆς Αἰτωλίας γύρω ἀπὸ τὴν πόλη Πλευρόνα, ποὺ τὴν εἶχε χτίσει δίπλα ἀπὸ τὸν ποταμὸ Εἰθνο ὁ Πλευρόν, γιὸς τοῦ Αἰτωλοῦ καί τῆς Προνόης (Βλ. Νικ. Λορέντη: Λεξικὸν τῶν ἀρχαίων μυθολογικῶν, ἱστορικῶν καί γεωγραφικῶν κυρίων ὀνομάτων, ἐν Βιέννῃ 1837 σσ. 287—288, 450). Ἔτσι ὁ καταγόμενος «ἀπὸ Κουρήτιδος» ἔγινε «Ἀποκουρήτης» καί ἡ περιοχή «Ἀπόκουρο».

81. Μ. Γαϊόλιας: ὅπ. πλ. σ. 56.

82. Σ. Παπακυριακοῦ: Συμβολή... σ. 15.

83. Ἀ. Γορδίου: Βίος τοῦ ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει γενομένου σοφωτάτου τε καί λογιωτάτου ἐν ἱερομονάχοις κτθ - Εὐγενίου Ἰωαννουλίου τοῦ ἐξ Αἰτωλίας ΝΕ 4 (1907) σ. 34.

84. Β. Δ. Ζώτος Μολοττός: Λεξικόν... σ. 613.

85. Δημ. Λουκόπουλος: Ἡ θρησκευτικὴ φυσιογνωμία τοῦ Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ, ΝΓ 2 (1928) σ. 318.

86. Ἀρχιμ. Χ. Δ. Βασιλόπουλος: Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός, Ἀθήναι 1955, σ. 13.

87. Γεωργίου Πάστρα: Πατροκοσμᾶς ὁ Αἰτωλός καί σύντομος βιογραφία Εὐγενίου τοῦ Αἰτωλοῦ, Ἀγρίνιον 1950, σ. 16.

88. Μητροπολίτου Σεραφεῖμ Ξενοπούλου (Βυζαντίου): Δοκίμιον ἱστορικῆς τινὸς περιλήψεως τῆς ποτὲ ἀρχαίας καί ἐγκρίτου πόλεως Ἄρτης καί τῆς ὁσαύτως νεώτερης πόλεως Προβέζης κ.λ.π., Ἀθήναι 1884, σ. 113.

89. Οἱ ὑπογραμμίσεις δικές μου.

τὸ γεγονός ὅτι Μητροπολίτης Ἀρτης στὸ διάστημα 1769—1779 ὑπῆρξε ὁ Ἰάκωβος Β' «ὁ ἀπὸ Ζαγορίου τῆς Ἡπείρου»⁹⁰, μᾶς ὁδηγεῖ στὴ διατύπωση τῆς γνώμης ὅτι ὁ Κοσμάς θεωροῦσε τὸ Ἀπόκουρο δευτέρη πατρίδα του μετὰ τὸ Ζαγόρι τῆς Ἡπείρου.

Ἀπὸ τὴν περιοχὴ αὐτὴ φαίνεται ὅτι ξεριζώθηκαν οἱ παλιοὶ του πρόγονοι γιὰ νὰ ἀποφύγουν ἄγνωστο ποιοὺς ἀκριβῶς διωγμοὺς, ἀκολουθώντας ἀπὸ τότε τὴ νομαδική ζωή. Ὅπως εἶναι γνωστὸ, μὴ ἀπὸ τίς ἀπασχολήσεις τῶν κτηνοτρόφων ἦταν —καὶ ἐξακολούθει νὰ εἶναι— ἡ ὕφαντική. Τὸ ὅτι οἱ γονεῖς τοῦ Κοσμά ἀσκοῦσαν τὴν τέχνη αὐτή, προκύπτει ἀπὸ μὴ «ἐνθύμηση» τοῦ 1777, πού θρήθηκε στὸ κεφαλοχώρι Τσαμιαντᾶς τῆς Θεσπρωτίας, ἀπ' ὅπου πέρασε ὁ Κοσμάς τὸν Ἀπρίλιο τοῦ χρόνου αὐτοῦ. Στὸ κείμενὸ τῆς ἀναφέρεται γιὰ τὸν «Ἅγιο ὅτι «τὰ πατρικά του ἦταν ἀπὸ χώραν ἤγουν ἀπὸ τὸ Βραχώρι καὶ ἡ γενεὰ αὐτοῦ ἦταν ἀνυφαντάδες». Ἡ «ἐνθύμηση» καταλήγει μὲ τὴν ἐξηγήσῃ ὅτι αὐτὰ «τὰ εἶπεν μὲ τὸ ἴδιόν του στόμα»⁹¹.

Τὰ «πατρικά», δηλαδὴ οἱ γονεῖς τοῦ Κοσμά, εἶχαν γεννηθεῖ στὸ Βραχώρι, ὅπως ὀνομαζόταν τότε τὸ Ἀγρίνιο, πού μαζὶ μὲ τὴ γειτονικὴ περιοχὴ τοῦ Βλοχοῦ, ἀποτελοῦσε τότε τόπο ξεχειμάσματος τῶν «Βλάχων» ὅπως ἀποκαλοῦσαν χωρὶς διάκριση ἐκεῖνα τὰ χρόνια⁹² —καὶ ἀποκαλοῦν καὶ σήμερα— τοὺς συστηματικοὺς κτηνοτρόφους. Ἔτσι ἐπιβεβαιώνεται μὲ ἱστορικὰ στοιχεῖα ἡ παράδοση πού διάσωσε ὁ Λουκάπουλος γιὰ τοὺς «ἀνυφαντάδες» γονεῖς τοῦ Κοσμά, πού ἐγκαταστάθηκαν ἀρχικὰ στὸ Χαλίμι τοῦ Ἀγρινίου.

Τὸ χωριὸ Μ. Δένδρο ὅπου γεννήθηκε ὁ Κοσμάς, φαίνεται νὰ ἔχει ὀνομαστικὴ προέλευση ἀπὸ τὴν Ἡπειρο. Ἐκεῖ συναντᾶμε περιοχὲς μὲ ὀνομασίες παρμένες ἀπὸ μεγάλα μοναχικὰ δέντρα. Στὸ Ζαγόρι ὑπάρχει χωριὸ Μονοδένδρι ἢ Μαναδένδρι, γενέτειρα τοῦ Κοσμά κατὰ τὸν Π. Χιώτη πού πῆρε τὴν ὀνομασίαν τῆς αὐτῆς ἀπὸ ἓνα τεράστιο ἐλατόδεντρο, πού σωζόταν μέχρι τὰ 1840⁹⁴. Ἐπίσης στὸ Δελιδινάκι ἀναφέρεται παλιὰ τοποθεσία «Μεγάλου Δένδρου», πού ὀνομάστηκε ἔτσι «ἐκ πελωρίας τινὸς δρυὸς»⁹⁵. Στὴν Ἡπειρο μὲ τὸ χαρακτηρισμὸ «δέντρα» ἐννοοῦνται πρῶτιστα οἱ βελανιδιές καὶ τὰ ψηλόκορμα συγγενικά τους εἶδη, τὸ πιθανώτερο ἀπὸ μὴ συνήθεια πού φαίνεται νὰ ἔχει τις ρίζες τῆς στὴν ἀρχαιότητα⁹⁶.

Στὰ χρόνια τοῦ Κοσμά, στὶς περιοχὲς τῆς Ναυπακτίας, τῆς Αἰτωλίας καὶ τῆς Ἀκαρνανίας, ἀφθονοῦσαν τὰ δάση μὲ βελανιδιές⁹⁷. Ἀπὸ κάποια πελώρια καὶ μοναχική, πῆρε ἴσως τὴν ὀνομασίαν του τὸ χωριὸ Μ. Δένδρο ἀπὸ ξεριζομένους Ἡπειρώτες, πού ἔφτασαν ἄγνωστο πότε ἀκριβῶς στὸ Ἀπόκουρο. Εἶναι γνωστὸ ἄλλωστε ὅτι ἐκεῖνα τὰ χρόνια οἱ Ἡπειρώτες φυγάδες —ὅπως καὶ οἱ Μικρασιάτες πρόσφυγες τοῦ 1922— ἔδιναν τὴν ὀνομασίαν τῆς χαμένης ἰδιαίτερης πατρίδας τους σὲ κάθε τόπο πού στέριωναν. Γι' αὐτὸ καὶ στὶς περιοχὲς Μαλακασίου, Τζουμέρ-

90. Σ. Ξενοπούλος: ὁπ. πλ. σσ. 112—113.

91. Ν. Νίτσου: Μονογραφία τῆς ἐν Ἡπείρῳ κόμης Τσαμιαντᾶ, Ἀθήνα 1926, σ. 30.

92. Νιζ. Κασομούλη: Ἐνθυμήματα Στρατιωτικά, ἔκδοσις Χ. Κοσμαδάκη, τ. Α', σ. 106.

93. Π. Χιώτου: Ἱστορικὰ ἀπομνημονεύματα Ἑπτανήσου, τ. ΣΤ' ἐν Ζακύνθῳ 1888, σ. 150.

94. Α. Σάουρον: Ζαγοριακῶν θεσμῶν ἔρευνα ΗΧ 2 (1927) σσ. 292—293.

95. Ἀντ. Γεωργίου: Πολιτικὸν κάτοπτρον τῶν πολιτικῶν τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὸν ἐν ἔτει 1877 Ρωσοτουρκικὸν πόλεμον, Ἀθήνα 1880, σ. 305, σημ. 6.

96. Στὴν ἀρχαιότητα «δενδρεῶν» ἐσήμαινε τὸ δάσος, τὸ ἄλσος καὶ γενικὰ τὸν τόπο τὸν κατάρπτο ἀπὸ «δένδρεα». Στὴν Ἡπειρὸ ἀφθονοῦσαν οἱ βελανιδιές πού ἔμεναν ἀπείραχτες ἐπειδὴ ἦταν ἀμερωμένες στὸ Δωδωναίῳ Δία. Σὲ ἀρχαῖο Ἡπειρωτικὸ νόμισμα ἡ κεντρικὴ του λαοκρασία (ταῦρος) περιβάλλονταν ἀπὸ δυὸ κλωνάρια βελανιδιάς σὲ διάταξη στεφανιοῦ.

97. Φ. Μιχαλόπουλος: ὁπ. πλ. σ. 9, ὅπου καὶ σχετ. βιβλιογραφία.

κων, Σκουληκαριάς, Ἀγράφων, Ἀσπροποτάμιου κλπ. συναντᾶμε χωριῶν καὶ συνοικισμῶν τῆς Β. Ἠπείρου.

Ἡ Ἠπειρωτικὴ ρίζα τοῦ Κοσμά διαφαίνεται καὶ στὶς σωζόμενες διδαχές του, ὅπου χρησιμοποιοῦν συχνὰ τὸ Ἠπειρωτικὸ λεξιλόγιο. Ἡ πληροφορία ὅτι τὸ ἐπώνυμό του ἦταν Ἀνυφαντῆς ἢ Δημητρίου, δὲν εἶναι ἀξιόπιστη ἐπειδὴ προέρχεται ἀπὸ πολὺ μεταγενέστερες καὶ ἱστορικὰ ἀνεπιβεβαίωτες στοματικὲς διηγήσεις. Διασώθηκε μόνον τὸ μικρὸ κοσμικὸ του ὄνομα, ποὺ ἦταν «Κώνστας»⁹⁸. Ἀπόγονοι τῆς οἰκογενείας του ὁποιασδήποτε γραμμῆς, δὲν ἔχουν ἐπίσημα ἐντοπιστεῖ. Πάντως ἀπὸ σωζόμενης ἐπιστολῇ του μετ' ἡμερομηνία 2 Ἀπριλίου 1779, ποὺ ἀπευθύνεται στὸν ἀδελφὸ του Χρυσάνθο, μαθαίνουμε ὅτι στὴν πατρίδα του κατοικοῦσαν τότε συγγενεῖς καὶ φίλοι του.⁹⁹ Στὸ Μ. Δένδρο σωζόταν στὰ τέλη τοῦ περασμένου αἰῶνα τὸ σπίτι τοῦ Κοσμά.¹⁰⁰ Σήμερα ἔχει ἀπομείνει ἓνα κομμάτι ἀπὸ τὴν τοξωτὴ του εἰσοδο. Ὁλόκληρος ὁ γύρω χώρος εἶναι περιφραγμένος καὶ ἀποτελεῖ σημεῖο λαϊκοῦ προσκυνήματος.

IV. ΟΙ ΠΡΩΤΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ ΤΟΥ

Ὁ Νικόδημος γράφει ὅτι μόλις ὁ Κοσμάς ἦταν «εἴκοσι ἐτῶν ἴσως καὶ ἐπέκεινα» ἄρχισε νὰ διδάσκεται τὰ «γραμμιατικά» δηλαδὴ τὰ μαθήματα τοῦ μέσου κύκλου σπουδῶν, «ὕπὸ κάτω εἰς τὸν ἱεροδιάκονον Ἀνανίαν τὸν καλούμενον Δερβισάνον»¹⁰¹. Στὴν ἐπανεκδόση (1878)¹⁰² τῆς ἀνατυπωμένης (1814)¹⁰³ βιογραφίας τοῦ Κοσμά ποὺ τύπωσε (1799)¹⁰⁴ ὁ Νικόδημος, ἀπὸ τὸν Σ. Χριστοδουλίδη, σημειώ-νεται ὅτι ὁ Κοσμάς «ἀρχισε νὰ διδάσκει τὰ γραμμιατικά ὑπὸ κάτω κλπ.»¹⁰⁵. Δὲν ἔχουμε πρόχειρες τὴν πρώτη ἐκδοση τοῦ Χριστοδουλίδη, οὔτε τὴν πρώτη (1799) καὶ δεύτερη (1856) τοῦ γραμμμένου ἀπὸ τὸν Νικόδημο «Νέου Μαρτυρολογίου» ὅπου περιέχεται ἡ βιογραφία τοῦ Κοσμά, γιὰ νὰ συγκρίνουμε τὰ κείμενα.

Ὡστόσο καὶ ἀπὸ τὰ κείμενα ποὺ ἔχουμε στὴ διάθεσή μας προκύπτει μὲ σαφήνεια πῶς ὁ Νικόδημος ἐννοεῖ ὅτι ὁ Κοσμάς ἄρχισε νὰ διδάσκεται καὶ ὄχι νὰ διδάσκει τὰ «γραμμιατικά» μὲ τὴν ιδιότητα τοῦ «ὑποδιδασκάλου» ὅπως ἔγραψε ὁ ὁπωσδήποτε ἐπηρεασμένος ἀπὸ τὸ κείμενο τοῦ Νικόδημου. Καὶ αὐτὸ ἐπειδὴ ἀμέσως ἐξηγεῖ ὅτι ἐνῶ θρυσκόταν κοντὰ στὸν Δερβισάνο, πῆγε στὴν Ἀθωνιάδα Ἀκαδημία ὅπου «ἐτελείωσε τὰ γραμμιατικά ὑπὸ κάτω εἰς τὸν διδάσκαλον Παναγιώτην Παλαμᾶν». Αὐτὸ ὅμως εἶναι ἀδύνατο νὰ ἔγινε ἔταν ὁ Κοσμάς θρυσκόταν στὴν ἡλικία τῶν 20—25 χρόνων, δηλαδὴ στὴν δετρία 1734—1739. Γιατὶ ὅπως θὰ δοῦμε στὸ ἐνῶ-

98. Νέον Μαρτυρολόγιον, σ. 201.

99. Κ. Ν. Σάθας: Βιογραφία... σ. 492.

100. Θ. Α. Χαβέλλα: Ἱστορία τῶν Αἰτωλῶν ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τοῦ 1829, Ἀθήναι, 1883 Β', σ. 45.

101. Νέον Μαρτυρολόγιον, σ. 201.

102. Μὲ τίτλο «Ἀκολουθία καὶ βίος τοῦ ὁσίου καὶ θεοφόρου πατρὸς ἡμῶν Κοσμά τοῦ ἱερομάρτυρος καὶ ἰσαποστόλου ψαλλομένη κατὰ τὴν κδ, τοῦ Αὐγούστου μηνός - Πόνημα Σαλφείρου Χριστοδουλίδου τοῦ ἐκ Γραμμένου - Ἐκδίδεται ὑπὸ Π. Σεκοπούλου - Ἐν Πάτραις 1878 «Ἡ βιογραφία τοῦ Κοσμά» στίς σσ. 16—29.

103. Μὲ τὸν ἴδιο τίτλο καὶ τὴν ἐνδειξη «Ἐν Βενετίᾳ παρὰ Νικολάῳ Γλυκεῖ τῷ ἐξ Ἰωαννίνων».

104. Κ. Σαρδελῆς: Ἀναλυτικὴ Βιβλιογραφία... σσ. 45—46, ὅπου ἡ περιγραφὴ τῆς πρώτης ἐκδόσης καὶ τῶν ἐπανεκδόσεων.

105. Σ. Χριστοδουλίδου: Ἀκολουθία καὶ βίος... ὅπ. πτ. σημ. 102, σ. 16.

μικρο Κεφάλαιο ή Ἀθωνιάδα Ἀκαδημία ιδρύθηκε στὰ 1749, ἐνῶ ή ἐκεῖ διδασκαλική παρουσία τοῦ Παλαμᾶ, ἐντοπίζεται ἀπὸ τίς πηγές στὸν ἐπόμενο χρόνο (1750). Ὑστερα εἶναι γνωστὸ ὅτι ὁ Παλαμᾶς γεννήθηκε στὰ 1722¹⁰⁶, ὁπότε ή ἑατία 1734—1739 ἀντιστοιχεῖ στήν ἡλικία του τῶν 12—17 χρόνων.

Κατὰ τὸν Σάθα¹⁰⁷, ὁ Κοσμάς σὲ ἡλικία 8 χρόνων (δηλαδὴ στὰ 1722) πῆγε στή Σεγδίτσα τῆς Παρνασσίδας, ὅπου μαθήτεψε γιὰ δέκα χρόνια (δηλ. μεταξὺ 1722—1732) κοντὰ στὸν —Ἡπειρώτη ἀπὸ ὅ,τι φαίνεται¹⁰⁸— ἱεροδιδάσκαλο Γεράσιμο Λύτσικα, πού ἦταν ἓνας ἀπὸ τοὺς πρὶ ἱκανοὺς λόγιους κληρικούς τοῦ 18ου αἰῶνα¹⁰⁹. Ὑστερα γύρισε στὸ χωριὸ του, γιὰ νὰ καταλήξει μετὰ ἀπὸ δύο χρόνια (δηλ. στὰ 1734) στὸ σχολεῖο τῆς Λομποτινᾶς, ὅπου δίδασκε ὁ Ἡπειρώτης Ἀνανίας Δερβισάνος. Ὁ τελευταῖος πρέπει νὰ καταγόταν ἀπὸ τὴ Δέρβη ή Δερβήσανη τοῦ Ἀργυρόκαστρου, ὅπως σημειώνεται σὲ γεωγραφικὸ κείμενο τοῦ περασμένου αἰῶνα¹¹⁰.

Ὁ Κοσμάς σὲ διδαχὴ του ἀναφέρει ὅτι «ἐφθείρα τὴν ζωὴν μου εἰς τὴν σπουδὴν 45 σαράντα πέντε χρόνους»¹¹¹. Ὅπως εἶδαμε στὸ προηγούμενο Κεφάλαιο¹¹², γιὰ τὴ διδαχὴ αὐτή, ἔχει ὑποστηριχθεῖ ὅτι ἐκφωνήθηκε (1779) στὰ Γιάννενα. Ἀν ἀφαιρέσουμε τὸν ἀριθμὸ 45 ἀπὸ τὰ 1779, προκύπτει ή χρονολογία 1734. Ἔτσι ἀπὸ τρία διαφορετικὰ κείμενα, προκύπτει ὅτι ὁ Κοσμάς ἄρχισε νὰ σπουδάζει τὰ «γραμματικά» στὰ 1734 σὲ ἡλικία 20 χρόνων. Θὰ πρέπει ὥστόσο νὰ παρατηρηθεῖ, ὅτι στήν παραπάνω διδαχὴ του ὁ Κοσμάς αὐτοβιογραφεῖται λέγοντας ὅτι «ἐμαθα καὶ ἐγὼ πενήτη γραμματά, ἔγινα καὶ ἱερεὺς ἀνάξιος, ἔγινα καὶ καλὸ γηγενός, ἐπὶ γὰρ καὶ εἰς τὸ Ἅγιον Ὅρος». Στὴ συνέχεια ἀναφέρει συνοπτικὰ τοὺς ἐπόμενους κύριους σταθμοὺς τῆς ζωῆς του, μὲ τὴ σειρά πού εἶναι γνωστὴ ἀπὸ διάφορα βιογραφικά του κείμενα¹¹³. Ἡ τήρηση τῆς σειράς αὐτῆς, μᾶς ἐπιτρέπει νὰ ὑποθέσουμε ὅτι προτοῦ νὰ πάει στὸ Ἅγιον Ὅρος, θὰ εἶχε χειροτονηθεῖ ἱερέας —ἴσως στὸ χωριὸ του— γιὰ νὰ καταλήξει στὴ συνέχεια σὲ κάποιο γειτονικὸ μοναστήρι, τὸ πιθανώτερο στὴ «Μονὴ ή μάντρα τοῦ Παλαίου - Ταξιάρχῃ» ὅπως τὸ ἀποκαλεῖ ὁ Πουκεβίλ, πού ἐπισκέφθηκε ἐκεῖνη τὴν περιοχὴ. Ὁ ἴδιος συγγραφέας ἐξηγεῖ ὅτι τὸ εἶχε ἀνακαινίσει ὁ Κοσμάς¹¹⁴ ἐπειδὴ — προσθέτουμε ἐμεῖς — εἶχε πνευματικὸ δεσμὸ μαζί του.

Διψώντας γιὰ ἀνώτερη μόρφωση, θὰ πῆγε —γύρω στὰ 1749— σὲ μοναστήρι τῆς περιοχῆς Λομποτινᾶς ὅπου φαίνεται νὰ δίδασκε ὁ Δερβισάνος, μὰ καὶ ή ὀνομαστὴ Σχολὴ στὸ κεφαλοχώρι αὐτὸ ιδρύθηκε ἀργότερα. Αὐτὴ τὴν ἐξήγησι μπορούμε νὰ δώσουμε στίς ἀχρονολόγητες πληροφορίες τοῦ Νικόδημου. Διαφορετικὰ φαίνεται ἀδιανόητο νὰ ἄρχισε ὁ Κοσμάς τίς σπουδές του στὰ 1734 σὲ ἡλικία 20 χρόνων, καὶ νὰ μὴν τίς εἶχε τελειώσει ὅταν ἀρκετὰ χρόνια ἀργότερα ἀνοῖξε τίς πύλες τῆς ή Ἀθωνιάδας Ἀκαδημίας. Βέβαια, ὁ Νικόδημος γράφει ὅτι ἐγκαταλείποντας τὴν Ἀκαδημία, πῆγε στήν Ἀγιορείτικη Μονὴ τοῦ Ἀγίου Φιλοθέου, ὅπου «ἐκουρεύθη» μοναχός, καὶ στὴ συνέχεια χειροτονήθηκε ἱερέας. Ὅπως θὰ δοῦμε ὅμως στὸ ἐπό-

106. Μ. Παριάνης: ὅπ. πτ. σ. 94.

107. Κ. Ν. Σάθας: Βιογραφία... σ. 487.

108. Φαίνεται ὅτι τὸ ἐπώνυμό του ἦταν παράγωγο ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Γιαννιώτικου βουνοῦ τῆς Ὀλύμπιας καὶ ἔγινε «Λύτσικας» μὲ ἀποβολὴ τοῦ πρῶτου γράμματος «χάριν εὐφωνίας» στήν ἑναρξη προφοράς του (Ποβλ. Ὁ Ὀδυσσεύς - Ὁ Ἀυσσεύς).

109. Γνωστὰ ἔργα τοῦ Γ. Λύτσικα εἶναι ή «Γραμματικὴ» καὶ τὰ «Ἱερὰ ἀπανθίσματα».

110. Β. Δ. Ζῶτος Μολοσσός: Ἡπειρωτικὰ Μελέτια... σ. 82.

111. Κ. Σ. Κώνστας: Μὴ «διδαχὴ»... σ. 629—630.

112. Α. Σαλαμάγκα - Κ. Φωτόπουλου: Ἡ τελευταία «διδαχὴ»... σ. 780 - Βλ. καὶ πτ. σημ. 63.

113. Κ. Σ. Κώνστας: Μία «διδαχὴ»... σ. 619.

114. Φ. Μιχαλόπουλος ὅπ. πτ. σ. 8, ὅπου σχετ. βιβλιογραφία.

μενο Κεφάλαιο, όλα αυτά έγιναν σε πολύ μικρό χρονικό διάστημα. "Ας σημειωθεί ότι σύμφωνα με τις σχετικές κανονικές διατάξεις, ή περιβολή του μοναχικού σχήματος, προϋποθέτει προηγούμενη μακροχρόνια δοκιμασία.

Η προέλευση του Κοσμᾶ από την Ἀθωνιάδα Ἀκαδημία, δὲν μπορούσε νὰ αποτελέσει λόγο μὴ ἐφαρμογῆς τῶν κανόνων τοῦ μοναχισμοῦ, τὸ συμπέρασμα αὐτὸ καταλήγουμε κρίνοντας ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι στὴ Σχολή αὐτὴ φοιτοῦσαν καὶ κοσμικοί, ὁπότε εἶναι εὐνόητο ὅτι ἡ ἐκεῖ διαδίδωσή τους δὲν εἶχε ἀσκητικὴ χαρακτηρισμό. Ἄν εἶχε, τότε ἡ ἐγκατάλειψή της ἀπὸ τὸν Κοσμᾶ θὰ δημιουργοῦσε κώλυμα τοῦλάχιστον γιὰ τὴ χειροτονία του σὲ ἱερέα. Σύμφωνα μὲ τὸν «Νομοκανόνα» δηλαδή τὸν πανδέκτη Βυζαντινῆς προέλευσης διατάξεων ἐκκλησιαστικοῦ καὶ ἰδιωτικοῦ δικαίου, πὺ ἴσχυε στὰ χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας, ὁ ἱερέας, ὅταν ἀλλάζε τόπο κατοικίας, μπορούσε νὰ ὑπηρετῇ ὅποιοδήποτε νὰ, ἀρκεῖ μόνο νὰ εἶχε στὰ χέρια του ἀποδεσμευτικὴ - συστατικὴ ἀπόλυση τοῦ Μητροπολίτη τῆς περιοχῆς, ὅπου ἀσκοῦσε πρῶτα τὰ ἐφημεριακὰ του καθήκοντα.

Ὁ Κοσμᾶς λοιπὸν εἶναι πολὺ πιθανὸν νὰ εἶχε περιβληθεῖ διαδοχικὰ τὸ ἱερατικὸ καὶ μοναχικὸ σχῆμα προτὺ νὰ φοιτήσῃ στὴν Ἀθωνιάδα Ἀκαδημία. Ὅσο γιὰ τὴ φράση τοῦ Νικόδημου «ἐκουρεῦθη μοναχὸς» στὴ Μονὴ τοῦ Ἀγίου Φιλοθέου, πρέπει νὰ ἀποτελεῖ ἓνα ἀπὸ τὰ πολλὰ σχήματα λόγου πὺ διακρίνει κανεῖς στὴ βιογραφία του, ὅπου συντομιεύονται στὴν ἐξελικτικὴ τους πορεία γεγονότα πὺ προϋποθέτουν μεγάλη χρονικὴ διάρκεια. Ἡ σπουδὴ τοῦ Κοσμᾶ στὰ «γραμματικά» προϋποθέτει προηγούμενη φοίτησή του σὲ κατώτερο σχολεῖο. Ἡ —σύμφωνα μὲ τὸν Σάθα— 10ετία τῆς φοίτησής του στὸ σχολεῖο τῆς Σεγδίτσας, φαίνεται ὑπερβολικὴ γιὰ ὁλοκλήρωση κατώτερου κύκλου σπουδῶν. Ἐκτὸς πᾶ ἀν τὸ διάστημα αὐτὸ ἀντιπροσωπεύει προετοιμασία του γιὰ τὸ ἱερατικὸ στάδιο. Ἀς σημειωθεί ὅτι σύμφωνα μὲ τὴν ἀφήγηση τοῦ Θανάση Λαϊδωρίκη, ἐκείνη τὴν ἐποχὴ στὰ σχολεῖα τῆς Δυτικῆς Στερεᾶς φοιτοῦσαν ὅσοι προσέζονταν γιὰ τὸ στάδιο αὐτό¹¹⁵.

Ὁ Μιχαλόπουλος¹¹⁶ θεωρεῖ ἀπίθανο νὰ λειτουργοῦσε τότε σχολεῖο σ' ἓνα τόσο μικρὸ χωριὸ σὰν τὴ Σεγδίτσα. Ὅπως ὅμως εἶναι ἐξακριβωμένο, στὸ μικρὸ χωριὸ Ἀγία Εὐθυμία τῆς Φωκίδος, σχολεῖο εἶχε ἀνοίξει ὁ Νικόδημος Καθάσιλας (1595—1652) μόλις ἀποφοίτησε ἀπὸ τὸ σχολεῖο —τὸ πρῶτο πὺ λειτούργησε στὴ Στερεᾶ Ἑλλάδα— τῆς ἱστορικῆς Μονῆς τῆς Βαρνάκοβας¹¹⁷. Ὁ Καθάσιλας, πὺ πρέπει νὰ εἶχε Ἡπειρωτικὴ καταγωγή¹¹⁸, ἦταν ἓνας ἀπὸ τοὺς πῶ ἐκानοὺς λόγιους κληρικοὺς τοῦ 17ου αἰῶνα¹¹⁹.

115. Τ. Λάππας: Ἀπομνημονεύματα... σ. 876.

116. Φ. Μιχαλόπουλος: ὁπ. πτ. σ. 18.

117. Π. Καλονάου: Ἡ Ἱερὰ Μονὴ τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου ἡ ἐπιλεγμένη Βαρνάκοβα, Ἀμφισσα 1957, σ. 99 - Ἀ.Κ. Ὁρλάνδου: Ἡ Μονὴ Βαρνάκοβας, Ἀθῆναι, σ. 3.

118. Γενάρης τῆς Ἡπειρωτικῆς οἰκογένειας Καθάσιλα, φαίνεται ὅτι ὑπῆρξε ὁ Ἀλέξιος Καθάσιλας, στοργιγὸς τοῦ αὐτοκράτορα Ἀλεξίου Α' Κομνηνοῦ, πὺ πολέμησε μὲ τοὺς Ἀλβανοὺς δυὸ φορὲς (1081 καὶ 1107—1108). Ἀπόγονός του πρέπει νὰ ἦταν ὁ γνωστός ἀρχοντας τῆς Ἡπείρου Ἀλέξιος Καθάσιλας, πὺ κατέφυγε στὴν Κέρκυρα (1355). Ἀπὸ παρακλάδι τῆς ἰδίας οἰκογένειας πὺ θὰ ἐκπατρίστηκε κατηφορίζοντας στὴν Ἀκαρνανία, ποσέρονται ἀσφαλῶς οἱ περίφημοι Ἀκαρνανεὶς κληρικοὶ μὲ τὸ ἐπώνυμο Καθάσιλας (Γεώργιος, Νεῖλος, Νικόδημος, Νικόλαος, καὶ τελευταῖος ὁ Συμεών, πὺ γίνονταν μετὰξὺ 14ου καὶ 16ου αἰ.).

119. Γνωστὰ ἔργα τοῦ Νικόδημου Καθάσιλα (1595—1652) εἶναι ἡ «Σύλλογὴ ἀπορημάτων παλαιῶν τε καὶ νέων», «ἡ ἀκολουθία τοῦ Ἀγίου Ἀρσενίου τοῦ ἐκ Καρινῶν», οἱ βιογραφίες τῶν διδασκάλων του Χριστοφόρου καὶ Καλλινίκου, ἐκκλησιαστικοὶ λόγοι καὶ ἐπιστολές.

Ἡ παρουσία τῶν ὧσων προαναφέραμε Ἑπειρωτικῆς καταγωγῆς λογίων κληρικῶν στή Δυτική Στερεά, ἀποτελεῖ μιὰ ἀκόμη ἐπιβεβαίωση γιὰ τὴν ἐγκατάσταση στήν περιοχὴ αὐτὴ Ἑπειρωτῶν προσφύγων, πού δὲν παρέλειψαν νὰ ἱδρῦσουν σχολεῖα σὲ μιὰ ἐποχὴ, ἰδιαίτερα κρίσιμη γιὰ τὴν ἐθνικὴ μας ἐπιβίωση. Στὸ σχολεῖο τῆς Σεγδίτσας φοίτησε σύμφωνα μὲ τὴς ἱστορικῆς εἰδήσεις ὁ ἀδελφὸς τοῦ Κοσμᾶ Χρύσανθος, πού συνέχισε τὴς σπουδὲς του στὶς ἀνώτερες σχολὲς τῆς Γούδας στήν Ἁγία Παρασκευὴ τῶν Βραγγιανῶν, τῆς Μπαλανάζης στὰ Γιάννενα (πρὶν ἀπὸ τὰ 1744) καὶ τῆς Πατριαρχικῆς στήν Κωνσταντινούπολη μετὰ τὰ 1759¹²⁰. Δὲν ἀποκλείεται, οἱ πρῶτες σπουδὲς τοῦ Χρύσανθου νὰ ἀποδόθηκαν ἀπὸ τὴν τοπικὴ παράδοση, πού ἐπικαλεῖται ὅπως εἶδαμε ὁ Σάθας, στὸν Κοσμᾶ. Γιὰ τὸν τελευταῖο, νεώτεροι βιογράφοι τοῦ ἔγραψαν ὅτι φοίτησε στή Σχολὴ τῶν Βραγγιανῶν, ἐπαναλαμβάνοντας ἔτσι τὴς ἀσυνόδευτες ἀπὸ ἱστορικὲς ἀποδείξεις πληροφορίες τοῦ Μιχαλόπουλου.

Ὁ Νικόδημος γιὰ τὸ θέμα αὐτὸ δὲν ἀναφέρει τὸ ἐλάχιστο, ἐνῶ ὁ Παράνικας πού τὸ ἔθιξε πρῶτος, γράφει ὅτι ὁ Κοσμᾶς «πιθανῶς»¹²¹ νὰ φοίτησε στή σχολὴ αὐτή, χωρὶς ὅμως νὰ τεκμηριώσῃ τὴν ἀπόψη αὐτὴ ἔστω καὶ μὲ κάποιες ἱστορικῆς ἐνδείξεις. Ὁ Μιχαλόπουλος ὑπολογίζει ὅτι ὁ Κοσμᾶς κάπως μεγάλος ἄρχισε νὰ μορφώνεται συστηματικώτερα κοντὰ στὸν Δερβιάνο, παραλείποντας ὅμως νὰ ἐξηγήσῃ ποιὸς καὶ πού τοῦ ἔδωσε τὴς πρῶτες στοιχειώδεις γνώσεις. Ὁ ἴδιος συγγραφέας πιστεύει ἀνεπιφύλακτα ὅτι ἀφοῦ φοίτησε στή σχολὴ τῶν Βραγγιανῶν, γύρισε στή Λαμπρινά, ὅπου διορίστηκε δάσκαλος ἔχοντας διευθυντὴ τὸν Δερβιάνο, πού τὸν εἶχε παρακινήσει νὰ στραφῇ πρὸς τὴς ἀνώτερες σπουδές. του στή σχολὴ αὐτὴ, θὰ ἦταν φυσιολογικὸ νὰ τὴς συνεχίσει σὲ ἄλλες ἀνώτερές ὅπως ὁ ἀδελφὸς του Χρύσανθος καὶ τόσο ἄλλοι. Ὁ Μιχαλόπουλος συνδυάζει τὴν παραπάνω πεποίθησή του μὲ τὴ διαπίστωση ὅτι ὁ Κοσμᾶς εἶχε ἀπαστει τὴς ἰδέες τῶν διδασκάλων τῆς σχολῆς τῶν Βραγγιανῶν Ἀναστασίου Γορδίου καὶ Θεοφάνους «τοῦ ἐξ Ἀγράφων»¹²². Ὁ ἴδιος συγγραφέας ἐπισημαίνει ἀκόμη καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ Κοσμᾶς εἶχε μεγάλες θεραπευτικῆς ἱκανότητες, ἐξηγώντας ὅτι τὴς εἶχε ἀποκτήσει στή Σχολὴ τῶν Βραγγιανῶν, πού ἔδινε —ὅπως ἐξηγεῖ— στοὺς μαθητὲς τῆς κάποιες γνώσεις ἱατρικῆς¹²³.

Πρῶτα θὰ πρέπει νὰ παρατηρήσουμε ὅτι οἱ ἀρχὲς τοῦ Κοσμᾶ ἦταν πρωτοπορικῆς γιὰ τὴν ἐποχὴ του καὶ τοποθετημένες πάνω σὲ δικές του ρεαλιστικῆς θέσεις. Ὑστερα, ὁ ἴδιος ὁ Μιχαλόπουλος ὑπογραμμίζει ἄλλο ὅτι ὁ Κοσμᾶς ἦταν προσωπικότητα «ἐντελὴς ἰδιόρρυθμη, ἀνεπηρέαστη καὶ πρωτότυπη»¹²⁴. Δὲν ὑπάρχει λοιπὸν ταῦτότητα ἀρχῶν ἀνάμεσα στὸν ἀεικίνητο λαϊκὸ διαφωτιστὴ Κοσμᾶ, καὶ τοὺς θαυματούχους δασκάλους —ἀναχωρητὲς τῆς Σχολῆς τῶν Βραγγιανῶν. Ὅσο γιὰ τὴς ἱατρικῆς γνώσεις του δὲν εἶναι υποχρεωτικὸ νὰ τὴς πῆρε ἀπὸ τὴ σχολὴ αὐτή. Ὅπως ἀναφέρει σὲ διδαχὴ του, ἔμεινε 17 ὁλόκληρα χρόνια στὸ Ἅγιο Ὄρος¹²⁴.

Στὰ Μοναστήρια δὲν ἔλλειψαν ποτὲ οἱ ἀσκητὲς μὲ τὴς πολλὰς ἐμπειρικῆς γνώσεις ἱατρικῆς καὶ βοτανολογίας, βασισμένες στή γραφὴ καὶ ἄγραφη θεραπευτικὴ παράδοση τῶν αἰώνων. Φυσικὸ ἦταν λοιπὸν νὰ κατέχει καὶ ὁ Κοσμᾶς τὴν παράδοση αὐτή, δίνοντάς της μὲ τὸ φωτεινὸ του πνεῦμα νέες καὶ μεγάλες διαστάσεις. Ἀλλῶστε ἡ ρίζα τῆς γενιᾶς του κρατοῦσε ὅπως εἶδαμε ἀπὸ τὸ Ζαγόρι τῆς Ἠπείρου, ἀπὸ ὅπου προέρχονταν τὰ χρόνια ἐκεῖνα οἱ ἐμπειρικοὶ θεραπευτὲς πού ἔμειναν στήν ἱστορία γνωστοὶ μὲ τὴν ἀνομασία «κομπογιαννίτες» ἢ «δικογιατροί»¹²⁵.

120. Βασ. Βλ. Σφούρα: Ἀνέκδοτοι ἐπιστολαί... σ. 198, σημ. 26.

121. Μ. Παράνικας: ὅπ. πλ. σ. 92.

122. Φ. Μιχαλόπουλος: ὅπ. πλ. σσ. 18—19.

123. Φ. Μιχαλόπουλος: ὅπ. πλ. σ. 26.

124. Κ. Σ. Κόνστας: Μιὰ «διδαχὴ»... σ. 619.

V. ΟΙ ΣΠΟΥΔΕΣ ΤΟΥ ΣΤΗΝ ΑΘΩΝΙΑΔΑ ΑΚΑΔΗΜΙΑ

Οί αὐθεντικές πληροφορίες γιὰ τὶς σπουδὲς τοῦ Κοσμά στὴν Ἀθωνιάδα Ἀκαδημία εἶναι ἐλάχιστες καὶ ἀχρονολόγητες. Ὁ Νικόδημος, ἀναφερόμενος στὸ θέμα αὐτό, γράφει ὅτι διδασκόταν τὰ «γραμματικά» ἀπὸ τὸν Ἀνανία Δερβιτάνο, ἀλλὰ «ἐπειδὴ κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἄρχισε μὲ φήμην μεγάλην εἰς τὸ σχολεῖον τοῦ Βατοπεδίου τοῦ Ἁγίου Ὁρους, μετέβη εἰς ἐκεῖνο μὲ ἄλλους ἰδικούς του συμπαθητάς οὐκ ὀλίγους. Ἐκεῖ ἐτελείωσε τὰ γραμματικά ὑπὸ κάτω εἰς τὸν διδάσκαλον Παναγιώτην Παλαμιᾶν»¹²⁶.

Ἡ Ἀθωνιάδα Ἀκαδημία ἰδρύθηκε στὰ 1749 μὲ ἐνέργειες τῶν Πατριάρχου Κυρίλλου Ε', Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου καὶ Μελετίου, ἡγουμένου τῆς Μονῆς τοῦ Βατοπεδίου. Εἶχε ἑννέα συνολικά τάξεις στὶς ὁποῖες φοιτοῦσαν μοναχοὶ καὶ κοσμικοί. Στὶς τέσσερις πρώτες διδασκόνταν μαθήματα ἀνώτερου κύκλου σπουδῶν, ἐνῶ στὶς ὑπόλοιπες πέντε, τὸ ἐπίπεδο ἦταν, ὥπως θὰ λέγαμε σήμερα, Πανεπιστημιακό. Τὸν πρώτο χρόνο τῆς λειτουργίας τῆς ξεκίνησε μὲ 7 μόνο σπουδαστές¹²⁷, πού στὰ 1753 εἶχαν φτάσει τοὺς 20¹²⁸.

Οἱ ἀριθμοὶ αὗτοί εἶναι ἱκανοὶ νὰ μᾶς πείσουν ὅτι ὁ Κοσμάς καὶ οἱ «οὐκ ὀλίγοι» συμπαθητές του, ἦταν ἀδύνατο νὰ ἀποτελοῦσαν τὴν πλειοψηφία ἀνάμεσα στοὺς πρώτους καὶ λιγοστοὺς σπουδαστές τῆς Ἀκαδημίας. Γι' αὐτὸ ἡ φράση αὐτὴ τοῦ Νικόδημου πρέπει νὰ θεωρηθεῖ σχῆμα λόγου. Ἀντίθετα εἶναι ἐνδιαφέρουσα ἡ διευκρίνισή του ὅτι ὁ Κοσμάς τελεῖωσε στὴν Ἀθωνιάδα τὰ «γραμματικά» δηλαδὴ τὶς τέσσερις πρώτες τάξεις τοῦ ἀνωτέρου κύκλου σπουδῶν. Αὐτὸ ἀποτελεῖ μὲ ἀκόμη ἀπόδειξη ὅτι δὲν εἶχε φοιτήσει ποτὲ στὴ σχολὴ τῶν Βραγγιανῶν, ὅπου ὁ κύκλος σπουδῶν ἦταν ἀνωτέρου ἐπιπέδου.

Οἱ σπουδὲς τοῦ στὴν Ἀθωνιάδα πρέπει νὰ ἄρχισαν στὰ 1750¹²⁹, ἐπειδὴ τὸν ἴδιο χρόνο ἐντοπίζεται ἀπὸ τὶς πηγὲς δάσκαλος ἐκεῖ ὁ Παλαμιᾶς, πού ἦταν νεώτερος τοῦ Κοσμά κατὰ 8 χρόνια καὶ εἶχε ἀποφοιτήσει ἀπὸ τὴ σχολὴ τῶν Βραγγιανῶν. Ὁ Νικόδημος ἀφήνει νὰ ἐννοηθεῖ ὅτι ὁ Κοσμάς παρακολούθησε καὶ τὸν Πανεπιστημιακὸ κύκλο σπουδῶν τῆς Ἀκαδημίας, γράφοντας ὅτι «παρέλαθε καὶ τὴν Λογικὴν ἀπὸ τὸν διδάσκαλον Νικόλαον Τζαρτζούλιον τὸν ἐκ Μετξόβου, ὅστις ἐσχολάρχησε μετὰ τὸν σοφώτατον Εὐγένειον». Ὁ ἴδιος συγγραφέας ἐξηγεῖ ὅτι «ἐπειδὴ δὲ πάλιν κακῇ τῇ τύχῃ ἢ περιφνημὸς ἐκείνῃ σχολῇ, ἀναχωρησάντων τῶν διδασκάλων, ἐρημώθη, καὶ κατήντησε νὰ γένῃ ὡς τὸ ἀπ' ἀρχῆς», ὁ Κοσμάς τὴν ἐγκατέλειψε πηγαινόντας στὴ Μονὴ τοῦ Ἁγίου Φιλοθέου, ὅπου πρῶτα «ἐκουρεύθη» μοναχὸς καὶ στὴ συνέχεια χειροτονήθηκε ἱερομόναχος¹³⁰.

125. Α. Σάργος: Ζαγοριακῶν θεσμῶν... σ. 293, σημ. 3. Πρὸβλ. καὶ Περ. Βυζοντίδου: Ἡπειρωτικῶν θεσμῶν ἔρευνα HX 2(1927) σ. 19 συν. 2 - Ἱ. Λαμπρίδου: Ἡπειρωτικά Μελετήματα (Ζαγοριακά) τεύχος 80, Μέρος Α', Ἀθήνα 1889 σ. 78 σημ. 1 «Κομπογιαννίτης»: ἀπὸ τὸ ρ. «κομπώνω» = ἐξαπατῶ, καταφέρνω, ξεγελάω + «Γιαννίτης» «Βικογιαντρός» = ὁ θεραπευτὴς μὲ βότανα ἀπὸ τὴν περιοχὴ τοῦ ὀνομαστοῦ γιὰ τὴν πλούσια χλωρίδα του καὶ σπάνια ὁμορφιά του φαραγγιοῦ τοῦ Βίκου - Ζαγορίου.

126. Νέον Μαρτυρολόγιον, σ. 201.

127. Ἀπ. Ε. Βακαλόπουλος: ὅπ. πλ. σ. 333, ὅπου σχετ. βιβλιογραφία.

128. Κ. Α. Μέρτζιου: Περὶ Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρου - Διατὶ ἐγκατέλειψε τὸ 1759 τὴν Ἀθωνιάδα Σχολὴν, HE 5 (1956) σ. 419.

129. Ἱ. Μενοῦνος: ὅπ. πλ. σ. 19 - Πρὸβλ. καὶ Κ. Σάθα: Βιογραφία... σ. 510 - 512.

130. Νέον Μαρτυρολόγιον, σ. 201.

Ἡ διευκρίνιση τοῦ Νικόδημου ὅτι ἡ σχολή ἐρημώθηκε «πάλιν», μὴς ὑποχρεώνει νὰ ἀναφερθοῦμε μὲ χρονολογικὴ σειρὰ στὶς ἀναταραχὰς ποὺ σημειώθηκαν κατὰ καιροὺς στοὺς κόλπους τῆς Ἀκαδημίας. Ἡ πρώτη ἐκδηλώθηκε στὰ 1758, ἀνάμεσα σὲ συντηρητικοὺς καὶ νεωτεριστές¹³¹, χωρὶς ὅμως νὰ σημειωθοῦν ἀποχωρήσεις διδασκάλων. Ἡ δευτέρη ἐκδηλώθηκε στὶς ἀρχὲς Φεβρουαρίου 1759, ὅταν ὁ σχολάρχης ἀπὸ τὰ 1753 Εὐγένιος Βούλγαρης, ἀναγκάστηκε νὰ ἐγκαταλείψει διαστικὰ τὴ θέση του χωρὶς νὰ προλάβει νὰ πάρει μαζί του τὰ προσωπικά του ἀντικείμενα, ὑποκύπτοντας ἔτσι στὶς ἀφόρητες πιέσεις τοῦ Πατριάρχου Κυρίλλου Ε', ποὺ ὀρισκόταν τότε ἐξόριστος στὸ Ἅγιον Ὅρος καὶ ἐπιδίωκε νὰ ταυτίσει τὸν ἑαυτό του μὲ τὴν ὑπαρξὴ καὶ λειτουργίαν τῆς Ἀκαδημίας¹³². Τέλος ἡ τρίτη σοβαρὴ ἀναταραχὴ σημειώθηκε στὰ 1761, ὅταν ἀποχώρησαν ἀπὸ τὴν Ἀκαδημίαν οἱ διδάσκαλοι Τζερετζούλης καὶ Παλαμῆς, ἐπειδὴ οἱ σπουδαστὲς ζητοῦσαν ἐπίμονα νὰ ξαναγυρίσει ὁ Βούλγαρης στὴ θέσιν τοῦ σχολάρχου¹³³.

Ἡ ἀναταραχὴ αὐτὴ ἐσήμανε καὶ τὴν ἐρήμωση τῆς Ἀκαδημίας ὅπως γράφει ὁ Νικόδημος. Δὲν μποροῦμε ὅμως νὰ τοποθετήσουμε στὴ χρονία αὐτὴ τὴν ἐγκατάλειψιν τῆς Ἀκαδημίας ἀπὸ τὸν Κοσιᾶ, ἐπειδὴ στὰ 1761 εἶχε ἀρχίσει τὴν πρώτην περιοδείαν του. Δὲν ἀπομένει λοιπὸν παρὰ νὰ τοποθετήσουμε τὸ γεγονός αὐτὸ στὰ 1759, ὅταν ἐκδιώχθηκε ἀπὸ τὴν Ἀκαδημίαν ὁ Βούλγαρης. Στὰ μέσα τοῦ 1759 στὴ θέσιν τοῦ σχολάρχου τῆς Ἀκαδημίας τοποθετήθηκε ὁ Τζερετζούλης, γεγονός ποὺ μὴς ἐπιτρέπει νὰ συμπεράνουμε μὲ ἀσφάλεια ὅτι δὲν ὑπῆρξε διδάσκαλος τοῦ Κοσιᾶ στὸ μάθημα τῆς Λογικῆς. Ἀπὸ τὴν ἀπομάκρυνση τοῦ Βούλγαρη καὶ μέχρι τότε, ὑπάρχουν σοβαρὰς ἐνδείξεις ὅτι τὴ θέσιν αὐτὴ κατείχε ὁ Ἀθανάσιος¹³⁴, μαχητικὸς —ὅπως καὶ ὁ Νικόδημος— ἐκπρόσωπος τοῦ κινήματος τῶν «καλλυβάδων» ὅπως ὀνομάστηκαν ἐκείνῃ τὴν ἐποχὴ οἱ αὐστηρὰ προσηλωμένοι στοὺς παλιοὺς δογματικοὺς τύπους, καὶ στὴ γνήσια κατὰ τὶς ἀπόψεις τοὺς ἐκκλησιαστικὴ παράδοσιν¹³⁵.

Ἀπὸ τὴ μελέτη τῶν διδασκῶν τοῦ Κοσιᾶ προκύπτει ὅτι δὲν συμμεριζόταν τίς ἀπόψεις τοῦ νεωτεριστῆ Βούλγαρη, οὔτε τίς ἀκρατεῖς θέσεις τοῦ ὑπερσυντηρητικοῦ Πάριου. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ ἀποχώρησή του ἀπὸ τὴν Ἀκαδημίαν πρέπει νὰ ἀποδοθεῖ στὴν ἀπόφασίν του νὰ βρεθεῖ ἔξω ἀπὸ τίς ἀκαρπες διαμάχες ποὺ συγκλόνιζαν τότε τὴν Ἀκαδημίαν. Ὁ Περραιβός, γράφοντας τὴ σύντομὴν βιογραφίαν τοῦ Ρήγα Φερραίου, ὤρθη τὴν εὐκαιρίαν νὰ σημειώσῃ στὸ παράρτημά της ὅτι στὴν Ἀθωνιάδα «ὁμῶς μαθητῶν τοῦ Εὐγενίου, συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ Κοσιᾶ, βλέπουσα τὴν πολλὴν ἀμάθειαν τοῦ Ἐθνους καὶ τὸν ἐξ αὐτῆς ἐπαπειλούμενον κίνδυνον εἰς τε τὴν Ὁρθοδοξίαν καὶ τὸν Ἐθνισμὸν, συνεφώνησε ὁμοθυμαδὸν καὶ ἐν ὀνόματι τῆς Ἀγίας Τριάδος, νὰ βοηθήσῃ τὸ ἔθνος διὰ τῆς μαθήσεως τῶν γραμμάτων. Μέλος τῆς ἀνωτέρω ὁμάδος ὑπῆρξε καὶ ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος Κοσιᾶς, ὅστις ὑπεσχέθη εἰς τοὺς συνεταίρους του νὰ γίνῃ ἱεροκλήρυς εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα»¹³⁶.

Στὸ κείμενον αὐτὸ κυριαρχεῖ ὁ ἔντονος ὑποκειμενισμός, ὑποταγμένος στὸ μεγάλο πατριωτισμὸ τοῦ συγγραφέα του, καθὼς καὶ οἱ προσωπικὲς του ἐμπειρίαι ἀπὸ τὴ μακροχρόνιον συμμετοχὴν του στὶς δραστηριότητες τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας. Ὅσο γιὰ τὴν «ὑπόσχεσιν» τοῦ Κοσιᾶ νὰ γίνῃ ἱεροκλήρυς εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα, ἀποτε-

131. Φ. Μιχαλόπουλος: ὅπ. πλ. σ. 20, ὅπου σχετ. βιβλιογραφία.

132. Κ. Α. Μέρις: Βλ. πλ. σημ. 128.

133. Ἀπ. Ε. Βακαλόπουλος: ὅπ. πλ. σσ. 334—335, ὅπου σχετ. βιβλιογραφία.

134. Ἀγγελικῆς Χατζημυχάλη: Οἱ ἐν τῷ Ἑλληνοσχολεῖῳ Μετσόβου διδάξαντες καὶ διδασκόντες ΗΧ 16 (1941) σ. 111—112.

135. Μ. Γκιόλιας: ὅπ. πλ. σσ. 66—58, ὅπου σχετ. βιβλιογραφία.

136. Χ. Περραιβός: Σύντομος βιογραφία τοῦ αὐοίδιμου Ρήγα... σ. 50.

λει άσφαλώς ένα συλλογιστικό καταστάλαγμα του Παρραιού, στην προσπάθειά του να εξηγήσει την εκπληκτική εκείνη πορεία του Κοσμά ανάμεσα στον υπόδουλο Έλληνισμό, παραλείποντας όμως να εξηγήσει γιατί οι άλλοι υποτιθέμενοι «συνεταίροι» δεν ακολουθήσαν το παράδειγμά του.

Ο Λ. Πατριόης, επηρεασμένος φαίνεται από το ασυνόδευτο με ιστορικές αποδείξεις κείμενο του Παρραιού, έσπευσε να συμπληρώσει ότι ο Βούλγαρης είχε ιδρύσει «τάξιν μεινυμένων» εκ τριάντα ατόμων¹³⁷. Ο Μιχαλόπουλος επηρεασμένος από τη μεταγενέστερη φιλορωσική δραστηριότητα του Βούλγαρη και δεσμευμένος από την ιστορικά αβάσιμη όπως είδαμε πεποίθησή του για τη συμμετοχή του Κοσμά στα Όρλωφικά, προχώρησε ακόμη περισσότερο υποστηρίζοντας ότι ο Βούλγαρης υπήρξε «μεγάλος πολιτικός εμπνευστής τολμηρών ιδεών, πρωταγωνιστής στα πράγματα της Ανατολής»¹³⁸ και γι' αυτό «υπήρξε ο πρώτος κι' επιδλητικώτερος εισηγητής της Μεγάλης Ίδεας»¹³⁹. Βέβαια από τον 16ο αιώνα είχαν αρχίσει να συζητούνται τέτοιες ιδέες¹⁴⁰. Για τη συγκεκριμένη όμως περίπτωση, δεν υπάρχουν όπως είπαμε ιστορικές αποδείξεις. Θρύλοι γύρω από μυστικές εταιρίες και οργανώσεις δημιουργήθηκαν μετά το θάνατο του Ρήγα¹⁴¹.

Είναι γεγονός ότι ο Βούλγαρης, όπως και όλοι σχεδόν οι λόγιοι και μη κληρικοί του καιρού του, ύστερα μάλιστα από τις τόσες υπονομευτικές ενέργειες σε βάρος της Όρθοδοξίας από πλευράς Καθολικής Έκκλησίας, είχαν τη στερεότυπη πεποίθησή ότι οι Έλληνες θα αποκοτούσαν την ελευθερία τους μόνο με τη βοήθεια της «ομοδόξου Ρωσίας». Όπως προκύπτει όμως από επιστολή του Βούλγαρη, οι όπαδοί του μέσα στην Ακαδημία, αποτελούσαν ένα κομμάτι της «τετραρχίας», δηλαδή των ισαρίθμων ομάδων, κάθε μια από τις όποιες ήθελε να πάρει στα χέρια της τη διοίκηση του πνευματικού αυτού ιδρύματος¹⁴². Με άλλα λόγια η ομάδα του Βούλγαρη δεν είχε το χαρακτήρα της «μυστικής εταιρίας» για ευρύτερους εκπαιδευτικούς και πολύ περισσότερο για επαναστατικούς σκοπούς. Πέρα όμως από αυτό, δεν υπάρχει το ελάχιστο ιστορικό στοιχείο, που να φανερώνει ότι ο Κοσμάς ανήκε σ' αυτή την ομάδα.

Ο Νικόδημος γράφει ότι ο Κοσμάς έφυγε από τη Μονή του Αγίου Φιλοθέου αποφασισμένος να γίνει Ιεραπόστολος και πήγε στην Κωνσταντινούπολη «διὰ νὰ ανταμώσῃ τὸν ἀδελφόν του Χρῦσανθον, ὅστις καὶ τὸν ἔδειξε καὶ μερικὴν τινα τέχνην ρητορικὴν, διὰ νὰ ὀμιλῇ τάχα μετὰ κάποιαν μέθοδον»¹⁴³. Όπως είδαμε, ο τελευταίος εγκαταστάθηκε στην Πόλη μετά τὰ 1759. Ο Βούλγαρης όταν απομακρύνθηκε (άρχες 1759) από την Αθωνιάδα Ακαδημία, πήγε στην Κωνσταντινούπολη και διορίστηκε δάσκαλος στην εκεί Πατριαρχική Ακαδημία¹⁴⁴. Αν ο Κοσμάς είχε τις ίδιες με εκείνον φιλορωσικές πεποιθήσεις, θα τον ακολουθούσε χωρίς καθυστέρηση και θα ζητούσε την υποστήριξή του, χωρίς να περιμένει να εγκαταστα-

137. Άθαν. Πετρίδου: Τὸ τυχερόν τοῦ Ἀλῆ καὶ ἡ ξηνία τοῦ παπα-Κόστα Π)ΑΠ 5 (1889), σ. 868, σημ. 1.

138. Φ. Μιχαλόπουλος: Τὰ Γιάννενα καὶ ἡ Νεοελληνικὴ Ἀναγέννηση (1648—1820), Ἀθήνα 1930, σ. 49.

139. Φ. Μιχαλόπουλος: Κοσμάς... σ. 19.

140. Ἀπ. Ε. Βακαλόπουλος: ὅπ. πλ. τ. Β' σσ. 240 κ.έ., 254 κ.έ. καὶ τ. Α' σσ. 337—338, ὅπου σχετ. βιβλιογραφία.

141. Μ. Γκιόλιας: ὅπ. πλ. σ. 66.

142. Γερ. Σμυρνάκη: Τὸ Ἅγιον Ὄρος, Ἀθήνα 1903, σ. 142.

143. Νέον Μαγνητολόγιον, σ. 201.

144. Ἀπ. Ε. Βακαλόπουλος: ὅπ. πλ. τ. Α' σ. 339, ὅπου σχετ. βιβλιογραφία.

θαί ἔκει ο ἄδελφός του Χρύσανθος. Τόσο ο τελευταῖος, ὅσο καὶ ο Βούλγαρης, καταδιώχθηκαν ὥπως εἶδαμε στήν ἀρχή γιὰ φιλωρωσικὴ δράση.

Ἀντίθετα ὁ Κοσμάς, καὶ μετὰ τὰ Ὀρλωφικά ἄρχισε νέες περιοδεῖες μὲ τὴν ἔγκρισή τοῦ Σουλτάνου ἐπειδὴ θεωρήθηκε κατάλληλος γιὰ νὰ κατευνάσει τὰ ἐπαναστατημένα πνεύματα. Συμπερασματικά μπορούμε νὰ καταλήξουμε ὅτι ὁ Κοσμάς χάραξε τὸν πρωτοποριακὸ του δρόμο ὄχι γιατί, ὥπως γράφεται συχνά, εἶχε ἰδιαίτερες διασυνδέσεις μὲ φιλωρωσικὰ στοιχεῖα, οὔτε γιατί ἀπαγορευθεῖτο ἀπὸ τὴν διασπαστικὴν τάσιν ποὺ ἐκδηλώθηκαν μέσα στοὺς κόλπους τῆς Ἀθωνιάδας Ἀκαδημίας. Ἔτσι καὶ ἀλλοιῶς οἱ ἀπαγορευθεῖσαι δὲν ὁδηγοῦν σὲ μεγάλες ἀποφάσεις, καὶ μάλιστα ἀποφάσεις ἱστορικῆς σημασίας. Ὁ Κοσμάς ἦταν γεννημένος διαφωτιστής. Θεωροῦσε —ὥπως καὶ ὁ Κοραΐς— ὅτι ἡ θρησκευτικὴ, ἠθικὴ, κοινωνικὴ, οἰκονομικὴ καὶ πνευματικὴ ἀναγέννηση τοῦ Ἑθνους, ἥ ἀνοιγὲ διάπλατα τὸ δρόμο γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσή του ἀπὸ ἕνα τυραννικὸ καθεστῶς ποὺ γιὰ πολλοὺς λόγους, ἀπὸ τὴν ἀρχὴς τοῦ 18ου αἰῶνα ἀργά ἀλλὰ σταθερά, εἶχε ἀρχίσει νὰ διολισθαίνει πρὸς τὴν πλήρη ἀποσύνθεσιν. Μὲ μόνον τὴ διαφορά ὅτι ὁ Κοσμάς δὲν εἶναι λόγιος, ἀλλὰ ἱεραπόστολος. Ὁ ἴδιος —μᾶς πληροφροεῖ ὁ βιογράφος του Νικόδημος— ἔλεγε πολλές φορές ὅτι «οἱ ἀδελφοί μας Χριστιανοὶ ἔχουν μεγάλην χρεῖαν ἀπὸ λόγον Θεοῦ. Καὶ ὅτι χρεὸς ἔχουν ἑκαῖνοι ὅπου πονοῦν νὰ μὴ τρέχουν εἰς ἀρχοντικά καὶ αὐλὰς μεγάλων, καὶ νὰ ματαιώνωσι τὴν σπουδὴν τους, διὰ νὰ ἀποκτήσουν πλοῦτον καὶ ἀξιώματα, ἀλλὰ νὰ διδάσκωσι μάλιστα τὸν κοινὸν λαόν, ὅπου ζῶσι μὲ πολλὴν ἀπαιδευσίαν καὶ βαρβαρότητα¹⁴⁵. Γι' αὐτὸ καὶ μαρτυροῦσε σὲ πράξιν τὴν σκέψιν τοῦ αὐτοῦ, ἀποφασισμένος νὰ θυσιαστῇ γιὰ τὴ σωτηρία τῶν πολλῶν. «Εγὼ —εἶπε σὲ μιὰ διδαχὴ του— ἔδω πὺν περιπατῶ, ἔχω τὸ κεφάλι μου μέσα εἰς τὸν τροχόν», γιὰ νὰ συμπληρώσει συνεπαρμένος ἀπὸ τὸ ξεχείλισμα τῆς Χριστιανικῆς ἀγάπης στὴς ψυχὰς τῶν ἀκροατῶν του: «Μὲ σκληρώσατε, ἀδελφοί μου, τώρα ὅπου καὶ τὸ αἷμα μου νὰ γύσω διὰ τὴν ἀγάπην σας δὲν μὲ φαίνεται τίποτε». Γιὰ τὸ θρόνο, πάνω στὸν ὅποιο πρὶν ἀπὸ κάθε κήρυγμα στήριζε τὸ Σταυρό, ἔλεγε πῶς «εἶναι ὁ τάφος μου καὶ ἐγὼ εἶμαι μέσα ὁ νεκρὸς ὅπου σὰς ὀμιλῶ. Ἐποῦτος ἔχει τὴν ἐξουσίαν νὰ διδάσκη βασιλεῖς καὶ πατριάρχας, ἀρχιερεῖς, ἱερεῖς, ἄνδρας καὶ γυναῖκας, παιδιὰ καὶ κορίτσια, νέους καὶ γέροντας καὶ ὅλον τὸν κόσμον¹⁴⁶. Ὁ Κοσμάς ἤξερε ὅτι ἀνεβαίνει στὸ δικό του Γολγοθὰ φορτωμένος τὸ Σταυρὸ τοῦ μαρτυρίου, ὥπως καὶ οἱ ἀμέτρητοι μάρτυρες τοῦ Χριστιανισμοῦ ποὺ κήρυξαν ὥπως καὶ ἑκαῖνος μιὰ πανανθρώπινη πνευματικὴ ἀπαγέστασι μὲ ἐφόδια τὴν ἀγάπην καὶ τὴν αὐτοταπείνωσιν. Ἐφόδια ποὺ ὅλο καὶ λιγοστεύουν στὴ σημερινὴ ἐποχὴ τῶν πρὸ τραγικῶν ἀντιφάσεων καὶ παραισθίσεων στὴν ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητος ὅλων τῶν ἐποχῶν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Συντομογραφίες

NK = Νέον Κράτος	ΕΑ = Ἑθνικὴ Ἀγωγή
HE = Ἡπειρωτικὴ Ἑστία	ΜΣ = Μνήμη Σουλίου
ΕΜΑ = Ἑλετηρὸς Μεσαιωνικοῦ Ἀρχείου	ΝΓ = Νεοελληνικά Γράμματα
ΗΧ = Ἡπειρωτικὰ Χρονικά	Π/Π = Περιοδ. «Πλάτων»
ΕΝΚ = Ἑφημ. «Νεολόγος» Κοιν. πόλεως	ΦΗ = «Φωνὴ Ἡλείου»
NE = Νέος Ἑλληνομνήμων	Π/ΑΠ = Περιοδ. «Ἀπόλλων» Πειραιῶς
MEE = Μεγάλῃ Ἑλληνικῇ Ἐγκυκλοπ.	

145. Νέον Μαρτυρολόγιον, σ. 201.

146. Ἱ. Μενούνος: ὅπ. πτ. σσ. 148—149.

ΜΕΛΗ ΒΟΥΔΟΥΡΗ

ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΑ ΣΥΓΓΡΑΦΙΚΑ ΨΕΥΔΟΝΥΜΑ ΕΛΛΗΝΙΔΩΝ ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΩΝ (1800-1969)

Συμπληρωματικός κατάλογος

Βιβλιογραφία (1969—1979) ἑλληνογλώσσων καὶ ξενογλώσσων συγγραφευτικῶν ψευδωνύμων Ἑλληνίδων καὶ Ἑλλήνων (1800—1969):

- α) Κυριάκου Ντελοπούλου: «Νεοελληνικά φιλολογικά ψευδώνυμα». Πρώτη ἔκδοσις. Ἀθῆναι. Κολλῆγιον Ἀθηνῶν 1969, σσ. 1—144,80.
- β) Ξ.Α. Κοζόλης: «Συμπληρωματικὸς πίνακας ψευδωνύμων», πρδ. Ἑ λ λ η ν ι κ ᾶ, τόμος 24ος, Θεσσαλονίκη 1970, σσ. 158—168η.
- γ) Μ. Βουδούρης: «Θέματα τῆς νέας ἑλληνικῆς λογοτεχνίας. Φιλολογικά ψευδώνυμα». UTRECHT 1971, σσ. 1—64,80.
- δ) Μ. Βουδούρης: «Ἑλληνικά συγγραφικά ψευδώνυμα 1800—1973. Συμπληρωματικὸς κατάλογος. Δευτέρα σειρά». UTRECHT 1973, σσ. 1—32,40.
- ε) Μ. Βουδούρης: «Ἑλληνικά συγγραφικά ψευδώνυμα, 1800—1973. Συμπληρωματικὸς κατάλογος», πρδ. Ν έ α Σ ύ ν ο ρ α, ἔτος 6ον, τεύχος 37—38ον, Ἀθῆναι, Νοέμβριος - Δεκέμβριος 1974, σσ. 432—437η.
- στ) Μ. Βουδούρης: «Ἑλληνικά συγγραφικά ψευδώνυμα, 1800—1974. Συμπληρωματικὸς κατάλογος», πρδ. Ν έ α Σ ύ ν ο ρ α, ἔτος 7ον, τεύχος 39—40όν, Ἀθῆναι, Ἰανουάριος - Φεβρουάριος 1975, σσ. 15—21η.
- ζ) Μ. Βουδούρης: «Ἑλληνικά συγγραφικά ψευδώνυμα, 1800—1969. Συμπληρωματικὸς κατάλογος», πρδ. Κ υ π ρ ι α κ ὶ Λ ὀ γ ο ς, ἔτος 8ον, τεύχος 44—45ον, Λευκωσία, Μάρτιος - Ἰούνιος 1976, σσ. 154—158η.
- η) Μ. Βουδούρης: «Συγγραφικά ψευδώνυμα Ἑλληνίδων καὶ Ἑλλήνων 1800—1969». Συμβολή τρίτη. UTRECHT 1976, σσ. 1—32,80.
- ο) Μ. Βουδούρης: «Ἑλληνικά συγγραφικά ψευδώνυμα, 1800—1969. Συμπληρωματικὸς κατάλογος», πρδ. Ἡ π ε ι ρ ω τ ι κ ῆ Ἑ σ τ ί α, τόμος 26ος, Ἰωάννινα, Σεπτέμβριος - Ὀκτώβριος 1977, τεύχος 305—306ον, σσ. 723—737η.
- ι) Μ. Βουδούρης: «Ἑλληνικά συγγραφικά ψευδώνυμα, 1800—1969. Συμπληρωματικὸς κατάλογος», πρδ. Ἡ π ε ι ρ ω τ ι κ ῆ Ἑ σ τ ί α, τόμος 27ος, Ἰωάννινα, Μάιος - Ἰούνιος 1978, τεύχος 313—314ον, σσ. 451—468η.
- ια) Μ. Βουδούρης: «Ἑλληνικά συγγραφικά ψευδώνυμα, 1800—1969. Συμπληρωματικὸς κατάλογος», πρδ. Θ ε σ σ α λ ι κ ῆ Ἑ σ τ ί α, τόμος 6ος, τεύχος 35ον, Καλλιθέα - Ἀττική, Σεπτέμβριος - Ὀκτώβριος 1978, σσ. 489—494η.
- ιβ) Μ. Βουδούρης: «Ἑλληνικά συγγραφικά ψευδώνυμα, 1800—1969. Συμπληρωματικὸς κατάλογος», πρδ. Θ ε σ σ α λ ι κ ῆ Ἑ σ τ ί α, τόμος 6ος, τεύχος 36ον, Καλλιθέα - Ἀττική, Νοέμβριος - Δεκέμβριος 1978, σσ. 537—542α.

- ιγ) Μ. Βουδούρης: «Ἑλληνικά συγγραφικά ψευδώνυμα, 1800—1969. Συμπληρωματικός κατάλογος», πρδ. Κυπριακὸς Λόγος, ἔτος 11ον, τεύχος 65—66ον, Λευκωσία, Σεπτέμβριος - Δεκέμβριος 1979, σσ. 654—661η.
- ιδ) Μ. Βουδούρης: «Συγγραφικά ψευδώνυμα Ἑλληνίδων καὶ Ἑλλήνων (1800—1969). Συμπληρωματικός κατάλογος», πρδ. Ἡπειρωτικὴ Ἑστία, τόμος 28ος, Ἰωάννινα, Δεκέμβριος 1979, τεύχος 332ον, σσ. 1085—1091η.

ΟΝΟΜΑΤΑ (179)—ΨΕΥΔΩΝΥΜΑ (250)

- * Ἀβδουῖλος Σταῦρος = Ἀλέξης Συναϊώτης
πρδ. Ἰωνικὴ Σκέψη. Νίκαια, 1964.
- * Ἀβέρωφ Μιχαῖλα = Μικέτα Ἀβέρωφ
Γ. Μ. Πολιτάρχη: «Λεξικὸ τῆς Ἑλληνικῆς Λογοτεχνίας. Ἀρχαίας, Βυζαντινῆς, Νεώτερης». Ἀθήνα (1969), σ. 16η.
- * Ἀγαθόνικος Μιλτιάδης = 1) Ἀθηναῖος 2) Βλέκας 3) Ἰππόλυτος
Γ. Μ. Πολιτάρχη: «Λεξικὸ τῆς Ἑλληνικῆς Λογοτεχνίας. Ἀρχαίας, Βυζαντινῆς, Νεώτερης». Ἀθήνα (1969), σ. 25η.
- * Ἀγγουράκης Γεώργιος = Ἀλέκος Ψηλορείτης
Αὐτοτελὴς ἔκδοσις καὶ δημοσιεύματα.
- * Ἀγιοπετρίτης Ἀντώνιος = Ἀλκαῖος
Γ. Μ. Πολιτάρχη: «Λεξικὸ τῆς Ἑλληνικῆς Λογοτεχνίας. Ἀρχαίας, Βυζαντινῆς, Νεώτερης». Ἀθήνα (1969), σ. 40ή.
- * Ἀδαμίδης Βασίλειος = Ἀδάμ - Ἀδάμ
Γ. Μ. Πολιτάρχη: «Λεξικὸ τῆς Ἑλληνικῆς Λογοτεχνίας. Ἀρχαίας, Βυζαντινῆς, Νεώτερης». Ἀθήνα (1969), σ. 48η.
- * Ἀδαμόπουλος Γεώργιος = Γιώργος Φλοῖσβης.
Γ. Μ. Πολιτάρχη: «Λεξικὸ τῆς Ἑλληνικῆς Λογοτεχνίας. Ἀρχαίας, Βυζαντινῆς, Νεώτερης». Ἀθήνα (1969), σ. 49η.
- * Ἀλεξίου Ἰωάννης = Ἰ. Ἐρμονιζὸς
Γ. Μ. Πολιτάρχη: «Λεξικὸ τῆς Ἑλληνικῆς Λογοτεχνίας. Ἀρχαίας, Βυζαντινῆς, Νεώτερης». Ἀθήνα (1969), σ. 120ή.
- * Ἀλιβιζάτος Γ. Π. = Γ. Π. Πολιζὸς
Γ. Μ. Πολιτάρχη: «Λεξικὸ τῆς Ἑλληνικῆς Λογοτεχνίας. Ἀρχαίας, Βυζαντινῆς, Νεώτερης». Ἀθήνα (1969), σ. 127η.
- * Ἀλιφέρη Κατίνα (Αἰκατερίνη) = Παράξενη
Γ. Μ. Πολιτάρχη: «Λεξικὸ τῆς Ἑλληνικῆς Λογοτεχνίας. Ἀρχαίας, Βυζαντινῆς, Νεώτερης». Ἀθήνα (1969), σ. 129η.
- * Ἀναστασιάδη - Δελγιάννη Γεωργία = Διαβάτης
Δημήτρη Π. Λιάτσου: «Οἱ Ἑλληνίδες στὰ Γράμματά μας». Ἀθήνα 1966, σ. 169η.
- * Ἀνδρεάδη Κατερίνα (Αἰκατερίνη) = Κατερίνα
«Χριστόφορος Νέξερ. 50 χρόνια θάνατος». Ἐκδόσεις Λίφρος. Ἀθήνα 1959, σ. 131η.
- * Ἀντωνάκης Βελισσάριος = Νεοπτόλεμος
Γ. Γ. Φουσάρα: «Ἡ πνευματικὴ προσφορά τῆς Εὐβοίας». Ἐκδόσεις Λεσμός. Χαλκίδα 1964, σ. 30ή.
- * Ἀξελὸς Νικόλαος = Ἄωτος
πρδ. Ἑλληνικὴ Ἑστία, ἔτος 6ον, τεύχος 63ον, Ἀθήναι, Ἰανουάριος 1913, σ. 42α.

- * Ἀργυροπούλου Μιχαήλ = Τρέχα - Γύρνε
Χρήστου Σ. Σολωμονίδης: «Ἡ Δημοσιογραφία στὴ Σμύρνη (1821—1922)». Ἀθήνα 1959, σ. 324η.
- * Βαλσαμίδης Δημήτριος = M. Valsa
Αὐτοτελείς ἐκδόσεις καὶ δημοσιεύματα.
- * Βάρναλης Κωνσταντῖνος = Σκύθος
Σταύρου Ζορμπάλα: «Σημαία τοῦ Λαοῦ. (Σελίδες ἀπὸ τὴν ἱστορία τοῦ Ριζοσπάστη, 1917—1937)» Μέρος Α'. Πολιτικὲς καὶ Λογοτεχνικὲς Ἐκδόσεις, 1966, σ. 237η.
- * Βασιάδης Κωνσταντῖνος = Ἡροκλῆς Βασιάδης
πρὸς Μιζορασιατικὰ Χρονικά, τόμος 10ος, Ἀθήναι 1963 σ. 355η.
- * Βασιλείου Ἀλ. = Φιλογενὴς Ἑλλην
Ἀνωνύμου τοῦ Ἑλλήνος: «Ἑλληνικὴ Νομαρχία, ἢτοι Λόγος περὶ Ἐλευθερίας». Φιλολογικὴ Ἀπομνημείωση Γ. Βαλέτα. Μελετήματα: Ν.Α. Βέη - Μ. Σιγούρου. Πρώτη αὐθεντικὴ ἐπανέκδοσις. Ἀθήνα. Ἐκδόσεις Πηγῆς 1948—1949, σσ.349η καὶ 369η.
- * Βεκιόρης Βασίλειος = Συρανὸς
Χρήστου Σ. Σολωμονίδης: «Ἡ Δημοσιογραφία στὴ Σμύρνη (1821—1922)». Ἀθήνα 1959, σ. 243η.
- * Βελιώτης Νικόλαος = NIBEL
ἐφμ. Ὁ Ἑκτελεστικὸς Πειραιεὺς (1946—1969).
- * Βιζυηνὸς Ἰωακείμ: Ἰ. Μαστίδης
Δημήτριη Π. Λιάτσου: «Κοκκινιά. Ἕνα ὄνομα, μιὰ πολιτεία. Ἡ πολιτιστικὴ καὶ πνευματικὴ πορεία της». Πρόλογος: Σάββα Παπαδόπουλου. Νίκαια 1960, σ. 42η. - ἐφμ. Ἀναγένησις. Νέα Κοκκινιά - Νίκαια (1932—1940).
- * Βορεάδης Ἀντώνιος = 1) Δικταῖος 2) Διογένης 3) Ἡ Κρήτη σου 4) Λύκειος 5) Νεαπολίτης 6) Σιμωνίδης
Εὐαγγελίας Κ. Φραγκάκι: «Ἀντώνιος Βορεάδης Κρήτης (1859—1913)» Ἀθήναι 1966.
- * Βουδούρης Μιχαήλ = MIXEBHΣ
- * Βούκλιζας Δημήτριος = Δημήτριος Ἀστερινὸς
Νικολ. Γ. Φραγκινέα: «Λακωνικὴ γῆ». Ἀθήνα 1971, σ. 264η.
- * Βουρνᾶς Ἀναστάσιος = ΑΡΙΕΛ
Γιάννη Ἀναπλιώτη = «Ἡ Καλαμάτα σὸ χορὸ τῆς ἱστορίας». Ἀθήνα 1963.
- * Βούτβας Νικόλαος = Αἰτωλὸς
Γ.Μ. Πολιτάρχη: «Λεξικὸ τῆς Ἑλληνικῆς Λογοτεχνίας. Ἀρχαίας, Βυζαντινῆς, Νεώτερης». Ἀθήνα (1969), σ. 93η.
- * Βουτιερίδης Ἠλίας = Γιάννης Κούμπιος
πρὸς Χαραυγή. Ἀθήναι, 1921.
- * Βρετὸς Παπαδόπουλος Μαρίνος = M. Dunray
C. Th. Dimaras - C. Coumariannou - L. Droulia: «Modern Greek Culture. A selected Bibliography. (In English - French - German - Italian)». Thessaloniki 1968.
- * Γαβριηλίδης Βλάσης = 1) Ἀριθμοδότης 2) Ἀρμόδιος 3) Timeson
Γεωργίου Α. Ἀναστασοπούλου: «Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Βιομηχανίας 1840—1940» Ἀθήναι. Ἑλληνικὴ Ἐκδοτικὴ Ἑταιρεία Α.Ε. 1947, (τρεῖς τόμοι)

- * Γεναρόπουλος Πέτρος = Γενάρ
Γιάννη Κορδάτου: «Ιστορία τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας». (Ἀπὸ τὸ 1453 ὡς τὸ 1961)». Πρόλογος Κώστα Βάρναλη. Βιβλιοεκδοτική. Ἀκαδημίας 52, Ἀθήνα 1962, σ. 612η.
- * Γερογιάννης Χρῆστος = Χρῆστος Ἀπρηλιώτης.
Ἀδαμαντίου Δ. Παπαδήμα: «Λογοτεχνικά Χρονικά. Ἡ πορεία μιᾶς γενιᾶς». Ἀθήναι. Ὠρίων, 1944, σ. 64η.
- * Γεωργιάδου Στυλιανὴ = Ναυσικᾶ Γεωργιάδου
πρδ. Μικρασιατικὰ Χρονικά, τόμος 11ος, Ἀθήναι, 1964, σ. 120ή.
- * Γιαννῆλος Ἐρρίκος = Ἐρρίκος Τόμπρος
Ἀυτοτελεῖς ἐκδόσεις.
- * Γιαννουκάκης Μιχαὴλ = Αἰσωπος
Γ.Μ. Πολιτάρχη: «Λεξικὸ τῆς Ἑλληνικῆς Λογοτεχνίας. Ἀρχαίαι, Βυζαντινῆς, Νεώτερης». Ἀθήναι (1969), σ. 90ή
- * Γιοκαρίνης Νικόλαος = Υ
Φῶτος Γιοφύλλης: «Ποίηση μισοῦ αἰῶνα 1906--1956» Τὸ Ἑλληνικὸ Βιβλίον. (Ἀθήνα 1964), σ. 369η.
- * Γκοῦσκος Σπύρος = Ἀγγελος Βραδυνὸς
Γιάννη Κορδάτου: «Ιστορία τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας. (Ἀπὸ τὸ 1453 ὡς τὸ 1961)». Πρόλογος Κώστα Βάρναλη. Βιβλιοεκδοτική. Ἀκαδημίας 52, Ἀθήνα 1962, σ. 557η.
- * Γληνὸς Δημήτριος = 1) Μῆτρος Γληνὸς 2) Ἕνας Ἑθνικὸς 3) Ἕσπερος 4) Α. Καλλέργης 5) Κ.Α. Μῆτρος 6) Κ. Μήτρου 7) Νέστορας 8) Δ. Πετούρης 9) Δ.Φ. 10) Χ.
«Στὴ μνήμη Δημήτρη Α. Γληνοῦ. Μελέτες γιὰ τὸ ἔργο του καὶ ἀνέκδοτα κείμενά του». Τὰ Νέα Βιβλία. Α.Ε. Ἀθήνα 1946, (= Βιβλιογραφία Γ.Μ. Βαλέτα).
- * Γλυφὸς Ἐμμανουὴλ = Δ. Νησιώτης
Ἑπομνήματα περὶ τοῦ βίου καὶ τῶν σπουδῶν καὶ τῆς διδακτικῆς καὶ ἐπιστημονικῆς δράσεως καὶ ἀναλύσεως τῶν ἐπιστημονικῶν ἐργασιῶν τοῦ Θεοδώρου Δ. Τασοπούλου. Ὑποβληθὲν τῇ Φιλοσοφικῇ Σχολῇ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν ἐπὶ τῷ σκοπῷ τῆς καταλήψεως τῆς κενῆς ἔδρας τῆς Λατινικῆς Φιλολογίας». Ἐν Ἀθήναις 1965, σ. 27η.
- * Γυφτοδήμος Κωνσταντῖνος = Κ(ώστας) Καραγιώργης
Δημήτρη Γιάκου: Ἀυριχοὶ τῆς Ρούμελης. Σ. Τριζοῦπης - Κ. Παλαμᾶς - Κ. Χατζόπουλος - Γ. Βλτχογιάννης - Μ. Μαλακάσης - Κ. Δημάδης - Ζ. Παπαντωνίου - Κιμ. Γαλάζης - Ρήγας Γκόλφης - Θανάσης Κυριαζῆς - Ἐπ. Μάλαινος - Γ. Ἀθάνας - Γ.Μ. Παναγιωτόπουλος - Στ. Ζαρχιάς - Μ. Ζῶτος». Ἀθήνα 1958, σ. 136η.
- * Δημάδης Κωνσταντῖνος = Γελασίνοϛ
Ἀυτοτελεῖς ἐκδόσεις καὶ δημοσιεύματα.
- * Δημητριάδης Κωνσταντῖνος = Κωστῆς Δημητριάδης — Λαναὸς
Ἀυτοτελεῖς ἐκδόσεις καὶ δημοσιεύματα.
- * Διαμάντης Ἰωάννης = 1) Ἄρης Διαμάντης 2) Ἴωνικὸς
Ἀυτοτελεῖς ἐκδόσεις καὶ δημοσιεύματα.
- * Διαμαντόπουλος Ἀλέξανδρος = Ριόνης
ἐφμ. Νέοις Δρόμοις. Τασκέντη, 29 Σεπτεμβρίου 1970, φ. 192ον
Νεώτερης». Ἀθήνα (1969), σ. 90ή.
(3255ον) σ. 2α, (= ἄρθρον τοῦ Γ. Λαζαρίδη).
- * Δογάνης Θεόδωρος = Ἰβικός
Φῶτος Γιοφύλλης: «Ποίηση μισοῦ αἰῶνα 1906—1956». Τὸ Ἑλληνικὸ Βιβλίον. (Ἀθήνα 1964), σ. 400ή.

- * Λονᾶς Πασχάλης Ἰωάννης = (Μαρκίων) Φραγκίσκος Ἀλβεργᾶτος Καπαζέλλος. Αὐτοτελὲς ἔκδοσις (1802).
- * Λούμας Ἀντώνιος = Δῆμος Πολυνείκης.
Γιάννη Π. Κορδάτου: «Ἱστορία τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Φιλοσοφίας». Ἔκδοση Βιβλιοπωλείου Πέτρου Δ. Καραβάκου. Πενταζόγλου 3Δ Ἀθήνα 1946, σ. 20ῃ.
- * Δραγούμης Ἰωάννης = Ἰων Δραγούμης
Αὐτοτελεῖς ἔκδόσεις καὶ δημοσιεύματα.
- * Ἐνεπεκίδης Πολυχρόνης = Π. Πόντιος
ἐφμ. Τ ὀ Β ἦ μ α. Ἀθήναι (— 1969).
- * Ἐξαδάκτυλος Χρ. Π. = Χρ. Λίβας
πρδ. Μ ὀ ρ φ ω σ ι ς. Κύπρος (— 1969).
- * Εὐσταθόπουλος Πέτρος = Πέτρος Νεφέλης
Αὐτοτελὲς ἔκδοσις καὶ δημοσιεύματα.
- * Εὐστρατιάδης Αὐρήλιος = Ε. Μανρουδῆς
Αὐτοτελὲς ἔκδοσις (1960).
- * Εὐστρατιάδης Εὐστράτιος = Σ. Καλιστοράτης
«17 Αὐγούστου 1944. (Ὁ Μπλόκος)». Ἔκδοση «Ἡ Κοκκινιά μας». (Νίκαια)
Αὐγούστος 1945, σσ. 35—48η.
- * Ζαχαριάδης Νικόλαος = 1) Κόλλιας Κούτσης 2) Σκουφαῖος
Παντελῆ Πουλιόπουλου: «Λημοκρατικὴ ἢ σοσιαλιστικὴ ἐπανάσταση στὴν Ἑλλάδα; Νέα φάση τῆς κρίσης τοῦ κοιμμουνισμοῦ στὴν Ἑλλάδα». Διαλεχτὰ Κείμενα.
Ἀθήνα 1964.
«Βοήθημα γιὰ τὴν Ἱστορία τοῦ ΚΚΕ». Ἐκδοτικὸ τῆς Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ ΚΚΕ». (Βουκουρέστι 1952), σ. 60ῃ.
- * Ζερβὸς Χρῖστος = Christian Zervos
Αὐτοτελεῖς ἔκδόσεις καὶ δημοσιεύματα
- * Θεοδωράκης Μιχαὴλ = Μίκης Θεοδωράκης
Αὐτοτελεῖς ἔκδόσεις καὶ δημοσιεύματα.
- * Θέος Κωνσταντῖνος = Κ. Ζόρμπαλης
Λάκη Α. Ἰωαννίδη, Προέδρου Συνδέσμου Νέων Ἐπιστημόνων Ἑλλάδος: «Ἱστορικαὶ ἀλήθειαι». Θεσσαλονίκη 1967, σ. 13η.
- * Ἰθακήσιος Β., = Ντοῦμ - ντοῦμ
Χρήστου. Σ. Σολομωνίδη: «Ἡ Δημοσιογραφία στὴ Σμύρνη (1821—1922)»
Ἀθήνα 1959, σ. 336η.
- * Ἰωαννίδης Αἰμ. = Ἰων.
Ἀδαμαντίου Π. Παπαδήμα: «Λογοτεχνικά Χρονικά. Ἡ πορεία μιᾶς γενιᾶς». Ἀθήναι. Ὁρίων, 1944, σ. 99η

(Σ υ ν ε χ ῖ ζ ε τ α ι)

ΑΝΔΡΕΑ ΣΙΔΕΡΗ

Γ. Α. ΑΡΣΣ: Ι. ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΕΘΝΙΚΟ- ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΤΙΚΟ ΚΙΝΗΜΑ 1809 - 1822

ΜΟΣΧΑ, ΕΚΔΟΤΙΚΟ, «ΕΠΙΣΤΗΜΗ», 1976, ΣΕΛ. 327.

(κριτική)

Ἡ τελευταία μονογραφία τοῦ κ. Ἀρσς, εἰδικοῦ τῆς ἱστορίας τοῦ Βαλκανικοῦ χώρου, ἰδιαίτερα γνωστοῦ ἀπὸ παλαιότερες ἐργασίες του ἐπὶ τῆς Νεώτερης ἑλληνικῆς ἱστορίας, ἀναφέρεται αὐτῇ τῇ φορᾷ στὴν προσωπικότητα τοῦ Καποδίστρια, θέματος ὡς τὰ τώρα ἐλάχιστα ἐπεξεργασμένου ἀπὸ τὴ σοβιετικὴ ἱστοριογραφία.

Ἡ ἐργασία αὐτή, περιέχει ἓνα ἀρκετὰ πλούσιο ὕλικό, ποῦ ἐπιτρέπει νὰ ὑπογραμμισθῇ ἡ ἰδιομορφία τῶν σχέσεων Ρωσίας — Ἑλλάδος — σὲ ὅλη τους τὴν πολυμορφία καὶ περιπλοκὴ — τὴν παραμονὴ καὶ στὴν ἀρχὴ τῆς ἐπανάστασης τοῦ 1821—1829, περιόδου σημαντικῆς γιὰ τὴν τύχη τῆς Ἑλλάδος.

Ὁ συγγραφέας συγκεντρώνει τὴν προσοχή του, ἐπὶ τοῦ προφανοῦς συσχετισμοῦ τῆς ἐθνικοπατριωτικῆς δράσης τοῦ Καποδίστρια στὴν Ρωσία κατὰ τὰ ἔτη 1809—1822 καὶ τοῦ ἐλληνικοῦ ἐθνικοῦ κινήματος, τοποθετεῖ ἀκριβῶς τὴν θέσιν τὴν ὁποία κατεῖχε ὁ Καποδίστριας σ' αὐτὸ τὸ κίνημα, ἐπεξεργάζεται τὰ ἰδιαίτερα χαρακτηριστικὰ τῆς πολιτικῆς τοποθέτησης τοῦ μέλλοντα κυβερνήτη τῆς Ἑλλάδος καὶ τὴν στάση του σχετικὰ μὲ τὴν «Φιλικὴ Ἐταιρεία».

Δὲν πρόκειται λοιπὸν περὶ μιᾶς νέας πολιτικῆς βιογραφίας τοῦ Καποδίστρια, διότι τὸ θέμα γιὰ τὸ ὁποῖο γίνεται λόγος στὴν μονογραφία τοῦ κ. Ἀρσς, ἀναφέρεται, ἀκριβέστατα σὲ μίαν μόνο περίοδο τῆς πολιτικῆς δραστηριότητος τοῦ Καποδίστρια, στὰ 1807, χρόνου ἐξάλειψης τῆς πρώτης ἐλληνικῆς ἐθνικῆς ἐστίας, τῆς Ἑπτανήσιας Πολιτείας καὶ στὴν περίοδο τῆς εἰσόδου τοῦ νέου ἐπαναστατικοῦ κύματος καὶ τῆς πολιτικοῖδεολογικῆς προετοιμασίας τῆς ἐλληνικῆς ἐθνικῆς ἀναγέννησης, ποῦ στεφανώνεται μὲ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821. Ἡ μονογραφία συμβάλλει πολὺ τιμὰ στὴν ἱστορικὴ ἔρευνα αὐτῆς τῆς περιόδου, δεδομένου ὅτι βασίζεται σὲ πηγὰς ἄγνωστες ἢ λίγο γνωστὰς, ἄλλοτε δὲ ἀπρόσιτες. Ὁ συγγραφέας ἐρευνᾷ τὴν πολιτικὴν δραστηριότητα τοῦ Καποδίστρια κατὰ τὴν διάρκεια αὐτῆς τῆς περιόδου, σὲ φῶς τῶν ρώσικων ντοκουμέντων καὶ ἰδιαίτερα ἐνὸς ἐγγράφου τοῦ Καποδίστρια, ἀνακαλυφθέντος στὰ ρώσικα ἀρχεῖα· πρόκειται περὶ τοῦ «Ὑπομνήματος περὶ τῆς σημερινῆς καταστάσεως τῶν Ἑλλήνων» καθὼς ἐπίσης τῆς διατηρηθείσης στὰ ρώσικα ἀρχεῖα, προσωπικῆς ἀλληλογραφίας τοῦ Καποδίστρια.

Ὁ κ. Ἀρσς ἐρευνᾷ πλατύτερα τὴν διπλωματικὴν δραστηριότητα τοῦ Καποδίστρια κατὰ τὴν διάρκεια τῶν δεκατριῶν (13) ἐτῶν τῆς παραμονῆς τοῦ τελευταίου, στὴ ρώσικη γῆ, ὅπου κατεῖχε σημαντικὰ διπλωματικὰ ἀξιώματα, ἀκολουθεῖ προσεκτικότερα τὴν βαθμιαία ἀνοδὸν του στὴν ἱεραρχία τῆς ρωσσικῆς διπλωματίας, ὅπου ἔφθασε νὰ κατέχει τὸ πόστο τοῦ Ὑφυπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν Ὑποθέσεων.

Ἐδμηγεύει τίς πολυπληθεῖς δραστηριότητες τοῦ Καποδίστρια ὡς διπλωμάτου, στὴν ὑπηρεσία τῆς Ρωσίας καὶ ἐνθεριμῶν «Ἑλλήνων πατριῶτον» τίς σχέσεις του μὲ

τις ρώσικες προσωπικότητες καθώς επίσης με αυτές της ελληνικής διασποράς ανά την Ευρώπη και την Ρωσία.

Επὶ αὐτοῦ τοῦ σημείου, θὰ ἦταν ἐπιθυμητό, ὅπως ὁ συγγραφέας διαφωτίσει περισσότερο τις σχέσεις τοῦ Καποδίστρια μετὰ τὴν ρώσικη κοινωνία. Παρὰ τὸ πολὺ ἐνδιαφέρον διήγημα, ποὺ παραθέτει ὁ συγγραφέας, ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐπέμβαση καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ Καποδίστρια γιὰ τὸν νεαρὸ τότε Πούσκιν, ὅπως ἐπίσης γιὰ τις σχέσεις του μετὰ ἄλλες προσωπικότητες τῆς ἐποχῆς — Ν. Μ. Καρχιζίν, Α. Γ. Τουργκένιεφ, Α. Π. Ἐρμόλωφ, Β. Γ. Ντιμίτριεφ —, τὸ γεγονός παραμένει ἀπ' ὅτι γνωρίζουμε, ὅτι, ὁ Καποδίστριας ὑπῆρξε ξένος, χαλαρὰ συνδεδεμένος μετὰ τῆς ρώσικης κοινωνικοπολιτικῆς σκέψης καὶ κοιντοῦρας. Θὰ ἦταν ἐπίσης ἐνδιαφέρον, νὰ ἔδειχνε ὁ συγγραφέας τὸν Καποδίστρια, ἐκτὸς τοῦ συνηθισμένου πλαισίου τοῦ «Ἐπιτετραμιμένου ἐπὶ τῶν Ἑλληνικῶν Ὑποθέσεων», ἰδιαίτερα νὰ ὑπογράμμιζε μετὰξὺ ἄλλων, τὸν ρόλο του στὶς «Πολωνικὲς Ὑποθέσεις» (1817—1818), Ἑλβετικὴ Συνομοσπονδία κ.ἄ.

Ὁ συγγραφέας ἀναλύει τις ἀπόψεις τοῦ Καποδίστρια ἐπὶ τῶν προβλημάτων τῆς ἐλληνικῆς κοινωνίας, μέσω των ὑπομνημάτων, ὑπηρεσιακῶν σημειωμάτων, συνταχθέντων ἀπὸ τὸν ἴδιο καὶ ἀπευθυνόμενων πρὸς τὴν ἐπίσημη ρώσικη διπλωματία, ἀναφορικὰ πρὸς τὸ κεφαλαιῶδες πρόβλημα τῆς ἐνοπλῆς ἐξέγερσης καὶ τῆς ἀποδοκιμασίας ἀπὸ τὸν Καποδίστρια, τοῦ προγράμματος τῆς «Φιλικῆς Ἐταιρείας» τὴν ἐξέλιξή του πρὸς τὸν κληρικαλισμό, τὴν θαθμιαία ἐνσωματώσή του στὸ ρώσικο κυβερνητικὸ σύστημα καὶ τὴν προσαρμογή του στὴν ἐπίσημη ἰδεολογία καὶ πολιτική.

Παρὰ τὸ γεγονός, ὅτι, ἡ θέση του, στὴν ρώσικη διοίκηση, δὲν τὸν ἐμπόδιζε, μετὰ σὲ ὠρισμένα ὅρια, νὰ ἐκφράζει ἀνεξάρτητες ἐκτιμήσεις, ἐπὶ τῶν ἐλληνικῶν προβλημάτων, ἐν τούτοις, ἡ ἐπίδρασίς του ἐπὶ τῆς πορείας τῆς ρώσικης ἐξωτερικῆς πολιτικῆς, ἰσοπεδώνεται ἀπὸ σειρά ἄλλους παράγοντες καὶ πρακτικὰ ὑπῆρξε λίγο σημαντική.

Δὲν εἴμεθα σύμφωνοι μετὰ τὸν συγγραφέα, ποὺ χαρακτηρίζει τὸν Καποδίστρια ὡς «μετριοπαθὴ» καὶ «ἐξέχοντα ἀντιπρόσωπο τῆς μετριοπαθοῦς πτέρυγας τοῦ ἐθνικοῦ ἐλληνικοῦ κινήματος» (σελ. 169, 188—179, 222), χαρακτηρισμὸς νομίζουμε τελείως ἀσαφής· θὰ ἦταν προτιμότερο, ὅπως ὁ κ. Ἄρσς θεωροῦσε προσεκτικὰ, ὅχι μόνον τὴν θέση τοῦ Καποδίστρια ἔναντι τῶν προβλημάτων, ὅσον ἀφορᾷ τοὺς δρόμους καὶ τὸ χρόνο ποὺ θὰ πρέπει νὰ ἀκολουθηθοῦν, γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ ἐπίσης τις γενικὲς πολιτικὲς του ἀπόψεις· θὰ ἔπρεπε, ἐπ' αὐτοῦ τοῦ σημείου, ὅπως ὁ συγγραφέας ἐρευνήσει πιὸ προσεκτικὰ τις πολιτικο-κοινωνικὲς ἀπόψεις τῶν ἐλληνικῶν προσωπικοτήτων, ποὺ περιστοίχιζαν τὸν Καποδίστρια (Ἰγνάτιος, Μοσθενίγος, Ναραντσὶ κ.ἄ.).

Ἐδῶ θὰ ἦταν ἀπαραίτητο, ὅπως ὁ συγγραφέας ὑπογράμμισαι ἰδιαίτερα τὴν «Ἰονική» δραστηριότητα τοῦ Καποδίστρια, κατὰ τὰ ἔτη 1801—1802, τὸν ρόλο του στὰ γεγονότα τῆς Κεφαλλονιάς*, σταθμὸς σημαντικὸς γιὰ τὴν διαμόρφωσιν τῶν ἀπόψεων, πολιτικῶν θέσεων τοῦ Καποδίστρια, ἀπὸ τις ὁποῖες καὶ ὁδηγήθηκε στὰ 1801—1807.

Εἴμαστε βέβαιοι, ὅτι, τότε ὁ χαρακτηρισμὸς τοῦ «μετριοπαθοῦς» θὰ συμπληρώνονταν αἰσθητὰ καὶ θὰ ἐπέτρεπε νὰ τροποποιηθῇ ἡ εἰκόνα τοῦ Καποδίστρια, οὐσιωδῶς.

Στὸ τέταρτο κεφάλαιο, ὁ συγγραφέας φωτίζει τὴν διπλωματικὴ δραστηριότητα τοῦ Καποδίστρια, ἐπὶ τοῦ προβλήματος τῶν Ἰονίων Νήσων· παρουσιάζει τὸν Καποδίστρια, ἀκούραστο καὶ θασιὸ παρακινήτῃ τῆς ἀνασύστασης τῆς Ἑπτανήσιας Πολιτείας, τις προσπάθειές του — δίχως ἀποτέλεσμα ἄλλωστε — ὅπως κατορθώσει

νά συναρμολογήσει τὰ ἔθνικα ἐνδιαφέροντα τῶν Ἑπτανησίων καὶ τὰ πολιτικο-οικονομικά ἐνδιαφέροντα τῆς Ρωσσίας στὴ Μεσόγειο, τὶς αὐταπάτες τοῦ γιὰ τὶς πραγματικές δυνατότητες καὶ ἐπιθυμίες τῆς τσαρικῆς κυβέρνησης νὰ ἐπιτύχει αὐτὴ τὴν ἀνασύστασιν ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς.

Στὴν συνέχεια, τὶς προσπάθειές τοῦ νὰ ἐγκαθιδρύσῃ εὐνοϊκώτερο ἔθνικὸ καταστατικόν, νὰ καταπραΰνῃ ἀκολούθως τὸ ἐγκατεστημένον, ἀπὸ τοὺς Βρεταννοὺς στὰ νησιά, δεσποτικὸ καθεστῶς.

Ὁ συγγραφέας, ἀποκαλύπτει καινούργιες ὀψεις, ἀπόψεις, σχέσεις τοῦ Καποδίστρια μὲ τὴν Ἑπτανήσια ἀντιπολίτευση, στὸ Βρεταννικὸ προτεκτοράτο, ὁμιλίες τοῦ γιὰ ὅ,τι ἀφορᾷ τοὺς Βρεταννοὺς.

Τὸ πέμπτο κεφάλαιο, εἶναι ἀφιερωμένον στὴν ἀνάλυσιν μιᾶς ἄλλης ὀψης τῆς δραστηριότητος τοῦ Καποδίστρια· τὸ ἔργο τοῦ γιὰ τὴν ἑλληνικὴ ἔθνικὴ παιδείαν, διὰ μέσου τῆς ἱδρύσεως τῆς «Φιλομιούσου Ἑταιρείας», τῆς ὁποίας ὑπῆρξε ὁ βασικὸς ἱδρυτής.

Ὁ συγγραφέας σωστὰ δείχνει, ὅτι, ἡ παραπάνω ἑταιρεία διὰ τῆς εἰδικῆς ὀργανωτικῆς καὶ ἐπιχειρησιακῆς τῆς δομῆς θρίσκονταν ἀποκλειστικὰ στὰ χέρια τοῦ Καποδίστρια. Περνάει διεξοδικὰ τὴν προσωπικὴ συνεισφορά τοῦ στὴν ἔθνικὴ παιδείαν τῶν ἐλλήνων ἀποίκων τῆς Ρωσσίας, τῶν νεαρῶν ἐλλήνων στὴν Εὐρώπῃ, τὴν ἱδρύσιν σχολείων στὴν ἴδιαν τὴν Ἑλλάδα (Λευκάς, Μάνη), τὴν προστασίαν τῶν ἐλλήνων ἐπιστημόνων ὑπὸ τὸ κύρος τοῦ καὶ διὰ μέσου τῆς «Φιλομιούσου Ἑταιρείας», ἡ ὁποία ὑπῆρξε ἐξαρτημένη καὶ συνδεδεμένη ἰδεολογικὸ-πολιτικὰ στὴν ἐκκλησία.

Ἡ τσαρικὴ κυβέρνησις βοήθησε τὰ ἔργα τῆς, τοσοῦτον μᾶλλον, ἀφοῦ οἱ ἱδρυτές τῆς ὑπῆρξαν προσωπικότητες συνδεδεμένες μὲ τὴν τσαρικὴν κυβέρνησιν καὶ τὴν ἑλληνικὴν ἐκκλησίαν (Ἰγνάντιος, Α. Γαζής κ.ἄ.).

Τὰ κεφάλαια V καὶ VI ἀφοροῦν τὶς σχέσεις τοῦ Καποδίστρια μὲ τὴν «Φιλικὴ Ἑταιρεία»², ὑπόθεσιν Ν. Γαλάτη, θέματα ἤδη ἀναλυθέντα ἀπὸ τὸν συγγραφέαν σὲ προηγούμενες ἐργασίες τοῦ.

Ὁ συγγραφέας παραθέτει μὴ ἀνασκεύαστες ἀποδείξεις (γράμματα τοῦ Καποδίστρια στοὺς Στρόγκανωφ, Πίνι, Βαρδαλάχο, κ.ἄ.), ποὺ ἀποδεικνύουν ὅτι στὰ 1819—1810 στὴν παραμονὴ ἀκόμη τῆς ἐπανάστασης, ὑπῆρξαν σοβαρὲς ἰδεολογικὲς καὶ ταχτικὲς διαστάσεις μεταξὺ τοῦ Καποδίστρια καὶ τῶν ἑταιριστῶν· ὁπόθεν καὶ οἱ μεγάλες προσπάθειες τοῦ τελευταίου, νὰ κρατήσῃ τοὺς Ἕλληνας στὸ δόγμα τῆς «θείας πρόνοιαν» — «ἄνδρες γιὰ τὶς ὑποθέσεις τῆς χώρας τῶν» καὶ νὰ τοὺς ἀνατάξῃ στοὺς «ἄνδρες κακοῦ χαρακτῆρος» ποὺ προετοιμάζον τὴν πρόωγ καὶ ὀλέθριαν κατὰ τὴν δικήν του πεποίθησιν, ἐπανάστασιν.

Ἀκολούθως βολιδοσκοπεῖ τὸ ἐσωτερικὸ δῶμα ποὺ διέρχεται ὁ Καποδίστριας κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν πρώτων χρόνων τῆς ἐπανάστασης (1821—1822), διαπιστώνει ὅτι, παρὰ τὴν κατ' ἀρχὴν ἀποδοκιμασίαν τῆς ἐπανάστασης, ὁ Καποδίστριας, εἰλικρινῆς Ἕλληνας πατριώτης δὲν παρέμεινε ἀπαθὴς στὰ γεγονότα.

Προσπάθησε νὰ κάμῃ τὴν πολιτικὴν τῆς Ρωσσίας πρὸ εὐνοϊκῆς ἐναντι τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐνεργεῖ δυνάμει αὐτῆς τῆς ἀρχῆς, ὅμως, μέρα μὲ τὴ μέρα, αἰσθάνεται ὅλο καὶ περισσότερο ὅτι, ὁ Ἀλέξανδρος ὁ Ιος ἀρνεῖται νὰ ἐνεργήσῃ ἀποφασιστικά, στὸ «Ἀνατολικὸ ζήτημα», θέτοντας πάνω ἀπ' ὅλα τὴν διατήρησιν τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας καὶ τοῦ στάτους-κβὸ (σελ. 221, 227—241, 126—147).

Ἀλλωστε αὐτὴ ἡ «αὐτοεπίγνωσις» εἶναι ποὺ θὰ ἐπιδράσῃ ἐπὶ τῆς προσωπικῆς τοῦ τύχης, ὅταν θὰ «δεχθῇ» νὰ παραιτηθῇ καὶ νὰ ἀναχωρήσῃ γιὰ τὸ ἐξωτερικόν, ἀφήνοντας τὶς αὐταπάτες τοῦ ἐναντι τῆς εὐρωπαϊκῆς πολιτικῆς.

Ὁ συγγραφέας βασίζεται ἐπὶ τῶν διατηρουμένων ντοκουμέντων, εὕρισκόμενων στὰ Ρώσικα Ἀρχεῖα τῆς Μόσχας, Λένινγκραντ καὶ ἰδιαίτερα στὰ ἐξῆς:

- Κεντρικό Κρατικό Ἀρχεῖο Παλαιῶν Πράξεων («Ἀρχεῖο Καποδίστρια», πέντε (5) μεγάλοι τόμοι ἀλληλογραφίας του, συγκεντρωμένοι ἀπὸ προσωπικὲς συλλογές).
- Ἀρχεῖο Ἐξωτερικῆς Πολιτικῆς τῆς Ρωσσίας (ΑΒΠΡ). (Περιέχει μεγάλο ἀριθμὸ γραμμιάτων, ὑπομνημάτων, ὑπηρεσιακῶν σημειώσεων τοῦ Καποδίστρια).
- Κεντρικὸ Ἱστορικὸ Ἀρχεῖο τῆς Σοβιετικῆς Ἐνώσεως.
- Κεντρικὸ Ἱστορικο-Στρατιωτικὸ Ἀρχεῖο τῆς Σοβιετικῆς Ἐνώσεως.
- Ἀρχεῖο τῆς Ἀκαδημίας Ἐπιστημῶν τῆς Σοβιετικῆς Ἐνώσεως (παράρτημα τῆς πόλης τοῦ Λένινγκραντ).
- Κρατικὴ Βιβλιοθήκη τῆς Σοβιετικῆς Ἐνώσεως Λένιν (τμήμα χειρογράφων).
- Δημόσια Κρατικὴ Βιβλιοθήκη Σάλτικωφ - Σεντρίν. (Λένινγκραντ, Τμήμα χειρογράφων).
- Ἰνστιτούτο Ρωσσικῆς Λογοτεχνίας (τμήμα χειρογράφων).
- Κρατικὸ Ἱστορικὸ Μουσεῖο. Μόσχα.

Ὁ συγγραφέας χρησιμοποιεῖ, ἐπίσης, ἐπίσημα ρωσικὰ ντοκουμέντα, ἀφορῶντα τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν τῆς Ρωσίας κατὰ τὴν περίοδον 1801—1830, δημοσιευθέντα τελευταῖα (1970—1974)· ἐπίσης Ἀναμνήσεις προσωπικοτήτων, ἀνθρώπων τῶν γραμμιάτων, ἐπιστημῶν, ρώσων καὶ ξένων, ἀφοροῦσαι τὸν Καπαδίστρια· ἐκθέσεις ρώσων προξένων στὶς πόλεις, Πάτρα, Κέρκυρα, Κωνσταντινούπολη, Μολδαβία, Βαλαχία, Βιέννη κ.ἄ.

Ὁ ἐπίλογος, ἡ πολὺ λακωνικὴ βιβλιογραφία (ὁ κ. Ἄρσς, φαίνεται νὰ ἀγνοεῖ τὶς τελευταῖες ἐργασίες τῶν συναδέλφων του, ἀγγλῶν, ἀμερικανῶν καὶ ἐλλήνων ἱστορικῶν γιὰ τὸν Καποδίστρια) καὶ ἓνας πίναξ περιεχομένων ἀρκετὰ καλὸς συνοδεύουν τὴν ἐργασία τοῦ συγγραφέα.

Στὸ παράρτημα τοῦ βιβλίου τοῦ ὁ κ. Ἄρσς δημοσιεύει σημαντικὰ ντοκουμέντα ἀρχείων, γιὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ κινήματος τῆς ἐλληνικῆς ἀνεξαρτησίας τοῦ πρώτου τέταρτου τοῦ 19ου αἰῶνος.

Τὰ ἐν λόγῳ ντοκουμέντα, ἀναφέρονται καὶ σχολιάζονται πλατύταρα στὸ κείμενο τοῦ ἔργου.

Ἡ νέα ἐργασία τοῦ κ. Ἄρσς, συμπληρῶνει οὕτως εἰπεῖν, ἓνα κενό. Πραγματικὰ δὲν ὑπῆρχε στὴν ρώσικην γλῶσσα, καμμία καλὴ γενικὴ μελέτη γιὰ τὸν Καποδίστρια, τὶς σχέσεις του μὲ τὸ ἐλληνικὸ ἐθνικὸ κίνημα κατὰ τὴν προεπαναστατικὴν περίοδον.

Ὁ κ. Ἄρσς κατώρθωσε ἰδιαίτερα νὰ μὴν ἀφήσῃ στὴν σκιά, καμμία ἀπὸ τὶς οὐσιώδεις ὀψεις τῆς προσωπικότητος τοῦ Καποδίστρια καὶ μᾶς σχεδιάζει ἓνα εἰλικρινὲς πορτραῖτο του.

Θέτει περίφημα στὸ φῶς, τὴν ἀντίθεση μεταξὺ τῶν δύο θέσεων τοῦ Καποδίστρια: ἀπὸ τὴν μίαν πλευρά, εἶναι διαιμοιρασμένος, νομικὰ ἐκτὸς μάχης λόγω τῆς ἐπίσημης θέσης του· ἀπ' τὴν ἄλλη πλευρά, κακῶς κατανοηθεὶς ὡς πρὸς τὴν πολιτικὴν ποὺ πρέπει νὰ ἀκολουθήσῃ ἔναντι στοὺς Ἕλληνες, διαχωρισμένος μεταξὺ ἐνὸς παροξυσμένου συντηρητισμοῦ καὶ τοῦ πολὺ ζωντανοῦ αἰσθήματος, τῆς ἀναγκαιότητος μᾶς ἀπὸ κοινὸν ἐνέργειας γιὰ ἓνα μικρὸ ἔθνος, ταλαντευόμενος μεταξὺ τῆς καταγγελίας τῆς μὴ ἀρκετῆς ὑποστήριξης, ποὺ ἡ Ρωσία φέρει στὰ ἐθνικὰ συμφέροντα τῶν ἐλλήνων καὶ τοῦ φόβου νὰ παρασυρθῇ μακριὰ ἀπ' αὐτοὺς λόγω τῆς ρωσσικῆς πολιτικῆς ἣ νὰ κυριαρχηθῇ ἀπ' αὐτήν.

Σ' αὐτὴν τὴν εἰκόνα, ὑποφέρουν μόνον, τὸ διπλωματικὸ - στρατηγικὸ παιχνίδι, οἱ διακυμάνσεις τῆς ἐσωτερικῆς πολιτικῆς στὸ «Ἀνατολικὸ παιχνίδι», οἱ εὐρωπαϊκὲς συγκρούσεις, ποὺ δὲν θρῖσκουν τὴν ἴδια προσοχή.

Παρὰ τὶς ὀρισιμένες ἐλλείψεις, ἡ ἐργασία συμβάλλει σημαντικὰ στὴν μελέτη

των Ρωσσο-Έλληνικῶν σχέσεων αὐτῆς τῆς περιόδου καὶ ἐπιτρέπει νὰ συμπληρωθῇ περισσότερο ἢ τόσο περίπλοκη προσωπικότητα τοῦ Καποδίστρια.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΣΙΔΕΡΗΣ

1. Γ. Α. Ἄρσ: Ἑλμπάνια ἡ Ἐπὶρ 6 κοντσέ XVIII - νασάλε XIX βέκα. (Ζαπαντομπαλκάνσκιε πασσαλίκι Ὁσμάνσκοι ἱμπερίϊ. Μοσκόβ, 1963.
 - Τοῦ ἴδιου: Βελίκαγια Φραντσούσκαγια Ρεβολιούτσιγια ἡ Γκρέτσια (Πολιτίτσασκαγια προγράμμα Γήγκασα Βελεστινλήσα.
 - Εἰς: «Ἐβρόπα 6 Νόβοε ἡ Νοβέϊσσσε Βρέμγια» Σμπόρνικ πάμγιατι ἀκαντέμικα Ν.Μ. Λούκινα. Μοσκόβ, 1966.
 - Τοῦ ἴδιου: Κ δοπρόσου ὁμπ ἐντέινομ βοξντέϊστβί Βελίκοι Φραντσούσκοι Ρεβολιούτσιϊ νὰ Μπαλκάνσκιε ναρόντι. (Νεϊξθένστιϊ τέχτ κονστιτούτσιϊ ἡ «βοέννοβο γκίμνα» Ρήγκασα Βελεστινλήσα).
 - Εἰς: «Φραντσούζκι Ἑξεγκόντικ» 1963, Μοσκόβ, 1964.
 - Τοῦ ἴδιου: Βοσστάνιε 1821 γκόντα 6 ὁσβεσσένιϊ γκρέτσσεσκοβο ἱστόρικα.
 - Εἰς: «Νόβαγια ἡ Νοβέϊσσσγια Ἱστορίγια». Μοσκόβ, 1961, Νο2.
 - Τοῦ ἴδιου: Ρήγκας Βελεστινλής — γκρέτσσεσκι ρεβολιουτσιοννέρ — ντεμοκράτ, μπορέτς πρότιβ ὁσμάνσκοβο ἴγκα. (Γεβὸ πρακτίτσσεσκαγια ρεβολιουτσιόνναγια ντεγιιάτελνοστ.
 - Εἰς: «Μπαλκάνσκι Ἱστορίτσσεσκι Σμπόρνικ». Βίπουσκ, 1, Κισσινιόφ, 1968.
- * Ἰδε. Α. Μ. Στανισλάβσκαγια.
- «Ροσσία ἡ Γκρέτσια κοντσέ XVIII - νασάλε XIX βέκα. Ἱξ. ἱστοριῇ πολιτικῇ Ροσσίϊ νὰ Ἱονίτσσεσκιχ ὁστροβᾶχ (1798—1807).
- Εἰς: Ἱστορίγια Σ.Σ.Σ.Ρ.» Μοσκόβ, 1960, Νο 1.
- Τῆς ἴδιας: «Ρουσσκο - ἀνγκλίσκιε ὀντοσσένιγια ἡ προμπλέκι Σρεντιξεμνομόργια». Μοσκόβ, 1962.
- Τῆς ἴδιας: Ροσσία ἡ κονστιτούτσια 1803 γκόντα Ρεσπούμπλικι Σεμὶ Σοεντινιόννιχ Ὁστροβόβ.
- Εἰς: «Μπαλκάνσκιε Ἱσλεντοβάνιγια. Μεξντουναρόντιε ὀντοσσένιγια νὰ Μπαλκάναχ». Μοσκόβ, 1974.
- Τῆς ἴδιας: Ροσσία ἡ Γκρέτσια 6 κοντσέ XVIII - νασάλε XIX βέκα. Μοσκόβ, 1976.
2. Γ. Α. Ἄρσ: Ἑτερίσσκοε ντιξένιε 6 Ροσσίϊ. Μοσκόβ, 1970.
 - Τοῦ ἴδιου: «Ντέλο Γκαλάτσια» (Νεοπουμπλικόβαννιε ντοκουμέντι κ ἱστορίϊ «Φιλικῇ Ἑταιρίϊ»).
 - Εἰς: «Μπαλκάνσκιε Ἱσλεντοβάνιγια. Μεξντουναρόντιε Ὀντοσσένιγια νὰ Μπαλκάναχ». Μοσκόβ, 1974.
 - Τοῦ ἴδιου: Ἱξ ράννι ἱστορίϊ γκρέτσσεσκοβο ρεβολιουτσιόννοβο ὁμπσσεσθβα «Φιλικῇ Ἑταιρίᾳ» — Ν. Γκαλάτης 6 Μολντάβι ἡ Βαλάχι 6 1817—1818 γκοντάχ
 - Εἰς: «Μπαλκάνσκι Ἱστορίτσσεσκι Σμπόρνικ, βίπουσκ II, Κισσινιόφ, 1970.
 - Τοῦ ἴδιου: Νόβιε ντάννιε ὁμπ ὀντοσσένιϊ τσάρσκοβο πραβίτελτσβα κ «Φιλικῇ Ἑταιρίϊ».
 - Εἰς: Πρῶτο Συνέδριο Βαλκααϊκῶν Σπουδῶν. Ἀνακοινώσεις τῆς Σοβιετικῆς Ἀντιπροσωπείας. Μόσχα, 1966 (στὰ γαλλικά).
 - Τοῦ ἴδιου: Ρούσσκοε πραβίτελτσβο ἡ «Φιλικῇ Ἑταιρίᾳ» 6 1820—1821 γκοντάχ.
 - Εἰς: «Βαλκανικὲς Σπουδές», 1969, Νο 1.

TEODOR MAZILU*

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΔΕΝ ΘΕΛΟΥΜΕ ΝΑΜΑΣΤΕ ΕΥΤΥΧΙΣΜΕΝΟΙ

(Θεατρικό)

Κατοικία τοῦ Γκριγκόρε. Ἄνετη κατοικία ἀπὸ τὶς συνηθισμένες -

ΠΡΟΣΩΠΑ:

Γκριγκόρε - 33 ἐτῶν

Μαξιμιλιάν - 28 ἐτῶν

Γενοβέβα - 28 ἐτῶν

ΜΑΞΙΜΙΛΙΑΝ (χυράει μέσα παραμορφωμένος ἀπὸ τὴν συγκίνηση):
Ἀγαπᾷτε Γκριγκόρε, μοῦ συνέβηκε μιὰ μεγάλη δυστυχία.

ΓΚΡΙΓΚΟΡΕ: Οἰκονομική;

ΜΑΞΙΜΙΛΙΑΝ: Ὁχι. αἰσθηματική.

ΓΚΡΙΓΚΟΡΕ: Μήπως ἀγαπᾷς καὶ δὲν ἀγαπᾷσαι;

ΜΑΞΙΜΙΛΙΑΝ: Χειρότερα. Μ' ἀγαπάει τὸν φουκαρᾶ. Μ' ἔχει ξεθεώ-
σει. Σωσιτὴ καταστροφή!

ΓΚΡΙΓΚΟΡΕ: Εἶναι ἄσχημη;

ΜΑΞΙΜΙΛΙΑΝ: Ἄσχημη; Πανέμορφη. Εἶναι ὑψηλή. Ξανθιά καὶ τὰ
πόδια της ἀρχίζουν ἀπ' τὰ μάτια, ὅπως λέει ὁ ποιητής...

ΓΚΡΙΓΚΟΡΕ: Δὲν ἔχει χαρακτήρα;

ΜΑΞΙΜΙΛΙΑΝ: Ἐχει μπρούνιζινο χαρακτήρα!

ΓΚΡΙΓΚΟΡΕ: Εἶναι ξεροκέφαλη;

ΜΑΞΙΜΙΛΙΑΝ: Αὐτὴ καὶ ξεροκέφαλη; Εἶναι ὁ Βολταῖρος μὲ σάρκα
καὶ ὀστά. Ἐχει μυαλὸ ξυράφι.

ΓΚΡΙΓΚΟΡΕ: Μοῦ ζητᾷς νὰ σὲ παρηγορήσω, ἐνῶ ἐγὼ πραγματικὰ σὲ
ζηλεύω. Εἶμαι 33 χρονῶν. Ἐχω τὴν ἡλικία τοῦ Δαντὸν καὶ τοῦ Ἰησοῦ Χρι-
στοῦ καὶ δὲν ἔχω συναντήσει τέτοια γυναῖκα.

ΜΑΞΙΜΙΛΙΑΝ: Μὴ μιλάς ἔτσι! Δὲν ξέρεις γιὰ τί πρόκειται. Μὴ μι-
λᾷς ἔτσι!...

ΓΚΡΙΓΚΟΡΕ: Μπορεῖ νὰ μὴν τὴν ἀγαπᾷς...

ΜΑΞΙΜΙΛΙΑΝ: Τὴν ἀγαπᾶω σὺν τρελλός, ἀγαπᾶω τὸν ἀέρα ποὺ ἀνα-
πνέει. ἀγαπᾶω τὸ σῶμα της τὸ ὑπέροχο. ἀγαπᾶω τὸν τρόπο ποὺ σκέπτεται. τὰ
μαλλιά της τὰ καστανὰ καὶ τὰ μεταξένια. Ὅποιο δρόμο κι' ἂν πάρω θὰ μ'
ὀδηγήσει στὴν ἀγκαλιά της.

* Ὁ Τεοντόρ Μαζίλου εἶναι ἀπ' τοὺς νέους δραματοποιούς τῆς Ρουμανίας ποὺ ἔχει μιὰ ξε-
χωριστὴ θέση στὸ σύγχρονο θέατρο.

ΓΚΡΙΓΚΟΡΙ: Μεγάλο πάθος! Έμένα δὲν μοῦ συνέβηκε νὰ μοῦ πάρει ὁ ἔρωτας τὰ μυαλά μου, ἂν καὶ ἐγὼ βρήθησα. Εἶμαι τόσο πολὺ συγκινημένος ποὺ μοῦρχεται νὰ σηκωθῶ ὄρθιος.

ΜΑΞΙΜΙΛΙΑΝ: Σήκω! Σήκω! Γιατὶ εἶναι κάτι τὸ ἅγιο, κάτι τὸ ἐκθαμβωτικὸ, τὸ μοναδικό, κάτι ποὺ δὲν μπορεῖς νὰ τὸ ἀποδώσεις. Ἕνα πράγμα ὅμως φοβᾶμαι, πὼς θὰ πεθάνω πρὶν ἀπ' αὐτήν. Οἱ ἐρωτευμένοι θάπρεπε νὰ πεθαίνουν ἀγκαλιασμένοι τὴν ἴδια μέρα, τὴν ἴδια στιγμή... Ὅταν ἀγαπᾷς ἀληθινά, οὐ κακοφαίνεται πὼς δὲν θάσαι αἰώνια νέος, πὼς μιὰ φορὰ θὰ γίνεις χῶμα... Ἐγὼ ποὺ τὴν ἀγαπῶ τὴν Γενοβέβα, νάχω κάποτε ἄσπρα μαλλιά καὶ ρευματισμούς... Αὐτὸ μοῦ φαίνεται σὰν προσβολή, σὰν βαρβαρότητα.

ΓΚΡΙΓΚΟΡΕ: Μὴ φοβᾶσαι. Μήπως δὲν θάχει κι' αὐτὴ ἄσπρα μαλλιά καὶ ρευματισμούς; Μήπως πρόκειται γιὰ διαφορὰ ἡλικίας;

ΜΑΞΙΜΙΛΙΑΝ: Τί διαφορὰ; Καμιά διαφορὰ! Εἴμαστε γεννημένοι ἀκριβῶς τὸν ἴδιο χρόνο, τὸν ἴδιο μῆνα, τὴν ἴδια μέρα, στὴν ἴδια ὀρεινὴ πόλη.

ΓΚΡΙΓΚΟΡΕ (χτυπάει μὲ τὸ χέρι στὸ τραπέζι): Φτάνει! Δὲν καταλαβαίνω πὰ τίποτε!... Τί συμβαίνει, κύριε; Τί τρέχει, συνάδελφε; Τί συμβαίνει φίλε! Τί συμβαίνει, ἀδελφὲ Μαξιμιλιάν; Ποῦ εἶναι τὸ δυστύχημα;

ΜΑΞΙΜΙΛΙΑΝ: Ναί, συμβαίνει ἕνα δυστύχημα. Τὴν γνωρίζεις τὴν Κλεοπάτρα;

ΓΚΡΙΓΚΟΡΕ: Ἐκείνη τὴν γρηά;

ΜΑΞΙΜΙΛΙΑΝ: Ναὶ ἐκείνη ἡ γρηά, ποὺ ἔχει μιὰ ποίνα... Ἡ μπαμπόγρη μὲ τὴν ποίνα; Χήρα μὲ ποίνα!

ΓΚΡΙΓΚΟΡΕ: Μὲ θαυμασμό. Ἄοχημη γυναίκα. Σ' αὐτὸ δὲν ἀντιτίθεται... Ἀκαλαίσθητη, ρετουσαρισμένη, χαζή, ρίχνει τὸ κεφάλι πρὸς τὰ πίσω, ὅσες φορὲς θὰ πεῖ καὶ μιὰ κουταμάρα... Εἶν' ἀλήθεια πὼς δὲν ἔχει μαλλιά στὸ κεφάλι, μὰ τὴν χτενίζει πρὸς τὰ πίσω, ἀπὸ φαντασία ἢ κακία, κουνάει τοὺς γοφούς της, ποὺ ἔχουν πέντε δεκαετίες καὶ ἔχει αὐτὴν τὴν βλακώδη συνήθεια νὰ σχολιάζει τὰ γεγονότα τὰ πὺρ ἰδιωτικά, σὰν νᾶταν ἕνας ἀθλητικὸς ρεπόρτερ, σὰν νὰ μὴ βρίσκεται στὸ κρεβάτι, ἀλλὰ στὸ τελικὸ ἐνὸς παγκοσμίου διαγωνισμοῦ στὸ ποδόσφαιρο. Εἶναι τρομακτικὴ. Τὴν μισῶ!

ΓΚΡΙΓΚΟΡΕ: Μίσωσέ την.

ΜΑΞΙΜΙΛΙΑΝ: Θὰ τὴν μισήσω. Δὲν ἔχω λόγο νὰ μὴν τὴν μισήσω. Μὰ αὐτὴ ἡ ἀοχημοιοῦρα πρέπει τὸ δίκως ἄλλο νὰ γίνεῖ γυναίκα μου. Τὸ ξέρεις πὼς εἶναι καιρὸς ποὺ ἔχω ἀπολυθεῖ ἀπ' τὴν δουλειά. Τὴν συχαίνομαι τὴν Κλεοπάτρα μὰ πὺρ πολὺ συχαίνομαι τὴν δουλειά. Τὴν συχαίνομαι τὴν Κλεοδόνητα της, μὰ πὺρ πολὺ συχαίνομαι τὸ ξύπνημα ἀπὸ τὰ ἄγρια χαράματα. Καὶ ἀκριβῶς τὴν στιγμή ποὺ ὁ γάμος ἦταν καθορισμένος καὶ εἶχα ὑποβάλει τὰ χαρτιά στὸ Δημαρχεῖο, οἱ γονεῖς εἶχαν δώσει τὴν συγκατάθεσή τους καὶ τὰ ἔπιπλα ἦταν ταχτοποιημένα, μπῆκε στὴν ζωὴ μου, ξαφνικὰ ἡ Γενοβέβα, ἡ μεγάλη ἀγάπη, ἡ εἰκόνα τῆς ζωῆς μου, τὸ ἄρωμα τῆς ψυχῆς μου. Ἐρωτας κεραυνοβόλος! Αὐτὸ μοῦλειαπε τώρα ποὺ δὲν ἔχω στὴν τσέπη δεκάρα, ποὺ ἔχω μέρες νὰ πατήσω στοῦ Κάποια τὸ καφενεῖο*. Μοῦρχονταν νὰ μαστιγώσω τὴν ψυχὴ μου μὲ τὸ καμπούκι. Ἐλεγα στὸν ἑαυτὸν μου νὰ μὴ τὴν ἀγαπήσω τὴν Γενοβέβα, νὰ μὴν τὴν ἀγαπήσω, ἀλλὰ γνωρίζεις τί θὰ πεῖ καρδιά! Ἡ καρδιά δὲν λαμβάνει ὑπόψη τὸν νοῦ. Δὲν ἐρωτεύθηκα μιὰ ζωὴ ὀλόκληρη καὶ τώρα ποὺ βρῆκα μιὰ οἰκονομικὴ ἄνεση, νάλθει ἀπρόοπτα ὁ ἔρωτας! Καὶ νὰ

* Παλιὸ καὶ γνωστὸ καφενεῖο τοῦ Βουκουρεστίου, ὅπου συχνάζουν οἱ λογοτέχνες.

μὴν σοῦρχειται νὰ τὸν πνίξεις, νὰ τὸν πατήσεις στὰ πόδια μ' ὅλην τὴν μεγαλοπρέπεια;

ΓΚΡΙΓΚΟΡΕ: Καὶ δὲν τὴν ἀγαπᾷς πιά τὴν Γενοβέβα;

ΜΑΞΙΜΙΛΙΑΝ: Ἀμέ; Αὐτὴ εἶν' ἡ δυστυχία. Τὴν λατρεύω!...

ΓΚΡΙΓΚΟΡΕ: Τότε μείνε μὲ τὴν Γενοβέβα!

ΜΑΞΙΜΙΛΙΑΝ: Ὅχι! Δὲν μπορῶ. Ἄν πρόκειται νὰ ξυπνήσω νὰ πάω στὴν δουλειὰ εἶναι σὰν νὰ βλέπω τὸν θάνατο μπροστά μου.

ΓΚΡΙΓΚΟΡΕ: Τότε βγάλε τὴν Γενοβέβα ἀπ' τὴν ψυχὴ σου!

ΜΑΞΙΜΙΛΙΑΝ: Οὔτε αὐτὸ μπορῶ. Ἀλλὰ ἂς ὑποθέσω πὼς θὰ καταβάλω μίαν ὑπεράνθρωπη προσπάθεια νὰ παιδαγωγηθῶ, νὰ κάνω ἀσκήσεις Ἰόγκα καὶ τὴν βγάλω ἀπ' τὴν καρδιά μου. Θὰ ὑποφέρω. Θὰ ἔχω ἐφιάλτες. Θὰ κάνω βόλτες μοναχός μου στοὺς ἔρημους δρόμους. Θὰ προσπαθῶ. ἂς ὑποθέσω πὼς μὲ τὴν θέληση θὰ τὸ πετύχω. Μὰ ἀναρωτιέμαι; Αὐτὴ τί θὰ ἀπογίνει; Αὐτὴ ἡ μικρούλα; Αὐτὴ ἡ θεία ὑπαρξη; Αὐτὴ τί θὰ ἀπογίνει;

ΓΚΡΙΓΚΟΡΕ: Νὰ σὲ βγάλει κι' αὐτὴ ἀπ' τὴν ψυχὴ της!

ΜΑΞΙΜΙΛΙΑΝ: Ἡ Γενοβέβα; Ἀδύνατο! Ἐγὼ ὁ ἴδιος δὲν τὸ ξέρω ἂν τὸ καταφέρω νὰ τὴν ξεχάσω. Ὅσο γι' αὐτὴν πολὺ φοβᾶμαι πὼς θὰ μ' ἀγαπήσῃ ὅλη της τὴν ζωὴ. Ἀλλή λύση δὲν ὑπάρχει!

ΓΚΡΙΓΚΟΡΕ: Μὴν ἀπελπίζεσαι, φίλε μου! Βοήθησέ την νὰ παύσει νὰ σ' ἀγαπάει. Ὅπως παλεύουμε νὰ μᾶς ἀγαπήσει μιὰ γυναίκα, ἐξίσου ὅταν οἱ περιστάσεις τὸ ἀπαιτοῦν, πρέπει νὰ παλέψουμε νὰ παύσει νὰ μᾶς ἀγαπήσει. Εἶναι δυσκολώτερο ν' ἀποκτήσεις τὴν ἀπέχθειαν μιᾶς γυναίκας παρὰ τὸν ἔρωτά της.

ΜΑΞΙΜΙΛΙΑΝ: Καὶ τότε τί νὰ κάνω; Πὼς, ν' ἀποκτήσω τὴν ἀπέχθειά της; Πὼς νὰ φθάσω σ' ἐκείνη τὴν θαυμάσια στιγμή, ποῦ νὰ μοῦ πεῖ, φύγε δὲν σ' ἀγαπῶ πιά! Πὼς, νὰ τὴν ἀπατήσω;

ΓΚΡΙΓΚΟΡΕ: Ἀνοησίες! Οἱ γυναῖκες δὲν θυμώνουν γιὰ τέτοιες μικροεξυπνάδες.

ΜΑΞΙΜΙΛΙΑΝ: Νὰ φανῶ खुδαῖος;

ΓΚΡΙΓΚΟΡΕ: Θεὸς φυλάξοι. Μπορεῖ νὰ σὲ δεχθεῖ καλὰ καὶ νὰ μὴ τὰ λάβει ὑπόψη.

ΜΑΞΙΜΙΛΙΑΝ: Νὰ φερθῶ σὰν ἡλίθιος;

ΓΚΡΙΓΚΟΡΕ: Ἀνοησίες! Δὲν θὰ τὸ παρατηρήσει.

ΜΑΞΙΜΙΛΙΑΝ: Νὰ φερθῶ μικροπρεπής;

ΓΚΡΙΓΚΟΡΕ: Ναί. Τώρα ἀρχίζει κάπως νὰ νιώθεις τὰ πράγματα. Γί-νε μικροπρεπής! Νὰ τῆς ὑποσχεθεῖς μιὰ γούνα καὶ νὰ τῆς προσφέρεις μίαν ἀνθοδέσμη.

ΜΑΞΙΜΙΛΙΑΝ (Φεύγοντας): Δὲν τὴν ξέρεις τὴν Γενοβέβα!

ΓΚΡΙΓΚΟΡΕ: Ξέρω ὅλες τὶς γυναῖκες.

ΣΚΗΝΗ ΔΕΥΤΕΡΑ

Ἀργότερα ἐμφανίζεται ἀπὸ τὴν ἄλλη θύρα ἡ Γενοβέβα.

ΓΕΝΟΒΕΒΑ (Ἀρχίζει τὰ κλάματα ἀπὸ τὴν ἀρχή): Ἔτοι ἦταν γραφτὸ μου, ἔτοι μοῦ τῶχει γράψει ἡ μοίρα, σὰν νᾶταν μοιραία βλαστήμια! Κύττα τὰ χάλια μου, μοῦρχειται νὰ οὔρλιάζω, δὲν ἀναγνωρίζω πιά τὸν ἑαυτόν μου. Ξυπνάω τὴν νύχτα καὶ τοιμπῶ ἐγὼ ἡ ἴδια τὸ κορμί μου καὶ ἀναρωτιέμαι: Ἐοῦ εἶσαι Γενοβέβα; Ἡ μήπως εἶσαι μιὰ ἄλλη, ὑπαρξη; Ἀγαπητὲ Γγκρίγκ. Ξέρεις πὼς νιώθω τὴν ψυχὴ μου;

ΓΚΡΙΓΚΟΡΕ: Όχι δὲν τὸ ξέρω!

ΓΕΝΟΒΕΒΑ: Θὰ σοῦ ἐξηγήσω. Ὅτι ὅπως νιώθανε παληὰ ἐκεῖνοι ποὺ τοὺς ἀνεβάζανε στ' ἄλογα, ὑποχρεώνοντας τοὺς τοὺς δυοιτυχισμένους νὰ τρέχουν σὲ διευθύνσεις ἐντελῶς ἀντίθετες.

ΓΚΡΙΓΚΟΡΕ: Εἶναι τρομαχτικό!

ΓΕΝΟΒΕΒΑ: (Ξεσπάει στὰ κλάματα μὲ πὺλ μεγάλη ὀρμή).

ΓΚΡΙΓΚΟΡΕ: Μὰ τί συμβαίνει, γιατί κλαῖς;

ΓΕΝΟΒΕΒΑ: Ἀγαπῶ. Ἡ ψυχὴ μου. μοιάζει πούλὶ πού πετάει στὸν αἰθέρα τῆς αἰώνιας ἀγάπης.

ΓΚΡΙΓΚΟΡΕ: Τότε θὰ πεῖ πῶς κλαῖς ἀπὸ εὐτυχία!

ΓΕΝΟΒΕΒΑ: Όχι! Ὅταν πολὺ ὥραϊα ἂν ἔκλαιγα ἀπὸ εὐτυχία...

ΓΚΡΙΓΚΟΡΕ: Μήπως πρόκειται γιὰ τὸ παλὸ τραγούδι «Δύσκολα πούναι, Θεέ μου, ν' ἀγαπᾷς δύο μαζί...

ΓΕΝΟΒΕΒΑ: Όχι. Αὐτὰ τὰ ἔζησα. Ἀγαπῶ ἕναν μόνον ἄνδρα καὶ γι' αὐτὸν θάριουν σὲ θέση νὰ θυσιάσω ἀκόμα καὶ τὴν ζωὴ μου. Μὰ τίποτε παραπάνω! Αὐτὸς εἶναι ὁ πόνος! Μὴ γελάς! Αὐτὸ μπορεῖ νὰ συμβεῖ σὲ ὅποιον δήποτε. Τὸ «ἐρωτεύθηκα τρελλὰ» εἶναι μονάχα μιὰ ἀπλὴ ἔκφραση, μιὰ γεμάτη ἀλήθεια. Ἀκουσέ με, Γκρίγκ, ἐσὺ τὸν γνωρίζεις τὸν Μαξιμιλιάν;

ΓΚΡΙΓΚΟΡΕ: Τὸν γνωρίζω. Μοῦ εἶναι φίλος. Μαζί τελειώσαμε τὸ Πανεπιστήμιο, καταβάλοντας μεγάλες προσπάθειες κι' οἱ δύο.

ΓΕΝΟΒΕΒΑ: Τόξερα. Γι' αὐτὸ ἦλθα σὲ σένα. τὸν γνώρισα καὶ τὸν ἐρωτεύθηκα τρελλὰ ἀπ' τὴν ἴδια τὴν στιγμή, πού τὸν ἀντίκρισα στὸ «Ἀτλάντικ Μπάρ»* ὅπου ὁ Ντὰν Σπατάρου* τραγουδοῦσε ἐκεῖνο τὸ τραγικὸ ἰταλικὸ τραγούδι «τὴν VAYAVONDO COM EI ME» ἢ κάτι τέτοιο... καὶ εἶπα στὸν ἐαυτὸν μου» αὐτὸς εἶναι ὁ ἄνδρας πού χρειάζομαι». Συμφωνήσαμε σὲ ὅλα. Δὲν ντρέπομαι πού σοῦ τὸ λέω. Σκεπτόμαστε νὰ φρονιμέψουμε, νὰ ἀνοίξουμε σπίτι κι' ὅταν παραστῇ ἀνάγκη νὰ πιάσει καὶ μιὰ δουλειά. Μοῦ μίλησε πολὺ ὥραϊα. «Γιὰ χάρη σου εἶμαι σὲ θέση νὰ πιάσω δουλειά». Γι' αὐτόν, αὐτὸ ἰσοδυναμοῦσε μὲ τὴν ὑπέρτατη θυσιά. Ἐσὺ ξέρεις ὅλες τὶς θεῖες τρέλλες τῶν ἐρωτευμένων: «τί ἔπιπλα νὰ πάρουμε, πού νὰ κάνουμε τὸν γάμο... ἐγὼ ἤθελα στὸ ρεστωρὰν «Τοίνα»** αὐτὸς προτιμοῦσε τοὺς «Δύο πετεινοὺς»*** γιατί εἶχε καὶ λίγα χρήματα... τάχε κερδίσει στὸ πόκερ. εἶχα καὶ ἐγὼ τὰ δικά μου, ὅταν ἔξαφνα ἦλθε τὸ περίπαιγμα τῆς μοίρας.

ΓΚΡΙΓΚΟΡΕ: Ἐρωτεύθηκες κανένα ἄλλο;

ΓΕΝΟΒΕΒΑ: Ἐγὼ νὰ ἐρωτευθῶ ἄλλον ἄντρα; Καμιά φορά! ὑπάρχει κανένας πού νὰ μπορεῖ νὰ συγκριθεῖ μὲ τὸν Μάξη, νὰ φθάσει τοῦλάχιστο φοβερίζει, μοῦ δίνει μιὰ τρομαχτικὴ ἀνησυχία, δὲν ξέρω τί συνέβηκε, δὲν στὸν μικρὸ του δάχτυλο; Αὐτὸ μὲ γεμίζει ὑπερηφάνεια, μὰ ταυτόχρονα μὲ ξέρω πῶς νὰ τὰ βγάλω πέρα, ν' αὐτοκτονήσω, νὰ μεταφερθῶ στὴν ἐπαρχία... Γνώρισα ἕνα, πού τὸν λένε Γκρόσου, ἕναν χωριάτη πού ὅλο μασάει, ξύνει τ' ἀφτιά του, ξυῖται ὅπου τύχει... ἀγράμματος, θραοὺς καὶ μ' ἕνα πόδι στὸν τάφο.

ΓΚΡΙΓΚΟΡΕ: Εἶναι ὁ υπεύθυνος τῆς αἰθουσας;

ΓΕΝΟΒΕΒΑ: Ναι, ὁ υπεύθυνος τῆς αἰθουσας. Μ' ἔχει ἐρωτευθεῖ τρελλά. Τοῦ εἶπα πῶς δὲν εἶμαι μιὰ ἐλεύτερη, πῶς ἀγαπῶ τὸν Μαξιμιλιάν. Αὐτὸς τὸν κακολόγησε, τὸν προσέβαλε, εἶπε πῶς εἶναι χαρτοπαίχτης. Ἐγὼ τὸν

* Γνωστὸς Ρομάνος τραγουδιστής.

** Γνωστὸ ἐστιατόριο τοῦ Βονζουρεστίου.

*** Γνωστὸ καὶ πολυτελὲς ρεστωρὰν σὲ προάστιο τοῦ Βονζουρεστίου.

υπεράσπιζα συνέχεια και ἐνῶ ὅλο διαμαρτυρόμουν, βρέθηκα μιὰ μέρα στὸ κρεβάτι αὐτοῦ τοῦ παλιανθρώπου, αὐτὸ δὲ μοῦ ἔχει συμβεῖ πρὸ πολλοῦ, ἀπ' τὸν Φλεβάρη τοῦ περασμένου ἔτους. Μοῦπε πὼς ἔχει στὸ Ταμειυτήριο 500.000 κι' ὅτι φοβάται τὸ ἀπόρητο τοῦ Ταμειυτηρίου καὶ μούδειξε καὶ μένα τὸ βιβλιαράκι.

ΓΚΡΙΓΚΟΡΕ: Καὶ τὰ εἶδες τὰ χρήματα;

ΓΕΝΟΒΕΒΑ: Σοῦ ἰ' ὀρκίζομαι. Τὰ εἶδα! Κι' ὅλα τὰ χρήματα τὰ εἶχε βάλει σὲ μπουκάλια τοῦ ἐνὸς κιλοῦ: «Ὅταν παρουσιαστῇ ἀνάγκη μούλεγε, σπάνω τὸ μπουκάλι». . . Κι' ἔσπασε μὴρὸς στὰ μάτια μου ἓνα μπουκάλι καὶ εἶδα ἀνάμεσα στὰ θρύψαλα, χαρτονομίσματα τῶν ἑκατὸν ποῦ μοιάζαν μὲ ψαράκια. Ἐγὼ ὅταν βλέπω ἓνα χαρτονόμισμα τῶν ἑκατὸν, ἀπ' τὴν χαρὰ μούρχειται ζαλάδα, ἀρχίζω καὶ τὸ ἰσώνω, τὸ καϊδεύω, καὶ τὸ ἀγκαλιάζω σὰν παιδί. Μοῦ ὑποσχέθηκε πὼς θὰ μὲ πάρει γυναίκα καὶ θὰ μὲ κάνει βοηθό του, κερδίζει πολλὰ χρήματα, ξέρεις δὲ καὶ οὐ τὰ πουργουάρ καὶ τὶς κομπίνες ποῦ γίνονται. Ἐνῶσα τότε μέσα μου, κάτι σὰν σεισμό.

ΓΚΡΙΓΚΟΡΕ: Ἀγανάχτησες;

ΓΕΝΟΒΕΒΑ: Ἐγίνα λέαινα. Ἦμουν γυρινὴ μιὰ πίστευα στὴν ἀγάπη. Πὼς τολμᾷς, κύριε; Τί κι' ἂν ἔχεις γνωριμίες; Τί κι' ἂν εἶσαι ὑπεύθυνος τῆς αἰθουσας; Δὲν σοῦ εἶπα πὼς ἀγαπᾶω ἄλλο ἄντρα; Αὐτὸς χαμογέλασε καὶ γιὰ μιὰ στιγμή μοῦ φάνηκε ὥραϊος.

ΓΚΡΙΓΚΟΡΕ: Δέχτηκες τὴν πρόταση τοῦ γάμου;

ΓΕΝΟΒΕΒΑ: Ναί, ὅμως μὲ μεγάλη δυσκολία κι' ἀφοῦ τοῦ εἶπα χίλιες δύο βριοιές. Τὴν ἄλλη μέρα ἔκανα ἀνάλυση βάσερμαν. . . καὶ ἔκλαψα σὰν μωρὸ στὴν μέση τοῦ δρόμου, ὅταν οκεφτόμουν τὸν ἀγαπημένο μου. . . Πὼς νὰ τὸν ξεγράψω ἀπὸ τὴν ψυχὴ μου; Πὼς νὰ τοῦ δώσω ἓνα τέτοιο χτύπημα; Θὰ πεθάνει. Δὲν μπορεῖ νὰ ζήσει χωρὶς ἐμένα! Ἐχω αὐτὴν τὴν προαίσθηση. Ἐγὼ ἀκριβῶς ποῦ τὸν κράτησα στὰ χέρια μου τὰ τρυφερά, ἐγὼ νὰ τοῦ δώσω μιὰ κλωτοῖά καὶ νὰ τὸν στείλω στὴν λαιμητόμο;

ΓΚΡΙΓΚΟΡΕ: Παράτα τὸν γάμο μὲ τὸν Γκάρσου, ἀγάπα σὲ συνέχεια τὸν Μαξιμιλιάν! Δὲν θέλεις νῶσαι εὐτυχιομένη;

ΓΕΝΟΒΕΒΑ: Δὲν θέλω πιά νᾶμαι εὐτυχιομένη! Προτιμῶ νὰ διασκεδάσω, νὰ αἰσθάνομαι καλά, τί νὰ τὴν κάνω τὴν εὐτυχία; . . . Ξέρω πὼς θὰ στενοχωρηθῶ ἀφάνταστα, δίπλα στὸν Γκρόσου, μιὰ αὐτὴν τὴν στενοχώρια θὰ τὴν υπερασπιστῶ μὲ τὰ νύχια καὶ μὲ τὰ δόντια. Προτιμῶ νὰ ζῶ δυστυχιομένη μέσα σὲ μιὰ βίλλα τῆς ὁδοῦ Βικτόριεϊ*, παρὰ δυστυχιομένη σ' ἓνα σπίτι στὸ Νιτρώμουλ Τάρπερεϊ**. Ξέρω πὼς θὰ νιώσω ἀπέχθεια, μιὰ ἄς ἔλθει ἐπιτέλους αὐτὴ ἡ εὐλογημένη ἀπέχθεια! Θὰ προσπαθῶ νὰ ἀποχωριστῶ ἀπ' τὸν μικρούλη Μαξιμιλιάν, ὅσο πιὸ ἥρεμα. Θὰ καταφύγω σὲ κάποια βρωμιὰ — εἶμαι μαθημένη ἀπὸ βρωμιές — ἡ ζωὴ μ' ἔχει συνηθίσει. Θὰ τοῦ ἔλθει λιγούρα καὶ θὰ μοῦ πεῖ, προσπαθώντας νὰ μὴν κλάψει: «Φύγε, Γενοβέβα, Φύγε! Δὲν ἴσσουν ἄξια γιὰ μένα! (σὲ ἔκοταση). Θεέ μου, βοήθησέ με, σὲ ἰκετεύω νὰ μοῦ συμπαρασταθεῖς, νὰ σκοτώσης μέσα στὴν ψυχὴ μου, αὐτὴ τὴν ἀγάπη ποῦ δὲν συμφέρει. Βοήθησέ με νὰ φέρω τὸν ἀκάνθινο στέφανο τῆς διαφθορᾶς καὶ τῆς καλοπέρασης.

* Κεντρικὸς δρόμος στὸ Βουζουρέστι.

** Νέα συνοικία στὸ Βουζουρέστι.

ΣΚΗΝΗ ΤΡΙΤΗ

“Άλλο ντεκόρ. Ρομαντική γωνιά σὲ ξέφωτο μὲ ὅλα τὰ ἀπαιτούμενα: θάμνοι, ἀνθισμένες φλαμουριές, πουλιὰ ποὺ κελαϊδοῦν. Παραδοσιακὴ σκηνὴ τῆς ἐξήγησης.

ΓΕΝΟΒΕΒΑ — ΜΑΞΙΜΙΛΙΑΝ

Ἡ Γενοβέβα κατευθύνεται πρὸς τὸν Μαξιμιλιὰν μ’ ἓνα μπουκέτο λουλούδια στὰ χέρια. Ἡ Γενοβέβα προσποιεῖται ποὺ θέλει νὰ τοῦ δώσει τὰ λουλούδια μὰ τελικὰ τὰ πατάει στὰ πόδια της:

— Ἐγὼ σοῦ ζήτησα μιὰ γούνα καὶ ἐοῦ μοῦ ἔφερες ἓνα ὠραῖο μπουκέτο γλαδίολα. Εἶσαι μικροπρεπής! Ἦ μήπως ἔχασες καὶ πάλι τὰ χρήματα σὸ πόνερα;

ΜΑΞΙΜΙΛΙΑΝ: Καὶ ἐοῦ μιλάς ἔτσι; Τί μπορεῖ νὰ ὑπάρξει πὺδ ὁμορφο ἀπὸ τὰ λουλούδια; Ἐοῦ ποὺ μοῦπες πὼς δὲν μπορεῖς νάλθεις μαζί μου στὴν συναυλία. πὼς σὲ ἐκθέτω, πὼς δὲν ἔχω τὴν ἀπαιτούμενη μόρφωση γιὰ νὰ καταλάβω τὴν μουσικὴ τοῦ Βάγνερ...

ΓΕΝΟΒΕΒΑ: Μπορῶ νὰ ἀνεχθῶ τὴν ἔλλειψη μόρφωσης ἑνὸς ἀνδρὸς ἀλλὰ τὴν μικροπρέπειά του, καμιά φορά... Μάξη, σὲ παρακαλῶ νὰ ἀντικρύσεις τὴν ἀλήθεια κατὰματα Μάξη. Μάξη, δὲν σ’ ἀγαπῶ πιά!

ΜΑΞΙΜΙΛΙΑΝ: Τί εἶπες;

ΓΕΝΟΒΕΒΑ: Αὐτὸ ποὺ ἄκουσες!

ΜΑΞΙΜΙΛΙΑΝ: Ἔχεις τὸ θάρρος καὶ τὸ λές;

ΓΕΝΟΒΕΒΑ: Ἐγὼ δὲν σ’ ἀγαπῶ πιά!

ΜΑΞΙΜΙΛΙΑΝ: Ναί, αὐτὸ εἶναι τὸ τέλος!

ΜΑΞΙΜΙΛΙΑΝ: Δὲν μπορεῖ νὰ γίνει πιά τίποτε;

ΓΕΝΟΒΕΒΑ: Ναί, αὐτὸ εἶναι τὸ τέλος!

ΜΑΞΙΜΙΛΙΑΝ: Δὲν μπορεῖ νὰ γίνει πιά τίποτε;

ΓΕΝΟΒΕΒΑ: Τίποτε. Ἐδῶ τελειώνουν ὅλα. Σ’ ἀγάπησα τρελλά, μὰ τώρα εἶσαι πιά ξένος γιὰ μένα.

ΜΑΞΙΜΙΛΙΑΝ: Λοιπὸν εἶν’ ἀλήθεια ποὺ δὲν μ’ ἀγαπᾷς πιά...

ΓΕΝΟΒΕΒΑ: Ναί, εἶναι ἀλήθεια.

ΜΑΞΙΜΙΛΙΑΝ: Λοιπὸν καταπατᾷς τὸν ὄρκο τῆς πίστης;

ΓΕΝΟΒΕΒΑ: Μὲ τὴν πὺδ μεγάλη εὐχαρίστηση.

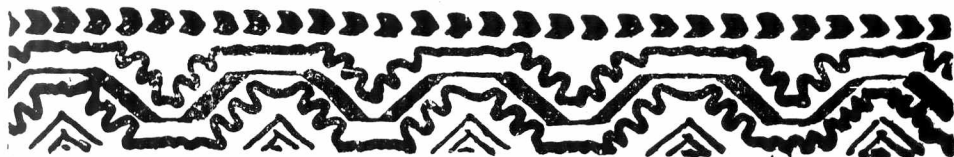
ΜΑΞΙΜΙΛΙΑΝ (Γονατίζει καὶ τῆς φιλεῖ τὰ χέρια): Εἶναι λοιπὸν ἀλήθεια πὼς δὲν μ’ ἀγαπᾷς πιά; Οἱ ἐλπίδες μου ἐπαλήθευσαν. Εἶναι λοιπὸν ἀλήθεια πὼς ἐγὼ δὲν σημαίνω πιά τίποτε γιὰ σένα; Κύριε. Θεέ μου, τί εὐτυχίης ποὺ εἶμαι. Τί θάρος σήκωσες ἀπ’ τὴν καρδιά μου! Νόμισες πὼς θὰ μοῦδινες ἓνα βαρὺ χτύπημα; Ἦσαν τὸ χτύπημα ποὺ χρειαζόμουνα γιὰ νὰ προχωρήσω πὺδ πέρα μὲ καθαρὴ καρδιά.

ΓΕΝΟΒΕΒΑ: Δὲν σ’ ἀγαπῶ πιά! Κ’ ἐγὼ εἶμαι εὐτυχιομένη. Νιώθω τὴν λεφτεριά ποὺ αἰσθάνεται τὸ πουλὶ ὅαν πετάει στὸν αἰθέρα.

ΜΑΞΙΜΙΛΙΑΝ: Ζήτω! Ζήτω! Γλύτωση! Δὲν ἀγαπῶ πιά! Ζήτω! Γλύτωση. (Ἀγκαλιάζονται. ἐνῶ ἄνθη φλαμουριᾶς πέφτουν πάνω στὰ κεφάλια τους).

Ἀπόδοση ἀπὸ τὰ ρουμανικά:

ΜΑΡΙΑ ΜΑΡΙΝΕΣΚΟΥ — ΧΥΜΟΥ

ΣΥΓΧΡΟΝΟΙ ΡΟΥΜΑΝΟΙ ΠΟΙΗΤΕΣ

VAS. NICOLESCU*

Μετάφραση ἀπ' τὰ ρουμανικά: Λ. ΖΙΩΓΑ

ΤΡΙΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

1

ΟΡΦΕΑΣ ΓΟΝΑΤΙΣΤΟΣ

Γονατιστός στέκει ὁ ἦχος πάνω σ' ἓναν βράχο
Γονατιστός μπρὸς στ' ὄνειρο καὶ στὴν ἀλήθεια
Γονατιστός σὰν τὸ νύχνη του μπηγμένο πάνω στὴ γῆ
Τότε ποὺ κρατᾷ ἀπ' τὰ μαλλιά τὰ σύννεφα καὶ τ' ἄστρα.

Γονατιστός ὅπως μπρὸς στὸν ἀέρα ἢ φλόγα
φουσκωμένος στὰ φυλλώματα τῆς λησμονιάς
Γονατιστός ὅπως ὁ χρόνος πάνω στὴ στιγμή
(Τότε ποὺ γίνονται, οἱ ὠκεανοὶ ἔρημοι).

Γονατιστός μπρὸς στὴ ματωμένη πληγὴ
τὴν αὐγὴ ποὺ καίει ὁ ἀέρας στὰ κύματα
Στὴ δίνη ποὺ γεννάει ἀετοὺς
Γονατιστός μπρὸς στ' ἀπενενοημένα νοήματα
ποὺ κάνουν κάποια τρεμάμενα φτερά.

Γονατιστός ὅπως ὁ μετεωρίτης στὸ χάος
Βαρὺς σὰν τὴ σιδερένια σκιά
Γονατιστός μπρὸς στὸν αἰώνιο σεισμό
ποὺ σκορπᾷ τόσο τεράστια ζημιὰ.

Γονατιστός ὅμως μπρὸς σὲ μιὰ πυραμίδα
'Απὸ κάτασπρα πουλ'ὰ ποὺ προμαντεύουν
Καὶ στὸ μαγικὸ φῶς τὴν αὐγὴ τῶν στίχων
Καὶ γονατιστός σὰν ζωντανὴ κολώνα
Μπρὸς στὸ κατῶφλι ὁλονῶν.

* Ὁ Βασίλε Νικολέσκου γεννήθηκε τὸ 1929 στὴν περιοχή τοῦ Πράχοβα. Σπούδασε φιλοσοφία στὸ Βουκουρέστι. Εἶναι ποιητὴς καὶ δοκιμιογράφος. Ἐγραψε πολλὰ βιβλία μὲ ποιήματα. Ἡ ποίησή του εἶναι χυμώδης καὶ μὲ ζωηρὸς οἶστρο. Ἀπ' τὶς ποιητικὲς του συλλογὲς ξεχωρίζουν οἱ παρακάτω: «Οἱ νέγριζες λειτουργίγες», «Λυριζὴ σουίτα», «Ἡ χιονισμένη καμπάνα», κ.ἄ. Ὁ Βασίλε Νικολέσκου ἔχει γράψει καὶ πολλὲς μελέτες καὶ δοκίμια.

2

ΧΡΥΣΗ ΤΟΜΗ

Κι ἂν ἀκόμη στεγνώσουν
 "Όλες οἱ πηγές,
 Κι ἂν ἀκόμη κλειστοῦν
 "Όλα τὰ μονοπάτια,
 Κι ἂν ἀκόμη σθύσουν
 "Όλα τὰ μάτια
 Κι ἀρχίσουν νὰ καπνίζουν
 Σ' ἓνα συμπόσιο νεκρῶν
 Πάνω στὰ ἄσπρα χέρια
 Σὰν πυρσοὶ ὅλοι οἱ κρίνοι,
 Κι ἂν ἀκόμη ἡ στάχτη
 χιονίζει πάν' στὸ σπίτι μου,
 Κι ἂν ἀκόμη καταπέσει ἡ μέρα
 Καὶ πηκτώσει ἡ νύχτα,
 Καὶ τρεμοσβύνει ἡ σελήνη
 Καὶ σθύσει καὶ τὸ τελευταῖο ἄστρο
 Καὶ πάν' στὸν ὦμο σου καθήσει
 Τὸ μαῦρο κοράκι,
 Κι ἂν ἀκόμη τὸ πᾶν γίνη
 Κάποιος σταχτῆς σποδὸς
 Κι ὁ θάνατος σοῦ γελά
 'Ακουμπώντας στὸ δρεπάνι του,
 'Εσὺ κρατήσου. Κρατήσου πάντα
 Στὴν ἀνθρώπινή σου διάσταση
 Καὶ διατήρησε τὸν ὄρκο σου
 "Ὡς τὰ Τάρταρα τοῦ "Αἰδου.

3

Η ΠΑΡΑΒΟΛΗ ΤΗΣ ΦΩΤΙΑΣ

'Η δύναμή μου εἶναι νὰ διαμορφωθῶ
 — χρυσὴ ψευδαἰσθηση —
 Σ' ὅ,τι μπορεῖ νὰ εἶμαι
 "Ἡ σ' ὅ,τι νὰ μὴν εἶμαι
 Μιὰ ἐρημιὰ τοῦ ὕπνου
 Καὶ νὰ εἰσβάλλουν μέσα
 Τ' ἀγκάθια, οἱ τύψεις...
 'Η δύναμή μου εἶναι ν' ἀφήνομαι
 — Χρυσασπίδα λεπτὴ τῆς 'Ελπίδας —
 Ποὺ τὴ φοροῦν οἱ αἰῶνιοι ἠττημένοι
 Καὶ νὰ κοιτῶ μὲ βουβὰ φτερά τὸν οὐρανὸ
 Πιὸ μυστικὰ κι ἀπ' τὸ μυστήριο.

HORIA ZILIRU*

Μετάφραση: ΑΝΔΡΕΑΣ ΡΑΔΟΣ

ΤΟ ΚΡΙΝΟ

Κάποτε θά ποῦνε πῶς πέθανα
καί κάποιος θ' ἀνάψει τὸ κρίνο
ἀπὸ τὸ ὁποῖο πίνουν τὸ κρασί τὰ παῖδιά τῆς νύχτας
κλαίγοντας περιστρεφόμενα πρὸς τὴν ἀνατολή.

Πολὺ λυπημένα εἶναι τὰ λείψανα στὸ ἄσπρο τους βασίλειο
κι' ἀποσυνθέτουν ἄλατα καὶ ἀρώματα
τὴν Κυρία τῶν ἀγγέλων κλαμένη, σταλιές
μὲ τὸν μίσχο ἀπ' τὸν θεραπευμένο καπνὸ.

Κι' ἡ μουσικὴ ποὺ ἄρχισε ἀπὸ καιρὸ
χρυσασφένια κόκκαλα θά πλύνει σὲ καρμίνια,
μέσ' ἀπὸ τυφλὲς καὶ ἀντίπαλες ρίζες
τὴν ἐκκλησιαστικὴ τους μουσικὴ δὲν μπορῶ ν' ἀκούσω πιά.

Κλεισμένος στὰ κρύσταλλα τῆς ἀνυπαρξίας
γεμίζοντας τὸν κόσμον δηλητηριασμένα σκεύη,
θά πηγάζει τὸ λειτουργικὸ μετάξι
ἀνάμεσα στοὺς τοίχους τοῦ κόσμου, καὶ τὸν ἐραστή.

* Ὁ Χόρια Ζιλέρου γεννήθηκε τὸ 1933. Σπούδασε φιλολογία στὸ πανεπιστήμιον τοῦ Ἰασιόν καὶ σήμερον εἶναι συντάκτης στὸ λογοτεχνικὸ περιοδικὸ CONVORBIRI LITERARE. Ἔχει ἐκδόσει τὶς συλλογές: «Ἡ φιλογέρα», 1969, «Ὁ ἐρωτευμένος Ὁρφέας», «Ἡ σκιά τοῦ παρθεύου», «Τὰ λουλούδια τοῦ νεαροῦ βοτάνου», «Ὁ Ὁρφέας κλαίγοντας τὴν Εὐριδίκη», «Ἐρωτικὸς χειμώνας», «Τὸ βιβλίο τῆς παιδικῆς ἡλικίας», «Οἱ ἐφήμεροι γάμοι», «Ὁ γυνὸς τοῦ Ἐρωτα καὶ ἄλλα ποιήματα», 1978, «Ὁ καθρέφτης τῆς ὁμίχλης», 1979. Λάτρης τῆς μορφῆς, γνώστης τῆς παρνασιακῆς ποίησης, ὁ Χόρια Ζιλέρου, βασικά διαγράφει μὲ τὰ μοτίβα τοῦ ἑνα ἐρωτικὸ ὄνειροπόλημα, μ' ἕναν βαθὺ σεραφικὸ, ἐλεγειακὸ τόνο. Ἡ ἀδρότητα, ὅμως, δὲν σζοτεινιάζει τὴν εὐσέβεια μὲ τὴν ὁποία ἐκφράζεται ὁ ποιητὴς γιὰ τὸν ἔρωτα. Γεμάτη πρωτοτεχνιῶν φραστικῶν ἐντυπώσεων καὶ ὁπτικῶν τόνων, ἡ ποίηση τοῦ Χόρια Ζιλέρου, δημιουργεῖ καὶ ἐντείνει τὸ συναίσθημα, ἀλλὰ ταυτόχρονα σώζει τὸν δημιουργὸ ἀπὸ τὸν συναισθηματισμὸ. Γιὰ τὸν Χ. Ζιλέρου, τὸν ποιητὴ «τῶν ἀχρεῶν μελαγχολιῶν, ποὺ δημιουργεῖ μὴ καλὰ ἐπβλεπόμενη ἀναβολή...», ὅπως τονίζει ὁ γνωστὸς συγγραφέας Ἐοντζέν Μπάρμπου, παραμένει βασικὸ τὸ πρόβλημα ἂν θὰ μπορέσει νὰ λυτρωθεῖ καὶ πότε ἀπ' ὅλους τοὺς θεοὺς του - κηδεμῶνες, ἀλλὰ δίχως νὰ τοὺς ξεχάσει, γιὰ τὸν ἔρωτα-ψαν ἄριστα πνευματικά. Ὁ ποιητὴς Χόρια Ζιλέρου μὲ τὴν λυρικὴ αἰθερίωση καὶ τὴν μουσικὴ διάχυσιν σ' ἕναν χῶρο μὲ ὁμορφιὰ καὶ μνήμη κάτ' ἀπὸ τὸν ρομαντικὸ οὐρανὸ καὶ τὴν γαλλικὴ κοιντοῦρα, ἀποτελεῖ γιὰ τὰ Γράμματα τῆς πατρίδας του μὴ ξεχωριστὴ φωνή. Προέξεται γιὰ ἕναν ποιητὴ μὲ μὴ καθαρή αἴσθηση ἀπὸ τὴν ἀντανάκλαση ἑνὸς ἐνανθρωπισμένου τοπίου, ὅπου μετουσιώνεται ἡ ἀνθρώπινη εὐαίσθησις καὶ ἡ ὑπαρξιακὴ ὁμορφιά, γιὰ τὴν ἀγάπην γιὰ τὸν χρόνον καὶ τὸν ἄνθρωπον.

Κάπου - κάπου ό άγγελος περνώντας
 θά μου φέρει γάλα καί μελίσσια,
 κόβοντας ένα άρνι σέ τοιχογραφία μέ τόν άμφιβλοητροειδή
 (χιτώνά του όφθαλμού
 μ έτις έπτά μέρες κατά σειρά τής γένεσης.

Ένα παραμύθι τών περασμένων
 θά μου σσημονιάσει κάποιαν άλλην εικόνα
 πάνω στα νέφη μέ τήν όψη γαμπρού
 μέ άδεια μελαγχολικά μάτια,

μέ τήν φωνή, τά μαλλιά, τά δόντια τής παλιᾶς φυλῆς
 καί μέ τά χέρια ζητιανεύοντας εϋσπλαχνία,
 καί σέ ήδυσπάθειες ή όνειροπόλη στάχτη
 θ' άνέθει τό άστρο του άγιου πόνου.

ΣΕ ΑΡΧΑΙΟ ΜΕΤΡΟ

Λεοπολντίνα, μέ άέρα μύθου,
 πλαΐ στήν κλεψύδρα που συνεχώς χύνεται,
 λέγει ό δεισιδέμονας, μέ τήν φωνή του πρός τό θάνατο,
 ό μέγας ιερέας.

Τρεμουλιάζει τό κρανίο (προσωρινή τεφροδόχος ύδρια),
 τήν λύρα του μύρου όταν τό στόμ' άγγίζει'
 καΐνε σέ ύποσκιάσματα, σέ καρποφόρα πληγή,
 οί χρυσαφένιες πόρπες.

Έχει, σαν στα ρόδια στόν κόλπο ποινῆς,
 κίτρινη ή γύρη στο βαρύ έλεγείο,
 ξεσκίζοντας τό πέπλο, καί στίς νυχτερινές φλέβες,
 τούς κόρφους κάτω άπ' τά σύννεφα.

Θάλασσες βυθίζονται' όλα κάτι προμηνεύουν,
 τό άγγελικό γέλιο όταν μπαίνεις σέ ναούς,
 Σθυσμένες ύπνώσεις, μέσ' άπό σκοτεινά δάκρυα,
 διαιρεούν τά πνεύματα.

Έ ήλικία όμορφα στίς άκρογιαλιές γονυκλινεί,
 οί πράσινες φυλλωσιές χτυπώντας μέ τήν άκοή
 άκριβώς - μέσα, συκοφαντημένα τοποθετούνται
 τά κοράκα στίς κόρες του ματιού.

ΤΕΛΟΣ ΜΥΘΟΥ

Σεραφικό ἔδαφος. Στούς χρυσαφένιους κόλπους
τὰ κρίνα τοῦ φεγγαριοῦ ἐπισπεύδουν τὴν ρίζα
τραυματίζοντας τὴν πέτρα, τοποθετώντας ἀνάμεσα σὰ πλευρά μου
μὰ νοσταλγικὴ ψυχὴ.

Βαριές φλογέρες — προγονικὲς κρύπτες —
ζητοῦν ἔκτιση καὶ τὸ μπράτσο μου
διαβαίνουν· πάνω ἀπὸ νερά,
ἡ χορωδία τοῦ πόνου
ἀχτίδες σὲ ἀντανάκλαση.

Ἡ ἀθεράπευτη σιωπὴ μὲ ὑποκλίνει
ὅπου ἡ γύρη φρουρεῖ ἡλιοθασιλέματα,
οδυσμένη σὲ κάλυκες· παγωνιά σὲ κρύσταλλα,
ἀχτίδες σὲ ἀντανάκλαση.

Σκάλες φωτὸς κατεβαίνουν αἱματωμένες
ἀγνές ἀπώλειες, σὲ ἀφανισμένα καντήλια,
ὁ οὐρανὸς ὅταν φυσάει σὰ θηρίο, καὶ ἀφάνει
ἄστρα θαλάσσης.

Ἄσπρες βροχὲς μοῦ πλένουν τὸ ἄδειο βλέφαρό μου,
σημαδεύοντας τὸ μάτι μου μὲ τὴν ἄσπρη μυρτιά,
κί' ἡ ὁμορφὴ γυναῖκα τοὺς κόρφους τῆς λικνίζει
σὲ ζωηρὲς ταμπερόριζες.

MARIUS ROBESCU*

Μετάφραση ἀπ' τὰ Γαλλικά: Γ. Δ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ΔΥΟ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

1

ΦΘΙΝΟΠΩΡΙΝΕΣ ΓΙΟΡΤΕΣ

Οἱ ἡλικιωμένοι κολυμποῦν στὸ ἀργὸ πρῶινὸ τοῦ φθινοπώρου
τοὺς βλέπουμε ποὺ πηδοῦν ἀπ' τὰ φροντισμένα τους μπαλκόνια
ποὺ βουλώνουν τὰ ρουθούνια τους μ' ἓνα χέρι
τ' ἄλλο νὰ ἱκετεύουν τὸν πυκνὸ ἀέρα νὰ τοὺς ἀφήσει νὰ περάσουν.

* Ὁ Ρουμάνος ποιητὴς Μάριος Ρομπέσκου (1943—) στὴν ἐξωτερικὴ ἐμφάνισή τῆς ποιήσε-
ώς του εἶναι ἀσκητικὸς. Διακρίνεται ἀπὸ μιὰ μεγάλη ζωτικότητα στὶς ἰδέες του καὶ τὶς με-
ταφορὲς του. Πρόσφατα ὁ ποιητὴς ἐκτιμᾶται σὰν ἓνας ἀπ' τοὺς ἀξιολογώτερους καλλι-
τέχνες.

Ποῦ φεύγουν ταλαντευόμενοι στὸ βάθος τοῦ ὠκεανοῦ
ξηρὰ κλαριά παφλάζουν στ' αὐτιά τους
καὶ ἡ κεφαλὴ τῶν γυναικῶν μεταμορφώνεται γιὰ μιὰ στιγμή
σ' ἓνα μοναδικὸ ὠραῖο χρυσάνθεμο.

Δυσάρεστη ἀσυνειδησία τοῦ φθινοπώρου.
Μέσα σ' ἓνα κοιμητήρι τοῦ προαστίου τὰ ξεθαμένα στὸν ἥλιο
κόκκαλα τοῦ πατέρα μου
λάμπουν σὰν ἓνα σερβίτσιο τσαγ.οῦ πορσελάνης.

Ἐκείνη τὴν ἡμέρα κάποιος βουτᾶ ἓνα πινέλο στὸ μέλι
ἓνα μοντέρνο δέντρο ἀνοίγει τὸν κλοιό του τραβώντας τὸ φερμουάρ του
μεγάλο στὸ στόμα μου
ἀφήνει μιὰ λέξη ἐκδίκησης.

Σὲ λίγο θὰ κυλήσει στὴν ἀσφαλτο σὰν ἓνα αὐγὸ κοραλιοῦ.

2

ΣΤΗ ΘΑΛΑΣΣΑ

Εἶσαι θάλασσα ἡ ψηλὴ - κι' ἡ καλὴ μου κυρία
ἀπ' τὰ βάθη σου οἱ φάροι κατευθύνουν
ἀπὸ χιλιόμετρα τὸ πεπρωμένο σὲ μένα
κι' ἀπὸ μακριὰ τρέχω στὴν συνάντησή σου
καὶ σὰν ἓνα παιδί πάνω στὴν ὑγρὴ ἄμμο
ἀνυπόμονα γέρνω τὰ ἴσια γόνατά μου.

Ἄγ.ο ἀμνιστικὸ ὑγρὸ
βουτηγμένος σὲ σένα ὥς τὰ μάτια
θεραπεύομαι ἀπὸ κάθε ἄγχος
σκληρὸ σίδερο χτυπημένο νυχθημερόν στ' ἀμιώνι
ὅταν βράζοντας στὴν ἀγκαλιά σου
βρίσκω ἐπιτέλους τὸ ἔλεος.

Εἶσαι θάλασσα ἡ ψηλὴ - κι' ἡ καλὴ μου κυρία
σὰν τὸ πρόβειο μαλλὶ σὲ τοῦφες ἀπὸ ἀγκάθια.
γέψου τὴν πικρὴ μου γεύση
ἀντάμειψέ με στὴν αἰωνιότητα,
γιατὶ ἡ σὰρκα μου κρέμεται ξεσκισμένη
σὰν τὸ πρόβειο μαλλὶ σὲ τοῦφες ἀπὸ ἀγκάθια.

Καὶ μὰ ὠραία μέρα βρίσκοντάς την
τόσο πολὺ στείρα ὅσο καὶ τὸ μάρμαρο
ἀλλὰ ὁλόκληρη στὸ ἐλαστικὸ σῶμα
ἄραγε θὰ μποροῦσα νὰ τὴν κάνω ν' ἀνθίσῃ ξανά
μὲ μιὰ φρίκη εὐτυχίας
στὴ καυτὴ γεύση ἐνὸς δακρύου;

Κάνε με νὰ πιστεῦω
ἢ ἂν θέλεις μείνε ἀκράδαντη,
ἐσὺ - ἡ λησμονημένη.

Ο ΕΝΟΡΚΟΣ

(διήγημα)

«Νά σου πῶ κυρ - Διονυσάκη, νά σου ἐξηγήσω δά...».

«Τί νά μου πείς, ψυχή μου, πάλι μπαρτζολέτες;»

Ὁ κυρ - Διονυσάκης εἶχε τὸ μπαλωματίδικό του κάτω ἀπ' τὸ σπίτι, ἐκεῖ στήν πέρα πέρα γειτονιά τῆς πολιτείας. Καὶ δούλευε τόσο, πού δὲν ἄδειαζε νὰ πεταχτεῖ μέχρι τοῦ Μπάριμπα Μαργαρίτη τὸ μπακάλικο, νὰ πιεῖ ἀπ' τὸ γιοματάρι ἓνα ποτήρι. Ὅλοι ὅσοι εἶχαν παπούτσι γιὰ μπάλωμα ἔτρεχαν στοῦ κυρ - Διονυσάκη τοῦ Ζακυνθινοῦ. Ὅχι μονάχα γιατί ἔκανε καλὴ καὶ τίμια δουλειά, ἦταν καὶ οἰκονομικός, μὰ γιατί ἐκεῖ μαζεύονταν οἱ Ζακυνθινοὶ κι' ὅλο θ' ἄκουγες τὸ τραγουδάκι, τὸ ἀστεῖο, τὰ λαλήματα τοῦ καθενὸς πού, σὰν ἀνοιγαν κουθέντα μὲ τὸν κυρ - Διονυσάκη περὶ Ζάκυθος κλπ., δὲ σου ἔκανε καρδιά νὰ φύγεις. Ἐκεῖ ἔφερνε καὶ τὴν κανάτα μὲ τὸ γιοματάρι ὁ μπάρμπα - Μαργαρίτης, καὶ τὸ μεζέ, πού συνήθως ἦταν σκουράτζος καὶ τουροσί. Τὸ μπαλωματίδικό γίνονταν ναὸς τέχνης, πολιτικὸ γραφεῖο, κέντρο πατριωτικὸ καὶ πνευματικὸ. Ὁ μόνιμος σύντροφος, ἀπ' τὰ ξημερώματα πού'πιανε δουλειά ὁ κυρ - Διονυσάκης, ἦταν ἡ Λιωλιώ, ἡ γάτα. Παράστεκε τὸ μύστορα τὴν ὥρα πού πλένονταν στὴν τρόμπια τῆς αὐλῆς, μέχρι πού ἔδγαζε τὰ παπούτσια του τὸ βράδυ, μαζί μὲ τὰ «ἄχ» τοῦ κόπου τῆς ἡμέρας.

«Ἐλα Λιωλιώ, πᾶμε ψυχὴ μου». Ἐλεγε ὁ κυρ - Διονυσάκης κι' ἡ Λιωλιώ ἀνέβαινε στὸ ράφι, πού ἦταν ἀραδιασμένα τὰ καλοπόδια, κι' ἔπιανε δουλειά. Ὅλη ἡ γειτονιά τὴν τάιζε. Χάδι στὴ Λιωλιώ σήμαινε χάδι στὴν ψυχὴ τοῦ κυρ - Διονυσάκη. Ἡ Λιωλιώ νιαούριζε Ζακυνθινά... σωστά, γλυκά, δίχως φάλτσο. Ὁ μύστορας, μὲ τὴν ποδιὰ πάντα ζωσμένος, μὲ τὸ σπάγγο, τὸ τσερίσι, τὰ καρφιά, ἔδγαζε μιὰ χαρὰ τὸ φῶμί τῆς μικρῆς του φαμελιάς καὶ δόξαζε τὸν Ἅγιο. Εἶχε μεγάλη θυγατέρα, σχεδὸν τῆς παντρείας, νά, μόλις τέλειωνε τὸ γυμνάσιο. Περήφανος ὁ μύστορας πού'πιανε τὰ γράμματα ἢ θυγατέρα. Τό'λεγε τῆς Λιωλιῶς, σὰν πέρανε ἀπ' τὴν πόρτα τοῦ μαγαζιοῦ νὰ τὸν χαιρετήσῃ, μὲ τὴν τσάντα φορτωμένη γράμματα τοῦ γυμνασίου. Τῆς ἔλεγε τὴ χαρὰ του καὶ τὸν καὶμό του, πού δὲν ἔπιανε τὸ τραγουδί. Τοῦ τό'πε ὁ δάσκαλος «τσι» μουσικῆς, αὐτί, τοῦ'πε δὲν ἔχει, δὲν πιάνει Λα...

Ἡ γυναῖκα του οὔτε πού τὸν ἐνοχλοῦσε στὴ δουλειὰ του. Εἶχε καὶ τὸ μικρὸ τ' ἀγόρι, τὸ στερνό, πού ἤρθε ὕστερα ἀπὸ χρόνια νὰ ξαναγίῃ στὴ φαμελιά. Αὐτὸ τ' ἀγόρι ὁ κυρ - Διονυσάκης τό'χε πολὺ καμάρι. Νά, θὰ τὸ σπουδαζε, θὰ τὸ ταξίδευε, θὰ τὸ ἔστελνε καὶ στὴ φιλαρμονική, νὰ τὸ καμαρώνει μὲ τὴ στολή, τὴν Κυριακὴ στὴν πλατεὰ πού ἔπαιζε ἡ μπάντα. Τό'πε μάλιστα τοῦ δασκάλου καὶ πολὺ φχαριστήθηκε πού τ' αὐτί τ' ἀγοριοῦ ἔπιανε καὶ Λα καὶ Φα καὶ Σολ δίεση.

Ἡ Λιωλιώ ἄκουγε τίς ἐξομολογήσεις τοῦ μύστορα, τὸ σιγανотραγουδάκι, τίς κουθέντες μὲ τίς πελάτισσες καὶ σὰν βαριόταν, τέντωνε τὴ ράχη τῆς, χαζιμουριόταν καὶ πηδοῦσε ἔξω. Ἐκανε μιὰ βόλτα καὶ ξαναγύριζε. Ὁ μύστορας τὴ ρωτοῦσε «ἔγινε τίποτις ὅξω Λιωλιώ;» κι' ἡ Λιωλιώ χτυποῦσε τὴν οὐρά τῆς στὰ καλαπόδια παρακολουθοῦσε τὴ διαδικασία τοῦ ραψίματος μιᾶς ξυλωμένης σόλας.

Ἐκεῖνο τὸ βράδυ εἶχε πέσει πολὺ δουλειὰ στὸ μαγαζί. Πλησίαζαν γιορτὲς κι' ὅλ' ἡ γειτονιά ἐπεσκεύαζε τὰ παπούτσια τῆς. Ὁ δικηγόρος, ὁ κύριος Ἀγγελάκης,

καθόνταν πλάϊ στο μάστορα και περίμενε να πάρει το παπούτσι του που είχε ξηλωθεί στο πλάϊ. Πατούσε πάνω σε μια έφημερίδα. Με το μπασιούμι του πείραζε τη Λιωλιώ που καταδέχονταν να θυμώσει. Τόν ήξερε το κύριο Άγγελάκη και τα κρύα του τ' άστεια. Αυτό όμως νευρίαζε τόν μάστορα, που σέβονταν όμως το δικηγόρο — δικέορος άνθρωπος — και δέν το τ' άφελνε.

«Νά σοῦ πῶ κυρ - Διονυσάκη μου...».

«Τί νά μοῦ πεις, ψυχή μου, ἐγώ τί ξέρω καί μέ κληρώσανε, λέει ἔνορκο».

«Νά σέ σήσω δέ μπορῶ, κληρώθηκες, θά πᾶς. Τίμιος ἄνθρωπος εἶσαι, καλός πολίτης, σεδαστός σέ ὅλους, ἄξια οἰκογένεια ἔχεις...».

«Καί πού τάχω τοῦτα ὅλα σωστά καί ὅπως τ' ἀραδιάξεις, πᾶ νά πει πῶς ξέρω νά δικάζω;».

«Θά ἀκούσεις καί θά κρίνεις. Θά δώσεις τήν ψήφο σου γιά τὸ δίκηο. Εἶναι τιμὴ πού σοῦ κάνει ἡ πολιτεία καί εἶναι καθήκον σου. Ἄλλωστε θά ἔχεις ὁδηγό. Θέλω νά πῶ θά σέ καθοδηγήσει δικηγόρος πού θά εἶναι ὁ πρόεδρος τῶν ἐνόρκων...».

«Ἔτοιμο τὸ παπούτσι», εἶπε ὁ κυρ - Διονυσάκης μέ τρόπο πού ὑπονοοῦσε «ἀδικασέ μου τὴ γωνιά καί σέ μεγάλη ἔγνοια μέ ἔβαλες». Δέν τοῦ τόβγαζε ἀπ' τὸ νοῦ ὅτι ὁ δικηγόρος εἶχε ὑποδείξει τόν κυρ - Διονυσάκη γιά ἔνορκο. Πού, δά, τὸν ξετρώπωσε ἡ πολιτεία, τὸ μπαλωματὴ τῆς γειτονιάς; Ἀπὸ μοναχὴ της; Ἀδύνατο. Καί τοῦρθε τὸ χαρτί νά εἶναι στὸ δικαστήριό τὴν Πέμπτη. Κι' ἔπρεπε νά φορέσει καί κολλάρο κι' οὐλὰ τὰ γαιμπριάτικὰ του, γιά νά ναι καί τοῦ λόγου τοῦ ἄξιος νά κάτσει ἀνάμεσα στοὺς σπουδαγμένους καί τοὺς σοφοὺς πού κδούν κεφάλια, πού κολλᾶνε κεφάλια.

«Ἄχ Λιωλιώ, τί κάζο εἶναι τοῦτο πῶπαθα». Ἐλεγε ὁ κυρ - Διονυσάκης. Μιὰ ὁδομάδα τώρα ὁ κυρ - Διονυσάκης δέν ἔτρωγε, δέν κοιμῶταν, δέ μιλοῦσε παρὰ γιά τὴ δίκη. Κακούργημα λέει. Τό'χε μάθει πιὰ ὅλη ἡ γειτονιά. Μεγάλῃ τιμῇ ἔγινε στὴ γειτονιά μ' αὐτὴ τήν... κλήρωση ἐνόρκου ἀπ' τὸ συνάφι τους. Κάθε πελάτης εἶχε κι' ἓνα λόγο νά πει γιά τὴ δίκη καί τὴ θέση τοῦ ἐνόρκου. Συμβουλές, εὐχές, καλοφωτίσματα, ἀδικίες πού ἔγιναν, κόσμος πού σαπίζει στίς φυλακὲς ἀδίκως κι' ἓνα σωρὸ τέτοια, πού ἔκαναν τὸ μάστορα νά γλείφει τὴν τσερωμένη κλωστή δίχως νά περνᾷ θελονιὰ στὰ πολυπατημένα παπούτσια. Πρόσεχε, ἔλεγαν ὅλοι, μὴν πάρεις ἄνθρωπο στὸ λαμπό σου. «Ἐμένα ὁ παππούλης μου ὁ μακαρίτης. Θεὸς σ' χορέστον, ἦταν ἔνορκος γιά πολλὰ χρόνια καί σάν πέθανε, ἄφηκε παραγγελιὰ νά τοῦ διαδώσουμε ἰδιαίτερο τρισάγιο στὸν τάφο του, μήπως καί πῆρε ψυχὴ στὸ λαμπό του καί δὲ λυώσει τὸ ἀνθρώπινο σαρκίό του». Τ' ἄκουγε αὐτὰ ὁ μάστορας καί παιδεύονταν χειρότερα. Κατάφευγε στὴ θυγατέρα μέ τὰ γράμματα τοῦ γυμνασίου.

«Τὸ καθήκον σου θά κάνεις, μπαλωμένος ἄνθρωπος εἶσαι». Τοῦ ἔλεγε.

Αὐτὸ τὸ «καθήκον» τὸν ἔτρωγε. Ποιὸ εἶναι τὸ καθήκον καί πῶς τὸ ξεδιακρίνει κανεὶς. Ρωτοῦσε καί τὸ δικηγόρο τοῦ κυρ - Ἀγγελάκη γιά τὸ «ποῖο» εἶναι πού θά δικάσουν καί πῶς θά τὰ ταιριάξουν ἐκεῖνα πού λένε στὸ «σεδαστὸν δικαστήριον» καί μέ «τὴ ποινὴ» κι' ὅλα τὰ ἄρθρα. Μέσα τοῦ ὅμως, θαθειά του, ὁ μάστορας τὴν χαίρονταν ὅλη τούτη τὴν ὑπόθεση. Βγῆκε παραβῶ ἀπ' τὰ ψίδια, τίς σόλες, τίς μετσοσόλες κλπ. Ἦταν ἐπιτέλους κάποιοι παραπάνω ἀπ' τὸ μπαλωματὴ τῆς γειτονιάς. Αὐτὸ τὸ μπιστευόνταν σιγὰ σιγὰ στὴ Λιωλιώ, πού δέν ἔδγαζε κουβέντα ἀπ' τὸ στόμα της, γιὰ νά τὸν πιᾶσουν οἱ ροῦγες καί νά τὸν κάνουν «σεργούνη». Στὸ κάτω κάτω κι' ἡ θυγατέρα τοῦ θά'χε νά τὸ λέει πῶς ὁ πατέρας της εἶναι καί ἔνορκος καί πιὰ ἴσως νά μὴ λένε ἡ κόρη τοῦ μπαλωματῆ ἀλλὰ ἡ κόρη τοῦ ἐνόρκου.

Επιμέρωσε επιτέλους ή μέρα. Πρίν δγει άπ' τὸ σπίτι ὁ ἔνορκος, ή γυναίκα του τὸν ἐπιθεώρησε ἀπὸ πάνω ὡς κάτω. Μύρισε τὰ γαμπριάτικα μπᾶς κι' εἶχαν κρατήσῃ μυρουδιά δεντρολίθανου, ἀπὸ κείνον ποὺ ἔθρασε καὶ τοῦ φρεσκάρησε τὸ κοστουμι. Ἦταν ὅλα ἐντάξει. Τὸν σταύρωσε καὶ τὸν ξεπροβόδισε.

«Ἄντε, καλοφωτισμένους, γιὰ τὸ δίκηο».

Τέλος πάντων, ἔγινε ή διαδικασία κι' ὁ κυρ - Διονυσάκης παρακολούθησε μ' αὐτὰ καὶ μάτια τὰ γινόμενα. Δικάζονταν ἓνας μεσόκοπος «περὶ ἀσελγείας ἐπὶ ἀνηλίκου». Ὁ μάστορας αὐτὸ τὸ περὶ «ἀσελγείας» δὲν τὸ κατάλαβε κι' οὔτε μπόρεσε νὰ πιάσει τὸ νόημα ὅλων αὐτῶν τῶν περὶ διὰ γραμιμάτων, ἄρθρων καὶ ποινικῶν κωδικῶν καὶ τόσων ἄλλων ὀρολογιῶν τῆς δικαστικῆς γλώσσας. Ἀπεγνωσμένα, ὁ ἔρημος, πάσκιζε νὰ βάλει σὲ μιὰ τάξη μέσα του τὰ συναισθήματά του γιὰ τὸν ἄνθρωπο «περὶ ἀσελγείας» ἐπὶ ἀνηλίκου καὶ τί πράγμα νὰ ἦταν αὐτὴ ή «περὶ ἀσελγείας». Τὸν λυπόταν κίόλας τὸν κακομοίρη ποὺ διαμαρτύρονταν ὅτι εἶναι ἄθῶος τοῦ ἐγκλήματος τούτου. Φαίνονταν δὲ πῶς ἦταν ἄθῶος, ἓνας κύριος μὲ τὰ οὔλα του. Μὲ «τσὶ» ἄρχοντάδες του, τὰ καλὰ του τὰ ρούχα, τὰ φερσίματά του καὶ τή γλώσσα ποὺ ἔκοθε ξουράφι μὲ τὸ μπαμπάκι καὶ τὸ μέλι. Μωρὲ μάτια μου... Κι' ἦρθε ή ὥρα ν' ἀποσυρθοῦν οἱ ἔνορκοι νὰ θγάλουν τήν ἀπόφασή. Ἐκανε τὸ σταυρό του ὁ κυρ - Διονυσάκης κι' ἄκουγε τὸν πρόεδρο τῶν ἐνόρκων ποὺ ἀνέλυε τήν περίπτωσή, τίς ποινές, σύμφωνα μὲ τὰ ἄρθρα τοῦ ποινικοῦ νόμου γιὰ τοῦτο κι' ἐκεῖνο τὸ ἀδίκημα.

«... ἄρθρον 339 τοῦ ποινικοῦ κώδικος. Ὁ ἐνεργῶν ἀσελγῇ πράξιν μετὰ προσώπου νεωτέρου τῶν 16 ἐτῶν ἢ παραπλανῶν αὐτό... κλπ. τιμωρεῖται διὰ καθείρξεως μέχρι 10 ἐτῶν...».

Ὁ κυρ - Διονυσάκης πετάχτηκε πάνω. Ἄ, ὅλα κι' ὅλα, ὄχι στήν... εἰρική γιὰ 10 χρόνια... Ἐνορκος δὲν ἦταν κι' αὐτός, γνώστης τῆς κοινωνίας δὲν ἦταν; Κόρη στὸ Γυμνάσιο δὲν εἶχε; Πελάτης του ὁ κυρ - Ἀγγελῆς ὁ δικηγόρος δὲν ἦταν — κι' ἄς πείραζε τή Λιωλιὼ μὲ τὸ μπαστοῦνι — θά'δειχνε κι' αὐτός πιά ἦταν ή γνώμη του, βαρεῖά βαρεῖά σὰν τὸ δίκηο.

«Περὶ ποίου λέτε 10 χρόνια καὶ κολοκύθια τούμπανα. Ἀσελγείας ἔασελγείας, θὰ κλείσετε τὸν ἄνθρωπο στὸ μπουντροῦμι;»

Δὲν πρόλαβε νὰ πεῖ ὅλο του τὸ συλλογισμό. Τὸν ἔκοψε ὁ πρόεδρος καὶ τὰ γέλια τῶν ἄλλων ἐνόρκων.

«Δὲ μοῦ λὲς κυρ - Διονυσάκη, ἂν δηλαδὴ πιάσουνε τὸ ἀγοράκι σου, κάτι τέτοιοι κύριοι ποὺ δικάζουμε καὶ στὸ ξεσκίσουνε ἀπὸ... καὶ σοῦ τὸ φέρουνε πλυμμήρα στὸ αἶμα τί θὰ κάνεις;»

Ἄλαλος ὁ μάστορας. Σηκώθηκε ἀπάνω κέρινος, ἴδιος πεθαμένος. Κοίταξε τὸν πρόεδρο καὶ τοὺς ἄλλους ἐνόρκους μὲ τή σειρά καί... μὲ φωνὴ ἄγριου θηριοῦ, ποὺ ξεκινᾷ ἀπὸ μουγγρητὸ γιὰ νὰ φτάσει στὸ οὐρλιαχτό, ρώτησε, μέσα στή νεκρική σιγὴ τῶν ἐνόρκων:

«Ποῖο;» Πὰ νὰ πεῖ περὶ κολ...».

«Ναῖσκε δέβαια;» Αὐτὸ πάει νὰ πεῖ περὶ ἀσελγείας...».

«Ὅλα τὰ ἄρθρα τοῖ ποινῆς ἀπάνω του».

Οὐρλιαξε ὁ κυρ - Διονυσάκης καὶ πρόσθεσε θριαμβευτικά:

«Ναί, μὰ τὸν Ἅγιο, ὅλα».

Παρεμβολές

ΕΧΟΥΜΕ ΚΑΙ ΔΕΝΤΡΑ

Διαβάτες πού διαβαίνειτι,
περάτες πού περνάτε.

(Ἑπειρωτικὸ Δημοτικὸ Τραγούδι)

— «Ἔχουμε καὶ δέντρα!»

Λένε στοὺς ταξιδιώτες οἱ Ἰολανδοὶ
καὶ δείχνουν κάτι δέντρα ψωραλέα,
καταβολάδες ἀπὸ ξένη γῆ.
πού δὲν προφταίνουν νὰ καρπίσουν
στὴν ψυχρὴ χώρα...

— «Ἔχουμε κ' αἰσθήματα!»

Λένε οἱ καρδιές οἱ παγωμένες.
Καὶ σεργιανίζουν τὴ φτωχὴ πραγματεία τους
στὶς ἀγορὲς καὶ στὶς πλατεῖες
νὰ τὴν πωλήσουν
ἀσήμῃ καὶ φλουρὶ
ὡς ἀτσιγγανοὶ θαυματοποιοὶ
σ' ἀθώους περάτες.
Δὲν ἀναπνέουν εὐκόλα στοὺς παγωμένους τόπους.
Οἱ αὐλοὶ σωπαίνουν...

ΤΑΚΗΣ ΣΙΩΜΟΠΟΥΛΟΣ

ΗΤΑΝ Η ΩΡΑ

Τὸ βῆμα ἀργὸ ὁδηγοῦσε
ἓνα κρεβάτι μὲ ρόδες
καθὼς ὁ ἥλιος ἔσθηνε στὸ πέλαγο...
Ἦταν ἡ ὥρα θλιμμένη
Ἦταν ἡ ὥρα ἔξη τὸ βράδυ
Ἦταν ἡ ὥρα πού φεύγαν οἱ γλάροι...
μαζί τους καὶ σὺ ἀναζητοῦσες
στὴν πάλῃ τὴν ἀνιση ἓνα φῶς
πού μάκραινε ἀργὰ στὸ δρόμο τῆς δύσης...

ΠΑΝΟΣ ΔΗΜ. ΤΖΙΟΒΑΣ

RYUNOSUKE AKUTAGAWA

ΣΤΑ ΠΡΟΘΥΡΑ ΤΗΣ ΚΟΛΑΣΕΩΣ

ΜΕΡΟΣ Ι

Ο ΣΥΛΛΟΓΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΜΟΡΙΤΟ ΤΟΥ ΣΑΜΟΥΤΡΑΗ

Ἐξω ἀπὸ τὴν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ, ὁ Μορίτο περπατᾷ πέρα δῶθε πάνω στὸ στρώμα τῶν πεσμένων φύλλων. Βυθισμένος σὲ σκέψεις, ἀτενίζει πρὸς τὸ φεγγάρι.

Ἄ! Τὸ φεγγάρι βγήκε κιόλας. Ἐγώ, ποὺ συνήθως ἀπολαμβάνω τὸ φῶς του, σήμερα φοβᾶμαι τὸ λαμπύρισμά του. Ὁ Μορίτο ποὺ ὑπῆρχε μέχρι τώρα πρόκειται νὰ ἐξαφανισθῇ γιὰ πάντα στὴ διάρκεια αὐτῆς τῆς νύχτας. Αἴριο θὰ εἶμαι ἕνας φονιῆς! Καὶ μόνο στὴ σκέψῃ τὸ σῶμα μου τρέμει. Φαντάζομαι τὴ στιγμή, ποὺ πλησιάζει καλπάζοντας, ὅταν αὐτὰ τὰ δυὸ μου χέρια θὰ στάζουν ἀπὸ τὸ αἷμα κάποιου ἄλλου ὦ! τί ἄδεια προσωπικότητα θὰ φαίνομαι στὸν ἐαυτό μου! Ἡ πιὸ ἄδεια, γιατί δὲν αἰσθάνομαι μῖσος γιὰ τὸν ἄνθρωπο ποὺ πρόκειται νὰ δολοφονήσω.

Τὸν θυμᾶμαι ἀπὸ πολὺ παλιά. Τὸ ὄνομά του καὶ τὸν βαθμὸ του — Ὑπολοχαγὸς Βαταροῦ τῆς Ἐξωτερικῆς Φρουρᾶς τῶν Ἀνακτόρων — ταῦθα μόλις τώρα, ἀλλὰ τὸν ἴδιο, μὲ τὸ χλωμὸ καὶ εὐγενικὸ πρόσωπό του, τὸν ξέρω ἀπὸ τότε ποὺ μπορῶ νὰ θυμᾶμαι. Κάποτε, ὅταν πρωτόμαθα ὅτι ἦταν ὁ σύζυγος τῆς Κίζας, τὸν ζήλευνα παράφορα, ἀλλὰ τώρα ἡ ζήλεια μου ἔχει ἐξαφανισθῇ χωρὶς νὰ ἀφήσῃ οὔτε ἶχνος. Ἄν καὶ ὁ Βαταροῦ μπορεῖ νὰ εἶναι ἀκόμα ἀντεραστὴς τῆς ἀγάπης μου, οὔτε τὸν μισῶ, οὔτε αἰσθάνομαι μνησικακία γι' αὐτόν. Πραγματικά, τὸ πιὸ δυνατό αἶσθημα γι' αὐτόν τὸν ἄνθρωπο εἶναι ἡ λύπη. Ὅταν ἔμαθα ἀπὸ τὴν θεία τῆς Κίζας μὲ ποῖο τρόπο προσπάθησε νὰ κερδίσῃ τὴν ἀγάπῃ τῆς ἀνεψιᾶς της, τότε δοκίμισα γιὰ τὸν Βαταροῦ κάποιο συναίσθημα. Στὴν προσπάθειά του νὰ κἀνῃ τὴν Κίζα γυναῖκα του ἔφθασε τόσο μακρυνά, ὥστε νὰ σπουδάσῃ ἀκόμα καὶ ποίηση. Καὶ ὅταν φαντάζομαι τὸ εἶδος τῶν ποιημάτων ποὺ ἔβγαιναν ἀπὸ τὴν πέννα αὐτοῦ τοῦ αὐστηροῦ ἀξιωματικοῦ, δὲν μπορῶ νὰ μὴ χαμογελάσω. Οὔτε εἶναι τὸ χαμόγελο αὐτὸ εἰρωνικό. Πάντοτε ἐντυπωσιαζόμουν ἀπὸ τὴ μονοκόμμη ἀντίληψί αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου ποὺ πῆγε τόσο μακρυνά γιὰ νὰ κερδίσῃ τὴν εὐνοία μιᾶς γυναῖκας. Κατὰ κάποιον τρόπο μὲ ἱκανοποιούσε ἡ σκέψις ὅτι κάποιος προσπαθοῦσε νὰ ἀναδειχθῇ σὲ ὑψηλὸ βαθμὸ γιὰ τὴν ἀγάπῃ μιᾶς γυναῖκας ποὺ καὶ ἐγὼ ὁ ἴδιος ἀγαποῦσα.

Ἀλλὰ ἀγαπᾷ πραγματικά τὴν Κίζα; Καθὼς σκέφτομαι πάνω στὴν ἱστορίᾳ ποὺ εἶχαν οἱ σχέσεις μας, ἡ ἀπάντησι σ' αὐτὴ τὴν ἐρώτησι φαίνεται ἀμφίβολη. Πίστευα, πραγματικά, ὅτι τὴν ἀγαποῦσα προτοῦ ἀκόμα νὰ παντρευτῇ τὸν Βαταροῦ. Ἀλλὰ τώρα, ἀνατρέχοντας στὰ παλιά, μπορῶ νὰ δῶ ποὺ ἀποσκοποῦσε αὐτὴ μου ἡ ἀγάπη. Ἐκείνη τὴν ἐποχὴ ἤμουν ἀκόμα ἀγνὸς καὶ τὴν ποθοῦσα φλογερά. Ἦταν ὁμοῦς ἡ ἀγάπῃ μου πραγματικά κάτι περισσότερο ἀπὸ τὴν συναισθηματικὴ ὥραιοποίησι αὐτῆς τῆς φρεσικῆς ἐπιθυμίας; Μετὰ ἤρθαν τὰ χρόνια τοῦ γάμου της ποὺ

δὲν βλέπομαστε πιά, ἂν καὶ ἡ Κίτσα τριγυρνοῦσε διαρκῶς στὴ σκέψι μου. Ἐν τοῦτοις, ἐρωτῶ τὸν ἑαυτὸ μου, ἂν θὰ γίνονταν αὐτό, ἂν τὴν εἶχα γνωρίσει σωματικά. Ὅπως εἶχαν τὰ πράγματα τὰ αἰσθηματικά μου γι' αὐτὴ χρωματίζονταν ἀπὸ τὴν ἰδέα τοῦ ἀνικανοποίητου πόθου. Αὐτὴ ἡ ἰδέα τοῦ ἀνικανοποίητου πόθου ἦταν ἡ αἰτία ποὺ μᾶς ὠδήγησε στὶς τωρινὲς μας σχέσεις, τίς ὁποῖες ἀπὸ τὴ μιὰ μεριὰ τίς φοβόμουν καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη τίς περιμένα μὲ τόση ἀγωνία. Καὶ τώρα; Ρωτῶ ξανά τὸν ἑαυτὸ μου: «Ἀγαπῶ πραγματικά τὴν Κίτσα;»

Θὰ πρέπει νὰ ἀνακεφαλαιώσω τὰ σχετικὰ περιστατικά. Εἶχαν περάσει τρία χρόνια ἀπὸ τότε ποὺ τὴν εἶχα ἰδῆ γιὰ τελευταία φορά, ὅταν ἔπεσα ἐπάνω της κατὰ τύχη, στὰ ἐγκαίνια τῆς Γέφυρας τοῦ Μπατανάμπια. Ὅσοτερά ἀπ' αὐτὸ προσπαθοῦσα νὰ βρῶ ἓναν τρόπο νὰ τὴ συναντήσω μυστικά, καὶ στὸ τέλος τὰ κατὰφερα. Πραγματικά, πέτυχα ὄχι μόνον νὰ τὴν συναντήσω, ἀλλὰ καὶ νὰ τὴν κατακτήσω, ὅπως τὸ ὀνειρευόμουν νὰ τὸ κάμω ὅλα αὐτὰ τὰ χρόνια. Καὶ ἀκόμα ἡ συνάντησή μου μὲ τὴν Κίτσα ἦταν ἡ μεγαλύτερη ἀπογοήτευσί. Καθὼς καθόμαστε δίπλα δίπλα στὰ στρώματα στὸ σπίτι τῆς θεῆς της, συνειδητοποίησα ὅτι ἡ ἐπιθυμία μου γι' αὐτὴ ἦταν πάρα πολὺ ὀλιγώτερο δυνατὴ ἀπὸ πρῶτα — ἐν μέρει, ἴσως γιατί δὲν ἤμουν πιά ἄγνους, κατὰ τὸ μεγαλύτερο ὅμως μέρος, γιατί ἡ Κίτσα ἦταν ὀλιγώτερο ὁμορφὴ ἀπὸ πρῶτα.

Ναί, ἡ Κίτσα ποὺ ἦταν δίπλα μου ἦταν ἐντελὼς ἄλλη γυναῖκα ἀπὸ τὴν παλιὰ Κίτσα. Τὸ δέσμα της εἶχε πάψει νὰ εἶναι λεῖο καὶ μαῦροι κίτλοι στεφάνωναν τὰ μάτια της. Ἡ φιλήδονη γραμμὴ τῆς σάρκας της εἶχε ἐξαφανιστῇ — ἔάν, πραγματικά, ἡ ἴδια ἡ ὑπαρξὴ της δὲν βρισκόνταν μόνον στὴ φαντασία μου. Τὸ μόνο πρᾶγμα ποὺ δὲν εἶχε ἀλλάξει ἦταν τὰ μάτια της: ἐκεῖνα τὰ ἔντονα μαῦρα μάτια της. Αὐτὸς ὁ μετασχηματισμὸς τῆς Κίτσας μοῖνοῦσε κάθ' ἐπιθυμία. Θυμᾶμαι ὅτι ἡ αὐθάρμητη ἀντίδρασί μου, ὅταν στὸ τέλος βρέθηκα πρόσωπο μὲ πρόσωπο μαζί της, ἦταν νὰ ἀποστρέψω τὸ βλέμμα μου.

Τότε γιατί τὴν ἐρωτεύτηκα, τώρα ποὺ αἰσθάνομαι πικρὴ μεταμέλεια ποὺ δὲν τὸ εἶχα κάμει αὐτὸ στὸ παρελθόν; Γιὰ ἓνα ποῦγμα. Παρακινῶνται ἀπὸ μιὰ ἰσχυρὴ ἐπιθυμία νὰ ὑποδουλώσω αὐτὴ τὴ γυναῖκα. Καθισμένη δίπλα μου, ἡ Κίτσα ἄφησε τὸν ἑαυτὸ της νὰ ξεσπάσῃ σὲ μιὰ ὅλα μεγάλα παυνέματα περιγραφῇ τῆς ἀγάπης της γιὰ τὸν ἄντρα της. Ἀλλὰ κατὰ κάποιον τρόπο τὰ λόγια της δὲν φαίνονταν ἀληθινά. Ὅλα αὐτὰ εἶναι μάταια, εἶπα στὸν ἑαυτὸ μου. Ἡ, ἴσως, σκέφθηκα, αὐτὴ προσπαθεῖ νὰ κερδίσει τὴ συμπάθειά μου. Εἶχα μιὰ ἐπιθυμία νὰ τὴν ἐκθέσω — ἐπιθυμίας ἴσως ποὺ ὑποκινιῶνταν ἀπὸ τὴν ἀπάτη, καὶ ἀκόμα ποὺ στηρίζονταν στὴν κατηγορία ὅτι αὐτὲς οἱ ὑπουπνήσεις τῆς συνυγικῆς ἀγάπης δὲν ἦταν ἀληθινές. Αὐτὸ τὸ πιστέψα ἀκράδαντα, καὶ ἡ γνώμη μου δὲν ἔχει ἀλλάξει.

Διστάζω νὰ παραδεχθῶ ἓνα βασικώτερο κίνητρο. Ἐκείνη τὴν ἡμέρα μὲ εἶχε πιάσει ἡ μανία τοῦ σέξ. Ἡ ἀγάπη δὲν εἶχε καμμιά σημασία, καὶ πραγματικά ὅποια-δήποτε ἄλλη γυναῖκα θὰ μοῦ ἦταν τὸ ἴδιο ἐπιθυμητὴ. Καθὼς ἀναλογίζομαι, ἡ πράξη μου μοῦ φαίνεται σὰν ἐκείνη τοῦ ἀνδρα ποὺ ἀποκτᾷ μιὰ πόρνη ἐπὶ πληρωμῇ.

Ἔτσι, σπρωγμένος ἀπὸ τὴ ματαιοδοξία καὶ τὴ λαγνεία, ἔκαμα ἔρωτα στὴν Κίτσα, ἢ, γιὰ νὰ εἶμαι εἰλικρινής, τὴν ἐξευτέλιστα. Τώρα, γιατί ἀναρωτιέμαι ἂν ἀγαπῶ τὴν Κίτσα; Αὐτὸ ποὺ αἰσθάνθηκα τότε γι' αὐτὴν ἦταν περίπου ἀηδία. Θυμᾶμαι, ὅταν τελειώσαμε, αὐτὴ ἔπεσε κάτω καὶ ξέσπασε σὲ λυγμούς. Ὅταν τῆς ἔπιασα τὸ κεφάλι καὶ τὴν ἔκαμα νὰ μὲ κοιτάξῃ μοῦ φάνηκε ἀκόμα πιὸ ἀξιοκαταφρόνητη ἀπ' ὅτι ἤμουν ἐγὼ ὁ ἴδιος. Τὰ ἀνακατωμένα μαλλιά καὶ τὸ ἰδωμένο πρόσωπο πασαλειμένο μὲ μπογιὰ, συμβόλιζαν γιὰ μένα τὸν ξεπεσμό τοῦ σώματος καὶ τοῦ πνεύματος αὐτῆς τῆς γυναίκας. Ὅποιαδήποτε ἀγάπη ποὺ υποροῦσα νάχω πέθανε ἐκείνη τὴ στιγμή, καὶ τὸ μῖσος πῆρε τὴ θέση της. Καὶ ἀκόμα, γιὰ χάρη αὐτῆς τῆς γυναίκας ποὺ δὲν τὴν ἀγαπῶ, πρόκειται νὰ σκοτώσω ἓναν ἄνδρα ποὺ δὲν τὸν μισῶ!

Ἡ τρομακτικὴ αὐτὴ ιδέα πῆρε σάρκα καὶ ὅσα ἐκείνη ἀκριβῶς τὴ στιγμῇ. Κρατώντας τὸ φθαρτὸ σῶμα της στὰ μπράτσα μου, ἄκουσα τὰ λόγια μου νὰ θγαίνουν σὰν νὰ τὰ πρόφερε κάποιος ἄλλος. «Πρέπει νὰ σκοτώσω τὸν Βαταροῦ, ναί ἢ ὄχι;» τῆς ψιθύρισα, καὶ τώρα πού τὸ ἀναλογίζομαι, μοῦ φαίνεται ὅτι ἤμουν τρελός. Ποτὲ δὲν θὰ μπορέσω νὰ καταλάβω τί ἦταν ἐκεῖνο πού με ἔκανε νὰ τὸ πῶ αὐτό! Ἀφοῦ καταφρονοῦσα καὶ μισοῦσα τὴν Κίτσα, εἶχα κανένα ἀκαταμάχητο ἐπιχειρημα νὰ προχωρήσω ἀκόμα περισσότερο στὸν ἐξευτελισμὸ της; Πόσο βελτιώνεται ἡ κατάστασι με τὸ νὰ πάρω τὴ συναινέσι της γιὰ τὸ φόνο τοῦ Βαταροῦ — τοῦ Βαταροῦ, τοῦ ἀνδρα ποῦ, ὅπως αὐτὴ ἰσχυρίζονταν, τόσο πολὺ ἀγαποῦσε; Ἔτσι, σὰν μέσα σ' ἓνα ἐφιάλτη, τὴν προώθησα νὰ συναινέσῃ σ' ἓνα ἐγκλημα, πού δὲν εἶχα οὔτε τὴν πιὸ παραμικρὴ ἐπιθυμίαν νὰ ἐκτελέσω! Σίγουρα, κάποιο κακὸ πνεῦμα εἶχε κυριεύσει τὴ θέλησί μου, ἀπομακρύνοντας κάθε λογικὴ ἀντίδρασι. Ἡ, διαφορετικά, μιὰ δύναμι πού ἀκόμα δὲν μπορῶ νὰ προσδιορίσω, με ἔκανε νὰ ψιθυρίσω αὐτὴ τὴν τρομακτικὴ ἀπόφασιν στὸ αὐτί της. Καὶ ξαφνικὰ αὐτὴ σήκωσε τὸ κεφάλι της καὶ με κοίταξε κατὰματα. «Ναί, πρέπει νὰ τὸν σκοτώσῃς», μοῦ εἶπε. Πραγματικὰ τρομάξα με τὴν φυσικότητα τῆς ἐκφράσεως στὴν ἀπάντησί της. Γιὰ πρώτη φορὰ παρατήρησα μιὰ παραξένην λάμψιν στὰ μάτια της. Καὶ κατάλαβα ὅτι αὐτὴ δὲν ἦταν ἀθῶο θῦμα τῆς λαγνείας μου, ἀλλὰ χυδαία μοιχαλίδα.

Πικρὴ ἀπογοήτευσιν με κατέλαβε, καὶ τὴν ἴδια στιγμῇ συνειδητοποίησα γιὰ πρώτη φορὰ πόσο τρομερὸ ἦταν τὸ σχέδιόν μου. Ἀηδίασα αὐτὴ τὴ χυδαία καὶ ἀκόλαστη γυναῖκα με τὴ μαραμένην ἐμφάνισιν, καὶ θὰ ἔδιναν τὰ πάντα γιὰ νὰ πάρω πίσω τὸ λόγο μου. Ἄν καὶ ὁ ἴδιος δὲν ἤμουν ἠθικὰ ἀμεταπτοσ, θὰ μπορούσα τότε νὰ καταφύγω σ' ἓνα ἠθικὸ ξέσπασμα, κατηγορώντας τὴν γιὰ τὴν ἀπιστίαν της. Τώρα, ἀκόμα καὶ αὐτὴ ἡ ὑποθετικὴ παρηγορία με ἐμπόδιζε. Ἦξερα ὅτι ὁ κῆθος εἶχε ριφθῇ ὅταν ἡ Κίτσα, με ἐκείνη τὴν ἀλλοιώτικην ἐκφρασιν στὰ μάτια της, με κοίταξε σὰν νὰ κάρφωνε τὸ βλέμμα της κατ' εὐθείαν στὴν καρδιά μου.

Ὅχι μόνον μῖσος, ἀλλὰ ἓνα ἀλλοιώτικο αἶσθημα με κατέλαβε τότε. Ἐνας φόβος ὅτι ἡ Κίτσα εἶχε γεννηθῇ, ἀπ' ὅσο ἤξερα, χωρὶς οἷα δυσταγμοῦ. καὶ θὰ με ἐκδικιῶταν, ἂν ἐπρόκειτο νὰ χαλάσω τὴ συμφωνίαν μας. Ὁ φόβος μου ἦταν αὐτὸς πού με ἔκανε νὰ δοῖσω τὴν ἡμέραν καὶ τὴν ὥραν γιὰ τὴν προᾶξιν. Καὶ μέχρην αὐτὴ τὴ στιγμὴ ὁ φόβος της ἀκόμα με κυριεῖ. Δειλὸς μπορεῖ νὰ εἶμαι, ἀλλὰ ὅποιοςδήποτε θὰ ἔβλεπε τὴν Κίτσα ὅπως τὴν εἶδα ἐγώ, θὰ ἦταν τὸ ἴδιο δειλός! Παρ' ὅλο πὺν ἔκλαιγε, τὰ μάτια της ἦταν στεγνά. Μὲ ἀπελπισίαν διεπίστωσα ὅτι, ἂν δὲν ἐσκότωνα τὸν Βαταροῦ, τότε θὰ ἤμουν ἐγὼ αὐτὸς πὺν θὰ συναντοῦσε τὸν θάνατον ἀπὸ τὶς δολοπλοκίας της. Καθὼς τὴν κοίταζα, ἀποσβολωμένος, εἶδα ἓνα χαμόγελον νὰ σχηματίζεται στὸ στόμα της καὶ μιὰ λακουβίτσα — καὶ μιὰ λακουβίτσα — ἀπλώθηκε στὸ μάγουλό της.

Τὰ βλάσφημα λόγια μου με εἶχαν δέσει βαθειά, ὥστε νὰ μολύνουν τὴν καρδιά μου. Εἶναι ἀλήθεια ὅτι ἡ προᾶξις ἀκόμα δὲν ἐκτελέστηκε. Ἀκόμα καὶ αὐτὴ ἐδῶ τὴν τελευταία στιγμῇ, μήπως δὲν θὰ μπορούσα νὰ ἀθετήσω τὴν ὑπόσχεσί μου; Ἀλλὰ ὄχι, δὲν εἶναι δυνατόν! Φοβούμενος τὴν ἐκδίκησιν τῆς Κίτσας πρέπει νὰ κρατήσω τὸ λόγο μου. Ἀκόμα ἡ καρδιά μου ξέρει ὅτι δὲν εἶναι μόνον ὁ φόβος πὺν με σπρώχνει, μιὰ συνηθισμένη δειλία, νὰ σκοτώσω ἓναν ἀθῶον. Ποιὰ ὅμως εἶναι αὐτὴ ἡ ἄλλη δύναμις — αὐτὴ ἡ δύναμις πὺν με σπρώχνει; Μπορεῖ νὰ εἶναι. . . Ὅχι, ὄχι, πρέπει νὰ πετάξω μακριὰ αὐτὴ τὴ σκέψιν! Καταφρονῶ τὴν Κίτσα, τὴ φοβᾶμαι, καὶ τὴν μισῶ Μπορεῖ νὰ εἶναι αὐτό, ὥστερα ἀπ' ὅλα αὐτά. . . Παρ' ὅλα αὐτὰ ἀκόμα τὴν ἀγαπῶ;

Ὁ Μορίτο συνεχίζει νὰ βηματίζει πέρα - δῶθε σιωπηλὸς κάτω ἀπὸ τὸ σελινόφως. Στὴν ἡσυχία τῆς νύκτας ἀκούγεται ὁ ῥυθμὸς μιᾶς φωνῆς πὺν τραγουδάει μιὰ μαντινάδα.

«Βυθισμένη στο απόλυτο σκοτάδι
 είναι ή ανθρώπινη καρδιά.
 Λάμπει για λίγο στη λαγνεία τῆς γῆς
 καί μετὰ χάνεται στη λησμονιά».

ΜΕΡΟΣ II

Ο ΣΤΑΛΟΓΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΚΙΖΑΣ ΤΗΣ ΑΡΧΟΝΤΙΣΣΑΣ

Νύχτα, στήν κρεβατοκάμαρά της, μέ γυρισμένη τήν πλάτη πρὸς τὸ φῶς τῆς λάμπας, ή Κίζα ἀφηρημένη ἀκουμπά στὸν ἀγκῶνα της, βυθισμένη σὲ ἀγωνιώδεις σκέψεις.

Θάρθη ἢ δὲν θάρθη; Δὲν μπορεῖ νὰ τὸ σκεφθῇ κανεὶς ὅτι ὁ Μορίτο δὲν θάρθη. Μὰ τὸ φεγγάρι ἔδυσε κιόλας καὶ οὔτε ἤχος δὲν ἀκούγεται ἀπὸ περπατησιά. Καὶ μόνο αὐτὴ ή μικρὴ λάμπα σπάει τὸ σκοτάδι τοῦ σπιτιοῦ.

Θὰ μποροῦσε νὰ εἶχε ἀλλάξει τὴν ἀπόφασί του; "Ὁ! "Ὁχι, δὲν εἶναι δυνατόν! "Ἄν ὁ Μορίτο μὲ κοροϊδέψει, τότε θὰ πρέπει νὰ ζήσω τὸ ὑπόλοιπο τῆς ζωῆς μου ντροπιασμένη, σὰν ή πιὸ κοινὴ γυναῖκα, χωρὶς νὰ μπορῶ ποτὲ νὰ σηκώσω τὸ κεφάλι μου νὰ ἰδῶ τὸ φῶς. "Ἡ ταπεινώσι καὶ ή ντροπὴ θὰ εἶναι ή μοῖρα μου. Δὲν θὰ εἶμαι τίποτε καλύτερο ἀπὸ ἓνα πτώμα πεταμένο στὴν ἄκρη τοῦ δρόμου. Ταπεινωμένη καὶ καταφρονεμένη θὰ πρέπει νὰ μένω βοηθὴ ὅταν ή ντροπὴ μου θὰ βγῇ στὸ φῶς. "Ακόμα καὶ ὁ θάνατός μου δὲν θὰ εἶναι ἀρετὸς νὰ θέσῃ τέρμα σ' αὐτό.

"Ἀλλὰ ὁ Μορίτο θάρθη. Αὐτὸ τὸ ξέρω καλὰ ἀπὸ τότε ποὺ ἀτένισα τὰ μάτια μου ἐκεῖνη τὴν τρομερὴ μέρα, καὶ εἶδα νὰ εἶναι γραμμένος ὁ τρόμος σ' αὐτά. "Ἀνάμικτος μὲ τὸ μῖσος του καὶ τὴν ἀηδία εἶναι αὐτὸς ὁ θανατηφόρος φόβος μου, καὶ αὐτὸ εἶναι ἐκεῖνο ποὺ θὰ τὸν φέρει ἐδῶ ἀπόψε. "Ὁχι, δὲν στηρίζομαι στὴ γοητεία μου, μὰ στὸ φόβο ποὺ φωλιάζει στοῦ Μορίτο τὴν καρδιά. Σύντομα, πολὺ σύντομα, θὰ τὸν ἀκούσω νὰ βαδίζει σὰν κλέφτης πρὸς τὸ σπίτι αὐτό.

"Ἄ! τί ἐλεεινὴ γυναῖκα ἔχω γίνεῖ νὰ τὰ σκέφτομαι ὅλα αὐτά! "Ἡ καρδιά μου κομματιαζεται ὅταν σκέφτομαι τὴν ἀλλαγὴ μου. Μὲ μεγάλῃ ἐμπιστοσύνῃ στὴν ὁμορφιά μου, κάποτε ζοῦσα μὲ τὴν πεποίθησι ὅτι μποροῦσα νὰ διατάζω τοὺς ἄντρες νὰ κάνουν ὅτι ἐγὼ ἠθελα. Μόνον ὅταν συνάντησα τὸν Μορίτο στὸ σπίτι τῆς θειᾶς μου ἐκεῖνη τὴν ἡμέρα κατὰλαβα ὅτι ή ὁμορφιά μου εἶχε ξεφτίσει. Μποροῦσα νὰ ἰδῶ τὴν ἀσκήμια μου νὰ καθρεφτίζεται στὰ μάτια μου. Θερμὰ καὶ γοητευτικὰ ἦταν τὰ λόγια του, μὰ χροιάζεται κατὶ περισσότερο ἀπὸ τὰ γοητευτικὰ λόγια, γιὰ νὰ πεισθῇ μιὰ γυναῖκα ποὺ ἔστω καὶ γιὰ μιὰ στιγμὴ συνειδητοποιήσει τὴν ἀσκήμια της. "Ἀγωνία καὶ λύπη μὲ κατέλαβε, καὶ μοῦ ξανάωσαν τὰ μελαγχολικὰ αἰσθήματα ποὺ εἶχα δοκιμάσει μιὰ νύχτα σὰν ἡμουν παιδί, ὅταν ή παραιάννα μου μὲ σήκωσε γιὰ νὰ ἰδῶ μιὰ ἔκλειψι τῆς σελήνης.

"Ἀσυγκρίτως πιὸ θλιβερὴ αἰσθάνθηκα ἐκεῖνη τὴν ἄλλῃ φορὰ στὸ σπίτι τῆς θειᾶς μου. "Ὅλα τὰ ὄνειρα ποὺ ἦταν κλεισμένα στὴν καρδιά μου ἄδειασαν σὲ μιὰ στιγμὴ καὶ ὁ μανθῶας τῆς θλίψης σκέπασε τὸ εἶναι μου, σὰν τὴ θλίψι ἐνὸς βορροχέροῦ πρωῒνοῦ. Γεμάτῃ φρίκη ἔκλινε τὸ πεθαμένο κορμί μου σ' αὐτὸν τὸν ἀκόλαστο ποὺ δὲν ἀγαποῦσα.

Σὲ τί ἐπάνω μου εἶχα στηριχθῇ γιὰ νὰ κάνω αὐτὴ τὴν πράξι τῆς ντροπῆς; "Ἦσως ἦταν τὸ αἶσθημα τῆς μοναξιάς ποὺ εἶχε ἀναπτυχθῇ μέσα μου ἀπὸ τὴν ἀσκήμια μου. "Ἦσως ἔφαχνα νὰ ξεχάσω τὸν πόνο μου, ἀφήνοντας τὸν ἑαυτό μου σὲ μιὰ στιγμὴ παραληρήματος. "Ἡ μήπως ἦταν ὅτι εἶχα καταληφθῇ ἀπὸ τὶς ἴδιες βορρώμικες ἐπιθυμίες ὅπως καὶ ὁ Μορίτο; "Ἡ σκέψι καὶ μόνο μὲ γεμίζει ντροπὴ. "Ἄ, πόσο μι-

σοῦσα τὸν ἑαυτό μου μόλις ἀπαλλάχτηκα ἀπὸ τὰ χέρια του καὶ ξανατόχτησα τὸν ἔλεγχον τοῦ κορμιοῦ μου! Δάκρυα ἀγωνίας καὶ μοναξιάς ἔβρεχαν τὰ μάγουλά μου. Ὅχι μόνον εἶχα χάσει τὴν τιμὴ μου, ἀλλὰ τὴν εἶχα χάσει μὲ ἕναν ἄνδρα πὺν μὲ καταφρονοῦσε καὶ μὲ μισοῦσε σὰν ἕνα λεπριασμένο κοτρόσκυλο.

Καὶ τότε; Καθὼς τὰ ἀναπολῶ τώρα, τὰ μετέπειτα γεγονότα φαίνονται τόσο θολὰ σὰν νὰ εἶχαν συμβῇ στὸ πιὸ ἀπομεμακρυσμένο παρελθόν. Θυμάμαι ὅτι, καθὼς σηκώθηκα, σφραδάζοντας ἀκόμα σὲ λυγμούς, αἰσθάνθηκα τὸ μουντάκι του νὰ ἀγγίξῃ τὸ αὐτί μου. αἰσθάνθηκα τὴ θερμὴ ἀνάσα του στὸ μάγουλό μου. «Πρέπει νὰ σκοτώσω τὸν Βαταρού, ἢ ὄχι;» μοῦ ψιθύρισε καὶ μιὰ ἀνησυχία φόβου μὲ κατέλαβε σὰν ἄκουσα αὐτὴ τὴν πρότασι. Τρομερὴ καθὼς ἦταν, παρὰ ταῦτα, μοῦ πρόσφερε ἕνα ἀμυδρὸ φῶς παρηγοριάς. Γιατὶ ὄχι ἐγώ, γιατί ὄχι ὅποιαδήποτε γυναῖκα δὲν θὰ αἰσθνόταν εὐχαριστημένη στὴ γνώσι ὅτι ἕνας ἄντρας τὴν ἀγαποῦσε τόσο πολὺ — ναί, ἀκόμα καὶ ἂν ἡ ἀγάπη του θὰ τῆς κόστιζε τὴ ζωὴ τοῦ συζύγου τῆς.

Γιὰ μιὰ στιγμὴ μοῦ φαινόταν αἰώνας. Οἱ λυγμοί μου συνεχίστηκαν καὶ στὴ μαύρη καὶ ὀρφανὴ ψυχῇ μου στραγγίστηκε ἕνα κρύο φῶς πὺν ἔμοιαζε μὲ τὸ φῶς τοῦ φεγγαριοῦ καὶ ὄχι τοῦ ἡλίου. Σὲ κάποια στιγμὴ θὰ πρέπει νὰ ἔδωσα τὴ συγκατάθεσί μου στὴν ἀπαίσια πρότασί του, καὶ ἦταν ἡ στιγμὴ πὺν πραγματικά τότε σκέφτηκα γιὰ πρώτη φορὰ τὸν ἄντρά μου. Χτυπημένη ἀπὸ τὴν ἀπελπισία, σκέφτηκα μόνον τὸν ἑαυτό μου καὶ τὴ ντροπὴ μου, ἀλλὰ τώρα σκέφθηκα τὸν ἄντρα μου, τὸν εὐγενικό μου σύζυγο. Εἶδα ζωντανὸ τὸ πρόσωπό του νὰ χαμογελᾷ καθὼς χαμογελᾷ πάντοτε ὅταν μοῦ μιλᾷ.

Αὐτὰ συνέβαιναν ὅταν τὸ σχέδιό μου πῆρε σάρκα καὶ ὀστᾶ. Ἐκείνη τὴ στιγμὴ ἀποφάσισα ὅτι ἐγὼ θάπρεπε νὰ πεθάνω στὴ θέσι του. Σύντομα ἡ ἀπόφασί μου μὲ ἀνακούφισε, ἀλλὰ ὅταν ἀτένισα τὸν Μορίτο καὶ εἶδα ξανά τὴν ἀσκήμια μου νὰ ζωγραφίζεται στὰ μάτια του, ἡ ὑποχώρησίς μου ἐξαφανίστηκε. Γιὰ μιὰν ἀκόμα φορὰ θυμῆθηκα ἐκείνη τὴν ἔκλειψι τῆς σελήνης, πὺν εἶχα ἰδεῖ σὰν παιδί στὴν ἀγκαλιά τῆς παραινάς μου. Ὅλες οἱ μαῦρες σκέψεις μὲ πλημμύρισαν. Τότε κατάλαβα ὅτι δὲν ἦταν ἀπὸ ἀγάπη γιὰ τὸν ἄντρα μου πὺν εἶχα ἀποφασίσει νὰ θυσιάσω τὴ ζωὴ μου γιὰ κεῖνον, ἦταν μόνον γιατί εἶχα βρεῖ ἕναν εἰκόλο τρόπο νὰ ἐξιλεωθῶ γιὰ τὸ ἁμάρτημα τῆς μοιχίας. Μοῦ ἔλλειπε τὸ κουράγιο νὰ ἀφαιρέσω τὴ ζωὴ μου, ἀλλὰ ἤθελα νὰ ἐμφανιστῶ στὸν ἔξω κόσμον λίγο καλύτερη ἀπ' ὅτι πραγματικά ἦμουν.

Ναί, εἶχα πιάσει τὴν ἄκρη τοῦ κουβαριοῦ τῆς κορμμένης μου ὑστεροβουλίας. Ταυτοχρόνως συνειδητοποιοῦσα ὅτι ἕνα ἄλλο ἀκόμα ταπεινότερο ἐλατήριο κρύβονταν κάτω ἀπ' αὐτό. Κάτω ἀπὸ τὸν ἰσχυρισμὸ τοῦ νὰ πεθάνω στὴ θέσι τοῦ ἄντρα μου, δὲν ἦταν τὸ γεγονὸς ὅτι ἔπαχνα νὰ πάρω ἐκδίκησι ἀπὸ τὸν Μορίτο γιὰ τὸ μίσος του καὶ τὴν καταφρόνια του. γιὰ τὸ γεγονὸς ὅτι εἶχε χρησιμοποιήσῃ τὸ σῶμα μου σὰν ὄργανο γιὰ νὰ ἱκανοποιήσῃ τὴ λαγνεία του; Κοιτάζοντας τὸ πρόσωπό του ἐκείνη τὴν τρομερὴ νύχτα, συνειδητοποίησα τὸν ἑαυτό μου γιὰ πρώτη φορὰ, καὶ ἡ καρδιά μου πάγωσε μέσα μου. Τώρα ξέρω μετὰ βεβαιότητος ὅτι δὲν πρόκειται νὰ πεθάνω γιὰ τὸν ἄντρα μου. Θὰ πεθάνω γιὰ τὸν ἑαυτό μου! Θὰ πεθάνω γιὰ νὰ πάρω ἐκδίκησι ἀπὸ τὸν Μορίτο γιατί πλήγωσε τὴν καρδιά μου καὶ κηλίδωσε τὸ σῶμα μου. Ὅχι μόνον δὲν ἔχω οὔτε καὶ κάποιο σπουδαῖο λόγο γιὰ τὸν ὁποῖο θὰ πρέπει νὰ τελειώσω τὴ ζωὴ μου.

Ναί, χωρὶς σκοπὸ θὰ εἶναι ὁ θάνατός μου. Μήπως ὅμως καὶ πάλι δὲν εἶναι τώρα πὺν ἐπίκειται ἕνας θάνατος χωρὶς σκοπὸ; Ἐκδιάζοντας ἕνα χαμόγελο συμφώνησα νὰ τὸν βοηθήσω νὰ σκοτώσῃ τὸν ἄντρα μου. Ὁ Μορίτο εἶναι ἕνας πανοῦργος καὶ ἀπὸ τὸν τόνο τῆς φωνῆς μου θὰ πρέπει νὰ ἀντιλήφθῃ τί θὰ μπορῶ νὰ κάνω σὲ περίπτωσι πὺν θὰ μπορούσε νὰ ἀθετίσῃ τὸ λόγο του. Ἀλλὰ ὄχι, θὰ κρατήσῃ τὸ λόγο του. Πολὺ σύντομα θὰ βρίσκειται ἐδῶ... Δὲν ἦταν αὐτὸς ὁ ἄνεμος πὺν φυσᾷ

τὰ παραθυρόφυλλα; . . . "Όταν συνειδητοποιῶ ὅτι ἔπειτα ἀπ' αὐτὴ τὴ νύχτα αὐτὲς οἱ βασανιστικὲς σκέψεις δὲν θὰ μὲ καταδιώκουν πιά, ξεπερνῶ ἐντελῶς τὴ δυσκολία αὐτὴ καὶ ἀνακουφίζομαι. Ὁ ἥλιος τῆς αὐριανῆς ἡμέρας θὰ ρίξει τὶς ψυχρὲς ἀκτῖνες του στὸ ἄψυχο σῶμα του. Ὁ ἄντρας μου ὅταν θὰ μὲ ἰδῇ — Ἄλλὰ ὅχι δὲν πρέπει νὰ σκέφτομαι τὸν ἄντρα μου! Αὐτὸς μὲ ἀγαπᾷ, ἀλλὰ ἐγὼ δὲν ἔχω τὴ δύναμι νὰ τοῦ ἀνταποδώσω τὴν ἀγάπη του. Εἶναι μιὰ γυναῖκα ποὺ μπορεῖ νὰ ἀγαπᾷ μόνον ἓναν ἄντρα, καὶ αὐτὸς ὁ ἄντρας ἔρχεται ἐδῶ γιὰ νὰ μὲ σκοτώσῃ ἀπόψε. Σύρθηκα μέσα στὴ μαυρίλα ἀπὸ τὸν ἀμαρτωλὸ ἀγαπητικὸ μου. Τώρα ἀκόμα καὶ αὐτὸ τὸ λίγο φῶς αὐτῆς τῆς λάμπας ποὺ τρεμοσβύνει μοῦ φαίνεται ἐκθαμβωτικὴ φλόγα. . .

Ἡ Κίζα φυσᾷ τὴ λάμπα καὶ σβνει τὸ φῶς. Στὴ σκηνὴ μέσα στὸ σκοτάδι ἀκούγεται ὁ ὑπόκωφος ἦχος ἐνὸς παραθυρόφυλλου ποὺ ἀνοίγει. Τὸ ὠχρὸ φεγγαρόφωτο ξεκύνεται μέσα στὸ σκοτάδι.

Ἀπόδοση ἀπὸ τὰ Ἀγγλικά:
ΝΙΚΟΛΑΟΣ Β. ΛΩΛΗΣ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ

Οἱ ἀγάπες μου ψεύτικες ὑποσχέσεις.
Οἱ ἀναμνήσεις μου πικρὰ χρώματα.
Οἱ μέρες μου ἀτέλειωτες προτάσεις.
Καὶ γὼ κατόσκοπος τῆς θλίψης μου.
Κι ὁ κόσμος φονιάς τῆς παρουσίας μου.
Οἱ ἐλπίδες μου μαρμαμένα λουλούδια.
Οἱ ἰδέες μου κιτρινισμένες φυλλάδες.
Οἱ προσδοκίες μου ξεπερασμένες πολυτέλειες.
Καὶ γὼ παράπονο τῆς δυστυχίας μου.
Κι ὁ κόσμος κλέφτης τῶν ὀνείρων μου.
Οἱ σκέψεις μου ἀνῶριμες ἱκασίες.
Καὶ γὼ χίμαιρα τῆς ζωῆς μου.
Κι ὁ κόσμος τοκογλύφος τῆς εὐτυχίας μου.

ΠΕΡΙΜΕΝΕ

Περίμενε.
Θέλω ἀπόψε νὰ μιλήσω στὸν κόσμο.
Μὴ βιάζεσαι νὰ μὲ γνωρίσεις.
Θὰ μὲ διαβάσεις μαζί μὲ τοὺς ἄλλους.
Περίμενε.
Θέλω ἀπόψε νὰ ξεχάσω γιὰ λίγο.
Μὴ βιάζεσαι νὰ μὲ καταλάβεις.
Θὰ μὲ νιώσεις παρέα μὲ τὸν ἄνθρωπο.
Περίμενε.
Θὰ μὲ συναντήσεις σὰν ξημερώσει! . . .

ΓΡΗΓ. MARTINH
Φιλολόγου

Η ΔΟΜΗ ΤΩΝ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΤΡΑΓΟΥΔΙΩΝ (δοκίμιο)

(ἢ ὅπου ἡ συλλογικὴ δια - χρονικὴ δημιουργία εἶναι τέχνη καὶ μετρημένο σύστημα)

ΤΟ ΠΑΙΔΟΜΑΖΩΜΑ

Ἀνάθεμά σε βασιλιά, καὶ τρισανάθεμά σε,
μὲ τὸ κακὸν ὀπόκαμες, μὲ τὸ κακὸ ποὺ κάνεις.
Στέλνεις, τραβάς τοὺς γέροντες, τοὺς πρώτους, τοὺς παπάδες,
νὰ μάσεις παιδομάζωμα, νὰ κάνεις γενιτσάρους.
Κλαῖν οἱ μανάδες τὰ παιδιά, κι οἱ ἀδερφές τ' ἀδέρφια.
Κλαίγω κι ἐγὼ καὶ καίγομαι, κι ὅσο νὰ ζῶ θὰ κλαίγω.
Πέρσι πῆραν τὸ γιόκα μου, φέτο τὸν ἀδερφό μου.

(Ἀραβαντινοῦ Συλλογὴ δημοδῶν ἀσμάτων Ἡπείρου 1880)

Ἀντικείμενο τῆς μελέτης εἶναι ἡ δομὴ τοῦ τραγουδιοῦ. Θὰ ἐξεταστῇ στίχοι τὸ στίχο μὲ παράλληλη ἐπισήμανση τῶν νοηματικῶν θαρῶν ἀξόνων σὲ καθένα ἀπ' αὐτοὺς.

1ος στίχος: Ἡ τομὴ ὅπως καὶ σ' ὅλους ποὺ ἀκολουθοῦν γίνεται μετὰ τὸν 4ο ἔαυθο (8η συλλαβή) :

Ἀνάθεμά σε βασιλιά // καὶ τρισανάθεμά σε.

Ἡ λέξη «βασιλιά» ὑπονοεῖται καὶ στὸ 2ο ἡμιστίχιο, χωρὶς διαφορὰ ἔντασης. Ἀντίθετα ἡ κατάρα («ἀνάθεμα») ἐπιτείνεται: Μὲ τὴν ἐπανάληψη πρώτα, καὶ κυρίως μὲ τὸ πρόθεμα τρίς- ποὺ δὲν ἔχει καμμιά ἀριθμητικὴ ἔννοια, ἀλλὰ δηλώνει τὴν ἴδια κατάστασι σὲ ὑπερθετικὸ βαθμῶς. Συνεπῶς στὸ 2ο ἡμιστίχιο ἡ ἔνταση καὶ τὸ νοηματικὸ θάρος παρουσιάζουν ἐμφανὴ διαφορὰ - ὑπεροχή:

1α ἡμιστίχιο < 1β ἡμιστίχιο.

2ος στίχος: Μὲ τὸ κακὸν ὀπόκαμες // μὲ τὸ κακὸ ποὺ κάνεις.

Ἔχομε κοινὲς ἔννοιες σὲ χρονικὴ διαδοχῇ.

Σὰν σύνολο τὸ α' ἡμιστίχιο ἀποτελεῖ μιὰ (ψυχολογικὴ) παράστασι καὶ τὸ β' μιὰ ἐντύπωση. Ἡ ἐντύπωση ἀπ' τὴ φύσιν τῆς εἶναι ζωηρότερη, σαφέστερη καὶ ἐντατικότερη ἀπ' τὴν παράστασι. Παράλληλα ἡ παρουσία τῶν τωρινῶν δεινῶν φέρνει στὴ μνήμη τὰ ὅμοια προηγούμενα, πράγμα ποὺ τὴν κάνει ἀδάσταχτη καὶ συντελεστικὰ καταστροφικὴ. Ἡ συγκέντρωση, πύκνωση εἶναι ἀνάλογη μὲ ἐκείνη τοῦ προηγούμενου στίχου.

2α ἡμιστίχιο < 2β ἡμιστίχιο.

3ος στίχος: Στέλνεις τραβάς τοὺς γέροντες // τοὺς πρώτους, τοὺς παπάδες.

Τὸ ρῆμα κοινὸ καὶ στὰ δύο ἡμιστίχια. (τραβάς)

Τὰ ἀντικείμενα διαφορετικά) γέροντες (3α) - πρώτους - παπάδες (3β).

Εἶναι φανερό ὅτι γιὰ ἓνα λαὸ ποὺ ἀγωνίζεται μὲ ὕλη - νόηση - τραγοῦδι καὶ ἱστορία νὰ σώσει τὴν ὑπόστασίν του, ἔχουν μεγαλύτερη σημασία σὰν σύνολο οἱ Πρῶτοι (= προεστοὶ - στοιχειώδης πολιτικὴ ὁργάνωση) καὶ οἱ παπάδες (= διάσωση

της Χριστιανικής αντι-μουσουλμανικής πίστης). Η σύγκριση φέρνει το στίχο ανά-
λογο με τους προηγούμενους δυό.

3α ήμιστίχιο < 3β ήμιστίχιο.

4ος στίχος: 'Ο μόνος πού ἔχει δύο διαφορετικά ρήματα και δυό διαφορετικά
αντικείμενα:

παιδομάζωμα ————— γενιτσάρους
μάσεις ————— κάνεις

Σύγκριση τῶν ρημάτων:

νά μάσεις. Συνδέεται ἅμεσα με τὸ χρόνο και τήν αἰτία γένεσης τοῦ πόνου - τραγου-
διοῦ, καί με τὸ β' ήμιστίχιο τοῦ 2ου στίχου.

νά κάνεις. Τοποθετεῖται καθαρά στο μέλλον και ὅπωςδήποτε μετὰ τὸ «νά μάσεις».
"Αν τὸ πρῶτο ρήμα δὲν ὑπάρξει, οὔτε τὸ δεύτερο θὰ ὑπάρξει, πού ἀποτελεῖ τήν
πιθανή (ἔχι πάντα σίγουρη) κατάληξή του. Κατὰ συνέπεια τὸ σίγουρο (καί χει-
ρότερο) βρίσκεται στο πρῶτο ρήμα. "Αλλωστε αὐτὸ εἶναι καί τὸ θέμα μας:
(παιδο)μάζωμα. Τὸ μέλλον εἶναι ἀθέβαιο καί με περιθώρια ἐλπίδας γιὰ κά-
ποιο ἀπρόβλεπτο γεγονός πού θὰ σταματήσει ἴσως τήν προδιαγεγραμμένη πορεία
πού θὰ καταλήξει στο «θὰ κάνεις».

1ο ρήμα > 2ο ρήμα.

Τὰ ἀντικείμενα:

Παιδομάζωμα — Γενιτσάρους.

Ἡ ἀπόλυτη μεταξύ τους σύγκριση δίνει καθαρή τή θέση τους στὴν κλίμακα
μέτρησης. Καί τὰ δυό δεινὰ. Ἀλλὰ χειρότερος ὁ γενιτσαρισμός, ἀπὸ τὸ βαρὺ παι-
δομάζωμα. Τὸ παιδί φεύγει - χάνεται. Ὁ Γενίτσαρος ἔρχεται. Κάιν και Οἰδίποδας
μαζί. Κι ἂν ἦταν νὰ διαλέξουμε (αὐτὰ πού δὲν διαλέγονται). Νὰ χάσουμε τὸ παιδί,
ἢ νὰ τὸ χάσουμε καί νὰ τὸ δοῦμε καί γενίτσαρο παράλληλα, θὰ διαλέγαμε τὸ πρῶτο.

1ο οὐσιαστικό < 2ο οὐσιαστικό

Καί ἀθροιστικά:

νά κάνεις > νά κάνεις
+ παιδομάζωμα < γενιτσάρους.

= νά μάσεις παιδομάζωμα = νά κάνεις γενιτσάρους.

"Ετσι τὰ δυό ἀθροίσματα δείχνουν τὸ στίχο ἰσοβαρὺ.

4α = 4β

5ος στίχος: Κλαῖν οἱ μανάδες τὰ παιδιά // κι οἱ ἀδερφές τ' ἀδέρφια.

Στὸ πρῶτο ήμιστίχιο ἔχομε τὸν πόνο τῆς μάνας, στο δεύτερο τῆς ἀδερφῆς. Ὁ
πόνος τῆς μάνας εἶναι ἡ κορύφωση τοῦ πόνου. Ἡ ἐνδεχόμενη προδοσία τοῦ παι-
διοῦ ἀπ' τῇ μάναν, ἡ οὐσία τῆς προδοσίας. Ἡ ὑπεροχή εἶναι φανερή καί περνάει
στο α' ήμιστίχιο.

5α ήμ. > 5β ήμ.

6ος στίχος: Κλαίγω κι ἐγὼ καί καίγομαι // κι ὅσο θὰ ζῶ θὰ κλαίγω.

Τὸ πρῶτο ήμιστίχιο ἀναφέρεται στο παρόν. Ὁ πόνος ἐκφράζεται με δυό ρή-
ματα.

Τὸ 2ο ήμιστίχιο στο μέλλον. Ὅμως ἐδῶ πρόκειται γιὰ μιὰ διατύπωση πού
λειτουργεῖ σὰν προέκταση τῆς τωρινῆς κατάστασης καί ἔχι σὰν κάτι πού στηρίζεται
σὲ σίγουρους νόμους. Ὁ ἴδιος πόνος στο μέλλον εἶναι μειωμένος. Ἴσως κάποτε τὸ
κλάμα θὰ σταματήσει, καί θὰ σιγαλήσει. Ἴσως τὸ κλάμα γίνει γέλιο. Ἡ ζωὴ
πολεμάει νὰ προσαρμοστεῖ, λίγες στιγμὲς ὑποχωρεῖ ἐγκαταλείποντας τήν ὅποια
προσπάθεια. "Ετσι κι ἐδῶ ἡ ὀδύνη χαράζει ἐντονότερη τή γραμμὴ παρουσίας τοῦ
1ου ήμιστιχίου.

6α > 6β

Περνάμε στὸν τελευταῖο στίχο.

Πέρσι πήραν τὸ γιόκα μου // φέτο τὸ νάδερφό μου.

Ἡ μίνα στὸ διπλὸ πόνο. Ἀλλὰ εἶναι μίνα καὶ ὁ πόνος τοῦ γιοῦ ὑψώνεται πάλιν ἀπὸ κείνον τοῦ ἀδερφοῦ. Ὁ γιὸς εἶναι τὸ ἀποτελεσμα τῆς πάλης μετὰ τὸ θάνατο, εἶναι ἡ νίκη καὶ ἡ συντριβὴ τοῦ θανάτου. Τὸ χάσιμό του ὁ ἴδιος ὁ θάνατος.

$$7\alpha > 7\beta$$

Ἄν παραστήσουμε τὰ ἰσχυρὰ μέρη μετὰ χ καὶ τὰ ἀδύνατα μετὰ ω ἔχομε:

ω	χ
ω	χ
ω	χ
$\chi \omega$	$\omega \chi$
χ	ω
χ	ω
χ	ω

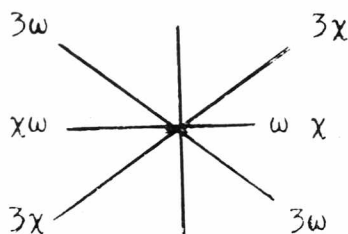
καὶ ἀθροιστικά:

3 ω	3 χ
$\chi \omega$	$\omega \chi$
3 χ	3 ω

Ὁ 4ος στίχος στέκεται σὰν ἄξονας στὸ τραγούδι γιὰ τρεῖς λόγους:

1. Λόγω δομῆς: $\chi \omega$ ————— $\omega \chi$.
2. Εἶναι κεντρικός: Προηγούνται καὶ ἔπονται ἀπὸ τρεῖς στίχοι.
3. Ἀναφέρει μόνος αὐτὸς τὴ λέξη παιδομαζώμα πὺ εἶναι καὶ τὸ θέμα μας.

Ἡ γραμμικὴ παράσταση τοῦ τραγουδιοῦ θῆκε μόνη της.

Σὲ χιαστὸ τὰ ἡμιστίχια μετὰ ἔντονη τὴν παρουσία τοῦ κεντρικοῦ στίχου, καὶ τῆς κάθετης τῶν τομῶν τῶν ἡμιστιχίων πὺ σχηματίζουν σταυρό.

χιαστὸ μετὰ σταυρό.

Ἡ ἰσομετρία ἀρχιτεκτονημένη διάταξη (ποίησις στηριγμένη σὲ «μαθηματικὴ Τάξι») ¹ — διασυνδεδεμένη μετὰ μουσικὴ (Δημοτικὸ Τραγούδι) ὅπου οἱ στίχοι εἶναι στὴν κυριολεξία «μουσικοὶ ἀριθμοί» ¹, παρουσιάζεται σὰν δυναμικὸ σύνολο πὺ διέπεται ἀπ' τοὺς πανάρχαιους νόμους ὑπαρξῆς κάθε μεγέθους πὺ στέκεται διαχρονικά: Ποίηση - μουσικὴ - μαθηματικά.

1. Νικηφόρου Βρεττάκου: «Ἀπογευματινὸ Ἠλιοτόπιο» οἱ μουσικοὶ ἀριθμοί.

ΙΤΑΛΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ

Μετάφραση: ΦΟΙΒΟΥ ΔΕΛΦΗ

I

ANSELMO BEA

ΜΗΝΥΜΑ ΣΕ ΜΙΑ ΜΠΟΤΙΛΙΑ ΓΙΑ ΤΟΝ RIMBAUD

Μιά πεταλούδα γεννήθηκε μέσ' στο σπίτι
καί στέκει τώρα πάνω στο τζάκι:
άν την κάνω νά βγεί πεθαίνει.
Μιά μέρα, ένα παιδί
τά χέρια στην τσέπη
καί τὰ δαγκώματα τοῦ ἀπόλυτου μέσ' στην καρδιά
προκάλεσε τὸν ἄνεμο καί τὸν μαῦρο χειμῶνα,
μὲ τὴν ποίησή του:
ἀνοιγμένο ρόδο
μέσ' στοῦ διαστήματος ἑνὸς πρωῒνου,
μήνυμα σὲ μιὰ μπουτίλια,
ἡ πεταλούδα - Rimbaud πέταξε
καί ἐνάντια σ' ὅλες τὶς προβλέψεις
ἀπέραντα μοῦ εἶναι κυριευμένη ἀπ' τὸν κόσμο.

II

GABRIELE — ALDO BERTOZZI

1

ΠΟΙΗΜΑ ΣΧΕΔΟΝ ΟΡΑΤΟ

Ἐσὺ ἀργοχάνεσαι ἀπ' τὴν ζωὴ μου
σὰν κηλίδα νεροῦ πάνω στὴν πέτρα τοῦ ἡλίου
κηλίδα νεροῦ πάνω σὲ φλογερὴ πέτρα
ποὺ ἀργοσμικραίνει
κι' ἀργοσβήνει
ἀλῶνι ἑνὸς ἐνθύμιου
ποὺ μοῦ φτάνει στὴν τύχη
σὲ μαντεύω τώρα
σ' ἕνα ποίημα
σχεδὸν ὁρατὸ
ποὺ πετάει.

2

ΚΕΡΑΤΙΟΣ ΚΟΛΠΟΣ

Ἐπιστρέφω ἀπ' τὸν Κεράτιο Κόλπο
μὲ μιὰ οὐράνια ὁδαλίσκη
ντυμένη γαλάζια
σὰν μιὰ κλεψύδρα
πλουσιώτατος βασιλιάς
μὲ ὅλα τὰ δόντια του
μ' ἐκεῖνο τὸ γέλιο μὲ τὸ ὄπιο.

«Έμπρός; Εἶναι τὸ 305 δωμάτιο τοῦ τελευταίου δικτάτορα
Κλειῖστε τὸν οὐρανὸ ἀπὸ πάνω μας καὶ μὴν ἐνοχλεῖτε
ἐκτὸς γιὰ ἐπείγοντα ὄνειρα».

Ἡ μικρὴ ὁθαλίσκη ἀκράγγιξε
τὰ μικρά της βυζιά
λοξὰ
πάνω στ' ἀνοιχτὰ χεῖλη
κι' ἀκούστηκαν
στὸ πέρασμα τῶν κύκλων ἀπ' τὶς ρόγες
τέσσερα αἰώνια κουδουνίσματα.

3

ΟΙ ΔΕΛΦΟΙ ΤΟΥ ΜΑΝΤΕΙΟΥ

«Ἀπ' τὶς ὑπάρειες τοῦ Παρνασσοῦ»
(ἔτσι γράφουν οἱ ποιητὲς)
κατεβαίνω στὸ Κέντρο τῆς Γῆς:
θεῖος κατακλυσμός...
καὶ γαλάζιος παραμένεις μέσ' στὴν ἰδέα!

Ἀφήνω τὴν βραδυνὴ ὥρα,
σκληρὸς φοῖνιξ ξαναγεννιέται
προσφέρω τὸ ἄπειρο:
στὸ μαῦρο Ζ ἤχει Ε ἀνοιχτό.
Ὅλα τὰ δικαιώματα τῆς μετάφρασης
δὲν διατηρήθηκαν γιὰ ὅλες τὶς χώρες
περιλαμβανομένης τῆς Ρωσίας.

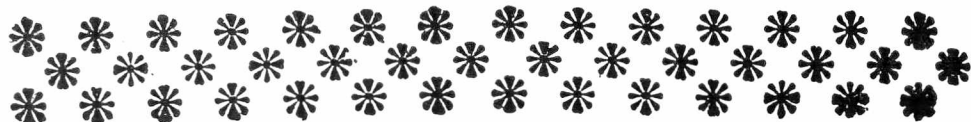

Η ΑΔΥΝΑΜΙΑ ΤΗΣ ΣΙΓΟΥΡΙΑΣ

Ζωγράφισα ἓνα δέντρο
μεγάλο, πλούσιο σὲ φυλλωσιά,
τῶβαλα νὰ στέκεται
πάνω σ' ἓνα ψήλωμα
μόνο μὰ καὶ περήφανο
πέρ' ἀπ' τὸ δάσος,
μακρὺ ἀπ' τὸ συρφετὸ
τῶν ἄλλων δέντρων
Τὴ δύναμη νὰ ζήσει
μονάχο του τὸ δέντρο
νὰ συμβολίσω θέλησα
μακρὺ ἀπ' τοῦ δάσους

τὴν ἀδυναμία τῆς σιγουριᾶς.
Ὅμως, τὸν ἄνεμο φαντάστηκα.
νὰ φτάνει δομητικός,
τὸ δέντρο τ' ἀπροστάτευτο
κάτω νὰ σωριάζει.
Κι' ἐγώ, στὴ σκέψη τούτη.
τὸ δέντρο μου μὴ χάσω.
ἓνα μεγάλο, ἄρχισα.
νὰ ζωγραφίζω δάσος.
Κεῖ τὸ δέντρο μου
γιὰ σιγουριὰ θὰ βάλω.

ΔΗΜ. ΚΑΠΕΤΣΩΝΗΣ

ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ ΖΙΤΣΑΙΑΣ

Η ΑΜΑΞΑ

(όδοιπορικό)

(Λυρικό Όδοιπορικό)

Μέρα της γλυκειάς επιστροφής. Της νοσταλγίας και της θύμησης. Πού ξέρει να ύφαινει περίτεχνα, τὸ χτᾶς μὲ τὸ σήμερα, νὰ φυσάει σ' ὅλα πνοὴ καὶ νὰ τ' ἀνασταίνει. Νὰ μπερδεύει τὴ ζωὴ μὲ τ' ὄνειρο, καὶ νὰ μὴ μπορεῖς νὰ διακρίνεις τὴ διαχωριστικὴ τους γραμμὴ. Κι οὔτε νὰ τὸ θέλεις κι οὔτε νὰ τὸ ἐπιχειρεῖς. Ἀφήνεσαι ἄβουλα στὴ μαγεία τῆς στιγμῆς.

Τότε ὁ χρόνος, ἀνοίγει τὸ σφαλιστό του παράθυρο, καὶ ξεχύνεται ἓνα ποτάμι ἀπὸ φῶς, ἱκανὸ νὰ εἰσχωρήσει σ' ὅλες τὶς ἀπόμερες γωνιὰς πού κρατοῦσαν τὰ λησιμονημένα σου δῆματα, τὰ κρυμμένα μουσικά σου. Ἦρθες ἀργά; Ἦρθες γρήγορα; Τὰ πρόδωσες ἢ σὲ πρόδωσαν; Μὴ φάχνεις νὰ βρεῖς τὴν ἄκρη. Ἦ ζυγαριὰ τῆς ζωῆς, πάντα κλυδωνίζεται καὶ δὲν δείχνει τὸ σωστὸ βάρος. Ἄν ὑπάρχει τέτοιο βάρος. Μὴν ἐπιμένεις. Δὲν ἔχουν πρόθεση νὰ σοῦ ζητήσουν τὸ λόγο. Πρόβαλαν τώρα στοργικὰ νὰ σὲ καλωσορίσουν. Σὲ γνώρισαν, σὲ περίμεναν, σὲ καλοῦσαν. Τὸ ξέρεις, καὶ πάντα τὴν ἀκουγες τὴ φωνή τους, ὅπου κι ἂν ἦσουν, ὅπως κι ἂν ἦσουν.

Ἀκόμα κι ὅταν σκόρπιζαν οἱ πέντε ἀνέμοι, κι ὅταν τὴν ἐπνίγαν τὰ κύματα. Θάβρισκε ἓναν τρόπο νὰ σοῦ στείλει τὸ γλυκὸ τῆς μήνυμα. Κι ὅταν ἡ ζωὴ τὴν παράλλαξε καὶ τῆς ἔδινε λογῆς λογῆς ὅψεις, γιὰ ξεγέλασμα, ἐπὶ ἀναγνώριζες τὸν ἦχο τῆς. Γίνονταν γεφύρι νὰ περάσεις κι ὕστερα φαράγγι ἀδιάβατο. Τὰ μάγια δὲ λύνονταν εὐκόλα. Τῷ ξερε κι ὁ λαός, καὶ τὸ συγχωροῦσε. Κακία δὲν κράτησε σὲ κανέναν.

«Ὅταν κινῶ γιὰ νὰρθω χιόνια καὶ βροχὲς
κι ὅταν γυρίζω πίσω ἥλιος ξαστεριά...»

Τοῦτο τὸ Ἑπειρωτικὸ διαμάντι δὲν ἔγινε μὲ λόγια, ἀπὸ τὴ μιὰ ὡς τὴν ἄλλη στιγμὴ. Βγῆκε ἀπὸ τὴν καυτερὴ λάβα τοῦ μισεμοῦ, ἀντικρύστηκε μὲ τὴν ἀλήθεια, σμιλεύτηκε μὲ τὴ σοφία τῶν χρόνων. Δὲν ἐρμηνεύεται, δὲ νοθεύεται, δὲ σβήνει.

Τὸ χτᾶς καὶ τὸ σήμερα, κι ἀνάμεσά τους, προχωρεῖς συνεπαρμένος.

Ἀναζητᾶς, θρίσκεις, μαζεύεις, καὶ δὲν κρατᾶς τίποτε. Ὅπως γίνεται καὶ στὰ ὄνειρα. Εἶναι ὅλα κοντά σου, γύρω σου, καὶ παραμένουν ἄπιαστα κι ἄφταστα.

Ὅμως ἦρθαν ἀπὸ μακρινὴ πορεία, μόνο γιὰ σένα. Ἐμπιστέψου στὴ χάρη τους κι ἄσε νὰ σὲ ὀδηγήσουν ὅπου θέλουν. Περπάτησε στὸ τεντωμένο σχοινὶ τῆς θύμησης, ὅσο ἀντέχει.

Τοῦτος ὁ δρόμος, ναί, δὲν ἦταν ἐκεῖνος ὁ παλιός μὲ τὶς περικοχλάδες στὶς πόρτες καὶ τὶς τριανταφυλλιὲς στὰ κάγκελα κάθε αὐλῆς; Πότε ἦταν;

Μὰ χτές, προχτές, σήμερα... Δὲν εἴπαμε πῶς ὅλα ὑφάνθηκαν τούτῃ τὴν ὥρα;

Ξετυλίγεις τὸ κουθάρι πού τὰ μάζεψες, μετράς τὶς δεκαετίες στὰ δάχτυλα, μὲ

προσοχή, μὴ τύχει καὶ κοπεῖ, καὶ πῶς θὰ τὸ ξαναδέσεις, γιὰ νὰ συνεχίσουν οἱ στιγμιές, τὸ ἀκροβατικὸ τους νοῦμερο.

Ναί, τοῦτος ὁ δρόμος, ἔδβαινε στὴν ἐπάνω πλατεία, μὲ τὰ δροσερὰ πλατάνια. Ἐκεῖ ποῦ τότε περίμεναν τ' ἀμαξία, ἀραδιασμένα.

Πότε πήγες ἐκεῖνῃ τῇ φορᾷ; Μὰ χτές, προχτές, δὲν εἶπαμε; Ἐδῶ εἶχε τὸ στέκι του, κι ἐκεῖνος ὁ ἰδιότυπος ἀμαξᾶς τῶν Γιαννίνων. Γνωστός, ἀγαπητὸς σ' ὅλους καὶ διασκεδαστικὸς, γιὰ τὰ παράξενα τερτίπια του. Σὲ κεῖνον ἔτυχε ὁ κλῆρος ἐκεῖνῃ τῇ μέρᾳ. Ἦταν κι αὐτὸ σὰν ἓνα φανταχτερό, κι ἐντυπωσιακὸ ντεκόρ, μέσα στὸ σκηηνικό, ἐκεῖνης τῆς διαδρομῆς, γιὰ ν' αἰχμαλωτίζῃς τὸ διηγεῖσαι γελώντας. Νὰ σὲ δοθῇαι νὰ σκεπάζεις τὴν πραγματικότητα. Νὰ τὸ λές σὰν ἀστεία ἱστορία, κι ἔτσι νὰ τὸ παίρνουν. Ἄλλο τώρα τί κρύβει μέσα της.

Ἦταν ἐδῶ. Ἀκόμα ἀκοῦς τὰ πέταλα τοῦ ἀλόγου, καὶ τὸ πρόσταγμα γιὰ νὰ ξεκινήσει. «Ἄντε ἀστρίτη μου». Εἶχε πάντα καρφιστωμένο στὸ πέτο, ἓνα λουλουδί τῆς ἐποχῆς, κι ἓνα σκάλωνε ἀνάμεσα στὰ κανελιά ἀεικίνητα αὐτιά τοῦ ἀλόγου, πάνω στὴν ἀσπρη — σὰν ἄστρο — δοῦλα τοῦ μετώπου. Ἀπὸ αὐτὸ ἔπαιρνε καὶ τ' ὄνομα «ἀστρίτης». Φύλλαγε ὅμως κι ἓνα — καλοῦ, καλοῦ — γιὰ τὸν πελάτη. Ὅχι βέβαια γιὰ ὅποιον κι ὅποιον. Κι οὔτε τὸ φανέρωνε ἀπὸ τὴν ἀρχή. Ἐπρεπε πρῶτα νὰ καταλάβει, ποιὸς μπορούσε νὰ σηκώσει ἓνα «λουλουδί» καὶ ποιὸς ὄχι. Ἀπὸ τὸ παρυσιαστικό, τὸ ὕψος, τὴν ἡλικία, ἀκόμα κι ἀπὸ τὸ μέρος ποῦ θὰ τὸν πήγαινε. Δὲν εἶναι ὅλοι οἱ ἀνθρώποι στὰ μέτρα τοῦ λουλουδιοῦ, καὶ μπορούσε νὰ βρεῖ τὸ μπελά του. Πολύπειρος στὸ ἐπάγγελμα, ξεχώριζε, κι ἀνάλογα, ἐνεργοῦσε.

Μπορεῖ νὰ τοῦ εἶχε θγεῖ τὸ ὄνομα «καλοκαιρινός» ποῦ στὰ Γιαννιώτικα ἐρμηνεύεται «ἀλαφρός», ἦταν ὅμως πανέξυπνος κι εὐγενικός. Ἦξερε πῶς νὰ φερθεῖ στὸν καθένα. Ἰδιαίτερα στὶς γυναῖκες ἦταν ἱπποτικὸς καὶ προσεκτικὸς.

Ἔτσι, εὐκολὰ κατάλαβε καὶ τότε ποῦ πήγες ἐσύ, κι ἀράδιασες τὴν πορεία ποῦ θάπρεπε ν' ἀκολουθῇ καὶ πόσο θὰ στεκότανε στὸ κάθε μέρος. Μοναδικὴ εὐκαιρία, νὰ συμπληρωθεῖ ἡ ἀνθένια τριάδα, σύμφωνα μὲ τὴ ρομαντικὴ του διάθεση.

— Ποῦ εἶπατε νὰ σᾶς πάω, καὶ πόση ὥρα θὰ κρατήσῃ;

— Ὅση χρειαστεῖ. Κάτι θὰ πῶ στὸ κάθε μέρος, κάτι θὰ δώσω, κάτι θὰ πάρω. Τότε δὲ γῆκε τελετουργικὰ καὶ τὸ τρίτο λουλουδί. Ἦταν μιὰ κατακόκκινη ντάλια. Πρόσταξε:

— Τράβα πρῶτα γιὰ τὸν Κουραμπᾶ, καὶ στρίψε γιὰ τὴν Καλούτσιανη. Σιγά, σιγά καὶ ταπεινά. Κατέδα στὸ Μῶλο, πήγαινε στὰ Γάλατα, στάσου, γύρισε, ἀνέβα, ξαναγύρισε...

— Δὲν εἶπατε πῶς κάτι θὰ δώσετε καὶ κάτι θὰ πάρετε;

— Ἐν τάξει εἴμαστε, μὴ νοιάζεσαι, τὸ δίνω καὶ τὸ παίρνω, χωρὶς νὰ κατέδω.

Κι ὁ «καλοκαιρινός» ἀμαξᾶς, ποῦ ἤξερε νὰ σταθμίζει τὰ πράγματα, νὰ σέβεται τίς ἀνθρώπινες ἀδυναμίες, προχωροῦσε, ἐπίσημα, ἀκόμα καὶ σὲ γωνιές ποῦ ἐσύ δὲν ζητοῦσες. Μάντευε μόνος του. Γι' αὐτὸ καὶ δὲ σοῦ μιλοῦσε. Σ' ἄφηγε στοὺς συλλογισμοὺς σου. Αὐτὰ τότε. Μιὰ παραμονή. Μιὰ μεγάλη σταθμικὴ μέρα. Ὅταν τὰ πουλιά ἀποδημοῦν, κι ἀποχαιρετοῦν τὰ μέρη.

Ἀνηφορίζεις πάλι τὸν ἴδιο δρόμο, γιὰ τὴν ὀλοπράσινη πλατεία. Βρίσκεις ἓνα μεγάλο, ἐπιδλητικὸ κτίριο καὶ μετὰ ἄλλα καινούργια κτίσματα, καταστήματα, κέντρα. Δὲν ξέρεις ποῦ νὰ πᾶς. Κόσμος διασπασμένος, πληθὸς ἀγνωστο γύρω σου. Μένεις

μόνος. Ψάχνεις νά θρεις κάπου τὸν ἑαυτὸ σου, τὸν καινούργιο σου ἑαυτὸ, τὸν σημερινό, κι ἔτσι ν' ἀγκαλιάσεις ὅσα βλέπεις. Προσπάθησε.

— Καλημέρα ὠραία μου πολιτεία, μὲ τὸν νέον ἀέρα καὶ τὴν παλιὰ ἀρχοντιά.

— Καλημέρα — Καλημέρα — καὶ βαδίζεις καὶ χαίρεις καὶ καμαρώνεις, καὶ δὲ γυρεύεις τίποτε ἄλλο, παρὰ μόνον ὅ,τι βλέπεις. Τὸ παλιὸ κουδάρι τὸ ἔβαλες στὴν τσέπη, ὅπως κάποια φυλαχτά, πού ὅταν βλέπει ὁ ἥλιος, χάνουν τὴ δύναμή τους.

Βαδίζεις ἀργὰ καὶ χαίρεις... κι ἐκεῖ πού δὲν περίμενες, ἀκοῦς κι ἓνα καλωσόρισμα, ἀπὸ τὰ δάθη. Μιά φωνή ἀπὸ τὰ περασμένα.

Παραμύθονε σὲ μιὰ γωνιὰ καὶ ὄρθηκε τὴν ὥρα. Σοῦ στήνουν κάτω τέτοια παιγνίδια οἱ στιγμὲς καὶ παίζουν μαζί σου. "Ὅταν ταλαντεύεσαι καὶ θρίσκεσαι στὸ μεταίχμιο, κι ἄλλα ἀκοῦς, κι ἄλλα βλέπεις, κι ἀνακατώνεις τὸ χτές μὲ τὸ σήμερα. Τὸ καθένα πασίζει νὰ σὲ κερδίσει.

— Καλῶς ἦρθες. Καλὰ πού μὲ πρόφτασες. Πέρασε τὸ χορταριασμένο κατόφι μου, μὴ διστάξεις. Καὶ τὸ περνᾷς. "Ήρμις, ἐγκαταλειμμένο, μοναχικό, ἀνάμεσα στὸ πλῆθος. Πνιγμένος στὶς ψηλὲς πολυκατοικίες, ὁ παλιὸς μπαξέζης, μὲ τὸ σφραγισμένο πηγᾶδι στὴ μέση, τίς σπασμένες γλάστρες, τὰ γκρεμισμένα πεζούλια. Στὸ βάθος ἓνα καταπληγμένο σπιτάκι, ἀγωνίζεται νὰ κρατηθεῖ στὰ πόδια του. Γιὰ πόσο ἀκόμα; Μετρημένες οἱ μέρες του. Σ' ἓνα παράθυρο, κρέμεται μιὰ κουρελιασμένη κουρτίνα, μὲ τὸν κεντημένον ἄγγελο. Τὸν ἄγγελο πού προστάτευε τὰ παλιὰ σπιτία, κι ἔπειτα ἐξορίστηκε. Μπαίνει καὶ κάθεται σ' ἓνα πεζούλι. Κάποιος μυρίστηκε τὴν παρουσία σου. Μὴ φύγεις, σὺν κλέφτης, μὴ τὸ περιφρονήσεις. Δὲν ἐπιτρέπεται νὰ φύγεις ἀκέραστος. Πανάρχαια Γιαννιώτικη συνήθεια. Θὰ πάρεις ὅ,τι σοῦ προσφέρουν, ὅποια γεύση κι ἂν ἔχει τώρα.

Καλὰ τὸ μάντεψες. Κάποια σκιὰ σαλεύει, κάποιος ψίθυρος ἀκούγεται. Κι ἀνοίγει ἡ πόρτα τοῦ σπιτιοῦ. "Ἔτσι «ὅπως συνήθιζε νὰ τὴν ἀνοίγει μόνον ὁ ἀέρας».

Βγήκε ἡ παλιὰ Γιαννιώτισσα, μὲ τὸν ἀσημένιο δίσκο, κι ἐπάνω τὰ δυὸ — ὅπως τότε — φαρφουρένια βάζα μὲ τὸ γλυκό. Καρὺδι καὶ κοῦμπλο. Καμωμένο ἀπὸ τὰ χερᾶκια τῆς, προκομμένα, κι ἀπὸ τὰ δέντρα τοῦ κήπου τῆς. Νά κι ἡ καρυδιά κι ἡ κορομηλιά, λησιμονημένα. Περνοῦν λυπημένα τίς τελευταῖες μέρες τῆς ζωῆς τους. "Απ' ἔξω περιμένουν ἀδηφάγα, τὰ σύνεργα τοῦ κακοῦ. Οἱ σιδερένιες μηχανές νὰ τ' ἀναποδογυρίσουν, καὶ νὰ στήσουν καινούργια. Μόλις τὸ πρόλαβες.

"Ἡ νοικοκυρὰ ἔφερε τὸ κέρασμα τῆς νοσταλγίας καὶ στάθηκε ἀμίλητη. Τὰ μαλλιά τῆς καλοχτενισμένα, στὸ παλιὸ σχῆμα τῆς «πάπιας». "Ἡ φαρδιά φούστα φορυφούρισε στὰ ξερὰ φύλλα. Τὸ φῶς ἔπεσε στὴ χρυσὴ καδένα μὲ τὴν καρδιά στὸ στήθος. Μέσα φύλαγε τὴ φωτογραφία τῶν παιδιῶν.

Τὴ γνώρισες. "Ἦταν ἡ ψυχὴ τοῦ σπιτιοῦ. Αὐτὴ θὰ ἔφυγε τελευταία. Καλὰ πού τὴν πρόφτασες. Κάτι ἦταν κι αὐτό... κι ἡ σκιὰ ἐξαφανίστηκε.

Τότε ἦρθε ἀκάλεστη κι ἀπὸ μόνῃ τῆς, ἡ «"Αμαξά» τοῦ Τέλλου "Αγρα, πού πάντα κάποιον περιμένει σὲ μιὰ γωνιὰ καὶ κάποιος θὰ τῆς ψιθυρίσει...

«... Πᾶρε μου ἐμένα τὴν ψυχὴ, πᾶρε με ἐμένα
κι ἔλα νὰ φύγουμε μαζί στὰ περασμένα!»

ΚΑΝΑΔΟΙ ΠΟΙΗΤΕΣ

(Μετάφραση: ΜΙΧ. ΓΑΚΗ)

I

EMILE NELLIGAN

ΤΟ ΧΡΥΣΟ ΚΑΡΑΒΙ

Ήταν ένα μεγάλο και ολόχρυσο καράβι,
οί ίστοί του ως τὸν οὐρανό, πάνω σὲ ἄγνωστες θάλασσες
στὴν πλώρη του, μέσα στὸν πλούσιο ἥλιο, εἶχε ξαπλώσει
Ἡ Ἀρτεμη γυμνόστηθη, μὲ τὰ μαλλιά λυμένα.

Ὅμως μιὰ νύχτα χτύπησε σ' ἓνα μεγάλο σκόπελο,
στὸν ὠκεανό, ὅπου γλυκὰ τραγούδαγε ἡ σειρήνα
καὶ τὸ ναυάγιο γύρισε ἀπότομα τὴν καρίνα
κατὰ τὸ βάθος τῶν νερῶν, μὲς στὸν ὑγρὸ του τάφο.

Ήταν ἓνα χρυσὸ καράβι ποὺ τὰ διάφανα πλευρὰ
ἔδειχναν θησαυροὺς ποὺ οἱ βέβηλοί του οἱ ναυτικοί,
ἡ Ἀηδία, ἡ Νεύρωση, τὸ Μίσος εἶχαν διεκδικήσει.
Τί τάχα ἀπομένει ἀπ' αὐτὸ τὸ πλοῖο τὸ ἐρημωμένο;
Ἀλλοίμονο, βυθίστηκε στὴν ἄβυσσο τοῦ ὄνειρου.

Πόσο ἀγαπῶ τὴ μάνα μου, μὲς στὸ παλιὸ πορτραῖτο,
ποὺ ἐγίνε τότε ποὺ ἦτανε νεαρή, μικρὴ κοπέλλα,
μὲ μέτωπο σὰν κρίνο καὶ μὲ βλέμμα λαμπερό,
σὰν ἓναν βενετσιάνικο, φανταχτερὸ καθρέφτη.

Σήμερα ἡ μάνα μου δὲν εἶναι πιά καθόλου ἡ ἴδια·
ρυτίδες ἔσκαψαν τὸ ὠραῖο μάρμαρο τοῦ μετώπου·
ἔχασε πιά τὴ λάμψη τοῦ καιροῦ τοῦ ἀλλοτινοῦ,
ποὺ ὁ ὑμέναιος τραγούδησε σὰν ποίημα ἀπὸ ροδάνθια.

Ἔτσι, συγκρίνω σήμερα καὶ μένω λυπημένος,
τὸ πρῶτο μέτωπο μὲ αὐτὸ τὸ τόσο λυπημένο,
ἥλιος χρυσός, πυκνὴ ὁμίχλη στῆς ζωῆς τῆς δύσης.

Μὰ τί ἀνεξήγητο μυστήριό κρύβει αὐτὴ ἡ καρδιά μου.
Πῶς νὰ χαμογελάσω μπρὸς στὰ μαραμμένα χεῖλη
καὶ πῶς νὰ κλάψω στὸ πορτραῖτο ποὺ χαμογελά;

ALBERT LOZEAU

ΜΟΝΑΞΙΑ

Μοναξιά τῆς καρδιᾶς, γλυκιὰ σιωπὴ τῆς κάμαράς μου,
γαλήνη τοῦ βραδιοῦ γύρω ἀπ' τὴ λάμπα ποὺ φωτίζει,
ἐνῶ στίς στέγες τῶν σπιτιῶν τὸ χιόνι τοῦ Δεκεμβρίου
λάμπει στὸ φεγγαρόφωτο ποὺ ἀπλώνεται στὴ νύχτα.

Ὑπέροχη μονοτονία, γλυκύτητα τῆς ὥρας
ποὺ τὸ ρολοὶ μὲ θόρυβο ἐλαφρὸ κι ἄργὸ ρυθμίζει,
φωνὴ τόσο γλυκιὰ κι εἰρηνικὴ ποὺ τὸ ζεστό μας
σπίτι ἀκούει παντοτινὰ χωρὶς νὰ τὸ σκεφτεῖ...

Γνώση τοῦ ἑαυτοῦ μας καὶ πληρότητα τῆς ὑπαρξῆς μας,
βαθιά μας περισυλλογὴ καὶ κοίμισμα τοῦ πόθου.
Πόσο εἶν' ὠραῖο νὰ βλέπεις ἀπ' τὰ τζάμια πρὸς τὰ οὐράνια
καὶ νὰ μὴν ὄνερειύεσαι πῶς ἄλλοῦ πάει ὁ πόθος.

Γλυκιὰ μου μόνωση, δροσερὸ κύμα ποὺ δροσιζει
τὴν κουρασμένη καὶ θλιμμένη ἀτέλειωτα ψυχὴ μου,
ὅπου ἡ καρδιά ποὺ πληγώσε ἡ ζωὴ καὶ ποὺ ματώνει,
βάλσαμο βάζει στὴ βαθιὰ πληγὴ τῆς καὶ τὴν κλείνει.

FLAME — TREES

Ρόδινος κόσμος ἀνθίζει στὴ σκέψη σου
καθὼς διαπερνᾷς τὴ γραμμὴ τῆς πόλης
στὶς ὄχθες τοῦ BLUE NILE: "Ήσυχαι κῆποι
ἀγρυπνώντας στ' ἀρώματα, σὲ ὑποδέχονται —
ἰβίσκοι κι ἀγάπανθοι σὲ κόκκινο χῶμα, κρίνα,
ρόδα, νερά, μὲ δέντρα στὸ πλάι, ἐξωτικὴ σουστάδα.

Λουσιμένη ἡ ψυχὴ σου στὴ γύρη τῶν κρίνων, ἡ φωνὴ σου
χαμένη στὴ μέθη τοῦ νεροῦ, χαράζοντας
τὰ βήματά σου πάνω στὸ χῶμα, ἀφήνεις
τὰ μάτια σου ὀρθάνοιτχα νὰ πορφυρώνονται
ἀπ' τ' ἄλικο αἷμα τῶν FLAME - TREES...

Σημείωση:

- α. Flame - trees = Δέντρα τῆς Τροπικῆς Ἀφρικῆς μὲ φύλλα πορφυρᾶ, ἀπ' ὅπου καὶ τὸ ὄνομά τους. (Flame - trees = Δέντρα τῆς Φλόγας).
- β. Blue Nile = Κυανοῦς Νεῖλος — γλάδος τοῦ μεγάλου ποταμοῦ, ποὺ σμίγει μὲ τὸ Λευκὸ Νεῖλο (τὸν ἄλλο μεγάλο γλάδο του) στὸ Χαροτόμ, πρωτεύουσα τοῦ Σουδάν.

Ο. Σ.

Καὶ ξαφνικά, καθὼς παίρνεις τὸ δρόμο
μακριά, νιώθεις τὰ ροῦχα σου ν' ἀναδίνουν
μιὰ μυρωδιὰ πρωτόγνωρη νέου καιροῦ!

Τροπικὴ Ἀφρική, 1979

ΖΟΥΓΚΛΑ

I

Σκληρὰ μᾶς ἀπομόνωσεν ἡ ψῆφος τῆς Πυθίας. Μὲ
πρόσωπα κλειστὰ καὶ νοῦ στεῖρο ζοῦμε,
μέσα στῆς ζούγκλας τὸν ἀγέρα, τὸ παράλογο
τούτης τῆς ζωῆς ποῦ 'χει προέκτασή του
μόνο τὸ θάνατον. Ἀφάνεια. Τὰ πάθη μας —
ἀνθρώπινα — μόνιμα μὲ τὴ νύχτα συμμαχοῦν
κι ἡ στέρψη φριχτή, μᾶς περισσεύει. Τύψη.
Δὲ μάθαμε ποτές τί 'ναι ἐσωτερικὴ ἐπάρκεια...

II

Εὐκολος σὰν τὸ στοχασμὸ δὲν εἶναι διόλου
ὁ ἀγώνας. Πρωτόγονα φετίχ ἀδιάκοπα
παλεῦουν μέσ' στὸ γιγάντιο σπῆθος
τοῦ χρόνου, στοιβάζοντας μιὰ - μιὰ τς ἐποχὲς
πάνω στῆς ζούγκλας τὴν ἀγρύπνια. Δῶθε
τὸ φῶς πασχίζει στιγμὴ - στιγμὴ τίς γαλανὲς ἐκτάσεις
τῆς ψυχῆς μας νὰ κεντᾷ. Μά, ὡστόσο, κόμποι τὰ δάκρυα
πέφτουν καυτὰ — καὶ στάζουν σὰν στάλες ἀπὸ πέτρα.

III

Ἡ τύχη πάντα σκοτεινὴ θὰ μένει' καθένας
ἔχει τὸ μερίδιό του στὴ ζούγκλα. Γύρω μας
ὅλο κι ἀπολιθώνεται κάποιος ἀπ' τὸ θρῆνο
ὡσὰν τὴ Νιόβη. Ποιὸς ἄρα γε μᾶς ὁδηγεῖ τὸν πόνο
ν' ἀγαπᾶμε; Ποῖά Μοῖρα; Ποιὸς Θεός; — Μέσα
ἀπὸ ζάλη πύρινη καὶ γνόφο, κάθε βράδυ, φτάνουν
φαρφούρια καὶ χρυσαφικά γιὰ τοὺς χοροὺς τῆς νύχτας. "Ὅλα
ξεχνοῦνται τότε' κι ὁδηγητὴς μας μόνος ὁ μουσηγέτης Βάκχος!

Τροπικὴ Ἀφρική, 1980

ΟΜΗΡΟΣ ΣΑΝΣ

ΔΗΜΗΤΡΗ ΚΡΑΝΗ

Η ΑΠΑΝΤΗΣΗ

(Διήγημα)

Ἀπὸ τὴν στιγμή πού πῆρε τὸ γράμμα στὰ χέρια του, ἔκανε ἀπὸ τὴν χαρά του σὰν τρελλός. Τόσο καιρὸ περίμενε αὐτὸ τὸ γράμμα. Ἡ καθυστέρηση στὴν ἀπάντηση τῆς ἀγγελίας του, τὸν εἶχε καταβάλει πολὺ. Τοῦ εἶχε κάνει μεγάλη ζημιὰ στὴν ὑγεία του. Τοῦ εἶχε σπάσει τὰ νεύρα. Τοῦ εἶχε κλονήσει τὸ ἠθικόν.

Μερικὲς φορές, πάνω στὴν ἀπελπισία του, ἔχωνε τὰ νύχια στὶς σάρκες του. Τοῦ ἐρχόταν νὰ χτυπήσει τὸ κεφάλι του μὲ δύναμη στὸν τοῖχο. Νὰ αυτοκτονήσει. Νὰ πάψει νὰ ὑπάρχει. Νὰ πάψει νὰ ζεῖ.

Εἶχαν περάσει τόσοι μῆνες καὶ δὲν τοῦ εἶχε ἀπαντήσει κανεὶς. Αὐτὸ γιὰ κα-
νένα λόγο δὲν μποροῦσε νὰ τὸ χωρέσει τὸ μυαλό του. Τὸ ἔβρισκε, ἀφύσικο. Παρά-
λογο, ἐξωφρενικό.

Ἴσως γι' αὐτὴν τὴν καθυστέρηση νὰ εἶχε παίξει κάποιον ρόλο, ὁ τρόπος μὲ
τὸν ὁποῖο εἶχε κάνει τὴν ἀγγελία του στὴν ἐφημερίδα. Ἡ ἀλήθεια εἶναι πὼς δὲν
ἔλεγε πολλὰ **ΖΗΤΟΥΝΤΑΙ ΦΙΛΟΙ**. Τίποτ' ἄλλο. Μόνο αὐτό.

Ὁ ὑπάλληλος τῆς ἐφημερίδας, τοῦ τὸ εἶχε πεῖ. Ἔτσι ὅπως ἔκανε τὴν ἀγγελία
του, δὲν θὰ τοῦ ἀπαντοῦσε κανεὶς. Τὸν εἶχε συμβουλέψει μάλιστα, ἂν ἤθελε νὰ πά-
ρει πολλὰ ἀπαντήσεις, νὰ προσθέτε στὴν ἀγγελία του καὶ κάτω ἀκόμα. Νὰ ἔλεγε
δηλαδή, πὼς ἦταν πλούσιος. Πὼς εἶχε πλούσια πνευματικὴ καλλιέργεια. Πὼς εἶχε
γνώσεις ἐπιστημονικῆς.

Αὐτὸς δὲν εἶχε τίποτα ἀπ' ὅλα αὐτά. Τὸ βρῆκε ἀνήθικο νὰ φέρει κοντά του
τοὺς ἄλλους μὲ ψέμμα. Εἶχε πεῖ, ὅχι. **ΖΗΤΟΥΝΤΑΙ ΦΙΛΟΙ**. Μόνο τὶς λέξεις αὐ-
τές.

Ἦτανε βέβαιος πὼς καὶ ἔτσι κάποιος θὰ βρισκόταν νὰ τοῦ ἀπαντήσει. Τὴν βε-
βαιότητα πὼς ἦταν ἀδύνατον νὰ μὴν τοῦ ἀπαντοῦσε κανεὶς, τοῦ τὴν ἐδραίωνε τὸ γε-
γονὸς πὼς ἡ Ἐφημερίδα στὴν ὁποία εἶχε δημοσιεύσει τὴν ἀγγελία του, εἶχε μεγάλη
κυκλοφορία. Κυκλοφοροῦσε καὶ στὸ ἐσωτερικόν. Καὶ στὸ ἐξωτερικόν. Πήγαινε σὲ ὅλες
σχεδὸν τὶς χώρες τοῦ κόσμου. Ἐφτανε ὡς τὸ Θηβέτ. Ἔτσι τοῦ εἶχαν πεῖ.

Μὲ βάσει λοιπὸν τὶς χιλιάδες τοὺς ἀναγνώστες πού θὰ διάβαζαν τὴν ἀγγε-
λία του, οἱ πιθανότητες νὰ τοῦ ἀπαντοῦσε καὶ μάλιστα ὅχι μόνο ἓνας, ἀλλὰ πολλοὶ
ἦταν μεγάλες.

Οἱ μέρες πέρασαν ὁμως. Καὶ οἱ μῆνες πέρασαν καὶ ἡ ἀπάντηση πού περιμέ-
νοῦσε ὁ καιρὸς ὁμως, οἱ ἀπαιτήσεις του περιορίζοντουσαν. Στὸ τέλος ἔλεγε, πὼς
καὶ ἓνας ἂν θὰ τοῦ ἀπαντοῦσε, θὰ ἦταν εὐχαριστημένος. Καὶ ἓνας ἂν τοῦ ἀπαν-
τοῦσε, θὰ τοῦ ἦταν ἀρκετός.

Οἱ μέρες πέρασαν ὁμως. Καὶ οἱ μῆνες πέρασαν καὶ ἡ ἀπάντηση πού περιμέ-
νε, δὲν ἐρχόταν ἀπὸ πουθενά. Παρ' ὅλα αὐτά, δὲν εἶχε χάσει τὶς ἐλπίδες του. Κάτι
τοῦ ἔλεγε μέσα του πὼς ἡ ἀπάντηση πού περίμενε θὰ ἐρχόταν ἀπὸ στιγμή σὲ
στιγμή.

Τώρα λοιπὸν, ἀπὸ τὴν στιγμή πού πῆρε τὸ γράμμα στὰ χέρια του, ἐννοιωθε
ἄλλος ἄνθρωπος. Αἰσθανόταν, σὰν νὰ ἔχε ξαναγεννηθεῖ. Τόσο μεγάλος ἦταν ὁ ἐν-

θουσιασμός του, πού του έρχόταν νά πεταχτεί έξω. Νά δείχνει τὸ γράμμα στοὺς ἄλλους καὶ νά φωνάζει.

— Νά. Ἐπὶ τέλους. Ἦρθε τὸ γράμμα. Ἦρθε ἡ ἀπάντηση πού περίμενα τόσο καιρό. Ἦταν ἀναστατωμένος, πού δὲν εἶχε προσέξει οὔτε ποιὸς τοῦ τὸ εἶχε στείλει. Οὔτε ἀπὸ πού τοῦ τὸ εἶχαν στείλει. Ἦ λεπτομέρεια αὐτὴ ὅμως, ποτὲ δὲν τὸν εἶχε ἀπασχολήσει. Γιὰ τὴν λεπτομέρεια αὐτή, ποτὲ δὲν εἶχε ἐνδιαφεροθεῖ. Ἄς τοῦ τὸ εἶχε στείλει, ὅποιος ἤθελε. Ἄς τοῦ τὸ εἶχε στείλει, ἀπ' ὅπου ἤθελε. Ἄς ἦταν λευκός. Ἄς ἦταν μαῦρος. Ἄς ἦταν κίτρινος. Ἄς ἦταν μελαμψός. Τὸ βέβαιο ἦταν, πὼς σὲ ὅποια φυλὴ καὶ σὲ ὅποια ἐθνικότητα καὶ ἂν ἀνῆκε αὐτὸς πού τοῦ εἶχε στείλει τὸ γράμμα, θὰ τοῦ ἔγραφε μὲ τὴν ἴδια λαχτάρα. Μὲ τὸ ἴδιο ἐνδιαφέρον. Μὲ τὸν ἴδιο ἐνθουσιασμό.

Χίλιες φορές εἶπε νά βγάλει τὸ γράμμα ἀπὸ τὸν κόρφο του πού τὸ εἶχε κρυμμένο. Νά τὸ βγάλει καὶ νά τὸ διαβάσει. Τί νά τὸ διαβάσει δηλαδή. Νά τὸ ρουφήξει στὴν κυριολεξία ὡς τὴν τελευταία του ἀράδα, χωρὶς νά πάρει ἀναπνοή.

Δὲν τὸ ἔκανε ὅμως. Ἦθελε νά ζήσει ὅσο πιὸ πολὺ γινόταν τὴν ἱκανοποίηση αὐτῆς τῆς γλυκιᾶς ἀγωνίας. Τὴν χαρὰ αὐτῆς τῆς σίγουρης πιά ἀναμονῆς.

Κάπου κάπου ἔβαζε τὸ χέρι του στὸν κόρφο, γιὰ νά βεβαιωθεί ὅτι δὲν ἦταν ψέμματα. Γιὰ νά βεβαιωθεί, πὼς τὸ γράμμα πού τοῦ εἶχαν στείλει ἦταν γεγονός.

Ἀλήθεια, τί νά τοῦ ἔγραφε ἄραγε; Λοιπὸν τὸ δίχως ἄλλο, θὰ τοῦ ἔγραφε πὼς καὶ κείνος ἔνοιωθε μόνος. Πὼς καὶ κεινοῦ αὐτὴ ἡ ἀπομόνωση τοῦ εἶχε κοστίσει πολὺ. Πὼς ἡ χαρὰ του, ἦταν ἀπερίγραπτη πού ἐπὶ τέλους εἶχε βρεῖ ἕναν ἄνθρωπο νά ἐπικοινωνήσει. Ἐναν ἄνθρωπο νά μιλήσει. Ἐναν ἄνθρωπο ἀδερφε νά μπορέσει νὰ συνεννοηθεῖ.

Ἐβγαλε τὸν φάκελο ἀπὸ τὸν κόρφο του. Δὲν μπορούσε νά κρατηθεῖ ἄλλο πιά. Μετά, ἄρχισε νά τὸν περιεργάζεται. Νά τὸν κοιτάζει κατασυγκινημένος, ἀπ' ὅλες του τὶς πλευρές. Τὸν κοίταζε καὶ δὲν χόρταιναν τὰ μάτια του. Κάπου κάπου, τὸν ἔφερνε στὰ χεῖλιά του καὶ τὸν φιλοῦσε. Εἶχε τὴν ἐντύπωση μάλιστα, πὼς μέσα ἀπὸ τὸν φάκελο ἀναδυσόταν ἡ μυρουδιά ἀπὸ ἕνα ἀκριβὸ ἄρωμα. Ἀπὸ ἕνα ἄρωμα σπάνιο καὶ δοακριτικὸ Ποιὸς ξέρει. Μπορεῖ μέσα στὸ γράμμα νὰ ὑπῆρχε καὶ κανένα λουλούδι. Κανένα λουλούδι ἀνοιξιάτικο. Κανένα τριαντάφυλλο ἃς ποῦμε. Κανένα φύλλο ἀπὸ γεράνι. Κανένα φύλλο ἀπὸ γιασεμί.

Γέλασε. Δάκρυσε. Ἐτσι ἀκριβῶς Θεέ μου εἶχε σκεφτεῖ τὸν ἄνθρωπο πού θὰ τὸν γλύτωνε ἀπὸ τὴν ἀπομόνωση. Ἐτσι ἀκριβῶς Θεέ μου εἶχε φανταστεῖ τὸν ἄνθρωπο πού θὰ τὸν λύτρωνε ἀπὸ τὴν μοναξιά. Ἐναν ἄνθρωπο μὲ εὐγενεῖς αἰσθήματα. Ἐναν ἄνθρωπο εὐαίσθητο, μὲ τρυφερὴ καρδιά.

Ὅπως περιεργαζότανε τὸν φάκελο, εἶδε μὲ κατάπληξη πὼς ἦταν καὶ συστημένος. Ἐ λοιπὸν αὐτὸ ποτὲ του δὲν τὸ περίμενε. Ποτὲ δὲν τὸ εἶχε φανταστεῖ. Ἐνα γράμμα συστημένο γι' αὐτόν.

Ξαφνικὰ καὶ σὰν χωρὶς τὴν δικιά του θέληση, τὰ δάχτυλα τῶν χειρῶν του ἀρχίσανε νά κινοῦνται ἀπὸ μόνα τους καὶ νά σκίζουνε τὴν ἄκρη τοῦ φακέλου μὲ κινήσεις ἀργές καὶ προσεχτικές.

Παρακολουθοῦσε αὐτὴν τὴν διαδικασία σὰν θεατῆς πού βλέπει ἕνα κινηματογραφικὸ ἔργο καὶ περιμένει μὲ ἀγωνία νά μάθει ἀπὸ τὴν τελευταία λέξη τοῦ πρωταγωνιστῆ τὴν ἀπάντηση γιὰ τὴν λύση τοῦ μυστηρίου, μιᾶς ἀσυνήθιστης καὶ γιομάτης ἀγωνίας πλοκῆς.

Ἡ καρδιά του χτύπαγε δυνατά. Τὸ μέτωπό του εἶχε ἰδρώσει. Ἡ ἀναπνοή του ἔβγαινε ἀπὸ τὰ στήθια του γρήγορη. Σφυριχτή. Θὰ μπορούσε νά μείνει σ' αὐτὴν τὴν στάση γιὰ ὥρες. Γιὰ μέρες. Γιὰ μῆνες. Γιὰ χρόνια. Θὰ μπορούσε νά μείνει σ' αὐτὴν τὴν στάση, γιὰ ὅλη του τὴν ζωή.

ΜΙΧ. ΚΟΡΔΩΣΗ

ΣΤΟΝ ΑΘΩΝΑ*

β) Παντοκράτορας. Ἡμερολόγιο βιβλιοθήκης - κελιοῦ.

28-11-1973

Τὸ δωμάτιο ποὺ προορίστηκε νὰ μὲ φιλοξενήσῃ εἶναι εὐρύχωρο μὲ πέντε κρεβάτια. Τὸ φῶς τῆς ἡμέρας μπαίνει ἅπλετα ἀπὸ τὸ μέρος τῆς θάλασσας καὶ φωτίζει κάθε του γωνιά. Ἐνα μεγάλο τραπέζι φορμάϊκα στὴ μέση καὶ δίπλα του μιὰ παλιὰ σόμπα μὲ ξύλα, ἀποτελοῦν, μαζὶ μὲ τὰ κρεβάτια, τὴ λιτὴ ἐπίπλωσίν του. Γύρω, στοὺς κατὰλευκούς τοίχους κρέμονται εἰκόνες καὶ πορτραῖτα, τὰ ποὺ πολλὰ φαγωμένα καὶ ξεθωριασμένα ἀπὸ τὴν πολυκαιρία καὶ τὴν ὑγρασία. Ἡ θέα ποὺ σὲ περιμένει, μόλις πλησιάσεις τὸ παράθυρο, εἶναι μαγευτική. Ἡ ματιὰ πλανιέται στὸ βαθὺ γαλάζιο τῆς θάλασσας, στὸ πράσινο τῆς στεριᾶς καὶ φθάνει ξεκούραστη ὡς τὴν κατὰλευκὴ κορυφὴ τοῦ Ἄθωνα.

Ὁ καιρὸς, βροχερὸς τὸ πρωῒ, γύρισε σὲ χιονιά. Ἡ θάλασσα λυσοομανᾷ. Τὸ κύμα σπάει στὴ ρίζα τοῦ βράχου κι ὁ ἀφρός του, πράγμα περίεργο, δὲ σβήνει παρὰ μόνο ἂν σκαρφαλώσῃ ὡς τὴν κορυφὴν του καὶ τὸν σκεπάσῃ ὁλόκληρο. Δὲν προλαβαίνει ἐκεῖνος νὰ ἐλευθερωθεῖ ἀπὸ τὴν ὑγρὴ ἀγκαλιά του καὶ ἀμέσως ἔνα ἄλλο τὸν ξανατυλίγει. Τὸ νερὸ τοῦ πελάγους ἔχει προχωρήσει κάμποσο μέσα στὴν ξηρά. Τὸ κύμα σοῦ δίνει τὴν ἐντύπωση πὼς σὲ λίγο θὰ σβήσῃ τὴ μανία του πάνω στοὺς τοίχους τοῦ μοναστηριοῦ.

Ἡ φύση ἄλλαξε μορφή. Ἡ γαλαζία ἐπιφάνεια τῆς θάλασσας αὐλακώθηκε ἀπὸ ἄσπρους ἀφρούς καὶ ἔχασε τὴν ἀπεραντισμένη της· τῆς τὴν ἔκλεψε ἐδῶ καὶ κάμποση ὥρα τὴν ἔνωσε μὲ τὴ μακρινὴ κορυφὴ τοῦ Ἄθωνα.

Ἡ στεριὰ ποὺ φάνταζε τώρα μονόχρωμη, κατὰλευκη. Τὸ χιόνι ποὺ ἔπεφτε

Ἄρχισε νὰ βραδυάζει. Ὁ ἀρχοντάρης μιῆκε καὶ ἀκούμπησε πάνω στὸ τραπέζι μιὰ λάμπα πετρελαίου. Σὲ λίγο ξαναφάνηκε, κρατώντας μιὰ ἀγκαλιά ξύλα γιὰ τὴν σόμπα. Ἐστρώσε τὸ κρεβάτι ποὺ θὰ ἀναπαυόμουν ὅλες αὐτὲς τὲς μέρες ποὺ θὰ ἔμεινα στὸ μοναστήρι καὶ μὲ καληνύχτισε. Τὸ δωμάτιο γέμισε οκιές. Ἡ πύρινη γλώσσα τῆς λάμπας τρεμόσβηνε στὸ παραμικρὸ φύσημα καὶ ἡ γιγαντιαία οκιά τοῦ ἀνθοδοχείου μὲ τὰ πλαστικὰ λουλούδια, ποὺ ἔπεφτε σὺν ἀπέναντι τοῖχο, ἄλλαζε διαστάσεις. Ἡ ἀτιμόσφαιρα τῆς μεγάλης κάμαρας ἄλλαξε, ἔγινε ὑποβλητική. Ἐξω ἡ μανία τῆς θάλασσας κόπασε γιὰ λίγο. Τώρα ἀκουγόταν μόνο τὸ τρίξιμο τῆς φωτιᾶς μέσα ἀπὸ τὴ σόμπα. Πληοῖσα καὶ κέντησα τὴν πλούσια θράκα της. Ἐκατοντάδες οπίθες ξεπήδησαν ἀπὸ τὸν πάτο καὶ ἀνέβηκαν τριζοβολώντας ὡς τὴ μέση τῆς κάμαρας, μικραίνοντας γιὰ μιὰ στιγμή τὲς οκιές. Ἀκολούθησε ἡ ἴδια ἐνοχλητικὴ οἰγή, ποὺ σὲ λίγο ἔγινε βαρειά, ἀνυπόφερτη. Ἄνοιξα τὴν πόρτα καὶ κοίταξα πρὸς τὴν περικλειστὴ αὐλή. Ἡ οὐχία ἀπεραντὴ. Τίποτε δὲν ἔφθανε ὡς ἐδῶ· οὔτε ὁ ρόγχος τῆς θάλασσας. Στὸ βάθος, μέσα ἀπὸ τὸ παράθυρο κάποιου κελιοῦ, τὸ φῶς μιᾶς λάμπας μόλις ποὺ μπορεῖ νὰ τρυπήσῃ τὸ σκοτάδι καὶ νὰ φτάσῃ

* Συνέχεια ἀπὸ τὸ τεῦχος 338—339, σελ. 520.

ἀχνά στήν ὄρασή μου. Οἱ μοναχοὶ κοινοῦνται; μελετοῦν; προσεύχονται; Τὸ ἴδιο κάνει. Ἐοῦσε ἡ ζωὴ στὸ μοναστήρι καὶ νιώθεις ἀναγκαστικά μόνο τὴ θεϊκὴ παρουσία νὰ πλανιέται διάχυτη μὲ τὸ βαθὺ σκοτάδι. Σὲ τέτοιες στιγμὲς εἶναι ὁ μοναδικὸς σύντροφος. Εἶμαι βέβαιος πὼς οἱ καλόγεροι τὴ νιώθουν ἔντονα κοντά τους· γαντζώνονται ἀπὸ πάνω τῆς καὶ μποροῦν ἔτσι νὰ μένουν γιὰ πάντα μέσα στοὺς τέσσερους τοίχους.

29-11-1973

Οἱ διαδοχικοὶ ξεροὶ καὶ μονότονοι κρότοι τοῦ ξύλινου ἰάλαντου ἀνασῆκωσαν ἀπὸ τὰ μάτια μου καὶ τὸ τελευταῖο πέπλο τοῦ ὕπνου. πρὶν ἀκόμη φέξει. Ὅταν οἱ πρῶτες ἀκτίνες τοῦ ἡλίου ἔπεσαν στὴ μεγάλη κάμαρα, βγῆκα στὴν αὐλὴ τοῦ μοναστηριοῦ. Ὁ ὄρθρος εἶχε τελειώσει ἀπὸ ὥρα καὶ δὲν ὑπῆρχε ψυχὴ ἔξω. Τὰ κελιά καὶ οἱ ἄλλοι μοναστηριακοὶ χώροι εἶναι ἀραδιασμένοι σὲ δυὸ πατώματα, πίσω ἀπὸ στοῆς μὲ καμαρωτὲς προσόψεις. Τὸ δωμάτιό μου βρίσκεται στὸ ψηλότερο πάτωμα τῆς νότιας κόρδας. Ἐδῶ καὶ στὴ δεξιὰ πτέρυγα, ποὺ εἶναι νεοχτισμένη, ὅλες οἱ κάμαρες δέχονται μόνο ξένους. Εἶναι ὁ ξενώνας, τὸ ἀρχονταρίκι τοῦ μοναστηριοῦ. Τὸ καθολικὸ μὲ τοὺς γραφικοὺς τρούλους του καὶ τὸ μικρὸ πύργο τοῦ καμπαναριοῦ ὀρθώνεται στὴ μέση τῆς αὐλῆς, θαμμένο κατακόκκινο. Τὸ κόκκινο χρῶμα, μαζί μὲ τὸ ἄσπρο ἀπὸ τοὺς ἀσβεστωμένους τοίχους, ἀπλώνονται σὲ κάθε ἐπιφάνεια. Μερικὲς λεμονιές, μιὰ πορτοκαλιὰ καὶ κάμποσα λουλούδια κόβουν τὴ δίχρωμη αὐτὴ συμφωνία καὶ τὴν κάνουν πιὸ ζεστή. Στὴν ἄκρῃ τῆς αὐλῆς βρίσκεται ἡ βρύση, στεγασμένη σὲ κουβούκλιο. Ἐνα μικρὸ κύπελο, δεμένο μὲ μιὰ ἀλυσίδα, πλατὺ σὰν τηγάνι, εἶναι στὴ διάθεση τοῦ ἐπισκέπτη, γιὰ νὰ οἰήσει τὴ δίψα του. Ὁ πύργος ὀρθώνεται στὴν πλευρὰ ἐκείνῃ ποὺ βρίσκεται ἀπέναντι ἀπὸ τὸ ἀρχονταρίκι, ἐξέχοντας δυὸ πατώματα πάνω ἀπὸ τὴ στέγη τοῦ μοναστηριοῦ. Ἀπὸ ἐδῶ τὸν νιώθεις πιὸ βαρὺ καὶ τὸ γκριζωπὸ του χρῶμα σὲ προδιαθέτει γιὰ τὸ ἐσωτερικὸ του. Ἀνεβαίνεις ἀπὸ μιὰ πέτρινη στριψιὰ σκάλα, ποὺ φωτίζεται μὲ μικροὺς φεγγίτες. Κάθε δέκα μὲ δέκα πέντε σκαλοπάτια προβαίνει μπροστά σου τὸ ἀνοιγμα μιᾶς πόρτας ποὺ βγάζει στὰ δωμάτια. Ὅλα μισοσκότεινα, ἀπεριποίητα, ἰδεῶδες στέκι γιὰ τὰ νυχτοπούλια, σοῦ θυμίζουν σκηνὲς ταινίας τρόμου. Σ' ἔνα ἀπὸ αὐτὰ στεγαζόταν ἡ βιβλιοθήκη. Μένουν ἀκόμη ἐπὶ τόπου μερικὲς μισοκαλασμένες κασέλλες καὶ στὸν τοῖχο χάσκουν μισανοιγμένα τὰ ντουλάπια.

Ὁ ἥλιος ἔχει ἀνέβει κάμποσο ψηλά. ὅταν οἱ προϊστάμενοι τοῦ μοναστηριοῦ ἀποφάσισαν νὰ μοῦ ἀνοίξουν τὴ βιβλιοθήκη, ποὺ τώρα βρίσκεται στὸ ἰσόγειο τῆς νεόχτιστης πτέρυγας. Χρειάστηκε ἀρκετὴ ὥρα γιὰ νὰ ὑποχωρήσει ἡ βαρεῖα τριπλαμπαρωμένη πόρτα. Μιὰ ἔντονη μυρουδιά ἀπὸ νοτισμένο χαρτὶ καὶ νεφθαλίνι μοῦ χτύπησε ἐνοχλητικά στὴ μύτη, μόλις ἔκανα τὸ πρῶτο βῆμα. Γύρω-γύρω στοὺς τέσσερεις τοίχους, ξύλινα ράφια γεμάτα ἀπὸ χειρόγραφα καὶ βιβλία, καὶ χαμηλὰ δέματα ἀπὸ ἀταχτοποίητα ἔντυπα. Ἐνα μεγάλο μέρος ἀπὸ τὰ ἔντυπα αὐτὰ εἶναι ρώσικα. Προέρχονται τὰ περισσότερα ἀπὸ τὰ παντοκρατορινὰ κελιά τῆς Καψάλλας, ποὺ γιὰ δεκαετίες φιλοξενούσαν Ρώσους μοναχοὺς. Ὅταν σὲ κάθε κελὶ πεθαίνει καὶ ὁ τελευταῖος Ρώσος γέροντας, οἱ παντοκρατορινοὶ κουβαλᾶνε τὰ βιβλία στὸ μοναστήρι μὲ τὰ σακκιά. Πολλὰ ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ βιβλία ποὺ στέκουν στὰ ράφια εἶναι παλιὰ — μερικὰ ἔχουν ἡλικία περισσότερη ἀπὸ τέσσερεις αἰῶνες — καὶ φαγωμένα ἀπὸ τὸ σκουλήκι. Τὰ ἀκουμπᾶς πάνω στὸ τραπέζι καὶ ἀφήνουν ἕνα στρώμα ἀπὸ χνούδι.

Ἡ αἴθουσα εἶναι χαμηλή, μὲ τρία τοξωτὰ παράθυρα πρὸς τὸ μέρος τῆς θάλασσας. Μέσα ἀπὸ τὰ θολωτὰ τζάμια τοὺς βλέπεις τὴν ἀπεραντοσύνη της. Ξηρὰ δὲ φαίνεται, παρὲς τὸς ἀπὸ κάμποσα βράχια καὶ γκρεμίλες κατὰ τὸ μέρος τοῦ Βατοπεδίου. Κάτω ἀπὸ τὰ πόδια σου χάσκει γκρεμὸς μεγάλου ὕψους.

30-11-1973

Γιὰ δευτέρη μέρα στὴ βιβλιοθήκη, τρίτη στὸ μοναστήρι καὶ στὸ βογγητὸ τῆς θάλασσας δὲ λέει νὰ σταματήσῃ. Εἶναι ὁ μόνος θόρυβος ποὺ ξεχωρίζουν τ' αὐτιά μου. Ἐδῶ, κλείνοντας πίσω σου τὴ βαρεῖα σιδερένια πόρτα, ἀπομονώνεσαι ἀπὸ τὸ ὑπόλοιπο μοναστήρι καὶ νιώθεις πῶς δυνατὰ τὴν παρουσία της. Ὡστόσο ὁ ἦχος της ο' ἀγριεύει, γιατί εἶναι μονότονος καὶ ὑπόκωφος. Γνώριζα, ὅτι ἀπὸ τὴν ἀρχαία ἐποχὴ οἱ σπουδαιότεροι δρόμοι ἦσαν θαλασσινοί. Ἐκεῖ ὅπου ὑπῆρχε θάλασσα, ἤξερα ὅτι ἔκωνε ἀντὶ νὰ χωρίζει δυὸ στεριές. Τώρα ἦταν ἀδύνατο νὰ πιστέψω ὅτι αὐτὸ τὸ ὑγρὸ τέρας θὰ μπορούσε ν' ἀφήσῃ πλώρη καραβιοῦ νὰ οχίσει τὴν ὑγρὴ του ἐπιφάνεια.

Κατὰ τὸ μεσημέρι τὸ κύμα ἡσυχάσε κάπως. Ὁ ρυθμὸς του ἔγινε πῶς ἀργός. Ὅσο περνοῦσε ἡ ὥρα τόσο μαλάκωνε. Σὲ δυὸ - τρεῖς ὥρες ἡ θάλασσα ἔγινε πάλι γαλήνια, ξαναπῆρε τὸ οὐρανὶ της χρῶμα, χωρὶς νὰ θυμίζει τίποτε ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ κακὸ ποὺ πέρασε ἀπὸ πάνω της. Ὁ ἥλιος πρόβαλλε ἔξω ἀπὸ τὰ μικρὰ σὺννεφα μὲ τὸ δαντελωτὸ περίγραμμα καὶ οἱ ἀκτίνες του χτυποῦσαν πάνω στὸ νερό, ποὺ ἔπαιρνε μιὰ γυαλάδα ἐκτυφλωτικὴ. Ἦταν μιὰ πρόκληση, καὶ συνάμα μιὰ ὑπόσχεση ἀπατηλή, γιὰ ὅλους ἐκείνους ποὺ ἀνάπνεαν καὶ ζοῦσαν μαζί της. Σὲ τέτοιες στιγμὲς τὸ ξεχνοῦσαν ὅλα καὶ ξανάπεφταν στὴν ὑγρὴ της ἀγκαλιά, μὲ τέτοια ἐμπιστοσύνη, ὅπως τὸ παιδὶ στὸν κόρφο τῆς μάννας του. Ἦμουν σκυμμένος πάνω ο' ἓνα σωρὸ ἀπὸ βιβλία, ὅταν ἔφτασε στ' αὐτιά μου θόρυβος μηχανῆς. Μιὰ ἀδύνατη συρτὴ φωνὴ ἐρχόταν ἀπὸ τὸ μέρος τῆς θάλασσας. Ἐτρεξα, κόλλησα τὴ μύτη μου στὸ τζάμι τοῦ παραθύρου καὶ ἡ ματιά μου ἔπεσε ἴσα μπροστά, κατὰ τὸ μέρος ποὺ ἀκουγόταν ἡ φωνή. Ἐπὶ τέλους; τὸ καῖκι ἀπ' τὴν Ἱερισσό! Τὸ πρῶτο ἐλπιδοφόρο μήνυμα, μετὰ τρεῖς ὁλόκληρες μέρες. Μόλις ποὺ μπορούσα νὰ ξεχωρίσω πάνω του δεκαπέντε ὡς εἴκοσι άτομα. Κάποιος, ὁ βαρκάρης θάταν, κουνούσε κάτι σὰν μαντήλι, κάνοντας σινιάλο στὸν ἀρχοντάρη, γιὰ νὰ κατέβει στὸν ἀροανᾶ. Ἀπὸ ἐδῶ, ἄνθρωποι καὶ καῖκι φαίνονται σὰν κοῦκλες μέσα σὲ σκαφίδι.

Ἀφῆσα τὰ βιβλία καὶ πετάχτηκα ὡς τὴν κἀμαρά μου. Εἶδα τὸ πλεοῦ-μενο ν' ἀράζει γιὰ λίγο στὸν ἀροανᾶ τοῦ μοναστηριοῦ κι ἔπειτα νὰ χάνεται πίσω ἀπὸ τὸ μικρὸ κάβο τοῦ Σταυρονικήτα. Ἐνας καλόγερος καὶ δυὸ κοσμηκοὶ πῆδησαν στὴ μικρὴ προκυμαία. Σὲ λίγο τοὺς βρῆκα στὸ ἀρχονταρῖκι νὰ ρουφοῦν τὴ ρακὴ ποὺ τοὺς κέρασε ὁ ἀρχοντάρης. Οἱ δυὸ λαϊκοὶ ἦταν Σέρβοι καὶ πῆγαν στὸ Χιλαντάρι. Ἦρθαν καὶ οἱ ἐφημερίδες, μὲ παραληπτές δυὸ - τρεῖς καλόγερους ποὺ τίς διαβάζουν. Ἄν εἶσαι τυχερός, θὰ μάθεις γιὰ τὸν ἔξω κόσμο ἀπὸ τὴ χθεσινή. Ἀκόμη καὶ ἡ προχθεσινὴ νὰ σοῦ πέσει στὰ χέρια δὲ θάσαι ἄτυχος. Ἄν ἡ φορτοῦνα συνεχιστεῖ γιὰ περισσότερες μέρες, ἔρχονται μαζεμένες μιᾶς ὁλόκληρης βδομάδας. Τὴ μιὰ ἀπ' αὐτὲς θυμήθηκα ὅτι τὴ διάβασα στὴν Οὐρανόπολη.

3-12-1973

Πάει κοντὰ μιὰ βδομάδα ποὺ ἔφθασα στὸ μοναστήρι κι ἀποφάσισα νὰ βγῶ, πρὶν βασιλέψῃ ὁ ἥλιος, γιὰ νὰ τὸ γνωρίσω κι ἀπ' ἔξω. Μετὰ τὴ βαρεῖα

πύλη, πρὸς τὸ μέρος τῆς θάλασσης ὀρθώνεται τὸ κίοκι. Τέσσερεις χτιστὲς κολόνες κρατοῦν τὴ στέγη του, ποὺ εἶναι οκεπασμένη, ὅπως καὶ ὁλόκληρο τὸ μοναστήρι, μὲ μαυρόπλακες. Ἐδῶ ἔρχονται οἱ πατέρες σὲ ὥρες σχολῆς γιὰ νὰ ξεκουραστοῦν, νὰ κουβεντιάσουν καὶ ν' ἀγναντέψουν τὴ θάλασσα. Παραῒξ εἶναι ἀραδιασμένα ἕνα πληθὸς ἀπὸ σπῖτια — κελιά, ἐργατόσπιτα, χτήρια τοῦ ἀρσανᾶ — μιὰ βρύση κι ἕνα λιγάδι, οτεγασμένο κι αὐτὸ ὅπως τὸ κίοκι. Πρὸ πέρα ὁ «νερατζῶνας», γεμάτος πορτοκαλιὲς καὶ λεμονιὲς καὶ ἀκόμια χαμηλότερα, δίπλα στὸ ποταμάκι, ὁ κῆπος, τὸ «μποστάνι». Ἕνας λαϊκὸς γεροντάκος εἶναι ὁ κηπουρὸς. Μένει σ' ἕνα σπῖτι, στὴν ἄκρῃ τοῦ περιβολιοῦ. Ποτίζει ἀπὸ μιὰ στέρνα ποὺ βρίσκεται στὴν πάνω μεριά καὶ ποὺ γεμίζει λίγο - λίγο ἀπὸ τὸ νερὸ μιᾶς βρύσης. Ἐνιωσα ἀφάνταστα ὡραία μέσα στὸ πράσινο. Ἐπικρατοῦσε μεγάλη τάξη ἐκεῖ καὶ τὰ λάχανα ἦταν δροσερώτερα. Ὁ ἥλιος βασίλευε κι ἀκόμη τὸ δροσιὸ δὲν ἔλεγε νὰ πάρει. Γέμισαν τὰ παπούτσια μου κρύες σταγόνες.

10-12-1973

Ἐδῶ καὶ κάμποσες μέρες ἕνα ἄσπρο περιστέρι ἔρχεται καὶ στέκει στὸ περβάζι τοῦ μεσαίου παράθυρου. Τοιμπολογάει τὰ φτερά του καὶ γουργουρίζει ρυθμικά. Πότε - πότε γυρίζει τὸ ράμφος του πρὸς τὸ τζάμι καὶ τὰ μικρὰ μαῦρα μάτια του φαντάζουν σὰν χάντρες. Φυλάγουμαι, ἀπὸ φόβο μήπως κάνω καμιὰ ἀδέξια κίνηση καὶ τὸ τρομάξω. Μένει κάμποση ὥρα στὴν ἴδια θέση καὶ μ' ἕνα ἀπότομο τίναγμα τῶν φτερῶν του πετάγεται πρὸς τὰ πάνω. Δυὸ τρεῖς φορές, μόλις ποὺ ἔχει προλάβει ἢ ματιά μου νὰ ἰδεῖ ἕνα ἄλλο, μὲ σταχτόχρωμο φτέρωμα, περιστέρι, νὰ χάνεται μαζί του, πάνω ἀπὸ τὴ στέγη. Σήμε-ρα πέταξε μόνο του καὶ χάθηκε στὸ βάθος τοῦ ὀρίζοντα. Ἐνιωσα βαρύτερη τὴν ἀτμόσφαιρα τῆς αἴθουσας κι ἔσκυψα πάνω στὴν ἀτέλειωτη σειρὰ μὲ τὰ βιβλία. Τὰ δάχτυλά μου φούχτωσαν τὴ φαγωμένη ράχη τοῦ πρώτου ἀπὸ αὐτά. «Ραντισμοῦ στηλίτευσις — Λειψία 1758». Πάνω του, λίγα χρόνια ἀργότερα, κάποιο χέρι ἀποθανάτισε μὲ τὴν πένα του, δύσκολες στιγμὲς γιὰ τὸ μοναστήρι: «Εἰς μνήμην τοῦ φοβεροῦ σεισμοῦ ὁποῦ ἐγένεν τὸ 1765 — Νοεμβρίου 4 — ξημερώνοντας. Εἰς τὰς πέντε ὥρες καὶ τρία κάρτα τῆς νυκτός, τέσσερας βολὰς ἐσώθηκεν... καὶ ἐλυτρώσατο ἡμᾶς ὁ Κύριος ἐκ τῆς φοβερᾶς ἀπωλείας τοῦ σεισμοῦ τοῦ φοβεροῦ». Στις δύσκολες στιγμὲς ὁ Θεὸς εἶναι τὸ μόνο στήριγμα. Οἱ ἄνθρωποι ἔξω τὸ ξεχνοῦν ἀμέσως μόλις περάσει ὁ κίνδυνος. Ἐδῶ ὁ ἀνώνυμος μοναχὸς, στὸ βυζαντινὸ μοναστήρι τοῦ Παντοκράτορα, μαζί μὲ τὴν «ἐνθύμησιν» τοῦ συμβάντος ἐξέφρασε καὶ τὴς εὐχαριστίες του πρὸς τὸ Θεό, ποὺ τοὺς λύτρωσε. Τὸ ἴδιο γινόταν, αἰῶνες πρὸ μπροστά, στὴ χριστιανικὴ αὐτοκρατορία τῆς Ἀνατολῆς. Τὸ «θεῖον» ἔσωζε τὴς πόλεις ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς κι ὁ λαός, μετὰ ἀπὸ τέτοιες στιγμὲς φρίκης, βέβαιος γιὰ τὴ θεϊκὴ ἐπέμβαση, δὲν ἤξερε μὲ τί τρόπο νὰ ἐκφράσει τὴς εὐχαριστίες του.

16-12-1973

Τὸ πρῶνι χάρηκα μιὰ ὡραιότατη ἀνατολή. Ὁ ἥλιος πρόβαλε ἀπὸ τὸ μέρος τῆς Λήμνου κατακόκκινος δίσκος, φονιάς. Ἦταν χάρμα νὰ τὸν βλέπεις, ὅμοιο μὲ ὁλοπόφυρη μπάλλα. Σὲ λίγο, ὑψώθηκε κάμποσες ὀργιὲς πάνω ἀπὸ τὴ θάλασσα, χαρίζοντας ἀπλόχερα τὴ ζέστα του. Ἡ μέρα φαινόταν ἀπριλιάτικη. Μετὰ τὴν κυριακάτικη λειτουργία ἀποφασίσουμε μαζί μὲ τὸν ἀρχοντάρη κι ἕνα καλόγερο ἀπ' τὴ σκῆπη τοῦ Ξενοφῶντος νὰ κατεβοῦμε στὴ θάλασσα

γιὰ σιρνεΐδια. Περάσαμε ἀπὸ τὸ μακρὸ ἐρειπωμένο ὕδραγωγεῖο μὲ τὶς πολ-
λές καμάρες, ποὺ ἔφερνε πρῶτα τὸ νερὸ στὸ μοναστήρι καὶ φθάσαμε στοὺς
γκρίζους θεόρατους βράχους, ἀπέναντι ἀπὸ τὸν πύργο τῆς Κολιτσοῦς. Στέ-
κουν στὴν ἄκρη τῆς θάλασσας, λές καὶ κάποιος κύκλωπας τοὺς πέταξε ἐπί-
τηδες ο' αὐτὸ τὸ μέρος. Πηδούσαμε ἀπὸ βράχο σὲ βράχο, μὰ τὰ σιρνεΐδια ποὺ
βρήκαμε δὲ σκέπασαν οὔτε τὸν πάτο τοῦ καλαθιοῦ. Τὰ περισσότερα ἦταν μι-
κρὰ κι ἔπρεπε νὰ μείνουν ἐκεῖ ὡς τὴν ἄλλη χρονιά. Ἔσκυψα καὶ ἄγγιξα ἔ-
να. Ριζωμένο βαθειὰ στὸ βράχο, δὲν ἔλεγε νὰ ξεκολλήσῃ. Τὸ τράβηξα μὲ
δύναμη καὶ τὸ ἔσπασα. Τὸ κέλυφός του σκληρὸ σὰν πέτρα καὶ ἡ σάρκα του
ἀπὸ μέσα, ἓνα τόσο δὰ μεζεδάκι. Ξεπέσαμε στὶς πεταλίδες καὶ στὰ σαλιγκά-
ρια. Ὁ ξενοφωντικός καλόγερος, πὺ τυχερός, ἔπασσε ἓνα μεγάλο κάβουρα.
Ἦξερε ἀπὸ θαλασσινὰ καὶ τὸν τρύπησε σὲ κατάλληλο μέρος γιὰ νὰ ψοφή-
σῃ. Ἐκεῖνος ὅμως ἐπέμενε γιὰ πολλὴ ὥρα ν' ἀνοίγῃ τὶς δαγκάνες του καὶ
νὰ σφίγγῃ μὲ μανία τὸ ξύλο ποὺ τοῦ ἔβαλαν ἀνάμεσα. Τὸ μεσημέρι, μετὰ
τὸ τραπέζι, φρόντισα νὰ τὶς κρατήσω μαζί μὲ τὸ ὄστρακό του.

Συνεχίζεται

ΤΗΣ ΑΓΡΥΠΝΙΑΣ ΤΟ ΦΕΓΓΑΡΙ

Μεσάνυχτα καὶ κάτι,
κοιτώντας τῆς ἀγρύπνιας
τὸ παρὰ ξένο φεγγάρι,
κάποιος, ἄχ, κάποιος,
μὲ ξυλιασμένο χέρι,
τὸ χέρι μου κρατοῦσε.
Ἀμέριμος ἐκεῖ γυρνώντας,
ἄ, τί φρίκη, Θέμου
ἀθάσταγα,
μὰ τόσο ἀθάσταγα,
ὁ Θάνατος,
τὸν αἶπνο νοῦ μου τυραγοῦσε.

Μεσάνυχτα καὶ κάτι,
ποὺ τὴν ψυχὴ μου πάγωσε
ἢ σκέψη τοῦ θανάτου.
Μεσάνυχτα καὶ κάτι,
κοιτώντας τὸ φεγγάρι
τῆς ἀγρύπνιας τὸ κατάχλωμο φεγγάρι,
τοῦ θανάτου τὸ ἀλλόκοτο φεγγάρι.

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΙΣ

ΕΠΙΣΚΕΨΗ ΣΤΗ ΡΟΥΜΑΝΙΑ

(Πνευματικό μήνυμα)

Στὴν ἐποχὴ μας, ποὺ οἱ ἄνθρωποι περιμένουν ἓνα μήνυμα γιὰ τὴν εἰρήνην καὶ γιὰ τὴν φιλίαν τῶν λαῶν ἐνώπιον τῆς νέας ἐκκολαπτόμενης συνειδήσεως τοῦ αἰῶνα μας, ἡ γνωριμία καὶ ἡ φιλία μεταξὺ τῶν πνευματικῶν ἀνθρώπων, στὸν ὑπερεθνικὸ χῶρο, ἀποτελεῖ ἀναντίρρητα ἓνα ἀπ' τὰ πρωταρχικὰ αἰτήματα τῶν καιρῶν μας. Γι' αὐτὸ, κάθε τέτοια ἐπαφή, ὅταν δὲν γίνεται κάτω ἀπὸ παγιδεύσεις τῆς ἀγνοίας τοῦ βάρους καὶ τῆς κρισιμότητος ποὺ ἔχει γιὰ τὴν κοινότητα τῆς εὐθύνης τῶν διανοουμένων ὅλου τοῦ κόσμου ἀπέναντι στὸν πάσχοντα σύγχρονον ἄνθρωπο, εἶναι πάντα μιὰ ἐπικὴ γέφυρα συνάντησης. Μὲ αὐτὸ τὸ πνεῦμα, ἡ «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία» καταβάλλει τὴν εἰσφορά της καὶ προσπαθεῖ νὰ ἀνταποκριθεῖ, μὲ ὅλες τὶς δυσκολίες της, στὸ μέγα τοῦτο χρέος, ἔχοντας τὴν ἱκανοποίηση πῶς, ἀπ' τὶς ἐπάλλξεις τῆς ἐλληνικῆς ἐπαρχίας, δίνει τὴν μάχη, στὶς πρώτες γραμμές, τόσο γιὰ τὴν ἐθνικὴ μας φυσιογνωμία, ὅσο καὶ γιὰ τὴν πνευματικὴ ἀμφικτυονία τῶν λαῶν. Γιατί, τώρα ποὺ μίκρυναν οἱ ἀποστάσεις, ποὺ δὲν ὑπάρχουν τὰ στενὰ σύνορα καὶ ποὺ ἡ ἐπικοινωνία γίνεται χωρὶς τὴν κυριαρχία τοῦ χρόνου, οἱ ἄνθρωποι δικαιοῦνται νὰ ἔχουν μεγάλες προσδοκίες γιὰ ἓναν καλὸν κόσμο καὶ γιὰ ἓνα δικό τους ὄνειρο. Εἶναι ἀνάγκη, συνεπῶς, νὰ δώσουμε τὴν πνοή μας καὶ τὴν σκέψη μας, ὅλοι γενικὰ ποὺ πάσχουμε γιὰ νέους ὀρίζοντες καὶ ποὺ μποροῦμε νὰ ἴδουμε τὴν ἐπερχόμενη νέφωση πάνω ἀπ' τὸν οὐρανὸ τῶν πέντε ἡπείρων, γιὰ τὴν τύχη τοῦ ἀνθρώπινου πολιτισμοῦ.

Μέσα στὸ εὐρύτερο αὐτὸ φάσμα θεώρησης, εἶχα τὴν εὐκαιρία, στὸν προηγούμενο μῆνα, ὡς ἐπίσημος προσκεκλημένος τῆς «Ἐνωσης τῶν Ρουμάνων Συγγραφέων, νὰ ἐπισκεφθῶ τὴν Ρουμανία, ὅπου μοῦ προσφέρθηκε πλούσια φιλοξενία, ἐγκάρδια ὑποδοχή, καθὼς καὶ κάθε δυνατὴ διευκόλυνση νὰ γνωρίσω τὴν κουλτούρα της, τὰ περιοδικὰ της, τὴν ὁργάνωση τῆς πνευματικῆς της ζωῆς καὶ πολλοὺς ἀπ' τοὺς ἀντιπροσωπευτικοὺς λογοτέχνες της. Ἔτοι, μὲ βάση αὐτὴν τὴν κατεύθυνση, προσπάθησα νὰ καλύψω ἓνα εὐρύτερο πρόγραμμα ἐπισκέψεων, ἐπαφῶν, συνεντεύξεων, γνωριμιῶν, ἐνημέρωσης καὶ ἀνταλλαγῆς ἀπόψεων, διακρίνοντας τὶς ἀπόψεις μου γιὰ τὴν ἀξία αὐτῶν τῶν ἀνταλλαγῶν. Σ' αὐτὸ, συνέτελεσαν πάρα πολὺ, ἀπ' τὴν ρουμανικὴ πλευρά, ὁ πρόεδρος τῆς «Ἐνωσης Ρουμάνων Συγγραφέων κ. G. MACOVESCU, ὁ Γραμματέας ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν Σχέσεων (τῆς ἰδίας ὁργάνωσης) R. LUPAN, ὁ Διευτὴς τοῦ Συμβουλίου Πολιτισμοῦ κ. V. NICOLSCU καὶ ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες στὴν Ρουμανία ὁ συμπατριώτης μας κ. Δημοσθ. Γραμματόπουλος καὶ ὁ συνεργάτης τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας» καθηγητῆς τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Ἰαίου κ. Ἀνδρέας Ράδος (ὁ πρῶτος ὡς ἐπίσημος ξεναγός μας καὶ ὁ δεῦτερος ὡς γνώστης τῆς ρουμανικῆς πνευματικῆς ζωῆς), σὲ ὅλες τὶς ἐπαφές ποὺ εἶχα μὲ τὰ περιοδικὰ, τὰ Ἰνστιτοῦτα, τὰ μουσεῖα, τὶς πινακοθήκες καὶ τοὺς ἐκπαιστώμενους τῆς πνευματικῆς Ρουμανίας. Τοὺς εὐχαριστῶ καὶ ἀπὸ τοῦτῃ τὴν θέσιν. Τὸ ταξίδι αὐτό, ποὺ εἶταν τὸ πρῶτο γιὰ λογοτέχνη τῆς ἐλληνικῆς ἐπαρχίας στὴν Ρουμανία καὶ ποὺ χαρακτηρίστηκε, ἀπ' τὸ ραδιόφωνο καὶ

τὸν τύπο στὸ Βουκουρέστι, ὡς σημαντικό γεγονός, πιστεύω πῶς στάθηκε ὁπωσδήποτε ἐντυπωσιακὸ καὶ πῶς, ἀκόμα, ἔδωσε ἀφετηρίες γιὰ τὴν καλύτερη πνευματικὴ μας σύνδεση καθὼς ἔδωσε κι' ἓναν πλούσιον ἀμψύ, ποῦ θὰ ἔχω τὴν εὐκαιρίαν νὰ τὸν ἀξιοποιήσω. Μάλιστα, στὴν ἐπίσκεψή μου αὐτή, κοντὰ στ' ἄλλα, μπόρεσα νὰ ἐκτιμῶ τὴν μεγάλη ὄντως ὑπηρεσία ποῦ προσφέρει, στὸν τομέα τῶν πνευματικῶν σχέσεων ἀνάμεσα στὶς δυὸ χώρες, ὁ ἑξαιριστὸς ποιητὴς καὶ πρεσβευτὴς τῆς Ρουμανίας στὴν Ἀθήνα κ. ION BRAND.

ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

Δρ. ΔΗΜΟΣΘ. ΓΡΑΜΜΑΤΟΠΟΥΛΟΥ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΝ ΡΟΥΜΑΝΙΑ ΤΥΠΟΥ

Ἐγράφησαν μέχρι σήμερον πραγματεῖες τινὲς περὶ τῶν ἐλληνικῶν ἐφημερίδων καὶ περιοδικῶν αἱ ὁποῖαι ἐκυκλοφόρησαν ἐν Βλαχία καὶ Ρουμανία, ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει μία ἐπίτιμος συνοπτικὴ εἰδικὴ ἱστορία αὐτοῦ τοῦ τύπου, ἡ ὁποία θὰ παρουσάζει καὶ ὑπεγράμμιζε τὴν ζωικότητα τοῦ αὐτόθι ἐλληνισμοῦ, κρίνοντας ταύτην ἀπὸ τὰς τόσας ἐφημερίδας αἱ ὁποῖαι συνειργάσθησαν σὺν τοῖς πνευματικοῖς κύκλοις τῶν κοινοτήτων καὶ παροικιῶν διὰ τὴν καθοδήγησιν τοῦ κοινοῦ ἐν ἀποδημίᾳ βίον τόσων χιλιάδων ἐλλήνων.

Διότι οἱ ἀπόδημοι ἐν Ρουμανίᾳ Ἕλληνες δὲν ἦσαν μόνον ἄνθρωποι ἐμπορικῶν συναλλαγῶν, συμβάλλοντες διὰ τῆς ἱκανότητός των εἰς τὴν προώθησιν τοῦ ἐμπορίου, τῆς βιομηχανίας τοῦ τόπου καὶ τῆς ναυτιλίας, ἀλλ' ἀπεδείχθησαν καὶ ἄνθρωποι ἐπιστημῶν καὶ γραμμάτων, λόγιοι, καθηγηταὶ καὶ δημοσιογράφοι, ἐπαγγελματίαι καὶ ἐρασιτέχναι. Τούτων ὅλων εἶχεν ἀνάγκην ἡ ἐκεῖ ἐλληνικὴ κοινωνία διὰ τὴν προώθησιν τῶν τόσων προβλημάτων ἀπὸ τὴν εὐνοϊκὴν ἐπίλυσιν τῶν ὁποίων ἐξηρτάτο ἡ πρόοδος τῶν κοινοτικῶν ὀργανισμῶν (σχολείων, οἰκοτροφείων, συσσιτίων, ἀδελφοτήτων, ἐκκλησιῶν) καὶ τὸ κυριώτερον ἡ ἐξασφάλις ἐλληνικῶν κοινῶν ἐστίων διὰ τὴν κατοχύρωσιν τῆς συνοχῆς τοῦ ἐλληνικοῦ στοιχείου καὶ εἰδικῶς τῆς νεολαίας τῆς ὁποίας αἱ φυγόκεντροι τάσεις εἰς ἐλευθεριωτέραν κοινωνίαν, ὡς ἡ ρουμανικὴ, ἦσαν γνωσταί.

Ἐρευνῶν τὰ ἀρχεῖα τῆς Ρουμανικῆς ἀκαδημίας, πνευματικοῦ ιδρύματος περιωπῆς, ἀνεῦρον ἀριθμὸν τινα ἐφημερίδων καὶ περιοδικῶν, ἐξ ὧν μερικαὶ ἐκυκλοφόρησαν ἐπὶ πολλὰ ἔτη καὶ μερικαὶ εἶχον σύντομον ὕπαρξιν, πλὴν ὅμως ἐκάλυψαν περίοδον ὁλοκλήρου αἰῶνος.

Ἡ παροῦσα σύντομος ἐργασία εἶναι προσφορὰ πρὸς τὸν μελλοντικὸν ἱστορικὸν ὅστις θὰ συγγράψῃ τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν Ρουμανίᾳ τῶν 18—20 αἰώνων.

Συναπτομένη μὲ ἄλλας ἐργασίας ἐπὶ τοῦ ἰδίου ζητήματος, θὰ ἀποτελέσουν ἀξιόλογον πηγὴν ὅχι μόνον διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ αὐτόθι ἐλληνισμοῦ, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ ἰδίου ρουμανικοῦ τόπου εἰς ὃν τὸ ἐλληνικὸν στοιχεῖον προσέφερε πολλά. Ἡ ἐργασία μου αὕτη πρέπει νὰ θεωρηθῇ καὶ ὡς μία ταπεινὴ εἰσαγωγή εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ ἐλληνικοῦ τύπου ἐν ρουμανίᾳ. Δι' αὐτοῦ τοῦ τύπου αἱ ἐλληνικαὶ κοινότητες διατήρουν τοὺς δεσμούς των μετὰ τῆς Ἑλλάδος. Οἱ Ἕλληνες ἐν Ρουμανίᾳ δημοσιογράφοι προσέφερον ἐξ ἴσου μὲ τοὺς καθηγητάς καὶ τοὺς κληρικοὺς εἰς τὴν πρόοδον καὶ τὸν πλουτισμὸν τοῦ ἐλληνικοῦ ἐν τῇ ξένῃ περιβάλλοντος. Ἡ αἰθουσα παραδόσεως εἰς τὰ σχολεῖα διαφόρων βαθμίδων, ὁ ἄμθων τῶν ἐλληνικῶν ἐκκλησιῶν καὶ αἱ στήλαι τῶν ἐφη-

μερίδων προσέφερον ἐξ ἴσου εἰς τὴν τόνωσιν τοῦ ἡθικοῦ τοῦ μακράν τῆς πατρίδος ἐλληνισμοῦ. Πρὸς τοῦτο συνετέλεσε καὶ ἡ πεφωτισμένη συμπεριφορὰ τῶν τοπικῶν ρουμανικῶν ἀρχῶν, ἧς ἐπωφελήθησαν ὄχι μόνον οἱ Ἕλληνες ἀλλὰ καὶ τόσοι ἄλλοι ξένοι. Πρωτεύοντα δὲ ρόλον εἰς τὴν ἐμφάνισιν καὶ περαιτέρω ἀνάπτυξιν τοῦ ἐλληνικοῦ τύπου ἐν Ρουμανίᾳ ἔπαιξαν οἱ ἐξ Ἡπείρου καταγόμενοι διανοοῦμενοι, ἐπιδοθέντες εἰς τὴν ἐπαγγελματικὴν δημοσιογραφίαν. Περὶ ἐνὸς ἐκάστου θὰ ἀναφέρω ὅταν θὰ παρουσιάσω τὸν τίτλο ἐκάστης ἐφημερίδος.

Ἦς πρώτη ἐλληνικὴ ἐφημερίς ἐν Ρουμανίᾳ ἀναφέρεται ὁ «Ζέφυρος» τοῦ Ἰστρου, ἐκδοθεῖσα τὸ 1840, τοῦ ἐλληνομακεδόνοιο Δημ. Ἀργυριάδου. Λέγεται μάλιστα ὅτι ἐξεδόθησαν καὶ ἐκυκλοφόρησαν ἐν Βλαχίᾳ καὶ ἀργότερον ἐν Ρουμανίᾳ ὑπὲρ τὰς 30 ἐφημερίδας, ἀλλὰ δὲν ἀνεκάλυψα παρὰ μόνον περὶ 18 ἃς θὰ παρουσιάσω κατὰ σειρὰν χρονολογικῆς ἐμφανισεῶς των.

Ὁ κάθε τίτλος ἐφημερίδος θὰ συνοδεύεται ἀπὸ τὸν ἀριθμὸν τοῦ γενικοῦ εὐρετηρίου τῆς Βιβλιοθήκης, διὰ τυχόντα ἐνδιαφερόμενον εἰς τὸ μέλλον.

1) Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΜΗΝΥΤΩΡ ΤΗΣ ΒΛΑΧΙΑΣ. Ὁμολογῶ ὅτι ἐξεπλάγην ἐνώπιον ἐλληνικῆς ἐφημερίδος ἐκδοθείσης τὸ πρῶτον τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1849 ἐν Βουκουρεστίῳ, πρωτεύουσαν τῆς Βλαχίας καὶ ἀργότερον τῆς Ρουμανίας. Ἡ λέξις «μηνύτωρ» μετετράπη εἰς τὴν ρουμανικὴν «MONITOR» ἀμφότεραι ἔχου-

Ἡ ἐφημερίς ἔχειται διὰ τὴν ἰδιοκτησίαν τῆς «Παράσκης» καὶ παρασκήνιον ἔχει τὴν ἐκδοτικὴν ἐπιμέλειαν. Ἡ ἐφημερίς ἐκδομένη ἐστὶν ἐν τῇ πρωτεύουσῃ τῆς Βλαχίας, ἐν Βουκουρεστίῳ, καὶ τὸ ἔργον τοῦ ἴδιου ἐκδοτοῦ Μιχαὴλ Ἰωαννίδου, ὅστις κατεσκεύησε τὴν ἐφημερίδα. Ἦσαν ἰδιαιτέρως ἀγαπᾶσθαι τὴν ἐφημερίδα καὶ οἱ ἄλλοι ἐκδοτοὶ τῆς ἐποχῆς, οἱ ὅτι οὐκ ἔπαυον τοῦ ἐκδοῦν τὴν ἐφημερίδα καὶ ἐν τῇ ἐποχῇ τῆς ἐποχῆς τῆς ἐποχῆς.

ΕΤΟΣ ΠΡΩΤΟΝ.

ΑΡΙΘΜΟΣ 1.

ΑΠ' ΑΙΕΛΑΣ ΤΗΣ ΥΠΕΡΤΙΤΗΣ ΕΞΟΥΣΙΑΣ.

Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ

ΜΗΝΥΤΩΡ ΤΗΣ ΒΛΑΧΙΑΣ.

γραφὴν Ἐπὶ τῇ Μιχαὴλ Ἀργυριάδου ἀντικειμένη μὴ τὴν ἐκδοτικὴν ἐπιμέλειαν τοῦ Ζωολογίου Μιχαὴλ. Αὐτὸς τὸ Ζωολογικὸν ὅργανον ἀνεκδομένην διὰ τοῦ ἐκδοτοῦ Μιχαὴλ Ἰωαννίδου, καὶ τὸ ἐκδοτικὸν τῆς ἐφημερίδας τοῦ ἴδιου. Διὰ τὴν ἐκδοτικὴν ἐπιμέλειαν τῆς ἐφημερίδας καὶ τῆς ἐκδοτικῆς ἐπιμέλειας τῆς ἐφημερίδας καὶ τῆς ἐκδοτικῆς ἐπιμέλειας τῆς ἐφημερίδας καὶ τῆς ἐκδοτικῆς ἐπιμέλειας τῆς ἐφημερίδας.

Εἰς τὴν 3 Ἰανουαρίου 1849, Βουκουρεστίον.

σαι τὴν ἰδίαν ρίζαν: ἡ μὲν ἐλληνικὴ ἐκ τοῦ «μηνύειν» καὶ ἡ ρουμανικὴ τοῦ λατινικοῦ «MONEONERE», τουτέστιν ἡ ἀρχικὴ ρίζα εἶναι κοινὴ (νὰ μὴ ξεχνῶμεν ὅτι ἀμφότεραι αἱ γλῶσσαι, ἡ ἐλληνικὴ καὶ ἡ λατινικὴ εἶναι θυγατέρες τῆς ἰδίας μητρὸς σανσκριτικῆς). Ὁ χρόνος ἐκδόσεώς της 1849, μαρτυρεῖ ὅτι καὶ μετὰ τὴν λήξιν τοῦ φαναριωτικοῦ θεσμοῦ, ἡ ἑλλην. γλῶσσα ἦτο ἡ μάλλον καλλιεργουμένη γλῶσσα τῆς ρουμανικῆς κοινωνίας τῶν ἀνωτέρων πεπαιδευμένων στρωμάτων. Ἐξεπλάγην ἐπίσης διὰ τὴν ἰκανότητά τοῦ «μηνύτωρος» ἐν Βλαχίᾳ νὰ πληροφορῇ τὸ κοινὸν ἐπὶ ὅλων τῶν προβλημάτων τῆς ρουμανικῆς κοινωνίας καὶ τῶν ἀπανταχοῦ Ἑλλήνων.

2) Η ΙΡΙΣ, ἐκδοθεῖσα ἐβδομαδιαίως τὸ 1865 ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν Ἡπειρωτῶν, τοῦ Ζαχαρία Σαρδέλλη τοῦ Παπιγγιώτου καὶ τοῦ Γιαννιώτου Θωμᾶ Πασχίδου, ἀμφοτέρων ἀνδρῶν μορφωμένων. Ἐκυκλοφόρησεν εἰς τέσσαρας περιόδους: 1865—1906, 1914—1916, 1920—1921, 1938—1941. Ἡ Ἴρις ἦτο τὸ πρῶτον δημοσιογραφικὸν ὄργανον ὃ ὑπερημύνθη σθεναρῶς τῶν ἐλληνικῶν ἐν Ρουμανίᾳ συμφερόντων, πάντοτε ὁμῶς ἐν τοῖς ὁρίοις τῆς νομιμότητος τοῦ Ρουμανικοῦ Κράτους καὶ ἀνθισταμένη εἰς τὰς ὑπερβολὰς τῶν ἐθνικιστικῶν κύκλων τῆς χώρας. Διὰ τοῦτο καὶ ἐξωρίσθησαν ἀμφότεροι, ὁ μὲν Πασχίδης εἰς κάποιαν ἀραβικὴν χώραν ὅπου καὶ ὑπέκυψεν ὁ δὲ Σαρδέλλης εἰς μίαν κωμόπολιν πλησίον τοῦ Βουκουρεστίου (GAESTI).

3) Ο ΙΣΤΡΟΣ, ἐξεδόθη τὸ 1877 εἰς τὴν πόλιν GALATI, κέντρον ναυπηγικῶν καὶ ἐμπορικῶν πρωτίστης σημασίας διὰ τὴν οἰκονομίαν τῆς νεαρᾶς τότε

Ρουμανίας καὶ μία τῶν πολυαριθμοτέρων καὶ πλουσιωτέρων ἑλληνικῶν κοινοτήτων τοῦ ἐξωτερικοῦ. Μεγάλη ποικιλία τῆς ὕλης καθ' ὅσον ταύτης ἐπιμελοῦντο πλείαδες διανοουμένων ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Νικ. Δοσίου, διδάκτορος φιλολογίας. Ἡ ἐν λόγῳ ἐφημερίς εἶχε πνευματικὸν ἐπίπεdon ἀνώτερον καὶ ἀρτίαν τεχνικὴν ἐμφάνισιν.

4) ΕΛΛΗΝ. Ἐφημερίς ἡ ὁποία ἐξεδόθη τὸ 1889 εἰς τὴν Βρασίλιν, ἕτερον κέντρον ἀνθοῦντος ἑλληνισμοῦ ὡς καὶ τὸ GALATI, ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Ν. Α. Κουτσαλέξη. Ἡ Βρασίλα ἐκαυχάτο πάντοτε διὰ τὴν περίλαμπρον ἐκκλησίαν τῆς οὔσης ἡ μεγαλοπρεπεστέρα τῶν ἐν τῇ ξένῃ ἑλληνικῶν ἐκκλησιῶν. Ἄλλωστε ἡ Βρασίλα, τὸ ἄλλοτε Προϊλάθον ἦτο ὄχι μόνον ἐμπορικὸν καὶ ναυτιλιακὸν κέντρον τῆς χώρας ἀλλὰ καὶ ἔδρα ἐντατικῆς ἐκκλησιαστικῆς δράσεως ἀφοῦ ἐκεῖ ἐχρημάτισαν κατὰ καιροῦς τόσοι μητροπολίται Ἑλλήνες ὡς ὁ Παρθένιος ὁ 4ος, πρῶν πατριάρχης Κων. πόλεως καὶ εἴτα μητροπολίτης Προϊλάθου, ὁ Καλλίνικος ὁ 3ος ἀπὸ τὴν Ζαγορά τοῦ Πηλίου, μητροπολίτης τὸ 1743 καὶ ἀργότερον (1757) πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως (θεολόγος, ἱστορικός, προσωπικότης ἐξαιρετικῆς τῆς Ὁρθοδοξίας ὁ Δανιὴλ (1751), ὑπογράφων ἑλληνιστὶ ὁ ταπεινὸς Μητροπολίτης Προϊλάθου Δανιὴλ. Ὁ Ἰωακείμ, ὁ ἕτερος Παρθένιος (1800) ὁ ἐξάρτας τὸ ἔργον τοῦ Ζῶη Καπλάνη καὶ ἴσως ὁ Κρῆς Ἀθανάσιος Πατελλάριος, δις οἰκουμενικὸς Πατριάρχης (DOMESTENE RUSSO STUDI GRECO - ROMANE).

5) ΠΑΤΡΙΣ. Ἡμερήσια ἐφημερίς ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Π. Χριστοδούλου, ἐκδοθεῖσα τὸ 1890 ἐν Βουκουρεστίῳ, ἐνημερώνουσα τὸ ἑλληνικὸν κοινὸν πλήρως ἐπὶ τῆς πορείας ὅλων τῶν προβλημάτων τοῦ τόπου, τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ κόσμου. Περιεῖχεν ἄφθονον ὕλικὸν ἀναφερόμενον ἐκτενέστατα εἰς τὴν ζωὴν

[illegible]

**ΕΛΛΗΝΕΣ
ΕΝ ΒΟΥΚΟΥΡΕΣΤΙΟ**

[illegible][illegible][illegible]

Es können, entsprechend, die in 17
erwähnten "Anordnungen" des "Ay. Elbe-
lischen" für seine in der "Anordnung" des
des "Bepflichteten", des "Bepflichteten", des "Bepflichteten"
und "Bepflichteten" der "Bepflichteten" der "Bepflichteten"
des "Bepflichteten" der "Bepflichteten" der "Bepflichteten"

[illegible][illegible]

1. The first of these is the *epitaphic* or *epitaphic* style, which is characterized by a certain degree of formality and a certain degree of solemnity. It is often used in the context of a funeral or a memorial service, and it is often used to describe the life and death of a person. The epitaphic style is often characterized by a certain degree of formality and a certain degree of solemnity. It is often used in the context of a funeral or a memorial service, and it is often used to describe the life and death of a person.

[illegible]

1987-1988

[illegible]

τῶν ἑλληνικῶν κοινοτήτων καὶ ἀποτελεῖ πολύτιμον πηγὴν πληροφοριῶν διὰ τὸν μέλλοντα ἐπὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Ρουμανίας ἱστορικόν.

6) **ΕΛΛΑΣ.** Τοῦ Θ. Μοσχοπούλου, ἐκδοθεῖσα τὸ 1894 ἐν Βουκουρεστίῳ μεγάλου σχήματος καὶ ἱκανοποιούσα ὅλας τὰς ἀπαιτήσεις ἐνὸς ἐκσυγχρονισμένου δημοσιογραφικοῦ ὀργάνου τῆς ἐποχῆς, ὑπὸ ἐνὸς τῶν μᾶλλον πεπειραμένων δημοσιογράφων τοῦ ἔξω ἑλληνισμοῦ.

7) **ΠΑΤΡΙΣ.** Εἰκονογραφημένη ἐβδομαδιαία ἐφημερὶς ἐκδοθεῖσα τὸ 1896 ὑπὸ τοῦ δεινοῦ καὶ περιφήμου δημοσιογράφου Σπ. Σίμου τοῦ ἐκ Λαβδάνης Πωγωνίου. Περὶ τούτου καὶ τῆς ἐφημερίδος του δύνανται νὰ λεχθοῦν τόσα πολλὰ εἰς χωριστὴν πραγματείαν, δεδομένης τῆς δράσεώς του ὡς δημοσιογράφου καὶ ὡς συνηγόρου τῶν ἑλληνικῶν συμφερόντων.

8) **ΕΛΠΙΣ.** Ἐκδοθεῖσα τὸ 1900 ὑπὸ τοῦ Σταύρου Βασιλάκη, ἐφημερὶς Βουκουρεστίου, πλουσιωτάτη εἰς ὕλικόν, ἀναφερόμενον εἰς τὴν ζωὴν τῶν Βαλκανίων εἰς τὰς πολιτικὰς ζυμώσεις τῆς περιοχῆς εἰς ἣν ἐμαίοντο ὡς ἀνέκαθεν τὰ συμφέροντα τῶν μεγάλων δυνάμεων καὶ τὰ ἀντίξοα συμφέροντα τῶν μὴ ἐλευθερωθέντων πληθυσμῶν. Ἡ πρώτη σελὶς τῆς ἐφημερίδος ταύτης τεκμηριώνει περὶ τῶν ἀνησυχιῶν τῆς περιοχῆς τῆς βαλκανικῆς χερσονήσου.

9) **Η ΜΕΛΙΣΣΑ.** Ἐκδοθεῖσα τὸ 1908 ὑπὸ τοῦ σεμνοῦ καὶ ἀγαθοῦ ἀνθρώπου ὁ ὁποῖος ἦτο ὁ Ἰωάννης Οἰκονόμου, καταγόμενος καὶ οὗτος ἀπὸ τὸ Πάπιγγον, ἐκυκλοφόρησεν ἐπὶ σειρὰν πολλῶν ἐτῶν. Ὁ Οἰκονόμου, ἡπίου χαρρακτῆρος καὶ

Ἔτος Α'. — Ἀριθ. 4

ΛΕΠΤΑ 15 ΛΕΠΤΑ

ΚΥΡΙΑΚΗ, 27 Ἀπριλίου 1908

Η ΜΕΛΙΣΣΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΝ, ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΙΔΗΣΕΩΝ

Ἐκδότης - Διοικητής ΙΩΑΝΝΗΣ Π. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ	ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΑΠΛῆ ΤΗΣ ΕΒΔΟΜΑΔΟΣ ΕΝ ΒΟΥΚΟΥΡΕΣΤΙῳ	ΣΥΝΤΑΚΤΑΙ - ΣΥΓΓΡΕΤΑΤΑΙ ἀπὸ φορέου διακεκριμένου καλλιῶν Κοριῶν καὶ Κοριῶν
Πᾶσα ἐπιστολὴ ἀπευθύνεται: „MELISSA“ Str. Covaci, 14.— Bucarest 778	ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΙ: ΕΤΗΣΙΑ - ΕΞΑΜΗΝΟΣ Ἐν Ρουμανίᾳ Φρ. 12.— Φρ. 6.— Ἐν τῷ Ἑξωτερικῷ » 21.— » 10.— Ἐν Ρωσίᾳ. Ρούβλ. 7.— Ρούβλ. 4.—	Δημοσιεύονται Ἀγγέλαι κατ' ἀποκοπὴν καὶ Γραφεῖον Τυπογραφικόν STRADA COVACI, N. 14

ΤΟ ΙΩΒΙΛΑΙΟΝ ΤΟΥ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΟΣ ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΥ ΙΩΣΗΦ

Η ΥΠΟΔΟΧΗ ΤΩΝ ΓΕΡΜΑΝΩΝ ΜΟΝΑΡΧΩΝ ΕΝ ΒΙΕΝΝΗ

Ὁ αὐτοκράτωρ Φραγκίσκος Ἰωσήφ ἀνέμεινε τὸν αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας, τὴν αὐτοκράτειραν, τὸν πρίγκηπα Αὐγούστου Γουλιέλμου καὶ τὴν πριγκίπισσαν Βικτωρίαν Δουῶν εἰς τὸν

ἐνθρονισμὸν τοῦ λαοῦ τῆς μετ' ἀπαύστου καὶ εὐγενεστάτου Σιέλου.

Ἡ φυχὴ τῆς ὕμνῳ Μεγαλειότητος ἀκαίουται νὰ ἦται πλήρης ὑπαρξια νῆας καὶ ἱκανοποιήσεως, ἀπὸ παντα-

ἀπὸ τοῦ βάθους τῆς ἡμετέρας καρδίας προσφέροντες τὴν ἐκφράσιν τῆς λατρείας ἡμῶν πρὸς τὸν εὐγενὴ Μονάρχην τὸν πατρὸς σύμμαχον, τὸν λογιζόμενον ἡγήγηται τῆς αἰρήνης, ὑπὲρ τῆς

ἡθους τιμίῳ ἀνθρώπου, ἐμαστιζέτο ἀπὸ τὸ ἄγχος τῆς Μεγάλης Ἰδέας, μήπως δὲν προφθάσῃ νὰ τὴν ἰδῇ συμπληρωμένην. Ἀπέθανεν εἰς προκεχωρημένην ἡλικίαν καὶ ἀρκετὰ πτωχός, καθ' ὃ τίμιος δημοσιογράφος. Ἐκυκλοφόρησεν εἰς τρεῖς περιόδους 1908—13, 1914—16 καὶ 1920—28.

10) ΕΘΝΟΣ. Ἐξεδόθη εἰς Βραΐλαν ὑπὸ τοῦ Γεωργίου Κωστομύρη καὶ μετεφέρθη εἰς Βουκουρέστιον μετὰ τὴν λήξιν τοῦ Αου παγκοσμίου πολέμου, ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Λεωνίδα Κωστομύρη, φανατικοῦ Βενιζελικοῦ. Ἦταν ἡ ἔφημερίς μὲ τὴν μεγαλυτέραν κυκλοφορίαν, ἡ μάλλον ἐνημερωμένη ἐπὶ τῆς δράσεως ὅλων τῶν κοινοτήτων καὶ παροικιῶν καὶ συνεισέφερε περισσότερον πάσης ἄλλης διὰ τὸ κοινὸν καλόν. Συνειργάσθη μὲτ' αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ πάντοτε φλέγοντος ζητήματος τῆς διατηρήσεως καὶ τελειοποιήσεως τῶν ἑλλήνων. ἐκπαιδευτηρίων τῆς κοινότητος Βουκουρεστίου, τῶν ὁποίων ἤμουν σχολικὸς ἔφορος. Ὁ σύλλογος τῶν ἡπειρωτῶν συνέβαλε καὶ συνέδραμε πολὺ εἰς τὴν διατήρησιν παντὶ τρόπῳ τούτου, εἰς τὴν μὴ κατάργησίν του, διήθεν οἰκονομικῶν δυσχεριῶν εἰς ἃς ἀντεπεξῆλθεν ἡ μεγάλη μᾶζα τῶν ἐνθέρμων μικροαστῶν Ἠπειρωτῶν. Ἐπὶ πλέον ἵδρυσα σελίδα γραμμάτων καὶ τεχνῶν εἰς ἣν ἐκάλεσα πρὸς συνεργασίαν στοιχεῖα ἀξιόλογα πρὸς τοῦτο καὶ ὅπου ἐδημοσίευσα ἑκκλησίαν καὶ ἄρθρα μὲ τὸ ψευδώνυμον «Γραμμενιάτης». Μεταξὺ τῶν συνεργατῶν τῆς ἔφημερίδος εὗρισκοντὸ Πέτροπουλιάδης, ὁ Σπ. Συνοδινός, ὁ Θωμᾶς Μουδόπουλος, ὁ Χαρ. Βανδῶρος καὶ ὁ Ἀλκης Μυρσίνης - Μάνθος καὶ ὁ ὑπογράφων τὴν πραγματείαν ταύτην. Ἐκυκλοφόρησε 1911—16 καὶ 1919—1941.

11) ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ. Ἐκδοθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἀδαμαδαμίδου Χρήστου τὸ 1918, ποιητοῦ, ἑλληνιστοῦ, θεολόγου καὶ πρωτοψάλτου, ἐκτιμωμένου ὑπὸ τῶν ἀνωτέρων Ρουμάνων κληρικῶν διὰ τὴν θυζαντινὴν τῷ ὄντι μουσικὴν του. Ἐκδομένη δις τῆς ἑβδομάδος προσέφερεν εὐχάριστα ἀναγνώσματα λόγῳ τῆς μορφώσεώς του καὶ γενικὰ ἡ ἔφημερίς του εἶχε περιποιημένην ἐμφάνισιν. Ἀπεβίωσεν εἰς προκεχωρημένην ἡλικίαν μὲ ἐμφανὴ σωματικὴν καὶ διανοητικὴν ὕφεσιν καὶ κατὰ πτωσιν, ἄνευ οἰκογενείας καὶ ὑποκύψας εἰς τὸν πειρασμὸν τοῦ πίνειν.

12) Ο ΝΕΟΣ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ. Ἐξεδόθη ἐν Βουκουρεστίῳ ἀπὸ τοῦ Φεβρουαρίου 1921 ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Θ. Μοσχοπούλου, τοῦ ἄλλοτε ἐκδότου τῆς «Ἑλλάδος» τοῦ 1894 καὶ τῇ οἰκονομικῇ συμβολῇ τοῦ Ζαγορίσιου Τραπεζίτου Ἀνδρέα Λαζοῦ καὶ τῶν «βασιλικῶν» κύκλων τῆς κοινότητος. Ἡ ἔφημερίς παρυσιάζει εἰς τὴν ἐπικεφαλίδαν τῆς τὸν χάρτην τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος, τὸ ὄραμα τοῦ Γένους καὶ τότε διὰ πρώτην φοράν, ἂν καὶ μαθητὴς, ἀντελήφθη ὅτι εἶχεν ἀρχίσει ἡ μεγάλη πληγὴ τοῦ Γένους, ὁ μέγας Διχασμός, ἡ μεγάλη συμφορά. Σοβαρὰ ἔφημερίς, χειριζομένη μὲ ἀνευθυνότητα τὰ ἐθνικὰ ζητήματα καὶ τὰ ἐν Ρουμανίᾳ ἑλληνικὰ συμφέροντα, ἀφήσασα ἀνάμνησιν ἐξαιρετικοῦ δημοσιογραφικοῦ ὄργανου. Ἐκυκλοφόρησε 1921—1926.

13) ΚΟΣΜΟΣ. Ἐβδομαδιαία εἰκονογραφημένη ἐπιθεώρησις ἐκδοθεῖσα τὸ 1929, μὲ εὐχάριστον τυπογραφικὴν ἐμφάνισιν, ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τῆς κυρίας Μ. ΜΕΣΣΑΡΗ καὶ μὲ ὕλικὸν ἐμπνέον πάντοτε αἰσιοδοξίαν.

14) ΑΚΡΟΠΟΛΙΣ. Ἐφημερίς ἐκδοθεῖσα τὸ 1929 ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους Σαρδέλλη, υἱοῦ τοῦ Ζαχαρία Σαρδέλλη, τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς Ἱριδος. Ἀμφότεροι, πατὴρ καὶ υἱός, ἐστάθησαν ἀμύντορες τῶν ἑλληνικῶν συμφερόντων ἀπέναντι τῶν ρουμανικῶν ἀρχῶν, ἕως εἰς σημεῖον νὰ ἀποθαίνουν κάποτε κάποτε ἐνοχλητικοὶ δι' αὐτὰς τὰς τελευταίας. Τὸν ἐγνώρισα ἐκ τοῦ σύνεγγου. Ἀπεβίωσεν ὑπερογδοηκοντούτης, πτωχὸς καὶ εἰς ἀθλίαν κατάστασιν. Ἐζήτησα ὑπὲρ αὐτοῦ τὴν συνδρομὴν τῆς ἑλλήνων. πρεσβείας ἡ ὁποία συγκατετέθη νὰ τὸν βοηθήσῃ. Μετὰ ἀπὸ τρία συνεχῇ ἐπιδόματα, ἔπαυσε νὰ τὸν βοηθῇ πλέον. Ἦμην ὁ μόνος Ἕλλην ὅστις τὸν συνώδευσα κατὰ τὴν τελευταίαν ἐν τῷ κόσμῳ τοῦτο διαδρομὴν του.

15) ΕΛΛΑΣ. Ἐκδοθεῖσα τὸ 1931 ὑπὸ τοῦ Ν. Ἰγγλέση, πολιτικῆς ἔφημερίδος, ἀσχολουμένη ἐν ἐκτάσει μὲ τὰ πολιτικὰ ζητήματα τῆς Ἑλλάδος καὶ τὰ τῆς

ΕΓΟΣ Α'

1 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1909

ΑΡΙΘ 7

ΑΞΚΛΗΡΙΟΞ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΜΕΝΟΝ

· ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ·
· ΔΙΞ · ΤΟΥ · ΜΗΝΟΣ ·
· ΥΓΙΕΙΝΗ · ΚΑΙ ·
· ΙΑΤΡΙΚΗ · ΤΟΥ ·
· ΛΑΟΥ ·

ΕΝ
ΒΟΥΚΟΥΡΕΙΤΙΝ

· ΥΠΟ · ΤΟΥ · ΙΑΤΡΟΥ ·
· ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Χ. ΓΑΡΙΣΙΔΟΥ ·

πορείας του έλληνισμού της Ρουμανίας, προσκειμένη φιλικώτατα πρὸς τὸν τότε πρέσβυν μας Κ. Κόλλαν, φίλον τοῦ ὑπουργοῦ ἐξωτερικῶν Μιχαλακοπούλου καὶ τῇ εὐνοουμένη ὑπ' αὐτοῦ κοινοτικῇ φατρίᾳ.

16) ΕΘΝΙΚΟΣ ΦΑΡΟΣ. Τοῦ ἀπὸ τοὺς Κήπους Ζαγορίου Κώστα Βελέντζα, μορφωμένου ἀνθρώπου καὶ ἄλλοτε συνεργάτου τῆς «Μελίσσης» τοῦ Οἰκονόμου

καὶ τοῦ Ἑθνους τοῦ Κωστομήρη, δηλ. ἦτο δημοσιογράφος μὲ ἀρκετὴν ἐμπειρίαν. Ἐπρόκειτο δι' ἐφημερίδα ὑποστηρίζουσα τὰ κοινὰ ἑλληνικὰ συμφέροντα, δι' ἐφημερίδα περιωπῆς. Συνεργάτης τῆς ἦτο ὁ ἐκ Παραμυθίας καθηγητῆς ἑλλη- νικῶν τοῦ Γυμνασίου Βουκουρεστίου, Χαρ. Τσούλας. Ἐκυκλοφόρησε 1934—36.

17) ΝΕΑ ΕΛΛΑΣ. Τοῦ Κλεοβούλου Τσούρκα ἀπὸ τὸ Βογατσικὸ τῆς Καστο- ριάς, ἐκδοθεῖσα τὸν Νοέμβριον τοῦ 1945 εἰς ἑλλην. καὶ ρουμανικὴν γλῶσσαν. Ἦτο ἡ πλέον πλουσία εἰς ὕλικὸν ἐφημερίς, μὲ συνεργάτας διανοομένους Ἑλ- ληνάς καὶ ρουμάνους. Εἰς ταύτην συνεργάζοντο ἄνθρωποι οἱ ὅποιοι ἀπέβλεπον εἰς μίαν εἰλικρινὴ ἑλληνορουμανικὴν φιλίαν, προσέγγισιν καὶ ἐπὶ τῷ καλῷ ἀμφοτέρων τῶν πλευρῶν συνεργασίαν. Μεταξὺ τῶν τακτικῶν συνεργατῶν τῆς ἦτο ὁ Ἄλκης Μυρσίνης - Μάνθος, λόγιος καὶ δημοσιογράφος. Ὁ Κλ. Τσούρκας ἦτο στερεὰ πεπαιδευμένος πτυχιούχος τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς Βουκουρεστίου καὶ ἦτο ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἔκαμε γνωστὸν εἰς τὴν Ρουμανίαν τὸν Θεόφιλον τὸν Κορυδαλλέα, ὡς τὸν ἐκλαΐκευτὴν τοῦ Σταγειρίτου εἰς τὴν νοτιοανατολικὴν Εὐ- ρώπην, διδάξαντος περὶ τούτου εἰς τὴν ἡγεμονικὴν Ἀκαδημίαν τοῦ Ἰασίου (Μολδαβίας). Τὸ βιβλίον τοῦ Κλ. Τσούρκα, «LES DEBUTS DE L'ENSEIGNEMENT PHILOSOPHIQUE ET DE LA LIBRE PENSEE DANS LES BALKANS LA VIE ET L'OEUVRE DE THEOPHILE CORU DALEE», εἶναι τὸ ἔργον τοῦ διὰ τοῦ ὁ- ποίου τὸ κοινὸν τῶν διανοομένων τῆς Ρουμανίας ἐμυήθησαν εἰς τὰ τῆς διδα- σκαλίας τοῦ μεγάλου Ἑλληνος φιλοσόφου καὶ τοῦ νεωτέρου του σχολιαστοῦ εἰς Ἰάσιον. Ἡ συνεργασία μου εἰς τὴν «Νέαν Ἑλλάδα» τοῦ Κλ. Τσούρκα συνίστατο εἰς ἄρθρα ποικίλου περιεχομένου καὶ σειρὰν ἄρθρων μὲ ἐντυπώσεις ἀπὸ τῆς ἀπ' εὐθείας ἐπαφῆς μου μετὰ τῶν Ἑλλήνων τῆς Τραπεζίδος, Κριμαίας, διὰ τὴν ζωὴν τῶν ὁποίων ἔγραψα μερικὰ περιστατικά, χωρὶς ὅμως νὰ ἐπεκταθῶ καὶ πολὺ πέραν τοῦ «ἐπιτροπομένου» διότι ὑπῆρχε καὶ λογοκρισία καὶ παρουσία ἐν Ρου- μανίᾳ ρωσικῶν δυνάμεων. Ἡ «Νέα Ἑλλάς» ἐκυκλοφόρησε μόνον μετὰξὺ 1944— 1946 καὶ ἐπαύθη διὰ γενικοῦ μέτρου περὶ κυκλοφορίας ξένων ἐφημερίδων.

18) Τὸ ἱατρικὸν περιοδικὸν «ΑΣΚΛΗΠΙΟΣ», ἐκδιδόμενον δις τοῦ μηνὸς ἀπὸ 1ης Φεβρουαρίου 1909 ὑπὸ τοῦ Ἑλληνος ἱατροῦ ἐν Βουκουρεστίῳ Κων. Παρισίδη. Οὗτος ἦτο ὄχι μόνον ἱατρός, ἀλλὰ καὶ ἄνθρωπος, διὰ τὸν ὁποῖον ἡ ἱατρικὴ δὲν ἐσήμαινεν μόνον θεραπείαν, ἀλλὰ καὶ κοινωνικὴν πρόνοιαν. Ἐχρημάτισε μέλος τῆς Κοινот. Ἐπιτροπῆς ὑπὸ τὸν ἐκ Ζαγορίου Τραπεζίτην Ἀνδρέαν Λαζαράν. Ἦτο μειλίχιος, προσιτὸς εἰς ὅλους τοὺς δεινοπαθοῦντας.

Δρ ΔΗΜΟΣΘ. ΓΡΑΜΜΑΤΟΠΟΥΛΟΣ

ΤΟ ΤΕΜΠΛΟ ΤΟΥ ΑΓ. ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΥΣ ΠΡΕΒΕΖΗΣ

Σὰν ἀριστούργημα ξυλογλυπτικῆς δεξιότητος καὶ φαντασίας μπορεῖ νὰ θεωρηθῇ τὸ τέμπλο τοῦ μητροπολιτικοῦ μας ναοῦ. Οἱ κλιματίδες, τὰ φύλλα ἀμπέλου, τὰ κλαδιά, τὰ σταφύλια, καὶ μέσα σ' αὐτὰ ἀγγελουδία ὠραῖα καὶ πουλιὰ παριστάνουν συνθέσεις ὑπέ- ροχες, ποὺ στὸ σύνολό τους φανερώνουν μαστορικὰ καὶ καλλιτεχνικὴ ἔμπνευση ἐξαιρετῆ.

Ὁ καθηγητῆς τῆς ἀρχαιολογίας κ. Σωτηρίου μᾶς ἐδίδαξε κάποτε πῶς ἡ ὠραία αὕτῃ τέχνη ἔλαβε τὴν μεγάλη τῆς ἀνάπτυξη στὰ χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας ἀπὸ μαστόρους Κονιτσιῶτες ἢ Μετσοβίτες ποὺ τὴν διάδωσαν καὶ ἐφάρμοσαν δουλεύοντάς τὴν σὲ πολλὰς ἐκκλησιὰς τῆς Ἑλλάδας καὶ τῆς Βαλκανικῆς. Κι' ἂν σήμερα οἱ Σέρβοι καὶ οἱ Βούλγαροι ἀπὸ σωδινισμό θέλουν νὰ τὴν παρουσιάσουν, ὡς δική τους δημιουργία στὶς ἐκκλησιὰς τους, ποὺ ἔχουν τέτοια ξυλόγλυπτα τέμπλα, παραποιοῦν ἀπλῶς τὴν ἀλήθεια, γιὰτὶ σὲ κάποια

ἄκρη αὐτῶν θὰ εἶναι σκαλισμένη ἡ ἐπιγραφή τοῦ ὀνόματος τοῦ ἀρχιμάστορα, Κονιτσιώτη ἢ Μετσοβίτη.

Ἄς ρίξουμε καὶ μῆς μιὰ γρήγορη ματιὰ στὸ τέμπλο τοῦ Μητροπολιτικοῦ μας ναοῦ.

Κάτω ἀπὸ τὴν μεγάλη εἰκόνα τῆς Παναγίας, ἀριστερὰ τῆς ωραίας Πύλης ὑπάρχει ξυλόγλυπτη, σὲ σχῆμα ταινίας, ἐπιγραφή ποὺ λέγει τὰ ἐξῆς: «Συνδρομητῶν 1827 — καὶ ἐπιτρόπων Θεοδ. Περικλῆ Σκέφερη καὶ Στράτου Γκινάκα». Προφανῶς πρόκειται γιὰ τὸ χρόνο ποὺ κατασκευάσθηκε ἀπὸ Κονιτσιώτη ἢ Μετσοβίτη μάστορα τὸ περικαλλέστατο καὶ καλλιτεχνικώτατο τέμπλο.

Κάτω ἀπὸ τὴν μεγάλη λατρευτικὴ εἰκόνα τοῦ ἁγίου Χαραλάμπους ὑπάρχει ἡ ἐξῆς ἐπιγραφή μὲ μελάνι: «Ἀνανεώθη τὸ παρὸν τέμπλον τοῦ Ἁγίου Χαραλάμπους διὰ ἐπιστασίας τῶν κυρίων ἐπιτρόπων Χρ. Σκέφερη, Δημητρίου Ἀγόρη καὶ Ἰωάννου Μακρῇ 1836 Ὁκτωβρίου 30». Δὲν ξέρουμε ἂν μέρος τοῦ τέμπλου ξαναφτιάστηκε, γιὰτὶ εἶχε πάθει κάποια ζημιὰ, ἂν συμπληρώθηκε κάποιο τμῆμα ποὺ ἔλειπε. Πιὸ πιθανὸν τὸ «ἀνανεώθη» νὰ σημαίνει ἔγινε κανοῦργιο φρεσκάρισμα, γιὰτὶ ὡς τότε, ἀπὸ τὸ 1827 ποὺ φτιάχτηκε θὰ ἦταν ἄβαφο. Αὐτὸ νομίζω τὸ φανερώνει καὶ μιὰ ἄλλη ἐπιγραφή κάτω ἀπὸ τὴν μεγάλη εἰκόνα τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ «Ἀποκεφαλίστη» ποὺ λέγει, «ἐχρυσώθη τὸ παρὸν τέμπλον τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Χαραλάμπους διὰ ἐπιστασίας τῶν ἑναντι κυρίων ἐπιτρόπων Χρήστο Σκέφερη, Δημητρίου Ἀγόρη, Ἰωάννου Μακρῇ. Διὰ χειρὸς Δημητρίου Διαμάντη τοῦ ἐκ Ζαγορίου 1835 Ἰουνίου 30. Ἡ τέχνη τῆς ἐπιχρυσώσεως ἢ ἐπαργυρώσεως τῆς χρυσοχοΐας γενικὰ τῆς τορνευτικῆς τῶν μετάλλων, εἶχε πάρει μεγάλη ἀνάπτυξη στὰ Γιάννινα στὰ χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας καὶ διατηρεῖται ἀκόμα καὶ σήμερα σὲ μεγάλη ἀκμῇ.

Ἡ ἐπιχρυσώση τῶν ξυλίνων τέμπλων ὅπως καὶ τῶν πλαισίων τῶν εἰκόνων γινόταν ἀπὸ εἰδικούς μαστόρους. Ἐπάνω στὴν ἐπιφάνεια τοῦ ξυλόγλυπτου ἀντικειμένου ἔβαζαν ἓνα λεπτὸ στρώμα καμωμένο ἀπὸ γύψο καὶ γομαλάκα καὶ κατόπιν ὅταν ἀκόμη ἦταν αὐτὴ μαλακιά, ἀφοῦ τὴν ἐξωμάλυναν μὲ νύχι ἀετοῦ, μὲ εἰδικὸ πινέλλο, μὲ ὑπομονὴ καὶ κόπο, ἐπέθεταν λεπτότατα φύλλα χρυσοῦ. Κατόπιν τὸ ἐπιλειάνανε τὶς πιθανὲς ἐξογκώσεις. Ὁ Διαμάντης λοιπὸν εἶναι ὁ ἐπιχρυσωτής. Ποιὸς εἶναι ὁ κατασκευαστὴς τοῦ τέμπλου στὸ 1827 δὲν μπόρεσα νὰ θρῶ σὲ ἐπιγραφὴς τὸ ὄνομά του.

Ἄς ποῦμε ὅμως καὶ λίγα σχετικὰ μὲ τὶς εἰκόνες τοῦ ναοῦ.

Στὴν ἐποχὴ τῆς Βενετοκρατίας (1717—1797) ἐξ αἰτίας τῆς μεγάλης οἰκονομικῆς ἀνθίσεως τῆς πόλης μας — κατὰ τοὺς Δ. καὶ Ν. Στεφανόπουλοι εἶχε 14.000 ψυχές — οἱ καλλιτέχνες καὶ μαστοροὶ θρῖσκαν καλὲς δουλειές ἐδῶ. Ἐκτὸς τοῦ τέμπλου ποὺ εἶναι πολυτιμώτατο καὶ οἱ μεγάλες εἰκόνες ἀριστερὰ καὶ δεξιὰ τῶν θυρῶν τοῦ εἶναι μεγάλης ἀξίας. Ἡ εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ ὡς βασιλέως στὸ θρόνο του, ἔχει τὴν ἐξῆς ὑπογραφή: «Ἰστορίαι τὸ 1793 διὰ χειρὸς Ἀναστασίου Ρίζου τοῦ ἐξ Ἀθηνῶν ἐν μηνὶ Ἰουνίου ἐπιτροπεύοντος Κύρ. Κώστα Παπαπολύζου καὶ Ἀνδρέου Αὐγερινοῦ». Ἐπὶ Στυλιανοῦ Μητροπολίτου ἀντικατεστάθηκε ἡ ἐν λόγῳ εἰκόνα δι' ἄλλης ὁμοίας, χωρὶς ὅμως τὴν χρονολογίαν. Ἡ ἴδια ὑπογραφή φέρεται καὶ στὴν εἰκόνα τῆς Θεομήτορος. Ἡ εἰκόνα τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ «Ἀποκεφαλίστη» κοντὰ στὸ δίσκο ποὺ φέρει τὴν κεφαλὴ τοῦ Ἁγίου φέρει τὴν ἐπιγραφή «χειρ Ἀναστασίου Ρίζου τοῦ ἐξ Ἀθηνῶν. 1793».

Στὴν ἱστορίᾳ τῆς Ζωγραφικῆς ἡ σχολὴ τῶν εἰκονογράφων τῆς Ἀθήνας ἐπὶ Τουρκοκρατίας κατέχει ἐξαιρετικὴ θέση. Τὰ πρόσωπα τῶν παραπάνω εἰκόνων φέρουν ἔκδηλα τὰ σημάδια μιᾶς αἰθέριας καὶ λεπτῆς οὐράνιας χάρης καὶ γοητείας ποὺ εἶναι προφανῶς κληρονομικὸ καταστάλαγμα τῆς ἐνδοξῆς κλασσικῆς τέχνης τῶν Ἀθηνῶν τοῦ Χρυσοῦ αἰῶνος.

Ἡ λατρευτικὴ εἰκόνα ὅμως τοῦ Ἁγίου Χαραλάμπους, τοῦ «Ἀφέντη» ὅπως στοργικὰ τὸν ἐπικαλοῦνται οἱ συμπολίτες μας, ἔγινε ἀπὸ Λευκαδίτη ζωγράφου. Γύρω ἀπὸ τὴν ὁλοσώματη ἐξεικόνιση τοῦ Ἁγίου παριστάνονται σὲ μικρότερα τεραγωνάκια τὰ θαύματα καὶ τὸ μαρτυρικὸ τέλος του. Εἶναι καμωμένη ἀπὸ Λευκαδίτη ζωγράφου καὶ φέρει τὴν ὑπογραφή: «Χεῖρ Βασ. Ἀρκελὲ ἐξ Ἀγίας Μαύρας 1804». Τὴ ντύσανε μὲ ἀσημικὰ καὶ δὲν φαίνεται ἡ ὑπογραφή τώρα.

Κι' αυτό το εικόνισμα 30X0,50 περίπου υπήρχε στο ναό του Ἁγίου Κωνσταντίνου ἐν Πρεβέζῃ. Τὸ Πάσχα τοῦ 1979 δὲν υπήρχε στὴ θέσιν του, ὁ δὲ ἐφημέριος μὲν ἔλεγε στὴν ἀπορία μου ὅτι δὲν υπήρχε. Ἦταν παρὼν στὴν ἐρώτησή μου καὶ ὁ Ἱερέως Μυχ. Καποκούνης. Μάρτυρες ἡ Κυρία Καρόδη, ἡ Κυρία Μαρμάτη σύζυγος Γ. Δόνα καὶ ἄλλοι ἐνορίτες τοῦ ναοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου Πρεβέζης.

Ξέρουμε πὼς στὴ Λευκάδα ἦρθαν πρόσφυγες Κρήτες, ζωγράφοι, καλλιτέχνες στὰ 1669, μετὰ τὴν ὑποταγὴ τῆς μεγαλονήσου στοὺς Τούρκους καὶ καλλιέργησαν τὴν τέχνη. Κι' ἀπὸ τῆς Βενετίας ὅμως τὶς καλλιτεχνικὲς σχολὲς εἶχαν καλλιεργήσει τὸ ταλάντο τους Λευκαδίτες καὶ Ἑπτανήσιοι καλλιτέχνες.

Τὴν καλλιτεχνικὴ ἀξία τοῦ τέμπλου τοῦ Ἁγίου Χαραλάμπους θὰ τὴν καταλάβουμε καλύτερα ἀπὸ τὸ ἐξῆς γεγονός πού μοῦ διηγήθηκε κάποτε ὁ μακαρίτης Βασίλειος Μπάλ-

κος. Στὰ 1924 ἢ '25 κάποιος Γερμανοεβραῖος ἀρχαιοκάπηλος ἐζήτησε ἀπὸ τοῦτον νὰ μεσολαβήσῃ στοὺς ἐπιτρόπους νὰ τὸ ἀγοράσῃ ἀντὶ 500.000 δραχ. καὶ στὴ θέση του νὰ βάλῃ ἄλλο μαρμάρينو. Ἡ δελεαστικὴ προσφορά του ἀπερρίφθη φυσικὰ ἀπὸ τὸν μεγάλο πατριώτη μας.

Ἄν ὁ φιλοπρόδοος Δήμαρχός μας καὶ οἱ Ἐπίτροποι τοῦ ναοῦ ἤθελαν καὶ εἶχαν τὰ μέσα νὰ τὸ καθαρίσουν θὰ ἄφηναν καὶ αὐτοὶ τὸ ὄνομά τους κάπου ἐπάνω του γραμμένο νὰ τοὺς δοξάζῃ. «Τὸ γὰρ φιλότιμον ἀγῆρων μόνον».

Γνωρίζω τέτοιο καλλιτέχνη ἄριστο.

Ἔκανα ἐνέργειες ἐπὶ Δημάρχου Ι. Μουστάκα, ἀλλὰ μάταια. Τώρα ἐπὶ τοῦ νέου Μητροπολίτου Κυρίλλου Πρεβέζης γίνονται ἐνέργειες γιὰ τὸν καλλιτεχνικὸ εὐπρετισμὸ καὶ ρεστορασιὸν τοῦ τέμπλου.

Τὸ 1924 κόντεψε νὰ καὶ ἓνα μέρος τοῦ τέμπλου ἀριστερά, πάνω ἀπὸ τὴν εἰκόνα τοῦ ἁγίου Χαραλάμπους. Ἐκάναμε ἔρανο διὰ τὴν ἀποκατάσταση τοῦ καέντος τμήματος. Βρήκαμε (1925) μαστόρους ξυλόγλυπτες ἀπόγονους τοῦ πρώτου κατασκευαστῆ Ἀν. Ρίζου (1793), οἱ ὅποιοι διώρθωσαν τὴ ζημιὰ.

Ὁ τότε Μητροπολίτης Ἰωακείμ Βαλασιάδης, θυμοῦμαι, ἔκλαιγε διὰ τὴν ζημίαν. Αὐτὸς ὁ ζωγράφος Ἀναστάσιος Ρίζος φέρεται στὴν ἐπιστολὴν τοῦ πατρὸς Κοσμᾶ πρὸς τοὺς Πρεβεζάνους, Ἀπρίλιος 1779, γιὰ νὰ φτιάξουν σχολεῖο, σὰν ἐκτελεστής τῆς ἐντολῆς τοῦ πατρο - Κοσμᾶ.

ΗΛΙΑΣ ΒΑΣΙΛΑΣ

ΜΕΡΕΣ ΠΑΛΙΕΣ ΜΕΡΕΣ ΚΑΛΕΣ

(Ἄναφορὰ σ' ἓναν ὁμορφὸ οἰκισμὸ καὶ σ' ἓνα σπάνιο ἄνθρωπο)

1926: Ἡ ἀρχὴ τῆς ὑπαλληλικῆς μου ζωῆς. Ξεκινήσαμε ἀπὸ τὴν Κέρκυρα μὲ βαρὺ καλοκαίρι, ὁ μακαρίτης Γυμνασιάρχης Γιώργος Μαλάμος κι' ἐγώ, γιὰ τίς θέσεις μας στὰ Μαζεῖκα τῶν Καλαβρύτων. Ὡς τὰ Καλάβρυτα μᾶς ἔφερε ὁ τεχνικὸς πολιτισμὸς: καράβι καὶ βαγόνι. Ἀπὸ κεῖ καὶ ὕστερα μπήκαμε σὲ πιὸ μακάθριους τρόπους μεταφορᾶς. Ἡ ἀγωγιάνισσα ἡ Ἑλένη, ἡ καλόκαρδη καὶ γενναία, μᾶς κατέβασε ἀπὸ τὸ διάσελο τοῦ Χελμοῦ στὸν κάμπο τῶν Μαζεΐκων, στενὸ μὰ ὁμορφὸ καὶ γόνιμο, γέννημα μὰ καὶ θρέμμα τοῦ Ἀρουάνιου ποταμοῦ. Αὐτὸς ξεκινᾷ ἀπὸ τίς παρυφές τοῦ Χελμοῦ καὶ θρέφεται μὲ νερὰ λαγαρά. Μαζὶ μὲ αὐτὰ καὶ τὸ νερὸ τῆς Στύγας, ποὺ τὸ βλέπεις νὰ κατεβαίνει, ὅταν ἀνεβαίνεις γιὰ τὸ ὄρεινὸ χωριὸ Μάζι, πρώτη καὶ οἰγούρη πατρίδα τῶν Μαζαίων τὴν ἐποχὴ τῆς Τουρκοκρατίας, σὰν μαλαματένια κλωστή ἀπὸ ἓνα πελώριο ὀρθόσθητο βράχο. Ὅταν πῆρε τέλος ἡ βουνήσια κατηφόρα, φτάσαμε μὲ τὴν Ἑλένη στὴ δημοσιά. (Ὁ Θεὸς νὰ τὴν κάνει δρόμο λέγαμε τότε ἐμεῖς οἱ ξένοι. Τώρα ἐγίνε αὐτοκινητόδρομος καὶ ἐνώνει τὰ Καλάβρυτα μὲ τὴν Τρίπολη). Καὶ ξεκινήσαμε γιὰ τὸ μεγάλο, τότε, χωριό, τὰ Μαζεῖκα, τὴν σημερινὴ πολίχνη, ποὺ ἡ προγονοπληξία τῆς ἀλλάξε τώρα τὸ ὄνομα. (Ἀκόμη δὲν καταλάβαμε ὅτι δὲν ζεῖ μὲ μνήμες τὸ σήμερον ἂν δὲν ἀποχτήσει δικὰ του θεμέλια). Οἱ ὀρθόσθητες καὶ λυγερὲς λεῦκες θρόϊζαν καὶ γλυκοτραγουδοῦσαν πάνω ἀπὸ τὰ κεφάλια μας, καὶ ἓνας γλυκὺς ἀγέρας δρόσιζε τὸ δρόμό μας, ὥπου φτάσαμε στὸ χωριό. Καὶ ἀπὸ τὴν ὥρα αὕτῃ ἄρχισε γιὰ μένα ἡ ὑπαλληλική μου ζωή, μιὰ ζωὴ ποὺ τὴν παίρναμε πολὺ στὰ σοβαρὰ ἐκείνη τὴν ἐποχὴ καὶ εὐχομαί νὰ συμβαίνει τὸ ἴδιο καὶ σήμερον.

Ἀπὸ τὴ χρονιά τὴ σχολικὴ ἐκείνη, 1926—27, ποὺ πέρασα στὰ Μαζεῖκα τὰ τριοχαριτωμένα, - ἐλπίζω νὰ μὴν καταστρέψαν καὶ αὐτὸ τὸν οἰκισμὸ, μαζὶ μὲ τό-

σους άλλους, τὰ ἀδίσταχτα συμφέροντα, - μου ἀπόμειναν ζωηρές ἀναμνήσεις ἀπὸ ἀνθρώπους καὶ γεγονότα: Θυμᾶμαι τὸν καλλιεργημένο νεαρὸ εἰρηνοδίκτη, ποὺ τὸν ξανάειδα Ἀρεοπαγίτη ὕστερα ἀπὸ μισὸν αἰῶνα. Καὶ τὸν φίλο μου τὸν Πρόεδρο τῆς Κοινοτήτης, καὶ τὸν συνάδελφό μου τὸν φιλόλογο, ποὺ τὸν ἀπασχολοῦσε ἡ ποίηση, καὶ ποὺ εἶχε, σὰν ποιητῆς, ἰδιαίτερη ἀδυναμία στὶς παρηχήσεις, π.χ. «Ὁρῶ φανάρι στὸν Ἄρη - Κοίτα ποῦ κεῖται! - ἄρα κατοικεῖται». Θυμᾶμαι καὶ τὸν μακαρίτη Ἀριστείδη, τὸν μάγειρα, ποὺ ἔλεγε πῶς δὲν πουλάει μερίδες, ἀλλὰ τυλωσιές. Θυμᾶμαι καὶ τὸν φίλο μου τὸν ταγματάρχη Καλκούλια καὶ τὸν Κατοῖνι τὸν συμβολαιογράφο, νέον ἀξιαγάπητο, καὶ τὴν ἐξαίρετη οἰκογένεια Σακαλῆ. Θυμᾶμαι καὶ τὸν παπᾶ ποὺ μᾶς καταράστηκε ὅταν ζωηρὴ συντροφιά, τραβούσαμε γιὰ τὰ κολουμα. Καὶ τοὺς Κουτσιουμπαῖδες, καλοὺς ἀνθρώπους, ποὺ ἔμενα στὸ σπίτι τους, στὴν παρυφῇ τοῦ χωριοῦ, πλάι στὸ δασάκι, καὶ ποῦ, μπροστὰ στὴ σκάλα τους τὴν πέτρινη, εἶχα τὴν ἀμφίβολη εὐχαρίστηση μιὰ νύχτα τοῦ χειμῶνα, νὰ κάμω τὴ γνωριμία δυὸ πεινασμένων λύκων. Θυμᾶμαι καὶ τὸ χωριό, τὸν Ἅγιο Νικόλαο, ὀρεινὸ συνοικισμό πέρα ἀπὸ τὸ ποτάμι, ὅπου μιὰ μέρα χειμωλιάτικη, βραδυάσαμε μὲ τὸν Γυμνασιάρχη μου, τὸν Μακαρίτη Μαλάμο, καὶ ξεκινώντας νύχτα γιὰ τὰ Μαζέικα, τὸ χωριό μας, χάσαμε τὴ μικρὴ γέφυρα καὶ κοντέψαμε νὰ πνιγοῦμε. Καὶ θυμᾶμαι περισσότερο ἀπὸ ὅλους καὶ ὅλα τὸν φίλο μου, τὸν Παναγιώτη Βλαγκόπουλο. Λαμπρὸς τραγουδιστῆς τοῦ λαϊκοῦ τραγουδιοῦ, λαμπρὸς ψάλτης καί, τὸ πρῶτο καὶ κύριο: λαμπρὸς ἄνθρωπος, ὁ Βλαγκόπουλος. Ὁ χειμῶνας τοῦ 1926 ἦταν χειμῶνας βαρὺς. Πολλὰ χιόνια καὶ πολλὰ νερὰ τόσα, ποὺ εἶχαν πλημμυρίσει ποτάμια καὶ ξερνήδες. Καὶ ἦταν ἐπικίνδυνα ἐκεῖνη τὴν ἐποχὴ νὰ πηγαίνεις τὸν χειμῶνα ἀπὸ τὰ Μαζέικα στὴν Τρίπολη, γιατί, ἀπὸ ἔλλειψη δρόμων καὶ γεφυριῶν, τὸ μουλάρι ἦταν τὸ μεταφικρὸ μέσο, καὶ ἀρκετὰ συχνὰ στὰ βαρεῖα κακοκαίρια, οἱ ταξιδιωτὲς ἀντὶ νὰ φτάσουν στὴν Τρίπολη, ἔφταναν στὸν κάτω κόσμο. Νά, ὅμως, ποὺ εἶχα ἓνα ἀπόστημα ἐνοχλητικὸ στὸ ἀριστερό μου χέρι, καὶ ἤθελα νὰ πάω στὴν Ἀθῆνα νὰ μοῦ τὸ ἀνοίξουν. Βρισκόμουν λοιπὸν σ' ἓνα δίλημμα, ποῦ, σὰν ἀπὸ μηχανῆς θεός, τὸ τακτοποίησε ὁ Παναγιώτης ὁ φίλος μου. Πάντρεψε αὐτὰ τὰ Χριστούγεννα τὴν ἀδελφή του στὸ χωριό του τὸ ὀρεινὸ, τὸ Παγκράτι, καὶ μὲ κάλεσε γιὰ νὰ περάσω ἐκεῖ τίς γιορτές, καὶ νὰ βρεθῶ στὸ γάμο. Πολὺ ἔλκυστική πρόταση, μὰ εἶχα τὸ πονίδι. Μὰ ὁ μακαρίτης μὲ ἠσύχασε: «Μὴ σέ νοιάζει, μοῦπε, γιὰ γιαιτρό, ἔχουμε στὸ χωριό γιαιτρό περίφημο».

Φτάσαμε ἐκεῖ ὕστερα ἀπὸ ἀρκετὲς ὥρες πορεία. Γνωρίστηκα μὲ τὸ σπίτι, καὶ τὴν ἄλλη μέρα, ἐπειδὴ μὲ πονοῦσε τὸ χέρι, εἶπα τοῦ συνάδελφου νὰ μὲ πάει στὸ γιαιτρό. Καὶ μὲ πῆγε κατ' εὐθείαν στὸ σχολεῖο. Ὁ δάσκαλος ἔμοιαζε μ' ἅγιο βυζαντινὸ. Αὐτὴν τὴν ἐντύπωση κράτησα ἀπὸ τότε, καὶ δὲν μοῦ τὸν θύμησε ἡ φωτογραφία τῆς προτομῆς του. Ὁ Παναγιώτης τοῦ μίλησε γιὰ τὸ πονίδι μου. Τὸ εἶδε καὶ μοῦ εἶπε νὰ περάσω τὴν ἄλλη μέρα νὰ τὸ ἀνοίξει. Φύγαμε καὶ ὁ φίλος μου, βλέποντάς με διστακτικὸ, μοῦ εἶπε: «Μὴ φοβάσαι. Ὁ Χαρίλαος εἶναι καλύτερος ἀπὸ γιαιτρός». Ἐφτάσα στὸ σχολεῖο τὴν ἄλλη μέρα. Καὶ ὁ δάσκαλος, ἀφοῦ κατέβασε σουμπλιμέδες, βαμπάκια καὶ ἐπιδέσμους, κατακάθαρα ὅλα, μοῦσκιζε μὲ καταπληκτικὴ σβελτάδα τὸ ἀπόστημα, τὸ καθάρισε, τὸ ἔδεσε καί: αὔριο ἀλλαγὴ, μοῦ εἶπε. Αὐτὴ ἡ δουλειὰ βάσταξε ὅσο καὶ οἱ διακοπές· καὶ τὸ τραῦμα εἶχε σχεδὸν κλείσει. «Νὰ πάω, πρὶν φύγουμε, νὰ πληρώσω τὸν δάσκαλο», εἶπα στὸν Παναγιώτη. «Νὰ πᾶς», μοῦ εἶπε. Καὶ κατέβηκα στὸ σχολεῖο. «Κύριε Χαρίλαε, εἶπα στὸν φίλο μας ἦλθα νὰ σ' εὐχαριστήσω γιὰ τοὺς μπλεῖδες, νὰ σέ χαιρετήσω, ἐπειδὴ φεύγω, καὶ νὰ πληρώσω». «Γιὰ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, μοῦ λέει ὁ δάσκαλος, τί νὰ πληρώσεις;» «Τουλάχιστο τὸ ὑλικό: βαμπάκια καὶ ἐπι-

δέσλους». «Με προσβάλλεις, κύριε Γεροντικέ, μου είπε ο Χαρίλαος. Έγώ σε είδα σαν φίλο». Τρόμαξα να δικαιολογηθώ. Τόν χαιρέτησα και έφυγα. Και ανέβηκα στο σπίτι, όπου με περίμενε ο φίλος μου ο Παναγιώτης, ανυπόμονος να μάθει τί έγινε. «Έ, τί σου πήρε;» «Με κοροϊδεύεις, του είπα. Όχι μόνον δεν πήρε τίποτε, μά και του κακοφάνηκε που δημιούργησα θέμα πληρωμής». «Ξέρεις, τί είναι αυτός; μου είπε ο μακαρίτης Βλαγκόπουλος. Αυτός είναι γιατρός, αριστούχος Γερμανικού Πανεπιστημίου. Και κάνει τόν δάσκαλο για να μπορεί να θεραπεύει δωρεάν τόν φτωχόκοσμο τών χωριών, που δεν χορταίνει ψωμί». Τάχασα. Και αυτό που μου είπε ο φίλος μου ο Παναγιώτης δικαιολογεί νομίζω απόλυτα τόν τίτλο αυτής της αναφοράς μου σε χρόνια τόσο παλιά.

Ξανακατεβήκαμε στην όμορφη μικρή μας κωμόπολη με τὸ ποτάμι και τις λευκές της. Και όταν πλησίασε τὸ καλοκαίρι, μάθαμε ὅτι για λόγους πολιτικούς, τὸ σεβαστὸ Ὑπουργεῖο Παιδείας μετέθεσε τὸν δάσκαλο Χαρίλαο Οικονομόπουλο. Μά δεν πρόφτασε νὰ χαρεῖ τὸν μεταθετικὰ του ζήλο, που τὸ ἀνέδειξε, ἐκείνη τὴν ἐποχὴ τουλάχιστο, κορυφαῖο, στὸν παλαοκομματισμὸ, ὑπουργεῖο τῆς Ψωροκώσταινας. Γιατὶ ξεχύθηκαν ἀπὸ τὰ ὄρεινά χωριὰ τέτοιες ἀπειλητικὲς συντροφικὲς ὀργισμένων χωρικῶν μετὰ τὰ τσαρούχια τὰ μυτερὰ καὶ τὲς ὠραίες τους γερὲς γκλίτσες, ὥστε οἱ σοβαροὶ ἐκπρόσωποί τους φοβήθηκαν φαίνεται ξαφνικὰ τὴν, εἰς βάρος τῶν κεφαλῶν τους, δράση τους. Καὶ δούλεψαν μάνι - μάνι τὰ τηλεγραφήματα. Καὶ ὁ δάσκαλος Χαρίλαος Οικονομόπουλος παρέμεινε στὴ θέση του.

Ἡ ζωὴ ξαναμπῆκε στὴ ρουτίνᾳ της, μὰ ξάφνου, ὕστερα ἀπὸ ἓνα δυὸ μῆνες, πήρα ἓνα γράμμα ἀπὸ τὸν μακαρίτη Πατριάρχη Ἀθηνᾶγορα που με καλοῦσε νὰ ὑπηρετήσω στὴν Ἱερατικὴ Σχολὴ Κερκύρας, τοῦ νησιοῦ μου, που τότε ἦταν Δεσπότης. Δεν μπορούσα νὰ μὴ δεχτῶ, ἂν καὶ ἀγαποῦσα καὶ τὰ Μαζεῖκα καὶ τοὺς ἀνθρώπους τους. Καὶ μαζί με τὴν ἀθάνατη Ἑλένη, πέρασα γιὰ τελευταία φορὰ κάτω ἀπὸ τὶς λυγερὲς λευκές, που ἀνάμεσά τους μονολογοῦσε μουσικὰ ὁ Ἀρουάνιος, ἔφτασα στὸ διάσελο, καὶ κεῖ παραδόθηκα ἀπὸ αὐτὴν ἀπὸ τὴν ἄρρυθμη κίνηση τοῦ μουλαριοῦ στὴν ἔρρυθμη τῆς ρόδας. Καὶ ἀνάλαβα σὲ δυὸ μέρες καθήκοντα στὴν Ἱερατικὴ Σχολή, γιὰ νὰ μπορέσω νὰ φροντίσω γιὰ λίγο γιὰ τὴν σωτηρία τῆς ψυχῆς μου.

Πέρασαν τριάντα χρόνια. Καὶ μιὰ μέρα πήρα στὴ Ζωσιμαία Σχολὴ Ἰωαννίνων, ὅπου ὑπηρετοῦσα, ἓνα γράμμα ὅπου ἓνας κύριος Παπαρρηγόπουλος, ὁ ἀγαπητὸς μου τώρα Παναγιώτης, με ρωτοῦσε, ἐπεὶ εἶδε τὸ ὄνομά μου στὴν «Καθημερινή», ἂν εἶμαι ἐγώ, ὁ καθηγητὴς του τῶν Μαζείκων. Ἐφερα ξανὰ στὸ νοῦ τὸ μικρὸ χωριατόπουλο, νομίζω ἀπὸ τὸ φίλια καὶ σκέφτηκα πόσο θερμαίνει τοῦ Ἑλλήνα πολίτη τὴν καρδιά τὸ νὰ ἐρχεται σὲ ἐπαφή, προπάντων σὲ μικρὴ ἡλικία, με ἀνθρώπους που δεν κάνουν παρὰ ἀπλῶς τὸ καθῆκον τους. Ἀλλοῖμονο, εἶναι τόσο σπάνιο αὐτὸ τὸ εἶδος στὸν τόπο μας;

Τὸν ἄλλο χρόνο συνάντησα τὸν Παναγιώτη, ἀστυνόμο στὸν Πειραιᾶ. Με περιποιήθηκε καὶ με ἐτίμησε με πρωτοσέλιδο ἄρθρο στὴν ἐφημερίδα «Φωνὴ τοῦ Πειραιῶς». Ἀπὸ τότε βαστάει ἀτράνταχτη ἡ φιλία μας. Ἐτοί ὁ Πάνος, μαζί με τὸν γαμπρὸ τοῦ φίλου μου Εἰρηνοδίκη, που ἀνάφερα, τὸν δκηγόρο Καραχάλιο, παλιὸ μου καὶ αὐτὸν μαθητὴ στὰ Μαζεῖκα, στάθηκε γιὰ μεὲς καινούργιος δεσμός με τὴν μαγευτικὴ κωμόπολη, στὸν κάμπο τοῦ Ἀρουάνιου. Τώρα, ἡ δασκαλίκικη νοσταλγία, ξεχνώντας ὅτι δεν ἀλλάζει σὲ τίποτε ὁ Μανωλιός, μόνον καὶ μόνον με τὸ νὰ βάλει τὰ ρούχα ἀλλοιῶς, καὶ ὅτι με ἀγῶνες σκληροὺς κερδίζονται καὶ ἡ πρόοδος καὶ ἡ ἐλευθερία, τὴν ξαναβάφτισαν Κλητορία. Εὐχομαι

ή καινούργια στολή να χάρισε κάποια αρχαϊκή μεγαλοπρέπεια στον χαριτωμένο αγροτικό οικισμό. Πιστεύω όμως, ότι μεγάλα πράματα δεν του χάρισε.

Και τώρα; Τι απόγινε τάχα ο μοναδικός Χαρίλαος Οικονομόπουλος, αυτή η μορφή ή τόσο σπάνια, όχι μόνον για τον τόπο μας, μα και για όλο τον κόσμο, αυτή η ασκητική ψυχή με μορφή 'Αγίου, που τόσο δυναμικά θεράπευε το 'Αγαθό μέσα στα κακοτράχαλα βουνά της όρεινης 'Αρκαδίας; Μου το έμαθε ένα βιβλίο, που μου το έδωσε ο παλιός μου μαθητής.

'Αφού ξεκαθάρισαν τους βρωμερούς τους λογαριασμούς σκοτώνοντας άδικα τον κόσμο στα Καλάβρυτα, οι ερμανοί, ξαπόστειλαν αποσπάσματα στα όρεινα χωριά με την έντολή να σκοτωθούν όσοι κάτοικοι θα βρίσκονταν στα σπίτια τους. Και κάποιος στάλθηκε να τους φέρει το φοβερό νέο. Βρήκε στο Παγκράτι τον δάσκαλο, τον γιατρό μας, τον Χαρίλαο Οικονομόπουλο. Κι' έδω φάνηκε πόσο σε δύσκολες στιγμές ή γνήσια ανθρωπιά είναι επικίνδυνο φορτίο και πώς συχνά ή πολύ καθαρή καρδιά πέφτει θύμα της δικής της αγνότητας. «Οί απόγονοι του Γκαίτε, του Σίλλερ και του Μπετόβεν δεν μπορεί να σκοτώνουν άθώους ανθρώπους», απάντησε ο δάσκαλος, παλιό παιδί Γερμανικού Πανεπιστήμιου, σ' αυτόν που του στείλε ο τηλεγραφητής από το Κάνι.

Την άλλη μέρα ήλθαν στο Παγκράτι οι Γερμανοί και έκαψαν τον αγαπητό μου, τον δάσκαλο και γιατρό ζωντανό, επάνω σε μιá θημωνιά. Γιατί ή μοίρα που τον είχε προικίσει με ψυχή τόσο αγνή, δεν άφηνε στην καρδιά του τόπο για άμφιβολίες. Σάν άνθρωπος υπέροχος, δεν μπορούσε να έχει ένδοιασμούς για τον άνθρωπο' δεν μπορούσε να ιδεί εκείνη την σκάλα που κάθε της σκαλοπάτι είναι μιá πτυχή της δικής μας πολυσύνθετης ανθρωπότητας, μιá απόχρωση στο απέραντο φάσμα της, που αρχίζει από το απάνθρωπο κτήνος και τελειώνει με τον "Αγ.ο. Και σάν άγιος έβλεπε τον κόσμο αυτός ο βουνήσιος ο δάσκαλος. Είναι λίγοι όσοι του μοιάζουν. Μά αυτή την γοητευτική μειοψηφία, που όσοι κοιτάζουν μονάχα τα έν πασί την βλέπουν να νεφαλοβατεί άσκοπα μέσα σε λαγαρούς ουρανούς, αυτή την γοητευτική μειοψηφία πρέπει ή ανθρωπότητα να τη βλέπει σάν μοναδική της έλπίδα. Γιατί, μονάχα, αν μιá μέρα αυτή σταθεί σάν ήγέτης μέσα στις μάζες των ανθρώπων, θα μπορέσουμε να έλπίζουμε ότι θα σωθούμε απ' ότον φόβο, τον πόλεμο και την πείνα.

Πρέπει να συνειδητοποιήσουν αυτά. Τώρα σε τί ώφελούν οι προτομές; "Οχι, βέβαια, για να τιμηθούν μνήμες που είναι τόσο καθαρές, ώστε δεν έχουν ανάγκη από τις τιμές μας. Σε τί, λοιπόν; "Ίσως για να μās κάνουν καμιá φορά, μέσα στον άχαρο κόσμο που ζούμε, νύξεις για την όμορφιά της ψυχικής ζωστερίας.

ΑΡΣΕΝΗΣ ΓΕΡΟΝΤΙΚΟΣ

ΤΟ Β' ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΤΗ ΛΑΡΙΣΑ ΚΑΙ ΣΤΟ ΒΟΛΟ

Πραγματοποιήθηκε στη Λάρισα 17 και 18.9.1980 και στο Βόλο 20 και 21.9.1980 με μιá ενδιαμέση μέρα στ' Αμπελάκια και στο Βελεστίνο το Β' Διεθνές Συνέδριο Θεσσαλικών Σπουδών. Στην όργάνωση και επιτυχία του συνεδρίου εκτός απ' την 'Ιστορική και Λαογραφική 'Εταιρεία των Θεσσαλών (Έδρα Αθήνα) συνεργάστηκαν ή 'Εταιρεία Θεσσαλικών 'Ερευνών (Έδρα Βόλος) και ή Λαογραφική 'Εταιρεία Λαρίσης (Έδρα Λάρισα). Εκτός απ' τις ανακοινώσεις και τις συζητήσεις το πρόγραμμα κρέδλεπε στη Λάρισα έκθεση φωτογραφιών απ' τη δραστη-

ριότητα της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας στη Θεσσαλία και έκθεση φωτογραφιών επίσης του γνωστού λαρισαίου καλλιτέχνη φωτογράφου κ. Τάκη Τλούπα και στο Βόλο έκθεση Θεσσαλικών βιβλίων και περιοδικών και έκθεση βιβλίων Θεσσαλών συγγραφέων καθώς και ξανάγηση των συνεδρίων στον νεοεθνικό οικισμό του Διμνιού. Τέλος στη Λάρισα έγινε προβολή (και στη συνέχεια) ταινίας του Νέστ. Μάτσα για τους Καραγκούνηδες.

Σύμφωνα με τον απολογισμό του συνεδρίου που έγινε απ' τον καθηγητή κ. Γιάννη Χασιώτη στο Συνέδριο αυτό παρουσιάστηκαν 100 ανακοινώσεις, που ήταν — σύμφωνα με τον απολογισμό του συνεδρίου — «πρωτότυπες όσον αφορά τα θέματα, τεκμηριωμένες ως προς τις πηγές και ενθαρρυντικές ως ένθουσιαστικές από Άποψη μεθόδου». Οι ανακοινώσεις εκάλυπταν ένα ευρύτατο φάσμα θεμάτων, που άρχιζαν απ' τη μυθολογία της Θεσσαλίας καλύπτοντας την προϊστορία της καθώς και όλες σχεδόν τις ιστορικές της περιόδους, προκάλεσαν σημαντικό ενδιαφέρον και συζητήθηκαν πολύ.

Είναι βέβαιον πως η δημοσίευση των πρακτικών του Συνεδρίου, που θα πλουτισθεί και με το υλικό που — λόγω χρόνου — δεν παρουσιάστηκε ολόκληρο στις ανακοινώσεις και στις συζητήσεις που προκάλεσαν, θ' αποτελέσει μια ακόμα βαρυσήμαντη συμβολή στην διερεύνηση της μυθολογίας, της ιστορίας, της αρχαιολογίας, του πολιτισμού και των περιπετειών της Θεσσαλίας, που είναι από κάθε Άποψη ένας πολύ ενδιαφέρων γώρος για την έρευνα των στοιχείων του πολιτισμού και της ιστορίας της χώρας μας.

Ανεξάρτητα από τις πάντοτε παρατηρούμενες σε Συνέδρια οργανωτικές παραλείψεις και — τυχόν — ατέλειες ή γενική εντύπωση είναι πως η επιτυχία του είναι έξω από κάθε αμφισβήτηση και τούτη η επιτυχία εγγράφεται στο ένεργητικό των επιστημονικών εταιρειών που συνεργάστηκαν, ένα ένεργητικό με σειρά δραστηριοτήτων, που τιμά τόσο τις διοικήσεις τους όσο και τα μέλη και τους συνεργάτες τους, όταν μάλιστα λάβουμε υπόψη ότι στις περισσότερες περιπτώσεις η δραστηριότητα αυτή των επιστημονικών εταιρειών και των πολιτιστικών σωματείων δεν δρίσκει πάντα την ανταπόκριση, που της αξίζει. Και μάλιστα σε μια εποχή που προέχει η μελέτη του εθνικού μας πολιτισμού, είναι έπείγουσα (κυρίως γιατί έχει καθιστηθεί) η ανάγνωση της εθνικής μας ταυτότητας, ενώ ο διάλογος της χώρας με τη Δύση και με τον κόσμο έχει αρχίσει από καιρό.

Γ. Α. ΣΑΚΕΛΛΙΟΥ

ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Γι ώργου Παπαστάμου: «ΣΤΕΛΙΟΣ ΞΕΦΛΟΥΔΑΣ — Η ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ ΚΑΙ Η ΣΥΝΟΜΙΛΙΑ ΜΕ ΤΟΝ ΕΑΥΤΟ ΤΟΥ», Αθήνα 1979, 75 σελ.

Ο Γιώργος Παπαστάμος, του οποίου δεκαετία τώρα χρόνια παρουσιάζω από την στήλη τούτη διάφορες έργασίες του, είναι ευγενικός άνθρωπος, Έκκαιδεντικός, έραστής του ήραίου, πάντοτε και διαλεχτού, όπουδήποτε το βρίσκει, στην ξένη πόλη, στην Έλληνική πεζογραφία που έχει κάτι ιδιαίτερο και σημαδιακό να φανερώσει, στο ταξιδιωτικό καίμενο που νοηματοδοτεί φυσικά και ανθρώπινα τοπία και αποκαλύπτει πίνακες ευτυχισμένης συγκυρίας και πολυεθνικής έκφραστικότητας.

Τον συνάδελφο πεζογράφο Στέλιον Ξεφλούδα γνωρίζω — είμαστε και οι δύο μέλη της Έθνικής Έταιρείας των Έλλήνων Λογοτεχνών — τώρα πολλά χρόνια. Ήδη το 1963 που, έπειτα από την τρίτη μου αποδημία, ξαναγύρισα στην Ελλάδα για παραθερισμό, ο Σ.Ξ. είχε εγκατασταθεί από καιρόν στην Αίγινα, όπου νομίζω ότι ακόμα διαμένει.

Η άφηγηματική του πεζογραφία είναι ιδιότυπη όπως την ερμηνεύει ο Γιώργος Παπαστάμος στα έπόμενα κεφάλαια του βιβλίου: «Η έσωτερική περιπέτεια του ανθρώπου και η συνομιλία με τον εαυτό του (κάτι ως εισαγωγή στην έκθεσή του)». Ο έσωτερικός μονόλογος και «Τα τετράδια του Παύλου Φώτεινου». Άλλα τρία χαρακτηριστικά έργα της εποχής του μεσοπολέμου

Ὁδυσσεύς. Ὁ Δὼν Κιχώτης στὸν παράδεισο καὶ τέλος: «Μερικὲς σκέψεις γενικῆς θεώρησης τοῦ ἔργου τοῦ Στέλιου Σεφλούδα» ὅπου ὁ Γ.Π. συνοψίζει τίς κρίσεις του, γιὰ νὰ δώσει στὸν ἀναγνώστη τὴν εἰκόνα τῆς προσωπικότητος τοποθετώντας τὴν ἀξιολογικὰ στὸν κοσμοθεωρητικὸν στίβο τῆς ἐποχῆς μας. Εἶναι ἀρκετὰ καλὰ οἰκειωμένος μὲ τὸν ἰδεολογικὸν κόσμο τοῦ Σεφλούδα, ὥστε νὰ μὴν τοῦ διαφεύγει καμμία πτυχὴ του. Συμφωνοῦμε ἀνεπιφύλαχτα μὲ ὅσα γράφει: ἐδῶ, ὁ Παπαστάμος, ἀναφορικὰ μὲ τὴν θέσιν ποὺ ἔλαβε ὁ Σεφλούδας ἀντίκρου στὸ θέμα πόλεμος «... Ὁδηγεῖ στὴν πλήρη ἀποκτίμωσιν» καὶ σήμερα στὸν ὁλοσχερῆ ἀφανισμό τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων». Περί αὐτοῦ, καμμία ἀμφιβολία. Ἐνδιαφέρουσα εἶναι ἡ «ἀπομυθοποίηση», ποὺ ἐπιχείρησε ὁ Σεφλούδας, τῶν δύο ἥρώων τῆς παγκόσμιας λογοτεχνίας: τοῦ Ὁδυσσεύς καὶ τοῦ Δὼν Κιχώτη.

Τοὺς ἀπομυθοποιεῖ ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν τῶν σύλληψιν, γιὰ νὰ τοὺς μυθοποιήσει ἐκ νέου φέρνοντάς τους πλησιέστερα στὴν σημερινὴ προβληματικὴ τοῦ κόσμου μας. «Στὸ περίφημο μυθιστόρημά του «Ὁ Δὼν Κιχώτης στὸν Παράδεισο» μὲ εὐκίνητον λόγον, γεμάτον ἀνιουχία, στοχασμὸν καὶ θέρημ, μὲ λόγον ἱκανὸν νὰ αἰσθητοποιήσει τὸ γοητευτικότερον ἀπρόσωτο, τὸ ἀνεξάντλητον θαύμα, προσπάθησε καὶ ἡμπόρεσε νὰ συλλάβει τὸ νόημα τῶν καιρῶν» γράφει ὁ Παπαστάμος. Στὴν ἀρχὴ τοῦ βιβλίου του γράφει ὅτι «ὁ Σεφλούδας πιστεύει, καὶ δὲν ἔχει ἄδικο, ὅτι μῆτε ἡ λογικὴ, μῆτε οἱ αἰσθήσεις ἡμποροῦν νὰ συλλάβουν τὸν κόσμο». Τὸν συλλαμβάνει ὁ στοχασμός, ὅταν εὐρίσκεται σὲ ἐκσταση. Ἐμπρὸς στὴν ἀπεραντοσύνη τοῦ ἀγνώστου, ἃς προσθέσωμε ἐμεῖς, ὅποτε ἡ θεώρησή μας ψθάνει στὸ σημεῖο ὅπου τὴν φορὰ μας αὐτὴ πρὸς τὴν ἀρχή, τὴν διαδέχεται ἀναγκαστικὰ τὸ δέος καὶ ἡ σιωπηλὴ ἐκείνη ψυχικὴ κατὰστασις, ἡ σύνθετη ἀπὸ θαυμασμόν καὶ εὐγνωμοσύνη.

Φθάνοντας στὸ ὄχθος, «μεγαλόπρεπο», ὅπως τὸ χαρακτηρίζει, κεφάλαιο τοῦ μυθιστορήματος «Δὼν Κιχώτης» τοῦ Σεφλούδα, ἐξαίρει τὴ μεγάλη στιγμή τοῦ Δὼν Κιχώτη καὶ τοῦ Σάντου, καθὼς μαθαίνουν τὴν ἀπόφασιν τοῦ Θεοῦ, νὰ τοὺς δώσει στὸ «Πάνθεο».

αὐτοὺς τοὺς ἀγωνιστὰς ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας καὶ τοῦ δικαίου.

Στὸ ἔνατο κεφάλαιο κορυφώνεται ἡ μεταφυσικὴ νοσταλγία καὶ θεώρησις. Ὁ Σεφλούδας ὅρθωσε τὸν Δὼν Κιχώτη ὡς πρόμαχον κατὰ τῆς πολιτικῆς δίκης τῶν κάθε λογῆς δικτατόρων. Τὸν εἶδε ὡς «λυρικὸν ἱππότη τῆς ἀγάπης» (σελ. 63). Στὸ δέκατο κεφάλαιο οἱ δύο σύντροφοι ἀποφασίζουν νὰ ἀναχωρίσουν ἀπὸ τὸν παράδεισον τῶν ἀγγέλων καὶ νὰ καταβοῦν πάλι στὰ σταυροδρόμια τῆς γῆς, ὅπου οἱ ἔμποροι τοῦ θανάτου, οἱ μεγιστάνες τοῦ πλοῦτος, τὰ ὄργανα τῆς δίκης, ἀσημοὶ καὶ ταπεινοί, ἀχρηστοί, ἄνθρωποι, ζητιανεύουν τὸν οἶκτον.

«Ἡρωϊκὴ» ἡ ἀπόφασίς των. Ὁ γυρισμός των εἶναι ἐπιστροφή ἐλπίδας καὶ πίστης στὴν αἰωνιότητα τοῦ ἀνθρώπου.

Ἀναφερόμενος στὰ σχετικὰ λόγια τοῦ ἥρωα πρὸς τὸν Σάντου ὁ Παπαστάμος χαρακτηριστικῶς: τὸν συγγραφέα «γοητευτικὸν δάσκαλον τοῦ ἐσωτερικοῦ μονολόγου» ποὺ περιγράφει τὴν ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου νὰ ἔρχεται πινακμένη ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ Θεοῦ «καλίσοντας καὶ γελώντας ὡς ἄν μικρὸ παιδί», ἔτσι καθὼς τὸ ὄνειρεύτηκε ὁ Δάντης. Ὁ συγγραφέας, ποὺ ἔχει στείλει στὸν παράδεισον τὸν Δὼν Κιχώτη, ἐπειδὴ αὐτὸς ὑπῆρξε ἀληθινὰ δυστυχισμένος, ἀτενίζει βλεπὴ τὴν γύμνιν, τὴν ἀπόγνωσιν, τὸν δίχως Θεὸν πλέον κόσμο μας, τὸ ἄγχος ποὺ παντοῦ ἐπικρατεῖ.

Γίνεται μνηεὶα καὶ περὶ τοῦ «Ζαρατούστρα» τοῦ Νίτσε, περὶ τῆς «παράξενης, παρέρτης καὶ δυσεφάρμοστης ἀγάπης» του ποὺ ἦταν καὶ εἶναι ὁ τάφος τῆς ἀνθρωπότητος» (σελ. 66). Ἀλλὰ ἐδῶ, νομίζω, στὸν ἰδανισμό τοῦ Σεφλούδα, δὲν ἔχει θέσιν ὁ «Ζαρατούστρας». Ὁ Νίτσε, στὸ ἔργο του αὐτό, ὑπῆρξε δραματικιστὴς κάποιου ἰδιαίτερου — ἰδανικοῦ, ποιητικοῦ στὴν οὐσία του τοῦ Ἱπερανθρώπου ὅχι. ἢ θ: κ ο ὅ.

Ἀπὸ τὸν Νίτσε, ποὺ δὲν εἰχόνευσεν τὸν Σωκράτη, δὲν ἐπιτρέπεται νὰ περιμένομε χριστιανικὸ, ἡθικὸ κήρυγμα.

Τὸν παρεξηγοῦν ὅσοι ἐπιμένουν νὰ ταυτισθῇ ὁ προφήτης τοῦ Ἑγγαντίν πρὸς κήρυκα τῆς ἀνθρώπινης ἀγάπης. Ὁ Νίτσε ὑπῆρξε ὁ Νίτσε, ὁ ἰδιότυπος, ὁ μοναχικός, ὁ «σταυρωμένος Διόνυσος», καθὼς αὐτοχαρα-

κτηρίσθηκε, υπογράφοντας έτσι, κατά τις πρώτες ημέρες της μοιραίας ζωώσεώς του, γράμματα προς αδελφικών φίλων: Τὸν Νίη-τσε, γιὰ νὰ τὸν νοιώσεις, πρέπει νὰ τὸν πονέσεις, ὅπως ἔχω εἰπεῖ πρὶν ἀπὸ χρόνια. Εἶναι φαινόμενο ἰδιαίτερο ποὺ δὲν γίνεται νὰ ὑπαχθεῖ στὶς ἡθικὰς, γνωστὰς κατηγορίας.

Ὁ Νίητσε δὲν εἶναι ὁ ἄγγελος, ἀλλὰ οὔτε καὶ ὁ Ἑωσφόρος. Ὑπῆρξε καὶ ἐξακο-λουθεῖ νὰ εἶναι, γιὰ ὅσους τὸν μελετοῦν στὴν γλώσσα του καὶ τὸν νοιώθουν, ὁ ποιη-τὴς τῆς ἀνθρώπινης τραχιότητος, ὁ μεγα-λοφυῆς ψυχχαναλύτης τοῦ ἀνθρώπου, ὁ μεγάλος προσφύτης. Ὁ συγγραφέας τοῦ «Πέρα ἀπὸ τὸ καλὸ καὶ τὸ κακὸ» δὲν βολαῖ, δὲν γί-νεται νὰ κριθεῖ — τὸ ἐτονίσαμε καὶ ἐπὶ-νω — μὲ τὰ συμβατικά μέτρα τῆς ἡθικῆς μας.

Ἦτοι: πέρα ἀπὸ συγκρίσεις πρέπει νὰ μείναι ὁ μοναδικὸς στὸ εἶδος του, ἔξω ἀπὸ παρομοιώσεις καὶ κηρύγματα, «ἡ μεγαλύτερη ἀκτινοβολία τοῦ ἀνθρώπινου πνεύματος» καθὼς τὸν ἐχαρκτήρισε ὁ Γουστάβος Μπέν, ὁ γιαντὸς ποιητὴς τοῦ γερμανικοῦ ἐξπρε-σιονισμοῦ, ποὺ ὡς ἀνθρωπιστὴν καὶ στιγμα-τιστὴν τῆς βίας καὶ τοῦ πολέμου τὸν κατα-δίκασε σὲ σιωπὴ ὁ Νίτσερ, καίγοντας τὴ διδλία του.

Μαῦρο βλέπει ὁ Ξεφλούδας τὸ μέλλον τοῦ ἀνθρώπου, ἐπειδὴ πιστεύει: ὅτι ὁ κόσμος μας δὲν θὰ ἀποφύγει τὸν ἀτομικὸν πόλε-μο: «Ὁ ἥλιος κατακόκκινος θὰ πέφτει: — διάφανο σάβανο ἀπάνω στὸ λείψανο τῆς δο-λοφονημένης ἀνθρωπότητος...».

Μὲ ὅλο πού, βασικά εἶμαι καὶ ἐγὼ ἀπαι-σιόδοξος, δὲν στέργω νὰ καταπνίξω μέσα μου τὴν, ἔστω μικρὴν, ἐλπίδα. Ἡ ἀπαισιο-δοξία μου, διαμορφωμένη ἔτσι ἀπὸ παιδικὰ διώματα, εἶχε καὶ ἔχει τὴν ιδιόρρυθμην τά-ση νὰ περιμένει πάντοτε δυσμενεῖς τὶς ἐκ-δόσεις, γιὰ νὰ ἀποφεύγει τὶς ἀπογοητεύ-σεις. Ἄς υἱοθετήσουμε τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ἀπαισιοδοξίας, χωρὶς ὅμως νὰ πύσουμε νὰ ἀγωνιζόμεστε ὁ καθένας στὸν κύκλο του καὶ μὲ τὰ ὅποια μέσα διαθέτει, γιὰ νὰ γί-ναι ἀνθρωπινότερη ἡ ζωὴ μας, γιὰ νὰ γί-νουν, πρὸ παντός, ἄνθρωποι αὐτοὶ ποὺ κατέ-χουν παντοῦ τὴν πολιτικὴ ἐξουσία καὶ, συ-

στοιχῶς, τὴν δυνατότητα νὰ ἀνατινάξουν τὸν κόσμο μας στὸν ἀέρα.

ΠΑΥΛΟΣ ΦΛΩΡΟΣ

Δ η μ ο σ θ ἔ ν η Κ ό κ κ ι ν ο υ : «ΛΥ-ΡΙΚΑ» (ποιήματα), Θεσ/νίκη 1979

Ὁ Δ. Κόκκινος δρῖσκεται τώρα στὴν φτασμένη ἡλικία τοῦ ἐνανθρωπισμένου χρό-νου. Ἔτσι μέσα σ' αὐτὴν τὴν κατα-γραφή κι' ἀφοῦ ὁδοιπορήσει (γιὰ πόσο ἄ-ραγε;) στὶς ἄκρες τῶν δρόμων κι' ἀφοῦ ἀναζητήσει τὴν εἰρήνην τῶν διδλικῶν αἵ-νων Σ. 12 ἀπομακρύνεται, ποιητὴς αὐ-τὸς καὶ μόνο αὐτός, ἐνῶ συνάντησε κά-που — βεβαιωτικά ἀλλοίμονο — τὴν ἡ-χὴ τῆς ἐσωτερικῆς καφκικῆς φωνῆς νὰ γίνεται ψαλμὸς χειρουδικῆς καταθασίας Σ. 12.

Ἡ ποίηση τοῦ Δ.Κ. ἔχει τὴν εὐρημα-τικὴ ἐπιγραμματικότητα τῆς σοφίας καὶ τῆς μεταφυσικῆς ἐνατένισης. Ζωή, χρό-νος, χώρος, ἄνθρωπος, ποίηση, ὄνειρο καὶ θυμοσοφία, αὐτὴ εἶναι ἡ ὑπαρξιακὴ εὐαι-σθησία τοῦ Δ.Κ. ποὺ ἐνῶ τὴν χρησιμο-ποιεῖ ἀρχικά σὰν μιὰ κριτικὴ θεώρηση καὶ ἐποπτεία πάνω στὸ τετελεσμένο καὶ στὸ πεπαρασμένο, τελικὰ αὐτοπαγιδεύεται. (Γ. Μ. Οἰκονόμου). Καὶ μεταβάλλεται μέ-σα ἀπὸ τὸ βασανιστικὸ καὶ σισύφειο πε-ρίγυρο τῶν συμπύκνσεων τῆς μοίρας στὸν μονοσήμαντο τραγικὸ ἥρωα τοῦ γήινου θεατρικοῦ σκηνικοῦ τοῦ Κίγκεγκαρτ, τοῦ Σάρτρ καὶ τοῦ Καμῦ.

Μέσα στὴν ποίηση τοῦ Δ.Κ. συνυπάρχει πάντα ἡ εὐαισθησία τῆς ἀπέραντης μνή-μης μὲ τὴν πρωτεϊκὴ ὕφανση τῆς λειτουρ-γικῆς κάποιου παρόλογου, ἓνα χαριστι-κὸ δηλωτικὸ ζωῆς ποὺ πότε ἐλέγχει σὰν διακινούμενος αὐτοσκοπὸς διαλεκτικῆς καὶ πότε ἀθρώνεται καφκικά πάλι ἀπὸ τὴν τελετουργία τοῦ παραδεχτοῦ κοινού πε-πρωμένου.

Ὁ ἐνώπιος ἐνωπίω τοῦ Δ. Κόκκινου εἶ-ναι ἐδῶ ἡ χαλασμένη σιωπὴ στὸ μέτωπό μας Σ. 36 ποὺ μάταια θὰ μᾶς προτρέπει καὶ θὰ ἐπιδιώκει καλύτερα νὰ εἶναι σού-

ρουπο Σ. 62 για όλα και για ό,τιδήποτε.

— Μιλάμε για τους περιλειπούμενους...

Τά λυρικά αναγκαστήκαμε και να διαβάσουμε κριτικά, σαν ένα μέρος του όλου έργου του Δ. Κόκκινου.

Έρσης Λάγκε: «ΣΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΠΟΛΙΤΗ».

Εξίμαστε υποχρεωμένοι να επισημάνουμε έντονα την τελευταία δουλειά της Έρσης Λάγκε και να δηλώσουμε ότι το βιβλίο «ΣΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΠΟΛΙΤΗ» είναι σχεδόν μία επανάσταση στο χώρο της νεοελληνικής πεζογραφίας.

Χρησιμοποιώντας μία προσωπική εuryματικότητα ανατρέπει έντυπωσιακά και πρωτοποριακά την ορθόδοξη θέση και άρνηση της λογικής ετηγορίας που στιγματοποιεί ή κάθε λέξη και φράση, και δημιουργεί το μύθο του δικού της συντακτικού που είναι παράλογο, έμπνευση, θεατρικός χώρος, τραγικός λόγος. Υπάρχει εδώ μία υπαρκτή, δικσύνδεση με τον σαρκασμό, με την αυτοκριτική και μία αναπάντεχη καταγραφή με συντάσεις για την εποπτεία του κοινού πεπρωμένου.

Κι' όλον αυτό το προβληματισμό της ανθρωπισμένης αθλιότητας, ή Έρση Λάγκε τον στηρίζει και τον συντηρεί με το πάθος της άναθρης κραυγής που είναι ίσως ή διάτορη επίκληση και δικαιωτική της οικουμενικής, αυτή τη φορά, Μοίρας.

Φόρμα και σχήμα αναπλάθονται συνέχεια μέσα στην αιμονική ροή της συγγραφικής δεξιοτεχνίας της Έρσης Λάγκε ενώ ή κάθε λέξη και φράση τότε γίνεται: εδώ κομμάτια από ποίηση και φαντασία και τότε παίρνει την πέτρινη όψη κάποιες αδιάφορες συνομιλίες με τον χρόνο. Υπάρχει ακόμα και μία καθαρή κίνηση μιας θεατρικότητας που ξεκινά από μία υπαρχιλίζουσα έμπνευση σαν διεξοδό και σαν αναζήτηση καινοσργίων έκφραστικών μέσων, δεδομένο για μία άμεσώτερη και επιταχτική πιά επικοινωνία με το θεατρικό σκηνικό.

Στά κείμενα και στις σελίδες 65, 85,

89, 101, 105, 121, 129, 149 έχουμε μία γνώριμία και μία παράσταση πάνω στο κοινωνικά θρώμενα γενικότερης μορφής και σημειολογίας από ένα υπερβατικό και άπειρο στοιχείο γνησιότερου παράλογου.

Πόσ στη μεταφυσική, Μπόρχες στην ελαπτική υποσημείωση και Τζόες στο σπασίμο του συντακτικού, αυτή είναι ή Έρση Λάγκε.

Πιστεύουμε απόλυτα και το γράφουμε υπεύθυνα ότι το βιβλίο «ΣΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΠΟΛΙΤΗ» πρέπει να τηρηθεί με την κρατική διάκριση της λογοτεχνίας.

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ ΤΟΥ ΣΩΤΗΡΗ Γ. ΤΣΑΜΠΗΡΑ

Η στήλη παρουσιάζει αυτή την φορά τον διακεκριμένο πνευματικό άνθρωπο και λογοτέχνη Σωτήρη Τσαμπηρά που ζή στο Βέλγιο και ανήκει δυστυχώς στους Έλληνες της διασποράς. Ποιητής, πεζογράφος, δοκιμογράφος, κριτικός και μεταφραστής. Προσφέρει ποιότητα αλλά και όγκο δουλειάς, ενώ ή βασικός προβληματισμός του είναι ή διασύνδεση μιας νωπής πάντοτε έλληνοκότητας με το υπαρκτό δεδομένο ενός ευρύτερου και οικουμενικότερου χωροχρόνου πάνω στις καινούργιες φόρμες της έκφρασης και του κριτικού συμπερασματικού διαλογισμού. Όστόσο αναλυτικότερα έχουμε τα βιβλία του:

1. ΔΙΑΣΠΟΡΑ, ποιήματα, 1971.

Υπάρχει εδώ στο στίχο, μία αναζήτηση που σημαίνει προσπέρασμα του χρόνου από ένα οικείο πρόσωπο και από μία υπαρκτή μνήμη. Ξεχωρίζουμε το 29 - 69 - 78 - 79.

2. ΓΑΛΛΙΑ, 1975.

Μία περιήγηση σ' όρισμένο γαλλικό τοπίο με πλούσια λυρική εύαισθησία που καταλήγει πολλές φορές σ' ένα έξομολογητικό τόνο με συνέπεια να κερδίζει το

πεζογραφικό ύφος ακόμα κι' από την αναφορά του ιστορικού δεδομένου.

3. ΩΔΕΣ Σ' ΕΝΑΝ ΤΟΥΠΑΜΑΡΟΣ..., 1978.

Ποίηση που στηρίζεται πάνω στις όδυνες διαπιστώσεις της διαλεκτικής της εποχής. — ζητούνται φανοποιοί — ενώ η σύνθεση της φιλοσοφικής έννοιολογίας αποζητά τον τραγικό λόγο για τον αγωνιστή - ιδεολόγο της αιωνιότητας που μένει συμβολικά ό ένας και ό μοναδικός.

Πρόσθετα έδω ό Ήλιος ίσως και να σημαίνει τον θεατρικό διάλογο πάνω στη γνωστή σιωπή του απόντος. Ξεχωρίζουμε τό 65, 66, 67, 69, 83. Γενικώτερα την ιστορία έδω ό Σωτήρης Τσαμπήρας την κάνει ύπαρξιακή ποίηση. Π.χ.:

Και τώρ' απόμεινε μονάχα
ή ανάμνησή σου
άκμής έκμαγείο
τεκμήριο
για ν' άφηγούνται την πορεία σου
(στά μουσεία
οί άρχαιολόγοι
καί οί άρχαιοκάπηλοι του κάλλους

Σ. 51.

4. ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ, 1978.

α. 'Η Δύναμη του Σίδε-
ρου.

'Αναφορά σέ γεγονότα περασμένης και ταραγμένης εποχής με κύριο χαρακτηριστικό μία προσωπική ίσως συμμετοχή στην άπελπισία της στιγμής. 'Η άφήγηση έχει έδω την παραδοσιακή φόρμα αλλά και την πρόσμιξη πολλές φορές μιάς πιο έλευθερης γραφής ενώ ό σαρκασμός και τό τραγικό έναλλάσσονται άκανόνιστα και εύρηματικά.

β. 'Αποδημία στο χώρο
της μνήμης.

Διηγήματα που στέκονται πιο καθαρά πάνω στην κλίμακα του Εύρωπαϊκού ύ-

φους. Σωστή ύπαρξιακή γραφή.

Τό «κεπόνι» είναι ίσως τό πιο άρτιο σάν σύγχρονη πεζογραφία. Παραθέσαμε περιληπτικά όμως, μερικά βασικά δεδομένα από τό πολυεδρικό λογοτεχνικό έργο του κ. Σωτήρη Τσαμπήρα.

'Η ποιότητα της δουλειάς του κερδίζει την έκτίμησή μας και παρά την καθυστέρηση της γνωριμίας χαιρόμαστε την γνωσιότητα της έμπνευσης και την μοντέρνα εύαισθησία του.

Μ. ΠΡΑΤΣΙΚΑΣ

Β α σ ί λ η Φ α ι τ ά: «ΓΡΑΜΜΑΤΑ
ΣΤΟΝ ΚΟΣΜΟ» (Ποιήματα), Θεσσα-
λονίκη

«...Άς τραγουδήσουμε κι' ά ξαναγεννη-
(θούμε

στο σφυγμό της απεραντοσύνης μέσα μας...»

'Αρχίζω με δυό στίχους, «χλειδιά» θά-
λεγα, της ενδιαφέροντας αυτής ποιητικής
συλλογής. Έχει προσωπικό τόνο, κι ό στί-
χος μεταφυσική έμβάθυνση, και μαζί συμπα-
ντική προέκταση. Γύρω πάντα από της ζω-
ής, την έσωτερική κι έξωτερική ανακύκλη-
ση, έχει να πει πολλά. Στο κέντρο πάντα
ό Άνθρωπος. «τό θαθό ανεπίστροφο πλεού-
μενο... πέρα από τις κοιμητιασμένες επο-
χές...» Διαγράφει τον αιώνιο κύκλο της
πορείας του και θά ταξιθέψει «στην έλευ-
θερία» άφού πρώτα, στο πέρασμά του από
τη ζωή, «φυτέψει τό αύριο...»

'Η σταχυολόγηση των λίγων αυτών στί-
χων, μής δίνει μια κάποια γεύση, της αλ-
ληγορικής διατύπωσης, και της ποιητικής
ανάπλασης, της συλλογής «Γράμματα στον
Κόσμο», για την οποία, ό ποιητής της, λέει:
«...Τούτα τά λόγια δέν είναι στίχοι
τό χέρι μου που ψάθει την καρδιά σου είναι,
τά μάτια σου που με κοιτάζουν λυπημένα...»

Άντη Περνάρη: «ΙΠΠΟΚΡΗΝΗ»
(Ποιήματα), Λευκωσία - Κύπρος

Πανελλήνια γνωστό και σεβαστό από

χρόνια, τὸ ὄνομα τοῦ παλαίμαχου Κύπριου ποιητῆ, δοκιμιογράφου, Ἄντη Περνάρη. Μακρὰ καὶ φωτεινὴ ἡ πνευματικὴ του πορεία, κι ἡ προσφορά του ξεχωριστὴ κι ὑπολογίσιμη. Παντοῦ δάζει τὴν προσωπικὴ του σφραγίδα. Δίκαια τὸν ἀποκαλοῦν Πατριάρχη τῶν Κυπριακῶν Γραμμάτων. Ἀλλὰ καὶ οἱ Ἑλλαδίτες συγγραφεῖς τοῦ ὀφείλουν πολλὰ. Τὰ διβλία τους, προβάλλονται, ἀντικρυσμένα, μὲ κρίση σωστή καὶ λόγο ζεστό, ἀπὸ τὴν Κυριακάτικη στήλη του, στὴν ἔφημ. «Ἀγώνας» τῆς Λευκωσίας. Χρόνια κρατᾷ αὐτὴ τὴν πνευματικὴ ἔπαλξη, καὶ μεταφέρει στὴν Κύπρο, τὰ πνευματικὰ μας μηνύματα.

Ἡ ποιητικὴ συλλογὴ του «Ἴπποκρήνη», ἀποτελεῖ, χωρὶς ἄλλο, τὴν πεμπουσία, τῆς ποιήσεώς του. Στὶς σελίδες της, συμπεριλαμβάνονται καὶ μερικὰ ποιήματα ἀπὸ τὰ παλαιότερα διβλία του. Ἔτσι ἐπικοινωνοῦμε πλατύτερα, μὲ τὴν πᾶν ἐκλεκτὴ καὶ ὑψηλὴ πνοὴς ποιήσῃ του.

Τὰ νεώτερα, εἶναι ἐμπνευσμένα, ἀπὸ τὴν πρόσφατη τραγωδία τῆς πατρίδας του.

Μᾶς συγκλονίζουν αὐτοὶ οἱ στίχοι, μὲ τὴν ἄδρῃ, ἐπιγραμματικὴ τους διατύπωση, ποὺ μᾶς ἀποκαλύπτουν πολλὲς καὶ καυτὲς ἀλήθειες, ἀπὸ τὴ δραματικὴ πραγματικότητα, τῶν ἡμερῶν. «...Τὸ νησὶ εἶναι δοσμένο στὸν ἀπελπισμό / κι ἐκεῖνοι καυχᾶζον μεφιστοφελικά...». Ναί, ἐκεῖνοι ποὺ ἄνοιξαν τὸ πράσινο φῶς νὰ περάσει ὁ δάρβαρος Ἀττίλας. Ἀντιγράφω τὸ ποίημα ΜΕΧΡΙ ΘΑΝΑΤΟΥ:

Δὲν τὸ ἐπιδιώκουμε / ἔτσι τὸ φέρνει
(ἡ σύμπτωση.

Μᾶς πνίγει τὸ δίκιο μας.

Μονομαχοῦμε μὲ λόγια / ...Κι ὕστερα...

Ἦστε νοιώθουμε πιὸ θαθεῖα πληγω-
(μένοι,

παρὰ ἂν μᾶς τρυποῦσαν μὲ σφαῖρες.

Καὶ μένει ἡ ψυχὴ μας περίλυπη μέχρι
(θανάτου.

Μαρίας Τσίκουλα - Γαῖταν-
τζή: «ΑΛΛΑΓΕΣ» (Ποιήματα), Σέρ-
ρες

Εἶναι ἡ πέμπτη ποιητικὴ συλλογὴ, τῆς Σερραϊκῆς ποιήτριας. Πρώτη παρουσία τὸ 1971, μὲ τὰ «Φτερουγίσματα στὴ Βροχή». Φανερὴ ἀπὸ τότε ἡ ἀνοδικὴ πορεία της, ποὺ τὴν παρακολουθοῦμε μὲ ἐνδιαφέρον, γιατί τὸ ἀξίζει. Τὸ ταλέντο μέστωσε, τὸ συναίσθημα πῆρε τὴν πύκνωση τοῦ ποιητικοῦ λόγου, ὁ στοχασμὸς τὴ βαθύτερη φιλοσοφικὴ ἐννοιολογικὴ του ὑπόσταση. Ὁ στίχος, χωρὶς περιττολογίες. Μὲ λίγα σύμβολα, μὲ λιτὰ μέσα, πλαταίνουν καὶ μποροῦν ν' ἀγκαλιάσουν τὸν Ἄνθρωπο. Μὴ τρυφερὴ ἀνάσα εἶναι διαχύτη, ζῆμος καὶ μιὰ ἀγωνιστικὴ δύναμη, φέρνει στὴν ἐπιφάνεια τοῦ γνήσιου ψυχικοῦ κραδασμοῦ της, καὶ μᾶς μεταγγίζει τὴ λυρικὴ της συγκίνηση. Σὰν ἓνα δείγμα γραφῆς, καὶ μάλιστα, σὰν μιὰ ἐρμηνευτικὴ μεταφορὰ αὐτῆς τῆς ποιήσεως, ἀντιγράφω τὸ «ΧΩΡΙΣ ΛΕΠΤΟΜΕΡΕΙΕΣ».

Καποὺς εσπασε τὸ γλομπό.

Καποὺς εσπασε τὸν καθρεφτῆ,
μας ἐρχεται φῶς ἀπὸ τὸ τζαμί
καὶ προβαλλεται ἡ φιγούρα μου
στον τοῖχο χωρὶς λεπτομερείες.

★

Γιῶργου Μολέσκη: «ΜΕΓΑ-
ΛΟ ΠΟΥ ΉΤΑΝ ΤΟ ΦΕΓΓΑΡΙ» (Ποι-
ήματα), Κύπρος

Ἔχουν πολὺ δυναμισμό, καὶ πλούσιο χυμὸ ζωῆς, οἱ στίχοι τοῦ Γ. Μολέσκη. Ἀπλώνεται σὲ πανανθρώπινο πλάτος ἡ ποιήσῃ του, ἀλλὰ οἱ ρίζες της, βρίσκονται θαθεῖα στὸ χῶμα τῆς πατρίδας του.

«Τραγουδῶ τὴ γῆ μου / μὲ τὴ φωνὴ τὴν πανανθρώπινη...». Ἀπὸ τὴν ἀγάπη καὶ τὸν καὶμὸ της ξεκινᾷ, κι αὐτοῦ πάλι ἐπιστρέφει. Κι αὐτὸ εἶναι ποὺ γίνεται ἡ οὐσία τῆς ὑπαρξης, κι ἡ δύναμη γιὰ τὸν ἀγῶνα. Ἡ «Γεῦση Πατρίδας» ἔντονη, μὲ ἀναδρομὲς στὸ παρελθόν, μὲ σταθμοὺς σὲ ἱστορικὲς κορυφώσεις. Ἔχουν μιὰ ἀμεσότητα, κι ἓνα ποιητικὸ ρίγος ὅλοι οἱ στίχοι του, ποὺ ἀναταράζουν τὴν ψυχὴ μας.

Είναι νέος ο ποιητής, κι όμως έχει έκδοσει ως τώρα άλλες τρεις ποιητικές συλλογές. «Όμορφη Χώρα» 1967, «Ό Δρόμος» 1970, «Αυτοβιογραφία» 1972. Τα ποιήματα της πρόσφατης συλλογής, είναι γραμμένα, μετά το 1974, χρονιά της Κυπριακής τραγωδίας. Τότε που «...άφημένα όλα στο έλεος των Βαρβάρων / παραβιάστηκαν, λεηλατήθηκαν, άτιμάστηκαν...». Τελειώνω το μικρό αυτό σημείωμα, μ' ένα απόσπασμα από το ωραίο ποίημα «ΓΗ'Ι·ΝΟ — ΤΗΣ ΓΗΣ ΜΟΥ».

«...Έχω τη θέση μου στο σύμπαν,
γιατί έχω τη γή μου.
Έχω τη θέση μου στη γή,
γιατί έχω την πατρίδα μου.
Βλέπω τον κόσμο,
γιατί πατώ στη γή μου,
κι έχει νόημα ή φωνή μου,
γιατί μιλώ με τη φωνή του λαού μου...»

Φίλας Μεραλίδου: «ΘΡΙΓΚΟΣ» (Ποιήματα), Θεσσαλονίκη

Υποδλητική, με βαθύ φιλοσοφικό υπόβαθρο, είναι η ποίηση, της συλλογής «Θριγκός». Το άγχος της σύγχρονης εποχής εκφράζει, με μια προσωπική θεώρηση, από «Όπτικές γωνίες που μπλέκονται...» Στά πλαίσια μιας έναγωνιας αναζήτησης κινείται, στη σφαίρα του «άπιστου» και του «άνεφικτου». Δηλωτικοί της προβληματικής αυτής διαπίστωσης, και τοῦτοι οί στίχοι: «Πόρτες άνοίγω χίλιες / Μά δέν εγχαίνω / Βήματα κάνω χίλια / μά δέν φεύγω / Χίλια άπλώνω χίλια / μά δέν φτάνω». Το άδιέξοδο, που σφραγίζει το σήμερα. Μια γυναικεία φωνή, μ' εκλεπτυσμένη ευαισθησία, και με στοχασμό. Μεταφέρω έδω το ποίημα «ΔΙΑΤΙΜΗΜΕΝΑ».

«Όνειρα σε τιμές σφυροκοπήματος
που διατηρούνται και ζυγίζονται
στις αγορές των τριάντα άργυρίων.
Κατάργησε κι ευτέλισε άξίες
του εδαμονισμού ή ισχύ
Τών μεσαζόντων ή προμήθεια».

Χρίστου Χατζήπαπα: «ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΤΡΑΓΩΔΙΑ» (Ποιήματα), Λευκωσία '79

Ωρες άγωνίας κι οδύνης, σφραγίζουν την ποίηση του νεαρού Κύπριου ποιητή, Χ. Χατζήπαπα. Αυτό που σφράγισε και την πατρίδα του, τούτα τα πικρά χρόνια. Άδρά κι ώμα διατυπώνει όσα τον φλογίζουν. «Μάθε επί τέλους νά λές / με τ' όνομά του το κακό...» γράφει σε φίλο. Τα όσα έγιναν, δέν εκφράζονται με «συμβολισμούς». Κι έτσι αναδλύζουν τούτοι οί στίχοι με τη δραματική τους ύποδομή.

Πολλές ιστορικές αλήθειες, από μακρινή πορεία, είναι μεταφερμένες έδω. Καίριες στιγμές που σημάδεψαν εποχές, κι άφησαν τα βαρειά τους βήματα, επανέρχονται τις μέρες αυτές της δοκιμασίας. Νά προβληματίσουν, νά δημιουργήσουν στοχασμούς, πέρα από τα όροθετημένα σύνομα. Ή λαχτάρα κι ό πόθος για ειρήνη κι αγάπη νά γίνουν πανανθρώπινα ιδανικά. Αυτό το μήνυμα φέρνει ή προοδευτική ποίηση της συλλογής. Κι αυτό όραματίζεται στο ποίημα «ΤΟ ΤΕΙΧΟΣ».

«Το τείχος που στήσαν ανάμεσo-μας
απελπισμένοι ρυμοτόμοι
στην αίγλη και στη δύση-τους
το τείχος
το τελευταίο παιγνίδι των οπλοφόρων
τείχος μολυβένιο / θ'αντέξει μια νύχτα.

Μα τη αυγή θά φτάσουν οι σημαδεμένοι
(πρωτοπόροι

πρωτότοκοι των δυο φύλων
με τις σημαδεμένες πόρτες...

...για μι καλύτερη ώρα
θα ηχήσουν τα κύμβαλα
τον κοφτερό-τους ήχο.
Το Τείχος θα πέσει».

Για την πατρίδα του γράφτηκε αυτή ή αίσιόδοξη πρόβλεψη, μά παίρνει μαζί και μια παγκόσμια επιθυμία κι ευχή.

Ἀποστολίας Νάνου - Σκοτεινιώτη: «ΠΗΛΙΟΡΕΙΤΙΚΟΣ ΑΥΛΟΣ» (Ποιήματα), Βόλος 1980

Ἀπὸ τὶς πλαγιές τοῦ Πηλίου, καὶ τὴν πανέμορφη Μακρινίτσα, μᾶς ἔρχεται τοῦτος ὁ ποιητικὸς «ΑΥΛΟΣ» γεμάτος θροσερές νότες, χυμὸ ζωῆς, τρυφερότητα καὶ ψυχικὴ εὐφροσύνη. «Μικρὴ προσωπικὴ Ἀνθολογία» χαρακτηρίζεται τὴν ἐκδοσὴν ἡ ποιήτρια, στὸν ἐπεξηγηματικὸ πρόλογο. Τὸ περιεχόμενο, ἀποτελεῖται ἀπὸ μιὰ ἐπιλογή, ἀπὸ τὶς τρεῖς προηγούμενες συλλογές της. «Πηλιορείτικος Αὐλὸς» 1955, «Ἑμένιος» 1961, «Μέσσημα καὶ παραγγελιές» 1963. Τρία Τμήματα, μιὰ ἐνότητα, στὴν κλίμακα τῆς ζωῆς, ποὺ διαγράφεται ἡ πορεία τοῦ ἀνθρώπου. Τῆς καρδιάς, τῆς νιότης, τοῦ γάμου, τοῦ σπιτιοῦ, τοῦ χωριοῦ. Μὲ ζωηρὲς πινελιές, παρμένες ἀπὸ τὴ φύση, ζωγραφίζει τοὺς ποιητικoὺς της πίνακες, καὶ μὲ λυρικές κλωστὲς πλέκει τὸν ὕμνο τους. Ἀπλὰ καὶ γοητευτικά, μᾶς φέρνει στὶς πρώτες πηγές τῆς ζωῆς, τὶς πάντοτε νέες καὶ αἰώνιες.

Ἀρχίζει τὸν πρῶτο κύκλο, ἀπὸ τὸ ἀλυσμα τῆς ἀγάπης, τὸ πρῶτο μυστικὸ τῆς καρδιάς. «Νουμπούλια ἀνθίζουν στὶς φοιχτες / βιολάτες εὐωδιάζουν τὰ μαλλιά / μιὰ ἀνθισμένη γαζία μοσχοβολάει στὸ αἷμα μου / ... ἔλα ἔτσι εὐωδιαστὴ / μὲς στ' ἀνθισμένα περιθώλια / νὰ μὲ φέρεις / νὰ χαροῦμε τὴν ἀνθισμένη νύχτα / τὴν πρώτη τῆς νιότης / τὴ μοναδικὴ τῆς ζωῆς».

Προχωρεῖ στὸν ὕμνο τοῦ «σπιτιοῦ». Ἕκει πὺ καὶ ἡ γωνιά «εἶναι ἐσμός / καὶ νὰ σταθεῖ γυρεύει ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου...». Ἕκει πὺ ὁ Θεὸς σκέπει, καὶ εὐλογεῖ τὸν ἀνθρώπινο μύθο. Εἶναι νὰς καὶ «... τὸ ψομὶ τοῦ σπιτιοῦ σου / ἔχει μιὰ γλύκα ἱερὴ / Ἀκούμησέ το εὐλαδικὰ στὰ χεῖλη σου / ἔτσι καθὼς τὸ ἀντίδωρο...».

Ἀκολουθεῖ τὸ μέγα συναίσθημα, τ' ἀσύγκριτο, τῆς μητρότητος. Ἀποστολὴ καὶ πλήρωση. «Τρίκορφο ἀνέδασμα» στῆς ζωῆς τὴ σάλα «... ἡ φωνὴ ποὺ ἐνώνει τὸ σήμερον μὲ τὸ αὔριο... ὦ Μητρικὴ χαρὰ / τόσο γλυκιά / ποὺ γίνεσαι ὁδονηρὴ...».

Εἶναι ἡ γεμάτη ἀγωνίες χαρὰ, ποὺ σήμερον μοιάζει μὲ τρομερὸ ἐφίπλητο. «Ἡ γῆ

στενάζει: τὰ πελάγη δέρονται». Ποῦ θὰ ἐμπιστευθῇ τὸ νέο βλαστὸ ποὺ ἔφερε στὸν κόσμο; Ὁ ἄνθρωπος ζεῖ σὲ τόπο καὶ χρόνον, δὲν εἶναι ξεκομμένος ἀπὸ τὸν καιρὸ του. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ ἐπὶ κλησὴ, πρὸς ὅλες τὶς μάνες τοῦ κόσμου, γίνεται δραματικὴ. Ἐνα συγκλονιστικὸ ἐγερτήριο σάλπισμα, μὲ τὸ πάθος τῆς ποίησης, καὶ τὸν σμιλεμένο στίχο. «... Ἐλθετε τῆς γῆς ὅλες οἱ μάνες / στ' ὄργιο τοῦτο τοῦ κακοῦ / φωνὴ νὰ ὑψώσουμε...». Ξεχωριστὰ πρέπει: νὰ σταθοῦμε καὶ στὰ ποιήματα, τὰ ἐμπνευσμένα ἀπὸ τὸ χωριό, καὶ τ' ἀφιερωμένα στοὺς ἀγρότες. Τὸς «... ἐκλεκτοὺς τῆς εἰρήνης... / ποὺ πιστοὶ στὴ λειτουργίᾳ τῆς γῆς / ...» αὐτοὺς μπιστευτήκεν ἡ φύση / τὸ μυστικὸ της / γιὰ νὰ φυλᾷ ἀμόλευτο / τὸ σπόρο τῆς ζωῆς...».

Αὐτὸς «ὁ σπόρος» τῆς ζωῆς τραγουδιέται καὶ ἐδῶ, ἀνέμετος, πολὺχρμος, καρπερὸς, μὲ τὸν «Πηλιορείτικο Αὐλὸ» τῆς Ἀποστολίας Νάνου—Σκοτεινιώτη.

ΧΡΥΣΑΝΘΗ ΖΙΤΣΑΙΑ

**VINCENZO MASCARO:
«Ο ΑΙΟΛΟΣ ΤΩΝ ΟΝΕΙΡΩΝ»**

Ἡ «Πομπήια ποὺ ἔχει μέσα του» ὁ VINCENZO MASCARO, πολιτεία συντριμμένων πιὰ παθῶν, εἶναι μιὰ πολιτεία πολὺ ἀνθρώπινη. Κάτω ἀπὸ τὰ «μικρὰ φλογισμένα λιθάρια ποὺ τὴ σκεπάζουν» ἀνασαίνει δύσκολα. Γιατὶ ὁ καθαρὸς ἀέρας ἔχασε τὴν πνοή του, φιλτράρεται μὲς ἀπὸ χρόνια ὀχλοδοῆς θάρβα, χωρὶς μουσικότητα — χρόνια ποὺ μπορεῖ ὁ ποιητὴς νὰ ξαναβρεῖ τὸ νόημα τους μόνον στὸν «ἄνεμο ποὺ συνθέτει πρωτόγονες ἀρμονίες καὶ δάκρυα τῶν πραγμάτων». Εἶν' ἓνας ἄνεμος περίλυπος μὰ εὐσπλαχνικὸς ποὺ σὰν «ἓνα ἀόρατο χερί τοῦ χαϊδεύει τὰ μαλλιά». Οἱ ἔγνοιες του πιὸ πυκνὲς τὰ βράδια τῆς μνήμης, διολισθαίνουν μὲς ἀπὸ τὶς ἀναπολήσεις μιᾶς ἀγνῆς παιδικότητας πρὸς ὅ,τι δὲν μοιάζει ἴσως ἀνέφικτο νὰ τοῦ σταθεῖ παρήγορο: τὴν τέχνη του. Αὐτὴν ἐπικαλεῖται ὅταν γυρεύει νὰ τοῦ «ξαναδώσουν τὸ φεγγάρι οἱ λη-

στές τών ἄστρον». Καὶ μέσ' ἀπ' αὐτὴν ἔκπορεύεται ἡ πιὸ βαθιὰ πίστη του πῶς θὰ ξανακερδίσει τὴν ἀγάπη - ἰδανικό. Προϋπόθεση ὑπαρξης γιὰ τὸν ἄνθρωπο καὶ τὸν ποιητὴ.

Ἔτσι θὰ συναντήσουμε τὸν V.M. στὶς σελίδες τῆς τελευταίας συλλογῆς του «Ὁ αἶολος τῶν ὀνείρων». Νὰ φουσκῶνει τὰ πανιά μὲ τοὺς «γλάρους» φυσώντας μὲ δύναμη «ἐρῆμης θλίψης» μέσα σ' ἕνα χώρο ψυχῆς, ὅπου ὅλα, σὲ διαιώνια ἀνακύκληση, ἀντιμάχονται τὴ μανία τῶν κυμάτων ἀπεγνωσμένα, γιὰ λίγο γαλάζιο φῶς. Ἡ θάλασσα κι ὁ οὐρανὸς τῆς Ἑλλάδας προσφέρονται γιὰ τοῦτο. Κι ὁ V.M. — λάτρης τῆς πατρίδας μας, ὅπως τόσοι ἄλλοι ἰταλοὶ συνάδελφοί του — δὲν παραλείπει, ἐπιστρέφοντας, νὰ καταθέσει τὴ σπονδὴ του, βαθύτατα ἐμπνευσμένος, στὴν ἱερὴ τῆς κοιτίδας: «Ἦ ἀληθινὴ ἀθάνατη: σὲ κοιτάζω — μὲ τὰ μάτια τοῦ ἔραστή — ἐνὼ ἀλλάζεις — τὴν καθάρια ἐπιδερμίδα τῆς μέρας σου — σὲ χρυσὸ τῆς δύσης».

Ἡ ποίηση τοῦ V.M. ἐνέχει στοχαστικότητα. Αἰσθαντικὴ, συντηρεῖ στὶς ἐνοράσεις τῆς τῆ συνείδησης ἐνὸς δημιουργοῦ μὲ ὑπευθυνότητα μπρὸς στὰ καθολικὰ αἰτήματα τοῦ καιροῦ.

ΤΑΣΟΣ Γ. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΥ

Δημοσθένη Κόκκινου: «ΛΥΡΙΚΑ» (Ποιήματα 1979)

Εἶναι καιρὸς νὰ ξαναστρέψουμε τὴν προσοχή μας στὴν ἐπαρχία, ὅπου εἶναι παρθένο ἀκόμα καὶ πρόσφορο τὸ ποιητικὸ ἔδαφος. Νὰ κοιτάξουμε μ' ἀγάπη καὶ νὰ μελετήσουμε τὸ ἔργο μερικῶν σεμνῶν ἐργατῶν, ποὺ ἡ φωνὴ τους εἶναι τόσο σύγχρονη καὶ γόνιμη. Ἀρκετὰ μιλήσαμε γιὰ τοὺς καυχαιολόγους τῆς πρωτεύουσας καὶ ὑπερβολικὰ τοὺς ἐξυμνήσαμε. Κι' εἶμαι πάντα ἕνας ἀπὸ κείνους ποὺ ὑποστηρίζει, πῶς δὲν εἶναι αὐτοὶ μόνοι ποὺ παρουσιάζουν οἱ διάφοροι ἀνεριμάτιστοι καὶ τὰ διάφορα συγκροτήματα οἱ ἐκλεκτοί, ἀλλὰ καὶ οἱ ἄλλοι ποὺ δὲν γίνεται λόγος,

γιατὶ μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ προσπαθοῦν (μάταια ὅμως) νὰ μονοπωλήσουν τὸ πνεῦμα καὶ νὰ ποῦν στὸν πάντα μωροπίστευτο καὶ πάντα προδωμένο λαό, πῶς αὐτοὺς ποὺ παρουσιάζουν οἱ ἀνύπαρχοι αὐτοὶ δημοσιογραφισκοὶ κριτικοὶ εἶναι οἱ ἐκλεκτοὶ του. Μερικοὶ ὅμως καλοὶ ἢ σοβαροὶ κριτικοὶ ἀρχίζουν νὰ ξεστραβώνονται. Εἶπα μερικοί, ὅχι, ὁ ἕνας, ποὺ ἔτσι κι' ἂν εἶναι, εἶναι ὁ καλύτερος κριτικὸς. Αὐτὲς τὶς σκέψεις ἔκανα διαβάζοντας τὸ νέο λυρικό ἔργο τοῦ Δ.Κ., μὲ πρόλογο τοῦ ἑξοχου Γ.Μ. Οἰκονόμου. Καὶ τὶς προέταξαν σὰν μιὰ ἀναγκαῖα καὶ διαφωτιστικὴ προεισαγωγὴ.

Τὰ λυρικὰ ἔργα γοητεύουν, ἀλλὰ θὰ τὰ ἤθελα πιὸ δραματικὰ καὶ μὲ περισσότερο δέος. Πρόκειται γιὰ μιὰ λυρικὴ ἐκροή, εὐρυθυμὴ καὶ μελωδική. Ἔχει μιὰ βιβλικὴ ἑξαρση ἢ λυρικὴ του, ποὺ ἡ μαγεία τῆς εἶναι στὴν ἰδιότυπη ἐκφραστικὴ, σ' αὐτὴν τὴν ἐκλαμπὴ ἐκ τῶν ἔσω. Κύρια στοιχεῖα τῆς ποιήσεώς του: ἡ παραμυθία, ἡ ἀγνότητα, τὸ κάλλος καὶ ἡ ἀνθρωπιά. Γλυκιά ἀγέρηνι μουσικὴ καὶ ὕμνος γλυκὸς τῆς φύσης. Ἡ στίλβη, ὅμως, αὐτῆς τῆς λυρικῆς δὲν σ' ἀφήνει ἀδιάφορο, παιδεύει τὴν ψυχὴ καὶ τὰ μάτια σου, ἂν καὶ δὲν σοὶ ἀφήνει περιθώρια νὰ τὴν πολυκοιτάξεις, γιατί τρέχει σὰν μιὰ ταινία μ' ἐναλλασσόμενες φαιγαλέες εἰκόνες. Ἐδῶ τὸ πούλι τραγουδάει τὸ μελωδικό του τραγούδι. Κι' εἶναι ἄπιαστο τὸ πούλι, καὶ τὰ λυρικὰ χρώματα σ' ἕνα στρόβιλο κι' οἱ καρδιὲς σὰν μιὰ καρδιά πανθρώπινη τραγουδοῦν τὸν ὕμνον αὐτὸν οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς καὶ βλῶν τῶν πλασμάτων. Πίστευα πάντα καὶ πιστεύω ἀκόμα, πῶς ἡ ἀληθινὴ ποίηση δὲν γοητεύει μόνο, ἀλλὰ καὶ συγκινεῖ. Χωρὶς τοῦτο τὸ δεύτερο κατόρθωμα δὲν θὰ ἦταν ποίηση.

Ἐλεγεῖσκός ὁ χαρακτήρας, ὅπως εὐστοχῶς παρατήρησε ὁ ROLAND CERTA, μὲ μιὰ ἀπόκλιση, θάλεγα, στὴν μεταφυσικὴ στήλη. Νήνεμο τραγούδι, τὸ τραγούδι του, ποὺ ὥστόσο ἀνοίγει ρωγμὲς τοῦ πόνου, σηματοδοτεῖ πρὸς τὸ πιὸ εὐαίσθητο σημεῖο τῆς ἀνθρωπιδας μας.

Κι' αὐτὸ παγιδεύεται, ὅπως εὐστοχῶς παρατήρησεν ὁ ὀξυδερκής κριτικὸς του Γ.Μ. Οἰκονόμου. Συμφωνῶ ἀπλόγως μὲ τοὺς χαρακτηρισμοὺς καὶ τὸ ἰδιόμορ-

φο. Χάνεται και χάνεται μέσ' στον ποιητικό του ανεμοστρόβιλο, τόν ανεμοστρόβιλο τών λέξεων.

Ο χώρος του παραμένει λυρικός κι' ανθρώπινος, με συγγραπτικές δονήσεις και φτερωτούς στοχασμούς. Η περιοχή του είναι η στέρνα που γεμίζει την νύχτα με το φαγγαρόφωτο ή μια θάλασσα ήπια με τ' αστέρια της λυρικής ψυχής του. Δεν είναι όμως ή δουερή κι' άνταρσιασμένη θάλασσα που γεμίζει με το θέος τις καρδιές. Όμως αυτή ή γαλήνια ποίηση επενεργεί σάν μια καθαυτήρια δύναμη και φωτίζει το σκιάφωτο και το κάνει υποδλητικό και δραματικό. Κάποτε μέσ' απ' την ποίησή του ο ποιητής αυτοβιογραφείται και μξς αυτοβιογραφεί.

Είναι ή πραγματικότητα που κινείται σ' ένα φανταστικό μύθο. Είναι ή ποίηση που βιώνεται, μυθολογείται και παραμένει ποίηση ζωντανή και βιώσιμη. Ο χαμηλός τόνος δεν είναι ελάττωμα, αλλά προτέρημα στον αληθινό ποιητή. Κι' ό,τι χάνει σέ δραματικότητα κερδίζεται σέ χάρη και μελωδική ποίηση.

Ι α κ. Κυθρεώτ η: «ΕΘΝΟΜΑΡΤΥΣ ΚΥΠΡΙΑΝΟΣ», (ιστορικό δράμα σέ πέντε πράξεις).

Ο Ίάκ. Κυθρεώτης κατόρθωσε νά μάς δώσει το ιστορικό δράμα με μεγάλη σαφήνεια κι' ένταση. Τουτό πληρεί τούς όρους της σκηνικής οικονομίας και δεν έχει καμμιά σχέση με το θέατρο του παράλογου, που είναι όλο μονόλογος, σκέψη και εικόνες. Το παράλογο σπάνια κατορθώνει νά μάς δώσει την κίνηση, την πλοκή του έργου, που ύπάρχει υποτυπώδης. Έδώ συμβαίνει το αντίθετο. Μάς δίνεται ή δράση του ιστορικού πρόσωπου, που κατορθώνει νά επιδιώσει μέσ' στη μνήμη μας. Ο Έθνομάρτυρας Κυπριανός έχει τις αρετές ενός κλασικού έργου, που ή πρωτοτυπία του έγκειται στη ζωντάνια και στην διαιώνια επικαιρότητα. Μ' αυτό το έργο αποδειχνεται ή συνέχεια του ελληνισμού και τών σκληρών κι' άνισων αγώνων μας για την άνεξαρτησία. Ήταν

μιά εύκαιρία νά προβληθεί απ' την ΕΡΤ, και την στιγμή μάλιστα που προβάλλονται τόσα άνούσια και πληχτικά έργα. Κι' ήταν και ή στιγμή κατάλληλη ν' άκουστεί ή φωνή, ή δραματική φωνή της προδομένης Κύπρου. Λυπάμαι κατάκαρδα που δεν άκούστηκε.

ΦΟΙΒΟΣ ΔΕΛΦΗΣ

Κ ώ σ τ α Μ π ί ρ κ α: «ΑΒΔΕΛΛΑ, ΑΙΤΟΦΩΛΙΑ ΤΗΣ ΕΝΔΟΞΗΣ ΠΙΝΔΟΥ», 1979

Σάν εκείνες τις ζεστές έστίες που καταβύγει το κουρασμένο και καταπαγωμένο κορμί νά ξεκουραστεί, μοιάζει το βιβλίο που με τόση αγάπη έγραψε για την ιδιαίτερη πατρίδα του ο άκούρατος Κώστας Μπίρκας, «ή Αβδέλλα, ή άλπική κομóπολη - αετοφωλιά της ένδοξης Πίνδου», αλλά έδω δεν ξεποστάνει το κορμί, αλλά ή ψυχή το κουρασμένο όδοιπόρου της ζωής. Ο Κ. Μπίρκας συγκέντρωσε σ' αυτό το βιβλίο του όλη τη δύναμη του ταλέντου του και της επίσημης του για νά χαρίσει στο χωριό του κάτι πολύτιμο που φαντάζομαι πολλές κομóπολεις και πολλοί άποξελασμένοι πληθυσμοί της ύπαιθρου θά το επιθυμούσαν. Το βιβλίο θαρρείς και δεν το έγραψε ένας μόνο συγγραφέας ο Μπίρκας, αλλά συνεργάστηκαν ο ταξιδιώτης, ο λαογράφος, ο λογοτέχνης και κυρίως ο αίσθητικός τοτόπιου. Διαβάζοντας τις 350 σελίδες του ο άπληξ άναγνώστης, αλλά και ο διανοούμενος άνακαλύπτει πτυχές ζωής άγνωστες, ανθρώπους που περνούν δίπλα μας και δεν τούς προσέχουμε, αίσθημα, σκέψεις και ιδέες που ζήννε μέσα μας και έρχονται και φεύγουν χωρίς νά τις συνειδητοποιήσουμε. Θά πρέπει νά έκτιμηθεί καθώς το αξίζει το κείμενο αυτό, που διαρθρώνεται στο τρισδιάστατο της ιστορικής πορείας, αρχίζοντας απ' την Αβδέλλα το χτες, για νά τη συνδέσει, με την Αβδέλλα το σήμερα και το αύριο, για νά φανούν καθαρότερα οι προοπτικές για την αξιοποίηση μξς περιοχής, που σήμερα, με το βιβλίο αυτό μξς γίνεται

όχι: μονάχα γνώριμη, αλλά και αγαπημένη. Μόγησε φυσικά, ο Κ. Μπίρχας για να συγκεντρώσει τα στοιχεία που του χρειάζονταν χωρίς όμοιο ο κόσμος του να πάει χαμένος. Ξαφνιάζει το πλήθος των ιστορικών, των λογογραφικών και των περιγραφικών γεγονότων. Ξαφνιάζει ακόμα ο κόσμος των αίσθημάτων ενός συγγραφέα που δάζει πάνω απ' όλα την πατρίδα του και τους ανθρώπους της που τώρα πιά είναι και σε μάζ οίκεϊται. Περιγράφει ζωντανά ο συγγραφέας, με λίγα λόγια αλλά περιεκτικά, το ύψος των βουνών, το πλάτος του τοπίου, τα πανηγύρια, την ανθρώπινη θηλαστική ανεμελιά ύστερα απ' το μύθο και τον θασσανιστικό αγώνα της διαπάλης. Έμελλε που περάσαμε πολεμιστές από την Πίνδο στην σκληρή περίοδο του δύσκολου χειμώνα (του 1940—41) θα συμφωνήσουμε με τον Στρατηγό Δούκα όταν ονομάζει το βουνό τούτο «το πιο φιλόξενο βουνό».

Μά το βιβλίο δεν περιορίζεται στην Αδελίδα, ή σκέψη του προχωρεί για να θυμώσει στο το χώρο της Πίνδου με την ίδια αγάπη και το ίδιο μεράκι: τη Σμαρίνα, το Περιβόλι, τη Σμύξη, τα Γρεβενά (πρωτεύουσα της Πίνδου) και τη Λάρισα (το μεγαλύτερο χειμώνα της Βλαχονικής).

Γ. Μ. ΠΟΛΙΤΑΡΧΗΣ

Α ν ν α ς Δ ε ρ έ κ α : «69 ΠΟΙΗΜΑΤΑ ΑΓΑΠΗΣ».

Με τη νέα της συλλογή (έκδοση 1979 - Γιάννινα), ή "Αννα Δερέκα παρουσιάζεται να κυριαρχείται από την αγωνία της εποχής μας:

«Ξημέρωμα
Στά χείλη μου ένα παχύ στρώμα
Χαμένου θριάμβου
Κι όρχιζουν οι μέρες
Χωρίς χρώμα»,

την οποία σε άλλες σελίδες μάχεται με το φως της έσωτερικής της λευτεριάς. Έπικεντρο όμως της πιο πάνω δημιουργίας της είναι ο θερμός έρωτισμός, όταν

ύμνείται ο φυσιολογικός έρωτας ή η ψυχική (πνευματική) επαφή και ένότητα, σε διάφορες ή σε όλες θά'λεγα τις αποχρώσεις. Στην περίπτωση αυτή δημιουργείται μια ιδεαλιστική ατμόσφαιρα που φωτίζεται από το κάλλος και την έσωτερική γοητεία της Γυναίκας σαν κυριαρχικής μορφής της ζωής. Έτσι σε μιάν έπιγραμματική σύνθεση:

«Και σ' άκουγα να λές
ότι ο έρωτας
Είναι φτερούγισμα στιγμών
δίχως ίχνη...»,

το έρωτικό συναίσθημα ταυτίζεται με το αντικειμενικό αίσθημα του Όραίου, ενώ δικαιώνεται η έρωτική ποίηση και σ' αυτή την πυρακτωμένη εποχή μας. Ειδικότερα βρισκόμαστε σε μια άπείριτη δημιουργία, γεμάτη ρεαλισμό και ειλικρίνεια, παράλληλα χαρακτηριστική, από τη λεπτότητα του πνεύματος και την ικανότητα για έντατική άφαίρεση, της δημιουργού της. Έτσι, και με την άπαμάρκυνση από τον ύποκειμενισμό, το θεαματικό πλάτος κλπ., η Δερέκα κορυφώνεται σε δημιουργό ανανεώτριας στη γυναικεία ποίηση της εποχής μας

ΒΑΣΙΛΗΣ ΚΡΑΨΙΤΗΣ

Α χ ι λ λ έ α Γ ρ. Κ α ρ α ν ά σ ι ο υ :
«ΙΣΤΟΡΙΚΑ - ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ - ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ ΓΑΡΔΙΚΙΟΥ ΑΘΑΜΑΝΩΝ», Τρίκαλα 1979

Κυκλοφόρησε σε καλαίσθητη έκδοση το έργο «ΙΣΤΟΡΙΚΑ - ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ - ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ ΓΑΡΔΙΚΙΟΥ ΑΘΑΜΑΝΩΝ» του λογοτέχνη Άχιλλέα Γρηγ. Καρανάσιου ("Αλκή Περαστικού) του έκλεκτου και άκάματου αυτού έργατη της εκπολιτιστικής κίνησης στην πόλη των Τρικάλων.

Ο Γιώργος Δραγούμης είπε τα έξης σερά λόγια σαν παραίνεση στον Έλληνα για την άθνατη Έλληνική Παράδοση: «Πήγαγε στα δημοτικά τραγούδια, στη δημοτική Τέχνη και στη χωριάτικη και τη λαϊκή

ζωή, για να δρής τη γλώσσα σου και την ψυχή σου και μ' αυτά τα έφθια αν έχης όρμη μέσα σου και φύσημα θά πλάσης β.τ. θέλεις παράδοση και πολιτισμό και αλήθεια και φιλοσοφία».

Τά παραπάνω, ό συγγραφέας τά 'καμε δίωμα έσωτερικό, λαχτάρα και μοίρα της ψυχής του.

Θρεμμένος από τις Παραδόσεις, τή η-θη και τή έθιμα της ιδιαίτερης Πατρίδας του, τού Γαρδικιού 'Αθαμάνων δέν ήταν δυνατό να μὴν αφήσει την ψυχή του να καταγράψει τις αναπάνσεις της από τὸ λούσιμο στις γάρφαρες και πεντακάθαρες νερομάνες της 'Ελληνικής Παράδοσης και λεβεντιάς. Και να τὸ αποτέλεσμα: "Ένας ώραιος τόμος, γεμάτος αναμνήσεις από έναν κόσμο πὸν αντιφεγγίζει τή δόξα και τὸ μεγαλείο τὸν προγόνων μας.

Η 'Ιστορία, ή Λογογραφία, οί Παραδόσεις τού Γαρδικιού τ' 'Ασπροποτάμου.

Τὸ έργο αυτό είναι ἀπύγαγμα της αγάπης του στην ψυχή της 'Ελλάδας. 'Ο συγγραφέας σέ κάθε γραπτὸ του έχει μιὰ έξαρση ποιητική. Στὸ έργο του αυτό μὰς ἀποκαλύπτει ένα κομμάτι της 'Ελληνικής ψυχής. "Σκόρπια ή 'Ελλάδα μιὰ ψυχή, χιλιό-ψυχη στεριά" λέει: σ' ένα στίχο του ό Μ. Λουντινής.

Τὸ έργο είναι πλούσιο και σέ 'Ιστορία και σέ Λογογραφία και στην περιγραφή τὸν Παραδόσεων τού Γαρδικιού και γενικά της περιοχής τ' 'Ασπροποτάμου. Κι οί φωτογραφίες τὸ στολίζουν. "Αν θελήσει κανένας να δρῇ τὴν πηγὴ του δέν έχει παρὰ να προσέξῃ ένα μέρος τού μικροῦ προλόγου τού συγγραφέα.

Λέει στὸν πρόλόγὸ του:

"Η συγκίνηση πὸ μὰς διακατέχει για τή θήμηση τὸν παιδικὸν μας και τὸν υστερινὸν ἀναμνήσεων από τὸ εἰδυλλιακό μας χωριό, τὸ όποιο ἄλλοτε ήταν ή πρωτεύουσα τού τέ-ως Δήμου 'Αθαμάνων ή 'Αθαμανίας, ἀποτε-λει ἴσως τὸ σημαντικότερο ὅροσημο της ζωής μου στὸ χῶρο τὸν γραπτὸν μου".

Αὐτὸ είναι ἀληθινὸ και σοφό. 'Ο ἀνατόμος τὸν ψυχῶν Ντοστογιέφσκι λέει κάπου: Καί μόνο μιὰ εὐχάριστη ἀνάμνηση της παιδικῆς ἡλικίας μπορεί να είναι μιὰ πηγὴ δυνάμεως στὴ ζωὴ μας".

Τὸ κεφάλαιο «ΤΑΞΙΔΙ ΓΙΑ ΤΟΝ ΑΣΠΡΟ-ΠΟΤΑΜΟ — ΓΑΡΔΙΚΙ» είναι ὄλο ποίηση. Είναι μιὰ ποιητικὴ περιγραφή τού ταξιδιού πὸν ἔκαμε ό ἴδιος ό συγγραφέας στὰ νεανι-κά του χρόνια, τότε πὸν ό Τεχνικός Πολι-τισμός δέν είχε κατακλύσει τὴ ζωὴ μας. Καί τὰ ἄλλα κεφάλαια είναι γραμμένα μ' ἐπιτυχία κι' ή σειρά τους είναι τέτοια ὥ-στε ό ἀναγνώστης να λαβαίνει μιὰ συνοπτικὴ μὲν ἁλλὰ συνολικὴ εἰκόνα της 'Ιστορίας, Λογογραφίας και τὸν Παραδόσεων τού Γαρ-δικιού και γενικά της περιοχής τ' 'Ασπρο-ποτάμου.

Στὸ διδλίο φιλοξενούνται και δύο ξένα κείμενα. "Ένα μὲ τὸν τίτλο «ΓΑΡΔΙΚΙΩΤΙ-ΚΟΣ ΓΑΜΟΣ» της Βαγγελιώς Μπουντούρη, Γαρδικιώτισσα μαθήτριας τὸ 1978 της Γ. Λυκείου, και ένα τὸ καθηγητὴ της 'Ιστο-ρίας στὸ Πανεπιστήμιο της Θεσσαλονίκης 'Αποστ. Ε. Βακαλόπουλου μὲ τὸν τίτλο «Ο ΑΡΜΑΤΟΛΟΣ ΜΕΓ'ΕΝΤΑΝΗΣ».

Γιὰ τὸ τελευταίο ό συγγραφέας παραθέ-τει σέ σημείωση τὴ γνώμη του ἀκολουθών-τας για τὸν Μεϊντάνη τὴν ἀποψὲ τού Νικ. Κασομούλη γραμματικὸ τὸν Στορνάρη και Καρχισόκη. Ἐπίσης ἀξιοπρόσεκτο κείμενο είναι «Η ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΟΥ ΑΣΠΡΟΠΟ-ΤΑΜΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΓΑΡΔΙΚΙΟΥ» ἀπ' τὸς Γερμανούς, τὸν 'Οκτώβριο τού 1943 πὸν ό συγγραφέας τὸν ἔζησε δραματικά μὲ τὴν οἰκογένειά του.

Τελειώνοντας, ἔχω να πῶ τὰ ἑξῆς:

Ο 'Αχιλλέας Γρηγ. Καρνανάσιος μὲ τὸ έργο του αυτό διακηρύχνει τὴ συνέπεια πὸν είχε στὴ ζωὴ του ὡς πνευματικὸς ἄνθρωπος. Η ψυχὴ του είναι γεμάτη 'Ελλάδα. Κι' ή 'Ελλάδα είναι κι' ή Παράδοση. Τὴ μετου-σίωσε τὴν Παράδοση, ἀφοῦ τὴ διαφύλαξε, μὲ εὐλάβεια προσκυνητῇ, ἀκολουθώντας τὴν πακίνηση τού μεγάλου τὸν 'Εθνὸν 'Απο-στόλου Παύλου στοὺς Θεσσαλονικεῖς στὴ δεύτερη ἐπιστολὴ του πὸν λέει:

"Στήκετε και κρατεῖτε τὰς παραδόσεις ἃς ἐδιδάχθητε εἴτε διὰ λόγους εἴτε δι' ἐπι-στολῆς".

Ο 'Αχ. Καρνανάσιος ἀγάπησε τὴν Παράδο-ση, γιατί στὴν ψυχὴ του σκιρτοῦν οί παλμοί της αἰωνιότητας της 'Ελλάδας. Εἶχε δικίο ό Φ. Κόντογλου ὅταν ἔγραφε. «'Αληθινά! Η Παράδοση είναι καλὴ για ὅποιους νιώθουν»

δυνατά την αειωνότητα που υπάρχει μέσα τους και που την υπαγορεύουν με πίστη και με πάθος.

ΚΙΤΣΙΟΣ Γ. ΑΝΥΦΑΝΤΗΣ

Ο ἱ Ἐκδόσεις τῶν Φίλων:
«ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ»,
Ἀθήνα 1979, σελ. 292

Ἡ ζωὴ ποιότητος, προϊόν πάντοτε ζωντανῆς πίστεως στὸ Θεό, ξέμακρα ἀπὸ θεατρινισμούς, εἶναι δύσκολη. Ἡ θέα τῆς ιδέας τοῦ ὄντως ἡθικοῦ ἀγαθοῦ καὶ ἡ ἐναρμόνιση τοῦ βίου μετὰ τὴν ὁμορφιά της, οἰκοδομεῖ ἀνθρωπιστικὸν ἐπίτευγμα ἰδανικῶν διαστάσεων. Ὅλα αὐτὰ προϋποθέτουν σταθερὴ πίστη καὶ συνεχὴ ἐγκόσμιον ἀγῶνα. Δύσκολη, πολὺ δύσκολη πορεία, ἀλλὰ περήφανη, μοναδικὰ ὁμορφη. Ἀγωνιστικὴ ζωὴ, πράγματι νοηματοπισμένη. Ψυχικὸς ἄθλος. «Εἶναι» καταξιωμένο.

Οἱ ἀνωτέρω σκέψεις μου σκόρπιο φῶς, ἀπὸ τὴν πνευματικὴ χάρη καὶ δύναμη τοῦ διβλίου: «ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ». Εἴκοσι κείμενα γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο του. Πρόλογος - ἐπιλογὴ Ν. Δ. Τριανταφυλλόπουλος, Ἐκδόση «ΟΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΩΝ ΦΙΛΩΝ», Ἀθήνα 1979, σελ. 292. Ἀφιερωμένο στὰ ἐκατόχρονα τῆς Μεταναστεύσεως, πρώτου ἔργου τοῦ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗ.

Εὐλογο προκύπτει τὸ ἐρώτημα: γιατί τυπώθηκε αὐτὸς ὁ τόμος; Στὸν κατατοπιστικὸ του πρόλογο μᾶς ἐνημερώνει ὁ Τριανταφυλλόπουλος: «...ἡ χρησιμότητα τοῦ διβλίου αὐτοῦ: τὰ γραφτὰ που περιέχει, γραμμένα ἀπὸ ἀνθρώπους διαφορετικῆς ἰδιοσυγκρασίας ἢ ἐποχῆς, κάποτε μάλιστα καὶ ἀντιθέτων ἀντιλήψεων, ὁδηγοῦν τὸν ἀναγνώστη, ἄλλοτε μὲ κάπως ἀργὸ βῆμα, ἄλλοτε γοργότερα, πάντα ὅμως μὲ σοβαρότητα καὶ σεβασμό, στὸ ἔργο τοῦ Παπαδιαμάντη. Τὸ κέρδος ἀπὸ μιὰ τέτοια χειραγωγία συχνὰ εἶναι μεγάλο. Καί, ἐπὶ τέλους, κάποτε χρειάζεται νὰ μᾶς σπρώξει κάποιος σὲ μιὰ θάλασσα, ὅπου δὲν ἀποφασίζουμε νὰ βουτήξουμε αὐτοπροαιρέτως» (σελ. 12, 13).

Ὑψηλὸς στόχος ποὺ ἐγίνε πραγματικότητα. Αὐτὸ μαρτυρεῖ τὸ διάβασμα τοῦ διβλίου σὲ κάθε καλοπροαίρετο ἀναγνώστη. Δυνατὰ, ἐναργῆ, καλογραμμένα κείμενα. Πλουτίζουν καὶ βαθαίνουν τὸ γνωστικὸ καὶ ψυχικὸ μας εἶδέναι γιὰ τὸν ἅγιον τῶν γραμμάτων μας.

Στὸν καλοτυπωμένη τόμο φιλοξενοῦνται ἀξιόλογα κείμενα εἴκοσι συγγραφέων. Αὐτοὶ εἶναι: Γερ. Βῶκος, Κωστῆς Παλαμᾶς, Παῦλος Νιρβάνας, Κ. Α. Ψάχος, Ι. Θ. Τσώκλης, Γεώργιος Δροσίνης, Ζήσης Οἰκονόμου, Ἀναστάσιος Δρίδας, Νικ. Α. Βέης, Μ. Μαλακάσης, Γ. Ξενόπουλος, Δημ. Τσαμασφόρος, Στέφ. Δάφνης, Τέλλος Ἄγρας, Κ. Ρωμαῖος, Ζ. Λορεντζάτος, Φ. Κόντογλου, Λίνος Πολίτης, Ἀλέξ. Ἀργυρίου καὶ Κώστας Στεργιόπουλος.

Τὰ ἐνδιαφέροντα κείμενα τῶν ἀνωτέρω συγγραφέων βοηθοῦν τὴν προσπέλαση γνωριμίας μετὰ τὸν μεγάλο μας ΑΛΕΞΑΝΔΡΟ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗ, ποὺ ἔχει ἔμμεσο χαρὰ κτήρα. Αὐτὴ θὰ γίνῃ ἀποφασιστικὸ σπιρούνισμα στὸν ἀναγνώστη γιὰ τὴν ἀμεση γνωριμία, ποὺ θὰ γίνῃ μετὰ τὸ διάβασμα τοῦ ἴδιου τοῦ ἔργου τοῦ Παπαδιαμάντη. Σοβαρὴ προϋπόθεση γιὰ τὸ ἐγχείρημα παραμένει ἡ ψυχονευματικὴ ὥριμότητα τοῦ ἀναγνώστη, διαφορετικὰ ματαιοπονοῦμε.

Ὁ Ν. Δ. Τριανταφυλλόπουλος «παραδομένος τυφλὰ» στὸ θαῦμα Παπαδιαμάντη, ὅπως ὁ ἴδιος μᾶς πληροφορεῖ, ἐπεστράτευσε μετὰ ἀγάπη γιὰ τὸν συνέλληνα: γνώσεις, μόχθους, κόπους καὶ ἔδωσε χρῆσιμο διβλίο. Γνήσια, καθαρὰ, οὐσιαστικὴ συμβολὴ στὸν ἀναγνώστη τοῦ καιροῦ μας γιὰ τὴν θέα τῆς καταξιωμένης ἀνθρώπινης ζωῆς!

Δημήτρη Μυράτ: «Η ΑΓΩΓΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ», Ἀθήνα 1979, σελ. 96

Ἀνάρια πέφτουν στὰ χέρια μας ἀξιόλογα διβλία, ποὺ σ' ὅλη τους τὴν ἔκταση διαθέτουν πνευματικὸ μεγαλεῖο.

Σὲ πολλὰς μελέτες, ὁ στιλπνὸς, ὑποβλητικὸς ἐγγράμιος τίτλος τους φαντάζει ὡς

καινούριο μπάλωμα σέ φθαρμένο ρούχο. "Ετσι παραμένει γυμνή ή πρόθεση το συγγραφέα στά πλαίσια μιζς ἀθεράπευτης ἀνεπάρκειας. "Απογοητευτική ἐμπειρία τοῦ ἀναγνώστη πού δικαιολογημένα ἔχει τίς ἀξιώσεις του.

Κοντά στίς μελέτες τοῦ ποδοσφαιροῦ κυκλοφοροῦν καί ρωμυλῆδες πραγματείες, μέ σωστές θέσεις, ὑπεύθυνο προβληματισμό, πνευματικό ἦθος, παραστατικό ὕφος, πού ἐπιτυγχάνουν τομή στήν κρούστα τῶν φαινομένων καί μῆς ἀποκαλύπτουν τήν οὐσία τῶν πραγμάτων.

"Εμπειρία ἀρχοντικής πνευματικῆς προσφοράς συνθέτει τό λαμπρό βιβλίο: «Η ΑΓΩΓΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ» τοῦ μεγάλου μας ἡθοποιοῦ καί ἀνθρώπου ΔΗΜΗΤΡΙΗ ΜΥΡΑΤ. "Εκδόση τοῦ βιβλιοπωλείου τῆς «ΕΣΤΙΑΣ» "Αθήνη: 1989 σελ. 96.

Τά περιεχόμενα τῆς μελέτης εἶναι: Εἰσαγωγή. Μέρος Α'. "Ιστορικό. Μέρος Β'. Τεχνικό. "Η σημασία τῆς ἀναπνοῆς. "Απ' τή θεωρία στήν πράξη. "Η ἀγωγή τῆς λαλιᾶς. Σχηματισμός τῶν φθόγγων. "Ασκήσεις. "Αρθρωση. Πάθη συμφώνων. Βιβλιογραφία.

"Η θύμηση τῶν περιεχομένων συνθέτει τό βασικό σκαρίφημα τῆς ὅλης προσφοράς καί μῆς κατατοπίζει ἀνδρά μέ τοὺς βασικούς χώρους ὅπου κινεῖται ὁ συγγραφέας μέ ἐναργεῖς καί νευρώδεις ὕφος.

"Ο λόγος μας, εἶναι: «φεῶ» πραγματικότητά, κακοπαθαίνει στόν καιρό μας. Λεῖπει ἡ σοβαρή γνώση καί θριχμδεύει ἡ ἡμιμάθεια. «Στήν πλειοψηφία ἡμεῖς οἱ "Ελληνες μιλάμε ἀσκημα τή γλώσσα μας. "Ενοχλεῖται κανεῖς; Πολύ λίγοι. Ντρέπεται; "Ακόμα λιγότεροι. Προσπαθεῖ, καθέννας μέ τίς μικρές του δυνάμεις, γιά νά διορθώσει τό κακό: "Απειροελάχιστοι». "Οδυνήρή διαπίστωση κάνει ὁ Μυράτ (σελ. 85). "Η ἀλήθεια εἶναι κοντά μας, τήν ἀκοῦμε κάθε μέρα παντοῦ. Φαντάζει: σάν ὄνειρο μέ στοιχεῖά πού ἔχουν ἀνοίξει. στό σῶμα τῆς γλώσσας πληγές ἀγιάτρευτες. Φοβερές οἱ διαστάσεις τῆς κακοδιαμονίας τοῦ Λόγου μας!

«Η ΑΓΩΓΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ» τοῦ Δημήτρη Μυράτ συμβάλλει στή γλωσσική προκοπή. Τό ὄραμα καί τό εἶωπα τῆς σωστής λαλιᾶς εἶναι ἕνα μέ τό εἶναι του. Προσφέρει τεκμηριωμένες θέσεις ἀπό τήν πάλη τῆς σωστής

λαλιᾶς στήν τρομερά ἐπικίνδυνη πορεία τῆς βαρβαρικῆς ἔκφρασης. Στήν ὅλη ὑπόθεση δέν παίρνει ἀδιάφορη παθητική θέση, ἀλλ' ἀγωνιστική.

"Ο Δημήτρη Μυράτ, ὥς εἶναι ὁ πιό κατάλληλος στήν ἀγωγή γιά τή σωστή λαλιᾶ μας. "Εξῆσε σέ οἰκογενειακό περιβάλλον μέ ἄριστες ἀκουστικές εἰκόνας τῆς γλώσσας μας. Σπούδασε, ὥς γνωστόν εἶναι καί φιλόλογος, ἔτσι ἡ θεωρητική του κατάρτιση εἶναι μεγάλη. Εἶναι ἡθοποιός τῆς πρώτης σειρᾶς τοῦ τόπου μας. Μὲ λίγα λόγια θεωρητικά καί πρακτικά διαθέτει λαγαρή ματιά καί χαίρεται τό μεγαλεῖο, τό ὕψος καί τήν εὐγένεια τοῦ Λόγου μας. Αὐτή ἡ συνειδηση τοῦ γλωσσικοῦ μας μεγαλείου δέν τόν ἀφήνει ἥσυχο. Δούλεψε σκληρά μέ αἰσθημα εὐθύνης καί μῆς ἔδωσε θεωρητική καί πρακτική λύση. Τό γόνιμο ἀποτέλεσμα στήν πράξη εἶναι δική μας ὑπόθεση, γιατί ὁ καθένας μας ἔχει τήν μερίδα του, μικρή ἢ μεγάλη, στήν κακοδιαμονία τοῦ Λόγου.

"Επιστημονική θεώρηση τῆς λειτουργικότητος τῆς γλώσσας μας, συνείδηση τοῦ αἰσθητικοῦ μας μεγαλείου, πάθος γιά γλωσσική ἔκφραση ποιότητος, ἦθος πνευματικό καί ἀγάπη γιά τόν τόπο μας ὅλα μαζί συμπορεύτηκαν καί μῆς ἔδωσαν τό ὄντως χρήσιμο βιβλίο: «Η ΑΓΩΓΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ» τοῦ ΔΗΜΗΤΡΙΗ ΜΥΡΑΤ, ἀπαραίτητο γιά ὅλους μας.

ΙΩΑΝΝΗΣ Γ. ΘΕΟΧΑΡΗΣ

ROLANDO CERTA: «ΚΑΣΤΑΛΙΑ» (Ποιήματα ἐμπνευσμένα ἀπό τοὺς Δεσφούς σέ μετάφραση τοῦ Φοῖβου Δέλφη)

"Ο Φοῖβος Δέλφης, προλογίζοντας τήν «Κασταλία» τοῦ ROLANDO CERTA, πού μ' ἔπιτυχία, ἐπίσης, ἔχει μεταφράσει ὁ ἴδιος, μᾶς ἀναφέρει τὰ ἐξῆς σημαντικά:

«Θάθελα ν' ἀρχίσω τὸν πόλογό μου μέ τοὺς στίχους τοῦ ἐπίσης Σικελοῦ ἀδερφοῦ NAT SCAMMACCA πού μαζί μέ τὸν ROLANDQ CERTA εἶναι οἱ δύο στυλο-

δάτες του Σικελικού ANTIGRUPPO. 'Ι-
δού:

Τραγουδήσα πώς είμαι "Ελληνας
ἔσφαλα;
'Η Σαγέστα πάνω στο λόφο
ὁ Σελινούντας ἐκεῖ, κοιτάζει τὴ θάλασσα
ἢ Σικελία, ἢ 'Ελλάδα στὸν κόσμο
Τραγουδήσα πώς είμαι "Ελληνας.

Καὶ συνεχίζει ὁ Φοῖβος Δέλφης:

«Αὐτὴ ἡ ὁμολογία εἶναι νομίζω ἀρκετὴ
γιὰ νὰ δείξει τὴν ἀγάπη τῶν Σικελῶν
ποιητῶν στὴν 'Ελλάδα ποὺ δὲν παραλεί-
πουν καμιά εὐκαιρία νὰ τὴν ἐκφράσουν
στοὺς στίχους τους...

Πράγματι, ὁ ROLANDO CERTA, ἔ-
νας ἀπ' αὐτοὺς τοὺς ποιητὲς τῆς 'Ιτα-
λίας ποὺ νιώθουν "Ελληνες ἀπὸ πανάρ-
χαια καταγωγή, στὴν ποιητικὴ του συλ-
λογὴ «Κασταλία», ἐκφράζει ὅλο τὸ πά-
θος του γιὰ τὴν 'Ελλάδα. Νιώθει μάλιστα
νὰ ἔλκεται ἰδιαίτερα ἀπ' τὸ σημεῖο ἐκεῖ-
νο τοῦ 'Ελληνισμοῦ ποὺ συμβολίζει τὴν
ιδέα τῆς ἀγάπης. Φυσικά, τὸ σημεῖο αὐ-
τὸ εἶναι οἱ Δελφοί, ποὺ θὰ μπορούσαν νὰ
χαρακτηρισθοῦν τὰ 'Ιεροσόλυμα τοῦ 'Ελ-
ληνισμοῦ. Ὁ χώρος τῶν Δελφῶν ἀποτε-
λεῖ τὸ σύμβολο τῆς ἀνθρώπινης σύνεσης,
τὸ σύμβολο τῆς προχριστιανικῆς ἀγάπης
καί, γι' αὐτό, ἐμπνέουν δίκαια τὴν ἐλ-
ληνικὴ καταγωγή τοῦ CERTA. Ὁ ποιη-
τῆς, φορέας τῆς ἀγάπης ποὺ γέννησε ἡ
πρακτικὴ τῶν ἀναγκῶν γιὰ μιὰ εἰρηνικὴ
συμβίωση, στὴν 'Ελλάδα τότε, σ' ὅλο τὸν
κόσμο σήμερα, ἀντιπροσωπεύει μὲ τὴν
«Κασταλία» τὸ τοῦ ταξιδεμένο πνεῦμα τοῦ
'Ελληνισμοῦ ποὺ ἐπιστρέφει, ὕστερα ἀπὸ
αἰῶνες, στὸν τόπο ποὺ γεννήθηκε, στοὺς
Δελφούς, στὸν «Ὁμφαλὸ τῆς Γῆς». "Ελ-
ληνας, λοιπόν, ὁ CERTA, ἔρχεται στὴν
'Ελλάδα κ' ἐμπνέεται ἀπ' τὸ τοπίο - Σύμ-
βολο ἀπ' τὸ τοπίο ἐκεῖνο τῆς ἀρχαιότητος
ἀλλὰ καὶ τοῦ σήμερα, γιὰτὶ σὲ τίποτα δὲν
ἔχει ἀλλάξει ἀπὸ τότε, σὲ ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν
ἐσώτατη ἀνάγκη τοῦ ἀνθρώπου γιὰ εἰρή-
νη. 'Εδῶ αἰχμαλωτίστηκε ὁ χρόνος κι ὅ-
λα παραμένουν ἴδια στοὺς αἰῶνες: ἴδιο
τὸ τοπίο, ἴδιες οἱ καρδιὲς καὶ τὸ τρα-
γούδι, ἴδια τ' «ἄφθαστα ὕψη» ποὺ κι-

νοῦν τώρα τὴν εὐαίσθησία τοῦ ποιητῆ ν'
ἀγγίζει τὶς χορδὲς τῆς λύρας του:

«'Εδῶ, στὴν ἀρχαία 'Ελλάδα
κατοικοῦσαν οἱ μουσες
Εἶχα ἀποσπαστεῖ σὰν σὲ ἀνάλαφρο ὕπνο
ἀνάμεσα στὴν ὑπαρξὴ καὶ στὴν ἀνυπαρ-
(ξία

'Εδῶ ὁ χρόνος σταμάτησε
ἡ ὥρα μετράει τ' ἀργὰ λεπτὰ
ἡ μέρα τρέχει σὰν τὸ νερὸ
τῆς Κασταλίας πηγῆς
πάντα ἀνεξάντλητο
μιὰ ἀδιάκοπη αἰμορραγία τῆς ἀγάπης»

«Παρνασσὸς καὶ 'Ελικώνας» ὑψώνονται
στὴν ψυχὴ τοῦ ποιητῆ, σύμβολα ὑπαρξῆς
καὶ μαζὶ ἀνυπαρξίας. Τὰ πράγματα ὑπάρ-
χουν ἢ δὲν ὑπάρχουν ἀνάλογα μὲ τὸ ἂν ὑ-
πάρχει ἢ δὲν ὑπάρχει κ' ἡ ἀνθρώπινη καρ-
διά κ' ἡ καρδιά ὑπάρχει μόνο ἂν ἀγαπᾷ
κι ὅχι ἂν ἀπαρνιέται τὰ μηνύματα τῆς
ἀνθρωπιάς. "Ὅμως, ἐδῶ, τὰ πάντα ὑ-
πάρχουν. Κι ἂν «αἰμορραγεῖ» ἡ ἀγάπη,
«αἰμορραγεῖ» νὰ ὑπάρχει κι ὅχι νὰ ἐξαν-
τληθεῖ. Αὐτὸ ἀποτελεῖ βασικὴ διαπίστωση
στὴν ποίηση τοῦ CERTA, ποῦναι λα-
γαρή, ὅπως κάθε τραγουδὶ ποὺ μιλά γι'
ἀγάπη. Τόσο λαγαρή, ὅσο καὶ τὸ νερὸ
τῆς Κασταλίας ποὺ τρέχοντας «παρασέρ-
νει μακριὰ κάθε σκωρία». Μέσα σ' αὐτὴ
τὴν ποίηση, τὸ δίλημμα «Σπάρτη ἢ 'Α-
θήνα», τελικά, παύει νὰ ὑπάρχει, γιὰτὶ
εἶναι τόσο βέβαιο πῶς:

«Ὁ 'Απόλλωνας δὲν ἀγαπάει τ' ἀγά-
(ματα

προσφορὲς τῶν πολεμιστῶν
ἀλλὰ τὸν 'Ηνίοχο τῶν Δελφῶν
τὶς ἀρματοδρομίες
τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνες
τὰ τραγούδια τοῦ Πίνδαρου καὶ τοῦ
(Βακχυλίδη
τὸν ἀκούραστο μαραθωνοδρόμο.

Πάν' ἀπ' τὸ φλογισμένο Παρνασσὸ
ὅπου πετοῦν αἰετοί, ὁ θεὸς
γλυκὰ χαμογελαῖ ζωγραφισμένος μὲ
(τὴ λύρα στὸ χέρι
καὶ τὴν ἀρχαία περιστέρα τῆς εἰρήνης.

Ἡ ἐλπίδα πού μεταγγίζει στήν ψυχὴ μας τοῦτο ὁ ἄβρὸς ποιητής, «εἶναι ζωηρὴ σὰν τὸ πρωινὸ φῶς, τὰ ἔλατα καὶ τὶς ἐλιές τῶν Δελφῶν». Διαβάζοντας κανεῖς τοὺς στίχους του, ἐκστασιαζόμενος θὰ ψιθυρίσει: «Δὲν ἀφουγκράσθηκα μιὰ πῖθ μεγάλη σιωπῇ». Καὶ θὰ μιλά φυσικὰ γιὰ τὴ σιωπῇ τοῦ Δελφικοῦ τοπίου ποῦναι ἡ σιωπῇ τῆς ἀγάπης· ἡ σιωπῇ πού βρίσκεται πολὺ μακριὰ ἀπ' τὶς κλαγγές τῶν ὀπλων» πού ὑπάρχει μοναχὰ στὸ φῶς.

Ὁ ROLANDO CERTA, στοὺς Δελφούς, δὲ βλέπει μόνο ἀρχαίες πέτρες, οὐτε ἀφουγκράζεται μόνο σιωπές πού φτάνουν ἀπὸ μακριὰ γιὰ νὰ ἐπιβληθοῦν στοὺς πολυτάραχους παιροὺς μας. Ἐπικοινωνεῖ προπάντων μὲ τὸν ἄνθρωπο τοῦ σήμερα, θεωρώντας τον φίλο κι ἀδερφό. Γιατὶ πιστεύει πὼς τὸ παρελθὸν μεταβιβάζεται ὅχι μέσα ἀπ' τ' ἀγάλματα, ἀλλὰ μέσα ἀπ' τὶς ἀνθρώπινες καρδιές· μέσα ἀπ' τοὺς φίλους τῆς ζωῆς, τὸν «Ἠλία», τὸν «Θύμιο», τὸν «Πάνο» πού τὸν ὑποδέχτηκαν ἐδῶ στοὺς Δελφούς, ὅπως θὰ ὑποδέχονταν κ' οἱ ἀρχαῖοι πρόγονοί του. Οἱ φίλοι αὐτοὶ ἀποτελοῦν τὸ σημερινὸ ἀλλὰ καὶ τὸ αἰώνιο «ἐλληνικὸ ἀλάτι» πού νοστιμίζει πάντα τὸ ψωμί τῆς ἀγάπης.

Σὲ τελευταία ἀνάλυση, ἡ ποίηση τοῦ CERTA, ἀποτελεῖ τοπίο ὁμοούσιο μὲ τὸ τοπίο τῶν Δελφῶν. Στους Δελφούς ὁ ἄνθρωπος ξεχνᾷ τὸ ἄγχος καὶ τὸ θάνατο. Γίνεται ὁ μακάριος «ἐραστὴς τῆς λήθης», ἀλλὰ καὶ τῆς ἐλπίδας. Δὲν ὑπάρχει ἐδῶ, παρὰ μονάχα γι' αὐτὸ πού μέσα στὴ ροὴ τῶν πάντων ποτὲ δὲν «ρεῖ» γιὰ νὰ χαθεῖ· ὅπως δὲν «ρεῖ» γιὰ νὰ χαθεῖ τὸ νερὸ τῆς Κασταλίας ἢ μιὰ ποίηση, ὅπως αὐτὴ ποῦναι τὸ αἷμα τῆς Ἑλλάδας στὶς φλέβες τοῦ κόσμου.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΑΡΑΒΙΔΑΣ

Βασίλη Δ. Δημοουλά: «Η ΣΟ-
ΝΑΤΑ ΤΟΥ ΤΡΕΛΟΥ» (Ποιήματα),
Ἀθήνα 1979, σελ. 46

Μὲ ἀπλότητα δίνουν οἱ στίχοι τοῦ Β.Δ.Δ.

τὴν ἀλλοθία καὶ τὴν Ἀνθρωπιά, πού ἐμπειρικλεῖται. Τὸ μήνυμα καὶ ἡ οὐσία τῶν ποιημάτων του δίνεται: ἄμεσα, λιτά, κατανοητά. Δὲ γράφει ὁ Δημοουλάς ποίηση γιὰ τὴν ποίηση, μιὰ ποίηση γιὰ τὸν ἄνθρωπο. Γράφει ποίηση, πού γιὰ νὰ τὴ νιώσεις δὲ χρειάζεται νὰ πορευτεῖς σὲ θαλάλους, μῆτε νὰ διαβίσεις σὲ (τεχνητὰ) δύσβατα μονοπάτια. Τὴν ποίησή του τὴν κισθάνεσαι, τὴ βιώνεις καὶ στοχάζεσαι, ἂν ἔχεις τὴν κοινὴ λογικὴ καὶ καλλιέργεια.

Στοὺς χαλεποὺς καιροὺς μας, τῶν, τάχα, ὑψηλῶν διανοητῶν καὶ τῆς κυριαρχίας τῶν κουλτουριάρηδων τὰ ὅσα ἀνάφερα παραπάνω ἴσως νὰ καταμαρτυρηθοῦν σὰ μειονέκτημα τῆς «Σονάτας τοῦ τρελοῦ». «Ὅλα μπορεῖ νὰ τὰ περιμένει κανένας ἀπὸ τοὺς θαυνοστόχαστους «χριστικούς» καὶ ἀναγνώστες τῶν σαπουνόφουσκεδῶν, τῶν μπουρμπουλῆθρων τῆς σύγχρονης (ἀ)λογοτεχνίας. Πάντα οἱ σαπουνόφουσκες καὶ οἱ μπουρμπουλῆθρες ἐπιπλέουνε προσωρινὰ καὶ πάντα θμῶς ἐξαφανίζονται, καὶ μάλιστα εὐκολα. Ἡ Τέχνη θμῶς ἢ ἀλλοθινῇ μένει καὶ θοισιμδεύει, σὲ πείσμα (ἀνόητο πείσμα) τῶν ὕμνητῶν ἄλογων συρμῶν.

Ἡ ποίηση τοῦ Β.Δ.Δ. εἶναι ἀπὸ τὸ σκληρὸ μέταλλο τῆς Τέχνης, πού μένει. Τῆς ἀλλοθινῆς Τέχνης, πού ὅσο κι ἂν τὴ χτυποῦνε τὰ (ἄσφακρα) πυρὰ τῆς ὕπαιτης μόδας, κητὴ στέκεται ἀκλόνητη στὴ θέσση τῆς, γιὰτί ἔχει ρίζες. ἔχει βάσεις φτιαγμένες ἀπὸ στέρεα ὕλικά, πού ἀντέχουνε στὸ χρόνο· ἔχει βάσεις κητὸν τοῦτον τὸ χρόνο, πού ἔχει διεικνύσει τὴν ὑπερῆ της καὶ τὸν ἐποικοδομητικὸ ρόλο της στὴ διαμόρφωση γόνιμων στοιχείων γιὰ τὴ γέννηση, ἢ μάλλον γιὰ τὴν ὑπερῆ καὶ δικαιώση τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἀνθρωπιστικοῦ προβληματισμοῦ.

Θὰ κλείσω τὸ σημεῖο μὲ λίγους στίγους ἀπὸ τὸ «FINALE» τοῦ ποιήματος «Ἡ Σονάτα τοῦ τρελοῦ», ἀπὸ τὸ ὁποῖο καὶ τιτλοφορήθηκε ἡ συλλογὴ:

Τὰ ἰδανικά τοῦ ἀνθρώπου δὲν ξεπεράστηκαν
Δὲν ἐπαῖψαν νὰ εἶναι διαμαντοφλόγες οἱ
(ψυχές
σὲ χίλια εἴδωλα
μύριες ἀστροφίτες
ΜΙΑ ΑΓΑΠΗ!.

Νίκου Χ. Τσολοδήμου —
 Τίμου Β. Δημητρακάκη:
 «ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΗΣ ΔΕΡΒΕΚΙΣΤΑΣ»,
 'Αθήνα 1978, σελ. 846

Με ύπομονή, επιμονή και πάθος ιερό φάξανε κι αγωνιστήκανε να θρουνε όλα τὰ στοιχεία (τοπιογραφικά, ιστορικά, πολιτιστικά κ.ά.), που συνθέτουνε τή φυσιογνωμία του χωριού τους ο Σύμβουλος 'Επικρατείας Τίμος Β. Δημητρακάκης και ο συνταξιούχος Δάσκαλος Νίκος Χ. Τσολοδήμος.

Οί αναζητήσεις έτουτες δέ μέινανε χωρίς άποτέλεσμα. 'Αντίθετα, ήτανε γόνιμες και είχανε σαν άποτέλεσμα τή συγκέντρωση ένός πλήθους στοιχείων, που φωτίζουνε σφαιρικά τήν όλη πορεία τής Δερβέκιστας από τους προϊστορικούς χρόνους ως τīs ήμέρες μας.

Οί συγγραφείς ακολουθώντας τīs σχετικές όδηγίες για τή σύνταξη ιστορικο-λαογραφικών έργων, καθώς και τοπιογραφικών μελετών κατορθώσανε να κατατάξουνε, τὰ στοιχεία που συγκεντρώσανε, με μεθοδικότητα, έτσι ώστε ή κάθε πληροφορία να τεκμηριώνεται σωστά και υπεύθυνα, τὰ στοιχεία να ολοκληρώνουνε τīs ένότητες και οί ένότητες να συγκροτούνε ένα πλήρες όλο, που μάς δίνει με παραστατικότητα, πιστότητα και πειστικότητα τόν «έν γένει» βίο τής Δερβέκιστας, τής σημερινής 'Ανάληψης Αίτωλίας.

Οί συγγραφείς συμπληρώνουνε τὰ στοιχεία μ' εύστοχες παρατηρήσεις, κρίσεις και συμπεράσματα, με πλούσια βιβλιογραφία, με πολλές έγχρωμες κι άσπρόμαυρες φωτογραφίες, σκίτσα και χάρτες, άλφαθητικά εύρετήρια ονομάτων, πραγμάτων κλπ., καθώς και με γλωσσάρι. 'Ετσι, «τò βιβλίο τής Δερβέκιστας» άποχτάει τīs πραγματικές του διαστάσεις κι έπιπλέον, έκτός από τò πολύτιμο του περιεχομένου και τή χρησιμότητά του, είναι εύκολόχρηστο.

Γράφουν, ανάμεσα στ' άλλα, στόν πρόλογο οί συγγραφείς: «'Ενα βιβλίο για τήν αγαπημένη μας πατρίδα, τή γραφική Δερβέκιστα ή 'Ανάληψη Αίτωλίας, όπως λέγεται σήμερα, υπήρξε παλιός μας

πόθος και έπιδώξη». Μακάρι, συμπληρώνω, νάχανε πολλοί τέτοιους πόθους κι έπιδώξεις.

'Αλλού, πάλι στόν πρόλογο, σημειώνουνε: «Ζητούντες συγγνώμη από τους άγαπητούς μας αναγνώστες για τυχόν λάθη ή παραλείψεις του βιβλίου μας και έπικαλούμενοι τή συγκατάθεσή τους για τή μελέτη μας, μιά και δέν είμαστε ειδικοί ιστορικοί και λαογράφοι, παραδίδουμε με άγάπη σ' αυτούς που για χάρη τους έγράφηκε τò βιβλίο τής Δερβέκιστας». 'Επόμενο όμως είναι σε τέτιες, όγκώδεις μάλιστα, εργασίες να άνιχνευτούνε μερικές παραλείψεις και λάθη. Τί σημασία ώστόσο, μπορεί να έχουνε τούτα τὰ μερικά, μπροστά στην όλη πολυσήμαντη προσφορά του βιβλίου; Πιστεύω, καμιά.

Τελειώνοντας έπισημαίνω και τούτο: Τò βιβλίο τής Δερβέκιστας δέν έχει σημασία μονάχα για τους Δερβεκιστιανούς, αλλά έχει παναιτωλικό ενδιαφέρον κι ακόμα πλατύτερα, έχει ενδιαφέρον για τή μελέτη τής «καθόλου» λαογραφίας, ιστορίας και περιγραφής τής χώρας μας.

ΧΡΕΙΣΤΟΣ Β. ΧΕΙΜΩΝΑΣ

'Ε λ π ί δ α ς Κ α ρ ά - 'Α μ α ρ ά ν -
 τ ο υ: «ΠΟΙΗΜΑΤΑ»

Για τήν 'Ελπίδα Καρά ή κριτική από τò πρώτο της βιβλίο, δίχως καμιά συγκατάθεση, δίχως καμιά επιφύλαξη είπε πώς δέν πρόκειται για μιά συνηθισμένη στοιχειώδη αλλά για μιά υπαρκτή γνώσια ποιητική και έπείσθησε τò ισχυρό ταλέντο της.

Ο άξεπέραστος πόνος από τò θάνατο άγαπημένου προσώπου, τò βαθύ αίσθημα τής μοναξιάς, ο έρωτας, τò σκύψιμο πάνω από τή ζωή των συνανθρώπων της δέν τής έμπνέουν κραυγαλέους τόνους ή σπαραχτικές φωνές, αλλά αναδίνουν ήρεμους λεπταίσθητους ήχους και τόνους μελαγχολίας χωρίς καθόλου ν' άπλουστεύουν ή να άποδυναμώνουν τή βαθύτητα και τή γνησιότητα των αίσθημάτων της.

Στέκιω ένδεικτικά
στό ποίημά: ΜΗΤΕΡΑ ΜΟΥ

Ἀπόψε ταξιδεύω μοναχή μου
πέρα από τή σιωπή σου.
Μετρώ στά δάκρυα τίς μέρες
καί μέ τ' ἀστέρια στέλνω τά φιλιά μου.
Γύρω σου μόνο οἱ ψιθυροί τῆς λήθης
τοῦ μηνύματός σου ἡ ἐλπίδα
γλυκειά γίνηκε πλάνη.
Ὡ νά δυνόσουν μοναχά
τῇ χάρῃ τοῦ ἀνθισμένου μας κήπου
νά ζοῦσες!

Ὁ κάθε στίχος αὐτοῦ τοῦ τραγουδιοῦ ἔχει τὸ δικό του ἔαρος καί υποβάλλει μιὰ λεπτότατη συγκίνηση στήν ψυχὴ τοῦ ἀναγνώστη. Ὁ πόνος πὺ κατέχει τὴν ποιήτρια γίνεται καί δικός μας πόνος.

Σε πολλὰ ποιήματα τῆς συλλογῆς τῆς ἐκτός ἀπὸ τὰ ἀνθρωπιστικά τῆς μηνύματα ξεχωρίζουμε καί τὴν ὑποδειγματικὴ τους ἀριστεία.

Σταχιστὼ στό ποίημά: «ΕΠΙΣΤΡΕΦΩ»

Ἐπιστρέφω
μὲ γέυση στὰ χεῖλη
ἀπὸ γνώση πικρή.
Μὲ μνημεις π' ἀνασταίνονται
τῇ νύχτᾳ λυπημένες.
Ἐπιστρέφω
ἀπὸ τῇ μυστηριακῇ
καί λυπημένῃ χώρα.
Θλίψη,
μαζί σου ἀπόψε ἐπιστρέφω
μὲ τῇ φριχτῇ ἔμπειρίᾳ.
Πῶς θὰ μπορέσω νά σέ λησμονήσω
Τξέντι, μικρὲ μου μαῦρο
πεινασμένο ἀγοράκι;
Πῶς θὰ μπορέσω πᾶ νά τραγουδήσω
τὰ ὄνειρα καί τοὺς μικροὺς μου καὶμούς;
— Τξέντι! Ὅλα φανήκαν
τόσο ἀνάξια τώρα.

Ἰνδίες 1974

Ἐνα ἀπὸ τὰ ὠραῖα ποιήματα τῆς συλλογῆς εἶναι καί τὸ «ΣΑΛΟΝΙ ΣΜΟΜΠ».

Νά κλειστοῦ πρέπει στὴ σιγὴ μου
μελετώντας τὸ κάδρο τῆς Σκωτίας.
Μοῦ εἶπαν ἂν ἔχω ταξιθέσει:

πολὺ θὰ μ' ἐκτιμήσουν.

Κατεβαίνω στὴν ἀτάραχτῃ λίμνη,
ποῦ ἔχει: σχῆμα σὰν ρο πλαγιασμένο.
Ὅλοστρίγυρα θουὰ ὑψημένα
μέσ' σὲ ἥλιο, στὴ δύση.

Τὰ πίσω ξανθὰ φωτισμένα
καί πάνω μὲ νέφη μικρὰ ὁ οὐρανός.
Δεξιὰ μιὰ σειρὰ ἀκαθόριστα δέντρα
καί ἀπέναντι δύο μονάχα.

Εἶναι ἀλήθεια ἔχει μιὰ μονοτονία
(ἔργο κι ἔχει ἀντίγραφο τοῦ Λέστερ θὰ
(τονίσω).

μὰ πάλι ἡ ἐρημιὰ του δίνει γοητεία
Αὐτὸ κάπως μὲ δυσκολεύει
πῶς θ' ἀρχίσω μὲ συγκατάθεση νά περι-
(γράψω;

Θῆπραπε βέβαια νά καταφύγω στὰ βιβλία
καλύτερα νά πῶ ἀπλῶς
«τῶφερα σ' ἕνα ἀπὸ τὰ πολλὰ ταξίδια στὴ
Σκωτία»

κι εὐθὺς συζήτησῃ ν' ἀλλάξω κουρασμένα.

Ἐδῶ τὸ πλαστικὸ συναίσθημα θρίσκει
τὴν ὁλοκληρώσῃ του στὴ ρεαλιστικὴ ἀντί-
ληψὴ τῆς ζωῆς καί ἔχει: σ' ἀποκυήματα ἀρ-
ρωστημένης φαντασίας.

Στὰ «ΠΟΙΗΜΑΤΑ» αὐτὴ τὴν τελευταία
συλλογὴ τῆς Ἑλπίδας Καρὰ Ἀμαράντου,
τὸ κάθε τραγοῦδ: ἔχει ἀποκτῆσει τὴ δική
του φυσιογνωμία καί τὸ καθένα τῇ δικῇ του
θερμοκρασίᾳ.

Ἔτσι εἶναι δύσκολο νά ἐντοπίσεις τὴν
προτίμησή του στὸ ἕνα ἢ στὸ ἄλλο γιατί ὅλα
εἶναι: τόσο ἀγαπητά, τόσο μοναδικά.

Μὲ τὸ τελευταῖο τῆς βιβλίου ἡ Ἑλπίδα
Καρὰ σταθεροποιεῖ τὴ λαμπρὴ θέση τῆς πὺ
τόσο ἐπαξίᾳ ἔχει πάρει στὸ νεοελληνικὸ ποι-
ητικὸ χῶρο.

Καί δὲν μπορούμε νά ἐκφράζουμε παρά-
πονᾳ καί νά καταδικάζουμε τὴν ἐποχὴ μας
ὡς ἀντιπονητικὴ ὅταν ἐκδίδονται βιβλία ἐ-
ξαιρετικῆς εὐαισθησίας καί μὲ γέυση σίγου-
ρης καλλιτεχνικῆς ποιότητος ἀπὸ γνήσιους
ποιητῆς ὅπως εἶναι ἡ ποιήτρια Ἑλπίδα Κα-
ρὰ Ἀμαράντου.

Ἡ ποιήτρια αὐτὴ γράφει σὲ μιὰ γλώσσα
ἀπλὴ καί λιτή.

Τραγουδάει καταστάσεις τῆς καθημερι-
νῆς ζωῆς πὺ ἡ συγκινησιακὴ τους ἐνέργεια
ἔχει: ἄμεση ἀπήχηση στὴν ψυχὴ.

Ἡ ἀπλοτότητα τῆς Ἑλπίδας Καρὰ δὲν οδηγεῖ σὲ ἀπλοϊκότητα. Ἡ φροντίδα τῆς εἴ- ναι νὰ περιφρουρήσῃ τὸ στίχο τῆς, περιφρο- νώντας τὰ περιττὰ μιμητικὰ καὶ νὰ δη- μιουργήσει μὲ τὸ κατὰ μέτρον ἀντίκρουμα τῆς ζωῆς ἐκεῖνη τὴν ἰδιαίτερη μαγεία ποὺ ξεκινάει ἀπὸ τὴν ποίηση αὐτῶν τῶν Ἰδίων τῶν πραγμάτων καὶ ποὺ ἀσχεῖ στὸν ἀναγνώ- στη τὴν ἡμερὴ γοητεία.

ΑΙΛΗ ΙΑΚΩΒΙΔΟΥ

ΤΕΧΝΟΚΡΙΤΙΚΑ

Ἄ λ. Σ ο λ ο μ ο Ὑ: «Ο ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΣ
ΑΣΠΡΟΚΟΡΑΚΑΣ» (Ὁργανισμός
Ἑπειρωτικοῦ Θεάτρου)

Στὴ γνώριμη θεατρικὴ αἴθουσα τοῦ Καμπέριου Ἰδρύματος, τὸ Γιαννιώτικο κοινὸ ἀπῆλause τὸ καινούργιο ἔργο τοῦ Ὁργανισμοῦ Ἑπειρωτικοῦ Θεάτρου.

Στὸ ἐπιμελημένο πρόγραμμα διαβάσα- με πὼς πρόκειται γιὰ κοινωνικὴ σάτιρα. Στὴν παράσταση γίνεται παρουσίαση καὶ κριτικὴ τῆς ἀστικῆς οἰκογένειας. Τῆς οἰ- κογένειας ἐκείνης ποὺ σὰν ἀξίες ἔχει: τὴν πειθαρχία — τὴν ὑποταγή στὸ κα- θῆκον — τὴν πρωϊνὴ γυμναστικὴ — τὸ ...Ὄνομα καὶ τελικὰ τὸ χρῆμα.

Αὐτὴ ἡ ἐκφυλισμένη οἰκογένεια θὰ κα- ταφέρει νὰ ἐπιβιώσει; θὰ συμβιβασθεῖ; ἢ θὰ ἀνατραπεῖ;

Κι' ἀκόμα ἀπὸ τὸ τέλμα θὰ ξεπηδήσει ἡ ἀλλαγὴ ἢ θάρθει ὁ συμβιβασμός;

Τὸ θεατρικὸ κείμενο τοῦ κ. Ἀλέξη Σο- λομοῦ, ποὺ γράφτηκε ἐδῶ καὶ τριάντα χρόνια, εἶναι ἀλήθεια πὼς δὲν προσφέρε- ται εὐκόλα γιὰ νὰ ἀπαντηθοῦν σωστὰ τὰ παραπάνω ἐρωτήματα. Ἀπέναντι σαυτὴ τὴν πραγματικότητα ἡ ἐπέμβαση τῆς σκη- νοθεσίας εἶναι θετικὴ.

Στὴ σκηνοθεσία τοῦ κ. Νίκου Περέλη οἱ παρεμβάσεις εἶναι φανερὲς καὶ τὸ ἀ- ποτέλεσμα θετικόν. Ἡ θεατρικὴ παράστα- ση ξεπερνᾷ κατὰ πολὺ τὸ κείμενο. Εἶναι ἀναμφισβήτητα ἐπιτυχία τὸ ὅτι τὸ κοινὸ σὲ ὅλη τὴ διαδικασίαν ἀντιδρᾷ ἔντονα καὶ

προβληματίζεται. Πετυχημένα γίνεται ἡ σάτιρα τῆς ἀστικῆς οἰκογένειας «Ἄ- σπροκόρακα» καὶ μὲ τὴ βοήθεια τοῦ ἔρ- γου ὁ θεατὴς καταδικάζει καὶ τραγουδᾷ τοὺς:

«Ἀλεπούδες - κόρακες
τῶν πασάδων κόλακες,
ποὺ μὲ τούρκικους φετφάδες
ξημερώσαν τσιφλικάδες...».

Ναί, βλέπει τέτοιους ἀνάμεσά τοῦ ἐ- δῶ στὴ μικρὴ μας πόλη...

Γιὰ νὰ φτάσει στὸ σημεῖο αὐτὸ ὁ σκη- νοθέτης, ἄλλαξε σὲ πολλὰ σημεία τὸ κεί- μενο. Ἀφαίρεσε καὶ πρόσθεσε. Ἐπηρεα- σμένος ὅπωςδὴποτε ἀπὸ τὶς σπουδὲς τοῦ στὴν Ἀμερικὴ, ἔδωσε Χολλυγουντιανὸ στὺλ στὴν παράσταση. Τὸν βοήθησαν πά- ρα πολὺ: ἡ πετυχημένη μουσικὴ ἐπιμέ- λεια τῆς Θέσας Παναγιώτου, ἡ ἐντυπω- σιακὴ χορογραφία τῆς Ναταλίας Στεφά- νου καὶ τὰ σκηνικὰ - κοστοῦμια τῆς Λα- λούλας Χρυσικοπούλου ποὺ μᾶς μετέφε- ραν μὲ μεγάλη ἄνεση ἀπὸ τὸ χῶρο τοῦ παλίου ξεπεσμένου ἀρχοντικοῦ στὴ σκο- τεινὴ αἴθουσα τοῦ καμπαρέ.

Στὴν παράσταση ἡ οἰκογένεια δὲν ἐπι- βιώνει μὰ καὶ δὲν ἀνατρέπεται, ἐπιλέ- γεται ὁ συμβιβασμός. Δὲν θὰ σταθοῦμε στὸ γιατί ἐπιλέγεται ὁ συμβιβασμός καὶ ὄχι ἡ ἀνατροπὴ. Μὰ θὰ σημειώσουμε πὼς ἡ λύση τοῦ συμβιβασμοῦ τῆς φθορᾶς - σή- ψης μὲ τὴν δύναμη - ἀνανέωση ποὺ ἔχει δοθεῖ πολλὰς φορὲς σὰν λύση, χρειάζεται μεγάλη προσοχή.

Στὸν «τελευταῖο Ἀσπροκόρακα» ἡ γυ- ναίκα τοῦ καμπαρέ, ἡ Ρόζα, κυριαρχεῖ. Τὸ ἴδιο μεγάλο λάθος εἶχε γίνῃ πρὶν με- ρικὰ χρόνια ἀπὸ τὸν ἑλληνικὸ κινηματο- γράφο. Θυμᾶστε τὰ «Κόκκινα Φανάρια»... Ἡ κάθε Λόλα ἢ Ρόζα δίνεται στὸ θεατὴ σὰν σωστότερη ὄλων. Παράδειγμα - Πρό- τυπο.

Ἄν πράγματι δεχτοῦμε σὰν σωστὴ τὴν ἄποψη πὼς ὁ Σκηνοθέτης δὲν ἔχει τὸ δι- καίωμα νὰ ἀλλάξῃ ἐντελῶς τὸ ἔργο, τότε ἐρχόμαστε νὰ τοῦ παρατηρήσουμε σὰν ἀρ- νητικὸ στὴ σκηνοθεσίᾳ τοῦ ὅτι ἐπέ- μενε στὴν προβολὴ μιᾶς Ρόζας δυνατῆς -

αποφασιστικής - δικαιωμένης "Εχουμε να προσθέσουμε πώς θα μπορούσε να την περιορίσει στον αληθινό της ρόλο, αυτόν της γυναίκας του καμπαρέ με το δράμα και τις αδυναμίες της

Όφειλουμε βέβαια να πούμε πώς είδαμε πολλές αξιόλογες έμβόλιμες σκηνές που πρόσθεσε ο σκηνοθέτης για ένα καλλίτερο μήνυμα (Το επεισόδιο της βίας με τον κρατούμενο είναι χαρακτηριστικό). Πετυχημένο ακόμα το ερώτημα που απευθύνει ο φωτογράφος στους θεατές στην τελευταία πράξη.

"Όμως στον θεατή δεν μένουν τα έμβολιμα. Αυτά περνούν σε λίγο στο περιθώριο.

Η παράσταση χωρίς να είναι κουραστική κρατά δυόμισι ώρες. Θάταν ακόμα πιο ευχάριστη αν δεν υπήρχαν όρισμένα περιττά και δευτερεύοντα. (Το επεισόδιο, με το λεύκωμα των κοριτσιών, για παράδειγμα).

Στη διανομή των ρόλων ο σκηνοθέτης πέτυχε απόλυτα. Χρησιμοποίησε τον κάθε ήθοποιό εκεί που έπρεπε. Μαζί με το θίασο δούλεψε σκληρά για να βγει τούτη η παράσταση. Όλοι στη σκηνή μετέχουν και πασχίζουν για το ρόλο τους. Φαίνεται στο μορφασμό - όμιλία - κίνηση - χορό - τραγούδι.

Συμπερασματικά η σκηνοθεσία του κ. Ν. Περέλη κρίνεται πετυχημένη, δίνει μια παράσταση με αξιώσεις και το σύνολο με την πρώτη φορά που το είδα στο Μονοδένδρι, καταμεσής στην πλατεία, το θεώρησα σαν την καλλίτερη παράσταση του ΟΗΘ.

Στη συνέχεια, είναι φανερό, με την πείρα της περιόδους οι ήθοιοι με κέφι και μεράκι έδωσαν ακόμα περισσότερα στο ρόλο τους.

Η Κατερίνα Σαγιά μās έδωσε την αυταρχική γεροντοκόρη Βιργινία με αλή-

θεια. Ο Δημήτρης Γιαννακόπουλος έντυπώσισε με την πειθαρχία του στρατηγού Άσπροκόρακα. Η Ναταλία Στεφάνου με κέφι μās αποκάλυψε ξανά το ταλέντο της. Ο Γιώργος Τζέρμπος ήταν σωστός. Πειστική ή απόδοση της μικρής Άννας - Μαρίας από την Κική Γουναρίδου. Με πολύ άνεση ο Μιχάλης Μπίζιος στο ρόλο του Τσατσάρα. Ο Δημήτρης Δημητρούλιας μās φωτογράφησε τόσο αληθινά που είδαμε ένα Άσπροκόρακα μέσα μας. Ο γιός Άσπροκόρακας θάπρεπε να είχε μεγαλύτερο ρόλο. Στο σημείο αυτό κάποια ευθύνη έχει ο σκηνοθέτης. Γιαυτό ο Μιχάλης Παπαευαγγόρου μās φάνηκε άτονος. Για το ρόλο της Ρόζας γράψαμε πιο πάνω τις αντιρρήσεις μας. Όπωςδήποτε όμως η Έλένη Γεωργιάδου ήταν μια υπέροχη Ρόζα, μαζί με τη Νίκη Μανουσάκη έδωσαν πετυχημένα τις γυναίκες του καμπαρέ. Του Χάρη Άναστασίου τούλειπε το κέφι κι' ακόμα ήταν βιαστικός στην όμιλία. Η Τατιάνα Λύγαρη μās άρεσε σαν Άλεξάνδρα. Η Λίζα Σιάνου στο ρόλο της Όλυμπίας φαινόταν κουρασμένη. Πολύ γέλιο μās έδωσε ο έρασιτέχνης Θανάσης Περγίκης. Ο Θόδωρος Γκόγκος με το ντράμς, οί έρασιτέχνες περαστικοί - υπηρέτες - χορευτές - ισοροποιστές - τραγουδιστές - κλόουν: Κώστας Βενέτης, Βασίλης Ζήκος, Κώστας Τσαντούκλας, Νίκος Σαββίδης δούλεψαν με κέφι, κινήθηκαν ισάξια με τους επαγγελματίες και συνέβαλαν στην έπιτυχία του έργου.

Θάταν παράλειψη να μην νάφέρουμε την προσφορά της θεατρικής ομάδας που μαζί με τους τεχνικούς μοχθούν στις περιοδείες, πέρα από την προσφορά, σύγχρονα διδάσκουν πώς θα άνέδει πολιτιστικά ή έπαρχία.

ΑΡΗΣ ΚΥΡΙΑΖΗΣ

BIBLIA ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ
(έσωτερικού)

ΕΥΘΥΝΗ τ. 90—102, 'Αθήνα.

ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ τ. 1—2, 'Αθήνα.

ΝΕΑ ΠΑΙΔΕΙΑ τ. 10—14, 'Αθήνα.

ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑ τ. 21—28, 1989—80,

'Αθήνα.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ (ΝΖ) τ. 21—24 (1979), τ. 1—19 (1980), 'Αθήναι.

ΚΡΗΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ τ. 248—53, 'Αθήναι.

ΚΟΡΙΝΘΙΑΚΗ ΖΩΗ τ. 'Ιούλιος - Δ) έριος 1979, Κόρινθος.

ΑΠΟΛΥΤΡΩΣΙΣ τ. 141—142, Κέρκυρα.

ΑΝΑΗΠΡΙΚΟΝ ΒΗΜΑ τ. 38—41 (1979), Λαριών.

ΦΘΙΩΤΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ τ. 1—16 (1979) τ. 14—15 (1980), 'Αθήναι.

ΙΛΙΣΣΟΣ τ. 136—9, 'Αθήναι.

ΚΑΜΕΙΡΟΣ τ. 20—23 (1979), 'Αθήναι.

ΔΙΑΛΟΓΟΣ σ. 8—9, Λαριών 'Ηλείας.

ΜΗΝΙΑΙΟ ΔΕΛΤΙΟ ΕΝΗΜΕΡΩΣΕΩΣ τ. 30 (1980), 'Αθήναι.

ΣΥΓΧΡΟΝΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ τ. 1—6, 'Αθήναι.

ΤΡΙΦΥΛΛΙΑΚΗ ΕΣΤΙΑ τ. 31—33, 'Αθήναι.

ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ τ. 124—128, Πάτρα.

ΠΑΙΔΕΙΑ τ. 11—14 1980, Κόνιτσα.

ΚΑΣΤΑΛΙΑ τ. 57—60, 'Αθήναι.

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ('Εκκλησιαστικά Κριτικά' ('Ιουλ. - Δ) έριος 1979) ('Ιαν. - 'Ιουν. 1980), 'Αθήναι.

ΣΚΙΑΘΟΣ τ. 15—16, 'Αθήναι.

ΦΙΛΙΑΤΡΑ τ. 93, 'Αθήναι.

ΣΜΥΡΝΑ τ. 137—142, 'Αθήναι.

ΚΕΙΜΕΝΑ ΒΟΛΟΥ τ. 6—7 (1979—1980), Βόλος.

ΕΛΙΚΩΝΑΣ τ. 19—21 (1980), Πάτρα.

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ - ΠΟΡΙΣΜΑΤΑ Γ. ΠΩΓΟΝΗΣΙΑΚΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ 1978, Καστανιές.

ΟΡΙΖΟΝΤΕΣ Μεσολόγγι.

ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ ΚΟΙΝ. ΕΡΕΥΝΩΝ τ. 33—37, 'Αθήναι.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΦΩΝΗ τ. 1—6 (1979), Αθήναι.

ΗΠΕΙΡΟΣ τ. 1—2 (1979), Θεσσαλονίκη.

ΑΙΟΛΙΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ τ. 51—57, 'Αθήναι.

ΘΕΣΣΑΛΙΚΗ ΕΣΤΙΑ τ. 33—47, 'Αθήναι.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΠΑΛΑΜΑΣ τ. 672—676, Θεσσαλονίκη.

ΑΚΤΙΝΕΣ τ. 40Γ—414, 'Αθήναι.

ΕΛΕΥΘΕΡΟ ΠΝΕΥΜΑ τ. 34—36, Γάλλοι.

ΝΕΑ ΣΚΕΨΗ τ. 202—210, 'Αθήναι.

ΕΛΛΗΝΟΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΑΓΩΓΗ τ. 278—282, 'Αθήναι.

ΧΡΟΝΙΚΑ (έργα του Κεντρικού 'Ιερ. Συμβουλίου) τ. 16—31, 'Αθήναι.

ΙΣΡΑΗΛΙΝΑ ΝΕΑ τ. 122—137, 'Αθήναι.

ΦΥΣΙΟΛΑΤΡΗΣ τ. 375—379, 'Αθήναι.

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ τ. 38—43 'Αθήναι.

ΣΕΛΙΔΕΣ ΑΠΟ ΤΗ ΦΩΚΙΑ τ. 13, Αμφισσα.

ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ τ. 541—550, 'Αθήναι.

ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΗ ΖΩΗ τ. 165—171, Θεσσαλονίκη.

ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΝΙΚΗΝ τ. 224, 'Αθήναι.

ΑΓΙΑ ΑΓΙΑ τ. 85—90, Θεσσαλονίκη.

ΛΑΡΙΣΣΑΤΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ τ. 3. Λάρισα.

ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ τ. 125 'Αθήναι.

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ — ΠΑΤΡΩΤΙΚΗ τ. 189—191, 'Αθήναι.

ΔΕΛΤΙΟ ΝΟΜΑΡΧΙΑΣ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ 'Ιαν. - Μάρτιος 1979 και 1980.

ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ ΤΥΠΟΥ τ. 1—4, 'Αθήναι.

ΦΟΙΤΗΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΣ ΟΔΗΓΟΣ τ. 1—16, Θεσσαλονίκη.

NATIONAL CENTRE OF SOCIAL RESEARCH Αθ. 1979, ATHENS.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΣΤΕΓΑΣΤΙΚΟΥ ΤΑΜΙΕΥΤΗΡΙΟΥ, 'Εθν. Κτηματικής Τραπέζης, 'Αθήναι.

QUALITY έκτακτος έκδοσης, 'Αθήναι.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ τ. 43—47, Πάτρα.

ΕΛΛ. ΤΡΑΠΕΖΑ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΕΩΣ ΕΚΘΕΣΗ ΤΟΥ ΔΙΟΙΚΗΤΟΥ 1977, 'Αθήναι.

ΧΡΟΝΙΚΑ Παυλείου 'Εταιρείας 'Ιστορικών Μελετών 1980, Καβάλα.

ΣΥΜΒΟΛΗ 1980, Παιανία.

ΠΑΡΝΑΣΣΟΣ τ. Κ' 4, 'Αθήναι.

ΑΠΑΝΕΜΙΑ τ. 13—19, 'Αθήναι, 1980

ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ έννημερωτική έκδοση τ. 55—62 (1979), 'Αθήναι.

ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ έπιστημονικές έκδόσεις τ. 1—12, (1979), (1980), 'Αθήναι.

ΔΕΛΤΙΟΝ ΒΙΟΤΕΧΝΙΚΟΥ ΕΠΙΜΕΛΗ-
ΤΗΡΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ τ. 176—186, 'Αθήναι.

ΔΕΛΤΙΟΝ ΕΜΠΟΡΙΚΟΥ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙ-
ΚΟΥ ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΡΙΟΥ ΕΤΟΣ ΑΔ (1980),
τ. 1—1 και ΑΓ (1979), τ. 8—12, Θ)νίκη.
ΘΕΟΛΟΓΙΑ τομ. 51 τ. 1—2, 'Αθήναι.
ΣΚΟΥΦΑΣ σ. 52—53, 'Αρτα.
ΓΙΑΤΙ τ. 54—60, Σέρρες.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΕΛΛΗΝΙΔΩΝ ΒΟΡΕΙΟΥ
ΕΛΛΑΔΟΣ τ. 140—145, Θεσσαλονίκη.
ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΣΤΕΓΗ "Ανοιξη 1978"
'Αθήναι.

ΣΤΑΘΜΟΙ τ. 1—52, 'Αθήναι.
ΑΡΜΟΛΟΓ. τ. 1—9, Θεσσαλονίκη.
ΚΟΝΙΤΣΑ τ. 1—7, 'Αθήναι.
Ο ΚΟΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΔΟΣ τ. 236—
272, 'Αθήναι.

ΡΑΣΙΝ (RASINE) τ. 4, 'Ιωάννινα.
Ο ΣΩΤΗΡ τ. 895—928, 'Αθήναι.

ΠΡΑΚΤΙΚΑ Α'. ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΣΥΝΕΔΡΙ-
ΟΥ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ τ.
Γ', 'Αθήναι 1976.

ΦΘΙΩΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ (έτησία Φιλολογ.
έκδοσις 1980), Λαμία 1980.

ΝΕΑ ΠΟΡΕΙΑ 296—298, 'Αθήναι 1979.
ΔΩΔΕΚΑΘΗ ΩΡΑ τ. 1—32, 'Αθήναι
1980.

ΝΑΥΤΙΚΗ ΕΛΛΑΣ τ. 538, 'Αθήναι 1978.
ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ τ. 125—139' Φλώρινα
1980.

ΣΥΜΒΟΛΗ τ. 1—8, Πάρινα 1979.
ΤΕΧΝΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ τ. 1—2,
'Αθήναι 1979.

ΚΡΗΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ 256—257 Χανιά 1980.
ΕΡΥΘΡΟΣ ΣΤΑΥΡΟΣ Ν)βρις, 1978, 'Α-
θήναι.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ (έξωτερικού)

CITTA DIVITA τ. 3—6 (1979), 1—3
1980 FIRENZE.

LA CULTURA NEI MONDO τ. 1—4
(1079), 1—3 (1980), ROMA.

BULLETIN D' INFORMATION BRU-
XELLES τ. 9—11.

TOTTOSCUOLA MILANO.

ΚΡΙΚΟΣ τ. 315—321 LONDON.

CHARLES ROUMAINS D' ÉTUDES LIT-
TERAIRES τ. 2 1989 BUCAREST.

VUE TOURISTIQUE BELGIQUE.

BEIJING REVIEW τ. 14 CHINA.

INFORMATIONS ET DOCHMENTS
(AMBASSADE DES ÉTATS - UNIS PA-
RIS.

HUNGARIAN TRAVEL MAGAZINE BU-
DAPEST.

UNGARISCHES REISEMAGAZIN BU-
DAPEST.

HISTORICAL ABSTRACTS τ. 4 (1978)
USA.

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ τ. 226—246,
Λευκωσία.

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ τ. Σ)βρ. Δ)
βρις 1980, Λευκωσία.

IL PUNTO 1989 CROTONE PALERMO
ITALIA.

ΒΩΜΟΣ ΤΕΧΝΗΣ τ. 6—8, RQMA.

REVUE ROUMANE τ. 2—11 BUCA-
REST.

WINTER BUDAPEST.

ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΚΥΘΑΙΑ Λευκωσία.

ΜΑΘΗΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ των μαθητών του
Παγκυπρίου Γυμνασίου, Λευκωσία.

NATIONALE D' ETUDES DU SUD
EST EUROPEEN BULLETIN. BUDAPEST.

ANNALES BUDAPEST.

AFFARI ESTERI ROMA.

ANNALI DELL' PUBBLICA ISTROZIO-
NE ROMA.

ROMANIA LITTERARA BUCAREST.

IMPEGNO MARALA DEL VALLO.

SAMOGY BUDAPEST.

REVUE DES ÉTUDES BYZANTINES
PARIS.

TURISTIQUE IPV BRUXELLES τ. 4.
4.

TARA OASULUI BUCAREST 1980.

VATRA STRAMOSEAS BUCAREST.

REVOE ROUMAINE D' ÉTUDES IN-
TERNATIONALES τ. 3 (1989) BUCA-
REST.

REVUE ROUMAINE DES ÉTUDES
SUD - EST EUROPEENNES τ 2 1980 BU-
CAREST.

BIBLIA ΔΙΑΦΟΡΑ

ISTITUTO ITALIANO DI CULTURA
IN ATENE «Ενημερωτικό Δελτίο» σελ. 62,
'Αθήναι 1979 Μάρτιος Ν)βρις Δ)βρις.

ΙΣΑΒΕΛΛΑΣ ΜΑΛΟΒΟΥΓΙΑ «Συνόψεις
της Ζευγάρωμα Τέχνης και Λόγου» σελ. 158,
'Αθήνα 1967—1979.

ΜΑΡΙΑΣ ΜΙΧΑΗΛ—ΔΕΔΕ «Ένας Ξυ-
θριώπος πέρασε» σελ. 41, 'Αθήνα 1975.

ΓΙΑΝΝΗ ΜΟΥΤΟΓΙΑΝΝΗ «Τό χρονικό
του πνευματικού Βόλου στην τριετία 1975—
77 (χρονικό)» σελ. 199, Βόλος 1979.

ΧΡΗΣΤΟΥ Κ. ΣΚΑΝΔΑΛΗ «Τά καθυ-
στερημένα άτομα στην Έλλ. Κοινωνία» σελ.
113, 'Ιωάννινα 1980.

ΠΑΥΛΟΥ Κ. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗ «Σύγχρονες
τάσεις και διδασκαλία της Κοινων. Ψυχολο-
γίας στη Πανεπιστήμια των Η.Π.Α.» σελ.
18, Γιάννινα 1980.

Α. ΠΕΠΕΛΑΣΗ «Άρθρα και σκέψεις
(καίμενα) 1971—74» σελ. 95, 'Αθήνα 1975.

Α. ΠΕΠΕΛΑΣΗ «Άγροτική πολιτική
και ανάπτυξη» (Άρθρα και διαλέξεις) σελ.
219, 'Αθήνα 1976.

ΓΕΩ. ΕΛΛΗΝ. ΘΕΟΛΟΓΙΚΗΣ ΒΙΒΛΙΟ-
ΓΡΑΦΙΑΣ «Βιβλιογραφία έτους 1977» σελ.
291, 'Αθήνα 1979.

ΧΕΙΡΟΥΡΓΙΚΗΣ ΚΑΙΝΙΚΗΣ «Δραστη-
ριότητα της Κλινικής» σελ. 22, 'Ιωάννινα
1979.

ΦΡΙΣΟΥ ΤΖΙΟΒΑ «Κατάλογος συγγα-
φών περιοχής Ζαγορίου» σελ. 80, 'Ιωάννι-
να 1979.

ΕΛΛΗΝΟ—ΒΕΛΓΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΑΝΕΥ-
ΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΕΩΣ «Αξιόλογοι
στών Μάχης Γ.» άρχισπ. Κύπρου σελ.
162, ATHENES 1978.

ΗΧΩ ΤΗΣ ΑΝΔΡΑΒΙΔΑΣ «Αξιόλογοι
στών Π. Α. Συνόψεις» σελ. 14, 'Αθήνα
1978.

ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ

ΚΙΤΣΟΥ ΜΑΚΡΗ «Βήματα» (Μελέτη)
σελ. 100, 'Αθήνα 1979.

ΜΑΡΙΑΣ ΜΙΧΑΗΛ ΔΕΔΕ «Τά τραγού-
δια και οι χοροί των άναστενάρχων» (Με-
λέτη) σελ. 129, 'Αθήνα 1978.

ΚΩΣΤΑ ΛΑΖΑΡΙΔΗ «Άπό τά λαογραφικά
του χωριού μου Κουκουλίον - Ζαγορίου»
(Λαογραφικό) σελ. 63, Γιάννινα 1980.

Κ. ΜΠΤΣΑΚΗ «Πομπαικές διασκευές
του τραγουδιού για τó γιοφύρι της Άρτας»
(Λαογραφικό) σελ. 35, Θεσσαλονίκη 1978.

ΧΡΗΣΤΟΥ ΑΘ. ΔΗΜΟΦΙΛΟΥ «Οι καρ-
-

γυρήνες της Θεσσαλίας» (Λαογραφικό)
σελ. 74, Τρίκαλα 1980.

ΣΠΥΡΟΥ ΜΟΥΣΕΛΙΜΗ «Η Θεόδωρο-
(Σουλιάτικος γάμος)» (Λαογραφία) σελ. 30,
'Ιωάννινα 1980.

ΛΑΜΠΡΟΥ ΑΠΟΣΤ. ΤΑΣΙΟΛΑΜΠΡΟΥ
«Λαογραφικά» τ. Α'. (Λαογραφία) σελ.
180, 'Ιωάννινα 1980.

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΔΗΜΟΣΘ. ΝΑΣΟΥΛΗ «Μικρά ταξίδια
στις δόριες Σποράδες Σκόπελος - Σκιάθος -
'Αλόνησος» (έδοικονικό) σελ. 224, 'Αθήνα.

ΜΙΧΑΗΛ ΣΤΑΦΥΛΑ «Κώστας Κολαν-
τζίς ό ποιητής της ζωής και της Άλή-
θειας (μελέτη)» σελ. 97, 'Αθήνα.

ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΤΑΤΣΗ «Η Ί. Μονή Στο-
μίον Κορίνθης» σελ. 44, 'Ιωάννινα 1980.

ΚΩΣΤΑ ΣΡΑΝΙΩΤΗ «Ό πρωτογονισμός
(διηγήματα)» σελ. 58, 'Αθήνα 1980.

ΕΛΠΑΣ ΣΠΗΛΙΟΠΟΥΛΟΥ «Ροδόφυλλα»
(ποίηση) σελ. 78, 'Αθήνα 1980.

ΕΚΔ. Ν. ΕΣΤΙΑΣ ΜΕΓΑΡΙΔΟΣ «Άνθο-
λογία ποιημάτων Μεγαρέων ποιητών» 1960—
1980 σελ. 63, Μέγαρα 1980.

ΓΙΩΡΓΟΥ ΒΡΕΛΛΗ «Γαλανώτικα συνέ-
τα 1915—79» σελ. 140, Γιάννινα 1979.

ΝΤΙΝΑΣ ΠΑΛΗΓΓΙΝΗ «Μικρά μινύματα»
(ποίηση) σελ. 35, 'Αθήνα 1978.

ΒΑΓΓΕΛΗ ΠΑΠΠΑ - ΠΑΜΦΙΛΗ «Ε-
ρωτες και ακούαδι» (ποίηση) σελ. 32, 'Α-
θήνα 1979.

ΔΗΜΗΤΡΗ - ΤΑΚΗ ΣΙΩΜΟΠΟΥΛΟΥ
«Ό ποιητής Σεφέρης» (δοκίμιο) ανάπτυξη
'Η. Έστιας σελ. 21, Γιάννινα 1979.

ΕΤΑΙΡΙΑΣ ΦΩΚΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ Σε-
λίδες άπό τή Φωκίδα» (διηγήματα) σελ. 32,
'Αμφισσα 1980.

ΦΑΙΔΩΝΟΣ Κ. ΜΠΟΥΜΠΟΥΛΙΔΟΥ «Δη-
μοσιεύματα» σελ. 22, 'Αθήνα 1979.

ΣΤΡΑΤΗ ΕΥΣΤΡΑΤΙΑΔΗ «Οι άνησχι-
ες άγροπνοδ» (διηγήματα) σελ. 174, 'Αθή-
να 1980.

ΒΑΣΙΛΗ ΧΑΤΖΗΝΙΚΟΛΑΟΥ «Πόλες
Κολάσεως» (διηγήματα) σελ. 80, 'Αθήνα
1980.

ΑΝΤΡΗ ΛΟΥΤΑΡΙΔΟΥ «Τό άλλαν του δο-
ρξ ή δεικτής καλοκαίρι» (ποίηση σελ. 20).
Λεμεσός 1979.

ΔΗΜΗΤΡΗ ΑΡΜΑΟΥ «Ποιήματα I» (1975—1978) σελ. 119, 'Αθήνα 1979.

ΝΙΚΟΥ ΒΑΖΑ «Σε τρεις διαστάσεις» (διηγήματα) σελ. 107, Πύργος 1980.

ΔΗΜ. ΓΙΑΤΡΑΚΟΥ «Εξομολόγηση» (ποίηση) σελ. 44, 'Αθήνα 1980.

ΣΠΥΡΟΥ ΜΟΥΣΕΛΙΜΗ «Φωτοβολίδες» (ποίηση) σελ. 45, Γιάννινα 1980.

ΒΑΓΓΕΛΗ Σ. ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ «ΑΧΕ» (ποίηση) σελ. 51, 'Αθήνα.

ΠΑΝΟΥ ΙΩΑΝΝΙΔΗ «Η άθελτη βίχη» (διηγήματα) σελ. 88, 'Αθήνα 1979.

ΠΕΤΡΟΥ ΠΑΣΧΑΛΗ «Σκύνος, Σούλι, Σουλιάδες και Σουλιάτισσες» σελ. 26, 'Ιωάννινα.

ΕΦΗΣ ΑΙΑΙΑΝΟΥ «Η Εύρυδική στο φως» (ποίηση) σελ. 51, 'Αθήνα 1980.

ΝΙΚΟΥ ΤΥΠΑΛΔΟΥ «Παναγία ή Κυρία των 'Αγγέλων» (ποίηση) σελ. 6, 'Αθήνα 1979.

ΓΙΩΡΓΟΥ ΠΑΠΑΣΤΑΜΟΥ «Στέλιος Ξεφλούδας» (μελέτη) σελ. 75, 'Αθήνα 1979.

ΡΟΥΛΑΣ ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ «Στή δοξαμένη της Μακεδονίας ώρα» (αυθιστόρημα) σελ. 158, Θεσσαλονίκη 1980.

ΓΙΑΝΝΗ ΑΝΔΡ. ΑΝΔΡΙΚΟΠΟΥΛΟΥ (Γραπώτης) «Κραυγές στο χάος» (ποίηση) σελ. 45 'Αθήνα 1979.

ΜΑΚΗ ΠΑΝΩΡΙΟΥ «Τά ρομπότ μιλά μερα» (διηγήματα) σελ. 226, 'Αθήνα 1979.

ΜΑΚΗ ΠΑΝΩΡΙΟΥ «Η κατάκτηση» (μυθιστόρημα) σελ. 162, 'Αθήνα 1979.

ΒΑΣΙΛΗ ΧΑΤΖΗΝΙΚΟΛΑΟΥ «Ανθοδωμάτιο από τις Φεδριάδες» (ποίηση) σελ. 100, 'Αθήνα 1980.

ΑΓΓΕΛΟΥ ΚΑΡΟΥΣΟΥ «Ποιήματα - Κάδρος» (ποίηση) σελ. 96, 'Αθήνα 1980.

ΛΙΟΓΜΠΟΜΙΡ ΛΕΒΤΕΦ (Μτφ. ΠΕΤΑΡ Έντμορ και ΡΙΤΑΣ ΜΠΟΥΜΗ ΠΑΠΠΑ) «Ημερολόγιο για κάψιμο» (ποίηση) σελ. 87, 'Αθήνα.

ΕΛΕΝΗΣ Π. ΓΥΖΗ «CLUSIUSCASSO No 5» (Βιέννη - ποιήματα), 'Αθήνα 1979.

ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΜΑΓΚΑΝΑΡΗ «Οι θυρεοί» (ποίηση), σελ. 72, 'Αθήνα 1978.

ΔΗΜΗΤΡΗ ΚΕΡΑΝΗ «Πάνω στην πολιτική, στην Τέχνη στον έρωτα» (δοκίμιο), σελ. 79, 'Αθήνα 1979.

ΒΑΣΙΛΗ ΧΑΤΖΗΝΙΚΟΛΑΟΥ «Μαρθώ-

νιος δρόμος» (οι ρίζες μου) (χρονικό), σελ. 113, 'Αθήνα 1979.

ΦΑΝΗ ΜΟΥΛΙΟΥ «Το πορτραίτο του κ. Άντουαν» (νουβέλα) σελ. 70 'Αθήνα 1979.

ΦΑΝΗ ΜΟΥΛΙΟΥ «Χωρίς πρόσωπο» (διηγήματα) σελ. 83, 'Αθήνα 1979.

ΓΙΑΝΝΗ ΜΟΥΤΟΓΙΑΝΝΗ «Όδοιπορίες της καρδιάς» (ταξιδιωτικά) σελ. 126, 'Αθήνα 1979.

ΛΥΝΤΙΑΣ ΑΓΛΩΝΙΤΟΥ «Ρωγμές στο χόρμα» (ποίηση) σελ. 44, 'Αθήνα 1979.

ΣΤΕΦ. ΘΑΙΚΙΔΗ «Σταλαχτίτες από δάκρυ» (ποίηση) σελ. 66, Θ)νίκη 1979.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗ ΑΝΤ. ΜΗΤΣΑΚΟΥ «Κύκλοι απ' τον Παράδεισο του αυτοκινήτου» (Μυθιστόρημα) σελ. 371, 'Αθήνα 1979.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗ ΑΝΤ. ΜΗΤΣΑΚΟΥ «Προμηθεύματα και Περιλήψεις» (διηγήματα) 'Αθήνα 1979.

ΟΛΓΑΣ ΒΟΥΤΣΗ «Ξέφωτα» (ποίηση) σελ. 93, 'Αθήνα 1979.

Δ.Β. ΠΑΝΑΓΟΠΟΥΛΟΥ «Τά τραγούδια του κίονιου αγαπημένου» σελ. 39, Θ)νίκη 1980.

Σ. ΝΥΔΡΙΩΤΗ «Απελευθέρωση» (διηγήματα) σελ. 204, 'Αθήνα 1979.

ΓΙΑΝΝΗ ΓΑΛΑΝΟΥ «Παρουσία» (ποίηση) σελ. 61, Πάτρα 1979.

ΓΙΑΝΝΗ ΣΩΚΟΥ «Παραλίγο ήρωας» (εθνομυθολογικά) σελ. 159, 'Αθήνα 1979.

ΓΙΑΝΝΗ ΚΑΜΑΡΙΝΑΚΗ «'Ανθρώπινα» (διηγήματα) σελ. 154, 'Αθήνα 1980.

ΓΙΩΡΓΟΥ ΧΡΙΣΤΟΓΙΑΝΝΗ «'Αμελικτική Γεωμετρία» (ποίηση) σελ. 87, 'Αθήνα 1980.

ΜΑΝΩΛΗ ΠΡΑΤΣΙΚΑ «Παιχνίδι ισσοροπίας» (θεατρικό έργο) σελ. 62, Πάτρα 1980.

ΚΩΣΤΑ ΠΗΓΑΣΙΩΤΗ «Το άλλοθι» (ποίηση) σελ. 60, 'Αθήνα 1980.

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑΣ ΧΡΥΣΟΧΟΥ «Ένα άδελφο στο σχολείο μιλάει για τη ζωή του» (παιδικά διηγήματα) σελ. 47, 'Αθήνα 1979.

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑΣ ΧΡΥΣΟΧΟΥ «Έμεις οι φίλοι σας» (παιδικά διηγήματα) σελ. 92, 'Αθήνα 1979.

ΚΩΝ. ΜΗΡΑΤΣΟΥ «'Απόδραση στις παρυφές της ποίησης» σελ. 50, 'Αθήνα 1980.

ΝΙΚΟΥ ΠΑΠΠΑ «'Η πατρίδα μου» (ποίηση) σελ. 98, 'Αθήνα 1979.

ΣΤΑΜΑΤΗ ΤΖΙΤΖΗ «Ἡ ποιητικὴ φιλοσοφία τοῦ λόγου» (μελέτη) σελ. 42, Ἀθήνα 1979.

ΦΟΙΒΟΥ ΔΕΛΦΗ «Οἱ στιγματισμένοι» (ποίησις) σελ. 40, Ἀθήνα 1980.

ΣΤΑΥΡΟΥ ΑΝΤΩΝΙΟΥ, ΕΡΣΗΣ ΛΑΓΚΕ ΤΖΕΚΑ—ΤΙΑ, ΤΑΣΟΥ ΚΟΡΦΗ—ΑΝΔ. «Κρίκος» σελ. 93, Ἀθήνα 1980.

ΛΑΚΗ ΚΟΛΒΑΤΣΟΥ «Ἀδέσμευτη ποίηση — Πύρινες γλώσσες» (ποίησις) σελ. 48, Ἀθήνα 1980.

ΖΑΦΕΙΡΗ ΣΤΑΛΙΟΥ «Ῥ εὐθὺς» (μυθιστόρημα) σελ. 290, Ἀθήνα 1979.

ΚΑΤΙΝΑΣ ΣΕΡΕΜΕΤΗ «Τὸ ἀντίδορο» (ποίησις) σελ. 10, Ἐάνθη 1979.

ΚΑΤΙΝΑΣ ΒΕΪΚΟΥ—ΣΕΡΕΜΕΤΗ «Ἡ μυσταγωγία τῶν φθόγγων» (ποίησις) σελ. 21, Ἐάνθη 1979.

ΚΑΤΙΝΑΣ ΒΕΪΚΟΥ—ΣΕΡΕΜΕΤΗ «Φηΐδες» (ποίησις) σελ. 36, Ἐάνθη 1978.

ΜΑΚΗ ΠΑΝΩΡΙΟΥ «Ἐπίλογος (σὲ μιὰ τραγωδία)» (διηγήματα) σελ. 154, Ἀθήνα 1974.

ΚΩΣΤΑ ΖΩΤΟΥ—ΙΟΝΙΤΗ «Δροσσοσταλίδες» (ποίησις) σελ. 54, Ἀθήνα 1979.

ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ ΖΙΤΣΑΙΑΣ «Ῥδοιορία» (ποίησις) σελ. 61, Ἀθήνα 1979).

ΜΑΚΗ ΠΑΝΩΡΙΟΥ «Ἡ καταδίκη» (διηγήματα) σελ. 60, Ἀθήνα 1975.

ΤΑΚΗ ΚΟΛΙΒΑ—ΜΩΛΙΟΤΑΚΗ «Οἱ ρίζες» (ποίησις) σελ. 61, Ἀθήνα 1979.

ΚΑΤΙΝΑΣ ΒΕΪΚΟΥ—ΣΕΡΕΜΕΤΗ «Ἐγερτήρια» (ποίησις) σελ. 38, Ἐάνθη 1979.

ΜΑΚΗ ΠΑΝΩΡΙΟΥ «Ἡ διαδρομή» (διηγήματα) σελ. 48, Ἀθήνα 1978.

ΝΙΚΟΥ ΠΑΠΠΑ «Ἡ ὀγδόη δεκαετία» (ποίησις) σελ. 62, Ἀθήνα 1978.

ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΜΑΓΚΑΝΑΡΗ «Ῥφος καὶ σὺλ» (ποίησις) σελ. 144, Ἀθήνα 1979.

ΔΗΜΗΤΡΗ ΚΑΤΣΑΡΟΥ «Δρόμος δίχως τέλος» (ποίησις) σελ. 99, GUTERSLOH (Γερμανία) 1979.

ΠΗΝΕΛΟΠΗΣ ΜΑΡΝΕΛΗ «Συλλογισμοί» (ποίησις) σελ. 95, Γιάννινα 1979.

ΓΙΩΡΓΟΥ ΒΡΕΛΛΗ «Β' Λυρικοί στοχασμοί» σελ. 94, Γιάννινα 1980.

ΣΑΡΑΝΤΟΥ ΠΑΥΛΕΑ «Ἡλεκτροφωνία καὶ ἀρχαῖο μελίσμα» (ποίησις) σελ. 191, Θεσσαλονίκη 1980.

NICOS BLETAS DUCARIS «GRECIA

ORA ZERO» (ποίησις) σελ. 344, BOLOGNA 1978.

ΒΑΣΙΛΗ Γ. ΒΙΤΣΑΞΗ «Σύγχρονη Ἑνδικὴ ποίηση» (ποίησις) σελ. 164, Ἀθήνα 1980.

ΜΙΧΑΛΗ ΣΤΑΦΥΛΑ «Ἀνθρωποι γιὰ ἀντιπαράστασις» (διηγήματα) σελ. 101, Ἀθήνα 1979.

ΚΩΣΤΑ Μ. ΣΤΑΜΑΤΗ «Ἡ φαντασμαγορία τῆς ἐμπνεύσεως» σελ. 24, ROMA 1979.

ΙΩΑΝΝΟΥ ΒΡΑΝΟΥ «Ῥ τοιγάρνος Ἀνθιένου Χοσέ» σελ. 95, Θεσσαλονίκη 1979.

EDITION TRANSLATED BY RAE DALVEN WITH AN INTRODUCTION BY & H. AUDEN «THE COMPLETE POEMS OF CAVAFI» (ποίησις) σελ. 308, LONDON, NEW YORK.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗ Α. ΜΗΤΣΑΚΟΥ «Τὸ πουλί τῆς σιωπῆς ἢ τὰ τραγούδια τοῦ στανου» σελ. 79, Ἀθήνα 1980.

ΓΑΛΑΤΕΙΑΣ ΜΠΑΛΤΑ «Σόλων Μιχαηλίδης» (δοκίμιο) σελ. 16, Θεσσαλονίκη 1980.

ΓΑΛΑΤΕΙΑΣ ΜΠΑΛΤΑ «Ἡλιαχτίδα» (ποίηματα) σελ. 16, Θεσσαλονίκη 1980.

ΔΑΜΙΑΝΟΥ Η. ΑΜΑΝΑΤΙΔΗ «Ῥὺς ἔστιν ἄλλος» (ποίησις) σελ. 46, Θεσσαλονίκη 1980.

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ Κ. ΚΑΤΣΙΡΕΛΟΥ «Ῥ μπουρζουά» (διηγήματα) σελ. 168, Βόλος 1979.

ΑΛΕΚΟΥ ΔΑΦΝΟΜΑΗ «Ἀλέξανδρος ὁ Μέγας» (ποίησις) σελ. 39, Θεσσαλονίκη 1979.

ΕΡΙΦΛΗΣ ΝΤΕΜΠΗ «Στὴν τυραννία τοῦ ἡλίου» σελ. 124, Ἀθήνα 1980.

ΠΑΝΤΕΛΗ Β. ΠΑΣΧΟΥ «Μὲ λογιζομὸ καὶ μ' ὄνειρο» (δοκίμιο) σελ. 29, Ἀθήνα 1979.

Γ. Δ. ΚΑΧΡΙΜΑΝΗ «Ποιήματα (ἐκλογὴ)» (ποίησις) σελ. 186, Ἀθήνα 1979.

ΓΕΩΡΓΙΑΣ ΔΕΛΗΓΙΑΝΝΗ—ΑΝΑΣΤΑΣΙΑΔΗ «Διὰ πυρὸς καὶ σιδήρου» (ποίησις) σελ. 62, Ἀθήνα 1979.

ΒΙΚΤΩΡΙΑΣ ΠΑΠΑΔΑΤΟΥ «Τὰ χρωματιστὰ φῶτα» (διηγήματα) σελ. 40, Ἀθήνα 1980.

ΜΑΡΙΑΣ ΜΙΧΑΗΛ—ΔΕΔΕ «Μὲ τὰ πτερὰ τοῦ ἰνδιάνικου δράκου» (μελέτη) σελ. 55, Ἀθήνα 1957.

ΜΑΡΙΑΣ ΜΙΧΑΗΛ—ΔΕΔΕ «Ἀρβανίτικα τραγούδια» σειρὰ Α' (μελέτη) σελ. 129, Ἀθήνα 1979.

ΛΕΥΤΕΡΗ ΚΑΡΒΕΛΑ «Δὲν εἶμαι ἀπὸ ἄλλη πατρίδα» (ποίησις) σελ. 82, Ἀθήνα 1980.

ΔΗΜΗΤΡΑΣ ΦΑΦΟΥΤΗ «Ἀνατολικά τῆς καρδιάς» (ποίησις) σελ. 65, Βόλος 1980.

ΣΤΕΦΑΝΟΥ Γ. ΜΟΥΣΤΑΚΑ «Μὲ τὰ φιλιὰ τοῦ ἡλίου» (ποίησις) σελ. 30, Ἀθήνα 1979.

MARISA BOGNO (μετάφρασις ἐκ τοῦ γαλλικοῦ Χρήστου Κατσιγιάννη) «Ἀδωδεκα ποιήματα» (ποίησις) σελ. 37, Ἀθήνα 1979.

ΣΠΥΡΟΥ ΚΟΚΚΙΝΑΚΗ «Ὁ ἀποχαιρετισμός τῆς σιωπῆς» (ποίησις) σελ. 39, Ἀθήνα 1977.

ΤΡΙΑΔΑΣ ΚΑΡΑΓΕΩΡΓΙΟΥ «Ἐλυτρο» (ποίησις) σελ. 41, Ἀθήνα 1979.

ΙΣΑΒΕΛΛΑΣ ΜΑΛΟΒΡΟΥΒΑ «Φωνὲς ἀπὸ τῆς τεύχης τῆς Τροίας» (μελέτη) σελ. 92, Ἀθήνα 1974.

ΙΣΑΒΕΛΛΑΣ ΜΑΛΟΒΡΟΥΒΑ «Τὸ ὄνειρο τοῦ Βαγγέλη» (παιδικὰ διηγήματα) σελ. 41, Ἀθήνα.

MARIAΣ ΜΙΧΑΗΛ—ΔΕΔΕ «Ἡ ποίησις τῶν ἐρυθροδέρμιων» σελ. 66, Βόλος 1970.

MARIAΣ Κ. ΔΕΔΕ «Ἡ σκιὰ τῶν ὁρῶν» (ποίησις) σελ. 46, Ἀθήνα 1965.

TAKH ΑΝΘΗΛΗ «Θυσία στὴν ἄνοιξη» (ποίησις) σελ. 37, Ἀθήνα 1975.

ΙΑΝΘΗΣ ΘΕΟΧΑΡΙΔΟΥ «Ἀνάμεσα σ' ἐνα φέρετρο κι' ἓναν ἥλιο» (ποίησις) σελ. 66, Λευκωσία 1977.

ΣΤΑΘΗ ΠΑΡΑΣΚΕΥΟΠΟΥΛΟΥ «Ἀναφορά στὸν Τάκη Δόξα» (μελέτη) σελ. 52, Κυπριακισία 1979.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ

ΟΓΡΑΝΙΑΣ ΔΙΟΜΑΤΑΡΗ «Ὁ Πλάτων στὸ γεγονός καὶ στὸ θρόνο» (μελέτη) σελ. 581, Ἀθήνα 1979.

ΙΩΑΝΝΟΥ ΚΟΛΙΤΣΑΡΑ «Ὁ πνευματικὸς ἡγέτης» (δοκίμιο) σελ. 221, Ἀθήνα 1980.

ΔΗΜΗΤΡΗ—ΤΑΚΗ ΣΙΩΜΟΠΟΥΛΟΥ «Ὁ ποιητὴς Γ. Σεφέρης» (δοκίμιο) σελ. 21, Γάλλωννα 1979.

ΓΙΑΝΝΗ Α. ΣΑΚΕΛΛΙΩΝΑ «Σύγγραφονες πολιτικὲς διαστάσεις στὸ ἔργο τοῦ Ἀλέξ. Παπαδιαμαντή» (δοκίμιο) σελ. 104, Θεσσαλονίκη 1980.

ΚΩΣΤΑ ΣΑΡΔΕΛΗ «Ὁ προφήτης τοῦ

Γένους Κοσμάς ὁ Αἰτωλός» σελ. 195, Ἀθήνα 1980.

MARIAΣ ΜΙΧΑΗΛ—ΔΕΔΕ «Προσέγγισις στὸ ἄλλότριο» (μελέτη) σελ. 92, Ἀθήνα.

ΕΚΔ. «ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΩΝ» «Παράδοσις καὶ πρόσδοσις» (μελέτη) σελ. 212, Ἀθήνα 1979.

«ΝΕΑΣ ΕΣΤΙΑΣ» «Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης 1824—1879» (ἀφιέρωμα) σελ. 400, Χριστούγεννα 1979.

ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΣΑΧΙΝΗ «Ἡ ἀφηγηματικὴ πεζογραφία τοῦ Πέτρου Χάρη» (μελέτη) σελ. 43, Ἀθήνα 1979.

ΜΑΝΘΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ «Γύρω ἀπὸ τὸ ὄνομα τῆς μάνας τῶν Ριζάρηδων» (μελέτη) σελ. 21, Ἀθήνα 1979.

ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΥ ΟΜΙΛΟΥ ΚΓΗΡΟΥ «Φιλολογικὴ Κύπρος 1979» (Διεθνὲς ἔτος παιδιοῦ) σελ. 198, Λευκωσία 1979.

ΔΗΜΟΣΘΕΝΟΥΣ ΓΡΑΜΜΑΤΟΠΟΥΛΟΥ Βουκουρέστι «Τὸ δορεῖος τοῦ Δουνάβεως μετὰ τὸν Βυζάντιον» (μελέτη), σελ. 23, Γάλλωννα 1980.

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΣΟΥΛΗ 1928—1966 (ιστορικὰ μελετήματα Βυζαντινὰ - Βαλκανικὰ - Νεοελληνικὰ) σελ. 404, Ἀθήνα 1980).

ΚΩΣΤΑ Π. ΦΩΤΟΥ «Οἱ ἑλληνογερμανικὲς σχέσεις ἀπὸ τὸν 13ο αἰῶνα μέχρι σήμερον» (μελέτη) σελ. 76, Νυρεμβέργη 1979.

Α. Ν. ΤΣΙΡΙΝΤΑΝΗ «Ἡ πίστις ὡς διῶμα - τόμος Α'» (μελέτη) σελ. 244, Ἀθήνα 1980.

ΗΛΙΑ ΒΟΥΛΓΑΡΑΚΗ «Σὺ τὴ κρίνεις τὸν ἀδελφόν σου» (μελέτη) σελ. 119, Ἀθήνα 1979.

ΙΩΑΝΝΟΥ ΒΡΑΝΟΥ «Ἐπὶ θέσιν Νίκου Καζαντζάκη» (ντοκουμέντο) σελ. 318, Θεσσαλονίκη 1979.

ΕΛΕΝΗΣ Π. ΓΥΖΗ «Τὸ ἀρχαῖο ἑλληνικὸ θέατρο στὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὸν 19ον αἰ. μέχρι καὶ τὸ 1930» (μελέτη) σελ. 48, Ἀθήνα 1979.

ΛΑΜΠΡΟΥ ΤΑΣΟΛΑΜΠΡΟΥ «Ἡ Δημοτική, ἡ Ἀρχαία καὶ ἡ καθομιλουμένη» (Ἡ ἀνθρωπιστικὴ παιδεία) (μελέτη) σελ. 125, Ἀθήνα 1980.

MARIAΣ ΜΙΧΑΗΛ—ΔΕΔΕ (εἰς τὴν μνή-

μην Γ. Τ. Κόλια) «Αρβανίτικοι μύθοι και Νεραϊδοϊστορίες» (μελέτη) σελ. 125, 'Αθήνα 1971—75, «Αρχαίων Θεσσαλικών Μελετών» σελ. 205, Βόλος 1979.

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΧΡΟΝΙΚΑ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΗΣ ΦΙΛΕΚ-
ΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΑΔΕΛΦΟΤΗΤΟΣ 1881—
1979 τόμ. Α'. σελ. 226 Θεσσαλονίκη 1979
(Χρονικά).

ΕΛΕΓΘΕΡΙΑΣ Ι. ΝΙΚΟΛΑΪΔΟΥ «Οι
κρυπτοχριστιανοί της Σπαθίας» (εκδ. Ι.Μ.
Ι.Α.Χ.) (ἀρχές 18 αἰ.—1912) (Διδακτορι-
κή Διατριβή) σελ. 557, 'Ιωάννινα 1979.

ΦΙΛΑΡΕΤΟΥ ΒΙΤΑΛΗ «Πῶς ἡ Ἐκκλη-
σία ἔσωσε τὸ ἔθνος μας κατὰ τὴν τουρκο-
κρατία» (μελέτη) σελ. 24, Πρέβεζα 1979.

ΑΝΔΡΕΑ ΧΑΤΖΗΓΕΩΡΓΙΟΥ «Πολιμῶν-
τας στὸ Αἰγάλιο» (ποίημα) σελ. 171, 'Αθή-
να 1967.

ΙΩΑΝΝΟΥ ΜΠΟΥΓΑΤΣΟΥ «Ἀλληλογρα-
φία Κωνσταντίνου Οἰκονόμου τοῦ ἐξ Οἰκο-
νόμου κατὰ τὴν περίοδον 1810—19» (ιστο-
ρική μελέτη) σελ. 67, 'Αθήνα 1977.

ΚΩΣΤΑ ΑΔΕΣ. ΠΕΤΡΟΝΙΚΟΛΟΥ «Αἰτω-
λοακαρνηνὲς μαχητὲς τοῦ '21» (βιογραφίες

- νεκρολογίες) σελ. 211, 'Αθήνα 1979.

ΝΑΠΟΛ. ΔΟΚΑΝΑΡΗ «Ὁ Βορειοηπει-
ρώτης ἀγωνιστὴς Κων)νος Παλάσκας» (με-
λέτη) σελ. 58, 'Ιωάννινα 1980.

ΣΤΑΥΡΟΥ ΓΚΑΤΣΟΠΟΥΛΟΥ «Μοσχό-
πολις» (μονογραφία) σελ. 108, 'Ιωάννινα
1979.

ΤΕΧΝΗ

ΜΑΝΟΥ ΔΟΝΟΥ «Ἡ τεχνικὴ τῆς κερα-
μικῆς» σελ. 168, 'Αθήνα 1979.

ΦΟΙΒΟΥ ΠΙΟΜΠΙΝΟΥ «Ἑλληνες ἀγιο-
γράφοι μέχρι τοῦ 1821» σελ. 337, 'Αθήνα
1979.

ΧΑΡΙΚΛΕΙΑΣ — ΔΗΜΗΤΡΗ ΜΥΤΑΡΑ
«Ἡ τεχνικὴ τῶν σταμπωτῶν καὶ τοῦ μπα-
τί» (μελέτη 1) σελ. 194, 'Αθήνα 1979.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΧΑΡΙΣΗ «Ζαγοροχώρια»
(λεξικόν) σελ. 221, 'Αθήνα 1980.

ΒΑΣΙΛΗ ΧΑΡΙΣΗ «Ἀρχιτεκτονική» (με-
λέτη) σελ. 32, 'Αθήνα 1980.

«ΠΑΙΔΣ ΦΕΡΤΗΣ» (ζωγραφική - λεξι-
κόν) σελ. 125, 'Αθήνα 1979.

ΘΕΟΔΩΡΟΥ Σ. ΣΤΡΑΤΟΥ «Προϋποθέ-
σεις γὰρ τὴν ἀνάπτυξη τῆς τεχνολογίας
στὴν ἐλληνικὴ βιομηχανία» σελ. 14, 'Αθή-
να 1980.

ΠΡΟΚΗΡΥΞΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟΥ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΥ

Τὸ Σωματεῖο Θεσ)νίκης «Σύνδεσμος Φιλίας Ἑλλάς - Κύπρος», προκηρύσσει Πα-
νελλήνιο διαγωνισμό διηγήματος, με θέμα: «Ἡ Κ ύ π ρ ι α Μ ά ν ν α».

1. Τὸ κείμενο τοῦ ἔργου πρέπει νὰ εἶναι δακτυλογραφημένο καὶ ὄχι μικρότερο ἀπὸ
4, οὔτε μαγελύτερο ἀπὸ 5 σελίδες.

2. Θὰ ταχυδρομηθῇ με συστημένη ἐπιστολὴ σὲ 5 ἀντίτυπα καὶ με τὴν ἔνδειξη (Λο-
γοτεχνικός Διαγωνισμός) στὰ Γραφεῖα τοῦ Συνδέσμου Φιλίας Ἑλλάς - Κύπρος, Β. Ὁλ-
γας 107, Θεσ)νίκη.

3. Στὸ ἐξωτερικὸ τοῦ φακέλλου, ὁ συγγραφέας θὰ ἀναφέρεται με τὸ ψευδώνυμο.
Τὸ πραγματικὸ ὄνομα, ἡ διεύθυνση καὶ τὸ ψευδώνυμο μαζί, θὰ ἀναγραφοῦν σὲ χωριστὸ
χαρτί, ποῦ θὰ τοποθετηθῇ σὲ σφραγισμένο φάκελλο καὶ θὰ ἐσωκλεισθῇ με τὸ κείμενο
τοῦ ἔργου.

4. Τὰ κείμενα θὰ ὑποβληθοῦν ἕως τὴν 30-3-1981.

5. Εἰδικὴ ἐπιτροπὴ ἀπὸ δόκιμους Λογοτέχνες θὰ ὀρίσθῃ γὰρ τὴν κρίση τῶν ἔργων.

6. Τὰ ἀποτελέσματα τοῦ διαγωνισμοῦ θὰ ἀνακοινωθοῦν ἕως τὴν 30-4-1981, με τὰ
μέσα ἐνημερώσεως, ἐφημερίδες, ραδιόφωνο κλπ.

7. Θὰ ἀπονεμηθοῦν: α) βραβεῖο δρχ. 6.000, β) βραβεῖο δρχ. 4.000, α) ἔπαινος
δρχ. 3.000, β) ἔπαινος δρχ. 2.000.

8. Ἡ ἀπονομὴ τῶν ἐπάθλων θὰ γίνῃ σὲ εἰδικὴ ἐκδήλωση.

9. Τὸν διαγωνισμό ἀθλοθετεῖ ὁ Δικηγορικὸς Σὺλλογος Θεσσαλονίκης.

Ἡ Πρόεδρος

ΧΡΥΣΑΝΘΗ ΖΙΤΣΑΙΑ

Ἡ Γεν. Γραμματεὺς

ΜΑΙΡΗ ΣΤΕΡΓΙΑΔΟΥ

προϊοντα ποιτητας
με το προβαδισμα
στην υπεροχη

MELO

ΣΟΚΟΛΑΤΕΣ - ΚΑΚΑΟ - ΚΑΡΑΜΕΛΛΕΣ